

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAZAK TÜRKLERİNİN ŞAHMARAN DESTANI
(İNCELEME-METİN)

Nagihan AKSOY

HAZİRAN – 2022

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAZAK TÜRKLERİNİN ŞAHMARAN DESTANI
(İNCELEME-METİN)**

Nagihan AKSOY

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Erhan AKTAŞ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Nagihan AKSOY

14.06.2022

ÖZ
KAZAK TÜRKLERİNİN ŞAHMARAN DESTANI
(İNCELEME-METİN)

Aksoy, Nagihan

Yüksek Lisans, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Erhan AKTAŞ

Haziran 2022

Şeytan'ın içine girmesine izin vererek Âdem ile Havva'nın cennetten kovulmalarına sebep olan yılan tüm insanlığın ortak bilincinde yer alan varlıklardan birisidir. Geçmişten günümüze kadar çeşitli şekillerde varlığını korumuş olmasının yanında bazı anlatımlarda yılanların şahı “Şahmaran” olarak adlandırılan yarı insan yarı yılan bir varlık olarak da karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli kültürlerin anlatımında yer alan Şahmaran edebiyatımızda çoğunlukla efsane veya masal biçiminde anlatılmaya devam edilmiştir. Destancılık geleneği oldukça zengin olan Kazak Türkleri arasında ise destan biçiminde yer almaktadır. Bu destan edebiyatımızdaki Şahmaran anlatımlarıyla çok büyük benzerliklere sahip olmasının yanında daha geniş bir anlatıma sahip olması sebebiyle ana epizot dışında anlatımlara da yer vermiştir. Kazak Türklerinin “Babalar Sözi” adlı külliyyatının ikinci cildinde yer alan “Şahmaran” ismini taşıyan destanın epizot ve motif yapısı üzerinde yaptığımız bu incelemeyle hem Şahmaran anlatımlarının destan biçimini edebiyatımıza kazandırmak hem de halk bilimi çalışmalarına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkleri, Şahmaran, Destan

ABSTRACT
SHAHMARAN EPIC OF KAZAKH TURKS
(RESEARCH-TEXT)

Aksoy, Nagihan

Master of Arts, Contemporary Turkish Dialects and Literatures

Supervisor: Associate Professor Erhan AKTAŞ

June 2022

The snake which caused Adam and Eve to be expelled from the paradise is one of the beings in the common consciousness of all humanity. In addition to the fact it has preserved its existence in various forms from the past to the present, in some narratives this snake also appears as a half-human half-snake creature called Shahmaran, the king of snakes. Shahmaran which takes place in the expression of various cultures, has continued to be told mostly in the form of legends of fairy tales in our literature. It takes place in the form of epic among Kazakh Turks, whose epic tradition is quite rich. In addition to being very similar to the Shahmaran narratives in our literature, this epic also includes narratives other than the main episode, since it has a wider narrative. With this study, which we have done on the episode and motif structure of Shahmaran epic in the second volume of the Kazakh Turks corpus called “Babalar Sözi”, it is aimed both to bring the epic form of the Shahmaran narratives to our literature and to contribute to the studies of folklore.

Key words: Kazakh Turks, Shahmaran, Epic.

ÖNSÖZ

İnsan varolduğundan beri içerisinde bulunduğu dünyayı ve çevresindekileri anlamlandırma çabası içerisinde olmuştur. Çevresinde gördüğü varlıkları anlamlandırarak kendisine bir anlam dünyası yaratan insan için yılan önemli hayvanlardan birisidir. Âdem ile Havva ile ilgili anlatımlarda şeytanın içerisine girmesine izin vererek Havva'nın kandırılmasına ve cennetten kovulmalarına sebep olan yılan kimi kültürlerde alt dünyaya ait kötü bir varlıkken kimi kültürlerde ise şifa verici iyi bir varlık olarak anlamlandırılmıştır.

Bizim kültürümüzde yılanla ilgili en bilinen anlatım hiç kuşkusuz Şahmaran'dır. Yılanların şahı olarak bilinen Şahmaranla ilgili anlatımlar kültürümüzde daha çok efsane ve masal biçiminde karşımıza çıkar. Bu anlatımların kaynağı olarak bazı araştırmacılar İran edebiyatındaki “Camasbnâme” olduğunu söylerken bazı araştırmacılar ise Binbir Gece Masalları'ndaki “*Yeraltı Sultanı Yemliha'nın Öyküsü*” olduğunu söylerler.

Bu tez çalışmasında ülkemizde genellikle masal ve efsane biçiminde karşımıza çıkan Şahmaran anlatımlarının köklü destancılık geleneği olan Kazak Türkleri arasında da bilindiği ortaya konularak Türkiye Türkçesine kazandırılması amaçlanmıştır.

Tez “*Giriş, I, II, III. Bölümler, Şahmaran Metni, Sonuç, Kaynakça*” bölümlerinden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde araştırmanın konu, amaç, kapsam ve yöntemi üzerinde durulan “*Araştırmayla İlgili Genel Bilgiler*” adlı bölümün ardından “*Destan Nedir*” bölümünü yer almaktadır. Bu bölümde genel destan tanımı yapıldıktan sonra Kazak Türklerinin destancılık geleneği hakkında bilgiler verilmiş ve son olarak da “*Şahmaran Destanı*” tanıtılmıştır.

I. Bölüm Şahmaran'a ayrılarak Şahmaran hakkında genel bilgiler verilmiş ardından ülkemizdeki ana konusu Şahmaran olan çalışmalar hakkında bibliyografya verilmiştir. II. Bölüm metnin daha kolay anlaşılabilmesi destan metniyle ilgili temelin oluşturulacağı özet ve destan metnindeki başlıca kişi ve yer adlarına yer verilen bölümdür. III. Bölümde ise tezin epizot yapısı verildikten sonra metindeki ana motifler sıralanmıştır.

Destan iç içe geçmiş üç ana hikâyeden oluşmaktadır. Bu sebeple her hikâyenin epizot yapısı ayrı değerlendirilmiştir. Ayrıca epizot yapısında

Ülkemizdeki Camasbnmeler ile benzerliklerinden dolayı bazı noktalarda kk karılatırmalar yapılmıştır.

“ahmaran Metni” adlı bölümde “*Babalar Sözi*” adlı kllyatın ikinci cildinde yer alan Kiril harfli “ahmaran Destanı’nın transkripsiyonlu haliyle birlikte Türkiye Türkçesinde aktarımı verilmiştir. Aktarma yaparken anlam esas alınarak Türkiye Türkçesinde de kfiye yapısının bozulmamasına dikkat edilmeye çalışılmıştır.

Son olarak metin hakkında genel bir değerlendirilmenin yapıldığı “*Sonuç*” bölümü verilerek “*Kaynakça*” sunulmuştur.

Tez boyunca desteklerini gördüğüm tez danışmanım Doç. Dr. Erhan Akta’a, tez konumu belirlememde ve ilerlememde hiçbir zaman yardımını esirgemeyen Prof. Dr. Bülent Bayram’a, eğitim hayatım boyunca bana inanan ve arkamda duran tüm hocalarıma ve bu süreçte bana destek olan annem Sebahat Aksoy’a ve babam Zeki Aksoy’a teşekkür ediyorum.

Nagihan AKSOY

14.06.2022

Kırklareli

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
A. Araştırmayla İlgili Genel Bilgiler	1
A.1. Konu	1
A.2. Amaç	1
A.3. Kapsam	1
A.4. Yöntem	1
B. Destan Nedir?	3
B.1. Kazak Türklerinin Destancılık Geleneği	4
B.2. Kazak Türklerinin Şahmaran Destanı	6
I.BÖLÜM	9
1.1. Şahmaran Hakkında Genel Bilgiler	9
1.2. Türkiye’de Şahmaran ile İlgili Yapılan Çalışmalar	14
1.2.1. Tezler	14
1.2.2. Kitap- Kitap Bölümü	17
1.2.3. Makale- Bildiri	21
II.BÖLÜM	25
2.1. Kazakların Şahmaran Destanı’nın Özeti	25
2.2. Destan Metninde Geçen Başlıca Kişi Adları	31
2.3. Destan Metninde Geçen Başlıca Yer Adları	34

III. BÖLÜM	37
3.1. Epizot Yapısı.....	37
3.1.1.Jamsıb'ın Ailesinin Tanıtımı ve Kahramanın Doğumu	37
3.1.2. Jamsıb'ın Eğitimi ve Gurbete Çıkması	41
3.1.3.Jamsıb'ın İlk Engeli ve Şahmaranla Tanışması	43
3.1.3.1.Balkıyya'nın Ailesinin Tanıtılması ve Doğumu	45
3.1.3.2. Balkıyya'nın Yolculuğu ve İlk Engel	45
3.1.3.3.Balkıyya'nın Yaşadığı Olağanüstü Olaylar	46
3.1.3.3.1. Jahanşa'nın Ailesinin Tanıtımı ve Doğumu.....	49
3.1.3.3.2. Jahanşa'nın Yolculuğu ve Yaşadığı Olağanüstü Olaylar.....	49
3.1.3.3.3. Jahanşa'nın Şemsi Banu ile Evlenmesi.....	51
3.1.3.4. Balkıyya'nın Evine Dönmesi	53
3.1.4.Jamsıb'ın Evine Dönmesi	53
3.1.5.Jamsıb'ın İkinci Engeli	54
3.1.6.Şahmaran'ın Ölümü	54
3.1.7.Jamsıb'ın Ödüllendirilmesi	55
3.2. Şahmaran Destanının Ana Motif Yapısı	57
A) Mitolojik Motifler	57
A189. Ölümlülerle ilgili olarak tanrılar	57
A189.14. Tanrının düşmanları	57
A651. Dünyanın hiyerarşisi	59
A651.3. Alt ve üst dünya	59
A651.3.1. Aşağıda ve yukarıda yedi dünya	59
A657. Dünya ile alt ve üst dünyayı birbirine bağlayan nehir.	60
A657.1. Yeri ve göğü birbirine bağlayan köprü.	60
A1128. Rüzgarların düzenlenmesi	61
A1128.1. Meleklerin kanatları dünyayı rüzgarlardan korur.	61

A1170. Gece ve gündüzün kökeni	61
A1171. Günün kökeni	61
A1171.3. Günün meleği	61
A1230. İlk insanın dünyaya inişi ya da çıkışı	62
A1231. İlk insan gökten iner.....	62
A1730. Hayvanların ceza olarak yaratılması	63
B) Hayvan	64
B.11. Ejderha.....	64
B.11.2. Ejderhanın şekli.	65
B.11.2.1. Hayvan birleşimi olarak ejderha.....	65
B.11.2.1.1. Yılandan dönüşmüş ejderha.	65
B.11.2.Ejderhanın şekli.	65
B.11.2.11. Ateş püskürten ejderha.	65
B.11.6. Ejderhaların eylemleri.	66
B.11.6.2. Ejderha hazineyi korur.	66
B16. Yıkıcı hayvanlar.	67
B.16.6. Yıkıcı böcekler.	67
B.16.6.1. İnsan yiyen dev karıncalar.....	67
B41. Kuş-At	68
B41.1. Kanatlı at (Pegasus).....	68
B60. Efsanevi balık	70
B80. Balık-adamlar	70
B81. Deniz kızı	70
B82. Deniz adamı.....	70
B184.Sihirli dört ayaklar.....	72
B184.2. Sihirli inek	72
B184.2.4. Sihirli boğa	72

B400.- B499. Yardımcı hayvan türleri.....	72
B450. Yardımcı kuşlar	73
B470. Yardımcı balık.....	74
B552. Kuş tarafından taşınan adam	75
B 547. Hayvan insanı tehlikeden kurtarır.	75
B 547.1 Hayvan insanı kuyudan kurtarır.	75
C)Yasak.....	76
C220. Yasak: Bazı şeyleri yemek	76
C220.1. Yasak: Sihirli yiyecekleri yemek	76
C600. Benzersiz yasak.	77
C610. Tek yasak yer.....	77
C611. Yasak oda.	77
C611.1. Yasak kapı.	77
C700. Çeşitli Yasaklar	78
C711. Yasak: Yılan krallığından dönüşte banyo yapmak.....	78
C841. Tabu: bazı hayvanları öldürmek.....	79
C841.8. Geyiği öldürmek.....	79
C841. Tabu: bazı hayvanları öldürmek.....	80
C841.9. Bazı balıkları öldürmek.	80
C.901.Tabu dayatıldı.....	81
C950.Yasağı çiğnediği için öteki dünyaya gönderilen kişi.....	81
C955. Yasağı çiğnediği için cennetten kovulmak.....	81
C980. Tabu çiğnenmesinden dolayı çeşitli cezalar	82
C984. Tabunun çiğnenmesinden dolayı felaket.....	82
C984.2. Tabunun çiğnenmesinden dolayı fırtına	82
D)Sihir.....	83
D0.-D699. Dönüşüm	83

D110. Dönüşüm: İnsandan vahşi canavara (memeliye).....	84
D118. Dönüşüm: İnsandan maymuna.	84
D.350. Kuşun insana dönüşmesi	84
D354.1. Dönüşüm: Güvercinden insana	84
D.418.Dönüşüm: Sürüngenden diğer hayvana	85
D.418.1. Dönüşüm: Yılandan Diğer Hayvana	85
D530. Deri, giysi ve benzeri giyerek dönüşüm.....	86
D537. Kıyafet değiştirerek dönüşüm.	86
D.812. Olağanüstü varlıktan alınan sihirli nesne	86
D.812.10. Melekten alınan sihirli nesne.	86
D950. Sınırli ağaç.	88
D955.Sihirli yaprak.....	88
D1030. Sihirli yemek	89
D1032. Sihirli et.....	89
D1032.1. Balıkların sihirli yemeği.....	89
D.1524. Sihirli nesne kişinin sudan geçmesini sağlar.....	89
D.1524.1. Sihirli nesne insanın su üzerinde yürümesini sağlar.	89
D.1524.1.1. Ayaklara sürülen ilaç su üzerinde yürümesi sağlar.....	89
D1346. Sihirli nesne ölümsüzlük verir.	90
D1346.5. Ölümsüzlük bitkisi.	90
D.1712. Kâhin.	91
D1720. Sihirli güçlerin kazanılması.....	91
D1728. İnsanüstü ırktan gelen sihirli güç.	91
E) Ölüler.....	91
F) Olağanüstülükler.....	92
F93. Alt dünyaya su girişi.	92
F93.0.2. Alt dünyaya su altı girişi.....	92

F93.0.2.1. Alt dünyaya kuyu girişi.....	92
F234. Perinin dönüşümü	92
F234.1.15. Kuş şeklinde peri	92
F234.1.15.2. Güvercin şeklinde peri	92
F.300-399. Periler ve ölümlüler	93
F300. Periyle evlilik ya da bağlantı.	93
F364. Periler ve ölümlüler arasındaki savaş.	93
F.370. Periler diyarına ziyaret.....	94
F510. Canavar kişiler.	94
F525. Yarım vücutlu insan.....	94
F711.4. Denizdeki tatlı su	95
F711.4.1. Tatlı su denizin içinde akar.	95
F700.Olağanüstü yerler	96
F718.Olağanüstü kuyu	96
F750.Olağanüstü dağlar ve diğer yerlerin özellikleri.....	97
F950. Olağanüstü tedaviler.	97
F1041.Kişilerin olağanüstü fiziksel tepkileri	97
F1014.9. Olağanüstü hastalık.....	97
G) İnsan Yiyen Devler	98
G200. Cadı	98
G278. Cadının ölümü.....	98
H) Sınamalar	99
H1090. Olağanüstü hız gerektiren görevler.	99
H1109. Olağanüstü hız gerektiren diğer görevler.	99
J) Bilgelik ve Aptallık	100
J1700. Aptallar	100
J1110. Zeki insan	101

K) Aldatmacalar	102
K500. Aldatma yoluyla ölümden kaçış.....	102
K625. Muhafızlara uyuşturucu vererek kaçış.	102
K625.2. Muhafızları sarhoş ederek kaçış.	102
K714. Kutunun içine girerek aldatma	102
K741.2. Kurban kutuya girmek için kandırılır.....	102
K1930. Hain sahtekârlar.	103
K1931.Sahtekâr arkadaşlarını terk eder (ya da öldürür) ve onun yerine geçer.	103
K1931.2. Sahtekâr kahramanı aşağı dünyada terk eder.	103
K2200. Kötüler ve hainler.....	103
K2297. Hain arkadaş.....	103
L) Talihi Kaderi Tersine Çevirme.....	104
M) Geleceği Atama (Tahmin Etme)	104
M100.Sözler ve Yeminler	104
M300. Kehanetler.....	104
M300.1.17. Peygamber olarak kral	104
M300.1.17.1. Kral, oğlunun kızlarının yararlı olacağını bildirir.	104
M311. Kehanet: Doğmamış çocuğun gelecekteki büyüklüğü.	104
M311.0.3.1. Eğer bir kraliçe daha alırsa bir oğlu olacağına dair kehanet.	104
M390. Kehanetler – çeşitli motifler.	104
M394. Kahramanın geleceği kehanet edildi.	104
N) Şans ve Kader	105
N100. Şansın ve kaderin doğası.	105
N130. Şansın veya kaderin değişmesi.....	105
N770. Maceralara yol açan deneyimler.	106

N771. Avda kaybolan kral (prens)'in maceraları.....	106
N820. İnsan yardımcılar.....	107
N825. Yardımcı olarak yaşlı insan.....	107
N825.2. Yardımcı olarak yaşlı adam.	107
P) Toplum	108
P10. Krallar.....	108
P30. Prensler.....	108
P40. Prensesler.....	108
P200. Aile.....	109
P210. Karı-Koca.....	109
P231. Anne-Oğul.	109
P233. Baba-Oğul.....	109
P250.Erkek Kardeşler-Kız kardeşler.....	109
P265.Damat.....	109
P361.Sadık Hizmetçi.....	109
Q) Ödüller ve Cezalar	109
Q110. Maddi ödüller.....	109
Q112.3. Ödül: Kralın yanındaki koltuk.	109
Q430. Ceza olarak özgürlüğün kısıtlanması.	110
Q431. Ceza: sürgün.....	110
Q431.8. Zina cezası olarak sürgün.....	110
R) Esirler ve Kaçaklar.....	110
R130. Terkedilmiş ya da kaybolmuş kişilerin kurtarılması	110
R141. Kuyudan kurtarmak.....	110
R150. Kurtarıcılar	111
R154. Çocuklar anne babayı kurtarır.	111
R154.2. Oğul babayı kurtarır.	111

S) İnsanlık Dışı Acımasızlık	112
S110. Cinayetler.....	112
S111. Zehirleyerek öldürme.....	112
S139. Çeşitli acımasız cinayetler.	112
S139.2 Öldürülen kişi parçalara ayrıldı.	112
T) Cinsellik	113
T10. Âşık olmak.....	113
T15. İlk görüşte aşk.....	113
T24. Aşkın belirtileri.....	114
T24.1. Aşk hastalığı	114
T24.2.Aşk için çırpınmak.....	114
T24.2.3. Olağanüstü güzelliği görünce bayılmak.	114
T100. Evlilik.	115
T110. Olağandışı evlilik.....	115
T111. Ölümlü ve olağanüstü varlığın evliliği.	115
T131. Evlilik kısıtlamaları.	115
T131.1. Evlilik için akrabanın rızası gereklidir.	115
T410. Ensest.....	116
T.415. Abi-kardeş ensest.....	116
U) Hayvan Tabiatı.....	117
V) İnanç.....	117
V231.Meleğin görünüşü.....	117
V231.1. Kuş şeklinde melek	117
W) Kişinin Özellikleri.....	119
W150. Olumsuz karakter özellikleri.	119
W151. Açıkgözlülük.	119
X) Mizah	120

Z) Çeşitli Motif Grupları.....	120
Z71. Formüsel sayılar.	120
Z71.1. Formülistik sayı: üç	120
Z71.4. Formülistik sayı: altı.....	121
Z71.5. Formülistik sayı: yedi	121
Z71.6. Formülistik sayı: dokuz	122
Z71.12. Formülistik sayı: kırk.....	122
ŞAHMARAN METNİ	123
SONUÇ	505
KAYNAKÇA.....	507

GİRİŞ

A. Araştırmayla İlgili Genel Bilgiler

A.1. Konu

Tezin konusu Kazak Türklerinin Şahmaran Destanı'nın Türkiye Türkçesine aktarımı ve incelemesidir. Aktarmada Babalar Sözi adlı külliyattın 2. cildinde yer alan Cüsip Nurımlı tarafından yazıya geçirilen 9194 dizeden oluşan Şahmaran Destanı esas alınmıştır. İnceleme epizot ve motif yapısı üzerinden yapılmıştır.

A.2. Amaç

Tezin amacı Türkiye'de çok fazla bilinirliğe sahip olan Şahmaran'ın Kazakistan coğrafyasında da bilindiğini ortaya koymak ve ülkemizde daha çok efsane ve masal biçiminde karşımıza çıkan anlatımların destancılık geleneği çok gelişmiş olan Kazaklar arasında destan biçimiyle nasıl ve ne şekilde işlendiğini göstermektir. Ayrıca bu çalışmayla Kazak Türklerinin Şahmaran metnini Türkiye Türkçesi'ne kazandırılarak Şahmaranla ilgili yapılacak yeni araştırmalara kaynak olması amaçlanmıştır.

A.3. Kapsam

Yılanlar şahı Şahmaran'ın Kazakistan da destan biçiminde yer alan metni üzerinden yaptığımız çalışmada Şahmaran hakkında ülkemizde yapılan çalışmaları sıralarken yılan metaforunun geçtiği birçok çalışmada Şahmaran'a mutlak suretle değinildiğinden yılan metaforu üzerinden ilerlemek kapsamımızı aşacağı için ana ekseninde Şahmaran olan çalışmalar ele alınmıştır. Epizot yapısı verilirken çalışmanın amacını aşmadan ülkemizde bilinen Şahmaran anlatımlarına atıf yapılarak arasındaki benzerlikler üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Motif incelemesinde ise destan metninde çok fazla motif yer alması bunun da tezimizin sınırlılıklarını aşmaması için yalnızca ana motiflerin incelemesi yapılmıştır.

A.4. Yöntem

Tez çalışmamızda ilk olarak literatür taraması yapılarak Türkiye'deki Şahmaranla ilgili çalışmalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmından epizot ve motif incelemesinde yararlanılmıştır.

Metin merkezli bir çalışma olan çalışmamızda halkbilimsel açıdan ele alınan metnin motifleri incelenirken Stith Thompson'un “*Motif Index of Folk-Literature*” esas alınmış ve motif numaraları verilerek incelemesi yapılmıştır. İnceleme yüksek lisans tezinin kapsamını aşmayacak biçimde ele alınmıştır. Epizot ve motifler verilirken parantez içinde metinde geçtiği yerler belirtilerek kolaylıkla bulunması sağlanmıştır.

Metin kısmında Kiril harfli metnin transkripsiyonu yapılmış ardından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Transkripsiyonda metinde herhangi bir değişiklik yapılmamış sadece imla da bazı değişikliklere gidilmiştir. Aktarma da ise esas olarak anlamı bozulmadan ve kafiye yapısı sağlayarak verilmeye çalışılmıştır.

B. Destan Nedir?

Destanlar geçmişin izlerini bugüne taşıyan yegâne eserlerdir. Destanlarda bir milletin yaratılış, yaşayış, varoluş biçimlerini görmenin yanında o milleti var eden önemli kişilerin, gelip geçtikleri yerlerin, yaşadıkları önemli olayların izlerini görebilmek mümkündür. Sadece edebî eserler olarak görülmemesi gereken destanlar bir milletin derinden etkilendiği olay ve durumlar karşısında üstün yaratıcılığıyla ortaya koydukları şaheserlerdir.

Farsça “dâstân” kelimesinden dilimize geçmiş olan destan “hikâye”, “destanî şiir” veya “şiir hâlindeki anlatı” gibi çeşitli anlamlara sahiptir. Ayrıca Firdevsî, Şehnâme’nin çeşitli bölümlerinin adını da bu şekilde adlandırmıştır.¹

Metin Ekici; birçok Türk lehçesinde küçük fonetik farklarla ortak kullanılan bir terim olan destan teriminin Türkiye Türkçesinde kahramanlık konulu anlatımlar için kullanıldığını fakat bazı Türk lehçelerinde terimin anlamının bizim “halk hikâyesi” olarak adlandırdığımız türe karşılık geldiğini belirtir.²

Diğer Türk lehçelerinde ayrıca destan terimi için “epos”, “kay çörçök”, “alıptığ nımah”, “cır”, “comok”, “olongko”, “kay”, “tool” gibi çeşitli adlandırmalar da mevcuttur.

Pertev Naili Boratav; destanların yazı öncesi çağlarda oluşmuş olduğunu belirtirken konularını iki başlığa ayırır. Birincisi kozmogoni ve mitoloji konuları ikincisi ise ulusun geçmişindeki önemli olaylardır.³

Sözlü kültür geleneği içerisinde oluşan destanlar oluştuğu milletin hafızasında yüz yıllar boyunca dilden dile aktararak bugüne ulaşmayı başarmışlardır. Dilden dile aktarılırken geçtiği her toplumdan bireyden bir

¹Karl Reichl, *Türk Boylarının Destanları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.130.

² Metin Ekici, Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında I, *Milli Folklor*, S.54 (2014), s.28.

³Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: BilgeSu Yayınları, 2015, s.41-42.

şeyler alan destanlar bazen büyüyüp daha fazla gelişmiş bazense parçalara ayrılarak başka türlere de dönüşmüştür.

Usta destancılar tarafından icra edilen destanlar çeşitli Türk lehçelerinde; kayçı, haycı, cırçı, jırav, cırav bakşı, kıssahan gibi adlarla adlandırılmaktadır.

B.1. Kazak Türklerinin Destancılık Geleneği

Kazak Türkçesinde destan terimi için dastan, jır ve epos terimleri kullanılmaktadır.

Destanları icra eden ustalara jırav, akın, jırşı denilmektedir. Ezgili bir şekilde söylenen destanlar genellikle müzik aleti özellikle de dombıra ve kopuz eşliğinde söyleniyordu. Fakat özellikle 19. yüzyıldan sonra modernleşmenin getirilerinden birisi olarak destancılığın bozulmaya başlamasıyla birlikte ezgili fakat müzik aleti olmadan söylendiği de oluyordu.⁴

Kazak destancıları icra ettikleri destana kendilerinden de bir şeyler katmışlardır ve bu çok eski bir gelenektir.⁵

Kazak destanlarının tür olarak ayrılmasıyla ilgili görüşler çeşitlidir. Marğulan 1940'lı yıllarda destanları ortaya çıktıkları döneme göre değerlendirerek beş farklı başlık altında sınıflandırmıştır. Sınıflandırma şu şekildedir;

1. *En eski devirdeki destanlar*
2. *Oğuz-Kıpçak döneminde ortaya çıkan destanlar*
3. *Tarihî dönemlerdeki destanlar*
4. *Conğar derebeylerinin Kazak topraklarını istilâsı ile onlara karşı yapılan mücadeleleri anlatan destanlar*
5. *Feodal zıtlıklara karşı verilen mücadeleye ilişkin olarak oluşan destanlar*⁶

⁴ Seyit Kaskabasov ve öte., *Babalar Sözi 1*, Astana: Folyant, 2004, s.131.

⁵ Şakir İbrayev, *Destanın Yapısı (Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekan)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1998, s.98.

⁶ İbrayev, *Destanın Yapısı (Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekan)*, s.21-28.

Muhtar Âvezov Kazak Türklerinin destanlarını *batırlar cırı, ğaşıktık cırları, tarihi cırlar* olarak sınıflandırmıştır.⁷

Konıratbayev ise Kazak destanlarını kökü ve türü bakımından bölmeye çalışmıştır;

1. *Masalsı destanlar*
2. *Türk Kağanlığı devrinde oluşan yıllık-destanlar*
3. *Oğuz destanı*
4. *Boy destanları*
5. *Noğay destanları*
6. *Tarihî destanlar*
7. *Lirik destanlar*
8. *Doğu destanları*
9. *Telif destanlar*
10. *Sovyet destanları*⁸

Şâkir İbrayev ise *köne epos, batırlık cır, lıro-epos* olarak sınıflandırır.⁹

Babalar Sözi'nin birinci cildinde Kazak destanlarıyla ilgili bilgilerin verildiği bir bölüm yer almaktadır. Bu bölüme göre Kazak folklorunda destanlar iki büyük gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta doğudan alınan destanları içerirken ikinci grup Kazakların anavatanlarında ortaya çıkmış ve asırlara dayanan destanlarıdır. Ayrıca bu destanlar da kendi içerisinde de hikâyelik destanlar, aşk destanları, dini destanlar ve kahramanlık destanları olarak da gruplandırılmaktadır.¹⁰

Hikâyelik destan terimi için Naciye Ata Yıldız, Türkiye Türkçesinde hikayemsi destanlar olarak adlandırabileceğimizi ve daha önce üzerinde pek fazla durulmayan bir tür olduğunu belirtirken macera romanı/hikayesi olarak adlandırıldığını belirtir.¹¹

⁷ Mehmet Aça, *Kazak Türklerinin Destanları ve Destancılık Geleneği*, Konya: Kömen Yayınları, 2002.

⁸ İbrayev, *Destanın Yapısı* (Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekan), s.23.

⁹ Mehmet Aça, *Kazak Türklerinin Destanları ve Destancılık Geleneği*, Konya: Kömen Yayınları, 2002, s.52.

¹⁰ Kaskabasov ve öte., *Babalar Sözi 1*, s.15.

¹¹ Naciye Ata Yıldız, *Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2015, s.38.

Bu destanın kahramanları birbirine benzememektedir. Onların istekleri, amaçları, hayalleri farklıdır. Fakat sonunda adalet, insanlık, hakikat, akıllılık, iyi niyetlilik, zekâ üstün gelir.¹²

Kazak destanları büyük hacimli olmalarıyla birlikte konuların ya da birkaç türün iç içe geçtiği görülebilmektedir. Destan türleri birbiriyle ilişkili olduğu için bir destanın türünü belirlemek zor olabilmektedir. Örneğin aşk konulu destanlarda kahramanlık yer alabilmekte ya da dini bir destanda aşk geniş bir şekilde yer alabilmektedir. Türünü belirlemekte kahramanın amacı oldukça önemlidir.

Destandaki olayların zamanı ne kadar uzun olursa olsun bu bir kahramanın hayatını aşmaz. Yani kahramanın yaşlandığını destan metninde görmeyiz, o hep aynı yaşıdır. Destanda onun yaşlılığından ve ölümünden bahsedilse bile bu destancı tarafından ibret amacıyla yapılır.¹³

Destanda gerçek ve hayali mekanlar iç içe kullanılmaktadır. Gerçek mekanlar çoğu zaman Kazak coğrafyasındaki mekanlar olsa da Şam, Mısır gibi Kazak coğrafyası dışındaki memleketlerde geçmektedir. Hayali mekanlar alt dünya ya da üst dünyadaki farklı mekanlar olabildiği gibi Türk milletlerince çok kullanılan Kaf Dağı gibi mekanlarda yer alabilmektedir.

Alt ve üst dünyayla ilgili tasvirlerin olması destanlardaki mitolojik izlerin göstergesidir.

Kazak destanlarında Orta çağ olayları ve yer-su adları korunmuştur. Halkın yaşayış biçimini destanlarda görmek mümkündür¹⁴.

Destan kahramanı üstün yeteneklere sahip bir kişi olarak verilir.

B.2. Kazak Türklerinin Şahmaran Destanı

100 ciltlik Babalar Sözi adlı külliyattan aktardığımız Şahmaran; Cüsip Nurımlı tarafından yazıya geçirilen 1909 yılında Kazan'da yayınlanan Arap harfli “Şahmaran” metninde hiç değişiklik yapılmadan ilk kez Kiril harfli

¹² Kaskabasov ve öte., *Babalar Sözi 1*, s.24.

¹³ İbrayev, *Destanın Yapısı (Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekan)*, s.128

¹⁴ İbrayev, *Destanın Yapısı (Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekan)*, s.157.

olarak okuyucuya sunulmuştur. Babalar Sözi külliyyatının 2. cildinde yer alan bu destan 2004 yılında Astana’da yayınlanmıştır.

Cüsip Nurımlı’nın ilk Şahmaran yayını 1901 yılında “Şahmaran Kitabı” adıyla Kazan’da yayınlanmıştır. Ardından 1907 yılında “Şahmaran Hikayesi” 1909 ve 1913 yılında ise “Şahmaran” adıyla yeniden Kazan’da yayınlanmıştır.

Destan metninin kime ait olduğuyula ilgili bilgi bulunmamaktadır. Fakat metin içinde çeşitli yerlerde geçen Fahrettin isminden hareketle Fahrettin isimli birinden derlendiği düşünülmektedir.

Metin dörtlük biçiminde toplam 9194 dizeden oluşmaktadır. Bu dörtlükler arasında nadir olsa da altı dizeden oluşan bentlerde vardır. Kafiye düzeni aaba biçimiyle verilmiştir.

Metnin dilinde eski Türkçe ifadelerin yanında Arapça ve Farsça ifadelerde geniş yer almaktadır.

Metin iç içe geçmiş hikayeler dizisinden oluşmaktadır. Bu hikayeler genellikle birbiriyle bağlantılı olsa da bazı hikayelerde başka konulara atlamalar olmuştur.

İç içe geçen bu hikayeler üç ana karakter ve onların etrafında şekillenen olay örgülerinden meydana gelmiştir. Ana karakterler sırasıyla Jamsıb, Balkıyya ve Jahanşa’dır.

Metnin geneli İslami unsurlarla bezenmişse de bazı hikayelerin Tevrat kaynaklı olduğu görülmektedir. Bu unsurlar Türk kültür ve mitolojisinden de yararlanarak ustalıkla harmanlanmış ortaya çok zengin ve güzel bir eser çıkarılmıştır.

Metin Türkiye’deki Şahmaran anlatımlarına genel epizot yapısı olarak çok benzemektedir. Fakat ana epizot yapısı dışında aralara serpiştirilmiş epizotlar ve farklı motiflerle anlatım zenginliği oluşturulmuştur.

Metnin destan olması sebebiyle de bizdeki Şahmaran anlatımlarından farklı olarak dizeler arasındaki kelime uyumu, müzikalitesi daha yüksektir.

I.BÖLÜM

1.1. Şahmaran Hakkında Genel Bilgiler

Hız. Âdem ile Havva'nın cennetten kovulmasına sebep olan yılanın ilk yaratılan insandan beri var olduğu bilinmektedir. Şeytanın onun suretine girerek Havva'yı kandırması, yer altında yaşaması, zehirli oluşu gibi sebeplerle korku duyulan kötücül bir varlık olarak karşımıza çıkmasının yanında deri değiştirerek yeniden dirilmeyi, ölümsüzlüğü simgelemesi; tıp için önemli bir varlık olması gibi sebeplerle de bünyesinde düalizmi barındırdığı açıktır.

Çeşitli kültürlerde de bu düalizmin etkisiyle bünyesinde hem zehri hem şifayı barındırması gibi hem iyiliğin hem kötülüğün simgesi olarak zıtlık oluşturacak bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Yılanlarla ilgili anlatılardan en önemlilerinden biri hiç şüphesiz yarı insan yarı yılan bir varlık olarak tasvir edilen Şahmaranla ilgili anlatılardır. Bazı anlatılarda üstü kadın altı yılan, bazı anlatılarda ise üstü erkek altı yılan biçiminde tasvir edilen bu varlığın adı dilimize Farsça "Şah-ı mârân" tamlamasından geçmiş, "Yılanların Şahı" anlamına gelmektedir.

Şahmaranla ilgili anlatımların kaynağını bazı araştırmacılar İran edebiyatında oldukça önemli bir yeri olan Camasbnâme'ye bazı araştırmacılar ise Binbir Gece Masalları'ndaki "Yeraltı Sultanı Yemliha'nın Öyküsü"ne dayandırmaktadır.

Camasbnâmelerin aslı Şah Güştasb'ın kâinat ve yaratılışla ilgili sorularına Vezir Câmasb'ın verdiği cevapları içermekte ve Pehlevi yazılan bu risale beş yüz beyitten oluşmaktadır¹⁵.

Bir başka Camasbnâme ise Nasîr-i Tûsî'ye aittir. Bu otuz üç beyitten oluşan mesnevi Ahmed-i Dâî tarafından genişletilerek Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tercüme Camasbnâme'nin bilinen Türkçeye ilk tercümesidir. Bu tercümenin yetmiş üç beyit olduğu söylene de daha fazla olması

¹⁵ Birs el Abiha Çağlar, *Anadolu Türk Kültür Geleneğinde Şahmaran*, İstanbul: Urzeni Yaynevi, 2020, s.57.

gerektiğini belirten çalışmacılarda vardır¹⁶. “Feûlün/feûlün/feûlün/feûl” kalıbıyla yazılmıştır.

İkinci tercüme ise II. Murat zamanında yaşamış adının Mûsâ olduğu bilinen Abdî maslaslı bir şaire aittir. Abdî eserini aynı adlı mensur bir Camasbnâme’den nazmen tercüme etmiştir fakat bu eser hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir¹⁷. II. Murat’ın isteği üzerine yazılan bu Camasbnâme 5122 beyitten oluşmaktadır ve “failâtün/ failâtün/ failün” kalıbıyla yazılmıştır.

Abdî’nin Camasbnâme’si ve Farsça Camasbnâme’ler arasında konu bakımından farkların olduğu dikkat çekmektedir. Bu sebeple Abdî’nin eserini farklı bir kaynaktan yararlanarak hazırlamış olabileceğini akla getirmiştir¹⁸.

Binbir Gece Masalları’ndaki “Yeraltı Sultanı Yemliha’nın Öyküsü”yle arasında olan benzerlik akla kaynağının o olabileceğini de getirmiştir.

Yurtiçi ve yurtdışında birçok nüshası olan Camasbnâmelerin konusunu Danyal Peygamber’in oğlu Camasb’ın başından geçenler oluşturmaktadır. İç içe geçmiş birkaç hikâyeden oluşan bu eser üç ana karakterin yaşadığı olağanüstülükler etrafında şekillenmiştir.

Kazak Türklerinin Şahmaran Destanı ile karşılaştırma yapabilmek adına Camasbnâme’nin özetini vermek yerinde olacaktır. Danyal peygamber ölümsüzlüğe çare olacak otu aramak üzere dağa çıkmak için Ceyhun Nehri’nin üzerindeki köprüden geçmektedir Cebrail ona insan suretinde görünür ve elindeki hikmet kitabının düşmesine sebep olur. Danyal’ın elinde yalnızca birkaç sayfa kalır. Evine döndüğünde eşine bunları saklamasını ve kendisinden sonra bir erkek evladı olursa ona vermesini vasiyet eder. Bir süre sonra ölen Danyal’ın ardından bir oğul dünyaya gelir adını Camasb koyarlar. Camasb hiçbir işi beceremez bari evlendirelim derler evlendirirler ve ardından odun alıp satması için eşek alırlar ve yoldaşlarıyla oduna gider.

¹⁶ Hanife Koncu, *Abdî’nin Camâsbnâmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1994, s. IX.

¹⁷ Çağlar, *Anadolu Türk Kültür Geleneğinde Şahmaran*, s.58.

¹⁸ Emine Çakır, *Hikâye-i Şahmeran Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2011, s.37.

Yağmurdan dolayı mağaraya sığındıkları sırada Camasb mağaraya sığınır ve orada bir bal kuyusu bulur. Yoldaşlarıyla birlikte kuyudaki balı şehre götürüp satarlar ama yoldaşları kazancı bölüşmemek için Camasb'ı kuyuda bırakırlar.

Kuyuda yalnız kalan Camasb'a bir akrep görünür, akrebi öldürüp geldiği yeri genişletince bir kapı olduğunu görür ve içine girer. Havuz etrafında tahtların olduğu bir yere gelmiştir, burada uyuya kalan Camasb uyandığında etrafında birçok yılan ve yarı insan yarı yılan olan bir varlık görür. Adına Şahmaran denilen bu varlık onunla kim olduğu, hikayesini sorar ve ardından geri dönmek isteyen Camasb'a Bulkıya'nın hikâyesini anlatmaya başlar.

İsrail hükümdarı Tevrat'ta Hz. Muhammed'in övgüsünü görür. Tevrat'ın o bölümünü saklar. Kendisinden sonra oğlu Bulkıya padişah olur ve bu koparılan parçaları bulur. Bunun üzerine Hz. Muhammed'e âşık olur. Tahtını bırakıp onu bulmak için yolculuğa çıkar, Şahmaranla tanışıp ona hikayesini anlatır. Şahmaran yerini kimseye söylememesi şartıyla onu serbest bırakır. Bulkıya simya ilmiyle uğraşan Affan'la karşılaşır, Mühr-ü Süleyman'ın peşinde olan Affan, Bulkıya'ya eğer mührü bulurlarsa Hz. Muhammed'i bulabileceğini söylemesi üzerine Bulkıya Şahmaran'ı gördüğü yeri söyler. Şahmaran'a tuzak kurup onu yakalarlar ve denizde batmamayı sağlayan otu bulurlar.

Mağara'ya gidip mührü alacağı anda canavar ona engel olur ve ilahi ateş onu yakar. Hz. Muhammed'e duyduğu aşktan dolayı Bulkıya yanmaz.

Yolculuğuna devam eden Bulkıya'nın yolu Şah Sahra'nın ülkesine ve Kaf Dağı'na düşer. Burada çeşitli meleklerle karşılaşır. Yolculuğu sırasında mezar başında bekleyen biriyle karşılaşır, bu kişi Cihân Şâh'tır. Cihân Şâh hikayesini Bulkıya'ya anlatmaya başlar.

Kâbil Şahı'nın oğlu Cihân Şâh bir gün kullarıyla birlikte avlanırken bir geyiğe denk gelirler ve bir türlü yakalayamazlar. Geyik denizi aşarak karşıdaki adaya gider Cihân Şâh ve kulları da gemiye binip peşlerinden giderler. Geyiği yakalayıp öldürürler ama bir fırtına çıkıp yollarını kaybederler. Yarım insanların, maymunların, devasa karıncaların olduğu çeşitli yerlere yolları düşüp birçok olağanüstülük yaşarlar. Sonunda tüm

kulları ölüp tek başına kalan Cihân Şâh bir şehre gelir. Burada onu aldatarak Cevahir Dağı'na çıkartırlar ama geri indirmezler. Sarp bir geçitten geçtikten sonra yara bere içinde kalsa da kurtulur. Daha sonra kuşların şahı olan Murg Şâh ile karşılaşır. Murg Şâh ona çevreyi dolaştırır, bir kapıya geldiklerinde bu kapının açılmaması gerektiğini söyler.

Murg Şâh bir süre bir yere gider bu sırada Cihân Şâh kapıyı açıp bahçeye girer. Bahçe güzelliklerle doludur, bu sırada üç güvercin gelip havuzun yanında üç güzel kıza dönüşürler. Bu kızlardan en küçüğü Şemse'ye âşık olur. Kızlar tekrar güvercine dönüşüp giderler. Murg Şâh döndüğünde oğlanın halini görür, kızsız da perilerin bir yıl sonra yine geleceklerini söyler. Bir yıl bekleyen Cihân Şâh kuşlar geldiğinde Şemse'nin gömleğini alır, kuş olup uçamayan Şemse orada kalır. Cihân Şâh ve Şemse Kâbil'e dönerler. Cihân Şâh'a bir saray yaptırılır, sarayın ortasına bir kuyu yaptırılıp Şemse'nin gömleği oraya saklanır. Saraya giren Şemse gömleğinin konusunu alıp kuyudan gömleği çıkartır. Cihân Şâh'a eğer onu seviyorsa Kal'a-yı Gevhernigin'e gelip onu bulmasını söyleyip gider.

Cihân Şâh tekrar yollara düşer. Birçok olağanüstülük yaşayıp yine Murg Şâh'ın yanına gelir. Murg Şâh onu diğer kuş şahına gönderir. Bir türlü bu şehri gören ya da duyan bulunmaz. Bir gün bir kuş annelerinin periler tarafından yakalandığını anlatır. Bunun üzerine kuşla birlikte yola çıkarlar. Kuş bir yere kadar Cihân Şâh'la birlikte gelir. Periler Cihân Şâh'ı görünce Gevhernigin Kale'sine götürürler. Şemse ve ailesiyle görüşür, biraz zaman geçtikten sonra büyük bir düğün yaparlar.

Cihân Şâh Şemse'yi aramaya gelirken babasını savaşta bırakıp dönmüştür, periler şahı onları ifrit ordusuyla birlikte Kâbil'e gönderir. Hindistan Şahı Keyfal Kâbil şehrinin hükümdarı Taymus'u yenmek üzereyken Cihân Şâh'ın ve ifritlerin yardımıyla yenerler.

Cihân Şâh ve Şemse bir periler ülkesinde bir Kâbil şehrinde mutlu mesut yaşarlarken bir gün göle yıkanmak için giren Şemse'yi kurt parçalar ve ölür. Bunun üzerine Cihân Şâh orada iki mezar yaptırır ve Şemse'nin mezarı başında ölümü bekler.

Cihân Şâh hikayesini anlatmayı bitirdiğinde Bulkıya yolculuğuna devam eder. Çeşitli olağanüstülüklerle karşılaşp yılda Hızır'la karşılaşır, Hızır onu Mısır'a evine götürür. Bulkıya'nın da hikayesi bittikten sonra Câmasb Şahmaran'a onu da evine bırakmasını söyler. Şahmaran hiç kimseye onu gördüğünü söylememesi şartıyla bir ejderhayla birlikte onu gönderir.

Evine dönen Camasb onu kuyuda bırakan arkadaşlarından hesap sorar, mallarının bir kısmını Camasb'a verirler. Camasb Şahmaran'a verdiği sözü tutar hamama hiç girmez fakat yedi yılın sonunda hamamcı dostunun ısrarına dayanamayıp yıkanmak için hamama girdiğinde tanımadığı birileri onu yakalayıp padişaha götürürler. İşkence yapıp Şahmaran'ın yerini söyletirler ve Vezir Şemhur sihirle Şahmaran'ı kuyudan çıkartır. Keyhüsrev Padişah hastadır ve onun hastalığının çaresi Şahmaran'ın etini yemektir. Şahmaran Bulkıya'ya onu vezirin öldürmesini ve etini kaydattığında ilk çıkan köpüğü kendisinin içmesini, ikinci çıkan köpüğü vezire içirtmesini söyler. Camasb Şahmaran'ın söylediklerini yapar ve vezir ölür, padişah iyileşir. Şahmaran'ın bilgisine ulaşan Camasb ardından babasından kalan kağıtları da bulduğunda ilmi daha da artar ve büyük bir hekim olur. Ayrıca Keyhüsrev onu veziri yapar.

1.2. Türkiye’de Şahmaran ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde yılan başlığı altında değinilen yahut içerisinde Şahmaran ile ilgili örnek sunulan çalışmalar ele alınmamış sadece ana konusunu Şahmaran’ın oluşturduğu çalışmalar ele alınmıştır.

1.2.1. Tezler

1979 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Kadir Atlansoy “22a-41b Varakları Metin-İndeks”¹⁹, Kemal Sözlüer “42a-61b Varakları Metin-İndeks”²⁰, Zehra Bilgegil “62a-82b Varakları Metin-İndeks”²¹ ve İ. Hilmi Kızıltoprak “84a-103b Varakları Metin-İndeks”²² bitirme tezi olarak çalışmışlardır.

1989 yılında Şerif Ali Bozkapan “Abdî Mûsa; Camasbname (Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini)” adlı doktora tezini hazırlamıştır.²³

1994 yılında Müjgan Çakır tarafından “Abdi’nin Camasbnamesi 1”²⁴ ve Hanife Koyuncu tarafından “Abdi’nin Camasbnamesi 2”²⁵ adlı yüksek lisans çalışmaları yapılmıştır.

Yine 1994 yılında Hatice Kozacı tarafından “Camasbname Abdi -Devir Tür Araştırması ve Metnin 35 Varağının Edisyon Kritiği” adlı yüksek lisans tezi Camasbname’nin on yedi nüshası arasından seçilen üç nüshadan yararlanılarak hazırlanmıştır. Çalışmada Abdi hakkında bilgi verildikten

¹⁹ Kadir Atlansoy, 22a-41b Varakları Metin-İndeks, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi,1979.

²⁰ Kemal Sözlüer, 42a-61b Varakları Metin-İndeks, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi,1979.

²¹ Zehra Bilgegil, 62a-82b Varakları Metin-İndeks, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi,1979.

²² İ. Hilmi Kızıltoprak, 84a-103b Varakları Metin-İndeks, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi,1979.

²³ Şerif Ali Bozkapan Abdî Mûsa; Camasbname (Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini),(Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1989.

²⁴ Müjgan Çakır, Abdi’nin Camasbnamesi 1, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1994.,

²⁵ Hanife Koyuncu, , Abdi’nin Camasbnamesi 2, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1994.

sonra eserle ilgili genel bilgilere yer verilmiş ve eserin transkripsiyonu ve edisyon kritiği verilmiştir.²⁶

1994 yılındaki bir başka çalışmada Hanife Koncu'ya ait “*Abdî'nin Câmasbnâme'si*” adlı yüksek lisans tezidir. Koncu, Fars ve Türk edebiyatındaki Câmasbnâme'lerle hakkında bilgi verdikten sonra metne yer vermiştir.²⁷

1995 yılında Kenan Ulu “*Hikâye-i Şahmeran*” adlı çalışmasını mezuniyet tezi olarak hazırlamıştır.²⁸

1998 yılında Sevda Mant “*Halk Sanatında Şahmaran*” adlı yüksek lisans tezi “*Efsane ve İnanç Olarak Yılan*”, “*Halk Sanatında Şahmaran*”, “*Binbir Gece Masallarında Şahmaran*” olarak üç ana bölümden oluşmaktadır.²⁹

Mahmut Karademir 2001 yılında tamamladığı “*Abdi Câmasb-nâme (İnceleme- Metin)*” adlı doktora çalışması giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Câmasb-nâme ve Abdi hakkında genel bilgi verilmiş ardından Câmasb-nâme'deki hikâyelerin özetlerine yer vermiştir. İkinci bölümde hikayelerin tahlili, şekil ve yapı özellikleri üzerinde durulduktan sonra Câmasb-nâme'nin edebiyatımızda ve kültürümüzdeki yeri ve günümüz edebi terlerine yansısı irdelenmiştir. Üçüncü bölümde değerlendirme yapıp, metindeki motifler tespit edilmiş ve sonuca bağlanmıştır. Dördüncü ve son bölümde transkripsiyonlu metin verilmiştir.³⁰

2010 yılında Melek Ortak tarafından “*Tarsus Bölgesine Ait Şahmeran Efsanelerinde Yer Alan Sembollerin Yorumlanması*” adlı yüksek lisans tezinin ilk bölümü Tarsus tarihiyle ilgili kısa bilgileri içermektedir. İkinci bölümde Tarsus bölgesine ait Şahmaran efsaneleri ve sembolleri verildikten

²⁶ Hatice Kozacı, *Camasbname Abdi -Devir Tür Araştırması ve Metnin 35 Varağının Edisyon Kritiği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1994.

²⁷ Hanife Koncu, *Abdî'nin Câmasbnâme'si*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1994.

²⁸ Kenan Ulu, *Hikâye-i Şahmeran*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1995.

²⁹ Sevda Mant, *Halk Sanatında Şahmaran*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1998.

³⁰ Mahmut Karademir, *Abdi Câmasb-nâme (İnceleme- Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2001.

sonra üçüncü bölümde efsaneler yorumlanmıştır. Son bölümde ise uygulama çalışmalarının görselleri verilerek yorumlanmıştır.³¹

Emine Çakır “*Hikâye-i Şahmeran Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme*” adlı 2011 yılındaki yüksek lisans tezinde; Milli Kütüphane’den temin edilen müellifi Ahmed İbn-i Maksûdi olan Hikâye-i Şahmeran ve müellifi bilinmeyen Câmesb-Nâme adlı eserler ile T.B.M.M. Kütüphanesi’nden temin edilen, Abdi’ye ait Câmesb-nâme adlı eser olmak üzere üç eser incelenmiştir. Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Şahmeran anlatısının türü hakkında (efsane, halk hikayesi, masal) genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde Şahmeran üzerine yapılan çalışmalara değinilmiş üçüncü bölümde ise üç Şahmeran’ında yapı bakımından tahlili yapıp varyantlar mukayeseli olarak incelenmiştir. Son bölümde ise metinlerin transkripsiyonlu olarak günümüz Türkçesine aktarımları verildikten sonra sonuç verilmiştir. Sonuç bölümünde üç nüsha arasındaki benzerlikler ve farklılıklar kısaca özetlenmiştir ve Çakır; ele alınan üç nüshada da olay epizotlarının çok benzer olması bunların aynı kaynaktan çıkmış olabileceği tezini ortaya koymuştur.³²

2014 yılında Birsnel Çağlar Abiha “*Anadolu Türk Kültür Geleneğinde Şahmaran*” adlı doktora tezinde Şahmaran’ı sözlü kültür, yazılı kültür ve elektronik kültür ortamında incelemiş ve değerlendirmiştir. Ayrıca tezin sonunda derleme ve bazı metin örnekleri de yer vermiştir.³³

2017 yılında Nihal Yurt tarafından “*Şahmeran Motifinin Geleneksel Tekstilde Kullanıldığı Alanlar*” adlı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Çalışmada Şahmeran figürünün tekstilde kullanımı ve ifade ettiği anlamlar

³¹ Melek Ortak, *Tarsus Bölgesine Ait Şahmeran Efsanelerinde Yer Alan Sembollerin Yorumlanması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2010.

³² Emine Çakır, *Hikâye-i Şahmeran Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2011.

³³ Birsnel Çağlar Abiha, *Anadolu Türk Kültür Geleneğinde Şahmaran*, (Doktora Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2014, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 393285)

üzerinde durulmuş, Şahmeran'ın tekstil aracılığıyla tanıtılması ve yaşatılması hedeflenmiştir.³⁴

2019 yılında Seda Gedik tarafından yapılan “*Anadolu Sahası Masal ve Efsanelerinde Yılan- Şahmaran*” adlı doktora tezinin “Şahmaran” isimli birinci bölümünde kelimenin kökeni, varyantları gibi çeşitli yönlerden Şahmaran ele alınmıştır. “Masal” adlı ikinci bölüm “Masallarda Yılan” ve “Masallarda Şahmaran” olmak üzere iki bölüme ayrılmış ve incelenmiştir. “Efsane” olarak adlandırılan üçüncü bölümde yine “Efsanelerde Yılan” ve “Efsanelerde Şahmaran” olarak ikiye ayrılmış ve incelenmiştir.³⁵

1.2.2. Kitap- Kitap Bölümü

1925 yılında Süleyman Tevfik Özzorluoğlu'nun “*Şahmeran Hikâyesi*” Necmi İstiklal Matbaasında Osmanlı Türkçesi ile basılmıştır. 1931 yılında yeni harflerle basımını yapmıştır.³⁶

1933 yılında Muharrem Zeki Korgunal tarafından “*Resimli Şahmeran Hikâyesi*” yayımlanmıştır.³⁷

Selami Münir Yurdatap'ın “*Şahmeran Hikâyesi*” 1943 yılında Bozkurt Kitap ve Basımevi tarafından yayımlanmıştır.³⁸

1973 yılında Fevzi Görgen tarafından “*Hakiki Şahmeran Hikayesi*” yayımlanmıştır.³⁹

1973 yılındaki bir başka çalışma Tomris Uyar tarafından “*Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi*” dir.⁴⁰

³⁴Nihal Yurt, *Şahmeran Motifinin Geleneksel Tekstilde Kullanıldığı Alanlar*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü,Ankara, 2017.

³⁵ Seda Gedik, *Anadolu Sahası Masal ve Efsanelerinde Yılan- Şahmaran*, (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,2019, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 545025)

³⁶ Süleyman Tevfik Özzorluoğlu, *Şahmeran Hikâyesi*, İstanbul: Necmi İstiklal Matbaası, 1925.

³⁷ Muharrem Zeki Korgunal, *Resimli Şahmeran Hikâyesi*, İstanbul: Güneş Matbaası, 1933.

³⁸ Selami Münir Yurdatap, *Şahmeran Hikâyesi*, İstanbul: Bozkurt Kitap ve Basımevi, 1943.

³⁹ Fevzi Görgen, *Hakiki Şahmeran Hikayesi, Hakiki Şahmeran Hikayesi*, İstanbul: Sağlam Kitapevi, 1973.

⁴⁰ Tomris Uyar, *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi*, İstanbul: Sinan Yayınevi, 1973.

Erhan Bener 1984 yılında “*Şahmeran*”⁴¹ adlı tiyatro eserini ve 1991 yılında “*Şahmeran Öyküsü*” adlı çocuk kitabını yayımlamıştır.⁴²

1986 yılında Murathan Mungan’ın “*Cenk Hikayeleri*” kitabının içerisinde “*Şahmaran’ın Bacakları*” hikâye yayınlanmıştır.⁴³

1994 yılında çıkan “*Tuncer Gülensoy Armağanı*” kitabında yer alan “*Bir Olağanüstü Varlığın Yaratılış Miti; Şahmaran*” adlı çalışmada Esmâ Şimşek; Şahmaran hikayesini beş bölüme ayırarak incelemiştir. Bu bölümler Lokman’ın/Camasb’ın ailesi, kuyuda mahsur kalma, Şahmaran ile karşılaşma, tekrar memlekete dönüş, Şahmaran’ın ölümü şeklindedir.⁴⁴

1994 yılında Muhsine Halime Yavuz tarafından “*Şahmaran Masallar*” yayınlanmıştır.⁴⁵

Şennur Şentürk tarafından yayına hazırlanan “*Camaltında Yirmi Bin Fersah, Geleneksel Kültürümüzde Şahmaran*” adlı çalışma 1997 yılında yayınlanmıştır.⁴⁶

1998 yılında İsmail Büyüktaş’ın “*Şahmeran ve Hatemtay Hikayesi*” yayınlanmıştır.⁴⁷

2000 yılında “*Efsaneden Tarihe, Tarihten Bugüne Adana Köprübaşı*” adlı çalışmada Refiye Şenesen’in “*Şahmeran, Lokman Hekim ve Adana Efsaneleri*” adlı çalışması yer almıştır.⁴⁸

Tankut Sözeri 2000 yılında “*Kültürlerde Şahmeran*” adlı kitabını yayınlanmıştır.⁴⁹

Yücel Fevzioğlu tarafından 2004 yılında “*Cırttan ile Şahmeran Kızı*” yayınlanmıştır.⁵⁰

⁴¹ Erhan Bener, *Şahmeran*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1984.

⁴² Erhan Bener, *Şahmeran Öyküsü*, Ankara Bilgi Yayınevi, 1991.

⁴³ Murathan Mungan, *Cenk Hikayeleri*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1986.

⁴⁴ Kollektif, *Tuncer Gülensoy Armağanı*, Kayseri: Bizim Gneçlik Yayınları, 1994.

⁴⁵ Halime Muhsine Yavuz, *Şahmaran Masallar*, Ankara: Doruk Yayınları, 1194.

⁴⁶ Şennur Şentürk, *Camaltında Yirmi Bin Fersah, Geleneksel Kültürümüzde Şahmaran*, İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 1997.

⁴⁷ İsmail Büyüktaş, *Şahmeran ve Hatemtay Hikayesi*, İstanbul: Can Yayınları, 1998.

⁴⁸ Refiye Şenesen, “*Efsaneden Tarihe, Tarihten Bugüne Adana Köprübaşı*” İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000.

⁴⁹ Tankut Sözeri, *Kültürlerde Şahmeran*, İstanbul: İm Yayınları, 2000.

⁵⁰ Yücel Fevzioğlu, *Cırttan ile Şahmeran Kızı*, İstanbul: Babil Yayınları, 2004.

Yine Tankut Sözeri tarafından 2006 yılında “*İnançlarda Şahmeran*” adlı kitap yayınlanmıştır.⁵¹

2006 yılında Ahmet Özdemir ilkokula yönelik “*Şahmeran’ın Kaderi*” adlı çalışmasını yayınlamıştır.⁵²

Şennur Sezer’in 2007 yılında “*Şahmaran*” adlı öyküsü yayınlanmıştır.⁵³

2011 yılında “*Bilge Seyidoğlu Kitabı*”nın içinde Eyüp Akman’ın “*Binbir Gece Masalları Kaynaklı Bir Türk Masalı: Cihanşah/Cevahir Dağı/Elmas Dağı*” adlı çalışma yer almaktadır.⁵⁴

2012 yılında Erkan Doğanay “*Düş ya da Gerçek Şah-ı Maran*” adlı resim kataloğunu yayınlamıştır.⁵⁵

2014 yılında Emine Gürsoy Naskali editörlüğünde çıkan “*Yılan Kitabı*”nda yer alan Didem Havlioğlu’nun “*Şahmaran: Bir Anadolu Efsanesi*” adlı makalesinde Şahmaran’ın kökeniyle ilgili fikirlere yer vermiş, genel olarak olay örgüsü verildikten sonra metinlerarası olarak değerlendirmesi yapılmıştır.⁵⁶

Yine aynı eserde Necat Çetin’in “*Anadolu Kültür Hayatında Ejderha (Evren-Evran-Şahmeran) Resimleri*” adlı çalışması da yer alır. Bu çalışmada temel kavramlar açıklandıktan sonra çeşitli sanatlara ait Şahmeran tasvirlerinin yer aldığı resimler verilmiştir.⁵⁷

Bu eserde Şahmaran ile ilgili yer alan bir başka çalışmada Dilek Çetindaş’a aittir. “*Modern Edebiyatta Yılan- Ejderha-Şahmeran Motifleri*” adlı bu çalışmada yılan ve ejderhayla ilgili motifler incelendikten sonra Şahmaran anlatımlarıyla ilgili örnekler verilmiş, özellikle de Tomris Uyar’ın

⁵¹ Tankut Sözeri, *İnançlarda Şahmeran*, Bursa: Asa Kitapevi, 2006.

⁵² Ahmet Özdemir, *Şahmeran’ın Kaderi*, İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2006.

⁵³ Şennur Sezer, *Şahmaran*, İstanbul: Merkez Kitaplar, 2007.

⁵⁴ Kolektif, *Bilge Seyidoğlu Kitabı*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2011.

⁵⁵ Erkan Doğanay, *Düş ya da Gerçek Şah-ı Maran*, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.

⁵⁶ Didem Havlioğlu, *Şahmaran: Bir Anadolu Efsanesi, Yılan Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Kitapevi, 2014.

⁵⁷ Necati Çetin, *Anadolu Kültür Hayatında Ejderha (Evren-Evran-Şahmeran) Resimleri, Yılan Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Kitapevi, 2014.

“Şahmeran Hikayesi” ve Murathan Mungan’ın “Şahmeran’ın Bacakları” eserleri üzerinde durulmuştur.⁵⁸

2016 yılında Ömer Yılar tarafından “*Yemliha’dan Camasbnâme’ye Lokman Hekim’den Günümüze Şahmaran*” isimli çalışmasını yayınlamıştır. Dört bölümden oluşan eserde metinler arası çözümlemeler yapılmıştır.⁵⁹

2018 yılında Kesit Yayınları’ndan çıkan “*Doğüstü Varlıklar ve Anlatılar Üzerine İncelemeler*” adlı yayında Seçkin Sarpkaya tarafından daha önce de “Uluslararası Kafkasya’ya Genç Bakışlar III Sempozyumu”nda sunulmuş olan “*Câmasbnâme’den Masallara Şahmaran: Türkiye Sahası Masallarında Şahmaran Tipi ve Anlatıları*” adlı bildiride Şahmaran’ın genel görünüşüyle ilgili bilgiler verildikten sonra Musa Abdi’nin Câmasbnâme’si ve Şahmaran anlatılarının kökenine değinilmiştir. Türkiye sahası masallarında yer alan Şahmaranla ilgili bilgi verildikten sonra incelenen masalları dört farklı grupta incelemiştir. İlk grup Câmasbnâme’deki anlatımla yakın benzerlik gösterenler, ikinci grup farklı bir masal tipinin içindeki bir epizodun karakteri olarak karşımıza çıkan, üçüncü grup farklı bir olay örgüsü içinde ve son grupta olay örgüsünde çok kısa bir şekilde yer alan olarak gruplandırılarak değerlendirilmiştir.⁶⁰

2021 yılında Yücel Fevzioğlu tarafından “*Lokman Hekim*” adlı masal kitabı yayınlanmıştır.⁶¹

2022 yılında Meral Ozan ve Ali Osman Öztürk’ün “*Şahmaran ile Fantastik Yolculuk-Musa Abdi’den Ignacz Kunos ve Oğuz Tansel’e*” isimli çalışması yayınlanmıştır.⁶²

⁵⁸ Dilek Çetindaş, Modern Edebiyatta Yılan- Ejderha-Şahmeran Motifleri, *Yılan Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Kitapevi, 2014.

⁵⁹ Ömer Yılar, *Yemliha’dan Camasbnâme’ye Lokman Hekim’den Günümüze Şahmaran*, Ankara: Pegem Akademi, 2016.

⁶⁰ Seçkin Sarpkaya, *Câmasbnâme’den Masallara Şahmaran: Türkiye Sahası Masallarında Şahmaran Tipi ve Anlatıları, Doğüstü Varlıklar ve Anlatılar Üzerine İncelemeler*, ed. Altuğ Ortakçı, İstanbul: Kesit Yayınları, 2018.

⁶¹ Yücel Fevzioğlu, *Lokman Hekim*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2021.

⁶² Meral Ozan, Ali Osman Öztürk, *Şahmaran ile Fantastik Yolculuk-Musa Abdi’den Ignacz Kunos ve Oğuz Tansel’e*, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2022.

1.2.3. Makale- Bildiri

1997 yılında Hasan Özdemir'in "*Geleneksel Kültürümüzde Şahmeran*" adlı makalesi Kültür Bakanlığı Yayınları'nın "*V. Milletlerarası Türk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyonu Bildirileri II.*" adlı kitabında yayınlanmıştır.⁶³

2001 yılında Folklor ve Edebiyat Dergisi'nin 27. sayısında Neşe Yıldırım'ın "*Yakın Doğu Sembolizminde Akrep, Yılan; Akrep-Adam ve Şahmeran*" isimli çalışması yayımlanmıştır.⁶⁴

2007 yılında Nilgün Çıblak'ın "*Tarsus Kültürünün Tanıtımında Şahmeran Efsanelerinin Önemi*" adlı çalışması Tarsus'ta yer alan "Şahmeran Hamamı" olarak da adlandırılan Eski Hamam'ın etrafında şekillenmiş üç efsaneye yer verilerek bunları mitolojik kökeni incelenmiştir. Ayrıca çalışmada bu anlatılardan kültür turizmi açısından nasıl yararlanılacağı konusunda da değinilmiştir.⁶⁵

2007 yılında Seyyit Battal Uğurlu; 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi'nde "*Çağdaş Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi*" adlı bildirisini sunmuştur. Bildiride Tomris Uyar, Murathan Mungan gibi yazarların modern kültüre uyarladıkları Şahmeran anlatılarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir.⁶⁶

Birsel Çağlar Abiha tarafından 2012 yılında 2. Tarsus Kent Sempozyumu'nda sunulan "*Mitolojiden Tarsus'a Bir Sembol: Yılan ve Şahmaran*" adlı bildiride yılanın tarih boyunca farklı kültürlerdeki konumu ve işlevinden bahsedildikten sonra Türk kültüründeki yerine değinilmiştir. Şahmaran'ın kaynağı hakkında bilgi verdikten sonra diğer anlatımlardaki Şahmaran'ın kadın olarak tasvir edilmesinin aksine Tarsus'ta anlatılan bir

⁶³ Hasan Özdemir, "Geleneksel Kültürümüzde Şahmeran", *V. Milletlerarası Türk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyonu Bildirileri II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

⁶⁴ Neşe Yıldırım, "Yakın Doğu Sembolizminde Akrep, Yılan; Akrep-Adam ve Şahmeran", *Folklor/Edebiyat*, S.27 (2001).

⁶⁵ Nilgün Çıblak, "Tarsus Kültürünün Tanıtımında Şahmeran Efsanelerinin Önemi" *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.16, S.1 (2007).

⁶⁶ Seyyit Battal Uğurlu, "Çağdaş Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi", *38. ICANAS (10- 15 Eylül 2007)*, Ankara (2007).

varyantta erkek olarak karşımıza çıktığını vermektedir. Abiha “*Anadolu Türk Kültür Geleneğinde Şahmaran*” adlı doktora tezinde de bu bilgiyi vermiştir.⁶⁷

Naim Atabağsoy 2012 yılındaki IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi’ndeki “*Yeraltındaki Saklı Hazine: Şahmaran*” adlı bildirisinde Zülfü Livaneli’nin 1993 yılı yapımı Şahmaran filmi ile Şahmaran masalının bağlamsal kurama göre bir okumasını yapmıştır.⁶⁸

2013 yılında Eylem Güzel ve Nazan Oskay tarafından hazırlanan “*Van’da Şah-ı Meran Motifli Örnekler*” adlı çalışmada Van’da yer alan el sanatlarındaki şahmeran motifli örnekler incelenmiştir.⁶⁹

Sinem Şahin Yeşil’in 2015 yılında Milli Folklor Dergisi’nde yayınlanan “*Tomris Uyar’ın Şahmeran Hikayesi Adlı Öyküsüne Metinlerarası Bir Yaklaşım*” adlı çalışmasında Tomris Uyar’ın eseri üzerinden modern ve geleneksel metinler arasındaki ilişki irdelenmiştir.⁷⁰

2016 yılında “*İnançların Görselleştirilmesinin 2000 Sonrası Türk Dizilerinde Kullanımı: Şahmeran Örneği*” adlı makalesinde Gizem Şimşek; Sıla, Asmalı Konak, Hayat Devam Ediyor adlı dizilerdeki dekor olarak kullanılan şahmeran resimlerinin ifade ettiği anlamları Anadolu efsanelerinden yararlanarak incelemiştir.⁷¹

2017 yılında Kemal Temizer “*Şahmeran’ın Bacakları’nda Mitolojik ve Masalsı Unsurlar*” adlı makalesinde Murathan Mungan’ın “*Cenk Hikayeleri*” adlı kitabında yer alan Şahmeran’ın Bacakları hikayesindeki mitolojik ve masalsı öğeleri tespit etmiştir.⁷²

⁶⁷ Birsal Çağlar Abiha, “Mitolojiden Tarsus’a Bir Sembol: Yılan ve Şahmaran”, 2. Tarsus Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı (15-17 Kasım 2012), Mersin (2012).

⁶⁸ Naim Atabağsoy, “Yeraltındaki Saklı Hazine: Şahmaran”, IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi Bildirileri (27-28 Ağustos 2012), İstanbul (2012).

⁶⁹ Eylem Güzel, Nazan Oskay, “Van’da Şah-ı Meran Motifli Örnekler”, VII. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu Bildirileri (26-29 Haziran 2013), Azerbaycan (2013).

⁷⁰ Sinem Şahin Yeşil, “Tomris Uyar’ın Şahmeran Hikayesi Adlı Öyküsüne Metinlerarası Bir Yaklaşım”, Milli Folklor, C.14, S.106 (2015).

⁷¹ Gizem Şimşek, “İnançların Görselleştirilmesinin 2000 Sonrası Türk Dizilerinde Kullanımı: Şahmeran Örneği”, Akademik Bakış Dergisi, S.58 (2016).

⁷² Kemal Temizer, “Şahmeran’ın Bacakları’nda Mitolojik ve Masalsı Unsurlar” Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.1 S.38 (2017).

Ali Osman Öztürk “*Oğuz Tansel Masallarının Derin Kökleri Üzerine Bir Örnek Mavi Gelin Masalı*” adlı makalesinde Oğuz Tansel’in derlediği Mavi Gelin adlı masalın motiflerinin Binbir Gece Masalları ile arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durmuştur.⁷³

2018 yılında Folklor Akademi Dergisi’nde Şakire Balıkcı tarafından yayımlanan “*Şahmeran Efsanesi ve Yılan Tılsımlarının Psikanalitik Açından Değerlendirilmesi*” adlı makalede Anadolu’nun çeşitli yerlerinde özellikle Mardin’den derlenen Şahmeran efsaneleri ve yılan tılsımları psikanalitik açıdan değerlendirilmiştir.⁷⁴

2018 yılındaki bir başka çalışmada Sultan Sökmen ve Zeynep Balkanal’ın birlikte hazırladıkları “*Anadolu’da Önemli Bir Simge Olan Şahmeran’ın Halk İnanışlarındaki Yeri*”dir. Şahmeran’ın halk inançlarındaki yeri Adana, Tarsus ve Mardin’de anlatılan üç efsane üzerinden incelenmiştir.⁷⁵

Yine 2018 yılındaki Gülsüm Çalışır ve Gonca Uncu tarafından yapılan “*Sözlü Kültürün Sözlü İletişimle Harmonisi: Şahmeran*” adlı çalışmada Şahmeran efsanesi iletişim boyutuyla ele alınmıştır.⁷⁶

Mehtap Dede Kodaman tarafından 2018 yılında “*Şahmeran Resimlerindeki Sembollerin Göstergebilimsel ve Anlambilimsel Çözümlemesi*” adlı makale yayınlanmıştır.⁷⁷

2018 yılındaki IV. Uluslararası Alevilik Bektaşilik Sempozyumu’nda Naciye Ata Yıldız tarafından “*Kazak Edebiyatında Şahmaran Destanı ve Hz.*

⁷³ Ali Osman Öztürk, “Oğuz Tansel Masallarının Derin Kökleri Üzerine Bir Örnek Mavi Gelin Masalı” *Turkish Studies*, C.12, S.7 (2017).

⁷⁴ Şakire Balıkcı, “Şahmeran Efsanesi ve Yılan Tılsımlarının Psikanalitik Açından Değerlendirilmesi” *Folklor Akademi Dergisi*, C.1, S.1 (2018).

⁷⁵ Sultan Sökmen, Zeynep Balkanal, “Anadolu’da Önemli Bir Simge Olan Şahmeran’ın Halk İnanışlarındaki Yeri” *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.8, S.15 (2018).

⁷⁶ Gülsüm Çalışır, Gonca Uncu, “Sözlü Kültürün Sözlü İletişimle Harmonisi: Şahmeran” *İnönü Üniversitesi E-Dergi*, C.3, S.2

⁷⁷ Mehtap Dede Kodaman, “Şahmeran Resimlerindeki Sembollerin Göstergebilimsel ve Anlambilimsel Çözümlemesi”, *Atlas Dergisi*, C.4, S.13 (2018).

Muhammed” adlı bildiri sunulmuştur. Bu bildiri bizim de tez konumuz olan Şahmaran Destanı üzerine yapılmıştır.⁷⁸

Seda Gedik’in 2019 yılındaki “Şahmaran ve Dünya Mitolojisinin Yılan-Karışımı Diğer Mitik Yaratıklarının Karşılaştırmalı Bir Analizi” adlı çalışmasında farklı medeniyetlerin mitolojilerinde yer alan yılan görünümündeki varlıkları ele almıştır.⁷⁹

Nurtaç Ergün Atbaşı 2021 yılında “Yeniden-Yazma Örneği Olarak Erhan Bener’in Şahmaran’ı” adlı makalesinde Erhan Bener’e ait olan “Şahmeran” adlı tiyatrosu üzerinden folklorik bir ürünün çağdaş edebiyatta nasıl devam ettirildiği incelenmiştir.⁸⁰

2021 yılındaki bir başka çalışmada Sultan Sökmen ve Zeynep Balkanal’a aittir. “Anadolu Sanatında Şahmeran Figürlü Örnekler” adlı çalışma çağdaş ve halk sanatında Şahmeran olmak üzere iki bölümde incelenmiş, çeşitli sanatlardan 31 adet Şahmeran figürlü örnek incelenmiştir.⁸¹

Gülbahar Gök tarafından 2021 yılındaki “Tarsus İlçesi ile Özdeşleşen Şahmeran Efsanesi” adlı makalede Tarsus’ta anlatılan Şahmeran hikayesi üzerinde durulmuştur.⁸²

2022 yılında Nagihan Çetin’in “Efsanelerin Ekonomik Kaynağa Dönüştürülmesi: Şahmeran Örneği” adlı makalesinde Şahmeran figürü kullanılarak yapılan folklorik bebekler üzerinden sözel kültür unsurunun somutlaştırılması ve kültür ekonomisinde değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur.⁸³

⁷⁸ Naciye Ata Yıldız, “Kazak Edebiyatında Şahmaran Destanı ve Hz. Muhammed”, IV. Uluslararası Alevilik Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı (18-20 Ekim 2018), Ankara (2018).

⁷⁹ Seda Gedik, “Şahmaran ve Dünya Mitolojisinin Yılan-Karışımı Diğer Mitik Yaratıklarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, Uluslararası Mitoloji Sempozyumu (2-5 Mayıs 2019), Ardahan (2019).

⁸⁰ Nurtaç Ergün Atbaşı, “Yeniden-Yazma Örneği Olarak Erhan Bener’in Şahmaran’ı”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Çalışmaları Dergisi, C.6, S.2 (2021).

⁸¹ Sultan Sökmen, Zeynep Balkaya, “Anadolu Sanatında Şahmeran Figürlü Örnekler”, Uluslararası Hakemli İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, C.6, S.3 (2021).

⁸² Gülbahar Gök, “Tarsus İlçesi ile Özdeşleşen Şahmeran Efsanesi”, İçel Dergisi, C1, S.1 (2021).

⁸³ Nagihan Çetin, “Efsanelerin Ekonomik Kaynağa Dönüştürülmesi: Şahmeran Örneği”, Kültür Araştırmaları Dergisi, S.12 (2022).

II.BÖLÜM

2.1. Kazakların Şahmaran Destanı'nın Özeti

Danyal peygamber öleceği günü tahmin eder ve eşine ardından bir çocuk doğacağını, âlim bir zat olacağını ve ondan kalan kitabı saklayıp çocuğu sorduğunda ona vermesini vasiyet eder. Bir zaman sonra Danyal ölür ve dediği gibi ardından bir erkek çocuk doğar.

Annesi onu ilim öğrenmesi için mektebe verir fakat çocuk tek kelime bile öğrenemez. Bu kez hiç değilse bir hüner öğrensin ister ama çocuk bunda da başarı sağlayamaz. Çaresiz anne hiç değilse odun alıp satması için oğlunu telkin eder. Oğlan bir gün yoldaşlarıyla birlikte odun toplamaya gittiğinde şiddetli bir yağmur başlar. Hepsi taşların kuytusuna bir yerlere sığınır. Sıkılan Jamsıb elindeki sopayla yeri eşelemeye başladığında yerde bir mermer taş olduğunu fark eder. Yoldaşlarına haber verip taşı kaldırdıklarında bal dolu bir kuyu görürler. Yoldaşlarıyla birlikte kuyudaki tüm balı alırlar, bu sırada yoldaşları bir hainlik düşünür. Kuyuda kalan son balı almak için Jamsıb'ı kuyuya indirip onu orada bırakırlar, böylece baldan kazandıklarını bölüşmeyeceklerdir.

Zavallı Jamsıb kuyuda tek başına kalır, ne kadar seslense de sesine karşılık veren çıkmaz. Allah'a yalvaran Jamsıb'ın karşısına bir akrep çıkar, akrebi öldürüp onun geldiği yeri genişlettiğinde bir kapı olduğunu görür. Kapıdan girdiğinde çok güzel bir bahçeyle karşılaşır. Burada ejderhalar, yılanlar ve onların padişahı olan Şahmaran'la karşılaşır. Şahmaran Jamsıb'ı misafir edeceklerini onun yeryüzüne dönmesini istemediğini söyleyip Jamsıb'a Balkıyya'nın hikayesini anlatır.

Hikâyeye göre Mısır şehrinin padişahı Uşah Şah bir gün Tevrat okurken Muhammed peygamberin övgüsünü görür ve çok etkilenir. Fakat halkının Muhammed'in ne zaman geleceğini kestiremeyip başkalarını peygamber sanmalarından ve dinlerinden dönmelerinden korkarak bu sayfaları yırtıp saklar. Ardından yıllar geçip Uşah Şah öldüğünde yerine oğlu Balkıyya geçer.

Balkıyya bir gün babasının sakladığı kağıtları bulur ve Muhammed'in övgüsünü okuduğunda ona duyduğu sevgi günden güne artar. Onu aramak için ülkeyi kardeşi Kahar'a bırakıp yolculuğa çıkar.

Şam'a gitmek için bir gemiye binen Balkıyya dinlenmek için uğradıkları adada uyuyakalır ve gemi onu almadan gider. Adada tek başına kaldığında bir ses duyar, sese doğru gittiğinde karşısında yılanlar ve ejderhaları görür. Onlarla biraz söyleştikten sonra yoluna devam eden Balkıyya Şahmaranla karşılaşır. Şahmran'la da biraz söyleştikten sonra yoluna devam etmek ister. Şahmaran onu serbest bırakacağını ama peygamberi bulursa onun için şefaet dilemesini ve hiç kimseye onu gördüğünü söylememesini ister. Şahmaran'a söz veren Balkıyya yolculuğuna devam eder.

Şam, Kudüs gibi çeşitli şehirleri dolaşarak Muhammed'den haber sorar. Kudüs'te halka yaşadıklarını anlattır, bu anlattıkları Akap Molla'nın kulağına gider. Akap Molla Süleyman'ın yüzüğünü eline geçirip padişah olmak istemektedir fakat bunu yapabilmesi için yedi denizi geçmesi gerekmektedir. Yedi denizi geçebilmek için de ayağa sürüldüğünde denizde batmamayı sağlayan bir ot olduğunu onun da yerini Şahmaran'ın bildiğini bilen Akap Balkıyya'yı sıkıştırarak ağzından laf almaya çalışır. Balkıyya başta söylemese de Akap'ın padişah olursam Muhammed'i bulacağım demesi üzerine Şahmaran'ı gördüğü yeri söyler.

Şahmaran'a tuzak kurup yakalarlar ve otu aramaya giderler. Otu aradıkları sırada Şahmaran ölümsüzlük otuna rastlar ama bitkilerin dilinden diğerleri anlamadıkları için geçip giderler. İstedikleri ot bulduklarında Şahmaran'ı serbest bırakıp Süleyman'ın cesedinin olduğu mağaraya doğru yola çıkarlar. Mağaraya gelip Akap yüzüğü almak istediğinde önce bir ejderha ardından da Cebail gelip yüzüğü almasını engeller, Akap yanıp kül olur.

Balkıyya Cebail ile konuştuğunda Muhammed'in henüz dünyaya gelmediğini öğrenir. Aradığını bulamayan Balkıyya için dönüş yolculuğu başlar, çeşitli olağanüstülüklerle karşılaşır yolu bir kümbete düşer. Kümbette mezar başında duran birisiyle karşılaşır, onunla biraz sohbet ettikten sonra ona başından geçenleri anlatır ve ardından bu kez ismini Jahanşa olduğunu öğrendiğimiz adam ona hikayesini anlatmaya başlar.

Kabilistan şehrinin padişahı Tamuz Şah'ın çocuğu olmamaktadır, padişah tasalanıp dururken bir gün veziri remil ilmiyle fal bakarak Horasan

şahının kızıyla evleneceğini ve erkek bir evladı olacağını müjdelir. Bir zaman sonra vezirin dediği gibi bir oğlu olur ve adını Jahanşa koyarlar.

Jahanşa bir gün askerleriyle ava çıktığında karşısına bir geyik çıkar. Geyiği bir türlü avlayamaz peşine takılıp giderler. Geyik bir denize girip adaya geçer ama Jahanşa yine de pes etmez, yiğitleriyle birlikte bir gemiye binip geyiğin peşine düşerler. Yorulan geyiği yakalarlar fakat bir fırtına çıkıp gemiyi günlerce sürükler. Fırtına dinip hiç bilmedikleri bir adaya geldiklerinde burada Vücutları ve uzuvları yarım insanlarla karşılaşır. Dört yiğidini bu insanlar yakalar kalan üç yiğidiyle birlikte kaçmayı başarır. Yolculuğa devam ederler ve beyaz mermer taşlı bir şehre gelirler. Bu şehirde de etraflarını maymunlar sarar fakat onlara zarar vermez aksine hürmet ederler. Şehri gezerlerken Süleyman peygamberin taş yazıp bıraktığı yazıyı görürler, meğer bu maymunlar geçmişte kötü insanlarmış, Allah onlara bir peygamber gönderip tövbe etmelerini istemiş ama onlar tövbe etmeyip bir de peygamberi öldürmüşler. Allah'ta onları maymuna çevirmiş. Süleyman ayrıca bu şehre gelen kişinin onlara padişah olabileceğini çünkü maymunların cadılardan çok korktuğunu ve cadılarında insanlardan korktuğunu bu sebeple maymunların padişahı insan olursa onları rahatsız edemeyeceklerini belirtmiştir. Jahanşa ve yiğitleri bir süre maymunlarla yaşadıkdan sonra gitmeye karar verirler fakat maymunlar gemilerini parçalamışlardır. Onlarda maymunları sarhoş ederek, karınca yurduna kaçarlar. Maymunlar kendilerine gelip peşlerine düşer, karıncalar yurdunda Jahanşa'nın kalan üç yiğidini ve peşlerinden gelen maymunları dev karıncalar parçalarlar. Jahanşa yolculuğuna yalnız devam eder. Büyük bir şehre gelir fakat bu şehre girebilmek için ırmağı geçmek gerekmektedir. Irmak dile gelip eğer beklerse suların çekileceğini ve geçebileceğini söyler. Dediği gibi de olur sabah olup da şehre girdiğinde tüm dükkanların kapalı olduğunu görür. Kapısı açık bir eve girdiğinde cumartesi günü bayramları olduğu için her yerin kapalı olduğunu söylerler. Anlatılanlara göre Allah cumartesi günü ırmaktan balık avlamayı yasak etmiş, halkın bir kısmı bunu dinlemeyip cumartesi günü balık avladıklarında, Allah onları maymuna çevirmiştir. Jahanşa burada da biraz durduktan sonra şehre iner ve orada bir tellalın iki saat iş için bin altın verdiğini işitir. Tellalın yanına gidip bu işi yapabileceğini söyler ve tellalla

birlikte Hoca Farzent'in sarayına giderler. Yapacağı iş bir türlü söylenmez, o gece bir güzel yedirir içirir eğlendirirler. Sabah olunca Cevher Dağı'nın yanına gelirler. Yanlarındaki atlardan birini öldürüp içini boşaltırlar. Jahanşa'yı at leşinin içine dikerler ve bir süre sonra kuşlar gelip leşi alıp Cevher Dağı'na çıkartırlar. Kuşların didiklediği leşin içinden çıkan Jahanşa dağdaki cevherleri aşağıya yuvarlar. Hoca Farzent cevherleri aldıktan sonra Jahanşa'yı dağda bırakıp gider. Etrafı uçurum olan dağda tek başına kalınca ne yapacağını bilemeyip, Allah'a tevekkül edip kendini bir yerden aşağı bırakır. Her tarafı yaralanır ama ölmez. Yürüye yürüye bir şehre gelir burada kuşların şahı olan Margışah 'la karşılaşır. Bir süre beraber dolaştıktan sonra Margışah'ın gitmesi gerekir, giderken Jahanşa'ya demir kapılı bahçeye girmemesini tembihler. Jahanşa merakına yenik düşer ve bahçeye girer. Yasak bahçede dolaşırken üç tane güvercinin geldiğini ve güzel kızlara dönüştüğünü görür. Kızlardan küçük olana âşık olur ve orada bayılır. Yedi gün sonra Margışah gelip onu yasak bahçede bulur. Gelenlerin peri kızı olduğunu yılda bir kez geldiklerini eğer onun gömleğini alabilirse kaçamayacağını söyler.

Jahanşa bir yıl bekler ve peri kızları geldiğinde küçük olanın gömleğini alır. Diğer kızlar kaçıp giderken Şemsi Banu orada kalır. Jahanşa Şemsi Banu ile evlenmek için kendi babasının rızasını almak ister. Birlikte yola çıkarlar, memlekete vardıklarında baba hem kayıp oğlunu bulduğu için hem de evleneceği için çok sevinir. Hemen bir saray yaptırılır ve toy kurulur. Şemsi Banu sarayda saklanan gömleğini bulur ve Jahanşa'ya eğer onu seviyorsa peşinden gelip Gavharnıkın şehrini bulmasını ve babasından rıza olmasını söyleyip uçup gider.

Jahanşa tekrar yola çıkar, şehir şehir dolaşıp Gavharnıkın şehrini arar ama haber bulmaz. Aklına Margışah'ın biliyor olabileceği gelir ve tekrar Cevher Dağı'na çıkmak için Hoca Farzent'i bulur. Hoca Farzent onu tanımayıp yine atın içine dikip dağa çıkartır. Jahanşa yolu bulup Margışah'ın yanına gelip olanları anlatır. Margışah ve kuşları bu şehri bilmezler, belki ortanca kardeşi Şahbaz'ın bilebileceğini söyleyip onu bir kuşa bindirip Şahbaz'a gönderir. Oradaki tüm kuşlara da sorarlar ama yine bilen çıkmaz. Bu kez Şahbaz da onu

büyük kardeşi Tayrulmalik'e gönderir ama orada da bilen bulunmayınca Tayrulmalik de Nuh soyundan Yagmus'a gönderir. Burada bir kuş o şehri görmediğini ama küçükken annesi ve babasının yiyecek aramaya gittikleri bir gün yedi gün boyunca dönmediklerini, döndükten sonra perilere esir düştüklerini ve yavruları olduğu için perilerin acıyıp serbest bıraktığını anlattıklarını Jahanşa'ya anlatır.

Jahanşa yanına bir kuş alıp bu yere doğru gider fakat kuş bir yere kadar ona eşlik eder. Şemsi Banu babası Şahlas Şah'a Jahanşa'nın onu aramaya geleceğini söylemiş, Şahlas Şah da perilerini Jahanşa'yı yanına getirmeleri için görevlendirmiştir. Jahanşa'yı gören periler onu şahlarının yanına getirirler, bir süre sonra Şemsi Banu ile Jahanşa'nın toyu düzenlenir orada yaşamaya başlarlar.

Jahanşa'nın memleketini özlemesi üzerine gitmeye karar verirler ve döndüklerinde babasının düşmanla savaştığını görürler. Perilerin de yardımıyla düşmanı yenerler. Şemsi Banu ve Jahanşa bir Gavharnıkın şehrinde bir Kabil şehrinde gezip dururlar. Bir gün sıcaklayan Şemsi Banu gömleğini çıkarıp suya girdiği sırada bir kurt gelip onu parçalar. Jahanşa Şemsi Banu'yu kaybetmenin acısıyla kendini ibadete verir ve o kümbette onun kabri başında ölümü bekler.

Balkıyya Jahanşa'nın hikâyesini dinledikten sonra Jahanşa'dan evine dönecek yolu öğrenir ve yola çıkar. Birçok olağanüstülüklerle karşılaşan kahraman evine döner.

Şahmaran Jamsıb'a Balkıyya'nın hikâyesini anlatmayı bitirir ve ona asla hamama girmemesini tembih ederek memleketine gönderir. Memleketine dönen Jamsıb onu kuyuda bırakan yoldaşlarıyla yüzleşir. Yoldaşları olanları padişaha anlatmasından korkarak özür dileyip ayağına kapanırlar. Jahanşa mallarının yarısını almak kaydıyla özürlerini kabul eder.

Jamsıb yedi yıl boyunca Şahmaran'a verdiği sözü tutar ne kimseye Şahmaran'dan bahseder ne de hamama girer. Fakat bir gün Keyhüsrev Han hastalanır, hastalığına çare bulunamaz. Veziri Şemhür Şahmaran'ın etinin iyi geleceğini söyler, tellal tutup tüm ülkeye Şahmaran'ı gören biri olup olmadığını duyururlar. Gören kimse çıkmayınca Şemhür kitabına bakıp

Şahmaran'ı gören kişinin vücudunda izler olduğunu öğrenir. Tüm halk hamamlara götürülerek kontrol edilir. Jamsıb'ı da hamama sokarlar ve vücudundaki izleri görürler. Her ne kadar Şahmaran'ı görmedim dese de inanmazlar onu öldürmekle tehdit ederler. Canının telaşına düşen Jamsıb Şahmaran'ı nasılsa yakalayamayacaklarını düşünerek yerini söyler. Şemhür kuyu başında sihirle Şahmaran'ı çıkartıp yakalar.

Öleceğini anlayan Şahmaran her ne kadar canına kasteden Jamsıb olsa da ona kendisini asla onun öldürmemesini, öldükten sonraysa ilk suyu içmemesini bir şekilde ikinci suyu içmesini tembih eder.

Şemhür Jamsıb'ın Şahmaran'ı boğazlamasını ister fakat Jamsıb ağlamaya başlayarak bir türlü Şahmaran'ı öldüremez. Hiddetlenen Şemhür kendi öldürür ve kaynatması ilk suyu kendisinin içip ikinci suyu ona vermesi için Jamsıb'ı görevlendirip başında bekler. Bu sırada Şemhür'ü Keyhüsrev Han çağırır, gitmek zorunda kalır. Fırsatı değerlendiren Jamsıb ilk suyu şişeye koyup ikinci suyu kendisi içer.

Şahmaran'ın tüm bilgeliği suyuyla birlikte ona geçer. İlk suyu içen Şemhür ise zehirlenip ölür. Şemhür'ün öldüğünü duyan padişah nasıl iyileşeceğim diye kaygılanır. Jamsıb hekimliği olduğunu ve iyileştirebileceğini söyler. Şahmaran'ın her bir uzvu dile gelip neye faydalı olduğunu söyler. Padişah iyileşince Jamsıb'ı veziri yapar.

Jamsıb'ın aklına babasının kitabından bir parça kalıp kalmadığı gelip annesine sorar. Annesi sandığı açıp Danyal'ın emaneti olan kağıtları verir. Jamsıb'ın ilmi daha da artar.

2.2. Destan Metninde Geçen Başlıca Kişi Adları

Âdem: Yaratılan ilk insandır. Metinde topraktan yaratılışı, Şeytan'ın secde etmemesi, Havva yasak buğdayı yiyip cennetten kovulmaları anlatılmıştır.

Akap Molla: Hilekâr ve kötü bir karakterdir. Destan metninde Hz. Süleyman'ın yüzüğünü alarak padişah olmak için çıktığı yolculuk anlatılır.

Balkıyya: Metindeki ana kahramanlardan ikincisidir. Mısır padişahı Uşah Şah'ın oğludur. Babasının ardından o da padişah olmuştur. Bir gün babasının gizlediği Tevrat'ı bulup Tavat'ta yazan Hz. Muhammed'in övgüsünü görmüş ve ona âşık olmuştur. Onu bulmak için yolculuğa çıkmış başından birçok olay geçmiş bu olaylar sırasında Şahmaran'la da tanışmıştır.

Cebrail: Melekten birisidir. Destan boyunca çeşitli yerlerde Allah'ın emirlerini uygulamak için karşımıza çıkar.

Danyal: Adiyne adlı kâfir şehrine peygamber olarak gönderilmiştir. Çeşitli ilimler bildiğinden geleceği tahmin edebilmektedir. Bir kitabı olduğundan söz edilmiştir. Bu kitaptan ölümsüzlüğe çare olacak otun varlığı bilmiş onu bulmak için yola çıktığında Allah Cebrail vasıtasıyla bu bilgiye ulaşmasını engellemiştir. Elindeki kitabın sayfaları nehre düşmüş elinde çok az sayfa kalmıştır. Danyal ölmeden önce bir oğlu olacağını, alim bir kişi olacağını bilmiş eşine kalan kağıtları oğluna vermesini vasiyet etmiştir. Oğlu ana kahramanımız Jamsıb'tır.

Havva: İlk yaratılan insanlardan birisidir. Âdem ile aynı anlatımlarda geçmektedir. Ayrıca şeytanın yılan kılığına girip Havva'yı nasıl kandırdığı onun da Âdem'i yasak buğdayı yemeye ikna ettiği de anlatılmıştır.

Hızır: Peygamber olarak geçmektedir. Balkıyya yolculuğu sırasında Hızır'ın tekkesine uğramış, Hızır Allah'ın emriyle olağanüstü bir şekilde göz açıp kapama süresinde Balkıyya'yı memleketine bırakmıştır.

Hoca Farzent: Hilebaz bir karakterdir. Jahanşa'nın yolculuğu sırasında karşılaştığı Hoca Farzent zavallı insanları alıp at leşinin içinde Cevher Dağına çıkartıp onlara oradaki cevherleri aşağıya kendisine yuvarlamalarını ister ve onları orada ölüme terk eder.

İblis: Şeytanın isimlerinden birisidir. Cennetteki adı Azazil olan şeytan kendi kardeşiyle zina etmesi sonucunda Allah tarafından İblis adı verilerek dünyaya sürülmüştür. Ayrıca İblis yılanın içine girerek Havva'yı kandırıp cennetten kovulmasına sebep olmuştur.

İsrafil: Meleklerden birisidir.

İymliha/ Şahmaran: Destana ismini veren yarı insan yarı yılan olan varlıktır. Yer altında yılanlar ve ejderhalarla yaşamaktadır ve onların padişahıdır. Hayvan, insan ve bitkilerin dilini bilmekte bilge bir varlıktır.

Jahanşa: Destan metnindeki üç ana kahramandan üçüncüsüdür. Periler padişahının kızı Şemsi Banu'yla evlidir.

Jamsib: Destan metnindeki üç ana kahramandan birincisidir. Danyal peygamberin oğludur. Yoldaşları tarafından kuyuda bırakılmış, kuyuda açtığı delikten geçtiği yerde Şahmaran ile karşılaşmış bir süre onunla yaşamıştır. Tekrar dünyaya döndüğünde Şahmaran'ın yakalanıp öldürülmesine sebep olmuş, Şahmaran'ın kaynatılmış suyunu içmesi üzerine Şahmaran'ın tüm bilgeliği ona geçmiştir.

Kahar: Balkıyya'nın kardeşinin adıdır. Balkıyya Hz. Muhammed'i aramak için yola çıktığında Mısır'ın padişahlığını Kahar'a bırakır.

Margışah: Kuşların üç padişahından birisidir.

Mikail: Meleklerden birisidir.

Muhammed: Peygamberlerin sonuncusudur. Geleceğiyle ilgili Tevrat'ta bilgi verilmiştir. Balkıyya Tevrat'ta övülen bu peygambere âşık olmuş ve onu bulmak için yola çıkmıştır. Destan boyunca Hz. Muhammed övülmüştür.

Musa: Peygamberlerden birisidir. Balkıyya yolculuğu sırasında Musa peygamberin ümmetinin yaşadığı Nahruvan şehrine uğramış, metinde burada Musa peygamberden söz edilmiştir.

Süleyman: Peygamberlerden birisidir. Cinler, periler ve devlere hükmettiğinden söz edilmiştir. Öldükten sonra cesedi Kaf Dağı'nın ardında bir mağarada saklanmıştır. Balkıyya'nın yolculuğu sırasında Akap Molla'nın Süleyman'ın yüzüğünü çalmaya çalıştığı anlatılmıştır.

Rızvan: Cennetin bekçisidir.

Şahbaz: Kuşların üç padişahından birisidir.

Şahlas: Perilerin padişahıdır. Onun altında Şahsahara vardır.

Şahsahara: Perilerin padişahıdır. Onun üstünde Şahlas vardır.

Tayrulmalik: Kuşların üç padişahından birisidir.

Uşah Şah: Mısır şehrinin padişahı, Balkıyya'nın babasıdır. İsrailoğullarından âlim bir zattır. Tevrat ile amel ettiğinden söz edilmiştir. Tevrat'ta Muhammed'in geleceğinin haberini alan Uşah Şah; halkının geleceği günü kestiremeyip olmayan peygamberlere meyledeceği, dinlerinden ayrılacağı endişesiyle Tevrat'taki bu parçaları saklar.

2.3. Destan Metninde Geçen Başlıca Yer Adları

Adiyne: Danyal peygamberin yaşadığı şehir olarak verilir. Danyal'ın peygamber olarak gelmesiyle kafir olan halkının bir kısmı Müslüman olmuştur.

Afrika, Amerika, Asya ve Avrupa: Rabıyg Meskûn olarak adlandırılan insanların yaşadığı dünyanın dört parçasının isimleridir.

Bağdat: Jahanşa'nın yolculuk yaptığı şehirlerden biridir. Şehir hakkında detaylı bilgi verilememiştir. Jahanşa on yedi gün bu şehirde kalmış periler ülkesine gidilecek yolu tüccarlara sormuştur. Tüccarlara haber sormasından Bağdat'ın bir ticaret şehri olarak aksettirildiği anlaşılıyor.

Ceyhun: Destan Süleyman peygamberin Cebrail ile karşılaştığı nehirdir. Üzerinde bir köprü bulunur.

Cidde: Cennetten kovulan Havva'nın dünyada indirildiği yer. Dağ olarak geçmektedir.

Firdevs: Cennet.

Gavharnıkın: Perilerin yaşadığı yer.

Hicaz: Jahanşa'nın yolculuk yaptığı şehirlerden biridir.

Hindistan: Yer ismi olarak geçmemekte Hindistan cevizi ağacını tarif ederken geçmiştir.

Horasan: Jahanşa'nın annesinin memleketi olarak verilmiştir.

İyrambağı / İrem bahçesi: Jahanşa Cevher dağından indikten sonra bir şehre girer ve şehirde harikulade bir bahçeyle karşılaşır. Bu bahçeyi tanımlayabilmek için anlatıcı “*Görkemlilikte aynı İyrambağı*” ifadesini kullanmıştır.

İsfahan: Cennetten kovulan yılanın dünyada indirildiği yer.

Kaf Dağı: Yedi deniz ötesinde Süleyman'ın cesedinin bulunduğu bir dağ. Bu dağda türlü türlü ağaçlar, üstlerinde yemişler, bağlar, bostanlar vardır.

Tüm dünyayı saran bu dağa insanoğlu çıkamaz, burası perilerin ve devlerin mekanıdır.

Kızam: Ardında periler yurdu olan perilerin inşa ettiği bir şehir. Aynı isimli bir dağı da vardır. Periler Süleyman'ın emriyle daha sonra burada yaşamaya başlamışlardır.

Kudüs: Balkıyya'nın yolculuğu sırasında uğradığı şehirlerden birisidir. Süleyman peygamberin burada, Beytül Mukaddes'te vefat ettiği söylenmiştir.

Mekke: Jahanşa'nın yolculuk yaptığı şehirlerden birisidir.

Mısır: Balkıyya'nın memleketi olarak verilmiştir. Padişahı Balkıyya'nın babası olan Uşah Şah'tır ve padişahlık babasından sonra Balkıyya'ya geçmiştir. Metinde en çok yer alan yerlerden birisidir.

Nahruvan: Musa peygamberin ümmetinin yaşadığı şehir.

Nil Nehri: Nemrut'la ilgili anlatımda geçen nehir.

Serendip: Cennetten kovulduktan sonra Âdem'in dünyada indirildiği yer.

Şam: Balkıyya'nın yolculuk yaptığı yerlerden birisidir.

Yemen: Jahanşa'nın yolculuğunda gittiği şehirlerden biri. Kervanların ve hacıların uğradığı bir yer olarak belirtilir.

III. BÖLÜM

3.1. Epizot Yapısı

3.1.1.Jamsıb'ın Ailesinin Tanıtımı ve Kahramanın Doğumu

Destan metinleri de diğer türlerde olduğu gibi genellikle zaman ve mekân unsuruyla başlamaktadır. Zaman unsuruyla ilgili Ekici: *“Hikâyelerin çoğu, zaman ifade eden basit veya kalıp cümlelerle başlar. Verilen bu zaman ifadesi genellikle belirsizdir. Aynı zamanda geçmişe dönük olup hikâyede yaşanan olayların ve bunları yaşayan kahramanların geçmişte olduğunu ifade eder.”*⁸⁴ demiştir.

Mekân unsuruyla ilgili ise Mehmet Tekin *“Hangi zamanda, hangi maksat ve ölçüde yararlanılırsa yararlanılsın, mekân unsuru anlatılan olayların sahnesi durumundadır. Anlatı, anlatılacak olayların sahnesi üzerine bina edilir. Bu anlatılacak bir olaya ‘gerçeksi’ bir nitelik kazandırmanın ilk ve aynı zamanda basit yoludur”*⁸⁵ ifadelerini kullanır. Ancak olağanüstü özellikler gösteren destanlarımız için bunun tam terside söz konusu olabilmekte verilen olayların ne kadar olağanüstü olduğunda mekân unsuru üzerinden vurgulanabilmektedir.

“Şahmaran” destanında birçok zaman ve mekân unsuru zikredilmektedir. İç içe geçmiş olaylar örgüsünden oluşan metinde ana olay örgüsü Danyal peygamber zamanında Adiyne adlı bir şehirde başlamaktadır (29-32).

Diğer destanlardan farklı olarak bu destanda zaman ve mekânla ilgili uzun tasvirlerle yer verilmemiş, zaman ve mekân unsuru kısaca belirtilmiştir. Adiyne adlı şehir dışında metinde bugün Amuderya olarakta bilinen Ceyhun Nehri de zikredilmektedir (49-52).

Destanın ilerleyen bölümlerinde birçok mekân geçmekte olduğundan, bu konu ayrı bir başlıkta daha detaylı ele alınacaktır.

⁸⁴ Metin Ekici, *Dede Korkut Hikayeleri Tesiri İle Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1995, s.12.

⁸⁵ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016,s.

Sözlükte “*Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik*”⁸⁶ olarak tanımlanan aile toplum içindeki en küçük birlik olması sebebiyle aslında içinde bulunduğu toplumunda en küçük örneğini oluşturur.

Bir milletin kültürünü, yaşayış biçimini, inancını bize aile hakkında verilen teferruatlardan anlamamız mümkündür. Bu bağlamda ailenin tanıtılması aslında toplumun tanıtılması anlamına da gelmektedir.

Destan kahramanı içinde yaşadığı toplumun özelliklerini bünyesinde barındıran ve toplum için büyük bir öneme sahip biri olduğu için kahramanın ve ailesinin basit insanlar olmasını bekleyemeyiz. Bu kişilerin topluma örnek olabilecek üstün(soylu) kişiler olması beklenir.⁸⁷ Türk destan ve halk hikayelerine baktığımızda genel olarak kahramanın babasının hükümdar(yönetici) olduğu görülmektedir. Kazak Türklerine ait olan Alpamış Batır destanında Alpamış'ın babasının Bayböri Bey olduğu ve zenginliğinden bahsedilmektedir (39-43).⁸⁸

İslami unsurları içinde çokça bulunduran Şahmaran Destanı'nda babanın hükümdar olmadığı fakat buna karşılık bir peygamber olduğu dikkate değerdir. Destanın başında kahramanın babası olan Danyal peygamber tanıtılmaktadır (41-44).

Kur'ân-ı Kerîm'de ismi geçmeyen Danyal'ın milattan önce VI. yüzyılda yaşadığı İsrailoğulları kabilesinden Yahudi bir peygamber olduğu ve kral soyundan geldiği bilinmektedir.⁸⁹

Abdi'nin Câmasb-nâme'sinde ve Ahmed'in Şâh-Mârân hikâyesine baktığımızda da karşımıza kahramanımızın babası olarak Danyal peygamber çıkmaktadır.

Destan metnimizde babasının tanıtılmasının aksine annesi hakkında detaylı bilgi verilmemektedir. Kadın destanlarda daha çok tamamlayıcı bir rol

⁸⁶ Aile, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

⁸⁷ Ayşe Duvarcı, *İslamiyet Öncesi Halk Edebiyatında Aile, Türk Aile Ansiklopedisi*, C.II, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, 1991, s.393.

⁸⁸ Fikret Türkmen ve Metin Arıkan, *Kazak Destanları 8 Alpamış ve Kambar Batır*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s.38.

⁸⁹ Dânyâl, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, 1993.

üstlenir.⁹⁰ Anne hakkındaki malumatı Danyal'ın ölüm döşeğinde eşine vasiyetini söylediği sırada öğrenmekteyiz.

Danyal peygamberin ilminin güçlü olduğundan bahseden destanda, Danyal öleceği günü bilir ve eşine o öldükten sonra ardından bir çocuk doğacağını ve alim bir zat olacağını bildirir (225-236).

Danyal eşine kitabını bir sandığa kilitlemesini ve çocuğu sorduğunda ona vermesini vasiyet eder (237-244).

Abdi'nin ve Ahmed'in Şâh-Mârân hikayesinde de Danyal peygamberin destan metnimizdeki gibi ölümünü önceden tahmin ettiğini, ardından bir oğlan doğacağını ve bu çocuğun ilim hikmet sahibi biri olacağını eşine bildirdiğini görüyoruz:

*“Ya helalim! Sana bir vasiyetim var, Hak bana bildirmişdir ki, benden sonra senden bir oğul olacak, ziyade ilm-i hikmete aşına olup aleme tarîf itse gerektir.”*⁹¹

Birkaç gün sonra hastalanıp ölen Danyal'ın, ölümünün ardından eşi dokuz ay on gün sonra bir erkek çocuk dünyaya getirir (249-252).

Özellikle kahramanlık konulu destanlarda kahramanın olağanüstü doğumu ve ad alması geniş tasvirlerle verilirken bu destanda buna rastlanmamaktadır. Babasının ölümünün ardından bir erkek çocuğun doğduğunu belirttikten sonra bir toy düzenlenip adının konulduğundan söz edilmektedir (253-256)

Bu toy Türk geleneklerinde sıkça rastladığımız beşik toyu yahut ad toyu olsa gerektir. Diğer Türk grupları arasında olduğu gibi Kazak Türkleri arasında da çocuğa ad koymak oldukça önemlidir. Ad koyulurken toy düzenlenir ve aile bireyleri bu durumu kutlarlar. Bu toyda ulusal yemekler pişirilip kımız gibi içecekler ikram edilir.⁹²

⁹⁰ Reichl, Türk Boylarının Destanları, s.

⁹¹ Sibel Üst, Fikret Uslucan ve M. Dursun Erdem, *Eski Türkiye Türkçesi Şâh-Mârân Hikâyesi*, İstanbul: Akademik Kitaplar Yayınevi, 2009, s.38.

⁹² Halil Çetin, “Kazak Türklerinde Çocuk ile İlgili Gerçekleştirilen Törenler ve Çocuk Terbiyesi”, *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, C.6, S.15 (2018), s.1092.

Alpamis destanında da Baybörü Bey ve eşinin çocuklarının doğumunun ardından bir toy düzenleyip, mallarını dağıttıklarını görüyoruz (532-567).⁹³

Ad vermenin Türkler arasında oldukça önemli olduğunu destanlarımızdan açık bir şekilde görmekteyiz. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın gösterdikleri başarı ve yeteneklere göre beylere ad verdiğini görüyoruz:

“Kentini saklayarak, iyi korudun diye,

Saktap adını verdim, sana ad olsun diye”

(106)

“Kaliver sen burada, oluver bir sancak Beğ!

Ben dedim öyle olsun, densin sana Kıpçak Beğ”

(113)

Dedi: “Baş ol Beğlere, sen de artık burada kal!

Sana Karluk diyeyim, ölmeyen adını al”

(125)⁹⁴

Dede Korkut destanlarında da kahramanlık sonucunda ad verme karşımıza çıkmaktadır.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı'nda, Dirse Han'ın oğlu meydanda aşık oynarken Bayındır Han'ın boğasını meydanın ortasına bırakırlar, diğer oğlanlar kaçarken Dirse Han'ın oğlu kaçmaz. Boğa oğlanın üstüne gelince oğlan boğanın alnına yumruk atar ve boğa geri gider. Boğa yine gelince oğlan yumruğunu dayayarak boğayı meydanın başına çıkarır. Boğayla bir el çekişirler bir türlü ikisi de yenemez. Oğlan boğanın alnından yumruğunu çekince boğa düşer. Oğlan bıçağını çıkarır ve başını keser. Bunun üstüne Oğuz beyleri gelip oğlana aferin derler. Dede Korkut çağırılır ve adını “Boğaç” koyar.⁹⁵

⁹³ Türkmen, Arıkan, *Kazak Destanalrı 8 Alpamis ve Kambar Batır*, s.52-53.

⁹⁴ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010, s.121-123.

⁹⁵ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1-2*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018, s.81-83.

Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı'nda ise Kam Püre'nin oğlu bezirganları ve mallarını kafirlerin elinden kurtarır. Bezirganlar bu yiğitliği karşısında beğendiğini almasını söylerler. Oğlan deniz tayı boz aygırı, altı kanatlı gürzü ve ak kırıklı yayı beğenir. Bezirganlar bunları veremeyeceklerini beyleri Pay Püre'nin oğluna götürmeleri gerektiğini söyler. Oğlan kendisi olduğunu belli etmez hediyelerden vazgeçer. Oğlan eve döner babasına bezirganlardan haber vermez. Bezirganlar gelir görürler ki baş kesmiş, kan dökmüş yiğit oturur, önce onun elini öperler. Pay Püre kendisi dururken oğlunun elini öpmelerine hiddetlenir. Bunun üzerine bezirganlar durumu anlatırlar. Oğlanın yiğitliğini duyan Pay Püre Oğuz beylerini çağırır Dede Korkut gelir ve ad koyar.⁹⁶

Şahmaranla ilgili anlatımlarda kahramanımızın ismi “Camasb, Camsab, Hasip, Lokman Hekim” gibi biçimlerde karşımıza çıkmakta, bazı efsanelerde ise bu kişi isimlendirilmeden doğrudan insanoğlu olarak zikredilmektedir.⁹⁷

3.1.2. Jamsıb'ın Eğitimi ve Gurbete Çıkması

Türk destan ve halk hikayelerinde kahramanın eğitime çok önem verildiği gözlemlenmektedir. Gerek aile terbiyesi gerek alplik yeteneklerinin küçük yaşta kahramana kazandırıldığı hatta kahramanın bu eğitimlerde üstün yetenekler sergilediğini görmekteyiz.

Kahramanların eğitiminde ilmi ve silah eğitimi olmak üzere iki farklı eğitim olduğu bilinmektedir. Kahramanlık konulu destanlarda alp tipi kahramanın yetişmesinde silah eğitimi oldukça önemlidir. Kahramanın hüner sergileyebilmesi, gelecekte karşısına çıkacak düşmanlarla savaşabilmesi ve olağanüstü güçlükleri göğüsleyebilmesi için küçük yaştan itibaren bu eğitime tabi tutulur. Şahmaran destanı kahramanlık konulu bir destan olmadığından bu destanda silah eğitimi görmemektedir. Babasının bir peygamber olmasında bu noktada önemlidir ki annesinin ilmi eğitimi alması için yedi yaşına geldiğinde okula gönderdiğini görüyoruz. Destan kahramanlarının genellikle üstün yeteneklere sahip olduğunu söylemiştik fakat Şahmaran

⁹⁶ Ergin, Dede Korkut Kitabı 1-2, s.118-121.

⁹⁷ Seda Gedik, *Anadolu Sahası Masal ve Efsanelerinde Şahmaran*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları, 2021, s.421-422.

Destanı'nda durum bunun tam tersi seyirde gelişmektedir. Jamsıb ne medrese eğitimini tamamlayabilmiş ne de eli bir iş tutabilmiştir (261-276).

Benzer durumu Ahmed'in Şâh-Mârân hikayesinde de görmekteyiz. Danyal'ın ölmenden önce eşine doğacak çocuğun ilim-hikmet sahibi olacağını bildirmesi üzerine anne, oğlu Camsab'ı mektebe verir, ancak altı yıl mektebe gitmesine rağmen bir harf bile öğrenemez:

*‘Vakta ki yedi yaşına girdi, havaceye virdiler. Altı sene havaceye gidüp geldi, bir harf öğrenemedi.’*⁹⁸

Kahramanın elbette ki bir şekilde topluma dahil olması gerekmektedir, destanda bu topluma dahil oluş annesinin oğlunun hiçbir işi becerememesi üzerine hiç değilse odun alıp satması için oğluna telkin etmesiyle gerçekleşir ve Jamsıb annesinin sözleri üzerine odun toplamak için yoldaşlarıyla dağa çıkar (301-312).

Kahramanın gurbete çıkması olay örgüsünün yani macera bölümünün başlaması anlamına gelmektedir. Halk hikayelerinde kahramanın alplik mi göstereceği, ayrılma nedeninin aşk kaynaklı olup olmadığı yahut ekonomik sebeplerle mi olduğu anlatının konusu ve niteliğini belirler⁹⁹.

Şahmaran Destanı'nda Jamsıb'ın gurbete çıkma sebebi yukarıda belirttiğimiz gibi ekonomik sebeplere dayanmaktadır.

Bozaman Destanı'nda kahramanın gurbete çıkmasının sebebi aşk kaynaklı olup eş bulmak içindir. Destanda Bozaman on beş yaşına geldiğinde kendine uygun bir eş bulamaz ve kendine layık bir eş arar. Kendisine layık olacak kızın Kalmuk padişahının kızı Akbilek olduğunu öğrenir ve memleketinden ayrılır (76-80).¹⁰⁰

Er Begzat Destanı'nda ise Begzat'ın alplik yeteneklerine sahip olduğunu, küçük yaşta yiğitlikler gösterdiğini görmekteyiz. Onun gurbete çıkma sebebi ise alplik göstermektir. Destana göre Begzat'ın alplik yetenekleri ve gücü onu

⁹⁸ Üst, Uslucan, ve Erdem, Eski Türkiye Türkçesi Şâh-Mârân Hikâyesi, s.

⁹⁹ Abdülkadir Emeksiz, “Dedem Korkut'un Gizli Kalmış Bir Hikayesi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C.104, S.206, s.391.

¹⁰⁰ Seyilbek Sakenov ve öte., *Kazak Destanları 7*, çev. Bülent Bayram, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010, s.155.

küçük yaşta olmasına rağmen evinde yarım saat bile tutamamakta, gönlü dağa gitmek istemektedir (45-49)¹⁰¹.

3.1.3.Jamsıb'ın İlk Engeli ve Şahmaranla Tanışması

Kahramanın evden çıkması aslında eşiği aşması anlamına gelir ve bundan sonraki dünya kahraman için çok daha farklı olacaktır. Kahramanın yolculuğa çıkmasıyla birlikte macera başlayacaktır fakat genellikle kahraman maceraya çıkış aşamasında bir engelle karşılaşır. Şahmaran Destanı'nda bu engelle karşılaşma şu şekilde olmaktadır:

Jamsıb ve yoldaşları odun almaya gittikleri bir gün şiddetli bir yağmur başlamasıyla hepsi taşların kuytusuna sığınır. Bu sırada Jamsıb sıkıntıdan elindeki sopayla yeri kazarken bir mermer taş bulur ve yoldaşlarına haber verir. Taşı kaldırdıklarında bal dolu kuyuyu görürler (357-364).

Ahmed'in eserinde de Camsab'ın bal kuyusunu bulması benzer biçimde gerçekleşmiştir:

*“Bir gün yine taga giderler iken yağmur yagup vara vara tag dibinde bir magaraya can atup ol magaraya girdiler. Camısab bir tarafta merkeb uracak çubugıyla yeri kazarken bir hayli toprak atup yerin altında bir müddever mermer taş görür.”*¹⁰²

Kuyuda görünenin bal mı yoksa zehir mi olduğunun anlaşılabilmesi için yoldaşları Jamsıb'tan denemesini isterler (365-372).

Kuyudakinin bal olduğu anlaşılır ve balı satmak için çıkartmaya karar verirler. Şehre birini yollayıp kaplar alarak kuyudaki tüm balı çıkartırlar. Olayların düğümlendiği nokta burada başlamaktadır. Balı bulan Jamsıb'tır ve balı sattıklarında ona pay vermeleri gerekecektirler. Bunu istemeyen yoldaşları tüm balı çıkardıktan sonra bir hile ile kuyunun içine Jamsıb'ı indirirler ve onu kuyuda bırakırlar. (373-552).

Kahraman böylelikle aşması gereken ilk engelle karşılaşmış olur. Bu engeli aşması onun erginlenmesi için önemli bir unsurdur.

¹⁰¹ Meyramgül Jumadilova ve öte., *Kazak Destanları 10*, çev. Ekrem Ayan, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015, s.158.

¹⁰² Üst, Uslucan, ve Erdem, *Eski Türkiye Türkçesi Şâh-Mârân Hikâyesi*, s.38.

Kahramanımız kuyuda mahsur kalarak aslında bir nevi yer yüzünden yeraltı dünyasına adım atmış dünyalar arasında geçiş yapmış niteliğindedir. Türk destanlarında yer altı Şamanizm etkisiyle de kötülüğün simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanımız burada birtakım sınavlardan geçecektir.

Kuyunun dibinde yalnız kalan Jamsıb Allah'a sığınıp dua eder. Bu sırada kuyunun bir tarafından balçık düşüp bir akrep çıkar (565-568). Bu akrebin çıkması kahramanımızın ilahi bir yardım almasının simgesidir. Destan metinlerinde kahraman dara düştüğünde olağanüstü bir yardımcı belirir ve içine düştüğü durumdan çıkmasına yardımcı olur.

Jamsıb akrebi öldürür ve ardından bunun bir işaret olabileceğini düşünür. Akrebin geldiği yeri genişlettikten sonra bir kapı görür ve girer. Girdiği yerde yılanlar şahı Şahmaran ile ilk kez karşılaşır (569-692).

Abdi'nin ve Ahmed'in eserinde de kuyuda bırakılan Camısab'ın karşısına bir akrep çıkmış ve destan metnimizle aynı şekilde bunun bir alamet olacağını düşünüp bıçağıyla akrebin geldiği deliği genişleterek kendine bir yol bulmuş ve Şahmaranla karşılaşmıştır.¹⁰³

Şahmaran Jamsıb'ın gelişinden endişelenmiş insanoğlunun gelip onu tutsak etmesinden korkmuştur çünkü daha önce Akap Molla tarafından esir edilmiştir (753-804).

Şahmaran Jamsıb'a zarar vermez ama gitmesine de izin vermez. Jamsıb her ne zaman yurduna dönmek istese Şahmaran ona hikayeler anlatarak onu yanında tutar. Bu durum bize Binbir Gece Masalları'nı anımsatmaktadır. Gece olduğunda hükümdarın kendini öldüreceğini bilen Şehrazat anlattığı hikayelerle hükümdarı oyalayarak sabah olmasını sağlamış ve böylece ölümden kurtulmuştur. Şahmaran da Jamsıb'ı yurduna gönderirse insanların onu bulacağından korkmakta bu yüzden Jamsıb'ın gitmesine izin vermeyerek onu oyalamak için çeşitli hikayeler anlatmaktadır.

¹⁰³ Üst, Uslucan, ve Erdem, Eski Türkiye Türkçesi Şâh-Mârân Hikâyesi, s. 40. , Mahmut Karademir, *Câmasb-nâme (İnceleme - Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2001, s.29.

Destan bu noktadan sonra Jamsıb ve Şahmaran arasında geçen olay örgüsü üzerinden değil, Şahmaran'ın Jamsıb'a anlattığı hikayeler üzerinden ilerlemiştir.

3.1.3.1.Balkıyya'nın Ailesinin Tanıtılması ve Doğumu

Jamsıb'ın ailesinin tanıtılması kısmında da Türk destan ve halk hikayelerinde kahramanın ailesinin genellikle yönetici sınıfına mensup olduğundan bahsetmiştik, bu durum Balkıyya ile ilgili anlatımlarda da söz konusudur.

Giriş kısmında diğer destanlarda olduğu gibi önce yer ve zaman bilgisi verilip ardından ailenin tanıtılmasına geçilmiştir (809-816).

Ahmed'in eserinde de baba Mısır padişahı olarak verilip isminin Üşe Şah olduğundan söz edilmiştir:

*“Ey Camısab! Zaman-ı selefde Mısır şehrinde Üşe Şah namında bir padişah var idi. Beni İsrail kavminden idi ve ziyade alim idi.”*¹⁰⁴

Destan metninde baba ile ilgili bilgileri anlatımın ilerleyen kısımlarında da görürken anneden söz edilmemiştir.

Uşah Şah bir gün Tevrat okurken Muhammed peygamberle ilgili malumatları okur, halkının Muhammed peygamberin ne zaman geleceğini kestiremeyip dinlerinden ayrılıp başka dine girmelerinden korkar ve Tevrat'tan bu sayfaları yırtıp saklar (841-848).

Ardından yıllar geçer ve padişah ölür, ardında Balkıyya ve Kahar isimli iki oğlu kalır. Padişahın ölümüyle halk Balkıyya'yı padişah seçer (869-872)

3.1.3.2. Balkıyya'nın Yolculuğu ve İlk Engel

Kahramanın yolculuğa çıkmadan önce yaşadığı ruhsal değişim onu yolculuğa hazırlayan önemli bir olgudur.

Balkıyya padişah olunca saklanan kağıtları bulur ve Muhammed peygamberin övgüsünü okur. O günden sonra Muhammed'e duyduğu sevgi günden güne artar ve onu aramak için yola çıkmak ister anasından rıza ister (961-964).

¹⁰⁴ Üst, Uslucan ve Erdem, Eski Türkiye Türkçesi Şâh-Mârân Hikâyesi, s. 42.

Balkıyya'nın kağıtları bulması bir nevi maceraya çağrı niteliği taşımış ve bilinmenin yarattığı karşı konulmaz bilme isteği karşısında kahraman harekete geçirilmiştir.

Yolculuğun ilk aşaması olan maceraya çağrıyı, kahramanı çağıran ve onun ruhsal ağırlık merkezini toplumun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye doğru çekmiş olan kaderi belirtir.¹⁰⁵

Böylelikle kaderi Balkıyya'yı bir yolculuğun içine çeker (973-976). Kahramanın yolculuğu sırasında karşılaştığı ilk engel onun kaderinin önemli düğüm noktalarından biridir. Balkıyya Şam'a gitmek için çıktığı deniz seferinde dinlenmek için uğradıkları adada gemidekiler tarafından unutulur ve yolculuğunda yalnız kalır (977-1020).

Kahraman karşılaştığı bu engelle birlikte yalnız kalmış ama yaşayacağı olağanüstülüklerle de ilk adımını atmıştır.

3.1.3.3.Balkıyya'nın Yaşadığı Olağanüstü Olaylar

Balkıyya adada yalnız kaldığı sırada bir ses duyar, sese doğru gittiğinde karşısında yılanları ve ejderhaları görür (1025-1028).

Karşılaştığı olağanüstülük karşısında korkan Balkıyya, ejderhaların Muhammed'i zikretmeleriyle korkusundan kurtulur. Biraz söyleştikten sonra cehennem ateşinde yaşayan yılanlar olduklarını, cehennemin yılda iki kez nefes alıp verdiğini ve bu sırada buraya atıldıklarını öğrenir (1029-1096).

Ejderhalarla biraz söyleştikten sonra yolculuğuna kaldığı yerden devam eder ve bu kez Şahmaran'ın yaşadığı yere gelir, yaşadıklarını Şahmaran'a anlattıktan sonra Şam yolunu sorar (1145-1188).

Şahmaran onu peygamber aşkı için serbest bırakacağını fakat iki isteği olduğunu söyler:

Vasiyetimin biri şu: gidersin,

Peygamberin yüzünü görürsün

Kıyamet gününde benim için

¹⁰⁵ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2020, s.60.

Peygamberden şefa'at dilerdin.

(1197-1200)

Ve budur benim ikinci sözüm,

Eğer salarsan sözüme gönül gözün.

Falan yerde Şahmaran'ı gördüm deyip

Hiç kimseye anlatmayacaksın lakin özü.

(1205-1208)

Balkıyya Şahmaran'a söz verip yolculuğuna devam eder ve Şam'a gelir. Fakat aradığını orada bulamaz Kudüs'e geçer. Burada bir süre kalıp yaşadıklarını halka anlatınca bunlar alim bir zat olan Akap Molla'nın kulağına gider. Akap Molla Hz. Süleyman'ın yüzüğünü ele geçirip padişah olmak istemektedir fakat bunu yapabilmek için bit ota, o otu bulabilmek içinde Şahmaran'ın bilgeliğine ihtiyacı vardır. Balkıyya'nın yaşadıklarını duyunca onu sıkıştırıp Şahmaran'ı gördüğünü anlar ve Balkıyya'ya gönlündeki düşüncesini söyler (1293-1388).

Akap Molla padişah olursa Hz. Muhammed'i de bulacağını söylemesi üzerine onun sözlerine inanan Balkıyya Şahmaran'ın yerini söyler ve birlikte Şahmaran'ı yakalamak, ardından da Süleyman'ın yüzüğünü almak için bir yolculuğa çıkarlar (1405-1408).

Abdî'nin eserinde Affan olarak geçen bu karakterle ilgili anlatımlar destan metnimizle benzer şekilde gerçekleşmiştir.

Ahmed'in eserinde ise Akap Molla'nın ismi 'İkab' biçiminde zikredilmektedir. Alim bir zat olduğundan söz edildikten sonra Belkiya ile karşılaşması ve Süleyman peygambere doğru olan yolculuklarından, Akap'ın Şahmaran'ı tuzağa düşürmesinden söz edilir. Bu olaylar destan metnimizle birebir benzerlik göstermektedir.

Akap Molla Şahmaran'ı yakalamak için her gün geldiği yere tuzak kurar ve Şahmaran bu tuzağa düşer (1429-1432).

Şahmaran kendine geldikten sonra Akap Molla ona korkmaması gerektiğini istediklerini bulduktan sonra serbest bırakacaklarını söyleyip isteklerini açıklar. Birlikte yola çıkarlar, türlü türlü otların içinden istedikleri otları bulurlar fakat bu noktada ölümsüzlük otuna rastlamışlar ve bunun sadece Şahmaran farkına varmıştır (1653-1660).

Balkıyya ve Akap Molla istediklerini aldıktan sonra Şahmaran'ı serbest bırakıp yolculuğa devam ederler ve Süleyman'ı bir mağarada bulurlar. Akap Molla yüzüğü almak için gittiğinde önce bir ejderha ardından da Cebrail gelir Akap'ın yüzüğü almasını engeller (2041-2108).

Balkıyya Cebrail ile biraz söyleştikten sonra Hz. Muhammed'in henüz dünyaya gelmediğini öğrenir (2145-2148). Böylece Balkıyya Hz. Muhammed'i aramak için çıktığı yolculukta aradığını bulamaz. Destan ve halk hikayelerinde kahraman bir amaç için çıktığı yolculukta çeşitli olağanüstü olaylarla ve güçlüklerle karşılaşarak genellikle amacına ulaşmış bir biçimde memleketine geri döner fakat Balkıyya amacına ulaşamamıştır. Bu aşamadan sonra kahramanın geri dönüş yolculuğu başlar. Aslında Balkıyya'nın hikayesine destan metninde yer verilmesinin amacı destanın ana kahramanı olan Jamsıb'ın Şahmaran tarafından hapsedilmesinin ve üst dünyaya geri dönmesine izin verilmemesinin nedenini açıklamak içindir.

Balkıyya Şahmaran'a onu gördüğünü kimseye söylemeyeceğine dair söz vermesine rağmen Akap Molla'ya söylemiş ve Şahmaran'ın hapsedilmesine sebep olmuştur. Bu sebeple Şahmaran ikinci kez insanoğlu tarafından ihanete uğramamak için Jamsıb'ın üst dünyaya dönmesine izin vermemektedir.

Balkıyya geri dönüş yolculuğunda da olağanüstü hayvanlar, insan şekilli meyveler, türlü kuşlar, türlü çiçekler vb. birçok olağanüstülüklerle karşılaşır.

Yolculuğu süresince birçok varlıkla karşılaşan Balkıyya bu kez bir kümbete gelir ve mezar başında duran bir insan görür (3807-3826). Balkıyya başından geçenleri ona anlatır ve ardından Jahanşa da hikayesini anlatmaya başlar.

Bu noktadan sonra destan metni Jahanşa'nın hikayesi üzerinden ilerlemektedir.

3.1.3.3.1. Jahanşa'nın Ailesinin Tanıtımı ve Doğumu

Destan metninde geçen diğer iki kahramanımız gibi Jahanşa da soylu bir aileden gelmektedir. Kabilistan şehrinin padişahı Tamuz Şah'ın oğlu olduğu, babasına bağlı üç yüz büyük şehir olduğu belirtilerek ne kadar zengin olduğunun üstünde durulmuştur.

Ahmed'in eserinde Cihan Şah olarak geçen kahramanımız Gülistan şehrinin padişahı Temür Şah'ın oğlu olarak zikredilmiştir.

Birçok anlatım türünde karşımıza çıkan çocuksuzluk motifi bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Dünyada her şeye sahip olan padişahın çocuğu yoktur (3931-3934).

Padişah bir evladı olmadığı için tasalanıp dururken veziri bu durumu fark edip remil ilmiyle bakarak Horasan şahının kızıyla evlenirse bir erkek evladının olacağını padişaha müjdeler (3967-3970).

Destan kahramanlarının erişkinlik yaşı genelde on dört on beş yaşlarıdır. Jahanşa da on dört yaşına geldiğinde babası padişahlığı ona bırakır (4027-4034).

3.1.3.3.2 Jahanşa'nın Yolculuğu ve Yaşadığı Olağanüstü Olaylar

Bir gün Jahanşa avlanmak ister, askerlerini de yanına alıp ava gittiğinde karşısına bir geyik çıkar. Türk mitolojisinin önemli kült hayvanlarından biri olan geyik birçok anlatım türünde karşımıza çıkmaktadır. Bu geyik aslında kahramanımıza bir maceraya çağrıdır ve kahramanımız çağrıyı kabul edip geyiğin peşine düşer.

Jahanşa bir türlü geyiği avlayamaz, geyiğin peşinden bir denize gelirler. Geyik denize girip karşı adaya geçer ama Jahanşa yine de vazgeçmez, peşinden ona yetişen yedi yiğidiyle birlikte adaya giderler ve yorulan geyiği orada yakalarlar (4039-4078).

Gemiye döndüklerinde şiddetli bir fırtına gelir ve onları başka bir adaya sürükler. Orada “yarım insanlar” olarak adlandırılan varlıklarla karşılaşır (4167-4222).

Bu yarım insanlar Jahanşa'nın yiğitlerinden dördünü yakalar. Jahanşa kalan üç yiğidiyle gemiye binip kaçmayı başarır. Yolculuğa devam ederler ve

beyaz mermer taşlı bir şehre varırlar. Kimsesiz olan bu şehirde dolaşırlarken etraflarını maymunlar sarar. Maymunlar onlara çok iyi davranır ve misafir ederler (4303-4346).

Şehri gezerlerken Süleyman peygamberin taşa yazıp bıraktığı bir yazıyı görürler. Yazıya göre bu şehrin insanları eskiden kötü insanlarmış, Allah onlara bir peygamber gönderip tövbe etmelerini istemiş fakat dinlemeyip peygamberi öldürmüşler. Allah buna öfkelenip bu halkı maymuna çevirmiş (4359-4406).

Süleyman peygamber gelen kişinin onlara padişah olabileceğini de yazıp bu şehrin etrafındakilerden bahsetmiş. Doğuda cadı ovası, batıda uçsuz bucaksız deniz, güneyde dev yurdu, kuzeyde ise karınca yurdu olduğunu söyleyip bunların tehlikelerine karşı uyarıda bulunmuş.

Jahanşa bir süre maymunlarla yaşadıktan sonra kaçmaya karar verir. Fakat geldikleri gemiyi maymunlar parçalamıştır. Yiğitleriyle plan yapıp maymunları sarhoş ederler ve karınca yurduna kaçarlar. Burada kalan üç yiğidini karıncalar parçalar ve Jahanşa bu noktadan sonra yolculuğuna yalnız devam eder (4585- 4732)

Olay örgüsü Abdî'nin ve Ahmed'in eserinde de benzer biçimde ilerlemektedir.

Yalnız kalan Jahanşa gide gide büyük bir şehre gelir, şehre gitmek için ırmaktan geçmek gereklidir. Bu sırada ırmak dile gelip şimdi geçmemesini beklerse suların çekileceğini söyler (4737-4760).

Sabah olup da şehre girdiğinde tüm dükkanların kapalı olduğunu görür. Bu sırada kapısı açık bir ev görür ve girer. Orada onu misafir ederler ve Jahanşa neden her yerin kapalı olduğunu sorduğunda bugünün cumartesi günü ve bayram olduğunu söylerler. Anlatılanlara göre eskiden Allah cumartesi günü ırmaktan avlanmayı yasaklamış, buranın halkının bir kısmı bunu dinlememiş ve Allah'ın gazabına uğrayıp maymuna dönüşmüşler. (4801-4876).

Jahanşa bir süre burada da durur ve ardından gitmek için şehre iner. Burada bir tellalın bin altına iki saat iş yapacak birini aradığını işitir (4993-4984-5012).

Jahanşa kimsenin tellalı umursamamasına şaşar ve tellalın yanına gidip işi yapabileceğini söyler. Tellal onu Hoca Farzent'in sarayına getirir. Önce bir güzel yedirir, içirir, eğlendirirler. Yapacağı işi bir türlü söylemezler. Sabah olunca Cevher Dağı'nın yanına getirirler. Önce yanlarında getirdikleri atı öldürüp içini boşaltırlar. Jahanşa'ya işinin bu atın içine girmek olduğunu söylerler (4973-5106).

Jahanşa'yı atın içine dikerler. Bir süre sonra kuşlar gelip ölü atı alıp Cevher Dağı'na çıkartıp didiklemeye başlar. Jahanşa kuşlardan kurtulduğunda aşağıdan Hoca Farzent cevheri dağdan aşağı yuvarlamasını, sonra onu indirip bölüşeceklerini söyler (5107-5158).

Jahanşa denileni yapar cevherleri aşağı yuvarlar ama Hoca arabayı doldurduktan sonra onu bırakıp gider. Jahanşa ne yapacağını bilemez dağın her tarafı uçurumdur. Yapacak başka bir şey bulamaz Allah'a tevekkül edip bir yerden kendini aşağı atar. Her tarafı yara bere içinde kalır ama ölmez. Yola devam ettiğinde bir şehre gelir. Nur yüzlü bir ihtiyarla karşılaşır bu ihtiyar kuşların şahı Margışah'tır (5159-5266).

Bir süre birlikte dolaştıktan sonra Margışah'ın gitmesi gerekir, Jahanşa'ya demir kapılı bahçeye girmemesini nasihat ederek gider. Jahanşa her kahramanın yaptığı gibi yasağı çiğner ve bahçeye girer (5439-5514).

3.1.3.3.3. Jahanşa'nın Şemsi Banu ile Evlenmesi

Jahanşa yasak olan bahçede dolaşırken güvercin donunda üç kızın geldiğini görür. Küçük kıza âşık olup orada bayılır. Yedi gün sonra Margışah geldiğinde kendisini yasaklı bahçede bulur. Gelenlerin peri kızı olduğunu yılda bir geldiklerini peri kızı soyduğunda gömleğini alabilirse onun kaçamayacağını anlatır (5525-5732).

Jahanşa bir yıl bekler ve peri kızları gelip havuza girdiklerinde küçük olanın gömleğini alır. Diğer kızlar kaçıp giderken küçük olan Şemsi Banu orada kalır (5777-5788).

Jahanşa babasından rıza alıp Şemsi ile evlenmek istediği için memlekete giderler. Babası hem oğlunun geri dönmesine hem de evlenecek olmasına çok sevinir toy düzenler. Onlar için bir saray yaptırılır ve Jahanşa bu sarayın ortasına bir mermer yaptırıp Şemsi Banu'nun gömleğini kilitler.

Kırk gün toy düzenlenip Şemsi Banu saraya geldiğinde gömleğinin kokusunu duyar. Gömleği alıp Jahanşa'ya eğer onu seviyorsa onu arayıp bulması gerektiğini söyleyip gider (6109-6172).

Kahramanımızın yolculuğu memleketine geri dönmesiyle bitmemiş Şemsi Banu'nun kaçmasıyla birlikte olaylar düğümlenmiş ve tekrar bir yolculuğa çıkması gerekmiştir.

Ailesi Jahanşa'nın tekrar yollara düşmesini istememektedir. Bu sırada düşman Jahanşa'nın yurduna saldırır. Düşmanla savaşmak için yola çıkıyorum diyerek Şemsi Banu'yu aramak için yola koyulur. Memleket memleket dolaşıp Gavharnıkın denilen şehri sorar ama bilen olmaz.

Gele gele yine Hoca Farzent'in şehrine gelir. Daha önce olduğu gibi tellal bin altınlık iş yapacak birini aramaktadır. Ben yaparım diyerek yine Hoca'nın yanına gider ama onu tanımazlar. Daha önceki gibi atın içine girer ve Cevher Dağı'na çıkar. Yolu bulup Margışah'ın yanına gelerek başından geçenleri anlatır. Oradaki tüm kuşlara sorarlar ama Gavharnıkın şehrini bilen olmaz. Margışah onu ortanca kardeşi Şahbaz'a yollar, oradaki tüm kuşlara da sorarlar ama yine bilen olmaz. Şahbazda onu büyük kardeşi Tayrulmalik'e gönderir ama oradan da bilen bulunmaz.

Jahanşa yoluna devam eder Tayrulmalik onu Nuh soyundan Yagmus'a gönderir. Burada bir kuş Gavharnıkın şehrini hiç görmediğini ama bir gün annesiyle babasının onlar küçükken yemek aramak için gittiklerinde yedi gün gelmediğini döndükten sonra yollarını kaybedip perilere esir düştüklerini ardında yavruları olduğunu söylediklerinde serbest bıraktıklarını anlattığını söyleyerek anne ve babasının anlattıklarıyla yolu tarif eder (7199-7310).

Jahanşa yanına bir kuş alıp yola koyulur. Kuş belirli bir noktadan sonra gelemeyeceğini yalnız gitmesini söyler. Şemsi Banu babası Şahlas Şah'a Jahanşa'nın onu aramaya geleceğini söylemiş, Şahlas Şah da Jahanşa'yı

gördüklerinde getirmeleri için perilerini görevlendirmiştir. Jahanşa'yı gören periler onu alıp şehre getirirler. Bir süre sonra Şemsi ile Jahanşa'nın toyu yapılır ve bir süre orada yaşarlar (7351-7568).

Jahanşa ailesini özleyip kederlenince gitmeye karar verirler. Geri döndüklerinde babası hala savaşta ve zor durumdadır. Perilerden yardım alıp düşmanı yenerler ve Jahanşa padişah olur (7697-7736).

Şemsi ile Jahanşa mutlu bir hayat devam ettirirler. Bir Gavharnıkın bir Kabil şehrinde gezip dururlar. Bir gün Gavharnıkın şehrindeyken sıcağın bunalan Şemsi Banu gömleğini çıkarıp suya girer, bu sırada bir kurt gelip Şemsi Banu'yu öldürür. Jahanşa Şemsi Banu'yu kaybettikten sonra kendini ibadete vererek ölümü bekler (7793-7844).

Ahmed'in ve Abdî eserinde de Cihan Şah'ın hikayesi destan metniyle benzer ilerlemiş ve Şems-i Banu kurt tarafından öldürülmüştür.

3.1.3.4. Balkıyya'nın Evine Dönmesi

Jahanşa hikayesini anlattıktan sonra ondan Rabiyy Meskün'ün yolunu öğrenen Balkıyya evine dönebilmek için yola çıkar (7893-8356).

Bu yolculukta çeşitli olağanüstülüklerle karşılaşan kahraman erginlenmesini tamamlamış ve başladığı noktaya çok farklı biri olarak geri dönmüştür.

3.1.4.Jamsıb'ın Evine Dönmesi

Şahmaran'ın Balkıyya'nın hikayesini bitirmesi üzerine Jamsıb Şahmaran'a verdiği sözü hatırlatıp da artık evine göndermesini diler. Şahmaran verdiği sözü tutacağını ancak Jamsıb'ın da söz verdiği gibi onu gördüğünü kimseye söylememesi gerektiğini ve asla hamama düşmeyeceğini belirterek gitmesine izin verir (8381-8392).

Şahmaran ejderha yılanı görevlendirip Jamsıb'ın yanına birçok cevher verip kuyudan çıkartır. Annesi ve hatunu Jamsıb'ın geri dönüşüne çok şaşırırlar. Bunca yıl nerede olduğunu neler yaptığını sorarlar. Jamsıb Şahmaran'a verdiği sözden dolayı olanları anlatmaz. Jamsıb onu kuyuda terk eden yoldaşlarıyla yüzleşmek ister anasıyla haber yollar ve yoldaşları gelir. Yoldaşları Jamsıb'ın olanları hükümdara anlatmasından korkarlar. Mallarının

yarısını Jamsıb'a vermeyi teklif ederler ve Jamsıb'ın ayağına kapanıp özür dilerler. Jamsıb anasının da sözünü dinleyerek mallarının yarısını almak kaydıyla özürlerini kabul eder (8529-8540).

3.1.5.Jamsıb'ın İkinci Engeli

Yoldaşlarıyla da barışan Jamsıb yedi yıl boyunca Şahmaran'a verdiği sözü tutup kimseye söylemeden ve hamama girmeden yaşar. Fakat Jamsıb'ın yaşadığı ülkenin padişahı Keyhüsrev Han bir gün hastalanır. Hastalığına bir türlü derman bulamazlar. Veziri Şemhür Şahmaran'ın etini yerse hastalığından kurtulabileceğini söyler (8573-8576). Tellal tutarlar ülkenin dört bir tarafına Şahmaran'ı gören var mı diye haber salarlar ama Şahmaran'ı gören kimseyi bulamazlar. Şemhür kitabına baktıktan sonra Şahmaran'ı gören insanların gövdesinde izler olduğunu öğrenir (8601-8608).

Buyruk verilir tüm halk hamamlarda kontrol edilir. Jamsıb'ı da yakalayıp hamama sokarlar. Jamsıb'ın soyunmasıyla birlikte vücudundaki alaları hamam sahibi görür ve vezire haber verir (8649-8656).

Abdî'nin eserinde bu noktada bir fark oluşmaktadır. Câmasb dostunun ısrarına dayanamayıp hamama girmiştir.

Kahramanımız olayların düğümlendiği bu ikinci engelle karşı karşıya kalır. Yakalanan Jamsıb Şahmaran'ı hiç görmediğini söylese de vezir buna inanmaz.

3.1.6.Şahmaran'ın Ölümü

Öldürülmekle tehdit edilen Jamsıb yerini söylese bile onların kuyuya inip Şahmaran'ı bulamayacaklarını düşünüp canını kurtarmak için Şahmaran'ın yerine söylemek zorunda kalır (8769-8776).

Kuyunun başına giderler, Şemhür sihirle kuyudan Şahmaran'ı çıkarır. Bunun üzerine Şahmaran sonunun geldiğini anlayıp, Jamsıb'ın ihanetine uğramış olsa bile onu sadece Jamsıb'ın yakalamasını ister ve Jamsıb'la konuşup Şemhür'ün Jamsıb'a kendini öldürteceğini ama ne olursa olsun yapmamasını, Şemhür onu öldürdükten sonra ilk kaynayan suyu Jamsıb'a içirip ikinci suyu kendisinin içmek isteyeceğini bunu da olursa olsun

yapmamasını, ikinci suyu Jamsıb'ın içmesi gerektiğini nasihat eder (8902-8934).

Saraya geldikten sonra Şahmaran'ın Jamsıb'a dediği gibi Şemhür Jamsıb'ın Şahmaran'ı boğazlamasını ister. Fakat Jamsıb ağlamaya başlayarak Şahmaran'ı öldüremez. Bu duruma sinirlenen Şemhür Şahmaran'ı kendi öldürür ve kaynatması için Jamsıb'ı görevlendirir (8955-8966).

3.1.7.Jamsıb'ın Ödüllendirilmesi

Şahmaran'ın ölümünün ardından Jamsıb Şemhür'ün emriyle etini kaynatır. Bu sırada Şemhür'ü Keyhüsrev Han çağırır, gitmemek için çare bulamayan Şemhür, Jamsıb'a ilk kaynayan suyu kendisinin içmesini ikinci kaynayan suyu ise onun için şişeye doldurmasını söyleyip gider.

Şahmaran'ın sözünü dinleyen Jamsıb ilk kaynayan suyu şişeye doldurup ikinci kaynayan suyu kendisi içer (8999-9010).

Jamsıb Şahmaran'a ihanet edip onun ölümüne sebep olmuş olsa da Şahmaran bilgeliğini Jamsıb'a emanet bırakır. Şahmaran'ın her bir uzvu da dile gelip padişahı iyileştirmek için ne yapması gerektiğini Jamsıb'a söyler (9015-9026).

Padişahın yanından gelen Şemhür Şahmaran'ın suyunu ister. Jamsıb ilk kaynayan suyu ikinci kaynayan su diye Şemhür'e verir. Bunun üzerine Şemhür'ün vücudu şişer ve yaralar açılır (9035-9042). Şemhür'ün haberi padişaha gelince, padişah ben şimdi nasıl iyileşeceğim diye kaygılanır. Bunun üzerine Jamsıb hekimliği olduğunu ve onu iyileştirebileceğini söyleyerek Şahmaran'ın her bir uzvunun dile gelip söylediklerini uygular. Tedavinin sonunda padişah sağlığına kavuşur ve kahramanımız olan Jamsıb'ı veziri yaparak ödüllendirir (9123-9126).

Destan metninin başında Danyal peygamberin ölüme çare olacak şeyin yazıldığı kâğıdı bulduğu ve Allah'ın buna izin vermeyerek Cebrail'i gönderdiği anlatılmaktadır. Cebrail Danyal'ın elindeki kağıtların suya düşmesine sebep olmuş bu şekilde ölüme çare olmadığı vurgulanmıştır. Vezir olan Jamsıb'ın bir gün aklına atasının ilim hikmet kitabından bir parça kalıp kalmadığı düşer. Danyal peygamberin vasiyetini hatırlayan anası sandığı açıp

kağıtları Jamsıb’a verir. Bu kağıtlarla birlikte Jamsıb’ın gönlüne daha fazla ilim hikmet dolar.

Destanın sonunda hem Şahmaran’ın bilgeliği hem babasından kalan ilimle bir alim olan Şahmaran’ın bile ölüme çare bulamadığı vurgulanarak ve “*Her canlı ölümü tadacak ve sonunda dönüp huzurumuza geleceksiniz*¹⁰⁶.” ayeti hatırlatılarak ölüme çare olmadığı üzerinde durularak destan bitirilmiştir.

Eceli tutacaktır bütün canlı

Gidecektir hepsi bu dünyadan.

İlimle kalınsa Jamsıb kalırdı,

Kalmaz, zira ölümden hiçbir insan.

(9171-9174)

¹⁰⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, İstanbul: Merve Yayınevi, 29/57

3.2. Şahmaran Destanının Ana Motif Yapısı

A) Mitolojik Motifler

A189. Ölümlülerle ilgili olarak tanrılar

A189.14. Tanrının düşmanları

Nemrut Gök Tanrı'ya düşman olup onu öldürmeye çalışır (3599-3606).

Nemrutla ilgili bu anlatımda Nemrut Gök Tanrı'ya düşman olur ve onu öldürmek için kartallarla gökyüzüne çıkar ve göğe ok atar. Bu sırada Allah Cebrail'e buyruk verir ve Cebrail bir balığı alıp Nemrut'un okuna takar. Gökten kana bulanmış balığın düştüğünü gören Nemrut Gök Tanrı'yı öldürdüm diyerek sevinir.

İslamî kaynaklarında Nemrut Hz. İbrahim'i ateşe attırmasıyla tanınır. Anlatılanlara göre Nemrut rüyasında bir erkek çocuğun doğacağını ve hem halkın dinini değiştireceğini hem de kendisini öldürteceğini görmüştür. O günden sonra doğan tüm erkek çocuklarını öldürmüştü ve kadınlarla erkekleri birbirinden ayırmıştır. Erkekleri şehirden çıkartan Nemrut bir iş için güvendiği birini hanımıyla görüşmemek şartıyla şehre yolladığında, Nemrut'un sözünü dinlemeyerek hanımıyla görüşür, birlikte olurlar ve İbrahim doğar¹⁰⁷.

Şahmaran destanı İslamî unsurları bünyesinde çok fazla barındıran bir destan olmasına rağmen Nemrut'la ilgili olan anlatımda Hz. İbrahim'den bahsedilmemiştir. Bu anlatının çok benzerini bir halk efsanesine yer veren Boratav'da görmekteyiz. İki anlatı arasındaki tek fark Boratav'ın verdiği metinde tanrı Gök Tanrı olarak değil İbrahim'in tanrısı olarak zikredilmektedir¹⁰⁸. Hem destan metnimizde hem de Boratav'ın yer verdiği efsanede tanrı bu olay sonrasında balıkların kansız olacağını ve kanı akıtılmadan öldürüleceğini buyurur.

Nemrut'un tanrıyı öldürmeye çalışması dikkat çekici bir unsurdur. Frazer; Altın Dal'da ilkel insanların sonsuz zaman fikrinden yoksun oldukları

¹⁰⁷ Cengiz Batık, "Nemrud", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.32, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, S.555.

¹⁰⁸ Boratav, *Türk Mitolojisi Oğuzların-Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi* s.38-39.

için tanrıların ölümlü olduğunu düşüklerinden bahsetmektedir¹⁰⁹. Eski inançlarda tanrının yeryüzündeki temsilcisi olarak kabul ettikleri totem hayvanının bile öldürülmesinin yasak (tabu) olduğu düşünüldüğünde Nemrut'un bu tavrı tanrıya karşı büyük bir isyandır.

Dede Korkut Destanı'nda Deli Dumrul'un Azrail'e karşı gelmesi de aslında tanrıya karşı gelmesi ve düşman olması olarak da değerlendirilebilir. Azrail'in genç bir yiğidin canını almasına kızan Deli Dumrul Allah'a ‘‘ya kadir Allah birliğin varlığın hakkı-y-için Azraili menüm gözüme göstergil, savaşıyım çekişeyim düşüreyim, yahşı yigidiün canın kurtarayım, bir dahı yahşı yigidiün canın almaya...’’ der¹¹⁰. Bu noktada görünüşte Dumrul ölen genci geri getirmek için Azrail'le mücadele ettiği anlatılsa da arka planda Dumrul'un içindeki ölümsüzlük arzusu yatmaktadır¹¹¹. Nemrutla ilgili olan anlatımda da benzer biçimde ölümsüzlük olgusu üzerinden tanrıya düşman olma söz konusudur.

Bu metindeki balık motifi de oldukça önemlidir. Balığın Türk mitolojisinde yaygın olarak yer almaması Ögel'e göre Türklerin hayvancılıkla uğraşan bir kavim olması ve balıkçılıkla alakalarının çok fazla olmamasından dolayıdır.¹¹²

Dede Korkut'ta da Nemrut ve balıkla ilgili bu anlatıma gönderme yapıldığını görmekteyiz. Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı'da Yigenek'in düşmanla savaşmaya giderken Allah'a ettiği duasında;

“Nemrud göğe oh attı

Karnı yaruk balığı karşı tutdun

*Ululığına haddün yok*¹¹³” ifadesinden Nemrutla ilgili bu anlatımın o dönemlerde de var olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰⁹ James George Frazer, *Altın Dal 1*, İstanbul: Payel Yayınevi, 2014, s.211.

¹¹⁰ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1-2*, s.177.

¹¹¹ Mehmet Emin Bars, “Deli Dumrul Anlatısının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.44(2018),s.62.

¹¹² Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s.534.

¹¹³ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1-2*, s.204.

A651. Dünyanın hiyerarşisi

A651.3. Alt ve üst dünya

A651.3.1. Aşağıda ve yukarıda yedi dünya

Yedi kat gök ve yer meleğin üstündedir, onun altında taş, boğa, gemi ve balık bulunur. Onların da ardında rüzgâr ve sonsuz karanlık vardır (3347-3390).

Eski Türk inancında alt, üst ve orta olmak üzere üç katlı bir evren tasarımının var olduğu bilinmektedir¹¹⁴. Bu üç katlı evren tasarımı Orhun Yazıtları'nda da “*Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış*” ifadesiyle açıkça görmekteyiz.¹¹⁵

Ayrıca bu alt ve üst dünyada genellikle yedi ya da dokuz katlı tasavvur edilmiştir¹¹⁶. Kuran'da da benzer olarak yedi kat gök ifadesi karşımıza çeşitli surelerde çıkmaktadır. Örneğin Talâk Suresi'nde “*Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır*”¹¹⁷.” ifadesi yer almaktadır.

Metinde dünyanın balığın üzerinde bulunmasıyla ilgili anlatım Verbitskiy'in Altay Yaratılış Destanı'nı akla getirmektedir. Fakat metnimizde tek bir balıktan söz edilirken yaratılış destanında üç balıktan söz edilmekte diğer hayvanlar ve gemiden söz edilmemektedir.

Ögel; dünyanın balığın üzerinde durması inancının Türk kültürüne dışarıdan geldiğini daha ziyade Güney Asya kültürlerinin bir özelliği olduğunu da belirtmektedir¹¹⁸. Dünyada meydana gelen deprem ve sarsıntıların sebebinin bu balığın hareketleri olduğu düşünülmüştür.

Hatice Arpaguş “*Mitoloji, Kur'an-ı Kerîm Kıssaları ve Kültürel Miras*” adlı makalesinde Yazıcızâde Ahmed Bîcan'ın “*Envârü'l-âşıkîn*” adlı eserinde bizim destan metnimizde geçtiği gibi dünyanın yaratılışıyla ilgili

¹¹⁴ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s.244.

¹¹⁵ Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Ankara: Boğaziçi Yayınları, 2013, s.40-41.

¹¹⁶ Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi I*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017, s.55.

¹¹⁷ Yazır, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s. 65/12.

¹¹⁸ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s.442-443.

melek, taş, boğa ve balıktan söz edildiğinden bahseder. Bu anlatımda da destan metnimizden farklı olarak gemiden söz edilmemiştir¹¹⁹.

Eski inançta dünyanın öküzün üzerinde durduğu inancı genel olarak bilinen bir inançtır. Ögel de Güney Sibirya’da söylenen destanlarda hem balıktan hem de öküzden bahsedildiğini belirtmektedir¹²⁰. Öküz/boğa ile ilgili anlatımları sihirli boğa motifi altında daha detaylı irdelleyeceğiz.

A657. Dünya ile alt ve üst dünyayı birbirine bağlayan nehir.

A657.1. Yeri ve göğü birbirine bağlayan köprü.

Danyal’ın Cebrail ile Ceyhun Nehri üzerindeki köprüde karşılaşır (81-84).

Daha önce Türkler arasında üç katlı bir evren tasarımı olduğundan söz etmiştik. Çeşitli anlatımlarda bu farklı evrenler arasında geçişin sağlandığı bazı alanların varlığından söz edilmiştir. Bu alanlardan birisi de köprüdür.

Mitolojilerde köprü öte dünyaya geçiş için bir eşik görevi üstlenmektedir¹²¹. Danyal’ın elindeki kitabında yazarlar insanlar tarafından erişilmemesi gereken bilgilerdir. Danyal bu köprüyü geçip ölümsüzlüğün çaresini bulacak ve geri dönüp bunu tüm halka anlatacaktır. Danyal’ın köprüden olağanüstü bir dünyaya geçip ölümsüzlük bilgisine erişip bunu paylaşmasına izin verilmemiş bu durum Cebrail vasıtasıyla engellenmiştir (69-184).

Cebrail köprüye geldiğinde Allah’ın emriyle geldiğini fakat kim olduğunu Danyal’a belli etmemiş, onun âlimliğini ölçmeye çalışmıştır.

Danyal peygamberin köprüden geçerek ecele çare olacak otu dağda bulması da önemlidir. Farklı dünyaların birleştiği bir başka noktada dağlardır. Şamanların erginlenme yaşadıkları alanların genellikle dağlar olduğunu görmekteyiz. Ayrıca İslam inancında peygamberlere; peygamberlik

¹¹⁹ H. Kübra Arpaguş, “Mitoloji, Kur’ân-ı Kerîm Kıssaları”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.28, S.2 (2003), s.19-21.

¹²⁰ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s.440.

¹²¹ Fatma Zehra Uğurcan, Aynur Koçak, “Mitik Anlatılardan Masal ve Destanlara Köprü Sembolizmi”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C.14, S34(2021), s.444.

görevinin geldiği ya da tanrıyla bağlantı kurdukları mekanlarında dağlar olması dikkate değerdir.

Dede Korkut Destanları'nda “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul” hikayesinde de önemli bir unsur olan köprü yine Azrail ve Deli Dumrul'un karşılaştığı bir mekân olarak farklı dünyaların kesişme özelliğini yansıtmıştır.

Köprü İslam inancında iyi ve kötünün birbirinden ayrılması noktasında bir eleme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sırat köprüsü olarak anılan bu köprü Kur'an-ı Kerimde yer almamakta, hadislerde söz edilmektedir. Bu köprü'nün cehennem üzerinde kurulacağı, cennete geçişin yine üzerinden olacağına inanılmaktadır. Bu noktada da yine farklı dünyaları birbirine bağlama özelliği dikkat çeker.

A1128. Rüzgarların düzenlenmesi

A1128.1. Meleklerin kanatları dünyayı rüzgarlardan korur.

Balkıyya rüzgârı düzenleyen meleklerle karşılaşır (3187-3206).

A1170. Gece ve gündüzün kökeni

A1171. Günün kökeni

A1171.3. Günün meleği

Balkıyya gece ve gündüzün oluşmasını sağlayan meleklerle karşılaşır (3135-3150).

Birçok mitolojide tanrının yardımcıları olarak karşımıza melekler çıkmaktadır. Kuran-ı Kerim'de meleklerin Allah'a ibadet etmek dışında çeşitli görev ve sorumlulukları olduğundan söz edilmiştir. Bu görevler arasında can almak, Allah'ın emirlerini peygamberlerine indirmek, insanları takip etmek gibi görevler vardır.

Meleklerin şekilleriyle ilgili Fâtır Suresi'ndeki *Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a mahsustur.*” ifadesinden meleklerin kanatlı varlıklar olduğunu öğrenmekteyiz¹²².

¹²² Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s.35/1.

Ayrıca “(Melekler derler ki:) *"Bizim her birimizin bilinen bir makamı vardır."*¹²³ ifadesi de önemlidir.

Destan metninde farklı görevler üstlenen meleklerle karşılaşmaktayız. Başta Allah'ın emiriyle Cebrail'in Danyal peygamberin ölümsüzlüğe ulaşmasını engellediğini görüyoruz. Onun dışında Cebrail, İsrafil ve Mikail'in şehre saldıran ejderhayı yine Allah'ın emriyle yakalayıp Kaf Dağı'nın ardına atmaya gittikleriyle ilgilide bir anlatım mevcuttur.

Metinde gece ve gündüzün oluşmasından Hayl isimli meleğin sorumlu olduğu anlatılmaktadır. Balkıyya'nın yolculuğu sırasında karşılaştığı bu melek gece ve gündüzü bir hesaba göre yaptığını artıp eksilmesinin bir hesabı olduğunu da belirtmiştir.

Yine Balkıyya'nın yolculuğunda karşılaştığı diğer melekte rüzgârı dizginlediğini, onu ölçerek gönderdiğini aksi halde yerin ve göğün yok olacağını anlatmıştır.

A1230. İlk insanın dünyaya inişi ya da çıkışı

A1231. İlk insan gökten iner

Allah Âdem ve Havva'yı cennetten yeryüzüne indirir (8281-8288).

Kuran da ilk yaratılan insan olan Hz. Âdem'in yaratılışıyla ilgili bilgiler Bakara/30, Âl-i İmrân/59, Mü'minûn/12, Furkân/54, Secde/7, Fâtır/11, Sâffât/11 ve Mümin/67. ayetlerinde geçmektedir. Havva'nın ismi Kuran'da geçmemekle birlikte yaratılan ilk kadınla ilgili bilgileri Nisâ/1 ve A'râf/189 ayetlerinden öğrenmekteyiz.

Kuran'da yaratılışla ilgili detaylı bilgi verilmemektedir. Âl-i İmrân Suresi 59. ayette “*Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona «Ol!» dedi ve oluverdi.*” ifadesiyle yaratılışla ilgili detaya inilmeden Allah'ın yaratma gücü ortaya konulmuştur.

Tevrat'ta Yaratılış 2/7'de benzer biçimde ilk yaratılan insanın topraktan yaratıldığı geçmektedir. Ayrıca yaratılan ilk kadınla ilgili Kuran'a göre daha fazla bilgi verilmiş, Adem'in yalnız kalmaması için kaburga kemiklerinden

¹²³ Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s.37/164.

kadının yaratılışından söz edilmiştir. Bu anlatım Kuran’da geçmese de İslam inancında çok sık karşımıza çıkmaktadır. Bunun kaynağının Tevrat olduğu açıktır.

İlk insanın gökten indirilmesi birçok mitolojide ortak bir unsurdur. Kovulmanın başlıca nedeni yasak yiyeceğin yenmesi ve bunun sonucunda tanrı tarafından cezalandırılmalarıdır. Yasak yiyecek farklı kültürlerde farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Bilindiği üzere Âdem ve Havva cennette yaşarlarken yasak olan yiyeceği yedikleri için tanrı tarafından cezalandırılarak dünyaya indirilmişlerdir.

Destan metnimizde Şeytan yılanın içine girerek Havva’ya Allah’ın onların ölümsüzlüğe ulaşmamaları için yemeyin dediğinin vesvesesini vermiş önce Havva’yı kandırmış ardından Havva’da buğdayı yemek için Âdem’i ikna etmiştir.

Âdem’in cennetten kovulması Tevrat’ta da destan metnimizle benzer şekilde anlatılmaktadır. Kuran’da Şeytan’ın yılanın içine girerek kandırdığına dair bir bilgi yoktur. O halde metnimiz bu noktada Tevrat’ı kaynak almıştır.

A1730. Hayvanların ceza olarak yaratılması

Biri akrep kuyruklu biri yılan kuyruklu Halis ile Malis’in zinaları sonucu yılan-akrepler ve şeytan olan Haris doğar (2669-2700).

Yılanı çeşitli yönlerden değerlendirdiğimizde hem iyiliğin hem de kötülüğün simgesi olduğunu görmekteyiz. Yılanın Âdem ile Havva’nın kandırılmasında rol oynaması onu şeytani, kötü olarak değerlendirmemize sebep olurken; tıpta simge olabilecek kadar önemli değere sahip olmasıyla da onun iyi yönünü görmekteyiz. Zıtlıkları bir arada bulunduran yılan imgesini Şahmaran’ın etinin hem bir zehir hem de panzehir olmasında da görmekteyiz.

Yılanlarla ilgili benzer bir anlatı halk arasında hala yaşamaktadır. Destan metnimizde geçen bu anlatıya göre Şeytan’ın yılan kılığında Havva ve Âdem’i kandırması sonucunda yılanın aslında çok güzel bir varlıkken Allah’ın onu cezalandırmasıyla birlikte sürüngeneye dönüştürüldüğü anlatılmaktadır.

Yılan gibi alt dünyanın sembollerinden birisi de akreptir. Tehlikeli bir varlık olarak değerlendirilen akrep destan metnimizde ilk olarak kuyuya düşen Jamsıb'a yol gösterici nitelikte yardımcı hayvan olarak karşımıza çıkmıştır. İkinci olarak ise Halis ile Malis'in zinaları sonrasında yılan-akrep karışımı bir varlığın yaratıldığıyla ilgili bölümde görmekteyiz.

Sonuç olarak destan metnimizde akrepte yılan gibi çift karakterli bir yapı göstermektedir.

B) Hayvan

B.11. Ejderha

Şahmaran destanı ejderha motifi açısından oldukça zengin bir anlatım oluşturmaktadır. Destanın ana kahramanı olan Şahmaran'ın yılanların ve ejderhaların padişahı olması sebebiyle ejderhalarla ilgili çeşitli anlatımlar destan metninin farklı bölümlerinde yer almaktadır.

Ejder ve ejderha kelimesi dilimize Farsçadan geçmiştir ve ejderha için ejder, evren, evran, yılan gibi çeşitli adlandırmalar yapılmıştır.

Kazaklar ejderha için “ajdahar” terimini kullanmaktadırlar.

Ögel ejderha motifinin çok eski çağlarda Çin'den Türk kültürüne geçtiğini söyler¹²⁴.

Wolfram Eberhard; Çin ejderhasının iyi huylu ve zararsız bir varlıktık olduğundan söz ettikten sonra eski zamanlarda dört tür ejderhanın varlığından söz etmiştir. Bunlar gök ejderhaları, ruh ejderhaları, yeryüzü ejderhaları ve hazineyi koruyan ejderhalardır¹²⁵.

Türk kültüründe ejderha daha çok demonik bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat destan metnimizde bu durumun tersi söz konusu olup, ejderhalar Allah'ı zikredeni peygamberi koruyan, kötü insanları cezalandıran bir varlık olarak tasvir edilmiştir. Sadece destan metninin bir yerinde Cebrail, Mikail ve İsrail'in şehre zarar veren bir ejderhayı Kaf Dağı'nın ardına atmaya gittikleri ejderhayla ilgili olumsuz bir durumla karşılaşmaktayız.

¹²⁴ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s.566.

¹²⁵ Wolfram Eberhard, *Çin Simgeleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2000, s.104-105.

B.11.2. Ejderhanın şekli.

B.11.2.1. Hayvan birleşimi olarak ejderha.

B.11.2.1.1. Yılandan dönüşmüş ejderha.

Geminin unuttuğu Balkıyya adada ejderhalarla karşılaşır. (1024-1040).

Balkıyya çıktığı yolculuğunda bir adada gemi tarafından unutulur. Bu sırada duyduğu sese doğru gittiğinde karşısında yılanlar ve ejderhaları görür.

Bu bölümde ejderhalarla ilgili daha fazla bilgi ediniyoruz. Anlatıma göre bu ejderhaların deve kadar boyu, ateş gibi yanan gözleri vardır ve insan dilini konuşabiliyorlardır. Hatta hepsi bir ağızdan “*Lâ ilâhe illallah, Muhammedürresûllüllah*” diyerek Allah’ı ve Muhammed’i zikrediyorlardır. Anlaşılacağı üzere destanın bu bölümünde ejderhalar İslamî unsurlarla bezenmiştir.

Anlatımın ilerleyen bölümünde bu ejderhaların kökenlerinin cehennemde duran yılanlardan olduğunu görmekteyiz. Burada mevsimlerin oluşmasıyla da bağlantılı olacak şekilde bir anlatım geçmektedir. Anlatılanlara göre cehennem yılda iki kez nefes almakta; içine çektiğinde kış, verdiğinde ise yaz olmaktadır (1081-1084).

Ejderhalar aslında insanların onlara ejderha dediklerini ama onların cehennemdeki küçük yılanlar olduklarını söyler. Bu da cehennem ile ilgili tasvirlerin ürkütücülüğünü ortaya koymak içindir.

B.11.2.Ejderhanın şekli.

B.11.2.11. Ateş püskürten ejderha.

Akap Süleyman’ın yüzüğünü almaya çalıştığında ejderha ateş püskürür (2101-2104).

Ejderhaların deve kadar boyları, parıldayan gözleri olduğundan bahsetmiştik. Ejderhaların en önemli bir diğer özelliği ise ağızlarından ateş püskürtmesidir. Bu motif birçok mitolojide ortaktır. Seçkin Sarpkaya ejderhaların mitik anlamda ateşin sahipleri olduğunu ve bu durumun Türkiye sahası masallarına da yansıdığını belirtmiştir¹²⁶.

¹²⁶ Seçkin Sarpkaya, Türklerin Şeytani Masalları Türk Masal ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar, Ankara: Karakum Yayınevi, 2018, s.129.

Ateş püskürten ejderha motifine Dede Korkut'ta da rastlıyoruz. 13. Boy olan “*Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi*” boyunda da ejderhanın ateş püskürterek yerleri yaktığını görmekteyiz.¹²⁷

Destan metnimizde de Süleyman'ı yüzüğünü almak için giden Akap Molla Süleyman'ın cesedini koruyan ejderha tarafından yakılarak kül edilir.

Burada kötülerin cezalandırılmasında yardımcı bir unsur olarak yer alan bu ejderha İsm-i Azam duasını okuyan Balkıyya'ya zarar vermez. Buradan ve destan metninin genelindeki anlatımlardan hareketle ejderhalarda Allah'ın yardımcılarında biri olarak tasvir edilmiştir.

B.11.6. Ejderhaların eylemleri.

B.11.6.2. Ejderha hazineyi korur.

Jamsıb akrebi takip edip kendini ejderhaların koruduğu değerli taşlarla süslenmiş bir yerde bulur (569-640).

Destan metnimizde ejderha motifi ilk olarak Jamsıb'ın bal kuyusundaki açtığı yoldan vardığı yerde karşımıza çıkmaktadır. Jamsıb bu yerde değerli taşları koruyan birçok ejderha görür ve çok korkar.

Metinde bu ejderhaların genel bir tasviri verilmese de İfrit olarak anılan bir ejderha ayrıca tasvir edilmiştir. İfrit'in ejderhaların en güçlü, heybetli ve keskin dişli olanı olduğu ayrıca padişaha hizmet etmede en iyisini bilen ve akıllısı olduğu belirtilmiştir (665-668).

Burada bu ejderhaya İfrit denilmesi oldukça ilginçtir. İfrit; Türkçe Sözlük'te “1. Doğu masal ve efsanelerinde kötü, korkunç cin. 2. Öfkeli, ortalığı birbirine katan kimse. 3. İçini kemiren, meşgul eden şey.” anlamlarıyla verilmiştir.

İrfan Polat İfritle ilgili çeşitli tanımlarda ve örneklerde onun cadı, cin, şeytan, insan hatta bir kızla devin birlikteliğinden meydana gelen bir varlık olduğuna değinir¹²⁸.

¹²⁷ Metin Ekici, *Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası Soslamalar ve 13. Boy Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2020, s. 202.

¹²⁸ İrfan Polat, *Türk Masal ve Efsanelerinde Olağanüstü Güçler ve Varlıklar- Türkiye Sahasının Demonoloji ve Diabolojisi*, İstanbul: Selenge Yayınları, 2020, s.110-111.

Çetin Yıldız'ın “Kazan Tatar Türklerinin Mitolojisi” adlı doktora tezinde de “Üç Dost” masalında ise Gifrit isimli bir dev geçmektedir¹²⁹.

Öyleyse metnimizde ejderhanın İfrit olarak adlandırılması onun gücünü, büyüklüğünü ve korkunçluğunu belirtmek için olabilir.

Gifrit'le ilgili bir başka anlatım da destanın sonunda geçmektedir. Vezir Şemhür Şahmaran'ı yeraltından çıkartmak için efsun yaptığında önce Gifrit/İfrit çıkmıştır. Burada da “Kuyu doldu gövdesi o kadar büyük” ifadesiyle Gifrit/İfrit'in büyüklüğü üzerinde durulmuştur (8782).

Destan genelinde ejderhaların korkutucu görünümüne rağmen olumlu özellikleri üzerinde durulmuş zararsız, Allah'a ibadet eden varlıklar oldukları, bulundukları bölgeleri (hazinelere) koruma gibi görevleri olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda Çin ejderhasıyla oldukça benzer yönleri olduğu açıktır.

Ejderhanın hazineyi koruduğu başka motifte Süleyman peygamberle ilgilidir. Akap ve Balkıyya Süleyman peygamberin yüzüğünü almak için geldiklerinde tahtın altında bir ejderha görürler. Buradaki ejderhanın Süleyman peygamberin bedenini ve hazinesini koruduğu anlaşılmaktadır. Bu ejderhanın metinde geçen diğer ejderhalardan farklı olarak ateş püskürttüğünden söz edilmiştir. Hatta püskürttüğü ateşten dolayı Akap Molla ölmüş Balkıyya ise “İsm-i Azam” duasını okuyarak kurtulmuştur.

B16. Yıkıcı hayvanlar.

B.16.6. Yıkıcı böcekler.

B.16.6.1. İnsan yiyen dev karıncalar.

Karıncalar Jahanşa'nın iki yoldaşını ve maymunları parçalar (4681-4694).

Jahanşa ve yoldaşları maymunlar ülkesinden kurtulmaya çalıştıklarında karınca yurduna düşerler ve iki yoldaşı ve onları takip eden maymunlar karıncalar tarafından parçalanır. Kültürümüzde karıncalarla ilgili anlatımlarda genellikle olumlu yönleri üzerinde durulduğu görülmektedir.

¹²⁹ Çetin Yıldız, *Kazan Tatar Türklerinin Mitolojisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2017, s.58.

Fakat destan metnimizde vahşi, yıkıcı, tehlikeli bir varlık olarak betimlenmiştir.

Ayrıca Jahanşa ile ilgili anlatımın başında Süleyman peygamberden kalmış bir metinde karınca yurdunun çok tehlikeli olduğundan ve insan yediğinden bahsedilmiştir. Kuran’da Neml Suresinde Süleyman peygamberin insan, cin ve kuşlardan oluşan ordusunun karınca vadisinden geçerken Süleyman’ın bir karıncanın ‘*Ey karıncalar, haydi yuvalarınıza girin. Süleyman ve ordusu sizi fark etmeyerek kırıp geçmesin!*’¹³⁰ dediğini işitip gülümsemesinden bahsedilmektedir. Destan metnimizde ise Süleyman peygamberle ilgili birçok anlatım benzerlik gösterirken karıncalarla ilgili böyle bir tezatlığın var olması dikkat çekicidir.

Karıncalar halk arasında ayrıca bolluk ve bereketin simgesi olarak da nitelendirilirler. Hatta karınca duası olarak bilinen duanın bereket getireceğine dair bir inançta vardır.

B41. Kuş-At

B41.1. Kanatlı at (Pegasus)

Periler şahı Balkıyya’ya kanatlı Burak atını verir (2841-2864).

At Türklerin yaşam biçimlerinin de bir getirisi olarak önemli bir yere sahiptir. Günlük yaşamda ihtiyaçlarını karşıladıkları, yüklediklerini taşıdıkları, savaştıkları at Türk’ün sadece yardımcısı değil aynı zamanda en yakın dostu, sırdaşı da olmuştur. Bu durumda atlar elbette ki sözlü anlatımlarına da sıkça sirayet etmiştir.

Şükrü Elçin Türk kültüründe atların doğuşlarıyla ilgili efsaneleri; gök menşeli, rüzgâr-hava menşeli, mağara-toprak menşeli, su menşeli atlar olarak ayırır¹³¹.

Yunan mitolojisinde pegasus olarak bilinen bu kanatlı atlara Türkiye Türkçesi’nde küheylan, Kazak, Kırgız, Özbek, Uygur Türkçesi’nde tulpar isminin verildiği bilinmektedir¹³².

¹³⁰ Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s. 27/18.

¹³¹ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1977, s.47.

¹³² “Tulpar”, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.

Gök menşeli yani uçabilen atlarla ilgili ilk aklımıza gelebileceklerden birisi Köroğlu anlatmalarındaki Kırat'tır. Kırat'ın bir tulpar cinsinde bir at olduğundan, hızlı ve aynı zamanda uçabildiğinden söz edilir¹³³.

Destanın geneline hâkim olan İslam inanç ve kültürü at konusunda da karşımıza çıkmıştır. Burada bahsi geçen uçan at Burak olarak zikredilmiştir. Burak “‘Mi ‘rac gecesinde Hz. Peygamber’i taşıdığı rivayet edilen binek.’”¹³⁴ olarak tanımlanmaktadır. Burak’tan Kuran’da söz edilmez, hadislerde yer alan bir unsurdur.

Destan metninde yer alan Burak cinsinden olan bu atın gök boz renginde ve altışar kanadı olduğundan bahsettikten sonra tasviri verilmiştir:

*Kuş gibi güzel başı var,
Kız gibi kapkara saçları var.
Nefes aldığında mis gibi koku geliyordu.
Ağzında inciden dişleri var.
Sağrıları ıssız ovanın kaplanı gibi,
Bağrının kuvveti aslan gibi.
Atlas-ipek gibi yünleri var,
Balkıya hiç at görmemişti bunun gibi.*

(2845-2852)

Destanın ilerleyen bölümlerinde bu atın sadece padişaha özgü bir at olduğundan ve devlerle savaşta kullanıldığından bahsedilmiştir. Bu atların ecelleri geldiğinde şehit olarak öldükleri ve yeni bir ata sahip olabilmek için zümrütten olan dağa gidilmesi gerektiği çünkü bu kanatlı atların yalnızca bu

¹³³ Merin Arıkan, Kazak Destanları 1 Köroğlu'nun Kazak Anlatmaları, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007, s.91

¹³⁴ Mustafa Öz, “Burak”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s.417.

dağda bulundukları ve su içmek için dağdan çıktıkları sırada yakalanabileceklerinden bahsedilmiştir (2909-2946).

B60. Efsanevi balık

Non adındaki balık dünyayı taşıyan öküzün altındaki gemiye destek olur (3379-3382).

Bahaeddin Ögel dünyanın balık üzerinde durmasıyla ilgili inancın Türklere dışarıdan geldiğini söyler¹³⁵.

Altay yaratılış mitinde de Ülgen'in üç balık yaratıp dünyayı onların üstüne koyduğundan söz edilir¹³⁶.

Ferîdüddin Attâr'ın Mantıku't-Tayr adlı eserinde de dünyanın bir öküzün ve öküzünde balığın üzerinde olduğuna dair anlatım mevcuttur¹³⁷.

Balık Hint tufan mitolojisinde önemli bir yere sahiptir. Mite göre Manu'ya bir balık gelir ve onu büyük balıklardan korumasını, okyanusa ulaştırmasını ister. Manu balığa yardım eder. Daha sonra bu balık yardıma karşılık gelecek sele karşı Manu'yu uyararak bir gemi inşa etmesini söyler. Sel geldiğinde balık tekrar gelir ve gemiyi balığa bağlarlar balık onu Kuzey Dağı'na götürür ve bir süre sonra sular çekildiğinde tek hayatta kalan Manu'dur¹³⁸.

Metnimizde tüm bu anlatımlardan parçalar mevcuttur. Metne göre dünya meleğin üstünde, melek öküzün, öküz geminin, gemide bir balığın üstündedir.

B80. Balık-adamlar

B81. Deniz kızı

B82. Deniz adamı

Balkıyya gece denizden çıkan insanlar görür (2225-2228).

Yaşamın kaynağı olan su tüm milletler gibi Türkler için de her zaman çok önemli olmuştur. Bir kült oluşturabilecek kadar önemli olan suyun önemini

¹³⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s.534.

¹³⁶ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s.433.

¹³⁷ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2002, s.144.

¹³⁸ Berna Şirvan, "Antikçağda Tufan", 2016.

Orhun Kitabelerindeki ‘*kutsal yer – su*’¹³⁹ ifadesinden de anlamak mümkündür.

TDK Sözlüğünde kült için din anlamı kullanılmıştır¹⁴⁰. Kült ve inanç kavramını bir arada alan Fuzuli Bayat ise; “*Türk mitolojisinde doğüstü varlıklar şeklinde tasarlanan yüce ve kutsal varlıklara gösterilen saygı, ihtiram ve bazen de tapınmadır.*” biçiminde ifade etmiştir¹⁴¹.

Pervin Ergun kült teriminin mitoloji araştırmalarında en problemli terimlerinden biri olduğunu belirtip farklı tanımlamalara yer verdikten sonra bu terimin eski Yunan ve Roma inanç sistemiyle karıştırılmaması gerektiği çünkü bunların tapınılan nesneler haline dönüşmediği dolayısıyla sadece Gök Tanrı’yla birlikte kullanıldığında din, tapınma ve inancı ifade ettiğini vurgulamıştır¹⁴².

Masal ve efsanelerde su altında ayrı bir dünya olduğundan ve burada yaşayan varlıklardan söz edilir. Bu varlıklar genellikle su iyesi olarak adlandırılmaktadır.

Türk Dünyası masallarında su kültürünü inceleyen Kadriye Türkan, Türk masallarında su için ; “*hayat kaynağı, başka dünyalara açılan kapı, ruhların yaşadığı yer ve güzelleştiren, gençleştiren, iyileştiren, güçlendiren, diriltiren, çirkinleştiren, kör eden-tedavi eden, kahramana şekil değiştiren bir tabiat parçasıdır.*” ifadelerini kullanmıştır¹⁴³.

Dede Korkut’taki Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması Destanı’nda Salur Kazan yurdundan haberi yine suya sorması dikkate değerdir¹⁴⁴.

Destan metnimizde Balkıyya’nın yolculuğunda denizden çıkan insanlarla karşılaştığını ve onların mekanının denizin altında olup sadece geceleri karaya çıktıklarından söz edilmiştir. Ahmed’in eserinde de “su ademleri”¹⁴⁵

¹³⁹139 “ıdk yir- sub”Ergin, *Orhun Abideleri*, s.42-44.

¹⁴⁰ Kült, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

¹⁴¹ Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi* 2, s.80.

¹⁴² Pervin Ergun, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2012, s.21-3.

¹⁴³ Kadriye Türkan, “Türk Dünyası Masallarında Su Kültü”, *Milli Folklor*, C.12, S.93 (2012), S.138.

¹⁴⁴ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1-2*, s.101.

¹⁴⁵ Üst, Uslucan ve Erdem, *Eski Türkiye Türkçesi Şâh-Mârân Hikâyesi*, s.54.

ifadesinin kullanıldığını ve destan metnimizle paralel anlatımın mevcut olduğunu görmekteyiz.

Binbir Gece Masalları'nda Belkiya'nın öyküsünde denizden çıkan insanlardan değil ama altıncı deniz üstünde raks eden iki deniz kızıyla karşılaştıklarından söz edilmiştir¹⁴⁶.

B184.Sihirli dört ayaklar

B184.2. Sihirli inek

B184.2.4. Sihirli boğa

Öküz meleği ve meleklerde yer ile göğü taşır (3347-3374).

Destan metnimizde Dünya'nın düzeniyle ilgili olarak yedi kat gök ve yer meleklerin üstünde olarak tasvir edilmiştir. Öküz ise bu meleği taşımaktadır.

Dünyanın düzeniyle ilgili anlatımlarda öküz karşımıza çıkan bir hayvandır. Bayat, birçok mitolojik metinde yerin öküzün boynuzları arasında durmasına rastlanıldığı ve bunun yerin zoomorfik kavranılmasıyla ilgili olduğunu söylemektedir¹⁴⁷.

“B60. *Efsanevi balık*” başlığı altında Altay yaratılış mitinde ve Ferîdüddin Attâr'ın Mantıku't-Tayr adlı eserinde de destanımızdakiyle benzer anlatımın yer aldığına değinilmiştir.

B400.- B499. Yardımcı hayvan türleri.

Olaya bağlı hikayelerin birçoğunda kahraman zorda kalınca ona yardım eden bir güç ya da varlık söz konusudur. Bu varlık bazen Hızır bazen ihtiyar biri bazen cin, peri bazense bir hayvan olabilmektedir. Bunların görevi olayın kilitlendiği noktada ilahi ya da olağanüstü bir güç tarafından olay akışına yapılan müdahaledir. Bu müdahaleler sayesinde olay düğümlendiği noktadan devam edebilmekte bu şekilde olayın tek düze devam etmesi engellenerek içerisine eklenen bu olağanüstü durumlarla metinlere hareket unsuru sağlanmaktadır.

¹⁴⁶ Âlim Şerif Onaran(çev.), *Binbir Gece Masalları* I. Cilt, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s.1330.

¹⁴⁷ Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi* 1, s.41.

Ayrıca Allah'ın melekler ve periler gibi çeşitli görevleri üstlenen yardımcıları vardır. Bu yardımcılardan bazıları da hiç şüphesiz hayvanlardır. Bu inancın bizde totemizm etkisiyle mi kaldığı tartışılabilir bir konudur. Çeşitli anlatımlarda gerek tanrının emirlerini yerine getiren gerek zorda kalan kahramana yardım eden olağanüstü özellikler taşıyan bu hayvanlardan söz etmek mümkündür.

Özellikle olağanüstü özellikleri bünyesinden barındıran anlatımlarda yardımcı olarak karşımıza hayvanlar çıkabilmektedir. Özellikle kahramanlık konulu anlatımları incelediğimizde yardımcı hayvan olarak karşımıza en çok atın çıktığı görülmektedir. Kahraman gibi atı da özeldir ve olağanüstü özelliklere sahiptir. Bu atlar tehlikeyi sezinleyebilmekte kahraman zor duruma düştüğünde onu kurtardığı görülmektedir. Bu konuda sanırım en iyi örnek Köroğlu'nun Kıratı olacaktır. Kazak Türkleri arasında da anlatımı oldukça yaygın olan Kırat sahibinin dilinden anlamakta, uçabilmekte, zorlu yolları kolaylıkla aşabilmektedir.

At dışında birçok hayvan yardımcı konumunda anlatımlarda karşımıza çıkmaktadır elbette. Destan metnimizde kuşlar, balıklar ve yılanlar üç ana hikâyede de karşımıza sık sık çıkan yardımcı varlıklardır.

B450. Yardımcı kuşlar

Jahanşa'nın Gavharnıkın yerini bulmasına kuşlar yardım eder (7003-7326).

Tüm kültürlerde olduğu gibi kuş Türk kültüründe dünden bugüne önemli bir hayvan olarak nitelendirilmiştir. Uçsuz bucaksız göklerin hâkimi olan bu canlılar daha çok üst dünyayla ilişkilendirilmiştir. Tanrı ve melek tasvirlerini incelediğimizde kanatlı birer varlık olarak tasvir edilmeleri kuşların bu üst dünyayla ilişkilendirilmelerinden kaynaklanmış olma ihtimali oldukça yüksektir. Türk kültüründe şamanların üst dünyaya çıkmak için kuş donuna girdiklerini biliyoruz. Özellikle kartal bu noktada çok önemli bir hayvandır. “*Aspanda bürküt jerde kökgörü bol*” ifadesinden de açıkça Türk kültürü içerisinde kartala verilen değeri görmek mümkündür.

Destan metnimizde kuşlarla ilgili anlatımlar daha çok Jahanşa'nın hikayesinde yer almaktadır. İlk olarak kimsenin çıkamadığı Cevher Dağı'na

çıkış yolu hileli de olsa kuşların yardımıyla olmuştur. At leşinin içerisine giren Jahanşa'yı kuşlar almış ve Cevher Dağı'nın tepesine çıkartıp orada eti parçalamışlar böylece kahramanımız hem dağa çıkmış hem de dikildiği leşin içerisinden çıkmıştır.

Süleyman peygamberin kuşların dilinden anladığıyla ilgili anlatım destan metnimizde de geçmektedir. Süleyman öldükten sonra kuşlara şah olarak üç kardeş olan Margışah, Şahbaz ve Tayrulmalik'i padişah olarak bırakır. Bunlar her yıl kuşların ihtiyaçlarını karşılarlar. Jahanşa'nın hikayesinde periler padişahının yerini bir türlü bulamayan Jahanşa'ya kuşlar yardım ederler. Kuşlar arasından bir tanesi yerini bilmediğini fakat geçmişte annesi ve babasının oraya gittiğini ve yeri hakkında bazı bilgiler bildiğini söyler. Bunun üzerine o kuşun yardımıyla Jahanşa periler yurdunu bulur.

Metinde kuşlara padişah olan bu kardeşlerin Jahanşa'yı birbirine yollarlarken kuşlar aracılığıyla yolladığı görülmektedir. Kuşlar bu noktada kahramanın kısa sürede yolculuk yapmasını da sağlamışlardır.

Ayrıca Şahmaran destanında peri kızı Şemsi Banu'nun güvercin donuna girdiğinden bahsedilmektedir. Güvercinle donuna girmek ayrıca dönüşüm motifi altında değerlendirilecektir.

B470. Yardımcı balık

Balık Balkıyya'yı kırk gün tok tutacak et verir (3739-3746).

Destan metnimizde balıkla ilgili motifler birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde dünyayı taşıyan bir balığın varlığından ve benzer anlatımlarının Türk mitolojisiyle ilgili metinlerde ne şekilde yer aldığından bahsetmiştik. Balığın dünyayı taşıyor olması tanrının ona verdiği görevlerden biridir ve bu noktada da balık tanrının yardımcısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine Allah'ın yardımcısı görevini metnimizde geçen Nemrut'un tanrıyla öldürmek için attığı oka balığın saplanmasıyla ilgili anlatımda da görmekteyiz.

Balıkla ilgili halk arasında en bilinen anlatımlardan birisi Yunus peygamberi bir balığın yutmasıyla ilgilidir. Kutsal kitaplarda da yer alan bu

anlatıya göre Yunus peygamberlik görevi geldiğinde halkını doğru yola çeviremeyince daha fazla sabredemeyip ülkesini terk etmek için bir gemiye binmiş ve bir şekilde denize atılmıştır. Bir balığın yuttuğu Yunus bir süre balığın midesinde kalmış ve yaptığı hatayı anlayıp tanrıya tövbe etmiştir. Tövbesinin kabul edilmesi üzerine balık tarafından kıyıya çıkartılmıştır. Bu anlatıda balık Allah'ın yardımcısı görevini üstlenerek Yunus'un bir sınavdan geçmesi için görevlendirilmiştir.

Balık yardımcı hayvan olarak özellikle de masalarda çok sık karşımıza çıkan bir varlıktır. Keloğlanla ilgili halk arasında çok bilinen bir masalda Keloğlan kıyıda ölmek üzere olan bir balıkla karşılaşır ve onu denize atarak hayatının kurtarır bunun üzerine balık ona ne isterse sahip olabileceği bir torba verir.

Balığın ayrıca çok fazla yumurta bırakarak üreyebilme özelliğinden olsa gerek bir bereket sembolü olarak da algılanmıştır. Suyun ve balıkların bereket sembolü olarak algılanması bazı yerlerin özellikle çocuk sahibi olamayan kadınlar tarafından uğrak yer olmasına sebep olmuştur.

Balkıyya'nın yolculuğu sırasında balıkların kralının ona kırk gün acıktırmayacak bir et vermesiyle ilgili motifte yine zorda kalan kahramanın karşısına yardımcı olarak balığın çıktığını görmekteyiz. Ayrıca balıklarla ilgili anlatımlarda onların insan gibi konuşabildiklerinin suyun altında kendilerine ait bir dünyalarının var olduğunu da görmekteyiz. Bu başka bir başlık altında daha ayrıntılı işlenecektir.

B552. Kuş tarafından taşınan adam

Kuşlar Jahanşa'yı Şahbaz'ın yanına götürür (6777-6788).

Bu motif “B450. Yardımcı kuşlar” başlığı altında değerlendirilmiştir.

B 547. Hayvan insanı tehlikeden kurtarır.

B 547.1 Hayvan insanı kuyudan kurtarır.

Jamsıb akrebin geldiği yolu takip ederek kuyudan çıkar (565-600).

Kahraman zor durumda kaldığında ona yardım eden elbette ki bir güç vardır. Bu kimi zaman bir yaşlı kimi zaman bir hayvan kimi zamanda bir peri, cin olabilmektedir. Metnin devamlılığı noktasında kahramanın yoluna devam

edebilmesini sağlayan bu yardımcı güç çoğu zaman ilahi bir takdir sonucu kahramanımıza yardım etmektedir.

Yardımcı hayvan motifi altında kahramana zor durumda kaldığı noktada yardım eden bazı yardımcı hayvanların varlığından bahsetmiştik. Destan metnimizde Jamsıb'ı yoldaşları kuyuda yalnız bıraktıklarında Jamsıb çok bağırmış ama kimseye sesini duyuramamış, Allah'a dualar etmiştir. Daha sonra kuyunun içinde bir köşeden bir akrep çıkıp gelmiş bunu gören Jamsıb akrebi öldürerek onun gelmesinin bir anlamı olduğunu düşünmüş ve geldiği deliği genişleterek kendisine bir çıkış yolu bulmuştur.

Neşe Yıldırım'ın verdiği bilgilere göre Mezopotamya mitolojisinde zehirli olması sebebiyle sihirli gücü ve koruyuculuğun simgesi kabul edilmiştir¹⁴⁸. Türk mitolojisinde ise koruyuculuğun simgesi olarak karşımıza yılan ya da ondan türediğine inanılan ejderha karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Gılgamış Destanı'nda Da ölümsüzlük sırrının bekçisi olarak nitelendirilen akrep-adam'dan söz edilmektedir. Destan kahramanımız Şahmaran ve ölümsüzlük konusuyla olan bağlantısı bu noktada önemlidir.

Ayrıca akreple ilgili destan metnimizde de geçen başka bir anlatı oldukça önemlidir. Anlatıma göre Halis ile Malis'in zinaları sonucu yılan-akrep karışımı olan daha sonra Şeytan olarak adlandırılacak olan Haris'in doğmuştur. Bu yaratılışa dair hikâye akrebin ve yılanın kötücül ve yeraltı dünyasıyla bağlantılı varlıklar olmasının sebebini açıklar niteliktedir.

Akrepte yılan gibi zehirli bir varlık olması, Şeytan'la olan bağlantısı, yeraltı dünyasına ait bir varlık olarak nitelendirilmesi gibi çeşitli nedenlerle genellikle kötücül bir varlık olarak karşımıza çıkmasına rağmen destan metnimizde ise ilahi bir yol gösterici niteliği taşımıştır.

C)Yasak

C220. Yasak: Bazı şeyleri yemek

C220.1. Yasak: Sihirli yiyecekleri yemek

Âdem'e buğday yemesi yasaklanır (8137-8140).

¹⁴⁸ Neşe Yıldırım, "Yakın Doğu Sembolizminde Akrep, Yılan: Akrep-Adam ve Şahmeran", *Folklor/Edebiyat*, C.7, S.27(2001), s.

Yasak yiyeceği yemek kutsal kitaplarda insanın hem ilk sınavı hem de ilk günahı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yiyecek kutsal kitaplarda açık bir şekilde belirtilmese de elma, incir, üzüm, nar, buğday olarak çeşitli anlatımlarda karşımıza çıkmaktadır.

Kültürümüzde Âdem ile Havva'nın yemesi yasak olan meyve daha çok elma olarak tasvir edilse de bu noktada destan metnimiz farklılık göstermiş yasak olan yiyecek buğday olarak verilmiştir.

Tevrat'ta açık bir şekilde yasak olan meyvenin adı verilmese de Yahudiler arasında yasak meyve genellikle buğday olarak zikredilmektedir. Sık sık Tevrat etkisi olduğunu bildiğimiz destan metnimizdeki bu anlatımın kaynağı da bu anlatımlar olabilir.

Fuzuli Bayat; Türk mitolojisinde yer alan yasak meyve motifinin bütün yönleriyle Tevrat'taki cennetten kovulma tasvirleriyle benzerlik gösterdiğini belirtir¹⁴⁹.

Yasak olan meyvenin sonucu olarak Âdem ile Havva cennetten kovulmuşlardır. Bu konu C955.'te daha detaylı ele alınacaktır.

C600. Benzersiz yasak.

C610. Tek yasak yer.

C611. Yasak oda.

C611.1. Yasak kapı.

Margışah Jahanşa'ya her yere gidebileceğini ama bir kapıyı açmamasını tembihler (5423-5446)

Yasaklar ilk insandan itibaren insanın yaratılışı gereği merak ve bir şeylere kavuşma isteği sebebiyle insanoğlu için çiğnenen uyulmayan şeyler olmuştur.

Yasak kapı, yasak oda motifinde özellikle masallarda çok sık karşımıza çıkan bir motiftir. Bu motifte kimi zaman kahramanın sınıdıldığı kimi zamanda yeni bir olayın, yolculuğun başlangıcı olduğu görülür.

¹⁴⁹ Fuzuli Bayat, "Ezoterik Bilgi Kaynağında Yasak Meyve", *Turkish Studies*, C.3 S.5(2008), s.621.

Destan metnimizde uzun bir yolculuk sırasında Margişah isimli kuşların padişahıyla tanışan Jahanşa bir süre onun yanında kalır. Margişah kuşlarla ilgilenmek için giderken tüm bahçeyi gezdirir ama bir kapıyı açmamasını tembihler. Elbette ki Jahanşa merak duygusuna yenik düşer ve kapıyı açıp bahçeye girer. Bir süre sonra üç güvercin gelip güzel peri kızlarına dönüşürler.

Jahanşa'nın kapıyı açması olayların gidişatını değiştirmiş ve girdiği bahçede gördüğü peri kızlarından birine âşık olup aşkından bayılmıştır. Bu noktadan sonra Jahanşa'nın mücadelesi eve dönmek için değil peri kızını aramak üzerine olacak ve birçok olağanüstülikle yeniden karşılaşacaktır.

Öyleyse kapı motifini Jahanşa'nın üzerinden betimleyecek olursak, inişi olmayan Cevher dağdan ölmeden kurtulup Margişah'ın yaşadığı yere gelmesini kaostan kozmosa dönüş olarak nitelendirebiliriz. Dünya düzeninde nasıl ki kaostan kozmosa, kozmostan tekrar kaosa bir dönüş varsa bu yapıyı masal, destan gibi anlatım türlerinde kahramanın yolculuğunda da görmek mümkün. Jahanşa'nın yasağı delmesi onun hayatını yeniden kaosa sürüklemiş peri kızına âşık olmuş ve birçok zorluk ve olağanüstülüğün olduğu yeni bir yolculuk başlamıştır.

C700. Çeşitli Yasaklar

C711. Yasak: Yılan krallığından dönüşte banyo yapmak

şahmaran Jamsıb'ın dünyaya döndüğünde hamama girmesini yasaklar (3015-3039).

Destan metnimizde şahmaran'ın yanından ayrılan Jamsıb şahmaran tarafından hamama girmemesi konusunda iyice tembihledir. Çünkü şahmaran'ı gören insanın vücudunun üzerinde alalar olduğu suya girdiğinde bunların belli olduğu söylenmiştir. şahmaran insanoğlu tarafından yeniden yakalanmamak için Jamsıb'ın uzun süre kendi dünyasına dönmesine izin vermemiş ama sonunda başına gelecekleri tahmin etmesine rağmen hamama girmeme şartıyla onun dönmesine izin vermiştir.

şahmaran anlatımlarının hepsinde banyo yapma yasağıyla ilgili motif ortaktır. Hamama girdiğinde şahmaran'ı gören kişinin üzerinde alaların

görünmesi suyla mı alakalı yoksa hamamda soyunduğu için mi görüldüğüyle ilgili net bir bilgi destanımızda söz konusu değildir.

C841. Tabu: bazı hayvanları öldürmek.

C841.8. Geyiği öldürmek.

Jamsıb ve dostları geyiği öldürmek için peşine düşerler ve öldürürler ancak yollarını kaybederler (4029-4090).

Geyik Türklerin kutsal saydığı hayvanlardan birisi olmasıyla birlikte Türk mitolojisinde ve anlatılarında çok önemli bir yere sahiptir. Ögel en eski kaynaklarda Türklerin geyikten türediklerine dair bir bilgi yer almasa da Sibirya'daki bazı bölgelerde geyikten türediklerine dair inançların var olduğunu belirtir¹⁵⁰.

Çin kaynaklarında yer alan Göktürklerle ilgili bir rivayette Göktürklerin atalarından birisi deniz-tanrısı ile sevişiyormuş. Bir gün ava çıktıklarında bir ak geyiği öldürmüşler ve sonra bir daha deniz tanrısını yerinde bulamamış¹⁵¹.

Geyik Türkler için bir totem hayvanıdır. Türkçe Sözlükte totem *“İlkel toplumlarda topluluğun ondan türediği sanılan ve kutsal sayılan hayvan, ağaç, rüzgâr vb. herhangi bir doğal nesne, ongun biçiminde ifade edilmiştir* ¹⁵².

Freud “Totem ve Tabu” adlı eserinde totemin ilk olarak klanın atası olduğunu ikinci olarak ise klanın koruyucu ruhu ya da gözeteni olduğunu söyler¹⁵³. O halde totem için, soy atası veya aynı soydan gelenleri koruduğuna inanılan varlık, ruh diyebiliriz.

Eski Türkler toteme ongun demiştirler. Her boyun kendi ongunu vardır ve onların kendilerini koruduklarına inanmışlardır. Ongunlar genellikle soy atanın ruhunun geçtiğine inandıkları ve boyun kendisini koruduğuna inandıkları kutsal bir hayvandır. Freud boyun üyelerinin totem ile ilişkilerini güçlendirmek için çeşitli yollara başvurduğundan söz eder. Bunlardan

¹⁵⁰ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s.569.

¹⁵¹ Wolfram Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996, s.86.

¹⁵² Totem, Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

¹⁵³ Sigmund Freud, *Totem ve Tabu*, Ankara: İksan Matbaası, 2012, s.5.

bazıları totem hayvanının derisini giyerek ona benzemeye çalışmak, totemin resmini vücutlarına çizmek, çeşitli törenlerde totemle ilgili davranışlar sergilemek gibi yollardır¹⁵⁴.Freud'un bahsettiği bu davranışlar aklımıza şamanları ve şaman ayinlerini getirmektedir. Şaman ayin sırasında totem hayvanının kılığına girer ya da totem hayvanına ait deri, tüy gibi parçaları kıyafetinde kullanır. Aynı zamanda şaman davullarında da totemlere ait çizimlere rastlamaktayız. Geyikte şaman giysi ve davulunda yer alan önemli unsurlardan birisidir.

Totemizmde tabu düşüncesi de yer almaktadır. Freud tabuyu açıklarken iki zıt anlamı olduğu üzerinde durmuştur. Bir anlamının kutsal/kutsallaştırılmış diğer anlamının ise tehlikeli, korkunç, yasak, kirli olduğunu ifade ettikten sonra “kutsal korku” ifadesinin tabuyu ifade edebileceğini söylemiştir¹⁵⁵.

Ögel uygun ya da yarı totem sayılan hayvanların hem iyilik hem kötülük getirdiğinden söz etmiştir¹⁵⁶.

C841. Tabu: bazı hayvanları öldürmek.

C841.9. Bazı balıkları öldürmek.

Tanrı cumartesi günü balıkların avlanmasını yasaklar (4833-4840).

Metinde Allah cumartesi gününü bayram olarak belirlemiş ve bugün nehirden balık avlanmasını yasaklamış, yasağa uymayanların helak olacağını belirtmiştir.

Allah'ın bu buyruğunu bilen balıklar altı gün suyun altında gizlenirken cumartesi günü suyun yüzeyine rahatça çıkarlarmış. Cumartesi balık avlama yasağını delmek isteyen birileri cuma gecesi nehre kurdukları ağlara cumartesi balıkları yakalatıp pazar günü ağları toplamışlardır. Bunun sonucunda Allah tarafından maymuna dönüştürülerek cezalandırılmışlardır.

¹⁵⁴ Freud, *Totem ve Tabu*, s.127.

¹⁵⁵ Freud, *Totem ve Tabu*, s.25.

¹⁵⁶ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s.126.

Bilindiği üzere Yahudi inancında cumartesi günü kutsal gün olarak kabul edilmiş ve bugün dünya işlerinden sıyrılmaları istenmiştir. Bu yasaklar arasında balık avlamakta vardır.

Kuran-ı Kerimde de cumartesi günü olan yasaklarla ilgili ifadeler yer almaktadır. Destan metnimizde balık avlama yasağına uymayan bu şehrin insanlarının maymuna dönüştürülmesi gibi Bakara ve Araf Suresinde cumartesi günü yasağına uymayanların maymuna dönüştürüldüğü zikredilmektedir¹⁵⁷.

Metindeki bu anlatımda balık avlanma yasağı sınanmalardan birisidir. Altı gün özgürce balık avlayabilen insanoğlu cumartesi günü çok fazla balığı bir arada görünce Âdem ile Havva'nın yasak meyveyi yemesi gibi nefesine yenik düşmüş ve Allah'ın emrine karşı gelmiştir. Bunun sonucunda cezalandırılmışlardır.

C.901.Tabu dayatıldı.

Âdem ile Havva'nın cennetteki buğdaydan yemeleri yasaklandı (8181-8188).

Kardeşlerin birlikte olmaları yasaklandı (enstest 2753-2760).

Jahanşa'nın kapıyı açıp bakçeye girmesi Margışah tarafından yasaklandı (5471-5474).

C.tesi günü balıkların avlanması yasaklandı (4833-4840).

Jahanşa'nın Şahmaran'ın yanından döndükten sonra hamama gitmesi yasaklandı (3015-3039).

C950.Yasağı çiğnediği için öteki dünyaya gönderilen kişi

C955. Yasağı çiğnediği için cennetten kovulmak

Âdem ve Havva yasak olan buğdayı yedikleri için cennetten kovulurlar (8271-8304).

¹⁵⁷ Yazır, Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meali.

Yukarıda tabuların çiğnenmesi sonucunda olumsuz durumlarla karşılaşılacağına dair inançtan bahsetmiştik. Tanrının yasaklarına uymama sonucu cezalandırma tüm kültürlerde ortak bir unsurdur.

Tanrının cennetteki bir ağaçtan yenmesini yasaklaması ilk tabu olarak değerlendirilebilir. İnsanoğlu yaratılışı gereği olsa gerek tabuları çiğneme eğilimindedir. İlk insan Âdem ve Havva'da yasağı çiğnemiş ve cezalandırılarak cennetten kovulmuşlardır.

Ayrıca Havva'nın yeryüzünde sancılı doğumla cezalandırıldığına dair anlatımlarda mevcuttur¹⁵⁸.

“C220.1. Yasak: Sihirli yiyecekleri yemek” başlığı altında cennetten kovulmaya sebep olan yiyeceğin ne olduğuyla ilgili farklı görüşler incelenmiştir.

Yasak meyvenin yenmesi sonucunda sadece Âdem ile Havva değil aynı zamanda buna vesile olan yılan da cezalandırılmıştır. Yılan güzel bir hayvanken şeytanın içine girmesine izin verdiği için sürüngene dönüştürüldüğüyle ilgili anlatımlar mevcuttur.

C980. Tabu çiğnenmesinden dolayı çeşitli cezalar

C984. Tabunun çiğnenmesinden dolayı felaket

C984.2. Tabunun çiğnenmesinden dolayı fırtına

Geyiği öldüren Jahanşa ve yoldaşları fırtınaya yakalanır (4078-4090).

Geyik kültürümüzde önemli totem hayvanlardan birisidir. Bilindiği üzere totem hayvanına zarar vermek ya da öldürmek kaçınılması gereken durumlardan birisidir.

Jahanşa ve yoldaşlarının geyiği öldürmeleri sonucunda bir fırtına çıkmış ve yollarını kaybetmişlerdir. Bu anlatım kutsal olan bu hayvanı öldürmenin bir felaket getirdiğiyle ilgili inancın var olduğunu gösterir.

¹⁵⁸ Nihangül Daştan, “Cennetten Kovulma Motifinin Semavi Dinler ile Bazı Mitolojilerdeki (Sümer, Türk ve Yunan) Görünümü”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S.36 (2014), s.70.

Geyiğin, geyiğin olmadığı bölgelerdeyse karacanın vurulmasının kötülük hatta ölüm getireceğine dair inanç geçmişten bugüne kadar varlığını devam ettirmiştir.

Fatma Zehra Uğurcan; anlatılarda rüzgârın kahramanın kaderine yol verici, dönüştürücü bir etkisi olduğunu söylemiş, rüzgârın hem olumlu hem de olumsuz yönleri olduğunu belirtmiştir¹⁵⁹.

Mülk Suresi'nde “*Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir fırtına göndermeyeceğinden emin misiniz? Uyarılarımın ne demek olduğunu yakında anlayacaksınız!*”¹⁶⁰” ifadesinden de Allah'ın yasaklarına uymayanları fırtınayla korkuttuğu açıkça anlaşılmaktadır.

Öyleyse fırtına ilahi kaynaklı bir cezalandırma aracı olarak kullanılmıştır.

D)Sihir

D0.-D699. Dönüşüm

Türk kültüründe dönüşüm genellikle don değiştirme/donuna girme/şekil değiştirme gibi tabirlerle ifade edilmektedir. Eski Türk dininde karşımıza çıkan bu don değiştirmede şamanların alt ya da üst dünyaya çıkış aşamalarında gerek kılık kıyafet gerek ses ve hareket benzerliği gibi çeşitli şekillerde çeşitli hayvanların donuna girdikleri bilinmektedir. Hayvan ata ya da korucuyu/yardımcı ruh olduğuna inanılan bu hayvanların tasvirine ya da bu hayvanlardan alınan parçalara şamanların giysi ve eşyalarında rastlamak mümkündür. Manyak adı verilen şaman giysileri şamanın hangi hayvana dönüştüğüyle ilgili bizlere ipucu sunabilmektedir. Örneğin kartal donuna girecek bir şaman manyağında kartal kantları kullanır ve kartalın hareketlerini, sesini canlandırarak onu donuna girmektedir.

Mehmet Alparslan Küçük, Türk geleneğinde don değiştirmenin insan, hayvan donuna girme ve nesne yahut tabiat unsuruna dönüşme olarak üç şekilde meydana geldiğini söylemiştir¹⁶¹.

¹⁵⁹ Fatma Zehra Uğurcan, “Güney Sibirya Türklerinin Halk Anlatılarında Dönüştürücü Bir Güç Olarak Rüzgâr”, *Folklor/Edebiyat*, C.27, S.105 (2021), s.79.

¹⁶⁰ Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s. 67/17.

¹⁶¹ Mehmet Alparslan Küçük, “Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Geleneğinde "Don Değiştirme", *Bilig*, S.94(2020),s.100.

Eski Türk inancında dahi izlerini gördüğümüz bu don değiştirme daha sonraki dönemlerde destan, efsane, masal gibi türlerde varlığını devam ettirmiştir.

D110. Dönüşüm: İnsandan vahşi canavara (memeliye).

D118. Dönüşüm: İnsandan maymuna.

Allah gönderdiği peygambere inanmayıp öldüren halkı maymuna çevirir (4391- 4406).

Allah'ın Cumartesi balık avlamanın yasak etmesine rağmen balık avlayan halk maymuna dönüştürülür (4873-4876).

Türk kültür ve mitolojisinde maymun pek rastlanan bir hayvan değildir. Bu anlatımların Budizm etkisiyle gelmiş olabileceği söylenir¹⁶².

Şahmaran Destanı'nda iki yerde maymuna dönüşme görülmüştür ve karşımıza çıkan iki örnekte de dönüşümün cezalandırma sonucu gerçekleştiği görülmektedir. Cumartesi balık avlama yasağıyla ilgili motifi “C841.9. *Bazı balıkları öldürmek*” başlığında değerlendirmiştik. Metnimizdeki cumartesi günü balık avlamanın yasak olduğuyla ilgili anlatımın çok benzeri Kuran'da da geçmektedir. Bakara 65 ve 66. Ayette cumartesi günü hakkındaki yasağı çiğneyenlere “*Aşağılık maymunlar olun*” demiştik ifadesiyle bu yasağa uymayanların maymuna dönüştürüldükleri belirtilmiştir.

Destan metnimizdeki maymuna dönüşme hikayesinin kaynağının Kuran olduğu açıktır.

D.350. Kuşun insana dönüşmesi

D354.1. Dönüşüm: Güvercinden insana

Margışah'ın havuzuna gelen üç güvercin güzel peri kızlarına dönüşür (5754-5763).

Don değiştirmenin Şamanizm ile olan bağlantısından yukarıda bahsetmiştik. Şamanlar alt ve üst dünyaya çıkabilmek için çeşitli hayvanların donuna girmektedirler. Şamanın üst dünyaya yolculuğu sırasında en çok donuna girdiği hayvanlardan birisi şüphesiz kuş donudur. Özellikle kartal ve

¹⁶² Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, s.155.

güvercin donuna girme motifi Türk masallarında çok sık karşımıza çıkan bir motiftir. Kuşun kanatlara sahip olması, gökyüzünde özgürce uçabilmesi, üst dünyanın simgelerinden birisi olması gibi sıralanabilecek birçok sebep itibariyle tüm dünya mitolojilerinde önemli bir hayvan olarak görülmüştür. Hatta var olduğu düşünülen melek, ejderha, uçan at gibi çeşitli olağanüstü varlıkların kanatlı olarak hayal edilmesi ona verilen önemi göstermektedir.

Özellikle Türk masallarında donuna en çok girilen kuşlardan birisi olan güvercin; tufanın bittiğinin habercisi olması ve İslam inancında da Hz. Muhammed'in bir böceğin ağ örmesi ve güvercinin yuva yapması sebebiyle gizlendiği mağarada bulunmamasında oynadığı rolle önemli hayvanlardan birisi kabul edilmiştir.

Ayrıca Dede Korkut'ta Deli Dumrul'un canını almaya gelen Azrail'inde güvercin donuna girdiğinden bahsedilmiştir. Buda güvercinin üst dünyaya ait bir varlık olduğunun kanıtıdır.

Şüphesiz kültürümüzde güvercin donuna girmek denildiğinde akla Hacı Bektaş-ı Veli gelmektedir. Efsanelere göre Hacı Bektaş-ı Veli Anadolu'ya güvercin donunda gelmiştir.

Masallarda peri kızlarının ya da periler tarafından kaçırılan şehzadelerin güvercin donuna girdikleriyle ilgili anlatımlar en sık rastlanan anlatımlardandır.

D.418.Dönüşüm: Sürüngenden diğer hayvana

D.418.1. Dönüşüm: Yılandan Diğer Hayvana

Elçi yılan ata dönüşür (1979-1986).

Dönüşümden bahsederken insan, hayvan, ya da bir nesne donuna girmenin söz konusu olduğunu söylemiştik. Sadece insandan bu varlıklara dönüşüm gerçekleşmez hayvanlarda dönüşüm gerçekleştirir.

Metinde elçi yılan olarak adlandırılan yılan Şahmaran'a hizmet eden yılanlardan birisidir. Şahmaran'ın emriyle Balkıyya'nın atına dönüşerek Balkıyya fark etmeden onu Şahmaran'a getirmiştir.

Metinde ejderhaya dönüşen yılanları görmüştük fakat elçi yılan dışında farklı bir varlığa dönüşen yılan görmemiştik. Buda elçi yılanın özel bir yılan

olduğunu göstermektedir. Bu yılan Şahmaran'ın elçiliğine yapmakta ve cin gibi her şekle girebilmektedir. Buda onu diğer yılanlardan ayıran bir özelliktir.

D530. Deri, giysi ve benzeri giyerek dönüşüm.

D537. Kıyafet değiştirerek dönüşüm.

Şemsi Banu ve kardeşleri giydiği gömlek sayesinde güvercine dönüşür (5785-5788).

Şamanların giyimlerinde ya da davullarında dönüşmek istedikleri hayvana dair parçalar taşıdıklarından yukarıda bahsetmiştik. Bu parçalar şamanın o hayvanın donuna girmesini kolaylaştıran unsurlardır.

Destan metnimize baktığımızda peri kızlarının güvercin donuna girmek için gömlek olarak tarif edilen bir giysi kullandıkları görülmektedir. Bu gömlek Jahanşa tarafından çalındığında Şemsi Banu güvercin donuna girememiş ve evine dönememiştir.

Bir giysi giyerek dona girmek akla elbette ki şamanları getirmektedir. Şamanların dönüşmek için giysi kullanmaları destan ve masallara da tezahür etmiş ve bu inanç masal ve destanlarda devam etmiştir.

D.812. Olağanüstü varlıktan alınan sihirli nesne

D.812.10. Melekten alınan sihirli nesne.

Cebrail Süleyman peygambere bir yüzük verir (1241-1248).

Yahudi ve Hristiyan inancında kral olarak zikredilen Süleyman İslam inancında hem peygamber hem hükümdar olarak zikredilmektedir¹⁶³.

Kuran'da Neml suresinde uzun bir şekilde bahsedilen Süleyman'ın Davut peygamberin varisi olduğu, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan bir ordusu olduğundan söz edilmiştir¹⁶⁴. Sebe Suresi'nde ise onun emrine rüzgârın verildiğinden söz edilmiştir¹⁶⁵. Ayrıca Sâd Suresi'nde şeytanlarında onun hizmetinde olduğundan bahsedilir¹⁶⁶.

¹⁶³ Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s.4/163.

¹⁶⁴ Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s.25/15-44.

¹⁶⁵ Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s.34/12.

¹⁶⁶ Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s.38/30-40.

Tevrat'ta Süleyman peygamberle ilgili olan anlatılar Kuran'a göre daha fazladır. Süleyman Peygamberle ilgili anlatılar Tevrat'ta "İkinci Samuel", "Birinci Krallar", "İkinci Krallar", "İkinci Tarihler", "Ezra", "Nehemya", "Süleyman'ın Meselleri", "Neşideler Neşidesi" ve "Yeremya" adlı bölümlerde geçmektedir ¹⁶⁷

"Mühür kimdeyse Süleyman odur" ifadesi günümüzde hala en çok kullanılan kalıplardan birisidir. Buradaki mühürden kasıt Süleyman'ın yüzüğüdür. Mühr-i Süleyman olarak da bilinen bu yüzüğün üzerinde Süleyman'a ait olan altı köşeli yıldız vardır. Müslümanlar arasında hatem-i Süleyman, Yahudi ve Hristiyanlar tarafından Dâvûd yıldızı olarak bilinir¹⁶⁸.

Sihirli nesne olarak yüzük diğer sihirli nesneler gibi verilen kişiye güç, zenginlik, sıkıntılı durumdan kurtulma, şekil değiştirme gibi çeşitli özellikler kazandırmaktadır.

Sihirli nesne olarak yüzüğü Dede Korkut anlatılarında da görmekteyiz. Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Boy'da Tepegöz'ün peri olan annesi gelip onun parmağına bir yüzük geçirir. Bu yüzük sayesinde Tepegöz'e ok batmıyor, kılıç kesmiyordur¹⁶⁹.

Uluişik "Halk Anlatılarında Yüzük" adlı çalışmasında çeşitli anlatımları incelemiş ve bu anlatımlarda yüzüğün ovulunca, yalanınca, ters çevrilince, ağza konulunca, öpünce, ona doğru ısıklık çalınca ya da parmaktan çıkartılıp vurulunca sihir özelliğini gösterdiğini söylemiştir¹⁷⁰.

Kazak masallarından "Altın Yüzük" masalında Murat, Boyu Bir Karış Sakalı Kırk Karış'tan kaçarken yolda kara ve ak yılanın dövüştüğünü görür. Kara yılan ak yılanı sıkıştırmaya başlayınca, nasılsa aktır deyip ak yılanın tarafını tutar ve onu kurtarır. Bunun üzerine ak yılan silkinip yakışıklı bir delikanlıya dönüşür. Murat'a altın yüzüğünü hediye ederek; bu yüzüğe sahip olan kişi zengin olur, padişah, istediği her şey olabilir der. Yüzüğe sahip

¹⁶⁷ Özkan Daşdemir, "Davutoğlu Süleyman Hikayesinde Tevrat Kaynaklı Dönüştürmeler", *Turkish Studies*, C.11/20, 2016, s.15.

¹⁶⁸ Ömer Faruk Harman, "Dânyâl", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s.523.

¹⁶⁹ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1-2*, s.208.

¹⁷⁰ Yaprak Pelin Uluişik, "Halk Anlatılarında Yüzük", *International Journal of Languages' Education and Teaching*, C.5, S,1 (2017), s.724.

olduktan sonra Murat zenginleşir fakat bir gün hizmetçisi yüzüğü çalar. Murat'ın kedisi ve tazısı sihirli yüzüğü hizmetçiden geri almayı başarırlar, Murat mutlu ve zengin biri olarak yaşamına devam eder¹⁷¹.

Destan metnimizde Süleyman peygamberden bahsederken “*Dünyanın padişahı olmasına /Sebepmiş elindeki yüzük. / O yüzük parmağındaymış, /Cebrail meleği vermiş /O yüzüğü parmağına taktıktan sonra, /Dev, peri hükmüne girmiş.*” İfadesinde bu yüzüğün ilahi kaynaklı olduğu görülmektedir ayrıca destanın ilerleyen bölümlerinde “*Süleyman dünyaya doğup gelmiş /Allah ona dünyayı düzmeyi vermiş./ Dev, peri, hayvan itaat etsin diye /Parmağına giyeceği yüzük vermiş.*” Diyerek yüzüğün Allah tarafından verildiği belirtilmiştir.

D950. Sinirli ağaç.

D955.Sihirli yaprak

Şahmaran ayağa sürüldüğünde denizde batmamayı sağlayan yaprağı bulur (1545-1553).

Bugün alternatif tıp olarak adlandırdığımız birçok uygulama geçmişte önemli bir yere sahipti. Çeşit çeşit bitkinin çeşit çeşit faydası olduğuyla ilgili günümüze kadar birçok bilgi gelmiştir. Bu bitkiler dışında varlığına inanılan olağanüstü özelliklere sahip birçok bitkide vardır.

Destan metnimizde ölümsüzlük otu ve suyu ayağa sürüldüğünde denizde batmamayı sağlayan bir otun varlığından söz edilmiştir.

Bu otun metindeki işlevi geçilmez denilen yedi denizi geçmeyi sağlayan olağanüstü bir bitki olmasıdır. Böyle olağanüstü bir bitkiyi de bulmak elbette kolay değildir. Destanda Akap Molla'nın Süleyman'ın yüzüğünü çalmaya çalışması gibi kötü bir iş için kullanılsa da bu bitkiyi bulan tüm bitkilerin dilinden anlayan Şahmaran sayesinde olmuştur. Ayrıca metinde geçen ölümsüzlük otuna da burada rastlamışlar ama sadece Şahmaran farkına varmıştır.

¹⁷¹ Mekemtaş Mirzahmettuli, “Altın Jüzük/ Altın Yüzük”, *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C.27, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı,2004.

Şahmaran'ın bitkilerin dilinden anlıyor olması onun otacı olduğunu gösteren bir özelliğidir. Hatta Şahmaran'ın ölümünün ardından onun etinin suyunu içen Jamsıb'ın Lokman Hekim olduğuyla ilgili birçok efsane anlatılmaktadır.

Halk arasında otacı gibi yeteneklere sahip kişilerin bu yeteneklerini el vermek denilen çeşitli şekillerle kendinden sonrakilere aktardığına dair anlatı ve uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalardan bazıları o kişinin ağzından bir yiyecek yemek ya da o kişinin veya kendi avucunla akan sudan su içmek gibi çeşitli şeyler sıralanabilir. Şahmaran'ın etinin suyunu içen Jamsıb'ın Şahmaran'ın bilgisine sahip olmasını bu şekilde bir aktarımın izi olabileceği düşünülebilir.

D1030. Sihirli yemek

D1032. Sihirli et.

D1032.1. Balıkların sihirli yemeği.

Balıklar Balkıyya'ya yenince kırk gün acıktırmayan et verirler (3739-3746).

Destan metinlerinde genellikle kahramanların acıktıkları, susadıkları gibi insani yönleri çok sık görmeyiz. Çünkü yaratılmak istenen kahraman imajında onun insanüstü özelliklere sahip biri olduğu görülmektedir.

Destanlarda kahraman yolculuğu sırasında birçok zorluğun üstesinden gelir. Bu yolculukta kahramana yardım eden olağanüstü kişi veya varlıklar vardır. Balkıyya'nın yolculuğunda balıkların kralı ona yediğinde kırk gün acıkmayacağı bir et verir. Buda kahramanın bu yolculuğunda insani olan ihtiyaçlarının olağanüstü bir şekilde nasıl çözüldüğüyle ilgili sorunun cevabını vermiş olur.

D.1524. Sihirli nesne kişinin sudan geçmesini sağlar.

D.1524.1. Sihirli nesne insanın su üzerinde yürümesini sağlar.

D.1524.1.1. Ayaklara sürülen ilaç su üzerinde yürümesi sağlar.

Balkıyya, Akap Molla ve Şahmaran bir ağacın suyunu sıkıp ayaklarına sürerek denizden batmadan geçerler (1581-1584).

Bu motif “D955.Sihirli yaprak” başlığı altında değerlendirilmiştir.

D1346. Sihirli nesne ölümsüzlük verir.

D1346.5. Ölümsüzlük bitkisi.

Danyal ölümsüzlüğe çare olacak otu aramaya gider (57-64).

Şahmaran ölümsüzlük otuyla karşılaşır (1649-1660).

Destan metninin başlangıcında Danyal peygamberin kitabına bakıp ölümsüzlüğe çare olacak otu bulmak üzere yolculuğa çıktığı bunun üzerine Allah'ın bu durumu engellemesi için Cebrail'i gönderdiğini görüyoruz. Daha sonra metnin ilerleyen bölümlerinde yine bu ottan söz edilmiş, Şahmaran'ın bu otu gördüğü zikredilmiştir.

Ölümsüzlük otunun aranmasıyla başlayan destan metninin biterken “Her canlı ölümü tadacaktır” ayetine gönderme yaparak bitirilmesi oldukça önemlidir. Bu otu gören ve bilen, dünyanın çeşitli bilgisine sahip Şahmaran bile ölmüştür. Birçok dini unsurla bezenen metnimizde ebediyetin yalnızca Allah'a mahsus olduğu bu dünyada kimsenin ebedi kalmadığı vurgulanmıştır.

Ayrıca Âdem ile Havva bahsinde, Şeytan'ın yılanın içine girerek Havva'yı yasak olan buğdayı yemeye ikna etmesiyle ilgili olarak da ortaya attığı iddiası, o buğdayı yiyenlerin ölümsüzlüğe kavuştuğuyla ilgilidir. Şeytan'ın Havva'yı kandırmak için söylediği yalana göre Âdem ile Havva'dan önce cennette başka bir kadın ve erkek yaratıldığı bu buğdaydan yiyen erkeğin ölümsüz olduğu ve hala yaşadığıyla ilgilidir.

Âdem ve Havva'nın o meyveyi yeme isteğinin altında yine ölümsüz olma arzusu yatmaktadır. Cennette her türlü rızka sahip olmalarına rağmen ölümsüz olma hırsları yüzünden Allah'ın yasağını çiğnemiş ve cennetten kovulmuşlardır.

Ölümsüz olma tanrının en birincil özelliği olması sebebiyle Âdem ile Havva'nın bu arzusunu tanrı olma isteği olarak da değerlendirebiliriz.

İnsanoğlunun ölümsüzlüğü arama ve sahip olma isteği ilk insan Âdem ile Havva'dan beri hep içinde var olan bir duygu olmuştur. Bu duygu öteki alem inancının yaratılmasına da etki etmiştir. İnsan öldüğünde ebedi yaşayacağı bir cennet tasavvur etmiştir.

Dede Korkut'ta Deli Dumrul'un yiğidin canını alan Azrail'e verdiği tepki, ona karşı gelmesi de ölüme karşı olumsuz bir tutum içinde olduğu, insanın içinde hep bir ölmeme isteğinin var olduğunu göstermektedir.

D.1712. Kâhin.

Danyal peygamber kendi öldükten sonra bir oğlu olacağını ve âlim birisi olacağını kehanet eder (225-236).

Hijaş Vezir çocuğu olmayan padişaha Horasan Şahı'nın kızını alırsa bir çocuğu olacağını kehanet eder (3967-3970).

D1720. Sihirli güçlerin kazanılması.

D1728. İnsanüstü ırktan gelen sihirli güç.

Danyal peygamber remil ilmini kullanarak kehanette bulunur (45-60).

Periler uzun mesafeleri kısa sürede uçabilmektedirler.

Remil ilmi “*kaybolan bir şeyin yerini bulmak, merak edilen bir işin sonucunu öğrenmek amacıyla kum üzerine çizilen çizgilerle fal bakmak*” olarak tanımlanmakta, bu ilimde daha sonra sadece kum değil tahta ve kâğıtta kullanılmıştır¹⁷².

Fal bakmak Türkler için İslam öncesinde ve sonrasında çok sık karşımıza çıkan ve hala devam eden bir unsurdur. Dîvânu-Lugâti't-Türk'te ırk kavramıyla karşılanan terim “kehanet, fal, insanın içindeki gizli şeyleri ortaya çıkartmak” olarak tanımlanmıştır.

Oğuz Kağan Destanı'nda bahsi geçen İrkıl Hoca'nın da adının buradan geldiği düşünülmektedir

E) Ölüler

Metnimizde tespit edilememiştir.

¹⁷² İlyas Çelebi, “Remil”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.34, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s.555.

F) Olağanüstülükler

F93. Alt dünyaya su girişi.

F93.0.2. Alt dünyaya su altı girişi

F93.0.2.1. Alt dünyaya kuyu girişi.

Jamsıb'ın kuyu aracılığıyla alt dünyaya geçiş yapar ve Şahmaranla karşılaşır (730-740).

Bu motif “F718.Olağanüstü kuyu” başlığı altında ilerleyen kısımlarda değerlendirilecektir.

F234. Perinin dönüşümü

F234.1.15. Kuş şeklinde peri

F234.1.15.2. Güvercin şeklinde peri

Üç güvercin peri kızına dönüşür (5755-5757).

Türk kültüründe güzel kız biçiminde tasavvur edilen periler en çok masallarda karşımıza çıkmaktadır. İyi, güzel, yardımsever olarak karşımıza çıkan periler uçuş yeteneğine de sahiptirler. Yaşadıkları yerin üst dünyada/gökyüzünde olduğu düşünülmektedir.

Umay Günay perilerin insan şeklinde tasvir edilen perilerin her şekle girebildikleri ama masallarda en çok güvercin şeklinde karşımıza çıktığını söyler¹⁷³.

Periler ayrıca yılan, kedi, kurbağa, kaplumbağa, at ve akrep şeklinde de karşımıza çıkabilmektedirler¹⁷⁴.

Masallarda genellikle iyi huylu olarak karşımıza çıkan periler efsanelerde biraz değişikliğe uğramıştır. Cin ve alkarısına atfedilen bazı özelliklerin halk arasında periler üzerinden anlatıldığı görülmektedir¹⁷⁵.

“D354.1. Dönüşüm: Güvercinden insana” başlığı altında peri kızlarının güvercine dönüşümü ele alındığından burada detaylı incelenmeyecektir.

¹⁷³ Umay Türkeş Günay, “Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C.2 S.3-4 (2009), s.92.

¹⁷⁴ Sarpkaya, *Türklerin Şeytani Masalları Türk Masal ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar*, s.95.

¹⁷⁵ İrfan Polat, *Türk Masal ve Efsanelerinde Olağanüstü Güçler ve Varlıklar- Türkiye Sahasının Demonoloji ve Diabolojisi*, İstanbul: Selenge Yayınları, 2020, s.135-136.

F.300-399. Periler ve ölümlüler

F300. Periyle evlilik ya da bağlantı.

Jahanşa peri kızı Şemsi Banu ile evlenir (7561-7564).

Birçok anlatımda perilerin güvercin donunda olduğu özellikle peri kızlarının nehir ya da su kenarında yıkanırken gömleğini alan kişiyle evlenmek durumunda kaldığıyla ilgili anlatımlar mevcuttur.

Perilerle evlilik sadece peri kızları üzerinden anlatılmamış masallarda peri oğlanlarla da evlilik söz konusudur.

Ayrıca Kazaklar arasında Dede Korkut'un annesinin bir peri olduğuyla ilgili anlatılarda vardır¹⁷⁶.

Dede Korkut'ta da peri ile insanın birlikte olması sonucu Tepegöz meydana gelmiştir.

Destan metnimizde de Jahanşa peri kızını havuzda yani su başında görmüş ve âşık olmuştur. Havuza gelen üç güvercin üzerindeki gömlekleri çıkartıp peri kızlarına dönüşmüştür. Bunlardan en küçüğü Şemsi Banu'dur. İlk karşılaşmada aşkından bayılan Jahanşa tekrar perilerin gelmesini bir yıl beklemiş ve Şemsi Banu'nun gömleğini almış güvercine dönüşemeyen peri kızı orada kalmıştır.

F364. Periler ve ölümlüler arasındaki savaş.

Jahanşa perilerle birlik olup ülkesine saldıran düşmanla savaşı (7697-7712).

Jahanşa Şemsi Banu'yu bulduktan sonra bir süre perilerle birlikte yaşamışlardır. Jahanşa'nın ailesini özlemesiyle birlikte periler padişahı kızının çeyizini ve yanlarına biraz peri vererek onlar Jahanşa'nın memleketine yollar. Jahanşa Şemsi Banu'yu aramaya giderken babası savaştadır ve döndüklerinde savaş hala devam etmektedir. Jahanşa perilerin gücünü de kullanarak düşmanı yenmeyi başarmıştır.

¹⁷⁶Zhadyra Salmenova, *Kazak Halk Kültüründe Dede Korkut* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük 2020, s.40.

Periler ve ölümlüler arasındaki bu savaş perilerin kahramana yardım etmesiyle alakalıdır. Genel tasavvurda perilerin yardımsever, iyi karaktere sahip varlıklar olduğu bilinmektedir. Periler bazen kahramanların eşleri olarak karşımıza destan metnimizde olduğu gibi çıkmaktadır ve bu peri eş olağanüstü güçleriyle kahramanımıza yardım eder.

Buradaki savaş yukarıda da söylediğimiz gibi iki ırk arasında değil kahramanın düşmanlarını yenmesi amacıyla perilerin yardım ettikleri bir savaştır.

F.370. Periler diyarına ziyaret

Balkıyya periler diyarına gelir (2501-2508).

Evlilik öncesinde Şemsi Banu'nun gömleğini bulup Jahanşa'ya eğer onu tekrar bulmak istiyorsa Gevhernigin yerini bulması gerektiğini söyleyerek memleketine döner. Jahanşa Şemsi Banu'nun aşkıyla tekrar yollara düşer, çeşitli yurtlardan geçer herkese bu yeri sorar ama bir türlü bilen olmaz. Birçok zorluğu atlattıktan sonra bir kuştan burayı bildiğini öğrenir ve birlikte yola düşerler.

Periler diyarına yapılan bu yolculukta Jahanşa'nın çok uzun bir yolculuk yapması ve birçok zorluk çekmesi, periler diyarına girişin kolay olmadığını göstermektedir.

Metinde çeşitli yerlerde her ırkın kendine ait bir yurdu olduğu belirtilmiştir. Perilerin yurdu ise Kaf Dağının ardında insanoğlunu ulaşamayacağı kadar uzak bir yeredir ve daha önce hiçbir insan oraya gitmemiştir.

Perilerin yurdunun bulunmasının ne kadar zor olduğunu metinde Jahanşa'nın sürekli olarak yaşadığı olumsuzluklardan anlayabilmekteyiz. Birçok olağanüstülük yaşayan Jahanşa vazgeçmemiş ve Şemsi Banu'nun yurduna gitmiş hatta bir süre orada yaşamıştır.

F510. Canavar kişiler.

F525. Yarım vücutlu insan.

Jamsıb ve yoldaşlarının karşısına yarım insanlar (tek göz tek kulak, tek el, tek ayak) çıkar (4215-4228).

Ural ve Sibirya Tatarlarında da “yarımtık” adının verildiği tek göz, tek el ve tek ayaklı bir varlığın yaşadığına dair anlatılar mevcuttur. İnsanların bu varlıktan korunmak için ona beyaz horoz adadıklarından da söz edilmektedir¹⁷⁷.

İrfan Polat orman ruhu olan yarımtığın Başkurtlar arasında da var olduğunu söyler¹⁷⁸.

F711.4. Denizdeki tatlı su

F711.4.1. Tatlı su denizin içinde akar.

Deniz suyu (tuzlu su) ve tatlı su birbirine karışmaz (3515-3522).

Destan metnindeki tatlı ve tuzlu suyun birbirine karışmamasıyla ilgili anlatılar ilahi kaynaklı olsa gerektir. Kuran’da çeşitli ayetlerde iki denizin var olduğundan birinin suyunun tatlı diğerinin tuzlu olduğundan söz edilmiştir.

Furkân Sûresi’nde “İki denizi birbirine salıveren O’dur. Şu tatlı, yürek tazeler; şu da tuzlu, çoraktır. Aralarına da bir perde ve aşılmaz bir zıtlık koymuştur¹⁷⁹.” ifadesi ve Rahmân Suresi’ndeki “İki denizi salıvermiş, zaman zaman kavuşurlar. Aralarında bir engel var ki birbirlerine tecavüz etmezler¹⁸⁰.” ifadesi birbirlerine karışmayan bu sudan bahsetmektedir.

Bu olay Tevrat’ta da “Bütün ırmaklar denize akar, Yine de deniz dolmaz. Irmaklar hep çıktıkları yere döner.” ifadesiyle verilmiştir¹⁸¹.

Destan metnimizde Balkıyya’nın yolculuğunda bir ırmağa vardığını, birbiriyle savaştan tatlı ve tuzluyu gördüğü, bu sular günde bir vakit savaşıp bir vakit dinlendiklerini, birbirine karışmadan aktıkları bilgisini edinmekteyiz.

¹⁷⁷ Çulpan Zaripova Çetin, “Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar (İyeler ve Yaratıklar)”, *Bilig*, S.43 (2007), s.12.

¹⁷⁸ İrfan Polat, “Türk Kültüründe Dağ Kültü ve Dağ Kültüne Bağlı Varlıklar”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyet Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.68 (2020), s.68.

¹⁷⁹ Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s.25/53.

¹⁸⁰ Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meali*, s.55/19-20.

¹⁸¹ *Tevrat*, Kutsal Kitap, <https://www.kutsalkitap.org/online-kutsal-kitap/>, 01.03.2022, s.Vaiz 1/7.

F700.Olağanüstü yerler

F718.Olağanüstü kuyu

Jamsıb ve arkadaşları içi bal dolu olan yeraltı dünyasına açılan kuyuyu bulurlar (357-360).

Destan metinlerinde kuyu motifi karşımıza kahramanların hapsedilmesi ya da alt dünyaya geçişinde çok sık karşımıza çıkan bir motiftir. Kuyunun destanlarda hapsedilme yeri olarak çok sık karşımıza çıkmasını Şahin Köktürk göçebe kültürle ilişkilendirmiştir. Göçebe olan bir toplumda hapsedilme için bir çadır ya da bir bina inşa etmek mümkün olmayacağından en uygun hapsedilme yerleri kuyular olmuştur¹⁸².

Türk mitolojisinde şamanların alt dünyaya geçişte kuyuları kullandıkları bilinmektedir. Bu sebeple kuyular alt dünya ile üst dünya arasındaki bağlantı noktaları olarak görülmüşlerdir.

Şahmaran destanında yoldaşları balı aldıktan sonra kazanılan parayı bölüşmemek için Jamsıb'ı kuyuda bırakmışlardır. Bu kuyu Jamsıb'ın yeraltı dünyasına geçiş yapmasını sağlamış ve hayatının tamamen değişmesine neden olmuştur. Kuyuya düşmeden önce anti kahraman özellikleri gösteren kahramanımız kuyuda Şahmaranla karşılaşmış ve kuyudan çıktıktan sonra ve özellikle de Şahmaran'ın kaynamış etinin suyunu içtikten sonra alim bir zata dönüşmüştür.

Birsel Abiha Çağlar Camısab'ın kuyudan çıkmasını yeniden dirilme olarak nitelendirmiştir. Şahmaran'ın etinin yemesi ve suyunun içilmesini bir erginlenme töreni olarak nitelendirip onun Lokman Hekim'e evrildiğini belirtmiştir¹⁸³. Abiha'nın söylediklerini şamanların erginlenme ritüelleriyle karşılaştırdığımızda gerçekten de çok büyük benzerliklerle anlatımın metaforik olarak erginlenme sürecini temsil ettiğini söyleyebiliriz. Adem

¹⁸² Şahin Köktürk, "Türk Destanlarında Hapsedilme Motifi", *Türkük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C.19, 2006, s.391.

¹⁸³Birsel Abiha Çağlar, "Mitolojiden Tarsus'a Bir Sembol: Yılan ve Şahmaran", 2. *Tarsus Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı* 15-17 Kasım 2012, Mersin 2012, s.7.

Balkaya da benzer bir fikirdedir. Ceza ve hileyle ilişkilendirilse de aslında kuyuların yenilenme ve erginlenme mekanları olduğunu söylemiştir¹⁸⁴.

F750.Olağanüstü dağlar ve diğer yerlerin özellikleri

F950. Olağanüstü tedaviler.

Şahmaran'ın etini yiyen padişah iyileşir (9093-9114).

Olağanüstü bir hastalığa yakalanan padişahı tek iyi edecek şeyin Şahmaran'ın eti olması, Şahmaran'ın yarı insan yarı yılan olarak tasvir edilmesiyle birlikte akla yamyamlığı getirmektedir.

Bilindiği üzere yılanlar tıpta kullanılan önemli hayvanlardır. Zehrinin olmasının yanında aynı zamanda vücutlarında panzehir de barındırmaktadırlar. Şahmaran'ın etinin yenmesi yamyamlığın bir izi mi yoksa yılanların tıpta mucize olarak görülmesi ve deri yenilemelerinin yeniden doğumla ilişkilendirilmesiyle mi ilgili olduğu tartışılabilir bir konudur.

Levi Straus "Hepimiz Yamyamız" adlı eserinde yamyamlığın amaçlarını açlık dönemlerinde gıda amacıyla, öc almak için siyasi amaçla, büyüsel amaçla ve şifa amacıyla olduğunu söyler¹⁸⁵.

Frazer ölen kişinin etinin yendiğinde onu cesaret ve hünerini aldığına inanıldığını söyler¹⁸⁶.

Jamsıb'ında Şahmaran'ın etinin suyunu içtiğinde Şahmaran'ın tüm ilminin ona geçmesi Frazer'in söyledikleriyle bağlantılıdır.

F1041.Kişilerin olağanüstü fiziksel tepkileri

F1014.9. Olağanüstü hastalık.

Padişah sadece Şahmaran'ın etini yerse iyileşebileceği bir hastalığa yakalanır (8589-8600).

¹⁸⁴ Adem Balkaya, "Halk Anlatılarında Kuyunun İşlevselliği Üzerine Bir Okuma", *Milli Folklor*, S.102 (2014), s.63.

¹⁸⁵ Claude Levi Strauss, *Hepimiz Yamyamız*, İstanbul: Metis Yayınları, 2014, s.110.

¹⁸⁶ James George Frazer, *Altın Dal 2 Dînin ve Folklorun Kökenleri*, İstanbul: Panel Yayınları, 1992, s.89.

Özellikle masal metinlerinde daha çok karşılaştığımız olağanüstü hastalık motifi kahramanın aşması gereken bir engel ya da başarması gereken bir görev olarak karşımıza çıkar.

Şamanizm inancında bazı olağanüstü hastalıklardan bahsedilmektedir. Hasta kişinin ruhunun kötü varlıklar tarafından yeraltı dünyasına götürülüp saklandığına ve şamanın hastayı tedavi edebilmek için bu ruhu bulması gerektiğine bu sebeple ruhsal bir yolculuğa çıktığı sıkça anlatılır.

Kahramanlarda tedaviyi bulmak için bir yolculuğa çıkabilmektedirler. Olağanüstü hastalığın tedavisinde şaman ve metin kahramanları arasındaki bağlantı göze çarpmaktadır.

Tedavilerin daha çok bitkilerle olduğu görülmektedir. Ayrıca suyla, bazı hayvanlarla, sihirli bir nesneyle, bir pirin yardımıyla olduğu da görülmektedir.

Şahmaran anlatımlarında Şahmaran'ın etinin hem şifa hem de zehir barındırdığı doğru bir şekilde kaynatılıp içildiğinde/yenildiğinde şifa sağlayacağı yer almaktadır. Hasta olan padişaha kaynatılıp verilen Şahmaran etinin her bir uzvu ayrı bir şifa olmuş ve padişah sonunda iyileşmiştir.

Ayrıca Şahmaran'ın suyunu içen Jamsıb alimliğe ulaşmıştır.

G) İnsan Yiyen Devler

G200. Cadı

G278. Cadının ölümü

Jamsıb ve arkadaşları maymunlar şehrinde cadılarla savaşmış onları öldürürler (4483-4506).

Cadı kelimesi dilimize Farsça “*câdû*” kelimesinden geçmiştir. Türkçe sözlükte “1. *Geceleri dolaşarak insanlara kötülük ettiğine inanılan hortlak.* 2. *Kötülük yaparak başkalarına zarar veren kadın*” anlamları ile açıklanmıştır¹⁸⁷.

Kültürümüzde cadılar masal ve efsanelerde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Mustafa Duman cadıların destan ve halk hikayelerinde daha az

¹⁸⁷Cadı, Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

yer almasının sebebini içeriğinde olağanüstülükler olsa dahi daha realist anlatma türleri olmasına bağlar¹⁸⁸. Bu durum Kazak destan ve masalları içinde geçerlidir. Kazak destanlarında cadılara daha az rastlarken masallarda tersi söz konusudur.

Masal ve efsanelerde daha fazla karşımıza çıkmış olsa da Osmanlı döneminde yaşanmış bazı cadı vakalarıyla ilgili anlatımlarda söz konusudur. Evliya Çelebi şahit olduğu üç farklı cadı olayından söz eder¹⁸⁹.

Destan metnimizde cadıların maymunlara düşman olduklarından ve zarar verdiklerinden bahsedilmiştir. Jamsıb ve arkadaşları maymunlar şehrine düştüklerinde maymunların onlara hürmet ettiklerini görürüz bunun sebebi cadıların insanlardan korkması ve maymunların cadıları korkutmak için padişahlarını insanlardan seçmeleridir.

Jamsıb ve arkadaşları maymunlar şehrine geldikten sonra maymunlar cadılara insandan bir padişahları olduğunu haber verirler ve bunun üstüne tüm cadılar toplanıp gelirler. Jamsıb ve arkadaşları savaşp tüm cadıları öldürürler. Destan metnimizde cadılarla ilgili tüm bilgi bu kadardır, detaylı bir bilgi ya da tasvire ver verilmemiştir.

H) Sınamalar

H1090. Olağanüstü hız gerektiren görevler.

H1109. Olağanüstü hız gerektiren diğer görevler.

Periler padişahı Balkıyya'yı altı aylık yolu bir günde giden atına bindiriyor (2809-2816).

Şahbaz Jahanşa'yı altı aylık yolu altı günde giden kuşuna bindiriyor (6804-6809).

Yagmus Jahanşa'yı altı aylık yolu altı günde giden atına bindiriyor (7267-7270).

Destan ve masallardaki hayal dünyası öyle geniştir ki kahraman dünyanın bir ucundan diğer ucuna yolculuk yapar. Aşılmayacak dağları aşar,

¹⁸⁸Mustafa Duman, *Türk Halk Anlatılarında Olumsuz Tipler*, Ankara: Karakum Yayınevi, 2020, s.297.

¹⁸⁹ Başak Öztürk Bitik, "Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Cadı, Obur, Büyücü Anlatıları ve Kurgudaki İşlevleri", *Milli Folklor*, s.92(2011), s.65.

geçilmeyecek denizleri geçer. Belirli bir süre içerisinde dinleyici ya da okuyucuya aktarılan bu olaylar hızlıca terennüm eder. Bu hıza ayak uydurabilmek ve birazda olsa anlatımları gerçek dünyaya adapte ettirebilmek için bazı olağanüstülüklerden yararlanılır.

Destan metnimizde “*altı aylık yol*” olarak tarif edilen uzun yolculuğu kısa bir sürede yapmayı sağlayan at ve kuş gibi bazı olağanüstü yardımcılarla bezenmiş anlatımlar mevcuttur.

Türkün eli ayağı olan atın uzun mesafeyi kısa sürede gidebilmesi oldukça önemli bir olgudur. Birçok destan metninde kahramanların atının olağanüstü özelliklere sahip olduğunu biliyoruz. Bu olağanüstülükler arasında en önemlilerinden birisi hızıdır.

Hızıyla ve uzun mesafeleri kısaca geçen aşılmaz dağları aşıp geçilmez denizleri geçen başka bir hayvan ise şüphesiz ki kuştur. Uçsuz bucaksız gökyüzünde özgürce kanat çırpın bu kuşlar bazı olağanüstü varlıklara da ilham olmuşlardır. Uzun mesafeleri kısa sürede gittiği düşünülen atlar genellikle kanatlı olarak tasvir edilmiştir. Köroğlu’nun Kırat’ı buna örnek verilebilir.

J) Bilgelik ve Aptallık

J1700. Aptallar

Jamsıb’ın ne okuma yazma öğrenebilmiş ve ne hüner sahibi olabilmıştır (261-276).

Jamsıb’ın eğitim alamaması ve hüner sahibi olamaması göz önünde tutulursa onun bir anti kahraman olarak karşımıza çıktığı gözlenmektedir. Anti kahraman “*Bir oyun, kitap ya da filmde geleneksel kahraman niteliklerine sahip olmayan başkarakter*” olarak tanımlanır.¹⁹⁰ Kahramanın en önemli özelliklerinden biri olan başarı anti kahramanda yer almaz. Anti kahraman başarısızlığı meslek edinmiştir.¹⁹¹

¹⁹⁰ Antihero, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/antihero>, 29,09,2021.

¹⁹¹ Berrin Turan Tilbe, “Antik Kahramandan Anti Kahramana: Kahraman Kavramının Kökeni ve Gelişimi”, *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi*, C.6, S.1(2019), S.152.

Jamsıb'ın hüner sahibi olamayışı elbette ki babasının olmayışıyla da ilgilidir. Destanlarda oğlanın eğitiminden genellikle babanın sorumlu olduğunu görmekteyiz. Dede Korkut kitabında “oğul atadan görmeyince sufra çekmez” ifadesi babanın eğitimi olmadığından oğlanın hüner sahibi olamayacağı açıkça belirtilmektedir.¹⁹²

J1110. Zeki insan

Balkıyya alim olan Akap Molla ile tanışır (1229-1236).

Jamsıb Şahmaran'ın etinin suyunu içince alim olur (9020-9030).

Destan kahramanlarının genellikle üstün yeteneklere sahip olduğundan söz etmiştik. Şahmaran destanında bunun tersi bir durum görülmüş Jamsıb karşımıza anti kahraman olarak çıkmıştır. Fakat destanın sonuna geldiğimizde Şahmaran'ın etinin suyunu içtiğinde Şahmaran'daki tüm bilgi ve birikim Jamsıb'a geçmiş ve Jamsıb alim olmuştur.

Metinde alim olarak nitelendirilen bir diğer kişiye Akap Molladır. Destandaki kötü kişilerden birisi olan Akap Molla öyle alimdir ki Süleyman'ın yüzüğünü alanın istediği şeylere sahip olabileceğini bilmekte ayrıca Süleyman'ın cesedinin bulunduğu yerin yedi deniz ötede olduğunu ve bu yedi denizi geçmek için gerekli bitkiyi Şahmaran'ın bilebileceği bilgisine sahiptir.

Bu bilgiyle önce Balkıyya'yı kandırmış sonra hileyle Şahmaran'ı esir etmiş ardından otu bulup yedi denizi geçmiş ve Süleyman'ın cesedini bulmuştur. Âlimliğini kendi hırsları için kullanan Akap' Allah'ın takdiriyle ejderha ateşiyle yanmıştır.

Bahşedilen zekanın nereye kullanıldığı da bu noktada oldukça önemlidir. Anlatmaya bağlı türler genellikle bir mesaj verme yöneliminde olduğundan iyinin, güzelin övgüsü kötü olanın yergisi vardır. İyi olanlar her zaman ödüllendirilirken kötü olanlar ise cezalandırılırlar.

¹⁹² Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1-2*, s.74.

K) Aldatmacalar

K500. Aldatma yoluyla ölümden kaçış.

K625. Muhafızlara uyuşturucu vererek kaçış.

K625.2. Muhafızları sarhoş ederek kaçış.

Jamsıb ve arkadaşları maymunları sarhoş ederek kaçarlar (4621-4640).

Türk destanlarında sarhoş olmak hem esir olma hem de esaretten kurtulmada karşımıza çıkmaktadır.

Türk destanlarında kahramanlar birçok olağanüstü özelliğe sahip yenilmez birer kahraman olarak tasvir edildiklerinden onları esir alabilmenin genellikle iki yolu vardır. Kahraman ya uykuda ya da sarhoştur ki savaşçı düşmanını yenemez ve esir düşer.

Sarhoş olup esir düşmenin dışında düşmanı sarhoş edip esaretten kurtulmada da görülmektedir.

K714. Kutunun içine girerek aldatma

K741.2. Kurban kutuya girmek için kandırılır.

Akap Molla Şahmaran'ı sandığın içine hapseder (1428-1460).

Eski kültürlerdeki cezalandırmalarda kafese ya da bir sandığa, kutuya hapsedilme sık görülmektedir. Bunun sebebi cezalandırma yoluyla hapsedilen kişilerin hem göçebe olmanın gereklikleri hem de hapsedilen kişinin bir yerden başka bir yere naklinin sandık ya da kutuda daha kolay olması olabilir.

Metinde Süleyman'ın cesedinin saklandığı yere gidip Süleyman'ın yüzüğünü eline geçirmek isteyen Akap Molla'nın önünde geçmesi gereken yedi deniz vardır. Bunu sağlayabilmesi için denizde batmamasını sağlayacak bir ota ihtiyacı vardır ve bu otu Şahmaran'ın bulacağını bilmektedir. Bunun sonucunda Balkıyya'yı eğer yüzüğü alırsa Hz. Muhammed'i bulacağını söyleyerek kandırır ve Şahmaran'ın yerini öğrenir. Bir kutunun içine süt ve sirke koyar. Süt kokusuna dayanamayan Şahmaran önce sütü ardından sirkeyi içip sarhoş olur, Akap Molla Şahmaran'ı sandığa hapseder.

Burada Şahmaran'ın sandığa hapsedilmesi yukarıda bahsettiğimiz gibi taşınma kolaylığından dolayıdır. Çünkü Şahmaran'ı da alıp birçok çiçeğin

olduğu yerlerde gezmişler bu çiçekler arasında suda batmamayı sağlayan çiçeği aramışlardır.

Şahmaran'ın sütle kandırılması önemli bir detaydır. Halk inancında yılanların süt kokusuna çok hassas oldukları ve hemen geldikleri bilinmektedir. Metnin bir bölümünde Akap Molla Şahmaran'ı kandırmak için birisinde süt diğerinde sirke dolu kaplar koyduğunu Şahmaran'ın sütü içtikten sonra sirkeyi de süt diye içip sarhoş olduğundan bahsedilmiştir. Metnin başka bir kısmında ise Yagmus hayvanları beslerken ejderhalara da süt verdiği görülmektedir.

K1930. Hain sahtekârlar.

K1931.Sahtekâr arkadaşlarını terk eder (ya da öldürür) ve onun yerine geçer.

K1931.2. Sahtekâr kahramanı aşağı dünyada terk eder.

Jamsıb'ın yoldaşları onu kuyuya kapatıp giderler (432-440).

Bu motif “F718.Olağanüstü kuyu” başlığı altında incelenmiştir.

K2200. Kötüler ve hainler.

K2297. Hain arkadaşı.

Yoldaşları Jamsıb'a ihanet edip kuyunun içinde bırakmış annesine de oğlunu kaplanların parçaladığını söylemişlerdir (480-500).

Yusuf ile Züleyha hikayesinde de Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması benzer bir ihanettir.

Dede Korkut Destanları'nın dördünde ihanet motifine rastlanmıştır. Bunlar Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikayesi, Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Hikayesi, Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikayesi ve İç Oğuza Taş Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikayedir¹⁹³.

Şahmaran destanında ihanet motifi tıpkı Yusuf gibi kahramanın zor durumda kalmasına sebep olmuş fakat ilahi takdirle kahraman için daha güzel

¹⁹³Nurdañ Yeşilyurt, “Dede Korkut Hikâyeleri'nde İhanet Motifi Üzerine”, *Palimpsest Uluslararası Dilbilim, Edebiyat Dergisi*, C.3, S.5(2018), s.87-97.

bir gelecek sağlayacak yollar açılmıştır. Yani arkadaşlarının ihaneti kahramanın kaderinin değişmesine sebep olmuştur.

L) Talihi Kaderi Tersine Çevirme

Metnimizde tespit edilememiştir.

M) Geleceği Atama (Tahmin Etme)

M100.Sözler ve Yeminler

Balkıyya Şahmaran’a onu gördüğünü kimseye söylemeyeceğine dair söz verir.

Jamsıb Şahmaran’a onu gördüğünü kimseye söylemeyeceğine dair söz verir.

M300. Kehanetler.

M300.1.17. Peygamber olarak kral

M300.1.17.1. Kral, oğlunun kızlarının yararlı olacağını bildirir.

Danyal peygamber öleceğini ve ardından bir oğlu olacağı kehanetinde bulunur (229-240).

M311. Kehanet: Doğmamış çocuğun gelecekteki büyüklüğü.

M311.0.3.1. Eğer bir kraliçe daha alırsa bir oğlu olacağına dair kehanet.

Kabil şehrinin hükümdarının oğlu olmaz vezir Hijaş eğer Horasan Şahı’nın kızını alırsa oğlu olacağını kehanet eder (7967-3970).

M390. Kehanetler – çeşitli motifler.

M394. Kahramanın geleceği kehanet edildi.

Danyal peygamber öleceğini ve ardından bir oğlu olacağı kehanetinde bulunur (229-240).

Geleceğin tahmin edilmesi özel ilimlere sahip kişilerin sahip olduğu yeteneklerden biridir.

Dede Korkut’un mukaddimesinde geçen “*Bismi'llâhi'r-Rahmani'r-Rahim ve bihî nesta'în. Hazret-i Resul aleyhi's-selâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata dirler, bir er kopdı, Oğuzun ol kişi tamam bilicisiydi. Ne dirse olur idi. Gayıbdan dürlü haber söyler idi. Hak Taala anun könlüne*

ilham ider idi.'' ifadesinden Dede Korkut'unda kehanette bulunma vasfına sahip olduğunu anlıyoruz.

Kahraman olağanüstü özelliklere sahip olarak doğmasının dışında bazı metinlerde doğumundan önce onun önemli biri olacağıyla ilgili kehanetlere de rastlamak mümkün. Bu bir kahramanlık özelliğidir.

Destan metnimizde kehanette bulunan özel ilimlere de sahip bir peygamber olan Danyal'dır. Danyal ölümünden sonra bir oğlu olacağı ve onun alim olacağını eşine kehanet eder. Destanın sonuna geldiğimizde kehanetin doğru çıktığını görüyoruz.

N) Şans ve Kader

N100. Şansın ve kaderin doğası.

N130. Şansın veya kaderin değişmesi.

Jamsıb ilim hikmet öğrenememiş, eli bir iş tutamamış olsa da metnin sonunda bir alim olmuştur.

Destan ve masal metinlerinde kahraman çıktığı yolculuktan değişime uğramış bir biçimde geri dönmektedir. Kaderi kahramanı bir yolculuğa çeker ve yolculuk sonunda genellikle kaderini olumlu yönde değiştirerek geri döner.

Şahmaran destanında hiçbir işte başarı gösteremeyen Jamsıb yoldaşlarıyla odun toplamak için çıktığı yolculukta bir bal kuyusu bulmuş ve balı aldıktan sonra yoldaşlarının ihanetine uğrayarak kuyuda bırakılmıştır. Bu kuyu Jamsıb'ın kaderinin kırılma noktası oluşturmaktadır. Karanlık kuyuya düşen Jamsıb kuyudan aydınlık dünyaya çıktığında hayatının karanlık yönlerini de kuyuda bırakmıştır. Kuyu onun için bir erginlenme mekânı olmuştur.

Kaderinin değiştiği birinci nokta Şahmaranla tanışmasıyken ikinci nokta ise Şahmaran'ın ölümüne sebep olsa da onun etinin suyunu içip Şahmaran'ın ilmine ve bilgisine sahip olmasıdır.

Kahraman yolculuğun sonunda kaderini tersine çevirmiş bir biçimde karşımıza çıkmıştır.

N770. Maceralara yol açan deneyimler.

N771. Avda kaybolan kral (prens)'ın maceraları.

Jahanşa geyiği avlamak için peşine takılır ve kaybolur (4052-4059).

Özellikle kahramanlık konulu destan ve masalarda kahramanlığın, yiğitliğin simgelerinden birisi olan avcılık sık olarak karşımıza çıkar. Kahramanlığın kanıtlanmasında en önemli unsurlardan birisi bu avlardan boş elle dönmemektir.

Ava çok önem veren Türkler ava çıkmadan av sırasında ve av sonrasında olmak üzere hayatlarında birçok ritüel ve inanış geliştirmişlerdir. Av öncesinde cinsel ilişkide bulunmamak, gideceği yeri kimseye söylememek gibi inançlar geliştirmişlerdir. Av sırasında ise av iyesine adaklar sunmak, avlanacak hayvana eziyet etmemek önemlidir. Av sonrasındaysa avdan bir parçayı av iyesi için bırakmak bir sonraki avın bereketli geçmesi için önemli görülmüştür¹⁹⁴.

Mehmet Aça Güney Sibiry Türklerinin bu av iyelerini memnun etmek amacıyla ava destancı ya da masalcı götürdüklerini söylemiştir. Tayga iyesi olarak adlandırılan bu iyenin destan ve masal dinlemekten hoşlandığına dair inanç doğrultusunda iye ne kadar memnun edilirse avın o kadar bereketli geçeceğine inanılmıştır¹⁹⁵.

“N130. Şansın ve kaderin değişmesi” motifinde kaderinin kahramanı bir yolculuğa çektiğinden bahsetmiştik. Şahmaran destanında Jahanşa'nın peşine düştüğü geyiği bir türlü avlayamamış ve yolunu kaybetmiştir. Sonunda kahramanlığını kanıtlamış geyiği öldürmüş fakat fırtınanın çıkması sonucu neresi olduğunu bilmedikleri bir yere varmışlar böylece kahramanın yolculuğu başlamıştır. Bu yolculuk kahramanın kaderinin değişeceği bir maceradır. Jahanşa da birçok macera yaşadktan sonra memleketine geri dönmüştür.

¹⁹⁴ Muharrem Kaya, “Dede Korkut Kitabı ve Manas Destanı'nda Av Kültürünün İzleri” *MSGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.1(2010), s.115-116.

¹⁹⁵ Mehmet Aça, “Güney Sibiry Türklerinde Ava Destancı ve Masalcı Götürme Geleneği”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C.12 (2007), s.14.

N820. İnsan yardımcıları.

N825. Yardımcı olarak yaşlı insan.

N825.2. Yardımcı olarak yaşlı adam.

Hızır Balkıyya'ya yardım eder (8321-8348).

Türk kültüründe insanoğlunun zorda kaldığında yardımına yetişeceğine inandığı Hızır inancı geçmişten günümüze varlığını devam ettirmiştir. Ak sakallı bir ihtiyar olarak tasvir edilen Hızır tipi tarihin çeşitli devirlerinde oluşmuş anlatımlarda karşımıza çıkmaktadır. Her zaman Hızır adıyla anılmasa da destan ve masallarda kahramana yardım eden ak sakallı ihtiyar tipi oldukça önemlidir.

İslami kaynaklarda Hızır'dan söz edilse de Kuran'da Hızır adı geçmemektedir. Kehf Suresi'nde Hz. Musa'nın yolculuğunda ona eşilik eden 65. ayette “*kullarımdan biri*” olarak tanımlanmış kişinin Hızır olduğu düşünülmektedir. Hızır ile ilgili bu anlatımın Musa'yla bağlantılı olmasına rağmen Tevrat'ta Hızır'ı işaret edebilecek bir anlatım yoktur.

Hızır tipi karşımıza ölümsüz ve ilahi güce sahip olarak çıkmaktadır. Bazı anlatımlarda onun yeşil elbiseli olarak tasvir edildiğini görmekteyiz. Zor durumda kalanlara yardım eden bu karakter olmasının yanında Hıdırellez adı altında kutlanan bahar bayramına ad veren bir karakter olmuştur. Yeşil giyimli olarak tasvir edilmesi ve bahar bayramının simgesi olması, doğanın yeşillenmesi ve uyanmasını simgelemesi arasında bir bağlantı olduğu açıktır. Ayrıca Arapça “hadır” kelimesinden dilimize geçen Hızır “*yeşil, yeşili çok olan yer*” anlamına gelmektedir¹⁹⁶.

Hıdırellez inancında 5 Mayıs 6 Mayıs'a bağlayan gece Hızır'ın dünyaya geldiği ve evleri dolaştığına, insanlara bolluk ve bereket dağıttığına inanılmaktadır. Trakya da Hıdırellez ritüellerinde Hıdırellez gecesini kapıların önüne Hızır'a ikramlar bırakılıp bolluk ve bereket evin içine dolması içinse pencereler açık bırakılmaktadır. Ayrıca Hızır'ın o gece dilekleri gerçekleştireceğine inanıldığından ya gül ağacının dibine dilekler çizilmekte ya da dalına bu dilekler bir kâğıda çizilip asılmaktadır. Bu dileklerin suya

¹⁹⁶ İlyas Çelebi, “Hızır”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.17, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, s.406.

atılması da bizce önemlidir. Ab-ı hayat suyunu içerek ölümsüzlüğe ulaştığı düşünülen Hızır'ın suyla olan bağlantısını düşündüğümüze bu dileklerin suya atılmasının bir anlamı olabileceği kanaatindeyiz.

Destan metnimizin sadece bir yerinde Hızır'dan söz edilmiştir. Metinde hem evliya hem de peygamber olarak geçen Hızır'ın tekkesi olduğundan söz edilmiştir. Hızır bu tekkeye gelen Balkıyya'yı Allah'ın emriyle göz açıp kapatıncaya kadar memleketine götürmüştür.

P) Toplum

P10. Krallar.

Uşah Şah Mısır'ın padişahıdır.

Tamuz Şah Kabilistan şehrinin padişahıdır.

Şahsara ve Şahlas perilerin padişahıdır.

Margışah, Şahbaz, Tayrulmalik kuşların padişahıdır.

P30. Prensler.

Balkıyya Mısır şehrinin padişahının oğludur.

Jahanşa Kabilistan şehrinin padişahının oğludur.

P40. Prensesler.

Şemsi Banu periler padişahının kızıdır.

Epizot yapısını incelerken destan kahramanlarının genellikle soylu bir aileden geldiğini söylemiştik. Üç ana kahramanımızdan ikisinin babası padişaktır ve birininki ise peygamberdir.

Destanlarda halk arasından bireyleri de görebiliriz elbet ama daha çok olağanüstü özelliklere sahip, olağanüstü bir biçimde dünyaya gelmiş, çevresinde de olağanüstü kişi ve varlıkların bulunduğu soylu kişileri anlattığı ortadadır.

Destanların bir milletin tarihinin izlerini barındırdığını düşündüğümüzde o milleti var eden ilk ata ya da hükümdarlarını konu etmesi oldukça normaldir.

Ayrıca olaylar farklı dünyalarda geçmesinden dolayı kahramanların yolculuk yaptıkları ülkelerin (periler ülkesi gibi) hükümdarları hakkında da bilgiler edinmekteyiz.

P200. Aile.

Her üç kahramanda tanıtılırken önce ailesi tanıtılmıştır.

P210. Karı-Koca.

Her üç kahramanında eşlerinden söz edilmiştir.

P231. Anne-Oğul.

Jamsıb babası öldükten sonra annesiyle yaşar, onun büyümesinden annesi sorumludur.

P233. Baba-Oğul.

Danyal oğlu Jamsıb'a kağıtlarını miras bırakır.

Jahanşa babasını savaşta bırakıp Şemsi Banu'yu bulmaya gider, ger döndüğünde perilerin yardımıyla babasını düşmandan kurtarır.

P250. Erkek Kardeşler-Kız kardeşler.

Metinde ana kahramanlar ve yardımcı kahramanların aileleri ve kardeşlerinden de söz edilmiştir.

P265. Damat.

Jahanşa periler padişahının damadıdır.

P361. Sadık Hizmetçi.

Jahanşa'nın yoldaşlarıyla birlikte ava çıkarlar ve başlarına çeşitli olağanüstülükler gelerek hepsi ölür.

Q) Ödüller ve Cezalar

Q110. Maddi ödüller.

Q112.3. Ödül: Kralın yanındaki koltuk.

Jamsıb Şahmaran'ın söyledikleriyle padişahı iyileştirir ve padişah onu baş veziri yapar (9144-9150).

Destan ve masal kahramanlarının hikâyesinin sonunda ya mutlu sona kavuştuklarını ya da ödüllendirildiklerini görürüz.

Hikayelerin sonunda kötüler cezalandırılırken olayın başından sonuna kadar çeşitli sınanmalardan geçen kahramanlar bu sınanmalarda gösterdikleri başarıları sonucunda ödüllere layık görülmüştür. Bu ödüllerden en bilineni de vezirliktir.

Padişahın bir kahramanı ödüllendirip onu veziri ilan etmesi oldukça önemlidir. Çünkü vezir padişahın sonra ülkenin en önemli adamıdır. Kahraman öyle değerli görülmüştür ki padişahın yanındaki koltuğu hak etmiştir.

Q430. Ceza olarak özgürlüğün kısıtlanması.

Q431. Ceza: sürgün.

Q431.8. Zina cezası olarak sürgün.

Allah Azazil'i yeryüzüne sürgün eder (2737-2740).

Kendi kardeşiyle zina eden Azazil/Şeytan Allah'ın gazabına uğramış ve yeryüzüne gönderilmiştir. Ayrıca cennete girmesi yasaklanmıştır.

Zinanın suç olarak görülmesi tüm dinlerde ortak görülen unsurlardan birisidir. Büyük suçlar arasında olan zina suçunun cezası eski dönemlerde kırbaç, taşlama, sürgün hatta ölüm dahi olduğu görülmektedir.

Ölüm cezası dahi verilebilecek büyük bir günah olan zina konusu destan metnimizde ilk olarak Allah'tan izinsiz zina eden Halis ile Malis üzerinden anlatılmış. Onların zinasının sonucu olarak Haris/Azazil meydana gelmiştir. Allah onları affetmiştir fakat daha sonra Azazil kendi kardeşiyle zina etmiş ve bunun sonucu olarak Allah onu cennetten göndermiş ve bir daha cennete girmesini yasaklamıştır.

Azazil'in yaptığı zina “T.415. *Abi-kardeş ensest*” başlığı altında ayrıca değerlendirilecektir.

R) Esirler ve Kaçaklar

R130. Terkedilmiş ya da kaybolmuş kişilerin kurtarılması

R141. Kuyudan kurtarmak

Kuyudan delik açan akrep Jamsıb'ın kurtulmasını sağlar (580-591).

Yoldaşlarının ihanetine uğrayan Jamsıb kuyuda tek başına kalmıştır. Bu sırada bir delikten akrep geldiğini görüp önce akrebi öldürüp geldiği deliği genişleterek bir kapıya ulaşmış ve Şahmaran'ın yaşadığı yeraltı dünyasına ulaşmıştır. Şahmaranla bir süre yaşadktan sonra Şahmaran onu yeryüzüne çıkartmıştır.

Akrebin gelmesinin zor durumda kalan kahramana yardım etmek için ilahi bir işaret olduğunu “*B 547.1 Hayvan insanı kuyudan kurtarır*” motifinde değerlendirmiştik.

Kuyu hem kahramanın hayatının düğümlendiği bir nokta olmuş hemde tüm olay akışını değiştirerek işlerin tersine dönmesine sebep olmuştur. Hiçbir işi beceremeyen, aptal olarak değerlendirilen Jamsıb kuyuya düştükten sonra yaşadıklarıyla bir erginlenme yaşamış ve kuyudan çıktıktan sonra hayat onun için farklı olmuştur.

Kahramanın kuyudan farklı bir dünyaya geçmesini sağlayan akrep dışında onu bulunduğu durumdan asıl kurtaran Şahmaran olmuştur. Hem de canı pahasına. Şahmaran başına gelecekleri tahmin etmesine rağmen Jamsıb'ı yeryüzüne geri gitmesine izin vermiştir.

R150. Kurtarıcılar

R154. Çocuklar anne babayı kurtarır.

R154.2. Oğul babayı kurtarır.

Jahanşa düşmanla savaşan babasını periler yardımıyla kurtarır (7697-7712).

Bu motif ayrıca “*F364. Periler ve ölümlüler arasındaki savaş*” başlığı altında değerlendirilmiştir.

Kahramanlık destanlarından daha sık gördüğümüz oğulun babayı kurtarma motifi kahramanın soylu bir aileden gelmesiyle de alakalıdır. Padişahın oğlu olan kahraman erişkin yaşa geldiğinde ülkesine saldıran düşman karşısında yerini alır. Bu noktada baba yaşlanmış olarak karşımıza çıkar ki kahramanımız düşmanı yenerek babasını ya da yurdunu kurtaracak başarıyı göstermiş yani babasının ardından hükümdarlık yapabilecek yeteneğe sahip olduğunu kanıtlamış olur.

Dede Korkut'ta Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Kazılık Koca Oğlu Yigenek, Begil Oğlu Emren ve Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Boy'da oğulun babasını kurtardığını görüyoruz.

S) İnsanlık Dışı Acımasızlık

S110. Cinayetler

S111. Zehirleyerek öldürme.

Şahmaran'ın zehirli suyunu içen vezir ölür (9064-9068).

Padişahı iyileştirmek için Şahmaran'ı yakalayan vezirin aslında amacı sadece padişahı iyileştirmek değil Şahmaran'ın kaynamış suyunu içerek onun ilmine sahip olmaktır. Şahmaran bunun farkındadır ve Jamsıb tarafından yakalanmışsa da ilminin ona geçmesi için ne olursa olsun ilk suyu içmemesini ikinci suyu içmesini tembihler. İlk suyu içen vezir zehirlenerek ölür.

Anlatım türlerinin çoğunda olayların sonunda iyiler ödüllendirilirken kötüler ise cezalandırılmaktadır. Vezirin zehirlenmesi aslında onun cezalandırılmasıdır. Şahmaran gibi olağanüstü bir varlığı onun ilmine sahip olmak için öldüren vezir acılı bir şekilde ölümü hak etmiştir. Jamsıb ise vezirin ölümünden sonra Şahmaran'ın ilminin ona geçmesiyle padişahı iyileştirmiştir. Padişah bu durum karşısında Jamsıb'ı ödüllendirerek onu veziri yapmıştır.

S139. Çeşitli acımasız cinayetler.

S139.2 Öldürülen kişi parçalara ayrıldı.

Şahmaran öldürölüp parçalara ayrılır (8983-8986).

Parçalara ayrılmada ilk akla işkence olarak parçalara ayırma gelse de Şahmaran'ın parçalara ayrılmasında şamanların parçalara ayrılma törenlerini de akla getirmektedir.

“F718.Olağanüstü kuyu” motifinde Jamsıb'ın kuyudan çıkışının şamanların esrime törenleriyle benzerlik gösterdiğini belirtmiştik. Şahmaran'ın parçalara ayrılmasında da Şamanizm izleri olabilir.

Eliade Yakut Gavriil Alekseyev'in her şamanın bir yırtıcı kuş anası olduğundan bahsettiğini ve bu kuşun doğduğunda şamanın ruhunu alıp olgunlaşmaya bıraktığından söz edip, “*Ruh olgunlaşınca yeryüzüne döner,*

adayın vücudunu küçük parçalara bölüp hastalıkları ve ölümü temsil eden kötü ruhlara dağıtırmış. Her kötü ruh kendisine düşen parçayı yutar, bunun sonucu olarak da şaman olacak kişi ileride bu ruhların eseri olan hastalıkları iyileştirme gücünü kazanırmış.” der¹⁹⁷.

Buradaki vücudundaki parçaları yutan ruhların sebep olduğu hastalıkları iyileştirme gücü kazanması Jamsıb'ın Şahmaran'ın etini edikten sonra onun ilmüne sahip olmasıyla benzerlik kurabiliriz.

T) Cinsellik

T10. Âşık olmak.

T15. İlk görüşte aşk.

Jahanşa havuzda gördüğü peri kızına âşık olur (5556-5564).

Edebiyatın vazgeçilmez konusu elbetteki aşktır. Dünden bugüne var olan aşk olgusu mu edebiyatta can buldu edebiyat mı aşkta can buldu bilinmez ama her dönemin içerisinde bu olgunun farklı biçimleriyle var olduğu şüphesizdir.

Edebiyatımızda en bilinen aşk konulu türlerden birisi halk hikayeleridir. Toplumun neredeyse her tabakasinda bilinen ve sevilen bu hikayelerde aşğın aşka düştükten sonra tüm gayesi aşığına kavuşmaktır.

Mustafa Cemiloğlu hikayelerdeki âşık olma motiflerini;

- a) “*Bade içerek âşık olma*
- b) *Yıldırım aşkı*
- c) *Aşka dönüşen mektep arkadaşlığı*
- d) *Resme âşık olma*” olarak dört başlık altında incelemiştir¹⁹⁸.

Destan metnimizde yasak olan kapıdan giren Jahanşa havuza gelen üç güvercinin peri kızlarına dönüştüğünü görmüş ve kızlardan en küçüğüne ilk görüşte âşık olmuştur.

İlk görüşte aşkın gerçekleştiği mekânın havuz başı olması önemlidir. Halk hikayelerinde âşık olunan mekanlar genellikle çeşme ya da pınar

¹⁹⁷ Eliade, *Şamanizm İlk Esrime Teknikleri*, s.65.

¹⁹⁸ Mustafa Cemiloğlu, “Azerbaycan ve Anadolu Halk Hikâyelerinde Kahramanların Âşık Olması ile İlgili Motifler ve Bunların Yapısı”, *TDK Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.3(1997).

başlarıdır. Destan metnimizde de suyun kutsallığı, su başlarının kutlu bir mekân olarak düşünülmesi havuz imgesi üzerinden verilmiştir.

Yıldırım aşkının önemli belirtilerinden birisi aşığın bayılmasıdır. Aşık sevgiliyi gördüğünde bayılır ve kimi zaman kendine gelmesi üç ya da beş günü bulabilir. Şahmaran destanında Jahanşa'nın baygınlığı yedi gün sürmüştür.

T24. Aşkın belirtileri

T24.1. Aşk hastalığı

Jahanşa peri kızına âşık olunca aşk hastalığına tutunur her yerde onu arar (5640).

“T15. İlk görüşte aşk” motifinde belirttiğimiz gibi Jahanşa peri kızına ilk görüşte âşık olmuş ve aşkından bayılmıştır. Kahramanların sevgiliye olan aşkları ve bu aşka kavuşabilmek uğruna verdikleri mücadeleleri birçok hikâyenin konusu olmuştur.

Aşk hastalığı denildiğinde şüphesiz ilk akla gelen Leyla'nın aşkından çöllere düşen deli divane olan Mecnun'dur.

Aşk hastalığına tutulan aşığın sevgiliye duyduğu aşktan başka bir şey gözü görmez. Destan metnimizde de Şemsi Banu'yu elinden kaçıran Jahanşa babasını savaşın ortasında bırakıp Şemsi Banu'nun peşine düşmüştür. Yaşadığı onca olağanüstülüğü ve zorluğu tekrar yaşamayı göze almıştır.

T24.2. Aşk için çırpınmak.

T24.2.3. Olağanüstü güzelliği görünce bayılmak.

Jahanşa havuzda peri kızını görünce bayılır (5561-5570).

Özellikle halk hikayelerinin önemli bir unsuru olan aşk motifi, destan metnimizde Jahanşa'nın hikayesinde karşımıza çıkmaktadır. Havuz başında gördüğü peri kızına ilk görüşte âşık olan kahramanımız bu aşkın etkisiyle bayılmıştır.

Halk hikayelerinde de çok sık rastladığımız aşığın bayılması, aşıklık geleneğindeki aşığın bade içerek bayılmasıyla da benzerdir. Bu bayılma kimi zaman günlerce sürebilmektedir.

Ayrıca bayılmanın gerçekleştiği mekanlarda kutlu mekanlardır. Kimi zaman su başları kimi zaman dağ ya da ormanlık bir alanda gerçekleşebilmektedir.

T100. Evlilik.

T110. Olağandışı evlilik.

T111. Ölümlü ve olağanüstü varlığın evliliği.

Jahanşa periler padişahının kızı Şemsi Banu ile evlenir (5897-5900).

Bu motif “F300. Periyle evlilik ya da bağlantı” başlığı altında değerlendirilmiştir.

T131. Evlilik kısıtlamaları.

T131.1. Evlilik için akrabanın rızası gereklidir.

Jahanşa evlenmek için babasının rızasını almak ister (5913-5917).

Şemsi Banu evlilik için babasının rızasını almak ister (6157-6168).

Peri kızına âşık olan Jahanşa bir yıl boyunca tekrar havuza gelmelerini beklemiş ve sonunda Şemsi Banu’nun gömleğini alarak onun kaçmasını engellemiştir. Olayların çözüldüğü aşkın sevgilisine kavuştuğu düşünülse de olaylar bu noktada Jahanşa’nın evlilik için babasının rızasını almak istemesiyle birlikte tekrar memlekete gitmeleri ve Şemsi Banu’nun gözleğini bularak onun da babasının rızasını istemesi üzerine Jahanşa’yı bırakıp gitmesiyle düğümlenecektir.

Türk kültüründe ailenin ne kadar önemli bir yapı olduğunu biliyoruz. İçinde bulunduğu kültürün yansıtıcısı olan kahraman için anne baba rızası almak oldukça önemlidir. Epizot yapısını incelerken tek tek üç kahramanımızın aile yapılarından söz etmiş ayrıca Dede Korkut gibi kültürümüzün ürünü olan eserlerde aileye verilen değerin ne şekilde yansıdığına değinmiştik. Bu sebeple burada tekrar aile kavramı üzerinde durulmayacaktır.

Destan metnimizde baba rızasını almanın asıl amacı olayın düğümlenmesini sağlamak ve tekrar yeni olaylar dizisine girebilmektir. Çünkü Şemsi Banu’nun gömleğini bulup gitmesi üzerine aşkından gözü hiçbir şey görmeyen kahramanımız babasını zorlu bir savaşın ortasında

bırakıp Şemsi Banu'nun peşinden gidebilmiştir. Buradan çıkarılacak sonuç aşkın aşkın büyüklüğü ve gücü karşısında anne babasını dahi görmeyecek bir hale düştüğüdür.

T410. Ensest

T.415. Abi-kardeş ensest

Haris ikiziyle birlikte olur (2741-2745).

Türkçe Sözlük'te ensest “*Aile içi yasak ilişki.*” olarak tanımlanmaktadır¹⁹⁹.

Freud ensest kavramını ele alırken totem ve tabu ile bağlantısına dikkat çeker. “*Totem ve Tabu*” adlı eserinde totemle ilgili olarak totemin ilk olarak klanın atası olduğunu ikinci olarak ise klanın koruyucu ruhu ya da gözeteni olduğunu söyler.²⁰⁰

Fuzuli Bayat totem kelimesinin Kuzey Amerika Hindularından olan Odjibelerin dilinden alınmış olduğunu aslının o totemden olup “soya ait olmak” anlamına geldiğini söyler²⁰¹. Türkçe Sözlükte ise “*İlkel toplumlarda topluluğun ondan türediği sanılan ve kutsal sayılan hayvan, ağaç, rüzgâr vb. herhangi bir doğal nesne, ongun*”²⁰² biçiminde ifade edilmiştir. O halde totem için, soy atası veya aynı soydan gelenleri koruduğuna inanılan varlık, ruh diyebiliriz.

Türkçe sözlükte “*Kutsal sayılan bazı insanlara, hayvanlara, nesnelere dokunulmasını, kullanılmasını yasaklayan, aksi yapıldığında zararı dokunacağı düşünülen dinî inanç*”²⁰³.” olarak tanımlanan tabu için Freud “*kutsal korku*” terimini kullanmıştır²⁰⁴. Totemizmde totem olan hayvanı öldürmemek ve aynı totemden olanlar arasında cinsel ilişkide bulunmamak en önemli tabulardır. Dünyanın birçok yerinde topluluklarda bunların aksinin yapılması cezalandırmaları gerektirmiştir.

¹⁹⁹ Ensest, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

²⁰⁰ Freud, *Totem ve Tabu*, s.5.

²⁰¹ Bayat, *Mitolojiye Giriş*, s.58.

²⁰² Totem, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

²⁰³ Tabu, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

²⁰⁴ Freud, *Totem ve Tabu*, s.25.

Destan metnimizde ikisi de cehennem ateşinden yaratılan Halis ile Malis'in zina ettikleri ve bu yüzden cezalandırıldıkları verilmiştir. Zina etmeleri sonucunda Malis pek çok yılan-akrepler meydana gelmiştir. Bu doğan çocuklardan Haris (Azazil, Şeytan ya da İblis olarak da adlandırılır) ikiziyle birlikte olmuştur. Onlardan birçok şeytan doğmuş tüm dünya şeytanla dolmuştur.

U) Hayvan Tabiatı

Metnimizde tespit edilememiştir.

V) İnanç

V231.Meleğin görünüşü

V231.1. Kuş şeklinde melek

Balkıyya kartal biçiminde meleklerle karşılaşır (3222).

Balkıyya yolculuğu sırasında çeşitli meleklerle karşılaşır. Metinde bu meleklerin görünüşleri ve görevleri hakkında çeşitli bilgiler mevcuttur. Kartal biçimindeki meleğin cennette tüm kuşlara rızık dilediğinden söz edilmiştir.

İslam inancında da gökyüzünün çeşitli katmanlarında bulunan meleklerin farklı görünüşlere ve görevlere sahip olduğu düşünülmektedir. Fuzuli Bayat İslamî kaynakta geçen bu melekleri şu şekilde tablolaştırmıştır²⁰⁵:

Gök katmanları	Maddesi ve rengi	Buradaki melekler	Görevli melek
I. Gök	Zümrüd yeşili su ve nuhar	Ateş ve rüzgârdan yaratılmış, inek biçiminde	İsmail
II. Gök	Yakut kırmızı tunçtan	Çeşitli renklerde akbaba	Mihail

²⁰⁵ Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi 1*, s.53.

III. Gök	Sarı yakut, yeşil veye beyaz sülfat	2,4,6 kanatlı kartal biçiminde	Sa'adiyail
IV. Gök	Gümüş, beyaz gümüştan	At biçiminde	Salsâil
V. Gök	Kırmızı altın rengi beyaz altından	Huri biçiminde	Kalkâil
VI. Gök	İnci beyazı ve yakut kırmızısı	Çocuk gibi Kerrubiyum melekelrinden ordu	Samahâil
VII. Gök	Parlak ışık, inci beyazı	İnsan biçiminde	Rubâil

Destanın bu bölümünde Balkıyya sadece kartal görünümünde meleklerle değil görüşleri birbirinden farklı dört meleklerle karşılaşmaktadır. Bunlar insan, kartal, aslan ve öküz biçimindeki meleklerdir. Bu noktada yukarıda bahsettiğimiz İslam inancıyla bağdaşmasının yanında ayrıca Yahudi inancından da izler taşımaktadır. Tevrat'ta tanrının arabası olarak tasvir edilen bir arabayı kullanan(çeken) farklı görüşlerdeki dört yaratıktan söz edilmektedir. Bunlar tıpkı bizim destan metnimizdeki gibi insan, kartal, aslan ve öküz biçiminde tasvir edilmiştir²⁰⁶.

Destan metnimizde bahsi geçen kartal biçimindeki bu melek akla Şamanizm inancını da getirmektedir. Bahaeddin Ögel Türk Mitolojisi I'de

²⁰⁶Tevrat, Kutsal Kitap, <https://www.kutsalkitap.org/online-kutsal-kitap/>, 01.03.2022, s.Hezekiel 1:5-10.

kartaldan türediklerine inananın Türklerden bahsetmiřtir²⁰⁷. Ayrıca şamanlarında da kartaldan geldiklerine dair anlatımlar mevcuttur²⁰⁸.

lgen'in oğullarından birinin adı Kara Kuş (kartal)'dır ²⁰⁹ Radlof lgen'in oğlu olan Kara Kuş'un şaman göge çıkarken yardım ettiğinden söz etmiştir²¹⁰.

Eski inançta Gök tanrıyla şaman arasındaki bağlantıyı sağlayan bir nevi tanrının yardımcısı konumundaki kartal İşlam inancıyla birlikte yerini Allah'ın yardımcısı konumunda olan, peygamberiyle arasındaki haberleşmeyi sağlayan ve birçok görevleri olan meleklerle bırakmış yahut bazı özellikleriyle eski inanç ve İşlam inancı arasında meleklerin kanatlı olarak betimlenmesi gibi aktarımlar söz konusu olmuş olabilir. Destan metnimizde bu iki inanç unsuru birleştirilerek anlatım zenginliği oluşturmuştur.

W) Kişiğin zellikleri

W150. Olumsuz karakter zellikleri.

W151. Açgözlülük.

Jamsıb'ın yoldaşları kuyudan çıkarttıkları baldan kazandıklarını Jamsıb'la bölüşmek istemezler ve onu kuyuda bırakırlar (433-452).

Hoca Farzent Jahanşa cevherleri attıktan sonra onu dağda bırakır.

İnsanoğlu yaratıldığından beri kendine verilenle yetinmeyi bilmemiş hep daha fazlasına sahip olmak istemiştir. Hz. Âdem ile Havva'nın kendilerine verilen nimetlerle yetinmeyip Allah'ın emrine karşı gelip yasak meyveleri yemesiyle cennetten kovularak cezalandırılmışlardır. Bundan hareketle açgözlülük insanoğlunun fıtratında vardır diyebiliriz.

Destan metnimizde bal dolu kuyuyu Jamsıb'ın bulmasına rağmen yoldaşları balı onunla bölüşmemek için onu kuyuya kapatırlar. Bu agzllkleri sonucunda hepsi çok zengin olurlar ama Jamsıb st dünyaya döndüğünde onlardan hesap soracaktır. Anlatımın temel karakteri olarak

²⁰⁷gel, *Türk Mitolojisi I*, s. 585-599.

²⁰⁸ Gavriil Vasiylevi Ksenefontov, *Yakut şamanlığı*, Konya: Kömen Yayınları,2011, s.69.

²⁰⁹Andrey Viktorovi Anohin, *Altay şamanlığına Ait Materyaller*, Konya: Kömen Yayınları,2006,s.13.

²¹⁰ Wilhelm Radloff, *Türklük ve şamanlık*, İstanbul: Örgün Yayınevi, 2008, s.152.

kötüler hep kötü iyiler hep iyi olarak verilmektedir. Jamsıb da böyle bir karakter göstererek başından tüm geçenlere rağmen onları affetmiştir.

Jahanşa ile ilgili anlatımlarda Hoca Farzent'in şehirde altın karşılığı bilinmeyen bir iş için birilerini tuttuğu onları Cevher Dağına çıkartıp cevherleri aldıktan sonra onları orada bırakıldığı anlatılmaktadır. Jahanşa'da aynı şekilde aldatılıp dağa çıkarıldığında etrafında ölenlerin kemiklerini görmüş iniş yolu bulamayıp öleceğini düşünmüştür. Fakat bir şekilde dağdan inen kahramanımız metnin ilerleyen bölümlerinde yine dağa çıkması gerektiğinde Farzent'i kullanarak dağa çıkmış bu kez dağdan ona seslenerek kendini tanıtmış ve cevherleri aşağıya atmayarak ona ders vermiştir.

X) Mizah

Metnimizde tespit edilememiştir.

Z) Çeşitli Motif Grupları

Z71. Formüsel sayılar.

Sayılar sadece ifade ettikleri matematiksel anlamları dışında içerisinde var olduğu milletin kültürüyle de bağlantılı biçimde yine anlamlar kazanmışlardır.

Sayıların kazandıkları bu farklı anlamlar tıpkı sayılar gibi köklü bir tarihe dayandığı da görülebilmektedir. Örneğin göğün ve yer mitolojik döneme ait olduğunu düşündüğümüz anlatımlardan beri yedi katlı olarak düşünülmüştür.

Özellikle ritüellerin belirli sayılarda yapılmasına oldukça önemlidir. Yapılan ritüelin gerçekleşmesi bu sayıya bağlanır. Bu ve benzeri durumlar insanların geçmişten beri sayıları birer inanç unsuru olarak gördüğünü gösterir.

Z71.1. Formülistik sayı: üç

Üç güvercin peri kızına dönüşür.²¹¹

Kuşların üç padişahı vardır.

Şahmaran üç parçaya bölünür.

²¹¹ Sayılar destan metninin farklı bölümlerinde yer aldığından dolayı dize numaraları verilmemiştir.

Şamanizm inancınca dünyanın üst, alt ve orta dünya olmak üzere üç dünyadan oluştuğu inancı da üç sayısıyla akla gelen önemli unsurlardan birisidir.

Oğuz Kağan'ın eşlerinden üçer oğlunun olması ve Üçoklar olarak adlandırılması da üç sembolizmi içinde değerlendirilmelidir.

Üç sayısı kültürümüzde en çok kullanılan sembolik sayılardan biridir. Üç kez tahtaya vurmak, üç Fatiha okumak, bazı ritüelleri üç kez tekrarlamak gibi hayat akışı içinde fark etmediğimiz birçok yerde karşımıza çıkan bir sayıdır.

Destan metnimizde de üç sembolizminde çeşitli yerlerde yararlanılmıştır. Havuz başına güvercin donunda üç peri kızının gelmesi, kuşların üç padişahının olması ve Şahmaran'ın üç parçaya bölünmesinin de üç sayısından yararlanıldığını görmekteyiz.

Z71.4. Formülistik sayı: altı

Bazı kuşlar altı aylık yolu altı günde gidebilir.

Altı sayısı üç, yedi, dokuz ve kırk kadar yaygın olarak kullanılmasa da Türk metinlerde karşımıza çıkan bir sayıdır.

İnançlarda tanrının dünyayı altı günde yaratmasıyla bağlantılı olarak bazı kutsiyetler atfedilen bu sayı destan metnimizde sadece zaman ifadesi olarak geçmiştir. Kuşların olağanüstü gücünü göstermek için altı aylık yolu altı günde gittiklerinden söz edilmiştir.

Z71.5. Formülistik sayı: yedi

Süleyman'ın cesedi yedi deniz ötesindedir.

Yedi kat gök

Yedi kat yer

Jahanşa yedi kuluyla birlikte kaybolur.

Jahanşa ve yedi yiğidi yedi gün fırtınada sürüklenir.

Jahanşa peri kızına âşık olunca yedi gün baygın kalır.

Yedi sayısı destan metnimizde en çok yararlanılan formülistik sayıdır. Türk mitolojisinde dünyanın yedi kat yer ve yedi gök arasında bir düzende

yaratıldığını düşündüğümüzde yedi sayısının Türk anlam dünyasındaki iz düşümlerinin fazla olması oldukça normaldir.

Destan metnimizde dünyanın yedi kat gök ve yerden oluşması da konu edilmiştir.

Süleyman peygamberin cesedinin yedi deniz ötede olmasının yedinin yine gök ve yer katları gibi aşılmaz engellerle dolu başka bir dünyaya gidiş olduğunu belirtmek için kullanılmıştır.

Yedi destan metnimizde ayrıca zaman dilimlerini ifade etmekte sıkça kullanılmıştır. Yukarıda verdiğimiz Jahanşa ve yoldaşlarının yedi gün fırtınada kaybolması, Jahanşa'nın âşık olunca yedi gün bayılması dışında metnimizin birçok yerinde zamanının sıklıkla yedi gün geçtiğini görmekteyiz.

Z71.6. Formülistik sayı: dokuz

Dokuz kat gök

Türk mitolojisinde göğün katları kimi zaman yedi olarak karşımıza çıkarken kimi zamansa dokuz olarak çıkmaktadır.

Destan metnimizde de bir yerde yedi kat gökten bahsederken başka bir yerde dokuz kat gökten söz edilmiştir.

Z71.12. Formülistik sayı: kırk

Akap Şahmaran'ı kırk gün esir eder.

Balıklar Balkıyya'ya kırk gün acıdırmayacak et verirler.

Jahanşa'nın yanına kırk kız getirirler.

Jahanşa ve Şemsi Banu'ya kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

Kırk Türk kültüründeki önemli sayılardan bir diğeridir. Bir şeyin yapılıp yapılmaması için mühlet zaman olarak karşımıza çıkmasının yanında özellikle destan metinlerinde kırk yiğit, kırk kız, kırklar/ kırk pir gibi kahramanın yardımcılarının kırk motifiyle bağlantılı olduğunu görüyoruz.

Destan metnimizin konusu kahramanlık olmadığından dolayı metnimizde geçen kırk kız kahramana yardımcı kırk kız değildir. Buradaki kırk kız kahramanı oyalamak, gönünü hoş etmek için getirilmiş kızlardır.

ŞAHMARAN METNİ

Ävel basta jazamın Ƙuday atın,
Esim, zatın tağı da äm sipatın.
Anday soñıra tağı da jazamın men
Muħammed payğambardıñ saltanatın.

Köriñder Ƙudiretin ħak ƙadirdi,
Ƙudiretimen jarattı kök pen jerdi.
Jüz jıyırma tört mıñ payğambardan
Artıƙ ƙıldı Muħammed payğambardı.

Ol ğaziz payğambardıñ şarif atın
Estigende aytıñız salavatın.
Ƙıyamet kün bolğanda barşamızğa
Ħaƙ Kärim näsip etsin şapağatın.

Sünnetin rasuldıñ tutınızdar,
Şapağattan ümitti etiñizder.
«Allahummä, salla älä Muhammed
Va äläyhissalam», dep aytıñızdar.

Endi mağsut sözime kelyin men,
Järdem ƙıl dep Ƙudaydan tileyin men.
Tıñdavğa köñili bolğan adamdarğa
Şahmarannıñ ƙıyssasın söyleyin men.

Adamnıñ oyı uzın, ğumırını ƙışƙa,
Ƙışƙalıƙta jazıldı üşbu ƙıyssa.
«Ƙıyssa jazıp ğumırınıñ ötkizdiñ» dep,
İyä, Rabbiy ƙıyamet kün meni ƙıspa.

İlk başta yazayım Allah adını,
İsmiñi, zatını hem de sıfatını.
Ondan sonra da yazacağım
Muhammed peygamberin saltanatını²¹².

Görün Kadir Allah'ın kudretini,
Kudretiyle yarattı gök ile yeri.
Yüz yirmi dört bin peygamberden
Üstün ƙıldı Muhammed peygamberi.

O aziz peygamberin şerefli adını,
İşitince söyleyiniz salavatını.
Ƙıyamet günü olunca hepimize
Kerîm Allah nasip etsin şefaatin.

Resul'ün sünnetine uyunuz,
Şefaatinde ümit ediniz.
“Allahümme, salli alâ Muhammed
Ve aleyhissalam” diye söyleyiniz.

Şimdi asıl sözüme geleyim,
Yardım et diye Allah'tan dileyeyim.
Dinlemeye gönlü olan insanlara
Şahmaran'ın kıssasını söyleyeyim²¹³.

İnsanın düşüncesi uzun²¹⁴, ömrü kısa,
Kısa ömürde²¹⁵ yazıldı bu kıssa.
“Kıssa yazıp ömrünü geçirdin” diye,
Ya Rabbi kıyamet günü beni sıkıştırma.

²¹² güzelliğini

²¹³ anlatayım

²¹⁴ bilinci geniş

²¹⁵ kısa zaman içinde

Munı jazdım jürekter solğan üşin,
Қayғы-vayım көңілge tolğan üşin.
Bu қиыssanıñ ішінde һәp orında,
Rasuldıñ ғарif esimi bolğan üşin.

Burıngı ötken jamaғat, bir zamanda,
Pasıqtar bek köp bolğan bu jahanda.
Adiyne der bir ғahar bolar eken.
Daniyal payғambardıñ zamanında.

Bir ғahar bolğan eken Adiyne der,
Adamdarı bolıptı bäri kәpir.
Ҳақ Тағала Daniyaldı жіberipti:
«Daғvat қılıp olardı dinge ғақır ».

Daniyal жіrip anlarға барған eken,
Ҳақ һабарın olарға салған eken.
Baғzıları musılman bolıp onıñ,
Baғzıları kәpirlikte қалған eken.

Ol Daniyal sondayın payғambar-dı,
Gılım-һikmet Қудayım оған берdi.
Kitap аşıp јulдızben қараp турған,
Rәmil gılımın тағi da bilür erdi.

Қудayım көp gılımdıқ оған bergen,
Kitabın аşıp қараp, bir күn көрген,
Қиyamet күнге ғақti өlmeyтуғın
Ajal ғөbi бар eken, onı bilgen.

Bunu yazdım жүрекler solduғu için,
Kaygı ve endişe gönle dolduғu için.
Bu kıssanın ішінde her yerinde,
Resulün ғerefli ismi olduғu için.

Geçmiştekilerin yaşadığı bir zamanda,
30 Cahiller²¹⁶ pek çokmuş bu cihanda.
Adiyne denilen bir şehir varmış,
Danyal peygamber zamanında.

Adiyne denilen bir şehir varmış,
Halkının hepsi kâfirmiş.
Hak Teâlâ Danyal'ı göndermiş:
«Davet edip onları dine çağır» demiş.

Danyal onların yanlarına varmış,
Allah haberini onlara yollamış.
Bazıları Müslüman olup onların,
40 Bazıları kâfir olarak kalmış.

Danyal öyle bir peygamberdi,
İlim-hikmet Allah'ım ona verdi.
Kitap açıp yıldızla bakılan,
Remil ilmini de bilirdi.

Allah'ım ona âlimlik verdi.
Bir gün kitabını açtığıнда, gördü(ki),
Kıyamet gününe kadar öldürmeyecek
Ecel otu varmış, onu bildi.

²¹⁶ Kötü niyetli

Daniyal kitabınan karar edi,
Kereğin, bärin bilip alar edi.
Ol şahardıñ aldında, bir jağında
Jeyhun degen bir dariya ağıar edi.

Daniyal kitapka bağar edi,
İzdegenin, bärin de tabar edi.
Ol dariyyanı köpirden ötkennen soñ,
Ar jağında bir ülken tav bar edi.

Ol Daniyal payğambar bir kün turdı,
Kitaptarın tekserip qarap kördi.
«Ajal därevi bolatuğın şöp bar eken»,
Dep ol halayıkça habar berdi.

Daniyal endi kitabın kolına alıp,
«Tavğa taman jürem», dep kumarlanıp.
«Ajal şöbin izderge baramın», dep,
Jeyhunıñ köpirine keldi kalıp.

Kelip qaldı Daniyal ol köpirge,
Kitaptarın özimen alıp birge.
Hak Tağala sol vaqıt buyırık kıldı:
«Jıldam barıp jetis», dep Jäbireyilge.

Tez endi, Jäbireyilge buyırdı Hak,
Daniyal kele jatır, köpirge baq.
Kağızdarı saşılıp suvğa tüssin,
Jıldam endi sen onıñ kitabın kaq.

Danyal kitabına bakardı.

50 Gereken her şeyi bilip, anlardı²¹⁷.
O şehrin önünde, bir tarafında
Ceyhun adlı bir ırmak akardı.

Danyal kitabına bakardı,
Aradığı her şeyi bulurdu.
Köprüden ırmağı geçtikten sonra,
Karşısında bir büyük dağ vardı.

Danyal peygamber bir gün kalktı.
Kitaplarını kontrol edip (şunu) gördü.²¹⁸
Ecele çare olacak bir ot varmış.»
60 Diye halka haber saldı.

Danyal şimdi kitabını eline aldı,
‘Dağa doğru gideyim ’ diye heveslendi.
«Ecel otunu aramaya gideceğim» diye,
Ceyhun Irmağı’nın köprüsüne geldi.

Gelir Danyal o köprüye
Kitaplarını alır kendisiyle²¹⁹
Hak Teâlâ o zaman buyurdu:
“Tez var yetiş” deyip Cebrail’e.

70 Tez şimdi, diye Cebrail’e buyurdu Hak
Danyal geliyor, köprüye bak.
Kağıtları saçılıp suya düşsün,
Şimdi hızlıca onun kitabını kak.

²¹⁷ öğrenirdi

²¹⁸ gözden geçirdi ki

²¹⁹ yanına alıp

Jıldam jetis, köpirden jürmes burın,
Tavlardıñ arasına kirmes burın.
«Ajalğa em bolatuğın şöp taptım», dep
Halayıkğa ħabardı bermes burın.

Tez jetpeseñ ötip ol barar, dedi,
Tavğa barıp ol şöpti tabar, dedi.
Özi bilip tağı da jay turmas ol,
Jurtқа aytıp būlikti salar, dedi.

Daniyal endi köpirge kirip aldı,
Ortasına köpirdiñ jetip bardı.
Adamnıñ suvretinde özin kılıp,
Jäbireyil perişte kelip qaldı.

Jäbireyil perişte: Ey, adam, dedi,
Bararsıñız qay jaққа taman. dedi.
Birazıraқ toқта birak, tura turşı,
Suraytuğın sözim bar sağan, dedi.

Қудaydıñ jarlıғıмен keldim özim,
Suraytuğın bar edі sağan sözim.
Köterip қолıñızға kitap alıp,
Қaysı jaққа барасın senin öziñ?

Atım Daniyal, şahardan keldim, deydi,
Bir күn қарап kitaptan көрдим, deydi.
Ajalğa em bolatuğın şöp bar eken,
Sonı izdep taylarға жүрdim, deydi.

Çabuk yetiş, köprüden geçmeden önce,
Dağların arasına girmeden önce.
«Ecele çare olacak otu buldum» deyip,
Halka haberi vermeden önce.

Tez yetişmezsen o geçer, dedi,
Dağa varıp o otu bulur, dedi.
Kendisi bilip de öylesine durmaz o,
80 Yurda²²⁰ söyleyip fitne salar, dedi.

Danyal şimdi köprüye girdi,
Köprünün ortasına geldi.
İnsan suretine kendisini sokup,
Cebrail meleği geldi.

Cebrail «Ey adam» dedi,
Ne tarafa gidersiniz dedi.
Fakat biraz bekle, dur,
Soracağım var sana, dedi.

Allah'ın emri ile geldim ben,
90 Soracağım bir şey vardır senden.
Eline kitap alıp,
Hangi tarafa gidiyorsun sen.

Adım Danyal şehirden geldim, dedi.
Bir gün bakıp kitaptan gördüm, dedi.
Ecele çare olacak ot varmış,
Onu arayarak dağlara geldim, dedi.

²²⁰ halka

Uzun gümür adamın dosı, deydi,
Malda bolsa köñliniň hoşı, deydi.
Sol çöpti izdep tavıp alamın, dep,
Tavğa bara jatқанım osı, deydi.

Bul oylağan oynıñız sizdin beker,
Düniyege kelgen adam bári keter.
Düniyede bakıy bolıp turmaq üşin
Jaratқан жоқ adamdı Pärvardigar!

Bolarsıñ öziñ päni, düniye päni
Bakıy bolğan düniyede adam kani!
Düniyeniñ tirikligi beri mehnat,
Èvre bolıp izdeme beker anı.

Tagdır etken adamnıñ gümürı Quday,
Rızıqtarın jazıptı soğan karay.
Rızıgı bitip adamnıñ gümürı qalsa,
Boladı tirikliktiñ jöni qalay.

Bul oynı şarığattan teris, deydi.
Bul jürisin bir jaman jüris, deydi.
Rızıgı bitip adamnıñ gümürı qalsa,
Tirikligi bola ma durıs, deydi.

Rızıqtıñ artpağanın öziñ bildin,
Ajaldıñ şöbin izdep nege keldin?
Gılım-hikmet bilüviñ artıq eken,
Andan başka, tağı da bar ma gılımıñ?

Uzun ömür insanın dostudur, dedi,
Malı varsa gönlünün hoşudur, dedi.
Bu otu arayıp bulayım deyip,
100 Dağa geliş sebebim bu, dedi.

Sizin bu düşünceniz boşunadır,
Dünyaya gelenler geri varır²²¹ .
Dünyada sonsuz olmak için
Perverdigar insanı yaratmamıştır.

Sen fanisin, dünya fani,
Dünyada sonsuz olan insan hani!
Dünyanın hali hep sıkıntı,
Boşuna çabalayıp arama sen onu.

İnsanın ömrünü Allah takdir etmiş,
110 Rızıklarını buna göre vermiş.
İnsanın rızkı bitip ömrü kalsa,
Hayatın hali ne olurmuş.

Bu düşüncen şeriata ters, dedi.
Bu gidişin bir kötü gidiş, dedi.
İnsanın rızkı bitse ömrü devam etse,
Hayatı güzel olacak mı, dedi.

Rızkın artmadığını kendin de bildin
Ecel otunu aramaya neden geldin?
İlim-hikmet bilgin fazla imiş,
120 Ondan başka daha da var mı ilmin?

²²¹ döner

Ajal şöbi bar eken, onı bildim,
İzdeymin dep kitabımnan soğan keldim
Andan başka tağı da bilemin men
Täjiriybemen qaraytın rämil gılımın.

Èy, Daniyal, mağan javap berşi, deydi,
Aşıp qarap, kitabın körşi, deydi.
Jäbireyil perişte osı künde
Kay mekende ekenin bilşi, deydi.

Daniyal endi kitabın aşip kördi,
Barşa jerden izdedi Jäbireyildi.
Jäbireyil perişte jerde emes,
Kökte joq eken, dep javap berdi.

Èy, Daniyal, bul söziñ ne degen söz,
Maqluq bolğan bolar ma heş mekensiz.
Kökten, jerden şığıp ol qayda ketsin,
Jaqsılap qarap onı, aytıñız siz.

Esitken soñ Daniyal buğan sastı,
Qağazdarın qaravğa tağı da aştı.
Barşa jerin kıdırıp izdep-izdep,
Jäbireyildi tabuvğa jaqındastı.

Sol jerde javap berdi Jäbireyilge:
İzdedim Jäbireyildi kök pen jerde,
Jer menen kök arası, suv üstinde
Muğallaq turğan kördim bir köpirde.

Ecel otu varmış, onu bildim,
Arayım diyerek kitabımla ona geldim.
Ondan başka da biliyorum
Tecrübeyle bakılacak remil ilmini.

Ey Danyal, bana cevap versene, dedi,
Açıp bakıp kitabını görsene, dedi.
Cebrail'in o günde
Hangi mekânda olduğunu bilsene, dedi.

Danyal şimdi kitabını açtı,
Her yerde Cebrail'i aradı.
Cebrail yerde değıl,
Gökte de yokmuş diye cevap verdi.

Ey Danyal, bu sözün nasıl bir söz,
Var olan olur mu hiç mekânsız.
Gökten yerden çıkıp nereye gitsin,
İyice bakıp onu söyleyin siz.

Danyal bunu işittikten sonra şaştı,
Bakmak için kağıtlarını yine açtı.
Bütün yeri dolanıp araya- araya
140 Cebrail'i bulmaya yakınlaştı.

Orada cevap verdi Cebrail'e:
Aradım Cebrail gök ile yerde,
Yer ile gök arasında, suyun üstünde
Muallak durduğunu gördüm bir köprüde.

Daniyal, tağı bir qarap bakşı, deydi,
Däl onıñ turğan jerin tapşı, deydi.
Qay suvda, qay köpirde bolar eken,
Anıqtap qara biraq, aytşı, deydi.

Daniyal tağı da kitabına saldı közin,
Qasında Jäbireyildiñ bildi özin.
Yapırım-ay, endi mağan şınıñdı ayt,
Jäbireyil bolarmısıñ senin özin?

Bäräk Alla, Daniyal, jaksı bildin,
Jahanda artıq eken senin ğılımıñ.
Adamnıñ suvretinde bolıp özim
Qudanıñ ämirimen sağan keldi.

Jäbireyil tağsin kıldı: Bäräk Alla,
Sendey ğalım bolmas-tı bul jahanda.
Arqasınan sipağan bolıp onıñ,
Tirseğini iyterdi sol zamanda.

Daniyal, ğalımdığıñ senin küşti,
Adam uğılı bilmes-ti munday isti.
Tirseğin itergende qolındağı
Qağazdarı şaşılıp suvğa tüsti.

Suvğa tüsipti şaşılıp qağazdarı,
Tereñge qaray aqtı barşaları.
Ajal derüvi kağazı suvğa ketken,
Tereñge qaray aqtı barşaları.

“Danyal tekrar bir daha bak” dedi,
“Tam onun durduğı yeri bul” dedi.
“Hangi su da hangi köprüdeymiş,
Açıkla da öyle söyle” dedi.

Danyal tekrardan kitabına göz attı,
150 Karşısında Cebrail’in olduğunu anladı.
Eyvah, şimdi bana gerçeğı söyle
Cebrail misin yoksa sen dedi?

Barek Allah, Danyal doğıru bildin,
Cihanda fazla imiş senin ilimin.
İnsan suretine girip ben
Allah’ın emriyle sana geldim.

Cebrail taktir etti: Barek Allah,
Senden alimi olmaz bu cihanda.
Arkasından sıvazlayıp onun,
160 Dirseğini itti o anda.

Danyal senin âlimliğin güçlü,
İnsanoğlu bilmezdi böyle işi.
Dirseğini ittirdiğinde kolundaki
Kağıtları saçılıp suya düştü.

Suya düşüp saçılmış kağıtları,
Derinlere doğıru aqtı tamamı.
Ecelin çaresi kâğıdı suya gitti,
Derinlere doğıru aqtı tamamı.

Endi boldı Daniyaldın esi harab,
Kağazdarı qolınan ketti tarap.
Jäbireyil periştege ne söz aytsın,
Qayran bolıp betine qaldı qarap.

Daniyal aytup juvastık bilen ğana:
Kitaptarım tösirdin menim nege,
Mağan japa boldı ğoy, bul qılğanın,
Dedi, [nege] qağıldın tirseğime?

Èy, Daniyal, aqlıñmen oylap qara,
Ölimnen qutılmaqqa joq-dür şara.
Barşaları ölimdi tatqısı-dür
Jaratılğan maqluqat ğalamara.

Baqıylıqtı izdeme dünyatta,
İmanmenen baqıy bol aqıratta.
İradası Qudaydın osı, dep,
Ğayıp boldı Jäbireyil sol sağatta.

Daniyal endi Adiyne keldi deydi,
Ölimge şara joğın bildi deydi.
Suvğa töspey qalğan ol qolındağı,
Kağazdarın tekserip kördi deydi.

Kağazdarın tekserip qarap kördi,
Kerek kağaz ketkenin endi bildi.
Bir Qudaydın buyırığı sol eken dep,
Qalğanımenen üyine qayıp keldi

Şimdi Danyal'ın harap oldu aklı,
170 Kağıtları elinden dağıldı.
Cebrail'e ne söz söylesin.
Hayret edip yüzüne bakıp kaldı.

Danyal ise ona sakince cevap verdi:
“Neden kitaplarımı düşürdün” dedi,
“Bana cefa oldu senin bu yaptığın,
Neden vurdun dirseğime” dedi.

Ey Danyal, aqlınla düşün bak,
Ölümden kurtulmaya çare yok.
Hepsi ölümü tadacaktır,
180 Dünyada yaratılan her mahlukat.

Sonsuzluğu arama dünyada,
Ahirette sonsuz ol imanla.
Allah'ın iradesi bu deyip,
Kayboldu Cebrail o anda.

Danyal şimdi Adiyne 'ye geldi,
Ölüme çare olmadığını bildi.
Elindeki suya düşmeyen,
Kağıtlarını inceleyip gördü.

Kağıtlarını inceleyip gördü,
190 Gerekli kağıdının gittiğini bildi.
Bir Allah'ın emri buymuş diyerek,
Kalanlarıyla evine geri döndü.

Ƙalğın kitap ƙağazın alğın eken,
Ƙaytıp jürip üyine bargan eken.
Düniyede gılım-hikmet ƙalşa bolsa,
Barşası sol kitaptan ƙalğın eken.

Tüsken ƙağaz bir jaymenen ağıp ketti,
Ol jaydıñ bargan jeri egindik-ti.
Egindi suvğaratın say eken ol,
Sonımen egindikke kelip jetti.

Saymen ağıp ƙağazdar jürip keldi,
Ƙuday hükimi eginge burıp keldi.
Sol jerdegi egindik arpa eken,
Arpanıñ arasına kirip keldi.

Arpa jıyıñ, mülkinde arpa bolsa,
Tıyıştı gıoy, arpadan payda körse,
Sonıñ üşin täbipter avruvlarğa
Arpa suvın işkizer ƙayda bolsa.

Satpağğa ƙıymat bolar biyday bası,
Jemekke jaksı bolar arpa ası.
Payğambarlar arpanı je deydi eken,
Bolğın üşin biz[der]ge [zor] paydası.

Arpañdı sen alıstan kelsen tartıp,
Mağın berşi, alayın özüm artıp.
Biyday jegen adamnan arpa jegen
Adamda boladı deydi kuvat artıq.

Kalan kitap sayfalarını almış,
Geri dönüp evine varmış.
Dünyadan ilim-hikmet kaldıysa,
Hepsi o kitaptan kalmış.

Düşen kâğıt bir yöne aktı,
İstikametın gittiği yer tarlaydı.
Tarlanın sulanacağı vadiymiş
200 Öylece tarlaya gelip kaldı.

Kağıtlar vadi boyu akıp geldi,
Allah'ın hükmü tarlaya dönüp geldi.
Oradaki ekilen arpaymış,
Arpanın arasına girip geldi.

Arpa toplayın, malında arpa olsa,
Bereketlidir, arpadan fayda görse,
Tabipler onun için hastalara,
Arpa suyunu içirir nerde olsa.

Satarsan kıymetlidir buğday başı,
210 Yemeğe güzel olur arpa aşı.
Peygamberler arpayı ye derlermiş,
Bunun için bizlere çok faydası.

Sen arpanı uzaktan alıp gelsen,
Yükleyip alayım, bana versen,
Buğday yiyen insana göre arpa yiyen
İnsanda olurdu güç daha fazla.

Munı kıldım nasihat sağan, äy, dos,
Arpa tavıp az ğana biydayğa qos.
Asıñda berekesi bolar senin,
Savaptan da tağı da kalmassıñ bos.

Fahredin, arpanın şarafatın
Aytıñ onıñ savabın, bereketin.
Endiden soñ arpanı qoya turıp,
Aytıp tavıs Daniyaldıñ hikayatın.

Munıñ bilän birqatar zaman ötti,
Daniyal endi üyinde ajal kütti.
Künde bir kün Daniyal avırıp qalıp,
Qatınına aytadı ösiyetinni.

Quday mağan bildirdi, bilemin men,
Sağan sonı ösiyet kılarımıñ men.
Mağlum boldı, ajaldıñ vaqıtı jetti,
İqtıyat bol sen endi, ölermin men.

Ëy, halalım, ösiyet esit menen,
Men ölgen soñ bir bir bala tuvar senen.
Ğılım-hikmet işinde ğalım bolar,
Onı tağrif kırlar insi-jından.

Amanat ğılım-hikmet kitaptarım,
Bir sandıqqa koyğaysıñ anıñ bärin.
Oyna alıp duğalar kıluw üşin,
Balağa bolsın menin jädigerim.

Ey dost, bunu nasihat ettim sana,
Arpa alıp biraz ekle buğdaya.
Yemeğinde bereketi olur senin,
220 Geri kalmazsın sevaptan da.

Fahrettin, arpanın hayrını
Söyledin onun bereketini, sevabını.
Bundan sonra arpayı koyup,
Söyleyip yayın Danyal'ın hikâyesini.

Böylece biraz zaman geçti,
Danyal evinde eceli bekledi.
Günlerden bir gün Danyal hastalanıp,
Hanımına vasiyetini söyledi.

Allah bana bildirdi, biliyorum,
230 Sana vasiyetimi bırakıyorum.
Malum oldu, ecelin vakti geldi,
Hazırlıklı ol artık, ölüyorum.

Ey helalim, nasihatimi duy benden,
Ben ölünce bir çocuk doğacak senden.
İlim-hikmet işinde alim olacak,
Onu tarif ederler in-cinden.

İlim-hikmet kitaplarım emanet olsun,
Onun hepsini bir sandığa koyasın,
Aklına getirip dualar etmesi için,
240 Çocuğa benim yadigarım olsun.

Bir sandıqka qoyğaysıñ bekitip alıp,
Joğalmasın қағазdar түсіp қалıp.
«Käne, atam kitabı?» dep surağanda,
Ol sandıqtan bergeysıñ öziñ alıp.

Birneşe tün Daniyal turdı aman,
Birazdan soñ navқası boldı jaman.
Қудaydıñ раһmatına vәsil boldı,
Ketip қaldı Daniyal bu dүniyeden.

Daniyal öldi, қatını otırdı endi,
Қayğımenen көñilin toltırdı endi.
Toғız ay, on күn tamam ötkennen soñ,
Bir er bala dүniyeye keltirdi endi.

Toldırған soñ toғız ay күn medetin,
Bir erkek bala taptı ғarip қatın.
Қуvanısıp toyın қılıp ol balanıñ
«Jamsıb» dep koydılar anın atın.

Anası ol balanı jaқsı күtip,
Asırap, saktap östirdi, tәрbiye etip.
Anası tәрbiyesinde Jamsıb bala
Jaқındap altı jaska keldi jetip.

Ol Jamsıb jeti jaska keldi deydi,
Anası oқıtuvға berdi deydi.
Altı jılday oқıp ol moldalardan,
Jalgız әrip bile almay жүrdi deydi.

Bir sandıға kilitleyip koyasın,
Kaғıtlar düşüp kaybolmasın.
“Atamın kitabı nerde?” diye sorduğanda,
Kendin alıp o sandıktan veresin.

Birkaç gün Danyal sağ salim durdu,
Bir süre sonra hastalığı ağır oldu.
Allah’ın rahmetine vasıl oldu,
Danyal bu dүnyadan ayrıldı.

Danyal öldü, hanımı kaldı,
Kaygıyla gönlünü doldurdu.
Dokuz ay on gün geçtikten sonra,
Bir erkek çocuk dүnyaya getirdi.
Doldurunca dokuz ay on gün zamanı,
Bir erkek çocuk doğurdu zavallı kadın.
Sevinip toyunu yaptılar o çocuğun
«Jamsıb» diye koydular onun adını.

Anası o çocuğu iyi bakmış
Yetiştirip, tәрbiye edip korumuş.
Annesinin tәрbiyesinde çocuk Jamsıb
Altı yaşına yaklaşmış.

Jamsıb yedi yaşına geldi,
Anası okula verdi.
Mollalarda altı yıl okuyup,
Tek bir harf bile öğrenemedi.

Jamsıb bala heş nãrse bile almadı,
Sabaqqa bir de tili kele almadı,
Altı jılday üyrenip jürip edi,
Jalgız avız sözün de bile almadı.

Kelip qaldı ol bala on üç jaska,
Altı jılday tayaqtı jedi baska.
Tım bolmasa bir öner bilse eken dep,
Berdiler bir önerli önerpazğa

Jamsıb bayğus heş nerse bile alğan joq.
Önerden hasil kıla alğan joq.
Qanday käsip, önerşi üyretse de,
Heşbir käsip üyrenip bile alğan joq.

Ol anası beyşara kapalanıp,
Şağıradı Jamsıbqa aşuvlanıp:
«Ursam munı heş nãrse bolar ma», dep,
Ura berdi basına tayaq salıp.

Endi küni Jamsıbtıñ qarañ boldı,
Añkavlıǵı küşeydi, nadan boldı.
Aşuvlanıp, ötkizip urğannan soñ,
Buringıdan ziyada jaman boldı.

«İsteymin» dep bir isti alar edi,
Ustap onı aldına salar edi.
Ustağan nãrseleri ne bolsa da
Qoldarına jabısıp qalar edi.

Jamsıb hiçbir şey öğrenemedi,
Derste bir kelime edemedi.
Altı yıl kadar ders görmüşti,
Tek bir söz bile diyemedi.

270 Geldi çocuk on üç yaşına,
Altı yıl kadar sopa yedi başına.
Hiç olmazsa bir sanat öğrenseydi diye,
Verdiler hünerli bir sanatkâra.

Gariban Jamsıb hiçbir şey öğrenemedi,
Sanattan da hiçbir şey alamadı.
Ne kadar sanatkâr meslek öğretse de
Hiçbir mesleği öğrenip bilmedi.

280 Biçare annesi kederlenip,
Çağırdı Jamsıb'a sinirlenip;
Vursam buna bir şey olur mu deyip,
Vuru verdi başına sopa atıp.

Ondan sonra Jamsıb'ın günü karanlık oldu,
Saflığı arttı, aptal oldu.
Sinirlenip vurmasından sonra,
Eskisinden de kötü oldu.

“Yapacağım” diye bir işi alırdı,
Tutup onu önüne salardı.
Tuttuğu şeyler ne olursa olsun
Eline yapışıp kalırdı.

Heş nemärse bilmedi Jamsıb bala,
Kayran qaldı bul iske ğarip ana.
Vaķıt jetpey heş närse bala algän jok,
Qudaydıñ qudiretine qara-säna.

Qayran kaldı balağa ğarip qatın,
Körĝen soñ balasınıñ kepiyetin.
Bir qapası bolıp zar jılaydı,
Körĝen soñ qolındağı jurağatın.

Äy, balam, ädipsin adam bola almadıñ,
Adamday jumıstı qıla almadıñ.
Neşe türlü käsipke salıp edim,
Bireyin de üyrenip bile almadıñ.

Zar kıladı anası ğarip katın:
Düniyege kelgen adam qıymıldaytın,
Tım bolmasa bir-eki kölikpenen,
Jürip barıp tavlardan ap kel otın.

Eki kölik bereyin satıp alıp,
Otın ap kel sonımen tavdan barıp.
Bazargä aparıp, otın satıp,
Sonımenen turayık jıl aydarıp.

Satıp alıp bazardan eki esekti,
Eki kölik arbağa esek jekti.
Esek jekken adamdarmen jürip birge,
Jamsıb dağı erip tavğa ketti.

Hiçbir şey bilemedi Jamsıb bala,
290 Şaştı kaldı bu işe ğarip ana.
Çocuk vakit yettirip hiçbir şey öğrenemedi
Allah'ın kudretine baksana.

Ğarip kadın şaşıırıp kaldı çocuğa,
Görünce çocuğunun vaziyetini.
Hüzünlenip hıçkırarak ağladı,
Gördükten sonra elindeki neslini.

Ey evladım, pervasızsın adam olmadın,
İnsan gibi bir işi yapmadın.
Her türlü mesleğe gönderdim,
300 Birini de öğrenip yapmadın.

Ağladı annesi zavallı kadın,
Dünyaya gelen adam iş yapar.
Hiç olmazsa bir-iki arabayla
Odun gidip al gel dağlardan.

İki araba vereyim satın alıp,
Odun al gel onunla dağa gidip.
Pazara götürüp, odun satıp,
Onunla yaşayalım yılı geçirip.

Satın alıp pazardan iki eşeği,
310 İki arabaya eşek koştı.
Eşek koşan adamlarla birlikte,
Jamsıb da peşlerinden dağa gitti.

Jamsıb ol joldastarımen tavğä kirdi,
Tav işinde olarmen otın terdi.
Eki kölik arbağa otın salıp,
Alıp kelip bazarğa satıp jürdi.

Otınşılar barşası tavğa keldi,
Bäri birge jiyılıp otın terdi.
Barşaları bazarğä alıp barıp,
Satıp jürip, bir qatar payda kördi.

Otınnan köp paydanı etti bular,
Esekerin tağı da jekti bular,
«Payda bäri otında eken göy», dep,
Barşaları ol tavğa ketti bular.

«Bar eken göy otınnan bizge payda,
Payda kılğan jaksı göy osındayda»,
Bara jatқан şağında tavğä qaray
Aldarınan bir bult boldı payda.

Kattı javın aldınan boldı payda,
Şağırastılar esekterin «ayda-ayda».
«Jayğanşa tav quvısına barıp jetsek,
Bir pana bolar edi tereñ sayda».

Esekerin tayaқтаp urdı bular,
Mäzkür tavdıñ quvısına kirdi bular.
Tepeñirek saydıñ işinde tav quvısında
Tastardıñ panasında turdı olar.

Jamsıb yoldaşlarıyla dağa girdi,
Dağ içinde onlarla odun derledi.
İki arabaya odun koyup,
Getirip pazarda satıp gitti²²².

Oduncuların hepsi dağa geldi,
Hepsi bir araya gelip odun dizdi.
Hepsi pazara getirip,
320 Satarak bir süre fayda gördü.

Odundan çok fayda gördüler,
Eşeklerini tekrar koştular.
“Faydanın hepsi odundaymış ya” deyip,
Hep birlikte dağa gittiler.

“Varmış ya odundan bize fayda,
Fayda görmekte iyiymiş bu durumda.”
Dağa doğru yakınlaştıklarında
Önlerinden bir bulut oldu peyda.

Şiddetli yağmur önünden oldu peyda,
330 Eşeklerini çağırdılar “ayda, ayda”
“Yağana kadar dağın kuytusuna gitsek,
Bir sığınak vardı derin vadide.”

Eşeklerini sopayla vurdu bunlar,
Zikredilen dağın kuyusuna girdiler.
Derin vadinin içinde dağ kuytusunda
Taşların sığınağında durdular.

²²² satıyordu

Aytamın jazğanımdı sizge oқыp,
Köñliñizge alsañız jaqsı toқыp.
Jamsıb ol qolındağı tayağımen
Erikken soñ otırdı jerdi şuқыp.

Ol şuқыrdıñ işinde Jamsıb paқыr,
Joldastardan oñaşa, bölek otır.
Esekterin aydaytın tayağımen
Erikken soñ qazınıp jerdi şuқыr.

Qazıngılap ol jerdiñ betin aştı,
Topıraqtarın aqtarıp şetke şaştı.
Topırağın tastağan soñ kördi Jamsıb
Astında balkıp jatқан märmär tastı.

Qıymatı tas ekenin Jamsıb bildi,
Joldastarğa davıstap habar berdi.
«Bir tas şıqtı, köriniz» değennen soñ,
Joldastarınıñ barşası kelip kördi.

Äy, joldastar, bu tastı alayıq biz,
Şığara alsaq şığarıp bağayıq biz.
Ğajayıp, ħıykmet bu қanday tas ekendür
Jaqsılap bayқаp onı қarayıқ biz.

Barşaları ol tastı қopardılar,
Қarasalar, astında bir қudıқ bar.
Қudıқtıñ işi бәри balға tolған,
Körgennen soñ ħajapқа қaldı bular.

Söyleyeyim yazdığımı size okuyup,
Gönlünüze alsanız güzelce anlayıp.
Jamsıb elindeki sopayla
340 Sıkılarak oturdu yeri oyup.

Çukurun içinde zavallı Jamsıb,
Yoldaşlarından ayrı, tek başına oturur.
Eşeklerini sürdüğü sopasıyla
Sıkılarak kazıp yeri çukur.

Yerin üstünü kazıyıp açtı,
Topraklarını aktarıp kenara saçtı.
Toprağı attıktan sonra gördü Jamsıb
Altında yatan mermer taşı.

Kıymetli taş olduğunu Jamsıb bildi,
350 Yoldaşlarına seslenip haber verdi.
“Bir taş çıktı, görün” deyince,
Yoldaşlarının hepsi gelip gördü.

Ey yoldaşlar, bu taşı alalım,
Çıkarabilirsek çıkarıp bakalım.
Nasıl güzel, hikmetli taştır bu,
Onu iyice kontrol edip bakalım.

Hepsi taşı çıkardılar,
Baksalar altında bir kuyu var.
Kuyunun içi tamamen balla dolu,
360 Gördükten sonra şaşırıp kaldılar.

Mine kızık, jigitter, mine kızık,
Balğa tolğan bu jerde netken kuduk.
«Jep köreyin» deseler bari korkıp,
Barşaları Jamsıbka kıldı kuvlık.

Äy, Jamsıb, osı jerde jatқан sensiñ,
Tastı kazıp, kuduqtı tapқан sensiñ.
Munı tatıp qaravğa sağan tiyis,
Osı künde devletke batқан sensiñ.

Bal sekildi köriner körer közge,
Bolmasın başka narse baldan özge.
Jamsıb munı avızına salıp körşi,
Bal bolsa, Quday berdi munı bizge.

Jamsıb kördi kudıqtan baldı tatıp,
Olar turdı közderin jarқыratıp.
«Qudaydıñ bizge bergen bağı şıǵar,
Bay bolayık barşamız munı satıp.

Endi bizder otınǵa қaramayık,
Idıs kerek bizderge balǵa layık.
Aramızdan jiberip bireymizdi,
Bal saluvǵa ıdıstar aldırayık.

Bireyimiz şaharǵa barıp kelsin,
Aқşamızdı bazarǵa salıp kelsin.
Bärimiz de bereyik aқşa soǵan,
Bal saluvǵa ıdıstar alıp kelsin.

İşte ilginçtir yiğitler işte bu ilginçtir,
Bu kadar balla dolu bu nasıl bir kuyudur.
Tadına bakayım deseler de hepsi korkarak
Hepsi Jamsıb'a yaptı bir kurnazlık.

Ey Jamsıb o yerde duran sensin,
Taşı kazıp, kuyuyu bulan sensin.
Bunun tadına senin bakman lazım,
Bugün de servete batan sensin.

Bal şeklinde görünür görür göze,
Olmasın başka bir şey baldan özge.
Jamsıb bunu ağızına atıp görsene
Balsa Allah verdi bunu bize.

Jamsıb kuyudan balı tadıp,
Onlar gözlerini parıldatıp,
Allah'ın bize verdiği hazine olabilir,
Zengin olalım hepimiz bunu satıp.

Bundan gayri bizler odunla uğraşmayalım,
Bal için bize kap lazım.
Aramızdan gönderip birimizi,
Bal koymaya kaplar aldıralım.

Birimiz şehre gitsin,
Paramızla pazarda alışveriş yapsın.
Hepimiz de ona para verelim,
Bal koymaya kap alıp gelsin.

Bul kızmıtti udaydan bileyik biz,
J rdem kıl dep udaydan tileyik biz.
Osı baldıñ b rin de satannan soñ,
Aşasını ten kılıp b leyik biz».

Bireyine jiyısıp aşa berdi,
Aşamenen bazarg  barıp keldi.
H rkaysınıñ jiberген aşasına
Bazardan k p ıdistar alıp keldi.

«Bismilla» dep bastadı bular baldı,
Tağı balğa udıa aytıp bardı.
ayta-ayta aparıp sata berip,
Endi bular kiysapsız aşalandı.

Baldı bular k n sayın aldı deydi,
Ala bergeş tepeñge bardı deydi.
K p kisi k p k likten algannan soñ,
Tavısıluvğa aındap aldı deydi.

Aran salıp, şelekpen alısadı,
K likteri tolganşa salısadı.
Baldı alıv ıyınga bargannan soñ,
Tağı bular Hamsıba jabısadı.

 y, Jamsıb, osı jerde jatan edin,
Jerdi azıp bu jerdi tapan edin.
Biz orısıp tata almay turған şakta,
Bizden burın ol baldı tatan edin.

Bu işi Allahtan bilelim,
Yardım et diye Allahtan dileyelim.
O balın hepsini sattıktan sonra,
Parasını eşit bir şekilde b lelim.

Birisine toplayıp para verdi,
390 Akşam olunca pazara gitti.
Hepsinin topladıı parasıyla
Pazardan birok kap alıp geldi.

Bismillah diyerek başladılar almaya balı
Tekrar bal i in kuyuya d n p geldi.
Tekrar tekrar g t r p satıp,
O vakit bunlar ok zenginleşt .

Bunlar balı g nlerce aldılar,
Alıp verip derine vardılar.
ok işi arabalarla alınca,
400 T kenmeye yaklaşt .

Urgan salıp, kovayla uraştılar,
Arabaları dolunca koydular.
Balı almak zorlaştıktan sonra,
Bunlar Jamsıb'a yapıştılar.

Ey Jamsıb, o yerde yatandın,
Yeri kazıp bu yeri bulandın.
Biz korkup tadına bakamadıımızda
Bizden  nce o balı tadandın.

Tağı senen bir tilek biz tileyik,
Tağı senen jaksılık biz tileyik.
Endi seniñ belife arkan tağıp,
Bu qudıqtıñ tübine endireyik.

Turma, Jamsıb, sen endi kapalanıp,
Qudıqtan qalgan baldın berin alıp
Bolğannan soñ, öziñdi ayağında
Şıgaramız qudıqtan arkan salıp.

Endireyik qudıqqa seni, depti,
Tüskennen soñ berermiz şekek, jipti.
Sen toltırıp berersin, bizder qarşı
Alarmız, dep ğaripti köndiripti.

Bulardıñ sözlerine köndi deydi,
Belin baylap arkanğa mindi deydi.
Ol itterdiñ ittiğin qaydan bilsin,
Ol qudıqtıñ tübine endi deydi.

Bular saldı şekek pen arqandarın,
«Alamız» dep qudıqta tamam baldı.
Jamsıb endi neşe kün azaptanıp,
Tavıstı qudıqtağı baldın barın.

Jamsıb berdi şekekti, olar aldı,
Tavıstılar qudıqta tamam baldı.
Jarandar, bal tavsıldı, endi meni
Alıñ, dep davıstap aykany saldı

Senden bir dilek daha dileyelim,
410 Senden bir güzellik daha görelim.
Şimdi senin beline urgan bağlayıp,
Bu kuyunun dibine indirelim.

Jamsıb sen şimdi durma üzölüp,
Kuyuda kalan balın hepsini alıp,
Bittikten sonra seni en sonunda
Çıkarırız kuyudan urgan salıp.

“İndirelim kuyuya seni” dedi,
“İndikten sonra verimiz kova ile ipi.
Sen doldurup verirsin, bizler karşılayıp
420 Alırız” diyerek inandırdı garibi.

Onların sözlerine ikna oldu,
Beline bağlayıp urgana bindi.
O itlerin itlik edeceğini nereden bilsin,
O kuyunun dibine indi.

Bunlar ip ile urganı saldı,
Alırız deyip kuyudaki tüm balı.
Jamsıb şimdi kaç gün eziyet çekip,
Bitirdi kuyudaki bütün balı.

Jamsıb ipi verdi, onlar aldı,
430 Bitirdiler kuyudaki bütün balı.
“Yarenler bal bitti, şimdi beni
Alın” diye seslenerek bağırdı

Joldastarı oylaydı jaman isti,
Jamandık oylarına kelip tüsti.
Akıldastı birigip barşaları
Kudıkta qaldıruvğa ol bayğustı.

Jamsıb qoy osı baldı tapqan ilik,
Şığarmayık, kudıkta qalsın ölip.
Şığarsak, ol aqşanıñ jarımını
Alayın, dep davlasıp salar bülük.

Ëy, jamağat, tındanız mına gepti.
Jaqsılıkqa jamandık bular eti.
Jamağat, bu dñniyege aldanbañız,
Neşelerdiñ tübine dñniye jetti.

Jamsıb endi kudıkta qalsın, dedi,
Sonda ölip Qudayğa barsın, dedi.
Mıqtı bolsa, kudıqtan şıǵıp kelip,
Malın bizden davlasıp alsın. dedi.

Bastılar endi bular şaytan izin,
İttifak bolıp bir jerge qoydı sözün.
Ol kudıqtıñ avzın bekitip tastap,
Qarañgıda qaldırdı jalǵız özin.

Endi Jamsıb kudukta jalǵız qalıp,
Şakıradı bularğa ayqay salıp:
İyä, pälenniñ balası, pälen uǵlı,
Şıǵarıñız arqanmen taptıp alıp.

Yoldaşları kötü iş düşündü,
Kötülük akıllarına düştü.
Hepsi birlikte karar verdi
Kuyuda bırakmaya zavallıyı.

Jamsıb ya bu balı bulan ilk,
Çıkarmayalım, kuyuda kalsın ölüp.
Çıkarırsak, o paranın yarısını
440 Kavgı çıkartıp almaya yeltenir.

Ey cemaat, dinleyin bu meseleyi,
İyiliğe kötülük bunlar etti.
Cemaat, bu dñnyaya aldanmayın,
Nicelerinin sonuna dñnya yetti.

Jamsıb şimdi kuyuda kalsın, dedi,
Orada ölüp Allah'a varsın, dedi,
Gücü yeterse kuyudan çıkıp,
Malını bizden tartışıp alsın, dedi.

Bunlar şimdi şeytan izine bastılar,
450 İttifak olup söz birliğı ettiler.
O kuyunun aǵzını kapatıp,
Tek başına karanlıkta bıraktılar.

Şimdi Jamsıb kuyuda yalnız kalıp,
Çağırdı bunlara bağırap,
Ey falanın evladı falan oǵlu,
Çıkarın urganla çekerek.

Heşbir davıs bolması joldastardan,
Jaqsı oydı oylaydı Jamsıb haman.
«Kölikterden egesip jürgen-dür», dep,
Ündemey kütip turdı bek köp zaman.

Davıstamay bularğa bek köp kütti,
Küte-küte birqatar zaman ötti.
Heş davıs bolmağan soñ, Jamsıb bayğus
Endi bildi: jamandık bular etti.

Bekitip alıp qudıqtı, bular ketti,
Jamsıb bildi: Qudaydan kaza jetti.
Tamam endi bulardan ümit üzip,
Duğa kılıp, Kudayğa zarlık etti.

Jamsıbtıñ esekterin ustap alıp,
«Qaytemiz munı» dep, oy oylanıp.
Mülde satıp birevin jiberdiler.
Birevin alardılar otın salıp,

Esekti aqıldasıp otırdılar,
Birevin satıp, bäs[in] jıtırdılar.
Birevin arbasına otın salıp,
Anası beyşarağa keltirdiler.

Bir kölik otın kelgen, kempir kördi,
Körgennen soñ köñline kaygı kirdi.
Bir kölik kelipti, bireyi jok.
Qayda benim balam? dep habar surdı.

Hiçbir ses çıkmadı yoldaşlardan,
İyi düşündü Jamsıb hemen.
Arabalardan taşıyordular deyip,
460 Çağırarak bekledi pek çok zaman.

Bunlara bağırarak pek çok bekledi,
Bekleye bekleye biraz zaman geçti.
Hiç ses çıkmayınca zavallı Jamsıb,
Daha sonra anladı, bunlar kötülük etti.

Bunlar kuyuyu kapatıp gitti,
Jamsıb Allah'ın eceli geldi diye düşündü.
Şimdi bunlardan ümidini kesip,
Dua edip, Allah'a yalvardı.

Jamsıb'ın eşeklerini yakalayıp,
470 Ne yapalım bunu diye düşünüp,
Birini tamamen sattılar,
Birini döndürdüler odun koyup.

Eşekle ilgili konuştular,
Birini satıp, parasını harcadılar.
Birinin arabasına odun koyup,
Zavallı annesine getirdiler.

Yaşlı kadın bir araba odun geldiğini gördü,
Gördükten sonra gönlüne kaygı doldu.
Bir araba gelmiş, kimse yok,
480 Nerede benim oğlum? diye haber sordu.

Balañız bizdiñmenen birge jürdi,
Bizdiñmenen bir jürip tavğa kirdi.
Bargännan soñ tusirip esekterin,
«Ottasın» dep dalağa qoya berdi.

Özi jazıp az gana damıl etken,
Esekeri sol arada uzap ketken.
Esekerdiñ işinen şığıp ketip,
Qabilandardıñ sayına barıp jetken.

Tav işinde şamasız teren saylar,
Qabilandardıñ sol jerde mekeni bar.
Esekeri sol sayğa enip ketip,
Qaq qasına qabilannıñ bargan olar.

Jamsıb munda oyanıp aştı közin,
İzdep ketti, esektiñ körip izin.
Esekerdiñ izimen sayğa kirip,
Qabilandar jep koyğan onıñ özin.

Ol qabilandar Jamsıbtı jey salıp,
Esekerin kuvğanlar qamap alıp.
Eseğiniñ biri qaşıp qutılıptı,
Birevisin jegenler ustap alıp.

Aman qalğan esegin keldik alıp,
Jay kelmedik, keltirdik otın salıp.
Bir Qudaydıñ tağdırı sol bolğan-dür,
Sabır etiniz, turmañız kaygılanıp.

Oğlunuz bizimle birlikteydi,
Bizimle dağa geldi.
Vardıktan sonra eşekleri yerleştirip,
Ottasın diye bozkıra bıraktı.

Kendi sadece biraz uzanarak dinlendi,
Bu arada eşekleri uzaklaştı.
Eşeklerin içinden çıkarak,
Kaplanların vadisine vardı.

Dağ içinde çelimsiz derin vadiler var,
Kaplanlar orada yaşamaktadırlar.
Eşekleri o vadiye inerek,
Kaplanın tam yanına varmışlar.

Jamsıb bu sırada uyanıp gözünü açtı,
Eşeklerin izine düşüp aradı.
Eşeklerin izinden vadiye girdiğinde
Kaplanlar yemiştir onun kendisini.

Kaplanlar Jamsıb'ı yedikten sonra,
Eşeklerini kovaladılar etrafını sarıp.
Eşeğin biri kaçıp kurtuldu,
Birisini yediler tutup.

Sağ kalan eşeğini alıp geldik,
Boş gelmedik, odun koyup getirdik.
Tek Allah'ın taktiri budur,
Sabredin, kaygılanıp durmayın.

Joldas bolıp edi göy balañ bizge,
Paydası tiyip edi jümlemizge.
Ayrılıp kaldıñız balanızdan,
Sabırlıktı Haq bersin endi sizge.

Berip keldik qabilanğa balañızdı,
Joldas bolıp birge jürgen aǵamızdı.
Ajal küni jetken soñ qay eteyik,
Amal qılıp ölümnen kalarmız ba?!

Qabılandardıñ sayına bara almadık,
Köp qabılanğa soǵıstı sala almadık.
Jamsıb üşin biz daǵı köp jıladık,
Jılaǵanmen tiriltip ala almadık.

Beybişe, endi sizdin balanız jok,
Dünyede balaytın balanız jok.
Onı Quday qabılanğa rızık qılǵan,
Könbeytin Alla isine şarañız jok.

Kempir ayttı: Daniyal ǵalım bolmadı ma
Balasınıñ aǵvalın bilmedi me?
«Uzun ğumırlı bolar», dep edi göy,
Daniyaldıñ ayttan sözi kelmedi me?

Qabılandarğa jem bolsa benim balam,
Qudaydıñ hükimi bolsa, ne-dür şaram.
Biraq endi Daniyaldıñ ayttan sözün
Eki qılmaytın edi Haq Taǵalam.

Yoldaş olmuştı ya evladın bize,
Faydası olmuştı cümlemize.
Oǵlunuzdan ayrılıp kaldınız,
Allah sabır versin şimdi size.

Verdik kaplanlara oǵlunuzu,
510 Yoldaş olup birlikte gittiğimiz aǵamızı.
Ecel günü geldikten sonra ne yapalım,
Bulabilir miyiz ölümün çaresini?

Kaplanların vadisine gidemedik,
Çok kaplanla mücadele edemedik.
Jamsıb için biz de çok aǵladık,
Aǵlamakla diriltemedik.

Hanım, şimdi sizin oǵlunuz yok,
Dünyada çoǵalacak nesliniz yok,
Onu Allah kaplanlara rızık etti,
520 Sabredin Allah'ın işine çareniz yok.

“Yaşlı kadın dedi: Danyal alim değil miydi
Evladının ahvalini bilmedi mi?
Uzun ömürlü olur demişti ya,
Danyal'ın söylediği gerçekleşmedi mi?”

Kaplanlara yem olsa benim oǵlum,
Allah'ın hükmü olsa nedir çarem.
Fakat şimdi Danyal'ın söylediği sözü
İkiletmemiştir Hak Teâlâ'm.

Kempir tırdı tağdırdı Haktan bilip,
Sabır kılıp, tevekel Hakk'a kılıp.
Öziniñ jaqındarı hām dostarı
Köñil ayttı kempirge bāri kelip

Andan soñıra Jamsıbtıñ joldastarı
Bölip aldı aqşasın barşaları
Az zamanda härqaysı savda kılıp,
Bay boldı, mıza boldı olar bāri.

Bu mırzalar baylıqqa tamam jetti,
Bağzıları kezdeme düken tuttı.
Qaybireviniñ savdası altın – kumis,
Härqaysısı här türlü savda etti.

Ol mırzalar kempirge kelip jürdi,
Hal-ahvalın kempirdiñ bilip jürdi.
Zeketi, sadaqası, qayırı bolsa,
Här vaqıtta kempirge berip jürdi.

Mırzalar qaradılar ol kempirdi,
Altın-kumis, at-tonın bāri berdi.
Kempir, sirä, bek jaman bolğanı jok,
Ne boldı eken qudıқта Jamsıb endi.

Ey Fahrediyn, şarşatpa öziñizdi,
Köp söz jazıp taldırma közinizdi.
Ol qarangı qudıқта jalğız qalğan,
Jamsıbtıñnan söyleñiz söziñizdi.

Yaşlı kadın taktiri Allahtan bilip,
530 Sabredip, Hakk'a tevekkül edip,
Kendisi, yakınları hem de dostları
Taziye diledi yaşlı kadına hepsi gelip.

Ondan sonra Jamsıb'ın yoldaşları
Bölüp aldılar parasının tamamı.
Az zamanda her birisi ticaret yapıp,
Zengin oldu, bey oldu onların tamamı.

Bu beyler zenginliğe ulaştı,
Bazıları kumaş dükkânı açtı.
Bazılarının ticareti altın, gümüş,
540 Her biri her türlü ticaret yaptı.

O beyler yaşlı kadına geliyorlar,
Yaşlı kadının halini ahvalini soruyorlar.
Zekâtı, sadakası, hayrı olsa,
Her vakit yaşlı kadına veriyorlar.

Beyler gözettiler yaşlı kadını,
Altın, gümüş, at kürkünün hepsini verdi.
Yaşlı kadın, herhalde pek kötü olmadı
Ne olmuş kuyuda Jamsıb şimdi?

Ey Fahrettin, yorma kendini,
550 Çok söz yazıp daldırma gözünü.
O karanlık kuyuda yalnız kalan,
Jamsıb' tan söyleyin sözünüzü.

Her vakıtta udaydan jrdem tile,
Herne nrse udanın jrdemi de.
Ol arangı udıkta Jamsıb alan,
Jamsıbınnan bilgeniń bolsa söyle.

Ol vakıtta udıkta Jamsıb aldı,
Joldastarı onu tastap elge bardı.
Joldastardan mitin zgen soń,
Dua ılıp udaya kp jalbardı.

Otır edi udaya nalıs ılıp,
Jan-jaına burılıp aray berip.
Sol vakıtta udıqtıń bir jaınan
Bir kesek tyip balık tsti kelip.

Sol udıqtıń tübinde Jamsıb paır,
«aydan tsti balık?» dep oylap otır.
Sol bir jatan bir lken ayan ııp,
Jarıratıp közderin kele jatır.

ayan keldi Jamsıba jaındasıp,
Otıranda Jamsıbtıń akılı sasıp.
Urayım dese olında heteme jo.
Ayaımen ltrdi onı basıp.

Jamsıb turdı oylanıp saat zaman,
Keldi me, dep, tısarıdan osı ayan.
Teginde jay emes, bu bir alamat,
Bilmek lazım boldı oy bunu maan.

Her vakitte Allah’tan yardım dile,
Her eye Allah’ın yardımını de.
O karanlık kuyuda Jamsıb kalmı,
Jamsıb ’la ilgili bildiin varsa söyle.

O vakitte kuyuda Jamsıb kaldı,
Yoldaları onu kapatıp memlekete vardı.
Yoldalarından ümidini kestikten sonra,
560 Dua edip Allah’a ok yalvardı.

Oturdu Allah’a ikyet ederek,
Etrafına dönüp bakıp.
O vakitte kuyunun bir yanından
Büyük bir para dm balık.

Kuyunun dibinde zavallı Jamsıb,
“Nereden dtı balık” diyerek dnr.
Bir taraftan kocaman bir akrep ıkıp,
Parıldatıp gözlerini gelir.

Akrep geldi Jamsıb’a yakınlaıp,
570 Oturduında Jamsıb’ın akılı aıp.
Vurayım dese elinde hibir ey yok,
Ayaıyla öldürdü onu basıp.

Jamsıb bir süre durdu dnp,
O akrep dıarıdan mı geldi deyip.
Bouna deil, bu bir alamet
Benim bunu renmem gerekir.

Ne hiykmet- dür, kay jaŋtan ŧayan keldi
Burılmay, tura jürip maŋan keldi.
Ädeyi meni izdep kelgendeyin
Jarŋıratıp közderin jaman keldi.

Keldi ğoy osı ŧayan jolın tüzlep,
Heşbir jaŋka burılmay, meni közdep.
Kölımenen ŧarmalap ol ŧayannıñ
Kelip şıŋŋan tesigin taptı izdep.

Ol Jamsıbtıñ ŧasında pıŧaŋ bar-dı,
«Oyamın» dep tesikke pıŧaŋ saldı.
Pıŧaŋpenen tesikti oyıp-oyıp,
Adam bası siyarday bolıp kaldı.

Siyarday bolġannan soñ basın tıŋtı,
Arġı jaġı kuvıs eken barıp şıŋtı.
Ol ŧarañġı jermenen biraz jürip,
Aldınan kördi Jamsıb jarıŋtıŋtı.

Körgennen soñ jarıŋka karay jürdi,
Temir ŧaŋpa aldında ŧarap kördi.
ŧarasa, esekteri aşıŋ eken,
Ol ŧaŋpanıñ işine enip kirdi.

ŧaŋpadan kirgennen soñ boldı jarıŋ,
Tamaşa kördi Jamsıb ilgeri barıp.
İlgeri barıp, aldında ħavız kördi,
Suvları tur jarŋırıp, tolŋındanıp.

Ne hikmettir, hangi taraftan akrep geldi
Dönüp dolaşmadan bana geldi.
Sanki özellikle beni arayıp gelmiş gibi
580 Parlatıp gözlerini kötü geldi.

Geldi ya o akrep yolunu doğrultup,
Hiçbir tarafa dönmeden, beni gözleyip,
Eliyle elleyip akrebin,
Çıkıp geldiġi deliġini buldu takip edip.

Jamsıb'ın yanında bıçak vardı,
Oyayım diye deliġe bıçak saldı.
Bıçak ile deliġi oya oya,
İnsan başı sığacak kadar oldu.

590 Sığacak kadar olunca başını soktu,
Öteki tarafı çukurmuş oraya çıktı.
O karanlık yerden biraz yürüyüp,
Jamsıb önünde gördü yarıġı.

Görünce yarıġa doğru yürüdü,
Önünde demir kapı gördü,
Baksa, kapıları açılmış,
O kapının içine girdi.

600 Kapıdan girdiġinde oldu aydınlık,
Temaşa gördü Jamsıb ileri varıp.
İlerleyince önünde havuz gördü,
Suları parlayıp duruyor dalgalanıp.

Havızdñ tñiregi ağaş eken,
Ağaşlarda hâr türlü jemis bitken.
Altın menen kümisten kürsi koyğan,
Jamsıb tağı ilgeri jürip ketken.

Ol havızdñ ortası kurgak jer-di,
Jamsıb jürip köpirmen soğan keldi.
Ol havızdñ ortası aral jer-di,
Züberjattan kurulğan taķıt bar edi.

Züberjattan ol taķıttı kurgan eken,
Suvdñ beti jarķırap turgan eken.
Sol jasıl züberjattñ nurı tüşip,
Ol züberjat munarlı nurdan eken.

Jamsıb endi tävekel kıldı Hakkā,
«Pärvardigar Qudayım, öziñ saķta».
Ol taķıttñ üstine şıgıp alıp,
Qaraydı tönirekke, türlü jakķa.

«Dariyga, bu jerlerge kim kelipti,
Menen başka bu jerdi kim köripti?».
Ol jasıl züberjattan taķıt üstinde
Qızıǵına tañdanıp otırıptı.

«Jer üstinde bir zaman turıp edim,
Anda da bir qatardı körip edim.
Bu sekildi jerlerdi körgenim jok,
Kim eken-av iyesi osı jerdñ?

Havuzun etrafı ağaçlıkmiş,
Ağaçlarda her türlü meyve varmış.
Altın ile gümüşten kürsü koyulmuş,
Jamsıb daha da ileri varmış.

Havuzun ortası susuz bir yerdi,
Jamsıb köprüden geçerek oraya geldi.
Havuzun ortası adaydı,
Zümrütten yapılmış taht vardı.

O taht zümrütten yapılmış,
Suyun üzeri parlıyormuş.
O yeşil zümrütün ışığı düşmüş,
Zümrüt sisli ışıktanmış.

Jamsıb o vakit tevekkül etti Allah'a
Perverdigar Allah'ım sen koru.
Tahtın üstüne çıkıp
Çevresine baktı, her tarafa.

Vay vay, bu yerlere kim gelmiş
Benden başka bu yeri kim görmüş?
O yeşil zümrütten taht üstünde
İlginçliğine şaşırıp oturmuş.

Bir zamanlar yeryüzünde de yaşamıştım,
Orada da birçok şey görmüştüm.
Bunun gibi yerleri görmemişim,
Kimdir sahibi bu yerin?

Ägar men jer üstinde bolsam edim,
Osındayın takıttar kursam edim,
Düniyede bir armanım bolmas edi.
Osınday mekenderdi körsem edim.

Yapırım-ay, kim kılıptı isterdi,
Kim teredi eken bu jemisterdi?
Bu altın kürsilerde kim oturur,
Kim köredi bu tolğan kümisterdi?».

Takıt üstinde az ğana uyıktap kalıp,
Oyangan soñ karasa közin salıp,
Ol altın kürsilerde aydaharlar
Otırıptı bäriniñ közi janıp.

Endi boldı ğariptiñ köñli ğarab,
Akıldarı basınan ketti tarap.
Kürsilerde otırğan aydaharlar
Közin tigip turıptı buğan qarap.

Körgennen soñ kelbetin ajdahanıñ,
Qanı keldi basına şaşırıp anıñ.
«Dariyğa, kaza mağan munda eken», dep,
Janı da, ümiti de qalmadı beyşaranıñ.

Tagdır mağan eken ğoy osı jayda,
Endi mağan qaşatın orın kayda?»
Degende kün şatırlap, kürkiregendey
Bir jağınan bir davıs boldı payda.

Eğer ben yeryüzünde olsaydım,
Bunun gibi tahtlar kursaydım,
Dünyada başka bir arzum olmazdı,
Bunun gibi yerleri görseydim.

Eyvah kim yapmış işleri,
630 Kim toplarmış bu meyveleri?
Bu altın kürsülerde kim oturuyor,
Kim görür bu çok gümüşleri?

Taht üstünde birazcık uyuyakalıp,
Uyandıktan sonra baksa göz atıp,
O altın kürsülerde ejderhalar
Oturuyor hepsinin gözünü parlayıp.

Şimdi garibin gönlü harap oldu,
Aklı başından gitti, tarumar oldu.
Kürsülerde oturan ejderhalar
640 Gözünü diktiler buna doğru.

Görünce görünüşünü ejderhanın,
Beynine sıçradı saçılıp kanı onun.
“Yazık, ölüm bana buradaymış” deyip
Canı da ümidi de kalmadı zavallının.

Taktir banaymış ya bu yerde,
Şimdi bana kaçılacak yer nerede?
Dediğinde gün çatırdayıp, gürlediğinde
Bir taraftan bir ses geldi.

Kürside aydahardıñ bäre salıp,
Korkıp, titrediler alıldasıp.
Barşaları aırın, ädeppen
Aldına jürip bardı amandasıp

Körgeñ soñ aydahardıñ bäre saskan,
Aldına karsı barıp amandasқан.
Bir vakıtta bir gifrit ıgıp keldi,
Bir tabatı köterip lağıl tastan.

Otırғanda Jamsıbtıñ aılı sasıp,
Kele jatıp bir gifrit jaındasıp.
Tuvra jüripi ol takıtқа kelip kaldı,
Burkıratıp avzınan ottar asıp.

Orap alған gifritti ajdahalar,
Sälem berip tabaқа bäre arar.
Ol gifrittiñ basınan ol tabatı
Ädeppen köterip aldı olar.

Gifrit degen aydahardıñ küştisi,
Begirek zahar, ötkirirek tistisi-di.
Patşalardıñ asında kılatuғın
Kızmettiñ jöñin bilgen estisi edi.

Jamsıb burın körgeñ jok munday toydı,
Körgeş onı basınan aılın joydı.
Aydahardıñ işinen bir aydahar
Köterip ol tabatı takıtқа koydı.

Kürsüdeki ejderhaların hepsi toplanıp,
650 Korkup titrediler ürperip.
Hepsi yavaşça, edebiyle
Önüne gitti selamlaşıp.

Gördüғünde ejderhaların hepsi aşmış,
Önüne doғru varıp selamlaşmış.
Bir vakitte bir ifrit ıkıp geldi,
Yakut taştan bir tabaı kaldırmış.

Oturduғunda Jamsıb'ın alı asıp,
Keldi bir ifrit yakınlaşıp.
Doғruca tahta yürüyüp geldi,
660 Ağzıyla püskürtüp ateş saıp.

Etrafını sarıp ifritin ejderhalar,
Selam verip hepsi tabaa bakar,
İfritin başından o tabaı,
Edebiyle kaldırıp aldı onlar.

İfrit dediғimiz ejderhanın güçlüsüydü,
Daha heybetli, keskin dişlisiydi.
Padişahların yanında yapılan
Hizmetlerin en doғrusunu bilen akıllısıydı.

Jamsıb daha önce görmemişti böyle toyu
670 Onu görünce başından gitti alı.
Ejderhaların içinden bir ejderha
Kaldırıp tabaı tahta koydu.

Orap aldı ol taķıttı ajdahalar,
Jan-jagınan barşası ķurmet kılar.
Onı tağı sizderge bildireyin,
Ol tabaķtıñ işinde ne nārse bar.

Ol tabaķtıñ işinde ne degen jan,
Bayan kılip aytayın, mağan karañ.
Şarapatşı padiyşa osı eken ğoy,
Jılandardıñ patşası- Şahmaran.

Tili adam, bası hām adam bası
Jılandarğa uksaydı bar denesi.
Bastan-ayak kevdesi appaķ eken,
Osı eken jılandardıñ ħaliyfası.

Kişirek ķana bir jılan onıñ özi,
Karavġa bek jumsaķ onıñ jüzi.
Adamşa da til bilip söyleydi eken,
Tıñdamaķķa bek layıķ onıñ sözi.

Jılannan-dür deydiler oñın zatın,
İmliħa deydiler onıñ atın.
Jılandarğa padiyşa bolġandıktan,
Şahiymaran deydiler ķoşemetin.

Şahiymaran Jamsıbtı ķarap ķördi,
Ädeppen Jamsıbķa sälem berdi.
Koş keldiñ, jaķsı keldiñ, iyä müsäpir,
Ķaydan bilip keldiñ sen osı jerdi?

Etrafını sardı tahtın ejderhalar,
Etrafinda hepsi ħürmet eder.
Onu da sizlere söyleyeyim,
Tabaġın içinde ne var.

Tabaġın içinde nasıl bir can,
Bana bakın edeyim beyan.
Merhametli padişah buymuş ya,
680 Yılanların padişahı Şahmaran.

Dili insan, başı da insan başı,
Yılanlara benzeyen var vücudu.
Baştan aşıġı gövdesi bembeyazmış,
Oymuş yılanların halifesi.

Ufacık bir yılan onun kendi,
Bakmaya çok yumuşak onun yüzü.
İnsan gibi dil bilip konuşuyormuş
Dinlemeye pek layık onun sözü.

Yılandandır dediler onun zatı,
690 İmliħa dediler onun adı.
Yılanlara padişah olduġu için
Şahmaran demişler lakabı.

Şahmaran Jamsıb'a iyice baktı,
Edebiyle Jamsıb'a selam verdi.
Hoş geldin, güzel geldin ey misafir
Nerden bilip geldin sen bu yeri?

Müsâpirim, keldiñ be aman, dedi,
Aydahardan korkıpsıñ jaman, dedi.
Ruqsatsız bu turğan ajdahalar,
Birevi de tiymesler sağan, dedi.

Bir ğaziz konağımsıñ, bolsın jolıñ,
Heş qorıkpa, bu jerde emin bolıñ.
Osı turğan jılandar, ajdahalar,
Barşaları boladı benim kulım.

Müsâpirim, keldiñ qaysı jerden,
Osı taqtı Qudayım mağan bergen.
Bu turğan aydaharlar köresiñ ğoy,
Barşaları qızmetim benim jürgen.

Taqtı, baqtı Qudayım berdi mağan,
Men turğanda jamandık bolmas sağan.
Atım meniñ İmliyha, şın atım-dür,
Qoşemetim deytiler Şahmaran.

Andan soñıra ol turğan aydaharı,
Altın-kümis, javhardan tabaqtarı
Här tabağa här türlü jemis salıp,
Şahmaranıñ aldına qoydı bari.

Şahmaran: Konağım, alıñ, dedi,
Jemisterden avızıña salıñ, dedi.
Müsâpirsiñ, tamağın aşqan şıǵar,
Jemis jep, toyǵızıp alıñ, dedi.

Misafirim, geldin ya saǵ, dedi,
Ejderhadan korkmuşsun fena, dedi.
Bu duran ejderhalar izinsiz
700 Birisi de dokunmazlar sana, dedi

Sen aziz konuğumsun, hoş geldin,
Hiç korkmayın bu yerde emin olun.
Burada duran yılanlar, ejderhalar
Hepsi oluyor benim kulım.

Misafirim, geldin nereden,
O tahtı Allah'ım bana veren.
Bu duran ejderhalar görüyorsun ya,
Hepsi hizmetçim benim.

Tahtı, bahtı Allah'ım vermiş bana
710 Ben varken kötülük gelemes sana
Benim gerçek adım İmliha 'dır.
Lakabıma dediler Şahmaran.

Ondan sonra o duran ejderhaları
Altın, gümüş, cevherden tabakları
Her tabağa her türlü meyve koyup
Şahmaran'ın önüne koydu tamamı.

Şahmaran “‘Konuğum al’ ’ dedi,
“‘Meyvelerden ağzına at’ ” dedi,
“‘Misafirimsin acıkmış olabilirsiniz,
720 Meyve ye, karnını doyur” dedi.

Tizelerin jüginip Jamsıb endi,
Ädeppen dastarkanğa taman keldi.
Här türlü jemisterden tağamdanıp,
Toyıp alıp, Qudayğa şükir kıldı.

Bu kurmetti körgeñ soñ Şahmarannan,
Duğalar kılıp turdı dastarkannan.
Tağamdanıp alğan soñ ol İmliha,
Suraydı kelgeñ-jürgeñ jöñin andan.

Müsäpirim, bu jerdi kaydan bildin,
Jer astına qay yerden enip kirdin?
Sebepeñ nede bu jaqqa kelüviñe,
Bu jerlerge jol tavıp qaydan keldiñ?

Jamsıb oğan söyleydi jürgenderin,
Vakiyğasin, dünyede körgenderin.
Bastan-ayaq qaldırmay bärin ayttı,
Joldastarı öziñe kılğandarın.

Bärin ayttı basınan ötkenderin,
Qudıqqa salıp, tastap ketkenderin.
Ol qarantı qudıkta jalğız qalıp,
Qudayğa köp zarlıq etkenderin.

Ol qudıkta bir şayan körgenderin,
Onı öltirip, izimen keskenderin.
Sol şayannıñ jolımen şığıp kelip,
Jarıq körüp taqıtqa kelgenderin.

Dizlerine çöküp Jamsıb şimdi,
Edebiyle sofraya doğru geldi.
Her türlü meyvelerden yiyip
Doyup, Allah'a şükretti.

Bu saygıyı görüñce Şahmaran'dan,
Dualar edip durdu sofradan.
Doyduktan sonra İmliha
Sordu geldiği yeri ondan.

“Misafirim bu yeri nerden bildin,
Yeraltına nerden inip girdin?
Sebebi ne bu yere gelişinin
Bu yere yol bulup nerden geldin?”

Jamsıb ona anlattı nasıl geldiğini,
Yaşadıklarını, dünyada gördüklerini.
Baştan sona eksiksiz hepsini anlattı,
Yoldaşlarının kendine yaptıklarını.

Hepsini anlattı başından geçenleri,
Kuyuya salıp, kapatıp gittiklerini.
O karanlık kuyuda yalnız kalıp,
740 Allah'a çok yalvardığını.

Kuyuda bir akrep gördüğünü,
Onu öldürüp, izini takip ettiğini.
O akrebin yoluyla gelip,
Yarık görüp tahta geldiğini.

Munda keldim tavlardıñ darasimen,
Bal toltırğan qudıqtıñ arasimen.
Adamzatpın, atımdı Jamsıb derler.
Daniyal payğambardıñ balasımın.

Äy, Jamsıb, bal qudıktı körgeñiz be,
Sol qudıqtıñ işine kirdiñiz be?
Ol bal qudıq balhanam edi benim,
Oyran kılıp, bu jerge keldiñiz be?

Sözderiñ jüregimdi örtegi qoy,
Meni tağı tutqıñga kirtedi qoy.
Bal qudıktı qurtkan adam uğılı
Munda kelip tağı da qurtadı qoy.

Äy, Jamsıb, jüregime qayğı saldıñ,
Tınıştıqtı könlimen bärin aldıñ.
Adam bilip bu jerde tınıştıq bolmas,
Bilesin qoy amalı köp olardıñ.

Jamsıb aytar: Bu jerge adam kelmes,
Qudıqtı bilseler de, sizdi bilmes.
«Keledi» dep qorıqpa, padişahım,
Bilmegendi izdenip adam jürmes.

Tav basında otıñga olar keldi,
Sebeppen qudıqtı bilip edi.
Balın alıp bolğan soñ, ol qudıqtı
Qattı kılıp bekitip jüre berdi.

Buraya geldim dağların patikasından,
Bal dolu kuyunun arasından.
İnsanım, adıma Jamsıb derler
Danyal peygamberin oğluyum.

750 Ey Jamsıb bal kuyusunu gördün mü?
O kuyunun içine girdin mi?
O bal kuyusu balhanemdi benim,
Harap edip buraya geldin mi?

Sözlerin yüregimi yakacak ya,
Beni de tutsak edecek ya,
Bal kuyusunu yıkan insanoğlu
Buraya da gelip yıkacak ya.

760 Ey Jamsıb yüregime kayğı saldın,
Huzuru gönlümden tamamen aldın.
İnsan bilince bu yerde huzur olmaz,
Bilesin ki yolu çok onların.

Jamsıb söyler: Bu yere insan gelmez,
Kuyuyu bilseler de sizi bilmez.
Gelecek deyip korkma padişahım,
Bilmediğini aramaya insan gelmez.

Onlar dağ başına oduna geldi,
Vesile ile kuyuyu öğrendi.
Balını aldıktan sonra, o kuyuyu
Sıkıca kapatıp gitti.

Olar ketti ¼udık¼a meni salıp,
«¼abılan jedi» dediler elge barıp.
Elim bilse, olardıñ barşasın da
Padiyşaga beredi ustap alıp.

Patşa bilse ¼udık¼a salgandarın,
Ötirik aytıp şaharga bargandarın,
Barşasın da darga asıp öltiredi,
Keltiredi basına kılğandarın.

Olar endi bu jerge kelmeydi goy,
Ol ¼udıqtıñ ¼arasın körmeydi goy.
Ol ¼udıqtıñ ornını bilseler de,
Sizderdiñ ornıñızdı bilmeydi goy.

Olar endi bu jerge keluv ¼ayda,
Menim halim, ahvalım biluv ¼ayda?!
Munda kelip ölimdi izdegeñşe,
Şaharında tınış jatıp ölüv payda.

Şahım, sizdi heş adam biler deme,
İzdep jürip bu jerge kelep deme.
Köñilindi tınış tut, padiyşahım,
Olar endi bu jerde jürer deme.

Äy, Jamsıb, İmlihanıñ sözine bak,
Adamdardan ¼or¼atın közine bak.
Aydahardı körgende ¼alay ¼orıqtıñ,
Men senen de ¼or¼amın artıgıra¼.

Onlar gitti kuyuya beni salıp,
770 Kaplan yedi dediler memlekete varıp.
Halkım bilse, onların hepsini
Padişaha verir tutsak edip.

Padişah bilse kuyuya saldıklarını,
Yalan söyleyip şehre vardıklarını,
Hepsini dar ağacına asıp öldürür
Getirir başına yaptıklarını.

Onlar şimdi bu yere gelmezler ki,
Kuyunun karaltısını görmezler ki.
O kuyunun yerini bilseler de
780 Sizlerin yerini bilmezler ki.

Onlar şimdi bu yere nerden gelir,
Benim halimi ahvalimi nerden bilir?
Buraya gelip ölümü arayacaklarına
Şehrinde sakın yatıp ölmek daha iyi.

Şahım sizi hiç, insan bilir deme,
Arayıp bu yere gelir deme,
Gönlünü ferah tut, padişahım
Onlar şimdi bu yere gelir deme.

Ey Jamsıb, İmliha'nın sözüne bak,
790 İnsanlardan korkanın gözüne bak.
Ejderhaları gördüğünde nasıl korktun,
Ben de senden korkuyorum fazlasıyla.

Onıñ üşin avzımız pisken, dedi,
Birqatap is basımnan kölken, dedi.
Bir zamanda İmliha padişahıñ
Adamdardıñ kolına tüşken, dedi.

Adamdardıñ haylası dünüye qurtqan,
İmlihanı bir vaqıt zar jılatqan.
Ol Süleyman payğambar ötkennen soñ
Akap degen bir adam meni tutqan

Adamdardıñ kolına kirdim, dedi,
Köp mäkardı olardan kördim, dedi.
Balkıya men Akaptıñ qoldarında
Kırık kündeı tutqında jürdim, dedi.

Quday bergen dünüyede bağıñ, dedi,
Mına turğan züberjat tağıñ, dedi.
Adamdardıñ kolına tutqın bolıp
Qalayşadan tüstiñiz, şahım? dedi.

Äy, Jamsıb, burıngı ötken bir zamanda,
Bir patşa bolıptı bu jahanda.
Esimin onıñ «Uşah şah» derler eken,
Patşa bolğan Mısırdıñ şaharında.

Mısırdıñ şaharında boladı eken,
Galım eken, kitaptar bileği eken.
Beniy İsrayıl nesilinen eken özi
Tavratpenen amaldı kıladı eken.

Onun için ağızımız yanmış, dedi,
Bir takım iş başımdan geçti, dedi.
İmliha “Bir zamanda padişahın
Adamlarının eline düşüm” dedi.

İnsanların hileleri dünyayı yok etmiş,
İymliha’yı biraz zaman ağlatmıştır.
Süleyman peygamber öldükten sonra
800 Akap adlı bir adam beni elinde tutmuş.

“İnsanların eline düşüm” dedi,
“Onlardan çok zalimlik gördüm” dedi.
“Balkıya ben Akap’ın elinde
Kırık gün boyunca tutsaktım” dedi.

“Allah vermiş dünyada bağı” dedi,
“Bu durduğum zümrüt tahtı” dedi.
“İnsanların eline tutsak olup,
Nereden düştünüz şahım” dedi.

Ey Jamsıb bundan önceki bir zamanda,
810 Bir padişah vardı bu cihanda.
İsmine onun Uşah Şah derlermiş
Padişah imiş Mısır şehrinde.

Mısır şehrinde yaşarmış,
Alımış, kitaplar bilirmiş.
İsrail oğullarındanmış kendi
Tevrat ile amel edermiş.

Odan ğalım jok eken ol zamanda,
Tavrattı bir kün alıp oqığanda,
Muĥammed salla Allahü äläyhi vassalamnıñ
Madĥ şeriplerini körĝen anda.

820

Ondan âlim yokmuş o zamanda,
Tevrat'ı bir ğün alıp okuduğunda,
Muhammed sallı Allahü aleyhi vesselemin
Meth-i şeriflerini gördü orada.

Tavratta Muĥammedtiñ madaĝın körĝen,
Artık-tı bar körĝen payĝambardan.
Muĥammed şın Qudaydıñ dosı eken dep
Körĝennen soñ köñilin ogan bergen.

Tevrat'ta Muhammed'in övgüsünü görmüş,
Peygamberden fazlası olduĝunu görmüş
Muhammed Allah'ın gerçek dostuymuş
Gördükten sonra gönlünü ona vermiş.

Tavratta makktaptı Muĥammedti,
«Ümbetteri hăm onıñ artık», depti.
«Payĝambardıñ aqırı bolar özi,
Baĥul kılar burıñı şariyfattı».

Tevrat'ta övmüştü Muhammed'i,
“Ümmeti de onun fazla” dedi.
“Peygamberin sonuncusu kendisi,
Kaldıran eski inançları.”

Okıĝan soñ padiyşa kayran qalĝan,
Maĥabbattı köñlinde oĝan salĝan.
Payĝambardı maqtagan sözderiniñ
Qaĝazdarın qoparıp bärin alĝan.

830

Okuyunca padişah hayran kaldı,
Sevgiyi gönlünde ona saldı.
Peygamberi öven sözlerinin
Olduĝu kaĝıtları koparıp aldı.

Zamannıñ ĥalkı bəri nadan, depti,
Bile almaslar ol qaysı zaman, depti.
Tuvmaĝan payĝambargä avıp ketip,
Ayrırlar dinderinen tamam, depti.

“Zamanın halkının hepsi cahil” dedi
“Bilemezler o hangi zaman” dedi.
“Doĝmayan peygambere meyledip
Ayrırlılar dinlerinden hepsi” dedi.

Qay zamanda tuvarın bile almaslar,
Bu zaman tuvmaydı, köre almaslar.
Öz dininen ayrırlıp bəri qalar,
Onıñ daĝı dinine kire almaslar.

840

“Hangi zamanda doğacaĝını bilemezler
Bu zaman doğmaz, göremezler.
Kendi dinlerinden ayrırlıp hepsi
Onun dahi dinine girmezler.”

Ol paygamber bir vaqıt bolar, deydi,
Onıñ vaqıtın bile almas olar, deydi.
Ol paygamber dinine kiremiz, dep,
Öz dininen ayırılıp qalar, deydi.

Ol tavrattan şığarğan kağızdarın,
Jıyıp-terip qoyıptı barşaların.
Kümis candık işine salıp qoyıp,
Möhirlep bekitti qalıptarın.

Ol sandıqtı padişşa qolına alğan,
Qazına sarayına alıp bargan.
Ol saraydıñ işinde qujıranıñ
Tüpkirine aparıp tıgıp salğan.

Bir bölmeniñ tüpkirine onı qoyğan,
Esikterin joq kılıp biyna kılğan.
Esiksiz, terezesiz düken bolıp,
Neşe jıldar bekiliniñ sonda turğan.

Munımenen neşe jıl, zaman ötti,
Padişşağa ajaldıñ vaqıtı jetti.
Bir vaqıtta padişşa navqas bolıp,
Üşbu pāniy dūniyeden ötip ketti.

Ketkennen soñ padişşa bu dūniyyadan,
Eki uğıl qalıptı padişşadan.
Ülkeniniñ atını Balkıyya der,
Qalımdıqta teñ bolmas ağan adam.

“Peygamber bir vakit gelir” dedi,
“Onun vaktini bilemezler” dedi.
“O peygamberin dinine giriyoruz deyip,
Kendi dinlerinden ayırırlar” dedi.

Tevrat’tan çıkardıǵı kağıtlarını,
Derleyip koydu tamamını.
Gümüş sandık içine koyup,
Mühürleyip kilitledi kulplarını.

Sandıǵı padişah eline aldı,
Sarayına, hazinesine vardı.
O sarayın içindeki odanın
Dibine götürüp sakladı.

Bir bölmenin dibine onu koydu,
Kapı bırakmadan bir köşk ördü.
Kapısız, penceresiz köşk yapıp
Nice yıl bekleyip orada durdu.

Bununla birlikte nice yıl, zaman geçti,
Padişahın ölüm vakti geldi.
Bir vakitte padişah hasta olup,
860 Bu dūnyadan geçip gitti.

Gidince padişah bu dūnyadan,
İki oğul kalmış padişahdan.
Büyüǵünün adına Balkıyya der,
Âlimlikte denk yok ona insan.

Kişi ulın patřanıñ Ķahar depti,
Ķalımdıķta Balkıyyadan kem bolıptı.
Balkıyya Ķalımlı bolıp, taķva bolıp,
Ķıybadattı ĶudayĶa köp kılıptı.

Balkıyya bu dñniyenı jek köripti,
KılĶan isi ĶudayĶa Ķıybadat-tı.
Jurttıñ bñri saylap ol Balkıyyanı
Atasınıñ ornına patşa kıldı.

şahıymaran: Ķy, Jamsıb, Ķara, dedi,
Söz aytamın, tıñdasañ saĶan, dedi.
Mısırdıñ şaharında Ķan bolĶan soñ,
Ne boldı eken Balkıyya oĶan, dedi.

Ol Balkıyya Mısırga sultan boldı,
Bir künde ĶazınaĶa jürıp keldi.
Ķazına sarayına kirgennen soñ,
Esigi joķ Ķujıranı kelıp kördi.

Ol Balkıyya padiyşa bolıp Ķaldı,
Atasınıñ isterin Ķolına aldı.
«Ķazınanı teksere baramın», dep,
Ķazına saķşısına Ķabar saldı.

Padiyşa ĶazınaĶa kirdi deydi,
Ķazınasın tekserip kördi deydi.
Ķazınasın tekserip ĶaraĶanda,
Esigi joķ Ķujıranı kördi deydi.

Küçük oĶluna padişah Kahar dedi.
Ķlimlikte Balkıyya'dan eksikti.
Balkıyya Ķlim olup, mutaassıp olup,
Allah'a Ķok ibadet ederdi.

Balkıyya bu dñnyadan nefret ederdi,
870 YaptıĶı iş Allah'a ibadetti.
Memleketin hepsi seĶıp Balkıyya'yı
Atasının yerine padişah yaptı.

şahmaran “Ey Jamsıb, bak” dedi
“Söz söyleyeyim, dinlersen sana” dedi.
“Mısır şehrine han olduktan sonra
Ne olmuş Balkıyya 'ya” dedi.

Balkıyya Mısıra sultan oldu,
Bir Ķün memleketine geldi.
Memleketine, sarayına girince
880 Kapısı olmayan odayı gördü.

Balkıyya padişah oldu,
Babasının işlerini eline aldı.
Hazineyi kontrol edeyim deyip,
Hazine nöbetçisine haber saldı.

Padişah hazineye girdi,
Hazinesini kontrol etti.
Hazinesini kontrol edip baktıĶında
Kapısı olmayan odayı gördü.

Burın men körıp edim bu saraydı,
Bir kújıra bar edi gıoy osı jayda.
Ol bir bölek kújıranı osı desem,
Enetuğın esigi munıñ kayda?

Bile almadım atamnıñ esepterin,
Munıñ nege bekitken esikerin.
Suvaltıp, belgisiz gıp tastaptı gıoy,
Kaldırmaptı esik pen tesikterin.

Aşınızdar bir esik, kireyin men,
Ne bar eken kújırada köreyin men.
Atam onı ne üşin bekitti eken,
Körıp onıñ mänisin bileyin men.

Aş degen soñ aşılar, enip kirdi,
«Ne bar eken munda», dep qarap jürdi.
Marmar tastıñ üstinde kumis sandıq,
Möhirlep koyğan eken, onı kördi.

Ol sandıqtı körgeñ soñ şıktı alıp,
Aşıp kördi bir avlaq jerge barıp.
Tavrattan bölip alğan kağızdarın
Atası koyğan eken soğan salıp.

Aşıp edi Balkıyya kağızdardı,
Muhammed payğambardıñ esimin kördi. **910**
Onıñ qadirin, tağı da ümbetteriniñ
Artıqtığın jazıptı hām olardı.

Görmüşüm bu sarayı daha önce,
890 Bir oda vardı ya bu yerde.
Ayrıca bu bir oda desem
Bunun girilecek kapısı nerede?

Bilemedim babamın hesaplarını,
Buranın niye kapatmış kapısını.
Kapı ve penceresini sıvayıp belirsizleştirilmiş
Kaldırmıştı eşik ve deşigini.

Açın bir kapı, gireyim,
Ne varmış odada köreyim.
Babam onu niçin kapatmış,
900 Görüp onun anlamını bileyim.

Aç deyince aşılar inip girdi,
Ne varmış burada deyip baktı.
Mermer taşın üstünde gümüş sandık
Mühürlenip koyulmuş onu gördü.

Sandığı görünce alıp çıktı,
Kuytu bir yere gidip açtı.
Tevrat'tan bölünüp alınan kağıtlarını
Babası koymuş ona bırakıp.

Balkıyya, kağıtları açmıştı,
Muhammed peygamberin ismini gördü.
Onun kıymetini ve de ümmetlerini
Hem de onların üstünlüğünü yazmıştı.

Jazıptı ol sondayın payğambardı,
Onıñ üşin jaratқан kök pen jerdi.
Ėarşı Kürsi, Lavh-Қalam, Ėılım, anıñ üşin
Jaratıp-dür jin menen perilerdi.

Aқırzaman bolğanda keler, -depti,
Özi körkem қılıқты bolar, depti.
Özine japa қылған кәpirlerge
«İyman ber» dep duğalar қılar, depti.

Aқırzaman bolğanda keler, depti,
Ümbetterge шапағат қılar, depti.
Қiyamet күн болғanda ümbetteriniñ
Ғақ қasında күнәsin tiler, depti.

Balkıyya қағazdardıñ бәrin аşıp,
Оқылған соң ketti көңli tasıp,
«Munday Ėaziz payğambar bar eken, dep,
Şin ҳақyқat көңlimen boldı Ėaşıқ.

Balkıyyanıñ дүniyeden көңli suvıp,
Ėıybadaтка kiristi belin buvıp.
Payğambarға маҳabbat bağлағанıñ
Sebepten Қudayға boldı juvıқ.

Endi jıydı Balkıyya jurttıñ бәrin:
Ėalımdarın, şahardıñ ulıқtarın.
Sol мәjiliste jiıulğan ҳalayıққа
Mәşhur қılıp оқıdı onıñ бәrin.

Yazmıştı o sonuncu peygamberi,
Onun için yaratmış gök ile yeri.
Arş, Kürsi, Levh-i Mahfuz, ilim, onun için
Yaratmıştır cin ile perileri.

“Dünyanın sonunda gelir” demiş
“Kendisi görkemlidir” demiş.
Kendine düşman olan kafirlere
920 “İman ver diye dualar eder” demiş.

“Dünyanın sonunda gelir” demiş,
“Ümmetine şefaаt eder” demiş.
Kıyamet gününde ümmetinin
“Hak karşısında affını diler” demiş.

Balkıyya kağıtların hepsini açıp,
Okuduktan sonra gönlü taşıp,
Böyle aziz peygamber varmış deyip,
Gerçekten gönlüyle oldu aşık.

Balkıyya’nın dünyadan gönlü soğuyup,
930 İbadete girişti bel бүкүp
Peygambere sevgi duyması
Sebebiyle Allah’a oldu düşkün.

Topladı Balkıyya halkının tamamını;
Alimleri, şehrın ulularını.
O toplantıda toplanan halka
Tanıtıp okudu onun tamamını.

Balkıyya kağızdarın okıp saldı,
Jıyılğan jurt başçası esitip aldı.
Muhammed salla Allahu äleyhissalamnıñ
Madağın estip barşası tañğa qaldı.

Äy, jamağat, qoymayık hıqtı javıp,
Hıqtı javıp, kıyıkka bolmas avıp.
Atam munı jasırıp qoyğan eken,
Qazına sarayınan aldım tavıp.

Jurtım-ay , meniñ atam qayday kisi,
Oylasam, bolıptı goy jaman isi.
Munday ğaziz Rasuldı jurrqa ayıp,
Bilgizbey tıgıp tastap qoyğan nesi?!

Balkıyyağa aytadı jamağattar:
Ötken şıǵar atañnan talay ğäpter,
Jasırğannıñ bir mänisi bolğan şıǵar,
Olay- bulay söz aytpa oğan, depler.

Andan soñıra ğaşıqtan Balkıyyanıñ,
Tağattarı tağ boldı beyşaraniñ.
Muhammed payǵambarğa mağabbatı
Künnen- künge ziyyada boldı onıñ

Balkıyya mağabbattıñ savdasınan
Mülde bezdi köñili dünüye isinen.
Alıp kelip, okıp ol kağızdarın
Jılap ruksat suraydı anasınan.

Balkıyya kağıtlarını okudu,
Toplanan halkın tamamı duydu.
Muhammed sallı Allahü aleyhisselam'ın
Övgüsünü duyup hepsi şaşırdı.

Ey cemaat,Allah'a yüreğimizi kapatmayalım
Eğriyola dönmek olmazAllah'ı unutmayalım
Babam bunu saklamış,
Sarayındaki hazinesinden buldum.

Ey halkım, babam nasıl biri,
Düşünsem, olmuş ya kötü işi.
Böyle aziz resulü halka söyleyip,
Bildirmeyip saklamak nesi?

Balkıyya söyledi; “Cemaat:
Vardır saklamasının birçok sebebi.
Saklamanın bir manası çıkar
Öyle böyle söz söyleme ona” demişler.

Ondan sonra aşktan Balkıyya'nın
Takati kalmadı zavallının.
Muhammed peygambere sevgisi
Günden güne daha çok arttı onun.

Balkıyya sevgilinin sevdasından
Tamamen vazgeçti gönlü dünya işinden.
Alıp okuyup kağıtları
Ağlayıp izin istemiş anasından.

Balkıyya der: Äy, meniñ ğaziz anam,
Düniye, aqırette riyza bol öziñ mağan.
Kağazda jazılğannıñ iyesini
İzdemeyinşe, joq endi meniñ şaram.

Allağa tapsırdım, balam, depti,
Apattardan saqtasın aman, depti.
Bu niyetti oyña alıpsıñ goy,
Puksat bermey qayteyin sağa, depti.

Balkıyya anasınan puksat aldı,
Öziniñ otavına jürip bardı.
Öz ornına Qahardı patşa kılıp,
Sapar şıgıp ketüvge dayarlandı.

İnisi Qaharmenen amandastı,
Padişahlık kiyimin bärin şeşti.
Jolavşılar kiyimin kiyip alıp,
Şamğa qaray jüretin jolğa tüsti.

Şam jolımen Balkıyya jürip bargan,
Bir teñizdiñ şetine kelip qalğan.
Teñizdiñ jiyeginde köp keme tur,
Barşasına kerüvender jügin salğan.

Balkıyya kerüvenderden surdı habar:
Qaysı jaqқа ketedi bu kemeler?
Kerüvender Balkıyyağa javap berdi:
Bu kemeniñ barşası Şamğa barar.

Balkıya demiş: Ey benim aziz anam,
Dünyada ahirette razı olasın bana
Kâğıtta yazılanın sahibini
Bulmayınca, yok benim çarem.

“Allah’a emanet ettim evladım, dedi.
Kazalardan korusun” dedi.
“Bu niyeti aklına koymuşsun ya,
İzin vermeyip ne yapayım sana” dedi.

970

Balkıyya anasından izin aldı,
Kendi otağına vardı.
Kendi yerine Kahar’ı padişah yapıp,
Yola çıkıp gitmeye hazırlandı.

Kardeşi Kahlarla selamlaştı,
Padişahlık giyiminin hepsini çıkardı.
Yolcu giyimini giyip,
Şam’a doğru gitmek için yola çıktı.

Şam yolundan Balkıyya gitmiş,
Bir denizin kenarına gelmiş.
Denizin kıyısında çok gemi var

980

Hepsine de kervanlar yükünü bırakmış.

Balkıyya kervancıya sordu haber,
Ne tarafa gidiyor bu gemiler?
Kervancı Balkıyya ’ya cevap verdi,
Bu gemilerin hepsi Şam’a gider.

Balkıyya ol kemege minip ketti.
Joldas bolıp kervenmen jürip ketti.
Neşe künder jürgennen soñ, endi bular
Teñizde bir aralğa kelip jetti.

Kelgennen soñ aralğa endi bular,
Kemelerin jiyekke bayladılar.
Balkıyya hām kemede kervender
Kurgakça şığıp seyil oyladılar.

Ağaşka tañkalıptı kerven tegis,
Ol aralda ağaştar bek köp emes.
Ağaşardı aralap jürip körse,
Här ağaşta här türlü bitken jemis.

Kervenderdiñ barşası jemis jepti,
«Köp eken-ay bu jerde jemis», depti.
Balkıyya da jemiske toyıp alıp,
Bir ağaştıñ tübinde damıl etti.

Bir sārıde Balkıyya damıl etken,
Jürip qayıp ketipti kerven bitken.
Balkıyya men olardıñ jumısı jok,
Toqtamağan, kervender jürip ketken.

Olar anda bek uzaq turmağanlar,
Uyıktağan Balkıyyanı körmegenler.
Kemelerdiñ barşası ketip qalğan,
Balkıyyanı eskerip bilmegenler.

Balkıyya o gemiye binip gitti.
Yoldaş olup kervanla gitti.
Nice günler gittikten sonra, şimdi bunlar
Denizde bir adaya geldi.

Geldikten sonra adaya şimdi bunlar,
990 Gemilerini kıyıya bağladılar.
Balkıyya ve gemideki kervanlar
Karaya çıkıp yürümeyi düşündüler.

Bütün kervan ağaçlara şaşırmış
O adada ağaçlar pek çok değılmiş.
Ağaçların arasını gezip gördüğünde
Her ağaçta her türlü meyve yetişmiş.

Kervancıların hepsi meyve yedi,
“Çokmuş ya burada meyve” dedi.
Balkıyya da meyveye doyup
1000 Bir ağacın dibinde mola verdi.

Bir seher vakti Balkıyya dinlenirken,
Geri dönmüş kervan çekip gitmiş.
Balkıyya ile onların işi yok,
Kervanlar gitmiş beklemeden.

Onlar oraya pek uzun durmadılar,
Uyuklayan Balkıyya'yı görmediler.
Gemilerin hepsi gitmiş,
Balkıyya'nın kaldığını bilmediler.

Biraz jatıp Balkıyya oyanıptı,
Oyanıp jan-jağına qaranıptı.
Adam da jok, darıyyada keme de jok,
Teñizbenen kemeler jönelipti.

Bäri ketken jönelip keme bitken,
Qarası da körinbey alıs ketken.
Balkıyya «Endi halım ne bolad», dep,
Bir Qudayğa sıyınıp, zarlıq etken.

Äy, Quday-a, sıyındım sagan, depti,
Öziñ järdem kıl endi mağan, depti.
Öziñ järdem kılmasañ, äy, Quday-a.
Menim isim boldı goy jaman, depti.

Balkıyya tävekeldi Haxğa kıldı,
Suv jiyegin jağalap jüre berdi.
Aldında kulağına Balkıyyanıñ
Bir uvlağan-şuvlağan davıs keldi.

Suv jağalap Balkıyya jüredi endi,
Ol davısğa jağındap keldi endi.
Jağın kelip aldında uvlap turgan
Aydahar, jılandardı köredi endi.

Alıstan qaraların körip onıñ,
Jürekteri şoşıdı Balkıyyanıñ.
Moyındarı tüyeniñ moyınınday
Bek ülken eken goy ajdahanıñ.

Biraz yatıp Balkıyya uyanmış,
1010 Uyanıp kendi kendine düşünmüş.
İnsan da yok, denizde gemi de yok.
Denizden gemiler yola çıkmış.

Gemilerin hepsi yola çıkmış,
Karaltısı bile görünmeden uzaklaşmış.
Balkıyya “Şimdi halım ne olur” deyip
Tek Allah’a sığınıp, yalvarmış.

Ey Allah’ım sığındım sana, demiş,
Kendin yardım et şimdi bana, demiş.
Sen yardım etmezsen ey Allah’ım
1020 Benim işim oldu ya fena, demiş.

Balkıyya Hakk’a tevekkül etti,
Suyun kıyısına yaklaşıp geldi.
Önünde kulağına Balkıyya’nın
Bir uğultulu ses geldi.

Suya yakınlaşıp Balkıyya yürüdü,
O sese yakınlaşıp geldi.
Yakınlaşıp önünde bağıırıp duran
Ejderhalar, yılanlar gördü.

Uzaktan karaltılarını görüp onların,
1030 Yüreği irkildi Balkıyya’nın.
Boyunları devenin boyu kadar,
Pek büyükmüş ya ejderhanın.

Ajdahardıñ barşası bağıradı,
Kattı kılıp davıstap ağıradı.
Barşası: «Lâ ilâha illa Alla,
Muhammed- Rasul Alla», dep şağıradı.

Aydaharlar jad eter Muhammedti
Muhammedti «Rasul» dep zikir etti.
Muhammedtiñ atını estigen soñ,
Balkıyyanıñ köñilinen qorqu ketti.

Balkıyya jakınıraq jürıp barıp,
Qayran bolıp turuptı oğan bağıp.
«Suvretteri aydahar, jılanday goy,
Adam tilin söyleydi bular nağıp?»

Balkıyyanı körgen soñ aydaharlar,
Amandasıp hal-añval suraydılar:
Äsiliñiz, nesiliñiz kim boladı,
Qaydan keldiñ, mekeniñ qayda bolar?

Adamzattan boladı benim äsilim,
Bäniy İsrayıl kavımınan benim näsilim.
Mısırdıñ padişahı men bolarım,
Balkıyya dep aytarlar benim esimim

Olar aytar: Şaharıñ Mısır kani,
Estimedik, körmedik bizder onı.
«Adam bar dep dünyede» estir edik,
Körmep edik adamdı heş zamanı.

Ejderhaların hepsi bağırdı,
Gür sesle haykırdı.
Hepsi “Lâ ilâhe illallah,
Muhammedürresûllullah” diye seslendi

Ejderhalar yad eder Muhammed’i,
Muhammed’i Resul diye zikretti.
Muhammed’in adını işittikten sonra
1040 Balkıyya’nın gönlünden korku gitti.

Balkıyya yakına varıp,
Hayran oldu ona bakıp.
Yüzleri ejderha, yılan gibi
İnsan dilini konuşuyor bunlar nasıl?

Balkıyya’yı görünce ejderhalar
Selamlaşıp hâl hatır sordular.
“Aslınız, nesliniz kimdir,
Nereden geldiniz memleketin neresidir?”

İnsandandır aslım,
1050 İsrail oğullarından neslim.
Mısırın padişahıyım
Balkıyya diye söylenir isimim.

Onlar söyledi: Şehrin Mısır hani,
İşitmedik görmedik bizler onu.
Dünyada insan var diye işitirdik,
Hiçbir zaman görmemiştik insanı.

Adam uğlı keldi ęoy ęasımızęa,
Ädemi eken adamdı ęaramaęa.
«Adam değen osı eken ęoy edi», dep
Ęarastılar baręası Balkıyyağa.

«Adam» değen osınday boladı eken,
Heğ körmedik adamdı senen böten.
Balkıyya javap berdi hem olaręa:
Sizdi körıp men dağı ęajap etem.

Aydaharsız ęaravęa özderińiz,
Ottay janıp turadı közderińiz.
Aydaharlar, jılandar bolsańız da,
Adamęa, moldalaręa söyleytin sözderińiz.

Äy, Balkıyya, tańęalma bizge, deydi,
Biz aytalık jönimizdi sizge, deydi.
Jahannam tamuğında turaturgan
Jılандардан bolamız biz de, deydi.

Mekenimiz osı jerde jazęı künde,
Ęıstı küni jahannam tamuğında.
Jahannam «ah» dep demin şıęaręanda,
Sonımen atılıp tüstik munda.

Surasańız ęabardı jahannamnan,
Jılında eki ęabat ala-dur dem,
Bir vağıtta sulıvın işke tartıp,
Bir vağıtta şığarar tısқа demin.

İnsanoğlu geldi ya ęarşımıza
Güzelmış insanoğlu bakmaya.
İnsan denilen buymuş ya deyip
1060 Baktılar hepsi Balkıyya'ya.

Böyle olurmuş insan değinilen,
Hiç görmemiştik insanı önceden.
Balkıyya cevap verdi onlara
Görünce bende hayret ettim sizden

Ejderha gibi görünüyor bedeniniz,
Ateş gibi yanıyor gözleriniz.
Ejderhalar, yılanlar olsanız da
İnsan gibi, mollalar gibi söyledikleriniz.

“Ey Balkıyya şaşırma bize” dedi,
1070 “Biz anlatırız gerçeği size” dedi.
“Cehennem ateşinde duran
Yılanlardanız biz de” dedi.

Mekânımız o yerde yaz gününde
Kış gününde, cehennem ateşinde.
Cehennem ah deyip nefesini ęıkardıęında
Öylece atılıp düştük buraya.

Sorarsanız cehennemden haberi,
Yılda iki kez alır nefesi,
Birinde güzelce derine çekip,
1080 Birinde ęıkarır dışarı nefesini.

Demin alsa işine, küş boladı,
Jer jüzi suvıķ bolıp kış boladı.
Demin tısķa şıǵarsa, jaz kün bolıp,
Dünyedegi jandarǵa hoş boladı.

«Ajdaħa» derler bizderdi körgen adam,
Biraķ bizder emespiz ajdahadan.
Jahannamda bek usaķ jılandarımız,
Joķ şıǵar jahannemda bizden jaman.

Atılǵanda bu jerge isimiz joķ,
Bizge de jardım berer kisimiz jok.
Jahannamnıñ deminiñ eķpinimen
Atılamız, bittey de küşimiz joķ.

Jartı jılday turamız munda büytıp,
Andan soñıra baramız anda қaytıп.
İşke tartıp jahannem taǵı demin,
Қayda bolsa aladı bizdi tartıp.

Balkıyya dep olarǵa: Taǵı sizder
«Lä iläħa illa Alla», deysizder.
Muħammed payǵambardıñ atın aytıп,
Onı taǵı bilesiz eken sizder.

Äy, Balkıyya, dünyege kelgen kisi
Tamaķ işip turadı erteñ-keşi.
Allahı, Muħammedti zikir qılsaq,
Tamaǵımız boladı bizdiñ osı

Nefesini içine çekse, güç olur
Yeryüzü soǵuk olup kış olur.
Nefesini dıǵarı ǵıkarsa yaz günü olur
Dünyadaki canlara hoş olur.

Ejderha der bizleri gören insan,
Fakat bizler deǵiliz ejderhadan.
Cehennemde pek ufak yılanlarız,
Çıkmaз cehennemde bizden yaman.

Atıldıǵımızda bu yere, işimiz yok,
1090 Bize yardım verecek kimsemiz yok
Cehennemın nefesinin kuvvetiyle
Atıldık pek de gücümüz yok.

Yarım yıl kadar kalacaǵız burada durup,
Ondan sonra varacaǵız oraya dönüp.
İçe çekip cehennem yine nefesini,
Nasıl olsa alacak bizi çekip.

Balkıyya onlara der “bir daha siz
La ilaħe illallah diyeceksiniz.
Muħammed peyǵamberin adını söyleyip
1100 Onu bir daha bilecekmişsiniz.

Ey Balkıyya, bu dünyada yaşıyan kişi
Yemek içer sabah akşam
Allah’ı Muhammed’i zikretsek
Yemeǵımız bu olacaktır bizim.

Birev bolsa dünyede seniñ dostıñ,
Dostı bolsa tağı ol bayğustıñ,
Ol dostıñ üşin, äy, Balkıyya,
Artıgıraқ kütersiñ onıñ dostın.

Birisi olsa dünyada senin dostun,
Dostu olsa da o zavallının,
O dostun için ey Balkıyya
Fazlasıyla gözlersin dostluğunu²²³

Haq, Tağala bizderge jarlık etti:
Muhammed-dür haqıykat dostım, depti.
Meni zikir kılsañız, pendelerim,
Birge zikir kılıñ, dep, Muhammedti.

Hak Teala bizlere buyruk verdi,
“Muhammet’tir gerçek dostum” dedi.
“Kullarım beni zikredecekseniz,
Muhammet’le birlikte zikredin” dedi.

Balkıyya bu sözderdi esitip aldı,
Ğaşığı artıp köñilinde tarmaqtandı.
«Men endi sol Särvardı izdeyin», dep,
Amansıp olarmen ketip qaldı.

Balkıyya bu sözleri işitti,
Aşkı artıp gönlünde büyüdü.
Ben şimdi o serveri takip edeyim, deyip
Onlarla vedalaşıp ayrıldı.

Amandasıp olarmen jürip ketti,
Jüre- jüre qurğaq jer endi bitti.
Töñiregi barşası dariyya boldı,
Teñizdiñ däl şetine kelip jetti.

Onlarla vedalaşıp gitti,
Yürüye yürüye kara bitti.
Her yanı ırmak oldu,
1120 Denizin tam kıyısına geldi.

Anda kördi bir keme suvğa batқан,
Adamdarı barşası ölip jatқан.
Barşaları ölipti ğarıқ bolıp,
İzdep tağı sonda bir қayıқ tapқан.

Orada gördü bir gemi suya batmış,
İnsanlarının hepsi ölmüş.
Hepsi ölmüş boğulup
Arayarak orada bir kayık bulmuş.

Suv boyında Balkıyya қayıқ tapқан,
Aydap kelip jel onı şetke қаққан.
«Tävekel» dep қayıққа minip alıp,
Aқırındap jelmenen jürip аққан.

Su boyunda Balkıyya kayık bulmuş,
Sürükleyip rüzgâr onu kenara getirmiş.
Tevekkül diyerek kayığa binip,
Rüzgârın gücüyle akıp gitmiş.

²²³ Fazlasıyla kol kanat gerirsın.

Minip alıp Balkıyya bir kayıktı,
Neşe künder suvmenen jürip aqtı.
Neşe künder teñizden ağıp jürip,
Bir künderde qurğakqa kelip şıqtı.

Äy, jamağat, bul sözdi añğarıp tur,
Şahıymaran Jamsıbқа aytıp otır.
Öziniñ qolğa tüsip qalğandığın
Aytuvğa mñğaylanıp kele jatır.

Äy, Jamsıb, men aytayın endi sizge,
Qaza kelse körinbey keler közge.
Balkıyyanıñ qurğakqa şıqqan jeri,
Kelip şıqqan däl bizdiñ üstimizge.

Köresiñ goy bu turğan ajdahanıñ
Qasımда otır edi bäri onıñ.
Sol vaqıtta jayavlap kele jatқан
Qarasını kördik biz Balkıyyanıñ.

Ol Balkıyya kayığın baylap jürdi,
Tavlardıñ arasına enip kirdi.
Tav işinde Balkıyya kenetten
Jıyılıp jatқан jerimizde bizdi kördi.

Körgennen soñ keskinin ajdahanıñ,
Qorqıp ketti zäresi bayşaranıñ.
Qorıqqandığın bilgen soñ aydahardan,
«Qorıqpa» dep qasına bardım onıñ.

Balkıyya bir kayığa bindi,
1130 Nice gün suyla birlikte yol gitti.
Nice gün denizde yol alıp,
Bir gün karaya indi.

Ey cemaat, bu sözü anlayın
Şahmaran Jamsıb’a söylüyor.
Kendinin ele düşüp kaldığını
Anlatmaya hazırlanıyor.

Ey Jamsıb ben söyleyeyim şimdi size,
Ölüm gelse görünmez gelir göze.
Balkıyya’nın karaya çıktığı yer,
1140 Tastamam bizim üstümüzde.

Görüyorsun ya bu ejderhanın
Yanımda oturuyor hepsi onun.
O vakitte yaya geliyormuş
Karaltısını gördük Balkıyya’nın.

Balkıyya kayığını bağladı,
Dağların arasına inip girdi.
Dağ içinde Balkıyya aniden
Yattığımız yerde bizi gördü.

Gördükten sonra biçimini ejderhanın,
1150 Ödö koptu zavallının.
Korktuğunu anlayınca ejderhadan
Korkma diye yanına vardım onun.

Adam uęlı, keldiň be aman, dedim,
Aydaharlar kılmaslar ziyan, dedim.
Olar meniň äşkerim, ruşsatsız
Birevi de tiymesler sağan, dedim.

“İnsanoğlu, sağ mı geldin” dedim,
“Ejderhalar zarar vermezler” dedim.
“Onlar benim askerlerim, izinsiz
Hiçbiri dokunmazlar sana” dedim.

Heş te bular tiymesler sizge, dedim,
Korkıp kılma köňiliňdi özge, dedim.
Bulardıň padişası bolamın men,
«Şahmaran» dep aytarlar bizge, dedim.

“Hiç bunlar dokunmazlar sana dedim,
Korkup kendini yalnız hissetme” dedim.
“Bunların padişahı oluyorum,
Şahmaran diye söylerler bana” dedim.

Munı aytқан soň ol biraz aldı demin,
Kaydan şıgıp bu jerge keldiň? dedim.
Adam uğlı jürmeytin jerler edi,
Kaydan kelip, bu tavęa kirdiň? dedim.

Bunu söyledikten sonra biraz nefes aldı,
Nerden çıkıp bu yere geldin dedim
İnsanoğlunun gelmeyeceğin yerlerdi
Nerden gelip, bu dağa girdin, dedim.

Atım benim Balkıyya, Mısır şaharım,
Küydirdi göy maħabbat benim bağırım.
Muħammed payęambaręa ğaşık bolıp,
Onı izdep saparęa şıgıp jürdim.

Şehrim Mısır, Balkıyya adım,
Yandı sevgiden bağırım.
Muhammed peygambere âşık olup
Onu arayarak yola çıktım.

Ĝaşık boldım Muħammed payęambaręa,
Onı izdep şıktım men bul saparęa.
Janım, tănım onıň üşin piyda kılıp,
Kayıkpenen kirdim men darıyyalaręa.

Âşık olup Muhammed peygambere,
Onu aramak için çıktım sefere.
Canımı, bedenimi onun için feda edip,
Kayıkla girdim ırmaklara.

Mağan ayttı ęalayş a kelgenderin,
Meħnat körip darıyyada jürgenderin.
Şaharınan şıgıp bizge jolıkķanş a,
Bärin ayttı vaķıyęa körgenderin.

Bana anlattı nasıl geldiğini,
Mihnet görüp ırmağa girdiğini.
Şehrinden çıkıp bize gelene kadar
Hepsini anlattı, yolda gördüklerini.

Oğan dedim: Kelipsiñ, äy, ğaribim,
Ğaşıķ bolıp, izdevge tastap jeriñ.
Ol sondayın payġambar, onıñ üşin
Ğalam ħalkın jaratķan Ħaķ Ķadirim.

Ķuday saġan beripty maĥabbattı,
Maĥabbatıñ maġan da äcer etti.
Jibermeyim, ħasımda saķtar edim,
Süygen üşin Ħaķ dostı Muĥammedti.

Biraķ endi men saġan puķsat berdim,
Ķurmetine ol ġaziz Payġambardıñ.
Duġa kıl maġan endi, ħabıl, dedim,
Duġaları sizdeyin ġaripterdiñ.

Ķayıġıña minip al, ğaribim- ay,
Tüstik jaķķa jüre ber Şamġa ħaray.
Ķayır duġa, Balkıyya, saġan endi,
Jolıñızdı oñ kılısın Ķadir Ķuday.

Äy, Balkıyya, taġın da maġan ħarañ,
Ösiyetim bar meniñ taġı saġan.
Eki türlü ösiyet aytamın men,
Amanat-dur barsañız asen-aman.

Ösiyetim biri sol: jürersiñ sen,
Payġambardıñ jüzini körersiñ sen.
Ķıyamet kün bolġanda meniñ üşin
Payġambardan şapaġat tilersiñ sen.

Ona dedim “Gelmişsin ey garibim
Âşık olup aramaya, bırakıp yerini.
O sonuncu peygamber, onun için
Alemleri yarattı Hak Kadirim.”

1180

Allah sana vermiş sevgiyi,
Sevgin bana da etki etti.
Göndermez yanımda tutardım
Sevmek için Hak dostu Muhammed’i.

Fakat ben sana izin verdim,
Hürmetine o aziz peygamberin.
Dua et bana şimdi, kabul olur dedim,
Duaları sizin gibi gariplerin.

1190

Ey garibim kayıġına bin,
Güney tarafına Şam’a doğru çık.
Balkıyya hayır dua senin şimdi,
Kadir Allah yolunu etsin açık.

Ey Balkıyya bir bak bana,
Vasiyetim var benim de sana.
İki türlü vasiyet söyleyeyim,
Emanettir varırsan saġ.

1200

Vasiyetimin biri şu: gidersin,
Peygamberin yüzünü görürsün.
Kıyamet gününde benim için
Peygamberden şefaatt dilersin.

Äy, Balkıyya, unıtpa endi bizdi,
Amanat- dur tındañız sözimizdi.
Payğambardı körgende meniñ üşin,
Ayağına koyğaysıñ jüziñizdi.

Jäne bu-dür ekinşi meniñ sözim,
Ägar salsañ sözime köñil közin.
Pälen jerde Şahmarandı kördim men, dep,
Heşkimge aytpağansıñ biraq öziñ.

Tapsırdım Balkıyyağa amanattı,
Amanatım Balkıyya qabıl etti.
«Tävekel» dep menimenen amandasıp,
Qayıqqa minip alıp jürip ketti.

Äy, Jamsıb, tıñdap otır mına kepti,
Ayrılıp Balkıyya bizden ketti.
Neşe künder suvmenen, qurğaqpenen
Jüre-jüre bir künde Şamğa jetti.

Kelip jetti Balkıyya bir kün Şamğa,
Mağşuğın tappadı izdep anda.
Payğambar ol şaharda bolmağan soñ,
Şığıp ketti şahardan sol zamanda.

Şam şaharında köp turmay jönelipti,
Andan Qudıs şaharına ol kelipti.
Ol Bāytul-Muqaddistiñ şaharında
Hālayıqtıñ bārine bilinipti.

Ey Balkıyya unutma o vakit beni,
Emanettir, duydun sözümüzi.
Peygamberi gördüğünde benim için
Ayağına koyasın yüzünü.

Ve budur benim ikinci sözüm,
Eğer salarsan sözüme gönül gözüñ.
“Falan yerde Şahmaran’ı gördüm” deyip
Hiç kimseye anlatmayacaksın lakin özün.

Devrettim Balkıyya’ ya emaneti,
Emanetimi Balkıyya kabul etti.
Tevekkül deyip benimle vedalaşıp
Kayığa binip gitti.

Ey Jamsıb, dinle bu sözü
Ayrılıp Balkıyya bizden gitti.
Nice gün sudan, karadan
Gide gide bir gün Şam’a geldi.

Geldi Balkıyya bir gün Şam’a,
Sevgilisini bulamadı arayıp orada.
Peygamberi o şehirde bulamayınca,
Çıkıp gitti şehirden o zamanda.

Şam şehrinde çok durmadı,
Oradan Kudüs şehrine geldi.
Beytül Mukaddes’in şehrinde
Halkın hepsini tanırdı.

Ol şaharda Balkıyya köp turıptı,
Halayıqtıñ işinde köp jüripti.
Öziniñ ne kıdırıp jürgendigin
Jurtқа söylep bärine bildiripti.

Ol şaharda bir galım bolğan eken,
Galımdıǵı ziyada moldan eken.
Atı Akap, simiya, ǵılım nüjüm,
Kökireginde barşası tolğan eken.

Ol bir ǵalım bir künde oy oylağan,
Oylamağan oyında oy qoymağan.
Bu dünüyenıñ malına, devletine
Adamıñ näpsi menen közi toymağan.

Ol ǵalım kitapına salğan közin,
Heşbir kimge aypağan tapқан sözін.
Buringıda bolıptı bir paygambar,
«Süleymen» derler eken onıñ özin.

Ǵılımnenen ol molda aqıl tüzip,
Bolıptı Süleymenniñ esimi tüzik.
Dünüyenıñ padişası boluvına
Sebep bolğan qolında jalǵız jüzik.

Sol jüzik barmaǵında jürgen eken,
Jäbireyil perişte bergen eken.
Sol jüzilti kiygen soñ barmaǵına,
Diyıu, peri hükimine kirgen eken.

O şehirde Balkıyya çok durdu,
Halkın içinde çok gezdi.
Kendisinin ne için gezdiğini
Halka söyleyip hepsine bildirdi.

O şehirde bir âlim varmış
1230 Âlimliǵı fazla mollaıymış.
Adı Akap simya, müneccimlik
Bağrında hepsi varmış.

O âlim bir gün düşünmüş.
Aklında düşünmedik bir şey bırakmamış.
Bu dünyanın malına, zenginliǵına
İnsanın nefsi ve gözü doymazmış.

Alim kitabına göz atmış,
Hiç kimseye söylenmeyen sözü bulmuş.
Geçmişte bir peygamber varmış,
1240 Ona “Süleyman” derlermiş.

İlimle o molla akıl etmiş,
Süleyman’ın ismi iyi anılmış.
Dünyanın padişahı olmasına
Elindeki yüzük sebepmiş.

O yüzük parmaǵındaymış,
Cebrail meleǵı vermiş.
O yüzüǵü parmaǵına taktıktan sonra,
Dev, peri hükümüne girmiş.

Onın da bir kün ğumırını bitken eken,
Opat bolıp dünyeden ötken eken.
Osı Bāytul- Muḳaddis şaharında
Üşbu pāniy dünyeden ketken eken

Ölgennen soñ jıyılıp barşa jındar
Süyegin Süleymenniñ kötergenler.
Jeti teñiz ötkizip Süleymendi,
Qap tavına bir jayğa ketirgenler.

Periler Süleymendi ketken alıp,
Barmağına jüzigin birge salıp.
Qap tavınıñ sayında taqıt qurıp,
Sol taqıtқа қойылар onı aparıp.

Aqap molda oylaydı: «Etsem eken,
Sol yeti teñizlerden ötsem eken.
Süleymenniñ jüzigin kiyip alıp,
Patşa bolıp muratқа jetsem eken».

Köp qaradı ol molda kitaptardı,
Teñizderdi ötüvge hayla bar ma.
Qaray berip kitaptan tavıp aldı,
«Ötüvge hayla bar, dep, dariyyalardı».

Aqap molda oylaydı: «Ne etse kerek,
Bu dünyede bir ağaş bitse kerek.
Sol ağaştıñ japırağıñıñ suvın sürtse,
Ayak batpay dariyyadan ötse kerek».

Onun da bir gün ömrü bitmiş,
1250 Vefat edip dünyadan gitmiş.
Bu Beytül Mukaddes şehrinde
İşte bu fani dünyadan gitmiş.

Öldükten sonra toplanıp bütün cinler
Cesedini Süleyman'ın götürmüşler.
Yedi deniz geçirip Süleyman'ı,
Kaf Dağı'nda bir yere getirmişler.

Periler Süleyman'ı getirip,
Parmağında yüzüğüyle bırakıp.
Kaf Dağı'nın vadisinde taht kurup
1260 O tahta koydular onu götürüp.

Akap Molla düşündü: “Yapsam,
Yedi denizden geçsem,
Süleyman'ın yüzüğünü takıp
Padişah olup muradıma ersem.”

Çok aradı molla kitapları,
Denizi geçmeye hile var mı?
Bakıp kitaptan buldu
Geçmeye hile var diye ırmakları.

Akap Molla düşündü: “Ne yapmak gerek
1270 Bu dünyada bir ağaş olması gerek.
O ağacın yaprağının suyunu sürtüp
Ayak batmadan ırmaktan geçmek gerek.”

Akap arap kitapa: Ayay, depti,
Bul aatı tapızca uday, depti.
agarda ahiymaran kola tsse,
Agatı tabıluvu oay, depti.

Molda Akap bu oymen jredi eken,
Patalıtı knili tileydi eken.
«Bu dniyede bir jerde ahmarandı
Krgen kisi bar ma?» dep syleydi eken. **1280**

lkıssa, Balkıyya ol aharda,
Sz sylesip jripti hrbir jerde.
Menim zim Payambara aık bolıp,
Onı izdep keldim men bu ahara.

Mısırdı aharınan keldim, depti,
Kele jatıp mehattı krdim, depti.
Jalgız zim kikene ayıpenen
Bek tere teizderge kirdim, depti.

ayıpenen teizge kirdim, depti,
Araldara ııp ta jrdim, depti.
Ol teizdi ıinde araldarda
Biratar aydaharlar krdim, depti.

Bul sz aharlarda kbeyipti:
Mısırdan bir padiya kelgen, depti.
Kele jatıp teizdi aralında
Aydaharlar, jlandar kringen, depti.

Akap bakarak kitaba: “ıte” demi.
“Bu aacı buldurursa Allah” demi.
Eer ahmaran ele derse,
Aacın bulunması kolay demi.

Molla bu dnceyle gitmi,
Padiahlıı gnl istemi.
“Bu dnyada bir yerde ahmaran’ ı
Gren biri var mı?” diye sylemi.

El-kıssa, Balkıyya o ehirde,
Konuup dururdu her bir yerde.
Ben Peygambere aık olup,
Onu arayarak geldim bu ehre.

“Mısır ehrinden geldim” demi.
“Gelirken zorluu grdm” demi.
“Yalnız baıma ufak kayıkla
Pek derin denizlere girdim” demi.

“Kayıkla denize girdim” demi.
1290 “Adalara ıkararak geldim” demi.
“O denizin ıinde, adalarda
Birtakım ejderhalar grdm” demi.

Bu sz ehirde yayılmı:
“Mısırdan bir padiah gelmi” demi.
“Gelirken denizin adasında
Ejderhalar, yılanlar grm” demi.

Bu söz endi köbeyip ösken eken,
Birevlerden-birevine köşken eken.
«Soday adam Mısırdan kelipti», dep,
Akap'ın kulağına tüşken eken.

Akap molda bu sözdi esitip alıp,
«Bir gajayıp söz eken», dep, tañğa kalıp.
«Öz avzımnan anıktap surayın», dep,
Päterine Balkıyyanıñ keldi kalıp.

Ol Akap Balkıyyağa kelip qaldı,
Amandasıp körisip qolın aldı.
Oyı sol: Balkıyyanı söylettirip,
Şahmarandı bilüvge qumarlandı.

Ayıptama, müsäpir, endi bizdi,
Jañada esitip edim öziñizdi.
«Payğambardıñ gäşığı» degennen soñ,
Körgeli kelip edim jüziñizdi.

Jüziñizdi körgeli keldim munda,
Meniñ atıp boladı Akap molda.
Payğambardı izdep siz jür ekendiz,
Maqsutıñızdı bergey-de seniñ Alla.

Müsäpirim, Mısırdan kelipsiz siz,
Teñizderde qayıqpen jüripsiz siz.
Teñizderdiñ işinde araldarda
Birqatar gajayıptar köripsiz siz.

Bu söz şimdi yayılıp, genişlemiş,
Birinden diğerine geçmiş.
“O adam Mısırdan gelmiş” diye
1300 Akap'ın kulağına gelmiş.

Akap Molla bu sözü işitmiş,
“Bir acayıp sözmüş” deyip şaşırılmış.
Kendim ağızımla açıkça sorayım diye
Balkıyya'nın evine gelmiş.

Akap Balkıyya'ya geldi,
Selamlaşıp görüşüp, el sıkıştı.
Düşüncesi şu; Balkıyya'yı söylettirip
Şahmaran'ı öğrenmek için meraklandı.

Ayıplama misafir şimdi bizi,
1310 Yeni işitmiştim sizi.
Peygamberin aşığı denilince,
Görmek için geldim yüzünüzü.

Yüzünüzü görmeye geldim buraya,
Benim adıma derler Akap Molla.
Peygamberi arıyormuşsunuz,
İstedigini versin senin Allah.

Misafirim, Mısırdan gelmişsin,
Denizlerden kayıkla geçmişsin.
Denizlerin içinde adalarda
1320 Birtakım acayıplikler görmüşsün.

Härne kılşa Ƙudayım kıla, deydi,
Maqsutıñdı Ƙudaydan tile, deydi.
Özimniñ kulağımnen esiteyin,
Kärim kılıp körgeñiñdi söyle, deydi.

“Her ne etse Allah’ım ede” dedi,
“İstediğini Allah’tan dile” dedi.
“Kendi kulağımla duyayım
Kerem et, gördüğünü söyle” dedi.

Söyleydi: Teñizderge kirdim men, dep,
Ƙayıkpenen jalğızım jürdim men, dep.
Ƙağıp- soğıp, Ƙanşa köp söyletse de,
Aytpaptı «Şahmarandı kördim men» dep.

Söylüyor: “Denizlere girdim” deyip,
“Ƙayıkla yalnız geldim” deyip,
Dürtükleyip ne kadar çok söyletse de
Söylemedi “Şahmaran’ı gördüm” diye.

Ol söylegen sözderin Balkıyyanıñ,
Akap molda tıñdaptı bärin onıñ.
Özine jaraytın söz bolmağan soñ,
İşindegi aytadı oylağanın.

1330

Balkıyya’nın söylediği sözleri,
Akap Molla dinledi hepsini.
Kendine yarayacak söz bulamayınca
Söyledi içindeki düşüncesini.

Äy, Balkıyya, oyım bar meniñ, deydi,
Oyñ jöñin men sağan deyil, deydi.
Ol oylağan närsem köñilimdegi
Tabıluvı boldı goy Ƙıyın, deydi.

“Ey Balkıyya, düşüncem var benim” dedi
“Düşüncenin aslını sana söyleyeyim” dedi
“Gönlümdeki düşündüğüm şey
Zor tezahür oldu” dedi.

Sol bir Ƙıyal örtegi jüregimdi,
Taba almadım oymenen keregimdi.
Sol oylağan tabılıp Ƙolğa tüsse,
Ƙuday berdi, dep edim, tilegimdi

1340

Bir hayal kapladı yüreğimi,
Bulamadım düşüncemin gereğini.
O düşünce bulunup ele düşse,
Allah verdi derdim dileğimi.

Sol oylağan tabılsa barar edim,
Ƙaysı jerde bolsa da, alar edim.
Ekevimizge bek jaksı bolar edi,
Sen dağı izdegeñiñ tabar edin.

O düşünce bulunsa varırdım,
Nerde olsa da alırdım.
İkimize pek yakışırdı,
Sende aradığımı bulurdun.

Molda Akap, ne seniñ oylağanıñ,
Oyñızdan şıgarıp qoymağanıñ.
Ol oyñız ne eken, molda Akap,
Mānisin bilmedim oylap onıñ.

Menim oyım Qap tavına barsam eken,
Süleymenniñ jüzigin alsam eken.
Ol jüzikti qolıma tūsirip alıp,
Süleymendey padiyşa bolsam eken.

Jüzik üşin Qap tavına ketsem, deymın,
Jeti teñiz üstinen ötsem, deymın.
Barmağınan jüzigin alıp kelip,
Patşa bolıp muratıma jetsem, deymın.

Bu dünyede bir ağaş bitedi eken,
Onı tapqan muratka jetedi eken.
Sol ağaştıñ japırağıñıñ suvın sürken,
Qurğaq jerdey dariyyadan ötedi eken.

Sol japıraqtıñ suvın sıgıp alıp,
Suvğa kirip ayakka sonı jağıp.
Ayaktar heş suvğa batpaydı eken,
Ketedi eken suvmenen jeldey ağıp.

Äy, Balkıyya, osı göy bizdiñ keñes,
Onı tapqan dünyede vayım jemes.
Şahıymaran tabılsa bu dünyede,
Ağaştıñ tabıluvı kıyın emes.

Akap Molla, düşüncen ne senin,
Aklından çıkarıp söylemediğın.
Düşüncen neymiş Akap Molla
Mahiyetini bilmedim düşünüp onun.

Düşüncem Kaf Dağı'na varsaymışım,
1350 Süleyman'ın yüzüğünü alsaymışım
O yüzüğü parmağıma takıp
Süleyman gibi padişah olsaymışım.

“Yüzük için Kaf Dağına gitsem” diyorum
“Yedi deniz üstünden geçsem” diyorum.
“Parmağından yüzüğü alarak gelip,
Padişah olup muradıma ersem” diyorum.

Bu dünyada bir ağaç varmış,
Onu bulan muradına erirmiş.
O ağacın yaprağının suyunu süren
1360 Topraktan geçer gibi ırmaktan geçermiş.

O yaprağın suyunu sıkıp,
Suya girip ayağa onu sürüp.
Ayaklar hiç suya batmazmış
Geçermiş sudan yel gibi akıp.

Ey Balkıyya, bu bizim düşüncemiz.
Onu bulan dünyada üzüntü görmez.
Şahmaran bulunsa bu dünyada
Ağacın bulunması zor gelmez.

Ustap alıp jılandıñ Şahmaranın,
Kezip jürse onınmen tavrıñ bärin.
Ağaştıñ, şöptiñ bəri söyleydi eken,
Aytadı eken özderiniñ paydaların.

Şahiymaran tabılsa körer edik,
Saħarada kezdirip jürer edik.
Saħaradağı, tavradağı bar şöpterdiñ
Barşasınıñ paydasın biler edik.

Ol ağaş ta bizge kez bolar edi,
Özindegi paydanı söyler edi.
«Meniñ suvım ayağına sürtken adam
Teñizderde bapaydı», dep edi.

Balkıyya der: Kezdirseñ ol jılandı,
Tavıp alsañ köñiliñde oylağandı,
Onı tavıp muratıñ ħasıl bolsa,
Soñınan ħaytesıñ Şahmarandı.

Aķap ayttı: Şahmaran ħolda bolsa,
Oylağan ağaşımdı tabıldırsa,
Azat ħılıp men onı ħoyar edim,
Niyetim sol, ħaksılık Ķuday buyırsa.

Balkıyya dep: Sandıqtı ħoysañ ħaħsı,
Köñildegi fiytnäni joysañ ħaħsı.
Soñğı künde vağdanı eki ħılmay,
Beyşaranı sen azat ħılsañ ħaħsı.

Yakalayıp yılanların şahmaranını,
1370 Dolaşsa onunla dağın tamamı.
Ağacın, otun tamamı söylemiş,
Anlatırmış özlerinin faydalarını.

Şahmaran bulunsa görürdük,
Çölde gezdirip yürürdük.
Şehirdeki, dağdaki olan otların
Tamamının faydasını bilirdik.

O ağaçta bize rast gelirdi.
Özündeki faydasını söylerdi
“Benim suyumu ayağına süren insan
1380 Denizlerde batmaz.” derdi.

Balkıyya söyler: Dolaştırırsan o yılanı,
Bulsan içindeki düşünceyi,
Onu bulup muradın gerçekteleşse,
Sonunda ne yapacaksın Şahmaran’ı.

Aķap söyledi: Şahmaran elde olsa,
Düşündüğüm ağacımı bulsa.
Serbest bıraktırdım ben onu,
Niyetim iyiliktir Allah izin verirse.

Balkıyya der: Sandığı koysan güzel,
1390 Gönlünde fitne yoksa güzel.
Nihai günde vaadini ikilettirme,
Zavallıyı sen serbest bırakırsan güzel.

Äy, Balkıyya, turma sen oyğa alıp,
Köñildegı niyetim udayğa anı,
usaydıñ esimimen ant ılayın,
Munda bolsın, sözime uday tanı.

Balkıyya dep Aapa sol zamanda:
Jasılı niyetinde alsañ alğa,
Antıñ buzıp, asarlıtı oylamasañ,
Aparayın men seni Şahmaranğa.

Tağı da şartım bizdi de közde, deydi,
Järdeminnen bizdi de üzbe, deydi.
Mağşuğım Muhammed payğambardı
Menimenen bir jürıp izde, deydi.

Aap endi şarttarın abıl etti,
Arzılanıp ekevi şıgıp ketti.
Jol tamağın, azıgın bärin alıp,
Teñizdiñ jağasına kelip jetti.

Teñizdiñ jağasına keldi bular,
Bir ayıa ekevi mindi bular.
ayıpenen teñizden ötip alıp,
Bağanağı aralğa keldi bular.

Şahıymaran Jamsıba aytıp otır,
Fahredin ağazğa jazıp jatır.
Endi, Jamsıb, karaşı Balkıyyanı,
Ustağalı bizderdi keldi aır.

Ey Balkıyya, sen kalma düşünceye dalıp,
Gönlümdeki niyetim Allah’a aık.
Allah’ın ismiyle ant içeyim,
Burada olsun sözüme Allah tanı.

Balkıyya demiş Akap’a o zamanda
İyilik niyetini alsan öne.
Yeminini bozup, sözünden dönmezsen,
1400 Götüreyim ben seni Şahmaran’a.

“Bir şartım da bizi de gözet” dedi.
“Yardımdından bizi de ayırma” dedi.
“Sevgilim Muhammed peygamberdi
Benimle gelip ara” dedi.

Akap o vakit şartlarını kabul etti,
Heyecanlanıp ikisi çıkıp gitti.
Yol aşının, azıgının hepsini alıp
Denizin kıyısına geldi.

Denizin kıyısına geldiler
1410 Bir kayığa ikisi bindiler.
Kayıkla denizi geçip
Biraz önceki adaya geldiler.

Şahmaran Jamsıb’a söylüyor,
Fahrettin kâğıda yazıyor.
Şimdi Jamsıb bak Balkıyya’ya
Herhalde bizi yakalamak için geldi

Balkıyya göy bizderge kelip edi,
Turaturğan jerimdi bilip edi.
«Heşkimge de jeriñdi aytpaymın», dep,
Bizdiñmenen vağdasın kılıp edi.

Balkıyyanıñ vağdası kayda ketti,
Aqaptı alıp bizge kelip jetti.
Adam uğıl opasız boladı eken,
Sözinde turmaydı eken olar tipti.

Andan dağı Aqaptıñ amalı köp,
Mundayın amalşını körgenim jok.
Meni tüsirip «haylamen alayın» dep,
Ap kelipti kılğızıp temir sandık.

Amalşı eken ol Akap Quday urğan,
Temir sandık işinde tuzak kurğan.
Däl jüretin jolıma qoyğanlar-dür,
Bir tar jerde özderi tosıp turğan.

Qakpağın aşık kılıp ol sandıqtı,
Eki kese qoyıptı işpelikti.
Birinde süt, birinde särke eken,
Adam uğıl biledi jamandıqtı.

Akap molda özi bir molda kisi,
Moldağa layık emes kılğan isi.
Düniyeye maħabbatı küşti eken,
Amalğa tolğan eken onıñ işi.

Balkıyya bizlere gelmişti,
Durduğum yerimi bilmişti.
“Hiç kimseye yerini söylemem” deyip
1420 Bize söz vermişti.

Balkıyya’nın sözü nereye gitti,
Akap’ı alıp bize geldi.
İnsanoğlu vefasız olurmuş,
Sözünde hiç durmazmış onlar.

Ondan da Akap’ın açgözlülüğü çok,
Bunun gibi açgözlüyü gördüğüm yok.
Beni düşürüp hileyle alayım deyip
Alıp gelmiş yaptırıp demir sandık.

Açgözlüymüş o Akap, Allah vurmuş,
1430 Demir sandık içine tuzak kurmuş.
Tam gittiğim yoluma koymuşlar,
Bir dar yerde kendileri durmuş.

Açık bırakıp sandığın kapağını
İki kâse koymuş içeceği.
Birisi süt, birisi sirkeymiş
İnsanoğlu bilir kötülüğü.

Akap Molla kendisi molla kişi,
Mollalığa layık değil yaptığı işi.
Dünyaya sevgisi güçlüymüş
1440 Aç gözlülükmüş onun işi.

Här vaqıtta ol jerge kelüvşi edim,
Seyil kılıp sol jerde jürüvşi edim.
Burın kelgen şağımda sol jerlerde,
Sandık joğın bek anıq bilüvşi edim.

Tağdırğa heşbir tädbir bolmaydı eken,
Qaza bolsa, körer köz körmeydi eken.
Qaydan kelip kaldı eken bu sandık? dep,
Oylanuvğa aqılğa kelmeydi eken.

Ol sandıqtıñ qasına jürip keldim,
Keselerdi sandıkta körip keldim.
Birevinde keseniñ süt bar eken,
«İşeyin» dep sol sütti enip kettim.

Quyıp qoygan kesede sütti içtim,
Tuzağına Aqaptıñ endi tüstim.
Sütke toyğaş ekinşi kesedegi
Särkege köñli ketken men bayğustıñ.

Duşpan näpsim tübime meniñ jetti,
Dos bolar dep oylama näpsi iytti.
Näpsim meni sandıqqa salıp alıp,
Asirlikti basıma keltiripti.

Kesedegi bar sütti işip aldım,
İşip alıp ol sütti qumarlandım.
Ekinşide kıp-kızıl särke eken,
Onı tağı bayqamay işip saldım.

Her vakitte oraya gelirdim,
Dolaşarak orada yürürdüm.
Önceden geldiğimde orada,
Sandık olmadığımı pek iyi bilirdim.

Kadere hiçbir tedbir olmazmış,
Ölüm olsa görür göz görmezmiş.
“Bu sandık nerden gelmiş?” deyip
Düşünmek akla gelmezmiş.

O sandığın yanına geldim,
Kaseleri sandıkta gördüm.
Birisinde kâsenin süt varmış,
Sütü içeyim diyerek gittim.

Kâsedede duran sütü içtim,
Akap’ın tuzağına o zaman düştüm.
Süte doyunca ikinci kasedeki
Zavallı ben sirkeye gönül düşürdüm.

Düşman nefsim sonumu getirdi,
Dost olur diye düşünme nefsi.
Nefsim beni sandığa koyup
1460 Esirliği başıma getirdi.

Kasedeki olan sütü içtim,
İçince sütü meraklandım.
İkincide kıp-kızıl sirkeymiş
Onu da dikkat etmeden içtim.

Qaytarmadım, nâpsimniñ tilin aldım,
Kesedegi sârkeni işip saldım.
İşkennen soñ sârkeni mas bolıppın,
Qozğala almay sol jerde jatıp qaldım.

Sandıqqa engenimdi Aqap körgen,
Jasırınğan jerinen şığıp kelgen.
Süt pen sârke kesede bolmağan soñ,
Mas bolıp qalğanımdı meniñ bilgen.

Aqap meni körgen soñ bek quvanğan,
Keselerin sandıqtan şıgarıp alğan.
Qıyalı mağan tamaq bolsın dep,
Sandıqqa türlü jemis terip salğan.

Jemis salıp sandıgın bekitip alğan,
Ekevlesip köterip alıp barğan.
Qanşa sonda âskerim aydaharım
Birevide bilmegen, ğapıl qalğan.

Qaza bolsa heşbir kim bilmes eken,
Bilse dağı heşteme qılmas eken.
Köñiliñdi kezek keñ tut, kezek tar tut,
Qaza kelse qaytarıp bolmas eken.

Yağni kezek jaksı bol, kezek jaman,
Jol tappassıñ kaluvğa heş kazadan.
Munafık bol, tileseñ ävliye bol,
Tağdır hûkimi kelmeyin qalmas sağan.

Bırakmadım, nefsimi dinledim
Kasedeki sirkeyi içtim.
İçtikten sonra sirkeyi sarhoş olunca
Kıpırdamadan yerde yattım.

Sandığa girdiğimi Akap gördü,
1470 Saklandığı yerinden çıkıp geldi.
Süt ile sirke kâsede olmayınca
Benim sarhoş olduğumu gördü.

Akap beni görünce pek sevinmiş,
Kaseleri sandıqtan çıkarıp almış.
Düşüncesi bana yemek olsun diyerek,
Sandığa türlü meyve koymuş.

Meyve koyup sandığı kapatmış
Birlikte götürüp varmış.
O anda askerlerim, ejderhalarım
1480 Birisi de bilmemiş, gafıl kalmış.

Ölüm olsa hiç kimse bilmezmiş,
Bilse de hiçbir şey yapmazmış.
Gönlünü ister ferah tut ister dar tut,
Kaza gelse geri dönmezmiş.

Yani ister iyi ol ister kötü,
Yol bulamazsın kalmaya hiç ölümden.
Münafık ol, istersen evliya ol
Takdir hûkmü gelmeyince kalmaz sana.

Köterip sandıkların alğan endi,
Aparıp kayığına salğan endi.
«Aydaharlar kelgenşe jüreyik», dep,
Heş kidirmey tez ketip qalğan endi.

Sonday qattı mas bolıp qalıppın men,
Bir kün, bir tün jürgenşe talıppın men.
Bir kün, bir tün ötken soñ oyanıp qalıp,
Ketkenim sonda bilip alıppın men.

Bir kün, bir tün ötken soñ aştım közdi,
Ol sandıқта kördim men özimizdi.
Dariyyağa aparğandar kim boladı,
Bekitip alıp sandıqқа, dedim, bizdi?

Anda mağan aytadı Akap molda:
Padiyşam, korıqpañız bizdiñ qolda.
Keregimizdi tavıp algannan soñ,
Azat qılıp qoyamız seni, olla.

Ustap edik bir kerek üşin sizdi,
Öltiredi dep oylama özinizdi.
Heş jamandık bolar dep oylamañız,
Azat qılıp qoyamız, şahım, sizdi.

Men aytım: ne-dür sizdiñ keregiñiz,
Ne narseni tabuvda tilegiñiz.
Bir jamandık qıluvğa bara ma, dep,
Qattı qorqıp keledi jüregimiz.

Kaldırıp sandıkları almış o vakit,
1490 Götürüp kayığına koymuş o vakit.
“Ejderhalar gelmeden gidelim” deyip
Hiç oyalanamadan hemen gitmiş o vakit.

Öyle çok sarhoş olup kalmışım,
Bir gün bir gece kendimden geçmişim.
Bir gün bir gece geçtikten sonra uyanıp
Gittiğimi orada anlamışım.

Bir gün bir gece geçince açtım gözümü,
Sandıkta gördüm kendimi.
Irmağa götürenler kimdir
1500 Kapatıp sandığa, dedim bizi?

O zaman söyledi bana Akap Molla:
“Padişahım bizim elimizde korkma
İsteğimizi aldıktan sonra
Serbest bırakacağız seni valla.”

Yakalamıştık bir gereklilik için sizi,
Öldürürüz diye düşünmeyin sizi.
Hiç kötülük olur diye düşünmeyin
Serbest bırakacağız şahım sizi.

Ben söyledim: Nedir sizin isteğiniz
1510 Neyi bulmak dileğiniz.
Bir kötülük mü yapmak istiyorsunuz diye
Çok korktu yüreğimiz.

Akap ayttı: Sol bizdiñ keregimiz:
Bu dünyede bir ağaş bitedi-mis,
Onıñ suvın ayakka sürten adam
Teñizden batpay ötip ketedi-mis.

Sol ağaştı senimen izdeymizler,
Sabır kılıp jüresiz endi sizler.
Ağaştı tapkannan soñ ayaktarğa
Suvın sürtip teñizge kiremizler.

Munday kaza bolğan soñ büyü dedim:
Ne kılsam da joķ endi payda, dedim.
Jeti teñiz üstinen jürip ötip,
Joliñ bolsın, barasıñ qayda? dedim.

Akap ayttı: Teñizden ötemin men,
Süleyman maķamına ketemin men.
Kuday buyırsa jüzigin alıp onıñ,
Patşa bolıp muratka jetemin men.

Bilip aldım oyına algandarın,
Uzın oyğa özderin salgandarın.
Ündemedim, men endi jay otırdım,
Tıñdap jürdim herķayda bargandarın.

Kezdi bular japannıñ dalasın da,
Ağaştardı, şöpterdiñ arasın da.
Ağaştar, şöpter bări söyledi endi,
Saķaralarda, tavlardıñ darasında.

Akap söyledi: Bizim istediğimiz
Bu dünyada bir ağaş yaşıyormuş,
Onun suyuna ayağına sürten insan
Denizden batmadan geçiyormuş.

O ağacı seninle arayacağız,
Sabredip şimdi yürüyün sizler,
Ağacı bulduktan sonra ayaklara
1520 Suyunu sürüp denize gireceğiz.

Şöyle ölüm olduktan sonra böyle dedim.
Ne yapsam da artık fayda yok, dedim.
Yedi deniz üstünden geçip,
İyi yolculuklar nereye gidiyorsun”dedim.

Akap söyledi: Denizden geçeceğim,
Süleyman’ın makamına gideceğim.
Allah nasip ederse yüzüğünü alıp onun
Padişah olup muradıma ereceğim.

Bildim aklında olanları,
1530 Derin düşünceye kendini saldığımı.
Cevap vermedim, öylece oturdum
Dinledim her nereye vardıklarını.

Gezdi bunlar ıssız ovanın bozkırında,
Ağaçların otların arasında.
Ağaçlar otlar hepsi söyledi o vakit
Çöllerde, dağların patiskasında

Barşa şöpter körgendey közderine,
Paydaların söyleydi özderine.
Däl özderi keregi bolmağan soñ,
İgtibar kılmadılar sözderine.

Heşbirevin kulaqka almadılar,
Tıñdav üşin qasına kelmediler.
Özderiniñ oylağanı bolmağan soñ,
Özge sözdiñ qadirin bilmediler.

Kırık kün kezdirdiler şöl japanı,
Aqır bir kün taptılar tilegenin.
Ol ağaştı tapқан soñ bular endi,
Turdılar tıñdap onıñ söylegenin.

Olar tıñdar, ol ağaş söyler edi,
Mağan dağı davısı keler edi.
«Meniñ suvım ayağına sürtken adam
Teñizderde batpaydı», dep edi.

Estigen soñ Akap dep Balkıyyağa:
Munda endi kiremiz dariyyağa,
Süleymeniñ jüzigin barıp alıp,
Padiyşa boldım göy endi dünyıyağa.

Ol ağaştıñ basına bular şıktı,
Japıraqtarın tüsirip, suvın sıktı.
Suvın sıgıp birqatar şınılarğa
Toltırğan soñ jaksılap avzın tıktı.

Birçok ot göründü gözlerine,
Faydalarını söyledi özlerine.
Tıpatıp istediklerini bulamayınca
1540 Dikkat etmediler sözlerine.

Hiçbirini dinlemediler,
Dinlemek için yanına gelmediler.
Kendilerinin düşüncesi olmayınca,
Başka sözün kadrini bilmediler.

Kırk gün gezdirdiler ıssız çölü,
Sonunda bir gün buldular dilediklerini.
Bunlar ağacı buldukları zaman
Dinlediler onun söylediklerini.

Onlar dinler, ağaş söylerdi,
1550 Bana da sesi gelirdi.
“Benim suyum ayağına süren insan
Denizlerde batmayacak” demişti.

Duyunca Akap demiş Balkıyya’ya:
Burada şimdi gireceğiz ırmağa,
Süleyman’ın yüzüğünü alıp,
Padişah olurum ya o vakit dünyaya.

Ağacın başına bunlar çıktı,
Yapraklarını düşürüp, suyunu sıktı.
Suyunu sıkıp birkaç şişeye
1560 Doldurunca güzelce ağzını sıktı.

Akap endi: Ay, şahım, suvdı, dedi,
Toltırdık koy birqatar şını, dedi.
Keregimizdi biz endi tavıp aldık,
Azat kılıp qoyamız seni, dedi.

Bir sözüm bar senderde benim, dedim,
Alıs jerde qaldı goy jerim, dedim.
Meni azat kılsañız endi sizder,
Öz jerime jetkizip keliñ, dedim.

Suvıñızdı ayakqa sürtip alıp,
Suv üstinde kurgıqtay jürip barıp,
Azat kılsan, azat kıl adastırmay,
Öz jerime aparıp eltip salıp.

«Öz jerime jetkiz» dep tilermin men,
Tilek tilep senderge jürermin men.
Munda qalsam jete almay öz jerime,
Ävre bolıp adasıp ölermin men.

Tileğim sol senderden benim, dedim,
Öz jerime aparıp keliñ, dedim.
Bizdiñ jerden baruvğa Süleymenge
Bir taban yakın bolar, bilgin, dedim.

Suvların ayağına sürtip alıp,
Teñizlerde kettiler ayaktanıp.
Qurgak jerde jürgendey jürip ötip,
Sandıqtarın aralğa qoydı salıp.

Akap o vakit: “Ey şahım, suyu” dedi
“Doldurduk birkaç şişe” dedi
“İstediğimizi bulup aldık
Serbest bırakacağız seni” dedi.

“Bir sözüm var sana benim” dedim,
“Uzakta kaldı yerim” dedim.
“Beni serbest bıraksanız şimdi
Kendi yerime götürün” dedim.

Suyunuzu ayağa sürün,
Su üstünde karaymış gibi yürüyün,
Bırakacaksan, bırak kaybolmadan
Kendi yerime götürün.

“Kendi yerime götürün” deyip diledim,
Dilek dileyip sizlerle gelirim.
Burada kalsam gidemem kendi yerime
Boşuna uğraşıp kaybolup ölürüm.

“Dileğim şu senden benim” dedim,
Kendi yerime götürün dedim.

“Bizim yerden gidin Süleyman’a

1570 Biraz daha yakın olur, bilin” dedim.

Suları ayağına sürüp,
Denizlerde gittiler ayaklanıp.
Karada yürür gibi geçip
Sandıkları adaya koydu bırakıp.

Jerge koydı sandıktıñ avzın aşıp,
Özderi hām alıstan tur қarasıp.
Ol atılğan mılıqtıñ oğınday bolıp,
Atılıp men sandıqtan tüstim asıp.

Oқtay қılıp sandıqtan özim attım,
Esim ketip birқатар sonда jattım.
Birazdan soñ basımdı men köterip,
Töñirekke közimdi salıp baқtım.

Ğinayat bolgannan soñ Hақ Jälilden,
Esim jıyıp köterdim basım jerden.
Қarasam, ol ekevinіñ birevisi
Baғanağı Balkıyya-dür bizge kelgen.

Äy, Balkıyya, ne jazdım sizge, dedim,
Vağdañdı қılıpsıñ özge, dedim.
Sandıққа bekitip salıp ustagalı
Ap kelipsiñ Aқaptı bizge, dedim.

Jaқsılıқ қılıp edim saған, dedim,
Қılmadım гоy bittey de ziyyan, dedim.
Heşbir zarar қıldırмай aydahарға,
Jöneltkenim жоқ pa edi aman, dedim.

Jazған jazıgım sol ma edi benim sizge,
Jaқsılıққа jamandıқ қıldıñ bizge.
Қırık күndey sandıқта tutқın etip,
Meһnatı körsetviñ öзімізge.

Yere koydu sandıgın aғzını açıp,
Kendileri de uzaktan bakıp.
O atılan tüfeğın ok mermisi gibi
Atılıp sandıktan düştüm asıp.

Ok gibi sandıktan kendimi attım,
1590 Kırılıp bir süre orada yattım.
Biraz sonra başımı kaldırıp,
Etrafa göz atıp baktım.

İyi olduktan sonra Hakkı-Celil'den
Aklımı toplayıp kaldırdım başımı yerden.
Baksam o ikisinden biri
Biraz önceki Balkıyyadır bize gelen.

“Ey Balkıyya ne yaptım sana” dedim
“Sözünü tutmuşsun başka” dedim.
“Sandığa kapatıp yakalamak için
1600 Alıp gelmişsin Akap'ı bana” dedim.

“İyilik yapmıştım sana” dedim,
Yapmadım ki azıcık bile zarar” dedim.
“Hiçbir zarar yaptırmadım ejderhaya
Göndermemiş miydım sağ” dedim.

Suçum bu muydu benim,
İyiliğe kötülük ettin bana.
Kırk gün boyunca sandıkta tutsak edip,
Mihneti gösterdin bana.

Bilip edin mänisin bizdiñ jaydñ,
Vädeñnen, Balkıyya, nege taydın?
Mısırdñ şaharına jetip barıp,
«Şahmarandı kördim» dep jurtқа jaydñ.

Kelgen küniñ säti joқ kün eken goy,
Vağdasızdñ birevi sen eken goy.
«Adam uğılı opasız» devşi edi,
«Opasız» degenderi şın eken goy.

Estigen soñ Balkıyya kıldı ahın:
Bu tuğırda joқ edi heş künähim.
Aқaptñ түrli-tүrli sözderine,
Aldanğannan bul ister boldı, şahım.

Aқap aldap söyledi men paқırğa:
«Ğaşıқpısıñ Muğammed payğambarğa,
Ol ğaziz Payğambardı körgip kelse,
Şahmaranğa alıp bar meni birge».

Mineyik ekevimiz қayıқ, dedi,
Bilmesin bizdi böten ғalıқ, dedi.
Şahmaran қолımızға kire қалса,
Payğambardı köriwiñ anıқ dedi.

Kezdirrermin dүniyeniñ jүzin, dedi,
Esitermin aғaştardıñ sözін, dedi.
Bizge kerek aғaştı tapқannan soñ,
Azat қılıp қояrmız öziñ, dedi.

Bilmiştin manasını bizim durumun
1610 Sözüñden, Balkıyya niye döñdün?
Mısır şehrine gidip
“Şahmaran’ı gördüm” diye yurda söyledin

Gelen gün hayırsız günmüş ya
Sözünü tutmayanın birisiymişsin ya.
İnsanoğlu vefasız derlerdi,
Vefasız dedikleri gerçekmiş ya.

Duyduktan sonra Balkıyya etti ahı,
Bu konuda yoktu hiç günahım.
Akap’ın түrlü түrlü sözlerine,
1620 İnanınca bu işler oldu, şahım.

Akap yalan söyledi ben zavallıya:
Aşık mısın Muhammed peygambere,
O aziz peygamberi görmek istersen,
Şahmaran’a götür beni de.

“Binelim ikimiz kayığa” dedi,
“Bilmesin bizi başka kişi” dedi.
“Şahmaran elimize düşerse,
Peygamberi göreceğın açık” dedi.

Gezdiririm dүnyanın yүzünü, dedi,
1630 İştirim aғaçların sözünü dedi.
Bize gerekli aғacı bulduktan sonra,
Serbest bırakırız seni, dedi.

Esitiñiz Akaptıñ halin, dedi,
Ävarasın bildiñiz onıñ, dedi.
Payğambardı körersin degennen soñ,
Alıp kelip edim göy, şahım, dedi.

Andan soñ men Akapka: Toқта! dedim,
Bir nasiyhat menen de tıñda, dedim.
Öz jerime jetkizip salğan üşin
Razı bolsın senderge Alla, dedim.

Akap, dedim, aldanba bu jahanğa,
Jüzik izdep barmañız Süleymenge.
Ol jüzikti aluvğa buyırık joq
Süleymenniñ soñında böten janğa.

Äy, Akap, osı benim sözim, dedim,
Ägar salsañ sözime köziñ, dedim.
Beker jürip janiña obal kılma,
Hälak bolıp qalarsıñ öziñ, dedim.

Bir suv üşin kezdiñiz dünyeni,
Kem körersiz ol suvdan paydanı.
Sizge bir şöp jaqsı söz söylep edi,
İğtibar kılmañız sizder onı.

Här şöpte här türlü söz köp edi goy,
Osınday paydalı söz jok edi goy.
Sığıp meniñ suvımdı işken adam
Avırmaydı, ölmeydi, dep edi goy.

“İşitin Akap’ın halini” dedi,
“Zahmetini bildiniz onun” dedi
“Peygamberi görürsün deyince,
Alıp gelmiştim ya şahım” dedi.

Ondan sonra ben Akap’a: “Dur” dedim,
“Benden de bir nasihat dinle” dedim.
“Kendi yerime götürüp bıraktığın için
1640 Razı olsun senden Allah” dedim.

Dedim; Akap aldanma bu cihana,
Yüzük arayıp varmayın Süleyman’a.
O yüzüğü alınca emir yok
Süleyman’dan başka cana.

“Ey Akap bu benim sözüm” dedim
“Eğer salsañ sözüme gözün” dedim.
“Boşuna gidip canına hıyanet etme,
Helak olup kalırsın kendin” dedim.

Bir su için gezdiniz dünyayı,
1650 Az görürsünüz sudan faydayı.
Size bir ot güzel söz söylerdi,
Dinlemediniz sizler onu.

Her otta her türlü söz çoktu ya,
Böyle faydalı söz yok yoktu ya.
Sıkıp benim suyumu içen insan
Hastalanmaz, ölmez demişti ya.

Suvımdı işken heş kâri bolmas, dedi,
Kıyyamet künge şaqtı ölmes, dedi.
Sonday payda senderden ketip qaldı,
Endi qayıp qolıña kirmes, dedi [m]

Sizder nege sol şöpti almadıñız,
Suvın sıgıp avızğa salmadıñız.
Tiri bolıp dünyede heş qartaymay,
Kıyyamet künge şaqtı qalmadıñız.

Akap molda ökinip «ah» deydi,
Siz ediñiz qurmetti şah, deydi.
Ğalım bolıp qalğanbız eken bizder,
Sizden kârim tileymiz tağı, deydi.

Padişahım, tastama endi bizdi,
Kezdireyik saharadan endi sizdi
Ol şöpti tapqannan soñ osı jerge,
Alıp kelip qoyalıq tağı sizdi.

Ol Akapqa men ayttım: Jüre almaspın,
İktiyarmen mehnattı köre almaspın.
Allahu ağlam, şartım bar, endiden soñ
Adamdarıñ qolına kire almaspın.

Akap: Endi ötken is ötti, dedi,
Pursatım qolımızdan ketti, dedi.
Özimniñ keregimdi tavıp aldım,
Endi mağan sol suv da jetti, dedi.

“Suyumu içen hiç yaşlanmaz” dedi,
“Kıyamet gününe kadar ölmez” dedi.

“O kadar fayda senden gitti,

1660 Şimdi geri gelip eline düşmez”dedi[m].

Sizler niye o otu almadınız,
Suyunu sıkıp ağza salmadınız.
Diri olup dünyada hiç yaşlanmadan
Kıyamet gününe kadar kalmadınız.

“Akap Molla pişman olup ah” dedi.
“Siz ediniz hürmeti şah” dedi.
“Alım olup kalacaktıñız bizler,
Sizden kerem diliyoruz yine” dedi.

Padişahım bırakma şimdi bizi,
1670 Gezdirelim çölden şimdi sizi.
O otu bulduktan sonra bu yere
Alarak gelip koyalım yine sizi.

Akap’a söyledim: Gidemem
İstemekle mihneti göremem.
Allah-u alem şartım var şimdiden sonra
İnsanların eline düşemem.

Akap: “Şimdi geçen iş geçti” dedi
“Fırsatım elimizden gitti” dedi.

“Bana gerekeni bulup aldım,

1680 Şimdi bana o suda yetti” dedi.

Şahmaran Jamsıbka sözün ayttı,
Endi bular ketpekke kiyyal etti.
Akap tilimdi alatın bolmağan soñ,
Balkıyyağa ayttım men nasıhattı.

Balkıyya, beri mağan karañ, dedim,
Kemşilikti sen kıldıñ mağan, dedim.
Sen kemşilik kılsañ da men kılmaymın,
Bir nasihat aytayın sağan, dedim.

Bu Aqaptıñ tilin alma, dedim,
Nasihatım tıñdamay qalma, dedim.
Bul Aqapka erip teñiz keşip,
Süleymenniñ maqamına barma, dedim.

Ägarda Süleymenge bara qalsañ,
Nasihatım osı-dür kulaq salsañ:
Süleymen payğambardıñ barmağında
Jüzikke jaqın barma, tilimdi alsañ.

Ol jüzikti aluvğa kim oylanar.
Alayın dep turganda otqa janar.
Ala bilse Aqaptıñ özi alsın,
Alğanı sol-sol jerde küyip qalar.

Äy, Jamsıb, amandasıp olar mağan,
Süleymenge kettiler ol aradan.
Olar endi Süleymenge bara tursın,
Öz aḥvalım aytayın endi sağan.

Şahmaran Jamsıb'a sözünü söyledi,
Şimdi bunlar gitmeyi hayal etti.
Akap sözümü dinlemeyince,
Balkıyya'ya söyledim ben nasihati.

Balkıyya, beri bana bak, dedim,
Sen hata yaptın bana dedim.
Sen hata yapsan da ben yapmayacağım
Bir nasihat söyleyeyim sana dedim.

“Akap'ın sözünü dinleme” dedim,
1690 “Nasihatimi dinlememezlik yapma” dedim
“Bu Akap'a yetişip deniz geçip,
Süleyman'ın makamına varma” dedim.

Eğer Süleyman'a varırsan,
Nasihatim şudur kulak verirsen:
Süleyman peygamberin parmağında
Yüzüğe yakın durma, sözümü dinlersen.

O yüzüğü almayı kim düşünür,
Alayım dediğinde ateş yanar.
Alabilirse Akap kendisi alsın
1700 Aldığı o yerde yanar.

Ey Jamsıb, vedalaşıp onlar bana,
Süleyman'a gittiler oradan.
Onlar şimdi Süleyman'a varadursun,
Kendi halimi anlatayım şimdi sana

Äy, Jamsıb, Akap kelip meni tutkan,
Sandığına bekitip alıp ketken.
Munda qalğan aydahar askerlerim,
Meni joqtap barşası zarlık etken.

Ol vaqıtta askerim meni joyğan,
İzdenip, taba almaydı kırdan-oydan.
İza bolıp, qalğanınan töbelesip,
Birevsin-birevi jel qoyğan.

Meni bilip keldiler qalgandarı,
Jiyıldılar qasıma olar bări.
Barşaları jılasıp, zarlık etip,
Ayağıma bastarın koydı bări.

Sultanım, qayda kettiñ tastap bizdi,
Sondan beri tappadıq izdep sizdi.
Vaқыǵañdı aytıñız, sultanım, dep,
Aydaharlar suraydı menen sözdi.

Men olarǵa söyledim vaқыǵamdı,
Kelip ol basımızdan ötken kündi.
Akap molda özimdi ustap alıp,
Sandıqqa bekitip, alıp ketken kündi.

Ayttılar: Balkıyyanı bilgen bolsaq,
Qayıp munda kelgenin körgen bolsaq,
Sonda bizge bek jaqsı bolar edi,
Süyekterin japıraqtap tilgen bolsaq.

Ey Jamsıb, Akap gelip beni tutmuş,
Sandığına kapatıp alıp gitmiş,
Burada kalan ejderha askerlerim
Beni bulamayınca hepsi ağlaşmış.

O vakitte askerim beni kaybetmişler,
1710 Arayıp kırdan-bağdan bulamamışlar.
Hiddetlenerek sonunda dövüşüp,
Birbirlerini yemişler.

Beni bilip geldiler kalanları,
Toplandılar karşıma tamamı.
Hepsi ağlaşıp zar edip
Ayağıma başlarını koydu tamamı.

Sultanım, nereye gittin bırakıp bizi,
O zamandan beri bulamadık arayıp sizi.
Yaşadıklarınızı anlatın, sultanım deyip,
1720 Ejderhalar sordular benden sözü.

Ben onlara anlattım yaşadıklarımı
Başımızdan gelip geçen günü.
Akap Molla beni esir alıp
Sandığa kapatıp alıp gittiği günü.

Söylediler: Balkıyya'yı bilsek,
Dönüp buraya geldiğini görsek,
O vakit bize pek güzel olurdu,
Kemiklerini yaprak gibi dilsek.

Aydaharlar keñesip aytar sözdi,
Adam uğılı bildi göy jerimizdi.
Endi qoyıp bu jerden ketsek kerek,
Munda tınış qoymaslar endi bizdi.

Adamnıñ balasınıñ köp amalı,
Amal kılıp kelerler joramalı.
Endi köşip bir jerge barayıq biz,
Tav aralap mekender qarağalı.

Aydahardıñ bärine qorquv tüsip,
Akıldasıp turdılar jıyılısıp.
Burınnan ata-baba jurtı bolğan
Jerdi tastap, bu jerge keldik köşip.

Osı jerde turamız qıstı künde,
Jazdı küni Qap tavınıñ öteğinde.
Andağı jaylavımız munan jaqsı,
Jaz bolğanda ketemiz köşip sonda.

Andan son ol aralğa kirmedik biz,
Mañdayında endi araldıñ jürmedik biz.
Adamdardan qorıqqannan sodan beri
Ol araldıñ qarasın körmedik biz.

Äy, Jamsıb, qorquvımız bizdiñ haman,
Bolarmısız atañız sizdiñ Adam.
Sol vaqıtta jannattan şıqqannan soñ,
Düniyenıñ jurtına bastı qadam.

Ejderhalar istişare edip söyler sözü,
1730 İnsanoğlu bildi ya yerimizi.
Şimdi bırakıp bu yeri gitmemiz gerek
Burada rahat bırakmazlar şimdi bizi.

İnsanoğlunun çok yolu,
Sanırım bulup gelirler yolunu.
Şimdi göçüp bir yere gidelim,
Dağ dolaşıp yerler bakmalı.

Ejderhaların hepsine korku düşüp
Düşünüp durdular toplaşıp.
Önceden ana-baba yurdu olan
1740 Yeri bırakıp, bu yere geldik göçüp.

Orada dururuz kış gününde,
Yaz günü Kaf Dağı'nın ötesinde.
Oradaki yaylamız bundan da güzel,
Yaz olduğunda gideceğiz göçüp oraya.

Ondan sonra ırmağa girmedik,
Bundan sonra adanın kıyısında gezmedik.
İnsanlardan korktuğumuzdan beri
O adanın karaltısını görmedik.

Ey Jamsıb, korkumuz bizim yakın
1750 Olur mu atanız sizin Âdem.
O vakitte cennetten çıktığında,
Bu dünyanın yüzüne bastı ayak.

Jannattan şığıp Adam jerge engen,
Bir perişte adamdı alıp kelgen.
Düniyede turaturğan januvarlarga
Ayğay salıp perişte habar bergen.

Kelip qaldı düniyege Adam, depti,
Balaları köp bolar tamam, depti.
Olardıñ mäkärinen, haylasınan
Heşbir jerde bolmassız aman, depti.

Bu davıstı şağala estip alğan,
Suv jüzine dariyyağa uşıp bargan.
«Dünniyege Adam degen kelipti», dep,
Balıqtarga şakırıp habar salğan.

Şağala balıqtarga habar salğan,
«Adam degen düniyege kelip qalğan,
Perişteden estidim», degennen soñ,
Şoşıp bari balıqtar qayğılanğan.

Şağala dep: Ne kerek şoşıp, deydi,
Onşa qattı vayımğa tüsip, deydi.
Adam kelse, şomarsız suv tübine,
Biz ketermiz aspanğa uşıp, deydi.

Adamdar suv tübine tüspes, deydi,
Qanatı joq, ävege uşmas, deydi.
Sizder menen bizderge zarar qılmas,
Qurgaktağı januvardan köşpes, deydi.

Cennetten çıkıp Âdem yere inmiş,
Bir melek insanı alıp gelmiş.
Dünyada durmakta olan hayvanlara
Haykırıp melek haber vermiş.

“Geldi dünyaya Âdem” demiş,
“Çocukları çok olur” demiş.
“Onların hasımlığından, hilesinden
1760 Hiçbir yerde sağ olamazsın” demiş.

Bu sesi martı işitmiş,
Su üstüne ırmağa uçmuş.
“Dünyaya Âdem denilen gelmiş” deyip
Balıklara seslenip haber vermiş.

Martı balıklara haber vermiş,
“Âdem denilen dünyaya gelmiş.
Melekten işittim” dedikten sonra
Korkup bütün balıklar kaygılanmış.

Martı demiş; Ne gerek korkup
1770 Onca çok büyük endişeye düşüp
Âdem gelse, inersiniz su dibine,
Çıkarız biz gökyüzüne uçup.

“İnsanlar su dibine inemez” dedi.
“Kanadı yok havaya uçamaz” dedi.
“Sizler ile bizlere zarar vermez,
Karadaki şeklinden değişmez” dedi.

Balık aytar: Korkadı bizdiñ jürek,
Hak Tağala olardı kılğan zerek.
Adam degen haylası, mäkärimen,
Jer astında bolsañ da tapsa kerek.

Äy, Jamsıb, adam degen kurtadı göy,
Akap meniñ jüregimdi örtegi göy.
Bu dünyede arıstan, ayu, qabilan,
Barşaları adamnan korkadı göy.

Äy, Jamsıb, amal bek köp adamdarda,
Apardı göy bizdi de talay jerge.
Dünyedegi janıvarlar raqat körmes,
Jaqınında adamdar bolğan jerde.

Jamsıb aytar: Äy, şahım, bu kün sizge,
Korkınıñ ekenmin göy öziñizge,
Adamnenen tınışıñız keter eken,
Olay bolsa ruqsat ber endi bizge.

Adam bolsa, äy, şahım, korkatınıñ,
Adamın göy kasıñda garip kulıñ.
Adam saqtap kasıñda ne kılasıñ,
Kete bersin qoya ber, tez qutulıñ.

Äy, Jamsıb, sen onı bilgen jok pa,
Akap mağan kılıqtı kılğan jok pa.
Kırk künde tutkıñda jürmekteyim,
Balkıyyanıñ aytuvınan bolğan jok pa.

Balık söyler; Korktu bizim yürek,
Zeki kılınıñ onları Hak Teala.
İnsan denilen hilesi ve hırsıyla
1780 Bulabilir olsan da yer altında.

Ey Jamsıb, insan denilen yok eder ya,
Akap benim yüregimi yaktı ya,
Bu dünyada aslan, ayı, kaplan
Hepsi insandan korktu ya.

Ey Jamsıb çare pek çok insanlarda,
Götürdü ya bizi de birçok yere.
Dünyadaki hayvanlar rahat görmez
Yakınında insanlar olan yerde.

Jamsıb söyler: Ey şahım bugün size
1790 Korku vermişim ya özünüze.
İnsanla huzurunuz gidermiş
Öyleyse izin ver şimdi bize.

İnsan olsa, ey şahım, korkunun
İnsanım ya yanında garip kulun.
İnsan tutup yanında ne yapacaksın,
Gidiversin, salıver o vakit kurtulun.

Ey Jamsıb, sen onu bilmez misin,
Akap'ın bana yaptığını yapmaz mısın?
Kırk gün boyunca tutuklu gittiğim
1800 Balkıyya'nın söylediğiyle değil mi?

Padişahım, aytkanıñ ras, deydi,
Söziñizge sizdiñ joq talas, deydi.
Adamzattıñ işinde turlisi bar,
Sonda da biz olarday emes, deydi.

Rast bolsa ne üşin söyleysiñ sen,
Jer üstine şıgar dep tileysiñ sen.
Opası joq adamnıñ katarına
«Ketemin» dep ruqsat suraysıñ sen.

Jer üstine şıgarsam, keter edin,
Jıldam barıp eliñe jeter edin.
«Pälen jerde, pälenşe tav astında
Şahmarandı kördim» dep aytar edin.

Eldiñ bari esitip biler edi,
Meni izdep bu jerge keler edi.
Özimizdi bekitip ustap alıp,
Täj-tagımdı tas-talkan kılar edi.

Seni munan şıgarsam utıların,
Adamdardıñ qolına tutıların.
Ne bolsa bu jerden mülde köşip,
Özge jerge jönelseм қutıların.

Äy, Jamsıb, söz aytamın, қара bermen,
Seni munan şıgarıp қоя bermen.
Seni munan şıgarıp жіberip мен,
Ölimniñ шеңгeline барıp kirmen.

“Padişahım söylediğın doğru” dedi,
“Sizin söylediğınızde çelişki yok” dedi.
“İnsanoğlunun içinde turlüsü var,
Orada da onlar gibi değıliz” dedi.

Doğruysa ne için söylersin sen,
Yer üstüne çıkar deyip dilersin sen.
Vefası olmayan insanın yanlarına
“Gideyim” diye niçin izin soruyorsun sen.

Yer üstüne çıkarsam, giderdin,
Derhal gidip memleketine varırdın.
Falan yerde falanca dağ arasında
Şahmaran’ı gördüm deyip söyledin.

Memleketinin hepsi işitip bilirdi,
Beni arayıp bu yere gelirdi.
Beni kapatıp, ele geçirip
Tacımı tahtımı yerle bir ederdi.

Seni buradan çıkarsam mağlup olurum,
İnsanların eline tutulurum.
Ne olsa bu yerden mutlaka göçüp
Başka yere gitsem kurtulurum.

Ey Jamsıb söz söyleyeyim, bakmam
Seni buradan çıkarıp salmam.
Seni buradan çıkarıp göndererek ben,
Ölümün çengeline varmam.

Burında da kördim göy köp mehhattı,
Mehhattar süyegimnen ötip ketti.
Ägar seni jibersem, mağan ölim,
Ölerim kelmeydi göy, janım tätti.

Kıstı künde osında biz turamız,
Jaz bolğanda jaylavğa biz jüremiz.
Jaylavda, Qap tavında seyil kılıp,
Neşe türlü tamaşa biz körermiz.

Qap tavında köresin gajap ister,
Neşe türlü ağaştar, köp jemister.
Bağ-bustan işinde ağaştarda
Gül-şeşegi gaşığınan sayrar qıstar.

Qap tavında bahta almalar bar,
Jaratıptı Halıygım Pärvardigar:
Endiden soñ, «jerime ketem» deme,
Jibermespin, ävara bolmas beker.

Bu sözderdi aytkan soñ Şahiymaran,
Rıza boldı turmaqqa Jamsıb ağan.
Qısta munda boldılar, jazda tağı da
Seyil kılıp jürdiler eki arada.

Munıñmenen altı ay ötti zaman,
Bir kün kördi Jamsıbtı Şahiymaran.
Jerin sağınp, jüzderi sargayıptı,
Körgennen soñ ayadı kattı jaman.

Daha önce de gördüm ya çok mihneti,
Mihnetiler kemiğimden geçip gitti.
Eğer seni göndersem, bana ölüm
Öleceğim gelmedi ya, canım tatlı.

Kış gününde burada duruyoruz,
1830 Yaz olduğunda yaylaya gidiyoruz.
Yaylada, Kaf Dağında dolaşp
Nice türlü temaşa görüyoruz.

Kaf Dağında görüyorsun acayip işler,
Nice türlü ağaçlar, çok meyveler.
Bağ bostan içinde ağaçlarda
Gül aşkıyla öter kuşlar.

Kaf dağında bağda elmalar var,
Yaratmıştı Halik Perverdigar.
Şimdiden sonra yerime gideyim deme
1840 Göndermem, avare olma boşuna.

Bu sözleri söyleyince Şahmaran,
Razı oldu durmaya Jamsıb Ağan.
Kışın burada durdular, yazda da
Dolaşp durdular iki arada.

Böylece altı ay geçti zaman,
Bir gün gördü Jamsıb'ı Şahmaran.
Memleketini özleyip yüzü sararmıştı.
Gördükten sonra acıdı pek yaman.

Jamsıb oğan bek zağif körinipti,
Moynı jıñışke, belderi бүgilipti.
Jüzi sarı, ğarıptıñ közderinen
Seldey bolıp jastarı tögilipti.

Körgennen soñ Jamsıbtıñ kıyyapattın,
Bilgen soñ konilindegi jaraқatın,
Juvatıp, aynaldırıp turayın dep,
Söyleydi Balkıyyanın hıkayatın.

Köñilder juvanadı sözden, deydi,
Balkıyya қaldı jahan kezgen, deydi.
«Akap penen Balkıyya ne boldı?» dep,
Jamsıb-ay, suramaysıñ bizden, deydi.

Jamsıb ayttı: Olardı bilistiñ be,
Olarminen tağı da жүristiñ be?
Olar ol Süleymenge ketkennen soñ,
Olarminen tağı da köristiñ be?

İmliha dep: Olardı körgenim jok,
Olarminen onan soñ жүrgenim jok.
Olardın men jolıǵıp көrmesem de,
Hal-aһvalın esitip bildim anıқ.

Äy, Jamsıb, bilgenin jok seniñ, deydi,
Қол astımda jılan көp benim, eydi.
Sol jılandar işinde jılandar bar,
Elşi jılan derler, bilgin, deydi.

Jamsıb ona pek hasta görünmüşti,
1850 Boynu ince, beli бүkүlmüşti.
Yüzü sarı, ğaribin gözlerinden
Sel olup yaşları dökүlmüşti.

Görünce Jamsıb'ın görünüşünü,
Bilmiş sonra gönlündeki yarasını.
Teselli edip oyalayayım deyip,
Söylüyor Balkıyya'nın hikayesini.

“Gönüller teselli olur sözden” dedi,
“Balkıyya kaldı cihan gezen” dedi.
“Akap ile Balkıyya'ya ne oldu deyip
1860 Ey Jamsıb sormazsın bizden” dedi.

Jamsıb söyledi; onları öğrendin mi
Onlarla yine gezdin mi?
Onlar Süleyman'a gittikten sonra
Onlarla daha da görüştün mü?

İmliha demiş; onları görmedim,
Onlarla ondan sonra gezmedim.
Onları ben karşılaşıp көrmesem de
Hal-ahvallerini işittim öğrendim.

“Ey Jamsıb, bildiğın yok senin” dedi
1870 “Elimin altında yılan çok benim” dedi.
“O yılanların içinde yılanlar var,
Elçi yalan derler bil” dedi.

Elſi jılan bizderge keler, deydi,
Elſilikke bizderge jürer, deydi.
Özi tağı kubilıp jın sekildi,
Härbir türli suvretke kirer, deydi.

Elſi jılan sondayın jılan, deydi,
Onı tağı aytayın sağan, deydi.
Jın sekildi kubıla bergeninen,
«Elſi jılan» degenler ogan, deydi.

Balkıyyanın vayımın men de jedim,
«Bilsem eken habarın onıñ», dedim.
Habarların bilgenim ayırım-aşık,
Sol bir elſi jılannan estip edim.

Şakırdım, keldi mağan elſi jılan,
Kelgennen son buyırık kıldım oğan:
Kupıya jürip Mısırğa barıp kelſi,
Keldi me eken Balkıyya esen- aman.

Buyırğan soñ Mısırğa elſi jürgen,
Patşanıñ mäjilisine barıp kirgen.
Balkıyyanıñ inisi Qahar patşa
Taqtında otır eken, onı körgen.

Padişanıñ qasında köp adam tur,
Qağaz aşıp bir adam kitap oqur.
Jazıptı Balkıyyanıñ jürgenderini
Dünyede jaqsı- jaman körgenderin,
Payğambardıñ ğaşığımın dünyeye kezip,
Jäne qayıp Mısırğa kelgenderin.

“Elçi Yılan bizlere gelir” dedi,
“Bizlere elçilik yapar” dedi.
“Kendi de değıſip cin gibi
Her türli surete girer” dedi.

“Elçi yılan nasıl bir yılan” dedi.
“Onu da söyleyeyim sana” dedi.
Cin gibi istikameti gösterdiğinden
1880 “Elçi yılan dermişler ona” dedi.

Balkıyya’nın endişesini ben de çektim,
“Haberdar olsaymışım” dedim.
Durumunu onun açıkça bildim
Bir elçi yılandan işitmişim.

Çağırdım, elçi yılan geldi bana,
Geldikten sonra emir verdim ona:
“Gizlice gidip Mısır’a varıp gel
Sağ-salim gelmiş mi Balkıyya.”

Emirden sonra Mısır’a elçi gitmiş,
1890 Padişahın meclisine girmiş.
Balkıyya’nın kardeşi, Kahar padişah
Tahtında oturuyorken onu görmüş.

Padişahın yanında çok adam durur
Kâğıt açmış bir adam kitap okur
Yazmıştı Balkıyya’nın yolculuğunu
Dünyada iyi-kötü gördüklerini
Peygamberin aşkıyla dünyayı gezip
Yine dönüp Mısır’a geldiğini.

Ol vakıtta Balkıyya kelgen eken,
Aħvalın jurtka mağlum kılğan eken,
Özi tağı dñnniyyağa aralaspay,
Bir müyiste ğıybadatta bolğan eken.

Ol bir adam kitabın okır-mıs,
«Balkıyya köripti, dep, birķatar is».
Tıñdağan jan barşası kayran ħalıp,
Boladı eken vaķıyğa munday da-mıs.

Ol kitaptı okıptı kolına alıp,
Jurt tıñdaptı barşası kayran ħalıp.
Okıp bolıp adamdar tarķağan soñ,
Kitaptı ħoynına ħoyğan salıp.

Kitaptı ħoynına salıp aldı,
Şıǵamın dep esikke jürip bardı.
Jasırınğan jerinde elşi jılan,
Ķayda keter eken dep közin saldı.

Tısqarıda atı bar, baylavlı tur,
Elşi ğıyar bir şetten ħarap otır.
Ol bir kisi esikten şıǵıp alıp,
Atına mineyin dep kele jatır.

Odan burın atına elşi kelgen,
Atını şeşip onıñ ħoya bergen.
Özin kılıp ol attıñ suvretinde,
Ol adamnıñ aldına ħarsı jürgen.

O vakitte Balkıyya gelmiş,
1900 Halini yurda bildirmiş,
Kendi de dünya malına karışmadan
Bir köşede ibadet etmiş.

Bir adam kitabını okurmuş,
Deyip “Balkıyya birtakım iş görmüş”
Dinleyenlerin hepsi hayran olup,
Böyle olaylarda oluyormuş.

O kitabı okumuştı eline alıp,
Yurdun hepsi dinlemiş hayran olup.
Okuyup insanlar daǵıldıktan sonra,
1910 Kitabı koynuna saklamış koyup.

Kitabı koynuna sakladı,
Çıkayım deyip eşiğe vardı.
Elçi yılanın saklandığı yerde
Nereye gidermiş deyip göz attı.

Dışarıda atı var baǵlıdır,
Elçi bir kenardan bakıp durur.
Bir kişi eşıkten çıkıp
Atına bineyim deyip gelecektir.

Elçi ondan önce atına gelmiş,
1920 Onun atını seçip salıvermiş,
Kendi o at suretine girip
O adamın yanına doğru gitmiş.

Bolıptı ğıyar elşi at sekildi,
Aldına ol adamnıñ jürıp keldi.
Ol beyşara ğıyardı qaydan bilsin,
Özimniñ atım ğoy dep oğan mindi.

Özatım dep elşige minip ketti,
Elki jürıp onı alıp mağan jetti.
Julıp alıp ol elşi jönelgen soñ,
Attı şoşığan dep kıyyal etti.

Atım dep üzeñgige kadam başkan,
Elşi onı mingeş alıp qaşkan.
Juvas at, asav bolıp qalıptı dep,
Ustay almay attı jaman saskan.

Elşi jılan adamğa bülük saldı,
Baylap alıp qasıma kelip kaydı.
Beyşara kenetten meni körgeş,
Aqılı ketip basınan talıp kaldı.

Körgennen soñ ol adam benim jüzim,
Hoşı ketip tastadı attan özin.
«Suv sep» dedim, üstine suv septiler,
Aqılı kelip başına, aştı közin.

Basıñ köter qorıkpa, adam, dedim,
Şahmaran dep aytarlar mağan, dedim.
Osı jerde bizderdiñ qasımızda
Bir de ziyyan kılmaslar sağan, dedim.

Kurnaz elçi at şeklinde
Adamın yanına geldi.
O zavallı kurnazı nerden bilsin
Benim atım ya deyip ona bindi.

Kendi atım deyip elçiye binip gitti,
Elçi gidip onu alıp bana geldi.
Koparıp elçi yönelince,
1930 Atı korktu diye düşündü.

Atım deyip üzengiye basmış,
Elçi onu bindirip kaçmış.
Uysal at asi olup kalmış deyip,
Yakalayamayınca atı fena şaşmış.

Elçi yılan insana fitne saldı,
Bağlayıp yanıma gelip kaldı.
Zavallı birden beni görünce,
Aklı başından gidip bayıldı.

Gördükten sonra insan yüzümü,
1940 Korkup bıraktı attan kendini.
“Su serp” dedim üstüne su serptiler,
Aklı başına gelip, açtı gözünü.

“Başına kaldır korkma insan” dedim,
“Şahmaran diye söylerler bana” dedim.
“Burada bizim yanımızda
Kimse zarar vermez sana” dedim.

Andan biraz tınıştap könli onıñ,
Basına aklı keldi beyşaranıñ.
Amandasıp, söylesip onıñmenen,
Hal-añvalın suradım Balkıyyanıñ.

Äy, şahım, Balkıyyanıñ jürgenderin,
Köp gajayıp dünyede körgenderin,
Kaytıp kelip, Mısırga kirgenşe,
Kitap kılıp jazğanlar sonıñ bärin.

Kasıma koy ol kitaptı menim, dedim,
Kayda bolsa men oqıp jürem, dedim.
Men aytım: Känekiy, kitabıñdı
Şıgarıp mağan oqıp körgin, dedim.

Kitabıñdı oqışı mağan, dedim,
Bastan-ayaq qaldırmay tamam, dedim.
Bastan-ayaq kitabıñ akığan soñ,
Üyiñe jönelteyin aman, dedim.

Bastan-ayaq kitabın oqıtıp aldım,
Barşasın da köñilge bekitip aldım.
Balkıyyanıñ dünyede körgenderin,
Barşasın da köñlime toqıp aldım.

Jäne, dedim, Mısırdıñ saharında,
Ne kılıp tur Balkıyya osı kün anda.
Padiyşa ma, Padiyşa bolgan joq pa,
Kay orında turad dep osı künde.

Oradan biraz yatışıp gönlü onun,
Aklı başına geldi zavallının.

Selamlaşıp, söyleşip onunla

1950 Hal ahvalini sordum Balkıyya'nın.

Ey şahım Balkıyya'nın yaşadıklarını,
Çok acayıp dünyada gördüklerini.
Dönüp Mısır'a girince
Kitap yazmışlar onun hepsini.

“Yanıma koy o kitabı” dedim,
“Nerde olsa okuyayım” dedim.
Ben söyledim: “Nerede ki, kitabını
Çıkarıp bana oku dedim.”

“Kitabını okuyacaksın bana” dedim,
1960 “Baştan sona hiçbirini bırakma” dedim.
“Baştan sona kitabını okuduktan sonra
Evine göndereyim sağ” dedim.

Baştan sona kitabı okuttum,
Hepsini de gönüme aldım.
Balkıyya'nın dünyada gördüklerini,
Hepsini de gönlüme dokudum.

Yine dedim Mısır şehrinde,
Ne yapıyordur Balkıyya bugün orada.
Padişah mı, padişah olmadı mı

1970 Hangi yerde durur deyip bugün de.

Balkıyyada oyı jok bu dünyeniñ,
Keşe-kündiz ғыbadat isi onıñ.
Mısırdıñ padişası Qahar patşa
İnisi goy bir tuvğan Balkıyyanıñ.

Bildim men Balkıyyanıñ bar jürmisin,
Estidim ol adamnan bar körmisin.
Sıy kılıp asıl tastan havhar bardim,
Kitap oqıp kızmetti kılğan üşin.

Qasımda tur bayağı elşi jılan,
Tağı da men buyırık kıldım oğan.
Bu adamdı avlına aparıp sal,
Heşbir zarar keltirmey esen-aman.

Elşi boldı tağı da at sekildi,
Mingizip ol Mısırğa taman jürdi.
Mısırdıñ şaharında ol adamıñ
Öz üyine aparıp kaytıp keldi.

Jamsıb onı esitip kıldı vayım,
Jok edi goy benim, dep heş künähım
Sol adamdı üyine jibergendey,
Jiber-säna meni de, padişahım.

Jibermespin, äy, Jamsıb, jüre almassıñ,
Endi kayta elindi köre almassıñ.
Anda bargaş bizderdiñ jayımızdı
Adamdarğa bildirmey tura almassıñ.

Balkıyya 'da düşüncesi yok bu dünyanın
Gece gündüz ibadet işi onun.
Mısırın padişahı Kahar padişah
Doğmuş kardeşi ya Balkıyya'nın.

Bildim Balkıyya'nın gezdiğini,
İşittim o insandan gördüğünü.
Hürmet edip kıymetli taştan cevher verdim,
Kitap okuyup hizmet ettiği için.

Yanımdadır bu elçi yılan,
Yine emir verdim ona.
Bu adamı memleketine bırak
Hiçbir zarar getirmeden sağ.

Elçi yine at şekline girdi,
Bindirip Mısır'a doğru gitti.
Mısır şehrinde o adamın
Kendi evine götürüp bıraktı.

Jamsıb bunu işitip endişe etti,
Benim hiç günahım yoktu dedi.
"O adamı evine bıraktığı gibi,

1980 Beni de göndersene padişahım" dedi.

Göndermem ey Jamsıb, gidemezsin
Şimdi tekrar ilini göremezsin.
Oraya varınca bizim yerimizi
İnsanlara bildirmeden durmazsın.

Bizderdiñ hayımızdı bildiniz siz,
Pışakpenen tesikti tildiñiz siz.
Jibersem, anda barıp siz söylersiz,
Adamdarıñ bärine bildirersiz.
Haylaker adamdardı alıp kelip,
Bu turğan mekenimdi bildirersiz.

Äy, Jamsıb, küderiñdi üz eliñnen,
«Jiber» dep tileme endi bizden.
Bolmayturğın narseni suraganşa,
Sura, Jamsıb, sen endi başka sözden.

Äy, şahım, ötiñişim sizge, deydi,
Meyirmanşılıq kılıñız bizge, deydi.
Biz gariptin köñili uvañbas pa,
Balkıyya'nın kıssasın sözle, deydi.

Akap pen Balkıyya'nın ketkendigin,
Jeti teñiz üstinen ötkendigin.
Jeti teñiz üstinen ötip barıp,
Süleymenniñ maqamına jetkendigin.

Äy, Jamsıb, men söyleymin endi sizge,
Söylevge kezlik boldı bugün bizge.
Akap penen Balkıyya ayağına
Suvdı sürtip kirdiler bir teñizge.

Ol teñizden köp jürüp ötti bular,
Bir zamanda kurğakka şıktı bular.
Şıkkannan soñ tağı da bu ekevi,
Neşe kün kurğakpenen ketti bular.

Bizim yerimizi bildin,
Bıçakla deliği deldin.
Bıraksam, oraya varıp söylersin,
İnsanların hepsine bildirirsin.
Hilekâr insanları alarak gelip
2000 Durduğum yerimi bildirirsin.

Ey Jamsıb, ümidini kes memleketinden.
“Gönder” deyip dileme şimdi benden.
Olmayacak şeyi soracağına,
Jamsıb şimdi sor başka şeylerden.

“Ey Şahım yalvarmışım sana” dedi.
“Merhamet edin bize” dedi.
“Biz garibin gönlünü teselli et
Balkıyya'nın kıssasını söyle” dedi.

Akap ile Balkıyya'nın gittiğini,
2010 Yedi deniz üstünden geçtiğini.
Yedi deniz üstünden geçip
Süleyman'ın makamına geldiğini.

Ey Jamsıb, ben söyleyeceğim şimdi size
Söyleme vakti geldi bugün bize.
Akap ile Balkıyya ayağına
Suyu sürüp girdiler denize.

O denizden çok yürüyüp geçtiler
Bir zaman sonra karaya çıktılar.
Çıktıktan sonra da bu ikisi,
2020 Nice gün karadan gittiler.

Neşe kün jürip endi bular ketti,
Tağı da bir teñizge barıp ketti,
Ayağına sol suvdı sürtip alıp,
Ol teñizden tağı da jürip ötti.

Qırğakpenen tağı da jürip ketken,
Bir teñizge tağı da barıp jetken.
Sol suvdı ayaktaırğa sürte- sürte,
Ol jeti teñizderdiñ bärin de ötken.

Endi odan tağı da jürip ketti,
Bir ülken jasıl tavğa barıp jetti.
Tastarı tavdıñ bəri javhar tastañ,
Japırağınan juparday iyis kelipti

Topırağı jupar, tası injüv marjan,
Hoş iyisteri kele-dür här saylardan.
Saydan jürip bir quvıska keldi bular,
Sol eken degenderi ğar Süleymen.

Gar işinde bir taqıt quruvlı tur,
Taqıt üstinde jabuvlı adam jatır.
Asıl kiyim üstinde kiygizipti,
Söylesüvge tili joq jansız aqır.

Say işinde altın taqıt qurılıptı,
Taqıt üstine Süleymen qoyılıptı.
Üstindegi kıymattı kiyimlerden
Saydıñ işi barşası nur bolıptı.

Nice gün yürüyerek şimdi bunlar gitti,
Başka bir denize varıp gitti.
Ayağına o suyu sürerek
O denizden de yürüyerek geçti.

Karadan da yürümüş,
Bir denize daha varmış.
O suyu ayaklarına süre süre,
Yedi denizin hepsini de geçmiş.

Şimdi oradan da yürüyüp gitti,
2030 Kocaman bir yeşil dağa geldi.
Dağın taşlarının hepsi cevher taştan,
Yaprağından mis gibi koku gelmişti.

Toprağı misk, taşı inci mercan,
Hoş kokuları geliyor her vadiden.
Vadiden yürüyüp bir kovuğa geldiler,
Buymuş dedikleri Süleyman Mağarası.

Mağara içinde bir taht kuruludur,
Taht üstünde örtülü insan yatar.
Asıl giyim üstüne giydirmişti,
2040 Konuşmaya dili yok cansız sanki.

Vadi içinde altın taht kurulmuştu,
Taht üstüne Süleyman koyulmuştu.
Üstündeki kıymetli giyimlerden
Vadinin içinin her yeri nur olmuştu.

Kiygizipti kıyamattı kiyimderin,
Kevdesine koyıptı onıñ qoldarın.
Kışkene barmağında jaqut jüzik
Nurmenen balkııptı saydıñ bärin.

Barmağında jüzigi Süleymenniñ
Közini şağıldırar qarağannıñ.
Akap onı körgeñ soñ, bolıp qaldı
Patşası bolganday bu jahannıñ.

Akap der Balkıyyağa: Jür baralıq,
Barmagınan jüzikti şıgarayıq.
Sol jüzikti şıgarayıq.
Bu dünüyege padişah biz bolayıq.

Balkıyya der: Tamıygım joq bu dünüyğa,
Düniye mülki körinbey[di] Balkıyyağa.
Tamıygım bolsa qanğırip ketpes edim,
Patşalıqtı tastap men aydalağa.

Äy, Akap, men aytayın sağan, dedi,
Osı künde biz äli aman, dedi.
Ol jüzikke jolama, tilimdi alsañ,
Körersiñ dep qorkamın ziyyan, dedi.

Äy, Balkıyya, qorıksañ bir jaқта tur,
«Esim aғzam» duғasın oқıp otır.
Özim barıp jüzikti alayın, dep,
Aqırındap takıtqa kele jatır.

Giydirmiştı kıymetli giyimlerini,
Gövdesine koymuştı onun ellerini.
Küçük parmağında yakut yüzük
Nurla doldurmuştu vadinin her yerini.

2050 Parmağında yüzüğü Süleyman'ın,
Gözünü alır bakanın.
Akap onu gördükten sonra oldu
Padişahı olmuş gibi bu cihanın.

Akap dedi Balkıyya'ya: “Yürü gidelim”,
Parmağından yüzüğü çıkaralım.
O yüzüğü çıkarıp takıp
Bu dünyaya padişah biz olalım.

2060 Balkıyya der; Tamahım yok bu dünyaya
Dünya mülkü görünmez Balkıyya'ya.
Tamahım olsa boş verip gitmezdim
Padişahlığı bırakıp ben bozkıra.

“Ey Akap, ben söyleyeyim sana” dedi
“Bugün de biz henüz sağayız” dedi.
“O yüzüğe dokunma beni dinlersen
Korkarım zarar görürsün diye” dedi.

Ey Balkıyya korkuyorsan bir kenarda dur,
İsmi azam duasını okuyup dur.
Kendim gidip yüzüğü alayım deyip
Yavaşça tahta girip dur(du).

Akap tağı okıp ol «Esimderdi»,
Tuvra basıp taķıtķa ķaray jürdi.
Balkıyya bir taraptan ķarap tırıp,
«Esim ağızam» duğasın okıp edi.

Aķap kelip taķıttıñ astın ķar[ar],
Astında jatır eken bir aydahar.
Ol aydahar Akaptı körgennen soñ,
Kuyrığın köterip ayķay salar.

Bakıradı aydahar ağan bağıp:
Adam uğı, keldiñ, dep, munda nağıp?
Kıdaydan ķorıkpay munda nağıp keldiñ,
Jıldam ket, kül kılarımın seni jağıp.

Aķap onı tındamay jaķındastı,
Aşuvlanıp ajdahar avzın aştı.
Avzın aşıp «ah» dep dem şığarğan soñ,
Aķapķa jalındatıp ottar şaştı.

Aydahar jaman ķattı aşuvlandı,
Avzınan ottar şaşıp ayğay saldı.
«Esim ağızam» dugasın okığan soñ,
Otı sönip küyuden aman ķaldı.

Aķap kelip taķıtķa bastı ayak,
Aydahardıñ otına ķaramay-aķ.
Düniyege, napsige ergender
Jese kerek aķırında juvan tayaķ.

Akap da okumuş o isimleri,
2070 Direkt tahta doğru yürüdü.
Balkıyya bir taraftan gözetleyip,
İsmi azam duasını okuyordu.

Akap gelip tahtın altına bakar,
Altında yatıyormuş bir ejderha.
O ejderha Akap'ı gördükten sonra
Kuyruğunu sallayıp bağırır.

Bağırdı ejderha ona bakıp,
İnsanoğlu buraya niye geldin diye
Allah'tan korkmayıp buraya niye geldin,
2080 Derhal git, kül ederim seni yakıp.

Akap onu dinlemeyip yakınlaştı,
Sinirlenip ejderha ağızını açtı.
Ağızını açıp ah deyip duman çıkarınca
Akap'ı tutuşturmuş ateşler saçıp.

Ejderha çok fazla sinirlendi,
Ağızından ateşler saçıp bağırdı.
İsmi azam duasını okuduktan sonra
Ateşi sönüp yanmaktan sağ kurtuldu.

Akap gelip tahta bastı ayak,
2090 Ejderhanın ateşini umursamadan.
Dünyaya, nefesine erenler
Yemeli ömründe sağlam dayak.

Akap endi jüzikke jakın jetti,
Hak Tağala Jebireyilge jarlık etti:
Äy, Jäbireyil, Süleymenge jıldam jetis,
Jüzigin almasın onıñ, depti.

Jäbireyil Akapka: Adam, deydi,
Buyırık joq jüzikke sağan, deydi.
Aykay salıp, davıstap: Ol jüzikten
Kolıñdı tart! Äy, aqımaq, nadan! deydi. **2100**

Jäbireyil küñirep aykay salıp,
Batır Akap sol jerde qaldı talıp.
«Esim ağzam» oquvdan şama ketti,
Aydahardın otımen ketti janıp.

Balkıyya da sol jerde talıp qalğan,
Ot jalkında onı da şalıp qalğan
Birazdan soñ qarasa közin aşıp,
Akap molda kül bolıp janıp kalğan.

Esin jıyıp, Balkıyya karap turdı,
Taqtı aldında turğan bir adam kördi.
Balkıya körgennen soñ ol kisiden:
Kaydan keldin, kimsin? dep habar surdı.

Surasañız, keldin, dep, qaysı jaktan,
Jäbireyil men bolamın, keldim Haktan.
Qudayñ ämirimen kelip edim,
Senderdi aydağalı osı taqtıttan.

Akap şimdi yüzüğe yakınlaştı,
Hak Teala Cebrail'e emir verdi.
“Ey Cebrail, Süleyman'a hızla yetiş
Onun yüzüğünü almasın” demişti.

Cebrail Akap'a; “İnsan” dedi,
“İznin yok yüzüğe” dedi.
Bağırarak seslenip: “O yüzükten
Elini çek, ey ahmak, aptal!” dedi.

Cebrail feryat ederek bağırmış,
Bahadır Akap orada bayılmış.
İsmi azam okumaktan gücü gitmiş
Ejderhanın ateşiyle yanmış.

Balkıyya da orada bayılmış,
Ateşin alevi onu da sarmış,
Biraz sonra gözünü açıp baksa
Akap Molla kül olup yanmış.

Kendine gelip, Balkıyya baktı,
2110 Taht önünde duran bir insan gördü.
Balkıyya görünce o kişiye:
“Nereden geldin, kimsin?” diye haber sordu.

Soruyorsanız geldin hangi yerden
Cebrail'im ben, geldim Haktan.
Allah'ın emri ile gelmiştim
Sizi çıkartmaya o tahttan.

Sen öziñ kay adamsıñ, keldiñ munda,
Ne jumısıñ bar edi Süleymente?
Keldiniz be jüzigin alayın, dep,
Sizden aqımaq joq şıǵar bu jalǵanda.

Balkıyya Jäbireyilge javap söyler:
Bäniy İsrayıl qavımınan zatım bolar.
Bir zamanda Mısırdıñ şaharında
Patşa edim, Balkıyya atım bolar.

Men özim, dünyeden bezgen adam,
Patşalıqtan küderin üzgen adam.
Akırzaman payǵambarı Muhammedke
Ğaşık bolıp dünyeni kezgen adam.

Bir kün men Tavrattı oqıǵanda,
Muhammedtiñ maqtavın kördim anda.
«Ol jumlä Payǵambardıñ abzalı», dep,
Jazılıptı Tavrattıñ kitabında.

Andan soñ qaradım dünyıyaǵa,
Ğaşık boldım Muhammed Mustafaǵa.
Onı izdep jalǵız ğarip basım,
Kayıkpenen kirdim men dariyyaǵa.

İzdep jürip Hax dostı Muhammedti,
Dünyede kördim dep mehnattı.
Bir kün Akap kez bolıp meni aldap,
Osı jerge ketirdi men ğaripti.

Sen nasıl insansın, geldin buraya,
Ne işin vardı Süleyman'da?
Geldiniz mi yüzüğünü alayım deyip
Sizden ahmak yoktur bu cihanda.

Balkıyya Cebrail'e cevap verir:
Ben-i İsrail kavmindir.
Bir zamanlar Mısır şehrinde
Padişahım, adım Balkıyyadır.

Ben dünyadan bezen insan,
Padişahlıktan ümidini kesen insan.
Ahir zaman peygamberi Muhammed'e
Âşık olup dünyayı gezen insan.

Bir gün ben Tevrat'ı okuduğumda,
Muhammed'in övgüsünü gördüm onda.
“O cümle Peygamberin kıymetlisi” diye
Yazılmıştı Tevrat kitabında.

Ondan sonra baktım dünyaya,
Âşık oldum Muhammed Mustafa'ya.
Onu arayarak yalnız ğarip başım,
Kayıkla girdim deryaya.

Arayarak Hak dostu Muhammed'i,
Dünyada gördüm hep mihneti.
Bir gün Akap rast gelip aldatarak,
Bu yere getirdi ben ğaribi.

Munša mehnat köripsin, Balkıyya, sen,
Köripsin mehnattın hâr türlesin.
Sonın için kalıpsın otka küymey,
Payğambardıñ ğaşığı bolgan için.

Haktın dosı Muhammed, bili, deydi,
Oğan vaqıt bolğan joq äli, deydi.
Ol Rasuldı dünyede köre almassın,
Kıyyamette körersin onı, deydi.

Munda turma, sen endi izde jerin,
Qaydan keldin, sol jerine jüre bergin.
Ol Payğambar tuvatın vaqıt bolğan joq,
Köp jıldan soñ tuvadı, onı bilgin.

Munı aytıp perişte gayıp boldı,
Balkıyyanın köñline vayım toldı.
«Jalgız endi qayıp jürem» dep,
Zağıranday sarğayıp jüzi soldı.

Şahmaran der: Tıñdap tur, Jamsın-ay,
Adam körmes mehnattı Balkıyyaday.
Jäbireyil ketken soñ teñiz jaqqa,
Jöneldi jürem dep elge qaray.

Ol suvdı ayağına sürtip aldı,
Qurgak jerdey teñizde jürüp bardı.
Jalgız bayğus teñizben jürüp kelip,
Bir zamanda qurgakqa jetip qaldı.

Balkıyya görmüşün bunca mihneti,
Görmüşün her türlesünü mihnetin.
Onun için kalmışsın ateşte yanmadan,
Aşığı olduğun için peygamberin.

“Hak dostu Muhammed” bil dedi.
Onun vakti gelmiş değil henüz, dedi.
“O resulü dünyada göremezsın
Kıyyamette görürsün onu” dedi.

Burada durma sen şimdi ara yerini,
Nerden geldin o yerine geri git.
O peygamberin doğacağı vakit gelmedi,
Çok yıldan sonra doğacak onu bil.

Bunu söyleyip melek kayboldu,
Balkıyya’nın gönlüne endişe doldu.
“Şimdi yalnız gideyim” deyip
Safran gibi yüzü sararıp soldu.

Şahmaran der: Dinle Jamsıb,
İnsan görmez mihneti Balkıyya gibi.
Cebrail gittikten sonra deniz tarafına,
2160 Gideyim deyip memlekete doğru yöneldi.

O suyu ayağına sürdü,
Karadaymış gibi denizde yürüdü.
Zavallı yalnız denizden geçip,
Bir zaman sonra karaya geldi.

Kelip şıktı bir jerge ağaşı köp,
Arasında hâr türlü hoş iyisti şöp.
Zağıpıran, kalampır bări sonda,
Balkıyya munday jerdi heş körgen joq.

Ösken eken ol jerde hâr türlü gül,
Hârqaysınıñ qasında sayrar bulbul.
Arasında tamaşa kılğan şakta,
Aşıladı qarañğı bolğan köñil.

Tastarınıñ barşası javhar edi.
Balkıyya kayran bolıp qarap turdı.
Kelgende bu jerdi körgeni joq,
Jañılıs jolğa ketkenin endi bildi.

Balkıyya dep: Bu jerdi bilmedim men,
Kelgen şakta bu jerden kelmedim men.
Kelgen şakta bu jerden kelgem bolsa,
Nege munıñ birevin de körmedim men.

Adaşkanga garptıñ közi jetti,
«Dariyğa, kayteyin endi», depti.
Qarap turıp bu jerde öler hal joq,
Bir jaqqa jöñin tavıp jürüp ketti.

Qay etsin, ol Balkıyya qaldı sasıp,
Jeytuğın tamağı joq karnı aşıp.
«Assız, suvsuz dalada ne bolam?» dep,
Kele jatıp köñilin qayğı basıp.

Gelip çıktı bir yere ağacı çok,
Arasında her türlü hoş kokulu ot.
Safran, karanfil hepsi orada,
Balkıyya'nın böyle yeri hiç gördüğü yok.

Yetişmiş orada her türlü çiçek,
2170 Hepsinin yanında öter bülbül.
Arasında temaşa edilen zamanda,
Açıldı karanlık olan gönül.

Taşlarının hepsi cevherdi,
Balkıyya hayran olup bakakaldı.
Gelirken bu yeri görmemişti,
Yanlış yola gittiğini şimdi bildi.

Balkıyya demiş: Bu yeri bilmedim,
Gelirken bu yerden gelmedim.
Gelirken bu yerden gelmiş olsam
2180 Niye bunun birisini de görmedim.

Garip, kaybolduğuna inandı,
“Nehre döneyim şimdi” dedi.
Bakınca bu yerde ölecek hal yok,
Bir tarafa yönünü çevirip gitti.

Ne yapsın, Balkıyya kaldı şasıp,
Yiyeceği yemeği yok karnı acıkıp,
Aşsız, susuz bozkırda ne yapayım deyip,
Geliyor gönlünü kaygı basıp.

Balkıyya keşke şeyin jürdi deydi,
Aldında bir teñizdi kördi deydi.
Kün batıp, akşam vakıtı bolğanında,
Teñizdiñ jağasına keldi deydi.

Ol Balkıyya teñizge kelip qaldı,
Jürüvge şaması joq bolıp qaldı.
Şarşap kelgen, öziñiñ tamağı joq,
Teñizdiñ jağasında qonıp qaldı.

Balkıyya endi sonda jatıp aldı,
Tün ortası bolğanşa uyıqtap qaldı.
Teñizden bas şıǵarıp bir januvar,
Tün ortası bolğanda ayğay saldı.

Ayğayınan Balkıyya şoşıp qalar,
Onan başqa teñizde köp januvar.
Barşası uv-şuv kelip davıstaydı,
Arıstan, qabilan, maymun, barşası bar.

Şıǵıp keldi teñizden köp januvar,
Härkaysınıñ avzında gavharı bar.
Tañ atқанşa kurgaqta jürip-jürip,
Tañ atқан soñ teñizge kirdi olar.

Tañ atқан soñ Balkıyya turdı deydi
Ol teñizge tağı da kirdi deydi.
Neşe künder tağı da ol teñizden,
Ötip şıǵıp kurgaqqa keldi deydi.

Balkıyya akşama kadar yürümüş,
2190 Önünde bir deniz görmüş,
Gün batıp akşam vakti olduğunda
Denizin yakasına gelmiş,

Balkıyya denize gelmiş,
Yürümeye hali kalmamış.
Yorulmuş, yemeğı yok
Denizin kıyısında kalmış

Balkıyya o vakit orada yattı,
Gece yarısı olunca uyuya kaldı.
Denizden başını çıkarıp bir hayvan,
2200 Gece yarısı olduğunda haykırdı.

Haykırışıyla Balkıyya şasıp kalır,
Ondan başqa denizde bir sürü hayvan.
Hepsi gürültüyle gelip bağırıştı.
Arslan, kaplan, maymun hepsi var.

Çıkıp geldi denizden bir sürü hayvan,
Her birinin ağzında cevheri var.
Tan ağarırken karada yürüyüp- yürüyüp,
Tan ağardıktan sonra denize girdi bunlar.

Gün ağırınca Balkıyya durmuş,
2210 Denize yine girmiş.
Nice günler boyu denizden,
Geçip çıkıp karaya gelmiş.

Balkıyya bir kırğağa kadam bastı,
Ol kırkanıñ tastarı budır tas-tı.
Budır tasta jürerge kıyın bolıp,
Beyşara Balkıyyaakeñ jaman sastı.

Balkıyya ol tastardan jürdi deydi,
Mıñ päle ol tastarda kördi deydi.
Azaptanıp tastardan jürüp ötip,
Tağı da bir teñizge keldi deydi.

Ol keşede Balkıyya anda boldı,
Tün işinde jürmedi, endi kondı,
Bir vaqıtta karasa bas köterip,
Suv jüzinde adamdar payda boldı.

Olar eken teñizdiñ adamdarı,
Suv tübinde eken-di mekenderi.
Tün bolğanda ol suvdiñ jiyeginde
Suv astınan şığıptı olar bari.

Andan soñ tağı şıqtı januvarlar,
Kevdeleri қаp-қара, bek juvanlar.
Barşaları dariyyadan şığıp keldi,
Emşekteri torsiқtay bolıp olar.

Januvarlar dariyyadan şığıp kelgen,
Teñizdiñ attarına emşek bergen.
Ol teñizdein attarın emizgen soñ,
Tañ atkanda barşası suvğa kirgen.

Balkıyya bir tepeye ayak bastı,
O tepenin taşları engebeli taştı.
Engelibeli taşta yürürken zorlandı,
Zavallı Balkıyyacağız fena şaştı.

Balkıyya o taşlardan yürümüş
Bin bela taşlarda görmüş
Eziyet çekip taşlardan yürüyüp geçip,
2220 Yine bir denize gelmiş

Akşam vakti Balkıyya oradaydı,
Gece yürümedi, o vakit konakladı.
Bir vakit başını kaldırıp baksa
Su üstünde insanlar peyda oldu.

Varmış denizin insanları,
Su altındaymış mekanları.
Gece olduğunda suyun kıyısında
Su altından çıkarmış onların tamamı.

Ondan sonra yine çıktı hayvanlar,
2230 Gövdeleri қап kara, pek gür iri yarılar.
Hepsi nehirden çıkıp geldi,
Göğüsleri torsiқ²²⁴ gibiymiş onlar.

Hayvanlar nehirden çıkıp gelmiş,
Denizin atlarını emzirmiş.
Denizin atlarını emzirdikten sonra,
Tan ağardığında hepsi suya girmiş.

²²⁴ Deriden yapılma içerisine genellikle kımız gibi içeceklerin konulduğu bir kap.

Balkıyya ol teñizden tağı da ötti,
Tağı da bir qurğakqa kelip jetti.
Ol jerde ağaştar bar, jemisi köp,
Balkıyya jemisterden endi jepti.

Balkıyya jemisterden jep aldı,
Beyşaranıñ tamağı toyıp aldı.
Onda tağı turmadı, jürip ketti,
Tağı da bir teñizge kelip qaldı.

Jüre berdi Balkıyya kündiz-tünde,
Keze berdi tavın da, teñizin de.
Balkıyya darıyyağa kelgennen soñ,
Qonıp qaldı darıyyanıñ jiyeginde.

Balkıyya tünde kördi aygır, attar,
Şıgıp keldi teñizden kısıraqtar.
Teñizdiñ jiyerine şıgıp kelip,
Ağaştıñ arasınan şöp ottarlar.

Ağaştıñ arasında ottap jürgen,
Balkıyya barşasını qarap körgen.
Tün işinde barşası ottap jürip,
Tañ atqanda teñizge bari kirgen.

Tan atqannan soñ Balkıyya tağı ketti,
Ol teñizden tağı da jürip ötti.
Ol teñizdiñ arı jaq jiyeginde
Bir adırğa Balkıyya kelip jetti.

Balkıyya o denizden yine geçti,
Yine bir karaya geldi.
O yerde ağaçlar var, meyvesi çok,
2240 Balkıyya meyvelerden o vakit yedi.

Balkıyya meyvelerden yedi,
Zavallının karnı doydu.
Orada da durmadı, yürüyüp gitti,
Yine bir denize geldi.

Balkıyya yürüdü gündüz- gece
Geziverdi dağında, denizinde
Balkıyya nehre geldikten sonra,
Konakladı nehrin kıyısında.

Balkıyya gece gördü aygır, atlar,
2250 Çıkıp geldi denizden kısıraklar.
Denizin kıyısına çıkıp
Ağacın arasında ot otlarlar.

Ağacın arasında otluyorlarmış,
Balkıyya bakınca hepsini görmüş.
Gece hepsi otluyorlarmış,
Tan ağardığında hepsi denize giriyormuş.

Tan ağırınca Balkıyya da gitti,
O denizden de yürüyüp geçti.
Denizin karşı kıyısında
2260 Bir tepeye Balkıyya geldi.

Balkıyya ol adırğa yakın keldi,
Ol adırdıñ astında teñiz erdi.
Ol jiyekte sıknuķur degen balık
Oynasıp jürer eken, onı kördi.

Sıknuķur dep aytadılar onıñ atın,
Fahrediyn, ayt onıñ kasiyetin.
Ol balıķtı ķolına tutķan adam,
Jıymağķa boladı küş-ķuvatıñ.

Bel joķtıǵı erkekke vayım bolar,
Ol tabılsa jıymaǵıñ deyim bolar.
Ol balıķtı ķolǵa alıp ustaǵan soñ,
Sol vaķıtta ñäpsiñiz qayım bolar.

Balkıyya ol aradan jürip ketti,
Taǵı da bir tenizge barıp jetti.
Ayaǵına suvdı sürip alıp,
Ol teñizden taǵı da jürip ötti.

Anda kördi Balkıyya köp aǵaştar,
Aǵaştarǵa koñıptı türlü ķustar.
Aķ kümiske uķsaǵan aǵaştardıñ
Basında ķonıp alıp otır-mıslar.

Ol aǵaştar mısalı appaķ kümis,
Türlü-türlü ävezben sayraydı ķus.
Mine, Jamsıb, bu jürgen saparında
Köripti ğoy Balkıyya birķatar is.

Balkıyya o tepeye yakın geldi,
Tepenin altında denize geldi.
Kıyıda sıknuķur denilen balık
Yüzüyormuş, onu gördü.

Sıknuķur diye söylediler onun adını,
Fahrettin, söyle onun vasfını.
O balıǵı elinde tutan insan
Toplamaya başlar güç-kuvvetini.

Bel soǵukluǵı erkeǵe kayǵı olur
2270 O bulunsa toplaması daim olur.
O balıǵı ele geķirip yakaladıktan sonra
O vakitte ne yapsanız kaim olur.

Balkıyya oradan gitti,
Yine bir denize vardı.
Ayaǵına suyu sürerek,
O denizden de geķti.

Balkıyya orada gördü aǵaĉlar,
Aǵaĉlara konmuştu türlü kuşlar.
Ak gümüşe benzeyen aǵaĉların
2280 Başına konup oturmuşlar.

O aǵaĉların misali bembeyaz gümüş,
Türlü türlü melodiyle öttü kuş.
İşte Jamsıb, bu gittiǵi seferinde
Balkıyya görmüştu ya birtakım iş.

Neşe türlü şeşekter gülderi bar,
Murnına iysi kirgen kayran bolar.
Balkıyya ol kün andan jürip ketpey,
Keş bolğanda tağı da sonda konar.

Balkıyya ol tün anda boldı deydi,
Tamaşalar tağı da kördi deydi.
Bağzıları gülderdiñ karangıda
Jangın şamday jarqırap turdı deydi.

Balkıyya teñiz jaqqa karay berdi,
Kişirek ala kustar şığıp keldi.
Ol jerde janıp turğan şeşekterdiñ
Qasına qustıñ bari jürip keldi.

Jarqanattıñ qustarı keldi olar,
Nur şeşektiñ astında turdı olar.
Nur şeşektiñ astında tünde turıp,
Tañ atqanda teñizge kirdi olar.

Balkıyya ol aradan tağı jürdi,
Jüre-jüre bir jerge tağı keldi.
Ol [jerde] ağaştardın japırğı aq,
Jemisi jasıl, suvreti qus sekildi.

Mine gajap, ağaştı jasıl jemis,
Jasıl jemis, öziniñ suvreti qus.
Tumsıǵı men qarasañ tırnaqtarın,
Qızıl marjan sekildi kızıl-mıs.

Nice türlü çiçekleri gülleri var,
Burnuna kokusu giren hayran olur.
Balkıyya o gün oraya gittiğinde
Geç olduğundan dolayı orada konar.

Balkıyya o gece orada bulunmuş,
2290 Temaşalar da görmüş.
Bazı güller karanlıkta
Yanan şamdan gibi parlayıp durmuş.

Balkıyya deniz tarafına baktı,
Ufak ala kuşlar çıkıp geldi
O yerde parlayıp duran çiçeklerin
Yanına kuşların hepsi geldi.

Yarasalar geldiler,
Parıldayan çiçeğin altında durdular.
Parıldayan çiçeğin altında geceleyip
2300 Tan aydınlandığında denize girdiler.

Balkıyya oradan da gitti,
Gide gide bir yere daha geldi.
O yerde ağaçların yaprağı ak,
Meyvesi yeşil, şekli kuş gibi.

Ne acayıp, ağaştı yeşil yemiş
Yeşil yemişin şekli kuş.
Gaga gibi baksan tırnakları
Kızıl mercan gibi kızılmış.

Soday gajap Ƙudaydıñ bu isteri,
Ƙus sekildi jaratƙan jemisteri.
Javhar tastı bekitip ƙoyƙandayın,
Tumsıƙı men tırnaƙtıñ eñ uştarı.

Jäne kördi ağaştar anda baƙıp,
Jemisteri turadı ottay janıp.
Key jemister adamday bolıp otır,
Balkıyya ƙarap turdı ƙayran ƙalıp.

Keybir jemis turıptı jılay-jılay,
Balkıyya hām jüripti ƙaray-ƙaray.
Balkıyya birkatarın körip kelgen,
Sen onı körgeniñ jok, Jamsıbım-ay!

Balkıyya bir ağaşƙa taƣı baƙtı,
Küyeden ƙap-ƙara japıraƙ-tı.
Jemisteri taƣı da ol ağaştıñ
Appaƙ eken, aƙtıƣı ƙardan ak-tı.

Balkıyya temaşa ƙıp köp jüripti,
Taƣı da bir ağaşƙa kez kelipti.
Köleñkesi ağaştıñ ülken eken,
Mıñ kisi otırsa da siyyar depti.

Ülken eken ağaştıñ köleñkesi,
Jemisiniñ ülkendigi adam bası.
Suvreti adamnıñ suvretindey,
Barşası bar: murnı men közi-ƙası.

Öyle acayıp Allah'ın işleri,
2310 Kuş gibi yaratmış yemişleri.
Cevher taşı baƣlayıp koyulmuş
Gagası ile tırnaƣın en uçları.

Yine gördü ağaƙlar oraya baƙıp,
Meyveleri göründü ateş gibi yanıp.
Kimi meyveler insan gibi duruyor,
Balkıyya baƙıp durdu hayran ƙalıp.

Kimi meyve duruyordu ağlaya ağlaya,
Balkıyya da gidiyordu baka baka.
Balkıyya birtakımını görüp gelmiş
2320 Sen onu görmedin, Ey Jamsıb'ım ya.

Balkıyya bir ağaca daha baƙtı,
Kurumdan ƙap kara yapraƣı.
Meyveleri de o ağacın
Apakmış, aƙlıƣı ƙardan aƙtı.

Balkıyya temaşa ƙılıp ƙok yürümüştü,
Bu sefer bir ağaca denk gelmişti.
Gölgesi ağacın kocamanmış,
Bin ƙişi otursa sığarmış.

Kocamanmış ağacın gölgesi,
2330 Meyvesinin büyüklüğü insan başı.
Sureti insanınƙı gibi
Hepsi var, burnuyla gözü ƙaşı.

Tap adamday karap tur közi-kası,
Örip salıp koyğanday kara şası.
Körmegen jan kenetten köre kılsa,
Oylar edi: «Asılğan adam bası».

Mundağı ağaştardıñ saltanatın,
Jazıp tamam bolmas-tı bar siypatın.
Bu ağaş Ündistannıñ şekildevik
Ağası derler-mis onıñ atın.

Balkıyya jemisterdi körıp jürdi,
Jüre-jüre bir ağaşқа tağı keldi.
Bu ağaştıñ қараса jemisterin,
Bastan-ayaқ suvreti kız sekildi.

Кız sekildi ädemi bastarı bar,
Bastarında қap-қара шағтары bar.
Ayақтары, қoldarı, басқа jeri,
Avızında injüvdey tisteri bar.

Äy, Jamsıb, munıñ bäri Қudiretten,
Кız sekildi ağашта jemis bitken.
Şaşınan butağıна bayлағanday,
Bas- joғarı, ayağı tömen ketken.

O jerdiñ jaқınıнда jın, periler,
Ol ağaştıñ atın «vaқvaқ» derler,
Ol ağaştıñ jemisin üzip alıp,
Қatın қılıp oynarlar ol kәpirler.

Tam insan gibi bakıyormuş gözü kaşı,
Kıvırıp koyulmuş gibi kara saşı.
Görmemiş kişi aniden göreceк olsa
Düşünürdü ‘asılan insan başı’.

Buradaki ağaçların güzelliğini
Yazıp tamamlanmazdı tüm sıfatını.
Bu ağaç Hindistan’ın Çekirdeği
2340 Ağacı derlermiş onun adını.

Balkıyya meyveleri görerek yürüdü,
Yürüye yürüye bir ağaca daha geldi.
Bu ağacın baksa yemişlerine
Baştan aşağı şekli kız gibi.

Кız gibi güzel başları var,
Başlarında қap kara saçları var.
Ayakları, kolları, басқа yeri,
Aғзında inci gibi dişleri var.

Ey Jamsıb, bunun hepsi Kudret’ten,
2350 Kız gibi ağaçта meyve biten.
Saçıyla budağıна bağlandığından
Baş yukarı, ayağı alçak imiş.

O yerin yakınıнда cinler periler
O ağacın adına vakvak derler.
Ağacın yemişini koparıp
Kadın yapıp oynarlar o kafirler.

O jerde härbir türlü ağaştar köp,
Asıl sandal ağaşı tağı da uvd.
Balkıyya köp ğajayıp kördi, Jamsıb,
Sen äli birevin de körğeniñ joq.

Balkıyya ol arada tamaşa etken,
Keşikpegen, tağı da jürüp ketken.
Neşe kün jürgennen soñ ol Balkıyya
Tağı da bir teñizge barıp jetken.

Teñizdiñ jağasına kelip kaldı,
Tağı jatıp sol jerde qonıp aldı.
Teñizden kıysabı joq suv jılkısı
Şıgıp kelip sol jerde tolıp aldı.

Olar bări qurğaqta tamaşa etti,
Tañ atqaş suv işine enip ketti.
Balkıyya ayağına suvdı sürtip,
Teñizge kirip tağı da jönelipti.

Balkıyya ol teñizden jürüp ötip,
«Hatta iystuva» jerine keldi jetip.
«Hatta iystuva» ne degen söz eken-dür,
Onı tağı keteyin bayan etip.

Balkıyyanıñ ötkeni jeti teñiz,
Endi teñiz qalğan joq, ötti tegis.
Ol jerlerdiñ iyesi heş joq edi,
Endi iyesi bar jerge kelgen-mis.

O yerde her bir türlü ağaç çok,
Değerli sandal ağacı ve de uvd
Balkıyya çok acayıplık gördü, Jamsıb
2360 Senin daha hiçbirini gördüğün yok.

Balkıyya orada tamaşa etmiş,
Gecikmeden yine gitmiş.
Nice gün yürüdükten sonra Balkıyya
Yine bir denize gelmiş.

Denizin kıyısına gelip kaldı,
Yine yatıp orada konakladı.
Denizden hesapsız su yılmısı
Çıkıp geldi orada toplandı.

Onların hepsi karada tamaşa etti,
2370 Tan aydınlanınca su içine indi.
Balkıyya ayağına suyu sürüp
Denize girip de yöneldi.

Balkıyya o denizden yürüyerek geçip,
“Hatta İystuva” yerine geldi yetip.
“Hatta İystuva” ne demektir
Onu da geçeyim beyan edip.

Balkıyya’nın geçtiği yedi deniz,
Şimdi deniz kalmamış, geçti düz
O yerin hiç sahibi yoktu,
2380 Şimdi sahibi olan yere gelmiş.

Üşbu-dür «Hatta iystuva» mağınası
Däl töbede kün turar, kün ortası.
Düniyenin ol ortası degen söz-dür,
Mağriyb pen maşrıyqtın eki arası.

Şahıyraman Jamsıbқа отыр айтıp:
Balkıyya teñizderdiñ bärin ötip,
Kızam välayatınıñ oñ jağında
Perilerdiñ jurtına keldi jetip.

Balkıyyanı keltirgen özi Alla,
Jamsıb, sen tıñdap otır, ğapıl qalma,
Kele jatқан jolında Balkıyyanıñ
Baqtar-baqşalarda bolğan alma.

Här ağaştа jemis köp, bəri tätti,
Biraқ onıñ almağa köñili şaptı.
Üzip alıp bir alma jeyin dep,
Almanıñ ağaşına jaқındaptı.

Jaқındağаш ol ağаш keldi tilge:
Adam uğıl, avlaқ jür, jaқın kelme,
Jemisterdiñ, almanıñ iyesi bar,
Bere almaymız biz onı böten elge.

Balkıyya ağaştарға söylesti endi,
Sebepterin surasıp, bilipti endi.
Adamnıñ balasına bermegen soñ,
Kim jeydi almanı, jemisti endi?

İşte budur “‘Hatta İystuva’ın manası
Tam tepede güneş durur, gün ortası.
Dünyanın ortası denilen sözdür,
Batıyla doğunun iki arası.

Şahmaran Jamsıb’a söylemiş;
Balkıyya denizlerin hepsini geçmiş,
Kızam vilayetinin sağında
Perilerin yurduna gelmiş.

Balkıyya’yı getiren Allah
2390 Jamsıb, sen dinle, gafil kalma.
Geldiği yolunda Balkıyya’nın
Bağlar bahçelerde olan elma.

Her ağaştа meyve çok, hepsi tatlı,
Fakat onun elmaya gönlü kaldı.
Koparıp bir elma yiyeyim deyip,
Elma ağacına yakınlaştı.

Yakınlaştığında ağaç geldi dile,
İnsanoğlu, uzak yürü, yakın gelme,
Meyvelerin, elmanın sahibi var,
2400 Veremeyiz biz onu yad ele.

Balkıyya ağaçlarla söyleşti o vakit,
Sebeplerini sorgulayıp, bilmişti o vakit.
İnsanoğluna vermeyince,
Kim yiyecekti elmayı meyveyi o vakit?

Jemis degen h rkimge jem boladı,
Alma degen ba tarda kem boladı.
Adamn n balasına bermeytuğın
 yesi bu ba tard n kim boladı?

Adam uğlı bu jerde bolmağanlar,
Ne n rse eken tazalık bilmegenler.
Jemister men almanı solar jer
 udayĖa he  k n  kılmağanlar.

Munda keldi n,  y, adam, nege? deydi,
Almadan h m jemisten jeme, deydi.
Bu ba tard n  yesi periler-di,
Olard n h k larına tiyme, deydi.

AĞa tar Balkıyyağa: Adam, deydi,
BolĖan  ığar seni  de  ata n, deydi.
«Jeme» degen ağa tan jegen    in,
 ı kan jo  pa jannattan ata n, deydi.

Ata n Adam ağa  a bargan, deydi,
Bıydayınan avzına salĖan, deydi.
Sen sol adam balası emespisi n,
Ja ın kelme, j re ber arman, deydi.

Estigen so  ağa tan s zdi solay,
J rip ketti Balkıyya jılay-jılay.
Aldında bir ki şirek tav bar eken,
J rip ketti j nelip tavĖa  aray.

Meyve kime yem olacak,
Elma bah elerde az olacak.
 nsanoğluna verilmeyen
Bu bah elerin sahibi kim olacak?

 nsanoğlu bu yerde olmazmı lar,
2410 Tazelik neymi  bilmezmi ler.
Yemi ler ile elmayı onlar yer,
Allah’a hi  g nah etmezmi ler.

“Ey insan buraya niye geldin?” dedi,
“Elmadan ve meyveden yeme” dedi.
“Bu bah elerin sahibi perilerdi
Onların haklarına dokunma” dedi.

AĞa lar Balkıyya’ya: “ nsan” dedi,
“Senin de vardır hatan” dedi.
Yeme denilen ağa tan yediğin i in,
2420 “ ıkmadı mı cennetten sesin atan” dedi.

“Atan  dem ağaca varmı ” dedi,
“Buğdaydan ağzına salmı ” dedi.
“Sen o insanın oğlu değil misin
“Yakın gelme, gidiver ileriye” dedi,

  itince ağa tan bu s zleri,
Balkıyya ağlaya ağlaya gitti.
   nde bir ufak dağ varmı ,
Y nelip dağa doğru gitti.

Balkıyya tavğa qaray jolın tuttu,
Kaķ kasına ol tavrıñ kelip jetti.
Ar jaǵına ol tavrıñ qarap edi,
Bir ülken dala eken, şegi joķ-tı.

Jäne kördi köp asker anda turǵan,
Eki tarap bölünip maydan qurǵan.
Bir-birimen bek qattı soǵısadı,
Körgennen soñ Balkıyya kayran bolǵan.

Zeñbireķ, mılıtqpenen atısalar,
Atısıp birin- biri jıǵısalar.
Bek kürkirep keledi ävezderi,
Nayza, kılışpenen häm şabısalar.

Kılıştasıp soǵısıp asker anda,
Say- şuķırlar barşası tolıp qańǵa.
Qarap turıp Balkıyya jaman qorķıp,
Qayterin bilmedi, qaldı tańǵa.

Soǵıs basılıp, bir vaķıt asker tarap,
Qırǵa qaray kettiler tav aralap.
Bir vakıtta askerler Balkıyyanı
Döñ üstinde kördiler bäre qarap.

Äsker bäre üstine kelip qalıp,
Qaraydı Balkıyyanı qamap alıp.
«Dariyǵa, bular meni qaytedi», dep,
Balkıyya tur beyşara qayǵılanıp.

Balkıyya daǵa doǵru yol aldı,
2430 Tam yanına o daǵın vardı.
Karşısında o daǵın görmüşti,
Bir büyük bozkırmış, hududu yoktu.

Ve çok asker gördü orada durmuş
İki tarafa bölünüp cephe kurmuş.
Birbirleriyle pek sert savaşıyor,
Görünce Balkıyya hayran olmuş.

Topla tüfekte atışıyorlar,
Atşıp birbirlerini yıkıyorlar.
Pek gür geliyor sesleri,
2440 Mızrakla da kılıçla da savaşıyorlar.

Kılıçlaşıp cenk edip asker orada,
Vadiler çukurlar hepsi dolmuş kanla.
Bakıp durmuş Balkıyya çok korkup,
Geri dönmedi kaldı sabaha.

Savaş yatıştığı bir vakit askeri dağıtıp
Bozkıra doǵru gittiler daǵı aşıp.
Bir vakitte askerler Balkıyya'yı
Tepe üstünde gördüler hepsi bakıp.

Askerlerin hepsi üstüne gelip,
2450 Gözetliyordu Balkıyya'yı sarıp.
“Eyvah bunlar beni ne yapacak” deyip,
Zavallı Balkıyya kayǵılanıp.

Minip kelgen bäriniñ bar attarı,
Härqaysınıñ tört-tötten qanattarı.
Özderiniñ hām üşar qanatı bar,
Körgennen soñ Balkıyya alaqtadı.

Jasıl kiyim bäriniñ kiygenderi,
Türli jemis, alma-dür jegenderi.
Bäri bildey saltanat, kepiyeti,
Osılar eken periniñ degenderi.

Körgenderi joq eken burın adam,
Tönirektep karaydı bäri oğan.
Qaydan keldiñ, qay maqluq bolasıñ? dep,
Suraydılar habardı Balkıyyadan.

Adamzattan boladı asılım benim,
Bäniy İsrayıl qavımınan näsilim benim.
Mısırdıñ şaharında patşa bolğan,
Balkıyya dep aytarlar esimim benim.

Rabıyg mäskün boladı jerim benim,
Musılmandıq dini-dür dinim benim.
Rabıyg mäskün işinde Aziyada
Mısırdıñ şaharı-dür elim meniñ.

Bile almaymız aytsañ da seniñ jerin,
Qayda-dür Rabıyg mäskün degen orın.
Adam bar dünyede dep estüvşi edik,
Körgenimiz joq edi munan burın.

Hepsinin binip geldiği atlarını
Her birinin vardır dörder tane kanatları.
Kendilerinin de uçacak kanatları var
Görünce Balkıyya şaşırıp kaldı.

Yeşil giyim hepsinin giydikleri
Türlü meyve, elmadır yedikleri.
Hepsinin de güzeldir görünüşü
2460 Onlarmış perinin dedikleri.

Görmemişler daha önce insan,
Çevreleyip baktılar hepsi ona.
“Nereden geldin hangi mahluksun?” diye
Sordular haberi Balkıyya’dan.

İnsanoğlundan olur asılım,
Benî İsrail kavminden neslim.
Mısır şehrinde padişah olmuş
Balkıyya diye söylerler ismime benim.

Rabıyg meskün olur yerim,
2470 Müslümanlık dinidir dinim.
Rabıyg meskün içinde Asya’da
Mısır şehridir ilim benim.

Bilemeyiz söylesen de senin yerini,
Nerededir Rabıyg meskün denen yerin?
Dünyada insan var diye işitirdik,
Görmemiştik bundan evveli.

Rabıyg mäskün degenge köziñ jetsin,
Bile almasañ, Faħrediyn aytıp ketsin.
Bu dñniyeniñ barşasın törtke bölip,
Ayırıp-ayırıp barşasın bayan etsin.

Rabıyg mäskün osı goy dñniyyada,
Orap alğan dñniyeni dariyyada.
Evropa, Afriyka, Ameriyka,
Törtinşi kısımnı onıñ Aziyada.

Rabıyg mäskün degeniñ seniñ alıs,
Bu söziñe ğajapka biz qalamız.
Qalay kelip bu jerge jalğız şıqtıñ,
Jolıñ bolsın, qay jaqqa sizdiñ barıs?

Men bolamın köp meħnat körgeñ adam,
Basıma köp bäleler kelgeñ adam.
Aqırzaman payğambarı Muhammedke
Ğaşık bolıp dñniyede jürgeñ adam.

Anlar ayttı: Järdemşiñ biz bolayıq,
Qızmetimiz bar bolsa ayamayıq.
Ol ğaziz Payğambarğa ğaşık bolsañ,
Ulıǵımızğa biz seni aparayıq.

Aparayıq, patşamız bilsin cizdi,
O da körsin mübärek jüziñizdi.
Payğambardın ğaşığı bolğan bolsan,
Qırmet kılıp jönelter öziñizdi.

Rabıyg meskün denilene gözün yetsin,
Bilemesen, Fahrettin söyleyip gitsin.
Bu dñyanın hepsini dörde bölüp,
2480 Ayıra ayıra hepsini beyan etsin.

Rabıyg meskün bu ya dñnyada,
Kuşatıp dñnyayı denizi de
Avrupa, Afrika, Amerika
Dördüncü kısımnı onun Asya'da.

Senin Rabıyg meskün dediğın uzak,
Bu sözüne biz şaşırıp kaldık.
Nasıl gelip bu yere yalnız çıktın
Yolun açık olsun, hangi tarafa seniñ varış

Ben çok mihnet görmüş insanım,
2490 Başıma çok belalar gelmiş insanım.
Ahir zaman peygamberi Muhammed'e
Âşık olup dñnyada gezen insanım.

Onlar söyler: Biz yardımcın olalım,
Hizmetimiz varsa esirgemeyelim.
O aziz peygambere âşıkсан,
Ulumuza biz seni götürelim.

Götürelim padişahımız bilsin sizi,
O da görsün mübarek yüzünüzü.
Peygamberin aşığı olmuşsan,
2500 Hürmet edip yönlendirir sizi.

Balkıyya der: bek jaksı sözderiñiz,
İyman nurı balkıydı jüzderiñiz.
Endi men de sizderdi bilsem eken,
Qay maqluqtan bolasız özderiñiz?

Biz özimiz musılman peri zattan,
Käpirlermen soğısıp kılış şapқан.
Bizdiñ soğısқанımız perilerdiñ
Käpirleri boladı қаға batқан.

Käpirlerge bu kündi tar etemiz,
Qoyday kırıp barşasın қiyratamız.
Perilerdin musılman bolғandarın
Barşasın özimizge қарatamız.

Alıp keldi Balkıyyaға bular attı,
Er-toқım erttep saltanatı.
Mingizip Balkıyyanı ortaға alıp,
Sultannıñ ordasına қарay tarttı.

Balkıyya ol atına minip aldı,
Ortaға alıp perileri birge bardı.
Periler men Balkıyya birge жүrip,
Jaқındap aқ ordaға kelip қалdı.

Aydalada tigilgen aқ orda tur,
Jan-jaғında kurulu түrlі şatır.
Balkıyyanı periler alıp birge,
Tuvra жүrip ordaға kele jatır.

Balkıyya der “pek güzel sözleriniz
İman nuruyla parlıyor yüzleriniz.
Şimdi ben de sizleri bilseymişim
Hangi mahluktan özleriniz?”

Bizim özümüz Müslüman peri zatından,
Kafirlerle savaşp kılış tutan.
Bizim savaşтığımız, perilerin
Kafirleriydi, kana batan.

Kafirlerе bugünü dar ettik,
2510 Koyun gibi katledip, hakladık.
Perilerin Müslüman olanlarının
Hepsini özümüze bağladık.

Bunlar Balkıyya’ya getirdiler atı,
Görkemlice eyerleyip eyer takımını
Bindirip Balkıyya’yı ortaya alıp,
Sultanın sarayına doğru taşıdı.

Balkıyya atına bindi,
Perileri etrafına alıp birlikte gitti.
Perilerle Balkıyya birlikte gidip
2520 Yakınlaşıp ak saraya geldi.

Bozkırda dikilmiş ak saraydır.
Yan yana kurulu türlü çadır.
Periler Balkıyya’yı alıp birlikte
Doğruca gidip saraya geliyor.

Balkıyyanı ordağa keltirdiler,
Aķırındap atınan endirdiler.
Perilerdiñ birevi padişğa
Balkıyyanıñ kelgenin bildirdiler.

Periler padişğa arız etti:
Bir tábárik keltirdik sizge, depti,
Tavdan tavıp bir adam alıp keldik,
Düniye kezip köripti köp mehnattı.

«Ap keliñ» dep padişğa jarlık kıldı,
Periler Balkıyyanı alıp keldi.
Enip kirse, közbenen qaratpaydı,
Nurı balkır ordanıñ kün sekildi.

İşi onıñ kündeysin nur bolıptı,
Ortasında altın taķıt kurulıptı.
Sol endi perilerdiñ padişahı
Şıǵıp alıp ol takıtķa otırıptı.

Balkıyya ol ordağa enip kirdi,
Taķıt üstinde otırǵan shahtı kördi.
Körgennen soñ Balkıyya padişğa
Qol kusırıp ádeppen salem berdi.

Jüzin kördi padişğa Balkıyyanıñ,
«Álik» dep salemín aldı onıñ.
Qay maqluqtan boladı bu kisi? dep,
Atın-jönin suraydı beyşaranıñ.

Balkıyya'yı saraya getirdiler,
Yavaşlatıp atından indirdiler.
Perilerin birisi padişaha
Balkıyya'nın geldiğini bildirdiler.

Periler padişaha arz etti;
2530 Bir hediye getirdik size dedi.
Dağdan bulup bir insan alıp geldik,
Dünyayı gezip görmüş çok mihneti.

“Alıp getirin” deyip padişah buyruk verdi,
Periler Balkıyya'yı alıp geldi.
İnip girse, gözle bakılmıyordu
Işıǵı aydınlatmış sarayı güneş gibi.

Onun içi güneş gibi ışık olmuştı,
Ortasında altın taht kurulmuştı.
Şimdi perilerin padişahı,
2540 Çıkıp tahta oturmuştı.

Balkıyya saraya inip girdi.
Taht üstünde oturan şahı gördü.
Gördükten sonra Balkıyya padişaha
El baǵlayıp edeple selam verdi.

Yüzünü gördü padişah Balkıyya'nın
Aleyküm selam deyip selamını aldı onun.
“Hangi mahluktan olmuş bu kişi” deyip,
Adını sormuş zavallının.

Periler der: Bu ğarip kisi eken-di,
Muħammed payğambardıñ dosı eken-di. 2550
«Adam» degen jınıs bar deysi edi,
Ol «adam» degenderi osı eken-di.

Jürip Rabığ mäskünnen kelgen adam,
Payğambarga ğaşıķ bolıp jürgen adam.
Sol ğaziz Payğambardı izdep jürip,
Düniyede meħnattar körgen adam.

Bu sözderdi padiyşa estip alıp,
Balkıyağa қaraydı közin salıp.
Payğambardıñ ğaşığı degennen soñ,
Takıtına otırğız[dı] şaķırıp alıp.

Äy, қонаğım, koş keldiñ, safa keldiñ,
Қalay jürip bu jerge kele bildiñ.
Bügin endi sen mağan dost bolarsıñ,
Dostı bolsañ Muħammed payğambardıñ.

Қушақtasıp ekevi köristiler,
Körgenderin patşağa söylestiler.
Қarama-қарсы otırıp patşamenen,
Takıt üstinde ekevi keñestiler.

«As keltir» dep padiyşa buyırdılar,
Balkıyyanı kurmettep otırdılar.
Asıldan dastarkandar salıp қойıp,
Jibekten oramaldar keltirdiler.

Periler der: Bu ğarip biriymiş,
Muħammed peygamberin dostuymuş.
İnsan denilen cins var denirdi
O insan dedikleri buymuş.

Yürüyüp Rabıyg Meskün'den gelen insan
Peygambere âşık olup gezen insan.
O aziz Peygamberi arayarak gezip
Dünyada mihnetler gören insan.

Bu sözleri padişah duyup,
Balkıyya'ya bakıyor gözünü salıp.
Peygamberin âşığı dedikten sonra
2560 Tahtına oturttu çağırıp.

Ey konuğum hoş geldin, sefa geldin,
Nasıl yürüyüp buraya gelebildin.
Bugün şimdi sen bana dost olursun,
Dostuysan Muħammed peygamberin.

Kucaklaşıp ikisi görüştüler,
Gördüklerini padişahla söylestiler.
Karşı karşıya oturup padişahla
Taht üstünde ikisi istişare ettiler.

“Yemek getir” diye padişah buyurdular,
2570 Balkıyya'yı hürmetle ağırladılar.
Asilinden sofra kurup
İpekten bezler getirdiler.

Balkıyya men padiyşa taķıtta otır,
Periler kıızmet kılıp ķasında tur.
Bir vaķıtta perilerdiñ ĥadimderi
Altın padnos köterip kele jatır.

Uzındıǵı padnostıñ on kez bolar,
Bir padnosķa koyılǵan on tabaķ bar.
Tabaķtıñ ķaysı altın, ķaysı jaķut,
Körgenderdiñ köziniñ javın alar.

Tabaķtarıñ ķaysı aķ, ķaysı jasıl,
Asıl tastañ kılıptı bärin ĥasıl.
Ķaysıları tabaķtıñ laǵıl tastañ,
Ķaysıları injüvden, bəri asıl.

Här tabaķta här türlü taǵam bolǵan,
Taǵamdarı tabaķķa tamam tolǵan.
Br tabaķtan on kisi toyadı eken,
Boladı eken periniñ ası moldan.

Perilerdiñ taǵamı tätti baldan,
Şartımenen barşası dayarlanǵan.
Ķay tabaķta ķozınıñ, ķoydın eti,
Ķay tabaķta ķus eti jarkoy salǵan

Här tabaķta här türlü taǵam bolıptı ĥoy,
Dastarķańa barşası kelipti ĥoy.
Köz körmegen, kulaktar estimegen
Taǵamdardı Balkıyya köripti ĥoy.

Balkıyya ile padişah tahtta oturur,
Periler ĥizmet edip yanında durur
Bir vakit perilerin ĥizmet edenleri
Altın tepsi kaldırıp geliyor.

Uzunluǵı tepsinin on arşın kadar,
Bir tepsiye konulmuş on tabak var.
Tabakların kimisi altın kimisi yakut
2580 Görenlerin gözünün ışıǵını alır.

Tabakların kimisi ak kimisi yeşil
Kıymetli taştan yapılmış hepsi benzersiz.
Kimileri tabağın yakut taşından
Kimileri inciden, hepsi asıl.

Her tabakta her türlü yiyecek varmış,
Tabakta yiyecekleri tamamen dolmuş.
Bir tabaktan on kişi doyacakmış
Perinin yemeği bol olurmuş.

Perilerin yemeği tatlı baldan,
2590 Geleneklere uygun olarak hepsi hazırlanan.
Bazı tabakta kuzu ve koyun eti
Bazı tabakta kuş etinden yemek konulmuş

Her tabakta her türlü yiyecek varmış ya,
Sofraya hepsi gelmiş ya.
Gözün görmediği, kulakların işitmediği
Yiyecekleri Balkıyya görmüştü ya.

Andan son keltirdiler türlü jemis,
Ayaktarı ap kelgen bəri kümis.
Perilerdiñ qasında Balkıyyakeñ
Birqatar tamaşanı körgeñ-mis.

Andan soñ bal-şärbat keltirdiler,
Onı işip bir zaman oturdılar.
Andan soñıra «älhamdülillahıy» dep,
Duğa kılıp qoldarın köterdiler.

Tağamnan soñ periler bul duğanı oqıdılar:
Älhamdü lillahiy älläziy ätgamnä
Va sakıynanä va jağalanä
Min äl-müsliyiyn, dediler.

Jazatuğın sözim köp sonnan özge,
Bärin jazsaq boladı avır bizge.
Sonda da bu duğanın mağınasın
Ayıp ketsem kerek qoy endi sizge.

Hamdu birlä maqtaymız Täñirimizdi,
Tağam berip toyğızdı bugün bizdi.
Tağamnan soñ tağı da suvsın berdi,
Musılmannan äyladı jümlämizdi.

Arasında bir ğalım peri bar-dı,
Tura kelip qolına kitap aldı.
Fahriy älem Muhammed Rasuvldı
Maqtap jazğan sözderdi oqıp saldı.

Ondan sonra getirdiler türlü yemiş,
Getirilen tabakların hepsi gümüş.
Perilerin yanında Balkıyaymış
2600 Bir süre temaşayı gören(miş).

Ondan sonra bal ve şerbeti getirdiler,
Onu içip bir vakit oturdular.
Ondan sonra “elhamdülillah” deyip
Dua edip ellerini kaldırdılar.

Yemekten sonra perileri bu duayı okudular:
“Elhamdülillahillezi et amena
Ve sekana ve cealena
Minel müslimin” dediler.

Yazacağım sözüm çok ondan özge,
2610 Hepsini yazmak ağır olur bize.
O vakitte de bu duanın manasını
Söyleyip gitmem gerek ya şimdi size.

Hamt ile övelim tanrımızı,
Yemek verip doyurdu bugün bizi.
Yemekten sonra da içecek verdi
Müslüman eyledi cümlemizi.

Arasında bir alim peri vardı
Kalkıp eline bir kitap aldı.
Fahr-i alem Muhammed resulü
2620 Öven sözleri okudu.

Anda turğan periler bağırdılar,
Davis kılıp barşası ağırdılar.
«Assalavat vassalam äläyka», dep,
«İyä, Hayr, Haliyk Alla», dep bağırdılar.

Artık närse adamda din bolıptı,
Dini joqtın дәvleti kem bolıptı?!
Bulardıñ salavatın estigen soñ,
Bakıyyanıñ ğaşıǵı mıñ bolıptı.

Jüregimde köp edi duǵam, deydi,
Artıldı goy duǵamız taǵı, deydi.
Ol meniñ ğaşıq bolǵan Payǵambarım,
Bilesiz eken sizder de, şahım, deydi.

Äy, Balkıyya, jan bar ma onı bilmes,
Onı bilmes bolsa, ol mümin emes.
Ol gaziz Payǵambardı bilmegenniñ
Allanı bilüvge de aqlı kelmes.

Nege biz bilmeyik ol Payǵambardı,
Onıñ üşin jaratқан kök jerdi.
Allahı bilgen kisi onı biler,
Allahı bilmegender kâpirler-di.

Balkıyya der: Äy, şahım, esimiñiz kim,
Aytsañız eken maǵan näsiliñiz kim?
Neden sizdi jaratқан Hâk Taǵala,
Ävelde jaratılğan jısmıñız kim?

Orada duran periler bağırdılar,
Seslenip hepsi haykırdılar.
“Esselatü vessalam aleyke” deyip
“Ey Hayr, Halik Allah” diye bağırdılar.

Faydalı şey insanda din olmuştı,
Dini olmayanın serveti eksik olmuştı.
Bunların salavatını işittikten sonra,
Balkıyya’nın aşkı bin olmuştı.

Yüreğimde çoktu duam, dedi,
Daha da arttı duamız, dedi.
Benim aşk olduğum peygamberimi,
Biliyor musunuz sizlerde şahım, dedi.

Ey Balkıyya can var mı ki onu bilmez,
Onu bilmeyen varsa, o mümin olmaz.
O aziz peygamberi bilmeyenin
Allah’ı bilmeye de aklı yetmez.

Niye biz bilmeyelim o peygamberi,
Onun için yaratmış gök ile yeri.
Allah’ı bilen kişi onu bilir,
2640 Allah’ı bilmeyenler kafirlerdi.

Balkıyya der; Ey şahım isminiz ne,
Söyleseniz bana nesliniz ne?
Neyden sizi yaratmış Hak Teala
Önceden yaratılmış cisminiz ne?

Periden göy, bilesiñ, benim zatım,
Aytayın jaratılğan kepiyetim.
Özim barşa periniñ patşasımın,
Şahsahara deyürler benim atım.

Menden tağı ulıǵırak şahımız bar,
Onıñ atın tağı da Şahlas derler.
Kızamnıñ välayatı kalbımenen
Ekevmizge qaraydı bek köp jerler.

Aytıp ediñ, Balkıyya, bizge sözdi,
Suradıñ jaratılğan äsilimizdi.
Bilgenimşe, kuvatım jetkenimşe,
Aytayın jaratılğan jönimizdi.

Endi aytayın men sağan kılıp anıq,
Jaratıptı ğalamdı Jappar Halık.
Kök üstinde ujmaktı jaratkanda,
Jer astında jaratқан jeti tamuq.

Şahsahara söyleydi Balkıyyağa:
Bäriñ tiyis bu sözdi tındamaqқа,
Jahannamnıñ otında jahannamda
Eki maqluq jarattı Haq Tağala.

Biri erkek bolıptı atı Hälis,
Ekinşisi urğaşı, atı Mälis.
Kuyırğı bireviniñ däl jılanday,
Bireviniñ kuyırğı şayan-mıs.

Peridendir bilesin benim zatım
Söyleyeyim yaratılmış cismim.
Kendim bütün perilerin padişahıym
Şahsahara denilir benim adım.

Benden daha ulu şahımız var,
2650 Onun adına da Şahlas derler.
Kızam'ın halkı kalbiyle
İkimize bakıyorlar pek çok yerler.

Söyledin Balkıyya bize sözü,
Sordun yaratılmış aslımızı.
Bildiğimce, kuvvetim yettiğince
Söyleyeyim yaratılmış hakikatimizi.

Şimdi söyleyeyim ben sana açık,
Yaratmıştı alemi Cabbar Halık.
Gök üstünde cenneti yarattığında
2660 Yer üstünde yaratmış yedi cehennem.

Şahsahara söyledi Balkıyya'ya,
Bu sözün hepsi gerek dinlemeye.,
Cehennemin ateşinden cehennemde
İki mahluk yarattı Hak Teala.

Biri erkekti adı Halis,
İkincisi dişi, adı Malis.
Birisi yılan kuyruklu
Birisi de akrep kuyruklu.

Ekevi de däl ottan jaratılğan,
Ekevi bir-birine ğaşık bolğan.
Kuyırıktarın ekevi bir-birine
Orap alıp ekevi ziyna kılğan.

Buyırksız ekevi kılğan ziyna,
Şaytan budan bolıptı sonday bala.
Andan soñıra ol Mälis buvaz bolıp,
Jahannamda tuvıptı egiz bala.

Mälis anda balasın tapқан egiz,
Birevi erkek eken, birevi kız.
Kuyırığınan tavıptı jılan-şayan,
Kıysabı joқ ne kılıp aytayıқ biz.

Hälis penen Mälistiñ boyı mıñ kez.
Juvandığın, padiyşa, onıñ bilmes.
Olardan tuvğan jılan-şayandardı
Usaқ bolar eken dep aytıp bolmas.

Hälis penen Mälisten jahannamda,
Jılan-şayan tuvıptı bek köp anda.
Künähar pendelerge azap üşin,
Jaratıptı olardı Qudavanda.

Ol egizdiñ sıñarı erkek bala,
Er jetipti tamukta bara-bara.
Qudayğa kulşılıqtı köp kılıptı,
Ne boldı eken soñında bu beyşara.

İkisi de aynı ateşten yaratılmış,
2670 İkisi birbirine âşık olmuş.
Kuyruklarını ikisi birbirine
Dolayıp ikisi zina etmiş.

İzinsiz ikisi etmiş zina,
Şeytan onlardan olmuştu bala.
Ondan sonra Malis gebe kalıp,
Cehennemde doğmuş ikiz bala.

Malis o vakit balasını bulmuş ikiz,
Birisi erkekmiş birisi kız.
Kuyruğundan bulmuş yılan ve akrep
2680 Hesabı yok ne yapıp söyleyelim biz.

Halis ile Malisin boyu bin arşın,
İriliğini, padişah onun bilmez.
Onlardan doğan yılan-akrepleri
Ufak diye de söylenemez.

Halis ile Malis cehennemde,
Yılan-akrep doğmuştu pek çok orada.
Günahkâr kullara azap için
Yaratmıştı onları Hüdavenda.

İkizlerden biri erkek bala
2690 Er olmuştu cehennemde zamanla.
Allah'a kulluk çok ederdi,
Ne olmuştu sonunda bu zavallıya.

Özi burın nekesiz tuvğan bala,
Şayankuyırık Mälis göy oğan ana.
Ğıybadatı qayırılı bolar ma eken,
Ne jazdı eken soñında Hax Tagala.

Atın Haris dediler ol balanıñ,
Ğıybadatı qıysapsız bolğan onıñ,
Tağdırı haq, tağı da kökiregine
Hayırı joq ğılımdıq tolğan onıñ.

Ol bilgendi perişte bile alğan joq,
Birevi de Haristey bola alğan joq.
Ğıybadatta här dayım bolsalar da,
Haristey ğıybadattı kıla alğan joq.

Ğıybadattar köp kıldı Haris anda,
Ğaliyb boldı tozaқта barşa janğa.
Köktegi perişter munı körip,
Taşsin kılıp barşası qaldı tañğa.

Qudayğa ol bek jaqın bolıp qaldı,
Ol vaqıtta nazarın oğan saldı.
Qulşılığı bek asıp ketkennen soñ,
Quday onı şıǵarıp kökke aldı.

Avıstırdı Haristin tabiyǵatın,
Jemey-işpey kılıptı ğıybadatın.
Perişterler sekildi bolğannan soñ,
«Äzäzil» dep koydılar onıñ atın.

Kendi önceden nikahsız doğan bala,
Akrep kuyruk Malis ya ona ana.
İbadeti hayırlı olur muymuş
Ne yazmış nihayetinde Hak Teala.

Adına Haris dediler o balanın,
İbadeti hesapsızmış onun,
Hakkın takdiri yine de göğsüne
2700 Hayrı olmayan ilim dolmuş onun.

O bildiğini melek bile bilemez,
Birisi de Haris gibi olamazlar.
Her daim ibadet etseler de
Haris gibi ibadet edemez.

Çok ibadet etti Haris orada,
Üstün oldu cehennemde birçok cana.
Gökteki melekler bunu görüp,
Beğenip hepsi hayret etti ona.

O Allah’a pek yakın oldu,
2710 O vakitte bakışını ona doğrulttu.
Kulluğu pek yükseldikten sonra,
Allah onu çıkarıp göğe aldı.

Değiştirdi Haris’in tabiatını,
Yemeyip içmeyip etmiş ibadetini.
Melekler gibi olduktan sonra
Azazil diye koydular onun adını.

Ol kün oğan Ƙudaydan kâlam boldı,
Kökireginde ğılımdık tamam boldı.
Perişteniñ bärinen asıp ketip,
Barşasına olardıñ iymam boldı.

Ğılımdıķķa aldanıp jaman boldı,
Ƙudayıñ mäkärinen aman boldı.
Täkapparlık köñline kirgennen soñ,
Ƙudaydıñ lağıneti oğan boldı.

Andan soñ Ƙaķ taĝdırı sonday bolĝan,
Atañ Adam topraktan jaratılĝan.
Äzäzil men bärine perişteniñ,
«Säjde kıl, dep, adamĝa» jarlık kılĝan.

Periştelər säjdege bəri ketti,
Äzäzil säjde kılmay, ğıylap etti.
Ƙaķ Taĝala ğatab kılıp Äzäzilge:
Adamĝa nege etpediñ sejde? depti.

Äzäzil dep: Jarattıñ meni ottan,
Adamındı jarattıñ topraktan.
Äy, Ƙuda, sen öziñ de bilesiñ ğoy,
Otıñnıñ jaksı ekenin suv-balşıktan.

Andan soñ Ƙaķ Taĝala aşuvlanıp,
Laĝınetten moynına ķamıt salıp,
«İbilis» atap aydadı jer jüzine,
«Äzäzil» degen atı joyılıp ķalıp.

O ğün ona Allah'tan kelâm oldu,
Göĝsünde âimlik tamam oldu.
Meleklerin hepsinden yükselip
2720 Onların hepsine imam oldu.

Âimliĝe aldanıp kötü oldu,
Allah'ın kahrından esen oldu.
Kibir gönlüne girdikten sonra,
Allah'ın laneti ona oldu.

Ondan sonra Hakk'ın takdiri şöyle olmuş,
Atan Âdem topraktan yaratılmış.
Azazil meleklerin hepsine
“Adem'e secde et” deyip buyurmuş.

Meleklerin hepsi secde etti,
2730 Şeytan secde etmeyip, karşı geldi.
Hak Teala hitap edip Azazil'e:
“İnsana niye secde etmedin?” dedi.

Şeytan der: Yarattın beni ateşten,
İnsanı yarattın topraktan.
Ey Huda, sen kendinde biliyorsun ya
Ateşin daha iyi sudan-balşıktan.

Ondan sonra Hak Teâlâ sinirlenip,
Lanetle boynuna hamut koyup,
“İblis” adını verip sürdü yer yüzüne,
2740 “Azazil” denilen adı yok edip.

İbilis endi dergâhtan kayttı, deydi.
Öziniñ karındasın taptı, deydi.
Özimen egiz tuvğan kız bar edi,
Ziyna kılıp sonımenen jattı, deydi.

Öziniñ karındasımen jatқан, deydi,
On dört bala ol andan tapқан, deydi.
Solardıñ năsili bări şaytan bolıp,
Bütün dünüye şaytanga batқан, deydi.

Bayan kıldım şaytannıñ äsilin, deydi,
Nekahsız payda bolğan năsilin, deydi.
Bilgenimşe olardı bayan ettim,
Endi aytanıp özimniñ äsilim, deydi.

Häliske Hâk Tağala aytıptı söz:
Nege, deydi, siz sabır etpediñiz,
Nekahsız ekeviñiz qosıldıñız,
Nege menden jarlıqtı kütpediñiz?

İyä, Hälis, senderdiñ ne mınalarıñ,
Nekahsız bir-biriñdi araladıñ.
Buyırıqsız qosılğan sebebinen,
Şaytan bolıp qaldı göy balalarıñ.

Hâk Tağala olardı bek urışkan,
«Balalarıñ boldı, dep, mağan düşpan»
Andan soñıra olarğa puqsat berip,
Nekah kılıp olardı özi qosқан.

“İblis şimdi dergâhtan döndü” dedi.
“Kendi kardeşini buldu” dedi.
“Kendiyle ikiz doğan kız vardı
Zina edip onunla yattı” dedi.

“Kendi kardeşiyle yatmış” dedi,
“On dört çocuk o zamandan doğmuş dedi
“Onların neslinin hepsi şeytan olup
Bütün dünya şeytanla dolmuş” dedi.

“Beyan ettim şeytanın aslını” dedi,
2750 “İzinsiz peyda olmuş neslini” dedi.
“Bildigimce onları beyan ettim,
Şimdi söyleyeyim kendi aslımı” dedi

Halis’e Hak Teâlâ söylemişti söz:
Dedi niye siz sabretmediniz?
İzinsiz ikiniz birlikte oldunuz,
Niye benden buyruk beklemediniz?

Ey, Halis senin ne bu yaptıkların,
Nikahsız birbirini dolaştın.
Buyruksuz birlikte olmanız sebebiyle
2760 Şeytan oldu ya balaların.

Hak Teala onları pek azarlamış,
“Çocukların oldu bana düşman” demiş.
Ondan sonra onlara izin verip,
Nikah yapıp onları kendi birleştirmiş.

Qoskannan soñ ekevin Haq Tağala,
On eki bala taptı Mälis ana.
Altavı erkek bala, altavı kız,
Peri bolğan solardan tuvğan bala.

Eki bala tavıptı här qursaqtan,
Birevi kız, birevi erkek tapқан.
«Egiz tuğan kızdı almañız», dep,
Bir buyırık tağı da bolğan Haqtan.

Qudaydan bolğannan soñ sonday pärmen
Ekinşi qursaқтаğı kızdı alğan.
Qudaydıñ buyırığımen alışkan olar,
Mine, bizdiñ näsilimiz sodan qalğan.

Kökte edik periştemenen birge,
Haq Tağala endirdi bizdi jerge.
Soğısqaldı bizderdi jiberipti
Dinderi käpir bolğan diyulerge.

Qudayıñ ämirimen keldik, deydi,
Diyulerdi kıratıp, kırdık, deydi.
Osı jerdiñ özi bir dala eken,
Meken qılıp biz endi turdık, deydi.

Peri şahı sözderin tamam etti,
Boladı eken periler sözge epti.
Sözi tamam bolğan soñ padiyşahıñ,
Balkıyya häm özini arız etti.

İkisini birleştirince Hak Teala,
On iki çocuk doğurdu Malis ana.
Altısı erkek, altısı kız,
Peri olmuş onlardan doğan çocuk.

İki çocuk doğmuştu her kuşaktan,
2770 Birisi kız birisi erkek doğan.
“İkiz doğan kızı almayın” deyip
Bir buyruk gelmiş Haktan.

Allahtan gelince böyle ferman,
İkinci kuşaktaki kızı almış
Allah’ın buyruğıyla uzaktan onlar
İşte bizim neslimiz buradan kalmış.

Gökteydik meleklerle birlikte,
Hak Teâlâ indirdi bizi yere.
Savaşmak için bizleri göndermişti
2780 Dinleri kafir olan devlere.

“Allah’ın emriyle geldik” dedi.
“Devleri yıkıp kırdık” dedi.
“Orası bir bozkırmış
Yer edinip artık buraya yerleştik” dedi.

Peri şahı sözlerini tamamladı,
Olmuş periler söze meyilli.
Sözü tamamlanınca padişahın,
Balkıyya da kendini arz etti.

Äy, padiyşa, sözimdi qabil alsañ,
Jalgızbın göy, elime jürüp barsam.
Ne boladı sizderdiñ arañızda,
Meken kılıp bu jerde turıp qalsam.

Äy, Balkıyya, bu söziñ söz bolmas-tı,
Periler qurmetiñdi bile almas-tı.
Perilermen birigip adam uğılı,
Meken kılıp bir jerde tura almas-tı.

Rabıyg mäskün adamnıñ jeri, deydi,
Osı jerdiñ barşası peri, deydi.
Perilermen birigip tura almassıñ,
Härkimniñ göy öziñiñ jeri, deydi.

Adamnıñ adammenen keler jayı,
Periniñ sağan bolmas jarar oñı.
«Äljins mağ-äljins» degen söz bar,
Bu söziñniñ körinbey heş iñgayı.

Adam uğılı biledi adam jayın,
Degen söziñ rast qoy, padişahım.
Sonda da qalay jürüp öz elime
Jetemin, dep Balkıyya kıldı vayım.

Payğambardın qaşığında dñniye kezip,
Jüripsiñ öz janıñnan öziñ bezip.
Payğambar qurmetine amanat kıp,
Jibereyin men seni at mingizip.

Ey Padişah, sözümü dinlersen,
2790 Yalnızca, memleketime girsem.
Ne olacaktı sizlerin arañızda
Yer edinip bu yerde kalsam.

Ey Balkıyya, bu sözün söylenmezdi,
Periler hürmetini bile gösteremezdi.
Perilerle bir olup insanoğlu
Yer edinip bu yerde duramazdı.

“Rabıyg meskün insanın yeri” dedi.
“Buranın hepsi peri” dedi.
“Perilerle bir olup duramazsın
2800 Herkesin kendi yeri” dedi.

İnsanın insan ile olur yeri,
Perinin olmaz sana yararı.
“Elcins mag elcins” diye söz var,
Bu sözün görünmez hiç uygunluğu.

İnsanoğlu bilir insan halini
Dediğin doğrudur padişahım.
O zaman nasıl gidip kendi memleketime
Varayım diye Balkıyya endişe etti.

Peygamberin aşkıyla dñnyayı gezip,
2810 Gidersin kendi canından vazgeçip.
Peygamber hürmetine emanet edip,
Göndereyim ben seni ata bindirip.

Amanat- dur minetin jaksı atım,
Aytayın men atımniñ saltanatın.
Jalgız künde uşa-dur altı aylık,
Pıraktan dep bilgeysiñ onıñ zatın.

Altı aylık jol bolar munda, deydi,
Halıfamız bar bizdiñ anda, deydi.
Halıfaniñ atını Ğamel derdiler,
Jartı künde jetkizer sonda, deydi.

Mıktap otır, ol attıñ tartpa basın,
Öz erkine basını bos qoyasıñ.
Heş qorıqpa, ol sağan tavıp berer,
Jartı künde körersiñ el karasın.

Äy, Balkıyya, sözim bar meniñ sağan,
Aytayın ol sözimdi, kara mağan.
Ol ğaziz Payğambarğa sälem degin,
Näsip bolıp körisseñ esen-aman.

Mübarak ayağına basındı qoy,
Kuşaqtap alıp onıñ tabanın süy.
«Sizge iman keltirgen peri şahın,
İyä, Rasul, şapagattan umıtpa», de.

Andan şah ornınan turıp aldı,
«Atımdı keltiriñ» dep aykay saldı.
Padiyşahıñ jarlığı bolğannan soñ,
Atın jetep periler kelip qaldı.

Emanettir bineceğın güzel atım,
Söyleyeyim atımın saltanatını.
Bir günde altı aylık mesafe kat ediyor,
Burak'tan diye bilesin onun zatını.

“Altı aylık yol olur buraya” dedi,
“Halifemiz var bizim orada” dedi.
“Halifenin adına Gamel derdiler,
2820 Yarım günde ulaşır oraya” dedi.

Sağlam otur, o atın çekme başını,
Kendi özgürlüğüne bırak onu.
Hiç korkma, o sana bulur
Yarım günde görürsün yurt toprağını.

Ey Balkıyya, sözüm var benim sana,
Söyleyeyim sözümü bak bana.
O aziz peygambere selam söyle
Nasip olur görürsen onu sağ.

Mübarek ayağına başını koy,
2830 Sarılıp onun ayağınıöp.
“Size iman eden peri şahını
Ey Rasul, şefaattmeyi unutma” de.

Oradan şah yerinden kalktı,
Atımı getirin diye seslendi.
Padişah emir verdikten sonra
Atını getirerek periler geldi.

Ƙarañız padişahıñ keremetin,
Ümit ƙılıp Rasuldiñ şapağatın,
Payğambardıñ ğaşığı Balkıyyağa
Mingizdi däl öziniñ pırak atın.

Bir kökboz at eken-dür, alıp keldi,
Kelgennen soñ Balkıyya onı kördi.
Ƙanattarı ol attıñ altav eken,
Padişahıñ ƙasına kelip turdı.

Kus sekildi ädemi bastarı bar,
Ƙız sekildi ƙap-ƙara şaşтары bar.
Dem alganda juparday iyis keledi,
Avızında injüvdey tisteri bar.

Savırları japannıñ ƙabılanınday,
Kökireginiñ ƙuvatı arıstanday.
Atlas-jibek sekildi jünderi bar,
Balkıyya körgeñi jok attı munday.

Javhardan ziynattağan tokım salıp,
Altındağan erimen erttelinip,
«Mine, endi osı atƙa miniñiz», dep,
Balkıyyanıñ janına keldi alıp.

Äy, Balkıyya, pırakƙa miniñ, deydi,
Şapşañ uşar bu pırak, biliñ, deydi.
Esen- aman barsañız, Gamelimiz
Haliyfaniñ ƙolına beriñ, deydi.

Görün padişahın kerametini,
Ümit edip resulün şefaatin.
Peygamberin aşığı Balkıyya’ya
2840 Bindirtti aynı kendi Burak atını.

Bir gök boz atmış, alıp geldi,
Gelince Balkıyya onu getirdi
Atın kanatları altışarmış,
Padişahın yanına gelip durdu.

Kuş gibi güzel başı var,
Ƙız gibi kapkara saçları var.
Nefes aldığında mis gibi koku geliyordu.
Ağzında inciden dişleri var.

Sağrıları ıssız ovanın kaplanı gibi,
2850 Bağrının kuvveti aslan gibi.
Atlas-ipek gibi yünleri var,
Balkıyya hiç at görmemişti bunun gibi.

Cevherle, ziynetle süslemiş teğelti koyup
Altınla süslenmiş eyerini koydu
İşte, şimdi bu ata bininiz deyip,
Balkıyya’nın yanına alıp geldi.

“Ey Balkıyya, Burak’a bin” dedi.
“Çabuk uçar bu Burak bil” dedi.
“Sağ salim varsanız, Gamel’imiz
2860 Halifenin eline ver” dedi.

Padiyşa ol atına: Pırak, dedi,
Bu kisi bir qadirli qonaq, deydi.
Saqtap onı jıgılpay apara köp,
Renjitpe sen onı tuvlap, deydi.

Äy, pırak, bu adamnıñ tilini al,
Ne bol dese bu kisi, sol bolıp qal.
Bul bir kisi Payğambar qaşığı-dur,
Renjitpey Gamelge jetkizip sal

«Tävekel» dep Balkıyya jalğız Haka,
Minip edi tañerteñ ol pırakqa,
Besin vaqtı jaqındap kelgen şakta,
Jetip keldi Balkıyya Gamel jaqqa.

Balkıyyanıñ kelgenin Gamel körgeñ,
Aldına qarşı barıp sälem bergen.
Qayran qalıp: Sen qanday maqluq? depti,
Padişahıñ atına minip kelgen.

Ol Gamel padişahıñ atın tanıp,
Körisipti aldına qarşı barıp.
Qoş keldiñiz, qonağım, qoş keldiñ, dep,
Amandasıp körisken qolın alıp.

Müsepirim, qoş keldiñ, jaqsı keldiñ,
Minip alıp pırakqa qattı jeldiñ.
Qay maqluqtan bolasıñ seniñ öziñ,
Padişahıñ atına nağıp mindiñ?

Padişah atına: “Burak” dedi.
“Bu kişi kıymetli bir konuk” dedi.
“Onu koru düşürmeden götüreceksin
Üzme sen onu karşı gelip” dedi.

Ey Burak, bu adamnıñ dediğini yap,
Ne ol dese bu kişi, o ol.
Bu kişi peygamber aşığıdır,
Üzmeden Gamel’e götürüp sal.

Tevekkül deyip Balkıyya yalnızca Hakka
2870 Binmişti sabahleyin o Burak’a.
Yemek vakti yakınlaştığı zaman,
Vardı Balkıyya Gamel’in yanına.

Balkıyya’nın geldiğini Gamel görmüş,
Önüne doğru gelip selam vermiş.
Hayran kalıp “Sen hangi mahluksun?” demiş.
Padişahın atına binip gelmiş.

Gamel padişahın atını tanıyıp,
Görüşmüştü öñüne doğru varıp.
“Hoş geldin konuğım hoş geldin” deyip
2880 Selamlaşıp görüşmüş elini tutup.

Misafirim hoş geldin, güzel geldin,
Binerek Burak’a hızlı geldin.
Hangi mahluktandır seniñ özün
Padişahın atına nasıl bindin?

Balkıyya oğan ayttı jürgenderin,
Dünyede jaksı- jaman körgenderin.
Vaқығasın ǵaldırmay bärin ayttı,
Padişahın atına mingenderin.

Bildirdi oğan jürgen hiykayatın,
Tapsırdı ol Ğamelge mingen atın.
Sonday jürgen dünyede adamın dep,
Bayan ǵıldı öziniñ näslin, zatın.

Ğamel endi Balkıyyanı kördi deydi,
Jaqsı adam ekenin bildi deydi.
Patşa kürmet ǵılǵan kisi eken dep,
O da oğan köp ǵürmet ǵıldı deydi.

Äy, Ğamel, men bir ğajap kördim, deydi,
Padişadan bu attı mindim, deydi.
Altı aylıq jol eken eki arañız,
Altı saǵat işinde keldim, deydi.

Osı attıñ jürvi begirek jat,
Jürip keldim bu jerge altı saǵat.
Älde bu perilerdiñ attarınıñ
Barşası da bola ma osınday at.

Jok, ol attıñ jürisi ǵattı, deydi,
Pıraǵ attay bola-dür zatı, deydi.
Patşanıñ minip alıp, diyulermen
Soǵısǵa baraturǵan atı, deydi.

Balkıyya ona anlattı başına gelenleri,
Dünyada iyi-kötü gördüklerini.
Yaşadıklarını eksiksiz anlattı,
Padişahın atına (nasıl) bindiğini.

Bildirdi ona yaşadıǵı hikayesini,
2890 Teslim etti Gamel'e bindiğini atını.
Dünyada onun gibi yaşayan insanın deyip
Zengin ǵıldı kendisinin neslini, zatını.

Gamel şimdi Balkıyya'yı görmüş,
İyi insan olduğunu bilmiş.
Padişahın hürmet ettiğini kişiymiş deyip
Oda ona çok hürmet etmiş.

“Ey Gamel ben bir acayıplık gördümdedi
“Padişahın bu atına bindim” dedi.
“Altı aylık yolmuş ikinizin arası,
2900 Altı saat içinde geldim” dedi.

O atın gidişi diğerk atlardan farklı,
Geldim bu yere altı saatte.
Yoksa bu perilerin atlarının
Hepsi de bu at gibi mi?

“Yok o atın gidişi pek iyi” dedi,
“Burak atındandır zatı” dedi.
“Padişahın binip, devler ile
Savaşa gittiği atı” dedi.

Ol özge perilerdiñ bar attarı,
Härkaysınıñ tört-törtten kanattarı.
Padişahıñ atınday pıraķ emes,
Teñizden şığardı ğoy olar bäre.

Düniyede här jerde dariyalar,
Osı jerde jaķında bir dariya bar.
Dariyyanıñ ortasında bir biyik tav,
Ol tavdıñ kaķ basında kölder, suvlar.

Köldiñ özi ol tavdıñ kaķ basında,
Tağı tav bar ol köldiñ ortasında.
Ķudayım ķanday jerler jaratpagan,
Jürgen adam köredi barşasın da.
Balkıyyaday sol jerge jürip barsañız,
Körer ediñ solardıñ barşasın da.

Ol bir tavdıñ tasrarı bäre asıl,
Züberjattan eken ol özi asıl.
Kün şıķķanda jarılıp tavdıñ özi,
Ķanattı attar boladı sonday ĥasıl.

Kün şıķķanda züberjat tav jarılar,
İşinen tört kanattı attar şıĝar.
Ķudaydıñ ämirimen şıķķannan soñ,
Perilerdiñ attarı bolar solar.

Ol attardıñ özderi ĝajap suluv,
Şıĝıp kelip ol tavdan işerler suv.
İşkennen soñ tavĝa enip bekitiler,
Ķudaydıñ ģudireti-dür, bilseñiz bu.

Perilerin var başķa atları,
2910 Her birinin dörder tane kanatları var.
Padişahın atı gibi burak deĝildir,
Onların hepsi denizden çıktı.

Dünyada her yerde ırmaklar,
Bu yerde yakında bir ırmak var.
Ormanın ortasında bir yüce daĝ,
O daĝın tam başında göller, sular.

Göl o daĝın tam başında,
Başķa da daĝ var gölün ortasında.
Allah'ım nasıl yerler yaratmışsın,
2920 Gelen adam görececek hepsini de.
Balkıyya gibi o yere gitseniz,
Görürdünüz onların hepsini de.

Bir daĝın taşlarının hepsi asıl,
Zümrüttenmiş özü asıl.
Gün doğarken yaratılmış daĝın özü
Kanatlı atlar oldu öyle hasıl.

Gün doğduğunda zümrüt daĝ yarılır,
İçinden dört kanatlı atlar çıkar.
Allah'ın emriyle çıktıktan sonra,
2930 Perilerin atları olur onlar.

O atların hepsi olaĝanüstü güzel,
Çıkarak o daĝdan su içerler.
İçtikten sonra daĝa girip kapanırlar
Bu Allah'ın kaderidir bilerseniz.

Perilerdiñ attarı solar, deydi,
Diiyyulerdi kıratıp salar, deydi.
Ol attardıñ ajalı jetken şaқта,
Şahid bolıp ölerler olar, deydi.

Şahid bolıp attarı öler, deydi,
Tağı jürip sol tavğa keler, deydi.
Tav jarılğan şağında ustap alıp,
Birevine sol attıñ miner, deydi.

Bir periniñ atı ölse şahid bolıp,
Bir at ustar tağı da tavğa kelip.
Moyınsunıp aldına karşı keler,
Jügendep alıp attı keter minip.

Suv işerler ol attar, ot jemesler,
Diiyyulerdi kıasına keltirmesler.
Diiyyu tügil, periniñ küştilerin,
Käpir bolsa üstüne mindirmesler.

Periler diyyulermen köp soğısalar,
Keybir diyyu ävege қарай қаşар.
Osı atpen soñından uşıp барıp,
Қувıp jetip ävede қanın қаşар.

Key diyyu teñizge kirip keter,
Peri şomıp atpenen қувıp jeter.
Tereñ teñiz түbinde soğıs salıp,
Diiyyulerdi öltirip hälak eter.

“Perilerin atları onlar” dedi.
“Devleri yeniverir” dedi.
“O atların eceli geldiği zaman,
Şehit olup ölür onlar” dedi.

“Şehit olarak atları ölünce” dedi,
2940 “Yine yürüyüp o dağa gelir” dedi.
“Dağ yarıldığı zamanda yakalayıp,
Birisine o atın biner” dedi.

Bir perinin atı ölse şehit olup,
Bir at daha yakalar dağa gelip.
Boynunu eğerek önüne doğru gelir,
Yularını takıp atı binip gider.

Su içerler atlar, ot yemezler,
Devleri karşısına getirmesler.
Dev değil, perinin güçlülerini,
2950 Kafir olsa üstüne bindirmesler.

Periler devlerle çok savaşırlar,
Kimi dev havaya doğru kaçар,
O atla onun gibi uçarak
Yetişerek havada kanını saçар.

Kimi devler denize girer,
Peri atla dalıp kovalar.
Bazen denizin dibinde savaşıp,
Devleri öldürüp helak eder.

Käpir göy diyyulerdiñ dini, deydi,
Kırıp salğan olardı iygi, deydi.
Estimeseñ, periniñ attarınıñ
Osı bolar şın asıl tegi, deydi.

Ġamel söylep qoymadı sözdiñ kemin,
Bildiripti attardıñ asıl tegin.
At keñesi bitken soñ, ol Balkıyya
Suraydı ol Ġamelden öz keregin.

Endi sizden suraymın, Ġamel ağa,
Qaysı jaqtan ketedi dünüyyağa?
Rabıyg mäskün jolını bilmisiñ,
Onı dağı bayan qıl Balkıyyağa.

Äy, Balkıyya, aytayın sağan sözim,
Ägar salsañ sözime köñil köziñ.
Ayrılmay tüstik jaqqa jüre berseñ,
Rabıyg mäskünge şıǵarsıñ barıp öziñ.

Balkıyya Ġamelmenen amandasıp,
Jürip ketti tävekel jolın basıp,
Degen şaқта Jamsıbқа Şahıymaran,
Jılap qoydı Jamsıbıñ jasın şaşıp.

Balkıyyada qalmaydı vayım, deydi,
Ġamel aytkan jolınıñ jayın, deydi.
Sol Balkıyyanı Ġamel jöneltkendey,
Jönelt-säna meni de, şahım, deydi.

“Kafir ya devlerin dini” dedi,
2960 “Yok etmek onları iyi” dedi.
“İşitmediysen, perinin atlarının
Gerçekten asil soylusu bunlardır” dedi.

Gamel söylemedi sözün eksiğini,
Bildirmişti atların asil neslini,
At sohbeti bitince, Balkıyya
Soracaktı Gamel ’den kendi gereğini.

Şimdi size soracağım Gamel Ağa,
Hangi taraftan gidilir dünyaya?
Rabıyg meskün yolunu bilir misin
2970 Onu da ifade et Balkıyya ’ya.

Ey Balkıyya, söyleyeyim sana sözümü,
Eğer salarsan sözüme gönül gözünü.
Ayrılmadan güney tarafına gidiversen
Rabıyg Meskün’e çıkarsın özün.

Balkıyya Gamel’le vedalaşıp,
Gitti riski göze alarak yoluna adım atıp.
Dediğinde Jamsıb’a Şahmaran
Ağlamış Jamsıb’ın yaşı akıp.

“Balkıyya’da kalmadı endişe” dedi,
2980 “Gamel söylemiş yolunun yönünü” dedi.
“Balkıyya’yı Gamel’in yönelttiği gibi,
Yöneltsene beni de şahım” dedi.

Qadirli eken, äy, Jamsıb, janiñ, deydi,
Qutıluvdın oylaysıñ jayın, deydi.
Seniñ janiñ özine ğaziz bolsa,
Sonday ğaziz benim de janım, deydi.

Seniñ janiñ sekildi benim janım,
Kimdi kördiñ ölümge jan kiyganın.
Kim bolsa da öz janına özi qastıq
Oylamaydı, sen onı bil, sırağım.

Şahmarannan bu sözdi estip alıp,
Beyşara Jamsıb kaldı qapalanıp.
Ne boladı jiberseñ, padişahım,
Ketpes edim men sizge ziyan salıp.

Bilmese öziñizdi benim elim,
Qalayşadan boladı sizge ölüm.
Ant işeyin heşkimge bildirmeske,
Qastığım jok, äy, şahım, sizge benim.

Esitken soñ bu sözdi ajdahalar,
Barşaları Jamsıbtı ayadılar.
«Beyşaranı jiberseñ qay ete», dep,
Ğuzır kılıp Şahmarannan tilediler.

Qanşa kün Jamsıb endi munda jattı,
Zarlağan hãdayım bizge battı.
Siz munı jiberiñiz endi, şahım,
Qattı kılıp özine nasıyhattı.

“Hürmetliymiş ey Jamsıb canın” dedi,
“Düşünürsün kurtuluş yönünü” dedi
“Senin canın kendine aziz ise,
Öyle aziz benim de canım” dedi.

Senin canın gibi benim de canım,
Kimi gördün ölümge canını kurban etmiş.
Kim olsa da kendi canına kendi düşman,

2990 Düşünmezdi sen onu bil canım.

Şahmaran’dan bu sözü işitip,
Zavallı Jamsıb kaldı sinirlenip.
Ne olacaktı göndersen padişahım,
Gitmezdim sizi hüsrana uğratıp.

Bilmezse sizi benim ilim,
Nereden gelecek size ölüm.
Ant içeyim hiç kimseye bildirmeyeceğime,
Ey şahım kastım yok size benim.

İşittikten sonra bu sözü ejderhalar,

3000 Hepsi Jamsıb’ı korudular.

“Zavallıyı göndersen ne olacak” deyip
Rica ederek Şahmaran’dan dilediler.

Nice gün Jamsıb burada yattı,
Kaygısı her daim bize battı.
“Siz bunu gönderin şimdi” şahım
İyice edip kendine nasihati.

Bizderge kahar kılıp ketpe deñiz,
Vagdañnan heş vaqıt qaytpa deñiz.
Bizderdiñ osı jerde turğanımız,
Elge barıp heşkimge aytpa deñiz.

Keşe-kündiz zarlıktı ayttı, deydi,
Haq isine kimniñ közi jetti dedi.
Kudaydıñ jazbağanı bolmaydı göy,
Bizdiñ de tınışımız ketti, deydi.,

Tilegen tilekterin ajdahaniñ
Esitip қаpa boldı Şahmaranıñ:
Endi benim ajalım dünyede,
Monşağa tüşüvimen bolar onıñ.

Bu Jamsıb vağdasında turmas, deydi,
Monşa[ğa] tüşpey tağı jürmes, deydi.
Eline bargannan soñ monşa tüsse,
El, jurtu bilmeyinşe kalmas, deydi.

Bargannan soñ vağdasın keser, deydi,
Älbette, ol monşağa tüser, deydi.
«Şahmarandı köripsiñ, aytıñız», dep,
Jurttuñ bari Jamsıbtı kısar, deydi.

Kısқаннан soñ şarasız söyler deydi,
Eliniñ haqqı barşası biler, deydi.
«Jüriñiz Şahmarandı ustaymız», dep,
Barşaları jıyılıp keler, deydi.

“Bizi kahırda bırakıp gitme” deyiniz,
“Sözünü hibir zaman unutma” deyiniz.

“Bizim bu yerde durduğumuzu,

3010 İline vardığında kimseye söyleme deyiniz

“Gece gündüz dertlendi” dedi,
“Hakkın işine kimin gözü yetti” dedi.
“Allah’ın yazmadığı olmazdı ya
Bizim de huzurumuz gitti” dedi.

Dilediği dilekleri ejderhanın
İşitip endişelendi Şahmaran’ın:
Öyleyse benim ecelim dünyada
Hamama düştüğünde olur onun.

“Bu Jamsıb sözünde durmaz” dedi,
3020 “Hamama girmeden de durmaz” dedi.
“İline vardıktan sonra hamama girse
İli- yurdu bilmeden kalmaz” dedi.

“Vardıktan sonra sözünü tutmaz” dedi,
“Elbette hamama gider” dedi.
“Şahmaran’ı görmüşsün, söyle” deyip,
“Yurdun hepsi Jamsıb’ı sıkıştırır” dedi.

“Sıkışınca çaresiz söyler” dedi,
“İlinin halkının hepsi bilir” dedi.
“Yürüyün Şahmaran’ı yakalayalım” deyip

3030 Hepsi toplanıp gelir dedi.

Äy, şahım, esti-säna sözüm, deydi,
Jılay-jılay kepti göy közim, deydi.
Tavrat penen Zäburdın haķı üşin,
Monşağa [heş] tüspespin özim, deydi.

İmliyha der: Äy, Jamsıb, öziñizge,
İnanbaymın ant kılğan söziñizge.
Adam uĝlı, söziñe iĝtibar joķ,
Kılasın ĝoy bir isti soñıra bizge.

Taĝı Jamsıb ant etip kıldı zarın,
Aydahardıñ küydirdi baĝırların.
Jıyılısıp taĝı da Şahmarannan
Kıytadan tilediler tilekterin.

Şahiyman aytadı: Jarandar siz,
Nege munşa tilenip köp söyleysiz?
Adamnıñ opasızın bilesiz ĝoy,
Nege munşa tilek kılıp köp suraysız?

Olar ayttı: Bizderdın isimiz joķ,
İsiñizde bizderdın isimiz joķ.
Bayşara köñili sınğan ĝarip edi,
Kıtkarıp jiberetin küşimiz joķ.

Bir tilek kılıp edik sizge, deydi,
Järdemşisi joķ munıñ özge, deydi.
Janımız sizdın üşin piyda bolsın,
Ökpeleme, äy, şahım, bizge, deydi.

“Ey Şahım kulak as sözüm sana” dedi,
“Aĝlaya aĝlaya kurudu ya gözüm” dedi.
“Tevrat ile Zebur’un haķı için,
Hamama hiç düşmeyeceĝim” dedi.

İymliha der: Ey Jamsıb, özüne,
İnanmıyorum yemin ettiĝin sözüne.
İnsanoĝlu, sözüne itibar olmaz
Ya sonra yaparsan bir iş bize.

Yine Jamsıb yemin edip tasalandı,
Ejderhanın yandırdı baĝırlarını.
Toplaşp da Şahmaran’dan
Tekrar dilediler dileklerini.

Şahmaran söyledi: Yarenler siz,
Niye bu kadar dilenip çok konuşursunuz.
İnsanın vefasızlıĝını bilirsiniz ya,
Niye bu kadar dileyip çok yakarıyorsunuz

Onlar söyledi: Bizim sizinle işimiz yok,
İşinizde bizim işimiz olmaz.
Zavallı gönlü kırık bir garibi,
3040 Kurtarıp salmaya gücümüz olmaz.

“Bir dilek diledik size” dedi.
“Yardımcısı yok bunun özge” dedi.
“Canımız sizin için feda olsun
Ey Şahım darılma bize” dedi.

Bu bir istiñ mánisin siz bilesiz,
Jiberseñiz öziñiz jiberersiz.
Taqsır, bizde bittey de ıktıyyar joq,
Ne kılsañız Jamsıbқа siz kılarsız.

Munıñmenen ötti goy neşe zaman,
Ündemey sabır kıldı Jamsın añañ.
Bir kün tağı Jamsıntıñ jüzderini
Közin salıp köipti Şahıymaran.

Şakırdı: Jamsıb munda kelsin, dedi,
Bizderdiñ halimizdi bilsin, dedi.
Balkıyyanıñ kıssasın söyleyin men,
Köñili soğan vanıp tursın, dedi.

Jüzin kördi Jamsıbtıñ Şahıymaran,
Şakırdı: Beri kel, dep, mağan taman.
Balkıyyanıñ aḥvalın suramaysıñ,
Bolğanım joq edi goy äli tamam.

Äy, Jamsıb, Balkıyyanı bilmediñiz,
Hıkayatın söyle dep kelmediñiz.
Ol Gameldiñ qasınan ketkennen soñ,
Qaysı jaḡқа bardı eken Balkıyyañız?

Söyleñiz, äy, şahım, ḥayır, deydi,
Köñilimiz ğariptikte avır, deydi.
Balkıyyanıñ kıssasın söyleseñiz,
Bolmas pa edi az tävir, deydi.

Bu işin esasını siz bilirsiniz,
Gönderseniz kendiniz gönderirsiniz.
Efendim, bizde azıcık da olsa istek yok,
Ne yapsanız Jamsıb’a siz yaparsınız.

Bununla birlikte geçti nice zaman,
3060 Sessizce sabretti Jamsıb Ağan.
Ve bir gün Jamsıb’ın yüzünü
Göz atıp gördü Şahmaran.

Çağırdı: “Jamsıb buraya gelsin” dedi,
Bizim halimizi bilsin dedi.
Balkıyya’nın kıssasını anlatayım
Gönlü onunla avunsun dedi.

Yüzünü gödü Jamsıb’ın Şahmaran,
Çağırdı: “Beri gel bana doğru yaklaş” deyip,
Balkıyya’nın aḥvalini sormuyorsun,
3070 Henüz etmemiştim tamam.

Ey Jamsıb Balkıyya’yı bilmediniz,
Hikayesini anlat diye gelmediniz.
Gamelin yanına gittikten sonra
Hangi tarafa gitmiş Balkıyyanız?

“Ey şahım söyleyin hayır” dedi,
“Gönlümüz ğariplikle ağır” dedi.
“Balkıyya’nın hikayesini anlatsanız
Olur mu kötü” dedi.

Şahiymaran Jamsıbka ayttı deydi:
Ol Ğamelden Balkıyya ketti, deydi.
Neşe künder jürgen soñ ol Balkıyya
Bir ülken biyik tavğa jetti, deydi.

Jetip qaldı Balkıyya tav qasına,
Keşe-kündiz sıyınıp Allasına.
Balkıyya eki künde meñnat şegip,
Şıgıp jetti ol tavrıñ qağ basına.

Balkıyya tav üstinde jürip edi,
Tap aldında bir ülken kisi kördi.
Şamasız ülkendigin körgennen soñ,
Balkıyyanıñ köñiline qorquv kirdi.

Aldında jazıp qoyğan taqtayı bar,
Maşırıkqa qolın sozıp oğan qarar.
Ol taqtaydıñ betine qarap özi,
«Lä ileäha illa Alla» dep zikir salar.

Maşırık jaқта oñ qolı, mağribte sol,
Qaravğa bek qorkınış, kevdesi mol.
Zikiri «Lä iläha illa Alla,
Muhammed Rasul Alla», deye-dür ol.

Esitip qorquv ketti Balkıyyadan:
«Bu eken goy özi birneşe adam,
Musılmanıñ dininde eken özi,
Mundan, sirä, jamandık bolmas mağan.

Şahmaran Jamsıb'a söyledi:

3080 «Gamel'den Balkıyya gitti» dedi.
«Nice günler gittikten sonra Balkıyya
Çok büyük bir dağa geldi» dedi.

Geldi Balkıyya dağın yanına,
Gece gündüz sıgınıp Allah'ına.
Balkıyya iki gün boyunca mihnet çekip
Çıkıp geldi o dağın tam başına.

Balkıyya dağın tepesine geldi,
Tam önünde bir büyük kişi gördü.
Ölçüleme büyükliğini görünce
3090 Balkıyyanın gönlüne korku girdi.

Önünde yazılıp koyulmuş tahtası var,
Doğuya elini uzatıp ona bakar.
O tahtanın üstüne bakıp kendi,
La ilahe illa Allah diye zikreder.

Doğuda sağ kolu, batıda sol,
Bakmaya pek korkunç, gövdesi kocaman.
Zikiri Lâ ilâhe illallah
Muhammedür-resûlullah der o.

İşitince korku gitti Balkıyyadan,
3100 Buymuş ya bir nice adam,
Müslüman dinindenmiş kendi,
Herhalde bana zarar gelmez bundan.

Biledi eken ol kisi Muḥammedti,
Muḥammedti Rasul dep zikretti.
Amandasıp, jolığıp söyleseyin,
Häm bileyin özini қандаy zattan».

«Tävekel» dep Balkıyya jürip keldi,
Aldında қол kuvsırıp sälem berdi.
Kim bolasız, bu şaқtı kevdeñiz mol,
Bu jahanda körmedim sizdey erdi.

Ol suraydı: sen öziñ қай мақлуқтан,
Munda jürip keldiñ, dep, қaysı jaқтан?
Balkıyya javap berdi ol kisige:
Men özim bolamın, dep, adamzattan.

Subḥan Alla, bu jerde жүrgeniñiz,
Қaysı jaқтан bu jerge kelgeniñiz.
Düniyede adam bar dep esitüvşi edim,
Ämme bir de joқ edi körgenimiz.

Қaydan şığıp keldiñ sen osı jerge,
Қalay жүrdiñ jaлғızıñ teñizderde?
Adamdardıñ mekeni Rabıg mäskün,
Andan nağıp oraldıñ bu jerlerge?

Balkıyya oğan ayttı vakıyғasın,
Sapar şegip bar körgen äñgimesin.
Vakıyғasın ayтқан soñ andan suradı:
Taksır, deydi, özderiñ kim bolasıñ?

Bilmişti o kişi Muhammed'i
Muhammed'i resul diye zikretti.
Selamlaşıp, rastlaşıp söyleşeyim
Hem bileyim hangi zattan kendi.

Tevvekül deyip Balkıyya geldi,
Önünde elini kavuşturararak selam verdi.
Kimsiniz, bu kadar gövdeniz kocaman olan
3110 Bu cihanda görmedim sizin gibi eri.

O soruyordu, senin özün hangi mahluktan
Buraya geldin hangi taraftan?
Balkıyya cevap verdi o kişiye
Demiş, benim özüm insanoğlundan.

Subhanallah, bu yere yürümüşsünüz
Hangi taraftan bu yere gelmişisiniz.
Dünyada insan var diye işitirdim
Ama hiç olmamıştı görmüşlüğümüz.

Nerden çıkıp geldin sen bu yere,
3120 Nasıl yol aldın yalnız denizlerde.
İnsanların mekânı Rabıg Meskün
Oradan nasıl geldin bu yerlere.

Balkıyya ona anlattı yaşadıklarını,
Sefer edip gördüğü hikayesini.
Yaşadıklarını anlatınca ona sordu,
“Efendim, siz kimsiniz?” dedi

Ƙonlınızdıñ birevi mağribte,
Birevi[n] sozıpsız maşrıkke.
Aldınızğa bu ƙoyğan taƙtay ne-dür,
Bayan ƙılsañ bolmas pa men ğaripke.

Kelbetiñnen bayƙaymın, periştesiñ,
Perişterler sekildi kelistisiñ.
Ƙuday sağan buyırdı kanday ƙızmet,
Osı künde sen ne istesiñ?

Men özim periştemin, atım Hayl,
Mağan ƙızmet buyırğan Ƙadir Jalil.
Maşrıƙğa uzatƙan ƙolımnenen
Jarıƙtıƙtı ustaymın, sen onı bil.

Mağribke uzatƙan ƙolımnenen
Ƙarañgılıƙ ustarım onıñmenen.
Arman ƙaray men onı jöneltemin,
Ƙarañgılıƙ ketedı sonıñmenen.

Ol bir ƙolım maşrıƙta benim, deydi,
Jarıƙtıƙtı taratarmın, biliñ, deydi.
Andan soñıra tañ atadı, kün tuvadı,
Osı benim ƙızmetim, jönim, deydi.

Mänisi sol karañğı boluvınıñ,
O da ketip jarıƙtıƙ kelüviniñ,
Taƙtaydağı jazuv häm ƙısabı-dür
Kün menen tünniñ artıp-kemviniñ.

Elinizin biri batıda
Birini de uzatmışsınız doğuya.
Önünüze bu koyduğunuz tahta nedir
3130 Açıƙlasan olmaz mı bu ğaribe.

Yüzünden görüyorum, sen meleksin,
Melekler gibi endamlısın.
Allah sana hangi hizmeti buyurdu
Bugün de sen ne iştesin.

Benim özüm melektir, adım Hayl,
Bana hizmet buyuran Kadir Celil.
Doğuya uzattığım elimle
Aydınlığı tutuyorum sen onu bil.

Batıya uzattığım elimle
3140 Karanlığı tutuyorum onunla.
Daha ileriye ben onu yöneltiyorum,
Karanlık gidiyor onunla.

“Bir elim doğuda benim” dedi,
“Aydınlığı paylaşıyorum bilin” dedi.
“Ondan sonra tan ağarır, gün doğar
O benim asıl işim” dedi.

Esası şu karanlık olmasının,
Onun da gidip aydınlığın gelişinin,
Tahtadaki yazı da hesabıdır
3150 Gün ile gecenin artıp, eksilmesinin.

Tamam kıldı perişte sözlerin ol,
Kudayğa kılatuğın kızmetim sol.
Balkıyya hām suraydı perişteden:
Kayda, dep, Rabıg mäskünge ketetin jol?

Rabıg mäskün taraptı, mine, munda,
Heş burılmay tuvra jür osı jönge.
Jüre-jüre aldında bir tav bolar,
Bir perişte körersin tağı sonda.

Tuvra qarap sol tavğa jürersiz siz,
Onda ol periştini körersiz siz.
«Rabıg mäskün joldarı kay jaқта?» dep,
Tağı da perişteden surarsız siz.

Balkıyya periştemen amandasıp,
Jürip ketti, tävekel, joldı basıp.
Birneşe dalamenen jüre-jüre,
Kelip qaldı bir tavğa jaқındasıp.

Balkıyya jürip tavğa keldi deydi,
Ondağı periştini kördi deydi.
Sälem berip, perişte sälem alıp,
Hāl-aḥvalın surasıp bildi deydi.

Kay maқluқsıñ, kay jaқtan edin? deydi,
Aḥvalıñnan ḥabardı bergin, deydi.
Balkıyya der: Adamzat bolamın men,
Rabıg mäskün boladı jerim, deydi

Tamamladı melek sözlerini,
Allah’a kıldığım hizmetim bu.
Balkıyya yine sordu meleğe:
“Nerede Rabıg mesküne gidilen yol?”

Rabıg Meskün tarafı işte burada,
Hiç sapmadan yürü o yöne doğruca.
Gide gide önüne bir dağ çıkacak,
Bir melek göreceksin orada.

Direkt bakınca o dağa gidersin,
Orada o meleği görürsün.
Rabıg Meskün yolları hangi tarafta deyip,
Onu da melekten sorarsın.

Balkıyya melekke vedalaşıp,
Gitti, riskli yola çıkıp.
Bir nice bozkırdan gide gide
Geldi bir dağa yakınlaşıp.

Balkıyya yürüyüp dağa gelmiş,
Oradaki meleği görmüş.
Selam verip selam alıp
3170 Hāl ve ahvalini sorup öğrenmiş.

“Hangi mahluksun, hangi taraftansın” dedi
“Ahvalinden haber ver” dedi.
Balkıyya der: “İnsanoğlundanım ben
Rabıg Meskündür yerim” dedi.

Rabıg mäskün bolıptı seniñ jeriñ,
Qay tavlari bolıptı bizdiñ orın.
Adam uğı bar dep esitüvşi edim,
Joq edi goy körgenim senen burın.

Qarap jatır Balkıyya ol mälikke,
Bir qolın jiberipti jeti kökke.
Jeti qat jer astında bir qoldarı,
Onı körip qalıptı hām ğajapqa.

Balkıyya periştege saldı közin,
Zikir aytıp otırğan kördi özin.
Ayta-dür «Lä iläha illa Alla,
Muhammed Rasul Alla» degen sözün.

Ol Balkıyya suraydı: İyä, perişte,
Osı jerde sen öziñ qanday iste?
Bir qolıñız kökte eken, biri jerde,
Bir qızmet bolsa kerek bügiliste.

Perişte der: Äy, adam, sözim tıñda,
Jelderge väkil kılğan meni Alla.
Bir qolımız kökte-dür, biri jerde,
Mänisin aytayın, ğapıl qalma.

Kökten, tağı jerden de şıgadı jel,
Jelde ğadiym kılıptı meni Jaliyl.
Ölşevmenen men onı jiberermin,
Bolmasa uşar edi bar turğan el.

Rabıg Meskünmüş senin yerin,
Hangi dağlarmış bizim mevkimiz.
İnsanoğlu var diye işitirdim
Senden önce hiç görmemiştim.

Bakıyordur Balkıyya Rab’a,
3180 Bir elini salmıştı yedi göge.
Yedi kat yer altında bir eli,
Onu görünce kalmıştıyine merakta.

Balkıyya meleğe saldı gözünü,
Zikredip oturuyorken gördü özünü.
Söylüyrdur “La ilahe illallah,
Muhammeden Rasulallah” diye sözünü.

Balkıyya sormuştu: Ey melek
Burada sen hangi işte(sin)?
Bir eliniz gökteymiş biri yerde,
3190 Bir hizmet olsa gerek bükülüşte.

Melek der: Ey insan sözümü dinle
Rüzgâra vekil yaptı beni Allah.
Bir elim göktedir biri yerde
Esasını söyleyim, gafil kalma.

Göktende yerden de çıkıyor yel
Yele hizmetçi yaptı beni Celil.
Ölçerek ben onu gönderiyoum
Olmasa uçardı var olan il.

Bir qolımız köktegi jeldi bağlar,
Bir qolımız jerdegi jeldi avlar.
Ägar jeldi erkine qoya bersem,
Uşar edi maqtaday bolıp tavlur.

Qoya bersem, jel sonday eser edi,
Jer jelmen[aspan]- kökke uşar edi.
Kök jelin qoya bersem, köktiñ bari
Tas-talkan bolıp jerge tüser edi.

Balkıyya periştemen amandastı,
Jol-jönin surap alıp andan köşti.
Periştениñ körsetken jönimenen
Jürip, tağı bir tavğa jaqındastı.

Balkıyya endi jürip tavğa kelgen,
Ol tavda bir ğajayıp tağı körgen.
Tavdın özi ävede asılıp tur,
Jerden jogar[1] birqatar köterilgen.

Kelip kördi Balkıyya ğarip-pakır,
Tört müyisinde dört suvret perişte tur.
Qol köterip barşası duğa kılıp,
Miñajät kılıp Qudaydan tilep otır.

Periştениñ törtevi dört suvrette,
Heşqaysısı Qudayğa minajatta.
Bireviniñ suvreti adam eken,
Birevisi bürkittey qıyapatta.

Bir elim gökteki yeli bağlar,
3200 Bir elim yerdeki yeli avlar.
Eğer yeli kendi başına bıraksam
Uçardı pamuk gibi olup dağlar.

Bıraksam yel öyle eserdi
Yer yelle göğe uçardı.
Gök yelini bıraksam, göğün hepsi
Toz toprak olup yere düşerdi.

Balkıyya melekke selamlaştı,
Yönünü sorup oradan ayrıldı.
Meleğin gösterdiği yoldan
3210 Giderek bir dağa yakınlaştı.

Balkıyya şimdi dağa gelmiş
Dağda bir kerameti yine görmüş.
Tağın özü havada asılı durur
Yerden biraz yukarı yükselmiş.

Gelip gördü Balkıyya ğarip, fakir
Dört köşesinde dört melek sureti durur.
El açıp hepsi dua edip
Yakarıp Allahtan dilek dileyip oturur.

Meleklerin dördüde dört surette,
3220 Herbiri Allah'a yakarıştı.
Birisinin sureti insanmış,
Birisi kartal biçiminde.

Birevi arıstanday, biri ögiz,
Suvretlerin olardıñ aytım tegiz.
Munday sözdi esitkeş: «Subhan Alla,
Jaratkuvşı här iske Qadir», deñiz.

Ol perişte suvreti adam tüsti,
Minäjatı Qudayğa onıñ küşti.
İyâ, Rabbı, adamdardıñ rızığın ber, dep,
Duğa kılıp közinen töger jastı.

Ol peişte suvreti bürkit tüste,
Rızıqtı tilep tur barşa kuska.
«İyâ, Rabbı, barşa kus rızıqtarın
Öziñ ber», dep tilep tur ol bayğus ta.

Ol perişte suvreti ögizdeyin,
Hayvandardıñ rızığın tiler dāyim.
«İyâ, Rabbı, jer jüzinde hayvandardıñ
Rızıqtarın ayırış-dür, ay, Qudayım».

Suvreti arıstanday perşteniñ,
Minäjatı Qudayğa bu-dür onıñ:
«İyâ, Rabbı, rızıqtarın bere kör», dep,
Jer jüzinde jırtkış januvarlardıñ.

Balkyya perişteniñ bärin kördi,
Qayran bolıp olarğa qarap turdı.
Ol bir adam suvretti perişteden:
Adambısıñ älde? dep habar surdı.

Birisi aslan gibi birisi öküz gibi,
Suretlerini onların söyledim hepsinin
Böyle sözü işitince “Subhanallah
Yaratıcı her işe kadir” deyiniz.

İnsan suretli melek indi,
Yakarışı Allah’a onun güçlü.
Ey Rabb, insanların rızkını ver deyip
3230 Dua edip gözünden yaşı döktü.

O cennette kartala benzer şekilde,
Rızık dileyip durur bütün kuşlara.
“Ey Rabbim, bütün kuşların rızıkların
Kendin ver” diye dileyip durur o zavallı da.

O meleğin sureti öküz gibiydi,
Hayvanların rızkını diler hep.
“Ey Rabb, yeryüzünde canlıların
Rızıkların paylaştırmıştır, ey Allah’ım (der).

Sureti aslana benzeyen meleğin,
3240 Yakarışı Allah’a budur onun;
Ey Rabb, rızıkların esirgeme diye
Yeryüzünde yırtıcı hayvanların.

Balkıyya meleklerin hepsini gördü,
Hayran olup onlara baka kaldı.
O insan suretli meleğe:
“İnsan mısın yoksa?” diye sordu.

Ol perişte: Emespin adam, deydi,
Adam qayda bu jerde, balam, deydi.
Biraq meni adamnıñ suvretinde
Jaratıptı Quday Tağalam, deydi.

Balkıyya periştege arız ayttı,
Jol jönin surap alıp tağı ketti.
Jüre-jüre bir jasıl züberjattan
Bek biyik ülken tavğa kelip jetti.

Jiyegimen ol tavdıñ jürip ketken,
Biyiktigi ol tavdıñ kökke jetken.
Burın munday biyik tav körgeni joq,
Körgennen soñ Balkıyya esi ketken.

Ol tavdıñ etegimen jürdi deydi,
Onda tağı bir perişte kördi deydi.
«Tavdıñ atın, jol-jönin surayın», dep,
Periştetniñ qasına keldi deydi.

Periştetniñ kıysapsız qoldarı köp,
Qoldarınıñ bärin tur selkildetip.
Tilemen «Lä iläha illa Alla,
Muhammed Rasul Alla» dep turar aytıp.

Balkıyya periştege sälem berdi,
Sälemin alıp onıñ karap turdı.
Qay maqluqtan bolasıñ öziñ sen? dep,
O dağı Balkıyyadan habar surdı.

O melek: “İnsan değılim” dedi.
“İnsan nerede burada evladım” dedi.
“Fakat beni insanın suretinde
3250 Yaratmıştı Allah Teala’m” dedi.

Balkıyya meleğe rica etti,
Yolunu ve yönünü sorup da gitti.
Gide gide bir yeşil zümrütten
Pek yüce bir dağa geldi.

Dağın kenarından yürüyüp gitmiş,
O dağın ucu göğe yetmiş.
Önceden böyle büyük bir dağ görmemiş
Gördükten sonra Balkıyya’nın aklı gitmiş

Dağın eteginden gitmiş,
3260 Orada da bir melek görmüş.
Dağın adını yolunu sorayım deyip
Meleğin yanına gelmiş.

Meleğin sayısız kolları var,
Parmaklarının hepsini oynatıyor.
Diliyle “La ilahe illalah,
Muhammeden Rasulallah” diye söyler.

Balkıyya meleğe selam verdi,
Oda selamını alıp baktı.
Hangi mahluktandır senin özün deyip
3270 Oda Balkıyya’dan haber sordu.

Surasanız kimsiñ dep endi bizden,
Men bir adam bolamın jannan bezgen.
Muhammed payğambarğa ğaşıq bolıp,
Dariyyalardı, tavlardı jürip kezgen.

Jalgız başıñ kıyın-dı bu jürgeñiñ,
Japandarda, tavlarda jügirgeñiñ.
Adam degen zat bar der esitüvşi edim,
Biraq onı joq edi heş körgeñim.

Balkıyya der: ne ğajap, jürmeysiz siz,
Rabıyg mäskün jerine kelmeysiz siz?
Küşñiz, kuvatıñız bola turıp,
Nağıp bir de adamdı körmeysiz siz?

Äy, adam, bek köp munda perişteler,
Jarattı-dür olardı Qadir, Jappar.
Härqaysınıñ turatın aldarında
Tağayıñdap qoyılğan qızmeti bar.

Moyındarın qızmetten bura almaydı,
Tastap onı heş jerge jüre almaydı.
Rabıyg mäskün dünyeye jürip barıp,
Sol sebepten adamdı köre almaydı.

Näpsimizdi qadirlep kütkenim jok,
Qarsılıqtı Qudayğa etkenim jok.
Haq Tağala özimdi jaratqannan
Beri jürip heş jaqqa ketkenim jok.

Sorarsanız kimsin deyip şimdi benden
Ben bir insanım canından bezen.
Muhammed peygambere âşık olup,
Irmakları, dağları yürüyerek gezen.

Yalnız başına zordur bu yolculuğun,
Issız ovalarda, dağlarda koşuşturduğun.
İnsan var diye işitirdim,
Fakat onu yoktu hiç gördüğüm.

Balkıyya der; ne acayıp, yürümemişsiniz,
3280 Rabıyk Meskün yerine gelmemişsiniz.
Gücünüz kuvvetiniz olup da
Nasıl bir de insanı görmemişsiniz.

Ey insan, pek çoktur burada melekler
Yarattı onları Kadir, Cabbar.
Hepsinin önlerinde duran
Tayin edildikleri hizmeti var.

Boyunlarını hizmetten çeviremez
Bırakıp onu hiçbir yere gidemez
Rabıyg Meskün dünyasına gidip
3290 Bu sebepten insanı göremez.

Nefsime değer verip beklemedim,
Allah'a karşıtlık etmedim.
Hak Teala beni yarattığından
Beri hiçbir yere gitmedim.

Balkıyya der: Qay jerde jürmedim men,
Qay dariyya, qay tavğa kirmedim men.
Qanşa tavlar dünyede körıp edim,
Bu sekildi biyik tav körmedim men.

Tavlardı dünyede ben kördim qattı,
Artıq eken bu tavdıñ saltanatı.
Balkıyya hām suraydı perişteden:
Qanday tav boladı, dep, munıñ atı?

Ävliyeler Qudaydıñ dosı, deydi,
Zikirleri Qudaydıñ sözi, deydi.
Tamam bütün dünyeni orap alğan
Qap tavı degenderi osı, deydi.

Osı tavğa heşbir tav jete almas-tı,
Adam şıǵıp ol tavğa kete almas-tı.
Perişteden baskqa jan tavğa şıǵıp,
Ar jaǵına asıp jete almas-tı.

Tav artında aq jer bar özi tüpsiz,
Ülkendigi dünyedey onıñ otız.
Onıñ bāri periştemenen tolğan,
Osı sözdi jaqsılap tıñdañız siz.

Qoldarında tuvları nurdan asıl,
Jazılğan jazuvları bāri jasıl.
Ol tavğa jazılıptı: «Lä iläha
İlla Alla, Muhammed- Haqqa Rasul».

Balkıyya der: Hiçbir yere gitmedim.
Hiçbir ırmak, hiçbir dağa girmedim.
Nice dağlar dünyada görmüşüm,
Böyle büyük bir dağ görmedim.

Dünyada gördüm çok fazla dağı,
3300 Fazlaymış bu dağın saltanatı.
Balkıyya yine sordu meleğe:
“Bu dağın nedir adı?”

“Evliyalar Allah’ın dostu” dedi,
“Zikirleri Allah’ın sözü” dedi.
“Bütün dünyayı saran
Kaf dağı dedikleri bu” dedi.

Bu dağa hiçbir dağ yetişemezdi,
İnsan çıkıp o dağa gelemezdi.
Melekten başka can dağa çıkıp
3310 Ardına aşıp da gidemezdi.

Dağın ardında ak yer var bir dipsiz,
Büüklüğü dünya gibi onun.
Onun her yeri meleklerle dolu,
Bu sözü iyice dinleyin siz.

Ellerinde sancakları nurdan asıl,
Yazılmış yazılarının hepsi yeşil.
O dağda yazılmış: “La ilahe
İla Allah, Muhammed Hakka Rasul”

Ol aķ jerdiñ tağı da ar jağında
Bir dala jer ğanbardan, biliñ onda.
Ülkendigi dünyiyeden jetpis onıñ,
Periştemen tolıptı bări sonda.

Ol jerdiñ ar jağında tağı jer bar,
Ülkendigi dünyiede jetpis bolar.
Topıraķtarı altınnan eken onıñ,
Barşaları periştemenen tolar.

Ar jağında tağı da jer bar-mıs,
Topıraķtar, tastarı, bări kümis,
O da tağı dünyidey jetpis eken,
Periştemenen tolıptı o da tegis.

Ol jerde perişteniñ köptiginiñ,
Kıysabını bilmes-ti heşkim onıñ.
Joğarıdan bir iyne tastasalar,
Tüser edi bastarına perişteniñ.

Olar bilmes dünyiyeni, aķıretti,
Jahannamdı, şaytandı hām jannattı.
Keşti hām kündizdi bilmes olar,
Bilgenderi olardıñ gıybadat-tı.

Balkıyya der: Düniyemiz boķ eken ğoy,
Onda halıķ az eken, joķ eken ğoy.
Kıdaydıñ jerleri de bek köp eken,
Periştesi odan da köp eken ğoy.

O ak yerinde de ardında,
3320 Bir ovalık yer vardır bilin orada.
Büyüklüğü dünyalar kadarmış,
Meleklerin hepsi dolmuştu oraya.

O yerin ardında da bir yer var,
Büyüklüğü dünyalar kadardır.
Toprakları altındanmış oranın,
Her yeri meleklerle dolar.

Ardında da bir yer varmış,
Toprakları taşları hepsi gümüş.
Oda dünyalar kadarmış,
3330 Meleklerle doluymuş o da dümdüz.

O yerde meleklerin çokluğunun,
Hesabını bilemezdi kimse onun.
Yukarıdan bir iğne bıraksalar
Düşerdi başlarına meleklerin.

Onlar bilmezler dünyayı, ahireti,
Cehennemini, şeytanı ve cenneti.
Geceyi ve gündüzü bilmezler,
Onların bildikleri ibadetti.

Balkıyya der: Dünyamız bokmuş ya
3340 Orada halk azmış, yokmuş ya.
Allah'ın yerleri de pek çokmuş,
Melekleri ondan da çokmuş ya.

Äy, Balkıyya, ğayıpta tağı maqluq,
Biz bilmegen tağı da odan da köp.
Mägär onı Qudaydıñ özi biler,
Odan başka olardı bilgen jan joq.

Balkıyya periştege: Äy, jar, deydi,
Jeti kat kök, jermenen bular, deydi.
Ğarşı-Kürsi, tağı da Lavh-ı Kalam
Ne nerseniñ üstinde turar? deydi.

Äy, Balkıyya, barşası olar, deydi,
Perişteniñ üstinde bolar, deydi.
Ğarşı-Kürsi, jer köktiñ barşası da
Arçasında almaday turar, deydi.

Ferdavs ujmagında bir tav bar-dı,
Jaqtan-dur, şıgarıp onı aldı.
Kökti, jerdi kötergen perişteniñ
Ayağıniñ astına sonı saldı.

Perişteniñ ayağı tas üstinde,
Tastı qoyğan ögizdiñ қақ basında.
Қақ basına mandayğa qoyğan onı,
Däl eki müyiziniñ arasında.

Ol ögizdiñ bek ülken eken bası,
Mıñ jıldıq jol müyizdiñ eki arası.
Däl sol eki müyizdiñ arasında,
Mandayına qoyılğan jaqtan tası.

Ey Balkıyya daha bilinmeyen ne çok mahluk
Bilmediğimiz bildiğimizden de çok.
Meğer onu Allah'ın kendi bilir,
Ondan başka onları bilen can yok.

Balkıyya meleğe: “Ey aman” dedi
“Yedi kat gök ile yerde bunlar” dedi.
“Arş-i Kürsi ve de Levh-i Kelam
3350 Neyin üstünde durur” dedi.

“Ey Balkıyya, onların hepsi” dedi,
“Meleklerin üstündedir” dedi.
“Arş, Kürsi, yer ve göğün hepsi de
Sırtında elma gibi duruyormuş” dedi.

Firdevs cennetinde bir dağ vardı,
Yakuttandır, çıkarıp onu aldı.
Göğü, yeri kaldıran meleğin
Ayağının altına onu bıraktı.

Meleğin ayağı taş üstünde,
3360 Taşı koymuş öküzün tam başına.
Tam başına, alına koymuş,
Tam iki boynuzunun arasına.

O öküzün pek büyükmüş başı,
Bin yıllık yol iki boynuzunun arası.
Tam o iki boynuzunun arasında
Alına koymuş yakut taşı.

Ol ögizdiñ ayağı dört mın ayak,
Oğan bergen ayaqtı ayamay-aķ.
Ayaqtarın bekitip barıp alıp,
Köterip tur jerlerdi şarşamay-aķ.

Yahuvda-dür deydiler ögiz atın,
Kara endi ögizdiñ küş-kuvatın.
Ayaqtarın basıp ol bir kemege,
Köterip tür jerlerdin jeti katın.

«Kimkim» dep ol kemege esim bergen,
Dünyede joķ heş onıñ mısılın körgen.
Ol kemeniñ tağı da ülkendigin
Ülkenirek deydiler kök pen jerden.

Sol keme[ge] bastırğan Yahuvdanı,
Bir balıķķa qoyılğan ol kemeni.
Perişte Balkıyyağa aytıp otır,
Jaķsı körip beyşara Balkıyyanı.

«Non» deydiler balıķtıñ esimin onıñ,
Jeti qat kök, jeti qat jerdiñ bärin
Avzına salınsa ol balıķtıñ,
Bir japıraķ kılar edi barşaların.

Ülken teñiz balıķtıñ astında, bil,
Ol teñizdiñ astında boladı jel.
Ol jeldiñ astında qarañğılıķ,
Andan soñıra bigüvşi Qadir Jalil.

O öküzün ayağı dört bin ayak,
Ona vermiş ayağı ay gibi ak.
Ayaklarını bağılayıp alıp

3370 Kaldırmıştı yerleri hiç yorulmadan.

Yahuvda'dır dediler öküzün adını,
Gör şimdi öküzün güç-kuvvetini.
Ayaklarını başmış bir gemiye,
Kaldırmıştır yerin yedi katını.

“Kimkim” diye o gemiye isim veren,
Dünyada yok hiç onun gibisini gören.
Geminin de büyüklüğü,
Daha büyük dediler gök ve yerden.

O gemiye bastırmış Yahuvda'yı,
3380 Bir balık için koydurmuş o gemiyi.
Melek Balkıya'ya anlatıyor,
İyi görüp zavallı Balkıya'yı.

“Non” demişler balığın ismine,
Yedi kat gök ve yedi kat yerin hepsi.
Ağzına soktuğunda o balığın
Bir yaprak ederdi her şeyi.

Koca deniz balığın altında, bil
O denizin altında oluyor yel.
O yelin altında karanlık

3390 Ondan sonrasını bilen Kadir Celil.

Balkıyya der: Bäräk Alla ğılımıñızğa,
Ğılımdıqtı beripti Quday sizge.
Endi sizdiñ qolıñız selkildeydi,
Onı tağı aytsañız eken bizge.

Äy, Balkıyya, dünyede köp tavlardıñ,
Biyik-biyik jerleriñ, adırlardıñ.
Sol tavlardıñ, adırdıñ barşasınıñ
Qap tavına baylağan tamırların.

Mine, sagan, Balkıyya, habar, deydi,
Haq Tağala buyırsa aǵar, deydi.
Bir jerge jaqsılıqtı qılayın dese,
«Tamırların bosarıp jiber», deydi.

Tamırların ol jerdiñ qılamın bos,
Bärin saǵan aytamın körgenge dos.
Eginderi, şöpteri bəri şıǵıp,
Köñilderi ol jerdiñ boladı hoş.

Tağı közim bir jaqqa salamın men,
Buyıqtı Kudaydan alamın men.
Jamanşılıq bir jerge qılayın dese,
Tamırların qısqartıp alamın men.

Andan soñ qahatşılıq bola-dür ol,
Qurğaq bolıp suvları bolmaydı mol,
Eginderi, şöpteri bəri qurıp,
Mine, benim qılatın qızmetim sol.

Balkıyya der; Barek Allah ilminize
Älimlik vermiş Allah size.
Şimdi sizin eliniz sallanıyordu
Onu da anlatsanız bize.

Ey Balkıyya, dünyada çoktur daǵların
Büyük büyük yerlerin, tepelerin.
O daǵların, tepelerin hepsinin
Kaf daǵına bağlanan silsileleri.

“Balkıyya işte sana haber” dedi.
3400 “Hak Teala buyursa eğer” dedi.
“Bir yere iyilik edeyim dese
Damarlarını boşaltıver” dedi.

Damarlarını o yerin bırakırım boş,
Hepsini sana söyleyeceğim ve bütün dostı
Ekinleri, otları hepsi çıkıp
O yerin gönülleri olur hoş.

Yine de gözümü bir tarafa salarım,
Buyruǵu Allah’tan alırım.
Bir yere kötülük edeyim dese
3410 Damarları daraltırım.

Ondan sonra kıtlık olur dur,
Kurak olup, suları olmaz bol.
Ekinleri, otları hepsi kurur
İşte benim hizmetim budur.

Balkıyyaeken birķatar sözdi bildi,
Periřteniñ ğılımına taħsiyn kıldı.
Jüretuğın jolınıñ jönin surap,
Amandasıp tağı da jüre berdi.

Amandasıp Balkıyya ketip qaldı,
Tağı da bir sağağa jetip bardı.
Eki jağı sağanıñ tastan řarbaķ,
Biyiktigi ävege parapar-dı.

Eki jağı tas ķuyıma biyik bolğan,
Ortasında tağı da perde ķurğan.
Sol perdeniñ eki jaķ şetterinde
Eki ülken perişte ķörinip turğan.

Periřteniñ biriniñ bası öğiz,
Bireviniñ bas jağı koyday-mıs.
Zikirleri: «Lä iläha Alla,
Muħammed Rasul Alla», derler-mis.

Ekevi de bek ülken perişteler,
Balkıyyanıñ kelgenin ķördi olar.
Ķay maķluktan bolasız, keldiñiz? dep,
Ekevi Balkıyyadan suradılar.

Men aytayın sizderge sözim, deydi,
Meħnat ķörıp sarğayğan jüzim, deydi.
Ävre bolıp dünüyeni kezıp jürğen,
Adamzattan bolamın özim, deydi.

Balkıyya bir takım sözü öğrendi,
Meleğin ilmini beğendi.
Gideceği yolunun yönünü sorup
Vedalaştıktan sonra gidiverdi.

Vedalaşıp Balkıyya gitti,
3420 Sonra bir boğaza geldi.
İki tarafı boğazın taştan ķit
Büyüklüğü göĝe eşitti.

İki tarafı taş dökülmüş yüce olmuş,
Ortasında da perde kurulmuş.
O perdenin iki tarafının kenarında
İki büyük melek görünüyormuş.

Meleklerden birinin başı öküz,
Birisinin baş kısmı koyun gibiymiş.
Zikirleri “La ilahe illalah
3430 Muhammedün Rasulallah” derlermiş.

İkisi de pek büyük melekler,
Balkıyya’nın geldiğini gördüler
“Hangi mahluktansın?” diye,
İkisi Balkıyya’ya sordular.

“Söyleyeyim sizlere sözümü” dedi,
“Mihnet görüp sararan yüzümü” dedi.
“Dünyayı gezmekle meşgul olan
İnsandandır benim özüm” dedi.

Äy, adam, jalğız nağıp jürdin, deydi,
Jalğız ƙaŋşa mehnattar kördiñ? deydi.
Ne jumısıñ bar edi bu jerlerde,
Ƙaydan jürip bu jaƙƙa keldiñ? deydi.

Balkıyya bayan ƙıldı jürgenderin,
Jaƙsı- jaman dünyede körgenderin.
Muhammed payğambarğa ƣaşıƙ bolıp,
Onı izdep bu jaƙƙa kelgenderin.

Ahvalım sizge ƙıldım ayan, deydi,
Äli de bolsa janımız aman, deydi.
Ne ƙızmette turarsız özderiñiz,
Bildiriñiz sizder de mağan, deydi.

Suragan soñ aytadı perişteler:
Bu perdeniñ artında bir ƙaƙpa bar,
Kümisten ƙulıp salıp bekitip ƙoyğan,
Bizder onıñ sakşısı bolamızlar.

Balkıyya sıyınadı jalğız Haƙƙa:
«Pärvardigar Ƙudayım, öziñ sakta».
Jolın, jönin suraydı perişteden:
Rabıyg mäskün tarapı ƙaysı jaƙta?

Anlar der: Endi sağan ne etpek kerek,
Älbette, bu kakpadan ötpek kerek.
Osı ƙaƙpa aşılp ötkennen soñ,
Rabıyg meskün jağına ketpek kerek.

“Ey adam neden yalnız başına yürüdün” dedi
3440 “Yalnız ne kadar minnet gördün?” dedi.
“Ne işin vardı bu yerlerde,
Nerden yürüyüp bu tarafa geldin” dedi.

Balkıyya anlattı seferini,
İyi kötü dünyada gördüklerini.
Muhammed peygambere âşık olup
Onu arayarak bu tarafa geldiğini.

“Halimi size açık ettim” dedi.
“Henüz canımız sağ” dedi.
Ne hizmette bulunuyorsunuz,
3450 Bildirin sizler de bana dedi.

Sorduktan sonra söyledi melekler:
Bu perdenin ardında bir kapı var
Gümüşten kilit takılıp kapatılmış
Biz onun nöbetçileriyiz.

Balkıyya sığındı tek Allah’a,
“Perverdigar Allah’ım, kendin koru”
Yolunun yönünü sordu melekten:
Rabıyk Meskün tarafı ne tarafta?

Onlar der; Şimdi sana ne etmek gerek,
3460 Elbette, bu kapıdan geçmek gerek.
O kapı açılıp geçtikten sonra
Rabıyg Meskün tarafına gitmek gerek.

Joldasıñ joq jüretin öziñmenen,
Birigip tura almassıñ biziñmenen.
Bu қақпадан өтпесеñ, keyin қарай
Ketersiñ jürip kelgen iziñmenen.

Balkıyya der: Aşıñız, öteyin men,
Aman-esen jerime jeteyin men.
Қақпаñızdı аşıñız perişteler,
Tävekel dep Құdayға, keteyin men.

Anlar aytar: Kelipsiñ jalğız munda,
Ol қақпанıñ kilti joq bizdiñ kolda.
Öz қолımen bekitip alıp ketken,
Onıñ kilti bola-dür Jäbireyilde.

Ol қақпанıñ kilti jok anıq bizde,
Duға kılıp Құdaydan järdem közde.
Järdem kılıp Құdayım jarlıq kılса,
Kelip асар Jäbireyil onı sizge.

Duға kılıp Balkıyya «ämin» deydi,
Sıynamın, Құday-a, саған, deydi.
Muhammed payğambardıñ kürmetine
Bu қақпанı аш endi mağan, deydi.

Közderinen Balkıyya jasın şaştı,
Қабıl bolıp duғası kökke astı.
Jäbireyil perişte sol sağatta
Balkıyyaға қақпанı kelip аştı.

Yoldaşın yok yürüyecek seninle,
Birleşip durmazsın bizimle,
Bu kapıdan geçmezsen, geriye doğru
Gidersin geldiğın izinden.

Balkıyya der: Açın, geçeyim,
Sağ salım yerime varayım.
Kapınızı açın melekler

3470 Tevekkül deyip Allah’a, gideyim.

Onlar söyler: Gelmişsin yalnız buraya
O kapının kilidi bizim elimizde yok.
Kapatıp kendi eliyle götürmüş,
Onun kilidi vardır Cebrail’de.

O kapının kilidi gerçekten yok bizde
Dua edip Allahtan yardım gözle.
Yardım edip Allah’ım buyruk verse,
Gelip açar Cebrail onu size.

Dua edip Balkıyya “âmin” dedi.

3480 “Sığınayım Allah’ım sana” dedi
“Muhammed peygamberin hürmetine
Bu kapını aç şimdi bana” dedi.

Balkıyya gözlerinden yaşını akıttı,
Kabul olup duası göğü аştı.
Cebrail meleği o vakitte
Balkıyya’ya kapıyı gelip açtı.

Hak jrdemin Balkıyya bileği endi,
Perdeleri köterip kiredi endi.
teyin dep esikke kelgen şaşta,
Jbireyil perişteni köredi endi.

Jbireyil Balkıyyanı kördi bağıp,
Sylesti Balkıyyamen zi tanıp:
y, sen Paygambardıñ şın ğaşığı,
Osı jerde adasıp keldiñ nağıp?

Sonday beri, beyşara, jripsiñ sen,
Birřatar meħnattardı köripsiñ sen.
Senin jniñ bu jerden emes edi,
Adasıp bu jurttaręa kelipsiñ sen.

y, Balkıyya, sen endi kılma vayım,
Tvekeldi Kdayęa yla dayım.
Payęambaręa ziñdey ğaşıştırdı
Krsetti brin sağan bir Kdayım.

Sağan jurttı kezdirmek şın şığar,
Ėajayıptar krgizbek şın şığar.
Maķlukattıñ şasında Payęambardıñ
Krmetini bilgizbek şın şığar.

Krgizbekke Rasuldıñ ğaşıştarın,
Kezdiren şığar sağan Kp tavların.
Kdaydıñ tağdırına sabır etsen,
Biyķiysap kp tabarsıñ savaptarın.

Hak yardımını Balkıyya bildi şimdi,
Perdeleri kaldırıp girdi şimdi.
Geçeyim deyip eşiğe geldiği zaman,
3490 Cebrail meleğini gördü şimdi.

Cebrail Balkıyya'yı gördü bakıp
Syleşti Balkıyya'yla kendisi tanıyıp.
Ey sen peygamberin hakiki aşığı,
Bu yere yolunu şaşırıp geldin neden?

Zavallı ne zamandan beri yrmşsn,
Birtakım mihnetleri görmüşsün.
Senin ynn bu yerden değildi,
Yolunu şaşırıp bu yurtlara gelmişsin.

Ey Balkıyya, sen şimdi endişelenme,
3500 Allah'a tevekkül eyle daima.
Peygambere senin gibi ařıkлары
Hepsini gösterdi bir Allah'ım sana.

Sana yurdu gezdirmek işin olabilir,
Acayıplikler grmen işin olabilir,
Mahlukatın yanında peygamberin
Hrmetini bilmen işin olabilir.

Görmeye resulün aşıklarını,
Gezdiren ııkar sana Kaf dağlarını.
Allah'ın takdirine sabretsen,
3510 Hesapsız fazla bulursun sevaplarını.

İyâ, Jâbireyil, niyetim benim, deydi,
Mıñ mehnat körse jan-tänim, deydi.
Bütün düniye ğumırınday ğumırım bolsa,
Piyda bolsın jolına onıñ, deydi.

Quday, mağan berseñiz düniyya ğumırın,
Mehnatpenen ötkersem onın bärin.
Zärre-tozañ qadarı renjimen,
Qurmetine mağşuğım Payğambardıñ.

Jâbireyil der: Balkıyya, Bäräk Alla,
Maħabbatıñ küşti eken seniñ anda.
Joldarıñ bolsın, endi jüre ber, dep,
Ğayıp boldı Jâbireyil sol zamanda.

Balkıyya ol қақpadan şıǵıp ketti,
Jalgız jürip neşe kün sapar şekti.
Dalamenen neşe kün jürgennen soñ,
Bir teñizdiñ boyına kelip jetti.

Bağanağı suvı var Balkıyyanıñ,
Saqtavlı eken qasına ol suv onıñ.
Sol suvdı ayağına sürtip alıp,
Ortasına bardı ol dariyyanıñ.

Ortasına dariyyanıñ kelip jetti,
Onda kördi tağı da keremetti.
Ortasına jetkenşe aş suv-dı,
Ortasınan aşkan soñ boldı tätti.

“Ey Cebrail, benim niyetim” dedi,
“Bin mihnet görse canım, tenim” dedi.
“Bütün dünyanın ömrü kadar ömrüm olsa
Feda olsun yoluna onun” dedi.

Allah bana verse dünya ömrünü,
Mihnet ile geçirsem onun hepsini.
Zerre toz kadar üzülmem,
Hürmetine âşık olduğum peygamberin.

Cebrail der: Balkıyya, Barik Alla,
3520 Sevgin güçlüymüş senin orada.
“Yolunuz açık olsun şimdi gidiver” dedi
Kayboldu Cebrail o anda.

Balkıyya o kapıdan çıkıp gitti,
Nice gün yalnız yürüyüp yolculuk etti.
Bozkırdan nice gün yürüdükten sonra,
Bir denizin boyuna geldi.

Önceki suyu var Balkıyya’nın
Muhafazalıymış yanında o su onun.
O suyu ayağına sürüp
3530 Ortasına vardı o ırmağın.

Irmağın ortasına ulaştı,
Orada da gördü kerameti.
Ortasına ulaşınca su acıydı,
Ortasını geçince tatlı oldu.

Kelip jetti ortağa qadam basıp,
Aşı suvdan tuşçığa şıktı asıp.
Qarasa aşçı suv men tuşçı suvdı,
Soğıs salıp jatırlar töbelesip.

Künde bir vaq sogıstı saladı eken,
Bir mezigilde toqtasıp qaladı eken.
Töbelesti qoysa da bu eki suv,
Bir-birine qosılmay aqadı eken.

Qayran bolıp Balkıyya andan ötti,
Jüre-jüre aralga kelip jetti.
Ortasına araldıñ kelgennen soñ,
Balkıyyaakeñ tağı da kördi gäpti.

Ortasında araldıñ eki tav bar,
Biri kumis, birevi altın tavlار.
Jan-jagında ol tavdıñ perişteler,
Zikir ayıp barşası onıñ gavlار.

Anda kördi Balkıyya perişteler,
Barşaları birigip zikir salar.
Zikiri: «Lä iläha illa Alla,
Muhammed Rasul Alla», deyüp olar.

Sälem berdi Balkıyya anda barıp,
Olar häm amandastı sälem alıp.
Balkıyyadan olar[da] suraydılar:
Qay maqluqsıñ, qay jaqtan qaldıñ kelip?

Geldi ortaya adım atıp,
Acı sudan tatlıya çıktı aşıp.
Baksa acı suyla tatlı suyu
Savaşıp dururlar, kavga edip.

Günde bir vakit savaşırlarmış,
3540 Bir müddette dinlenirlermiş.
Dövüşü bıraksa da bu iki su
Birbirine qarışmadan akarlarmış.

Balkıyya hayran olup oradan gitti,
Gide gide adaya geldi.
Adanın ortasına geldikten sonra
Balkıyya yine gördü bir şeyi.

Adanın ortasında iki dağ var
Biri gümüş, birisi altın dağlar.
Yan yana o dağda melekler,
3550 Zikir söyleyip onların hepsi ses çıkarır.

Balkıyya orada gördü melekler,
Hepsi toplanıp zikreder.
Zikri: “La ilahe illallah
Muhammeden Rasulallah” diye söylerler.

Balkıyya selam verdi oraya varıp,
Onlarda selamlaştı selamını alıp.
Balkıyya’ya onlar(da) sordular:
Nasıl bir mahluksunuz, nereden geldin?

Balkıyya der: Men bir ğarip jürgen kisi,
Dünyede köp ğajayıp körĝen kisi.
Adam deĝen jınıstan bolamın men,
Alıs jerden oralıp kelĝen kisi.

Subĝan Alla osı ma adam deĝen,
Adam deĝen ädemi boladı eken.
Ķaydan şıĝıp bu jerĝe keldiñiz siz,
Rabıyĝ mäskün edi ĝoy sizdiñ meken.

Adamdarda abzalı payĝambardiñ,
Bek körkemi eken ol körkemderdiñ.
Älĝamdülilla, ĝadımı boldıĝ bizder,
Osınday körkem suvret adamdardiñ.

Balkıyya der: İyâ, ĝaziz perişteler,
Ne kızmette bolasız munda sizder?
Mümkin bolsa bildirip biz ĝaripke,
Köñlimizdi tınıştı kılasızdar.

İyâ, Balkıyya, sen be ediñ kele jatĝan,
Bizge kıaray ayandap teñiz jaĝtan.
Ol teñizden ötkende körıp pe ediñ,
Aşı suv men tuşĝı suv kıatar aĝĝan.

Dünyede kıaysı jerde aşĝı suv bar,
Kıaysı jerde taĝı da tuşĝı suv bar.
Barşasınıñ babtarı bu-dür ol,
Sol teñizde körĝeniñ eki suvlar.

Balkıyya der: Ben bir ĝarip gezen kışı,
3560 Dünyada çok acayıplik ĝören kışı.
İnsan denilen cinstenim,
Uzak yerden dönüp gelen kışı.

Suphanallah bu mu insan denilen,
Güzel olurmuş insan denilen.
Nerden kııkıp buraya geldin
Rabıyĝ Meskün'dü ya sizin mekân.

İnsanların en deĝerlisi peyĝamberin,
Pek ĝörkemliymiş, ĝörkemlilerin içinde.
Elĝamdülillah, hizmetçisi olduk
3570 Böyle ĝösterişli insanların.

Balkıyya der: Ey aziz melekler,
Ne hizmet ediyorsunuz burada sizler?
Mümkünse söyleyin ben ĝaribe,
ĝönlümü rahat ettiriniz (sizler).

Ey Balkıyya, sen miydin gelen,
Bize doĝru yavaşça denizden.
O denizden ĝeçtiĝinde ĝörmüş müydün
Acı su ile tuzsuz su sırayla akan.

Dünyada nerede acı su var,
3580 Nerede de tatlı su var,
Hepsinin kaynaĝı budur,
O denizde ĝördüĝün sular.

Qaysı jerge aşçı suv biz beremiz,
Qaysı jerge jaksı suv jöneltemiz.
Haq Tagala buyırğan adamdarğa
Osı turğan qızmetti biz etemiz.

Düniyenıñ tağı da tavlary bar,
Andan qazıp adamdar altın alar.
Dünyedegi tavlardıñ barşasına
Altın-kümis osı eki tavdan barar.

Kelgeninde tağı da kördiñiz siz,
Töbelesip tur eken eki teñiz.
Aşçı suv men tuşçı suv töbelesken,
Mänisini tağı da aytalıq biz.

Burıñıda bir käriyh bolıptı goy
Namrud degen, kılıktı kılıptı goy.
«Kökke şıǵıp Täñirimen urısam», dep,
Bürkitpenen aspangä şıǵıptı goy.

Namrud depti: Men endi kökke barıp,
Kelermin Teñirisimen soǵıs salıp.
Bürkitterdi joǵarı jerip alıp,
Uşıp ketken qayıqqa minip alıp.

Kök Täñirisi aspanda turğan, depti,
Men onı öltirmeyin qalman, depti.
Kök Täñirisin öltirip tınıştamay,
Dünyede täñirlikti qılman, depti.

Bazı yere acı su biz verimiz,
Bazı yere güzel su yöneltiriz.
Hak Teala'nın emridir insanlara
Bu hizmeti biz ederiz.

Dünyanın başqa daǵları da var,
İnsanlar kazıp onları altın alır.
Dünyadaki daǵların tamamına
3590 Altın-gümüş bu iki daǵdan varır.

Geldiǵinizde de gördünüz siz,
Kavga edip duruyor iki deniz.
Acı su ile tatlı suyun kavga etmesinin
Manasını da anlatalım biz.

Geçmişte bir yaşlı varmış ya,
Nemrut adlı, işi yapmıştı ya.
Göge çıkıp tanrıyla savaşıyım deyip,
Kartalla gökyüzüne çıkmıştı ya.

Nemrut demiş: Ben şimdi göge varıp,
3600 Geleceğim tanrıyla savaşıp.
Kartalları yukarı bırakıp
Uçan kayığa binmiş alıp.

“Gök Tanrısı gökyüzünde duran” demişti
“Ben onu öldürmeden durmam” demişti.
“Gök Tanrısını öldürüp rahatlamayıp
Dünyada tanrılık kılaman” demiş.

Namrud lağın aspaŋa bir ok attı,
Hak Kârim Jâbireyilge jarlık etti:
Bu dünyede muratı bolsın onıñ,
Dariyyadan bir balıktı usta, depți.

Namrud ol kökke qaray oğın attı,
Jâbireyil ol balıktı qarşı tuttı.
Ol Namrud iymansızdın atқан oğı
Balıqtıñ buğazına kelip battı.

Ok bılğanıp kalıptı kızıl ƣaŋa,
Balıqtın buğazına ƣadalƣaŋa.
Ƙandı oktı Jâbireyil alıp kelip,
Ƙayıǵına tastağın sol zamanda.

Ƙayıǵına tüsken soñ oğı kelip,
Kızıl ƣaŋa bılğanğınan Namrud körip.
«Minekiy, kök Täñirisin öltirdim», dep,
Ƙuvanıptı ol malğın şattıƣ ƣılıp.

Jer jüzine түsem dep lağın duşpan,
Bürkittermen tömenge qaray usƣan.
Bürkitteri ƣurğaqƣa jetkize almay,
Teñizdiñ jiyegine kelip tüsken.

Tuşƣı suv aşƣı suvğa eregisti:
Ƙudayımınñ duşpanı sağın tüsti,
Ne üşin onı ǵarıƣ ƣılmasıñ? dep,
Onıñmenen salad-dür ol soğıstı.

Lanet Nemrut gökyüzüne bir ok attı,
Hak Kerim Cebrail’e buyruk verdi:
“Bu dünyada muradı olsun onun
3610 İrmaktan bir balıǵı yakala” demiş.

Nemrut göğge doğru okunu attı,
Cebrail balıǵı qarşı tuttu.
İmansız Nemrut’un attıǵı oku,
Balıǵın boğazına gelip battı.

Ok bulanıp kalmıştı kızıl kana,
Balıǵın boğazına saplanıp da.
Kanlı oku Cebrail alıp gelmiş,
Ƙayıǵına bırakmış o zamanda.

Oku gelip ƣayıǵına düştükten sonra,
3620 Nemrut kızıl kana bulandıǵın görünce.
“İşte Gök Tanrısını öldürdüm” deyip
Sevinmiş melun neşelenip.

“Lanet düşman yeryüzüne ineyim” demiş
Kartallarla aşıǵıya doğru uçmuş.
Kartalları karaya ulaşamayıp
Denizin kenarına gelip düşmüş.

Tatlı su acı suya münakaşa etti,
Allah’ımın düşmanı sana düştü,
“Niçin onu boğmuyorsun?” deyip

3630 O onunla yapar savaşı.

Namrud lağın boldım dep endi küşti,
Bürkittermen tömenge qaray uştı.
Teñizdiñ jiyeginde qatındardıñ
Otıratın jerine kelip tüsti.

Anda bir taharatına boladı eken,
Qatındar soğan tüzge jüredi eken.
Suv işinde jasalgan eken özi,
Jürip basıp köpirden kiredi eken.

Taharat qasına Namrud jetti,
Tüzge otırap sol jerden jürip ötti.
Tüzge otırap sol jerden şıqqanınşa,
Murttarına Namrudtıñ boq tiyipti.

Özi onı bilgen joq, jüre berdi,
Şahardıñ işine barıp kirdi.
Kele jatқан Namrudtı şaytan körıp,
Qay jaqtan kelesiñ? dep habar surdı.

Qazir özim kökterden endim, deydi,
Soğısıp kök Täñirisin jendim, deydi.
Quvanış- şattıqpenen kelgenim sol,
Kök Täñirisin öltirip keldim, deydi.

Şaytan oğan: Şın aytıp maqtan, deydi,
Kök Täirisi öldi me oqtan, deydi.
Öltirgeniñ şındığı biliñdi goy,
Saqalıña jağılğanboqtan, deydi.

Lanet Nemrut oldum deyip şimdi güçlü,
Kartallarla aşağı doğru uctu.
Denizin kenarında kadınların
Oturduğı yere gelip düştü.

Orada bir taharet hane varmış,
Kadınlar orada tuvaletini yapıyormuş.
Taharet hane suyun altına yapılmış,
Köprüyü geçerek giriyormuş.

Tuvaletin yanına Nemrut geldi,
3640 Tuvaletini yapıp oradan yürüyüp geçti.
Tuvaletini yapıp oradan çıkınca
Nemrudun bıyıklarına bok değmişti.

Kendisi bunu fark etmedi, devam etti,
Şehrin içine varıp girdi.
Gelmekte olan Nemrut’u şeytan görüp,
Nereden geliyorsun deyip haber sordu.

“Şimdi göklerden indim” dedi,
“Savaşıp Gök Tanrı’sını yendim” dedi.
Sevinç ve neşeyle gelişim şu:
3650 “Gök Tanrısını öldürüp geldim” dedi.

“Şeytan ona, doğru mu övüncün” dedi,
“Gök Tanrısı öldü mü oktan” dedi
“Öldürdüğünün gerçekliği bilindi ya
Sakalına sürülen boktan” dedi.

Ol vakıt Hâk buyırdı jâbireyilge:
Balık apar, Jebireyil, barıp Nilge,
Namrudtñ oğına tutıp edi,
Sol balıktı kör endi, keldi tilge.

Tilge kelip ol balık söyledi endi,
Kudayğa minâjatın kıladı endi:
Ne künâh kılıp edim, Kuday-a?! dep,
Zarlık kılıp Allağa jıladı endi.

İlahım, sen saydım erdiñ, deydi,
Ne jazdım men ne künâh kıldım, deydi.
Ol malğunñın zaharlı oğtarına
Ustatıp men kuliñdi berdiñ, deydi.

Vahiy boldı Kudaydan ol balıqqa:
Sabırlık kıl, karşılık kılma Hâkka,
Namrudtñ oğına salğanım üşin,
Haram kıldım sizderdi men pısaqqa.

Oylağanı bolsın dep Namrud ittiñ,
Atatüğın oğına karşı tuttim.
Sonıñ üşin balıqtıñ barşasınıñ
Bugazına pısaqtı haram ettim.

Zahiy sultan, kudiretti Jamsıb Halık,
Hükimine onıñ ğası bolmalık.
Namrudtñ oğı batқан sebebinen,
Bugazdamay halal-dı sizge balık.

O zaman Hak buyurdu Cebrail'e:
Cebrail varıp balık götür Nil'e.
Nemrut'un okuna tutulmuştu
O balığı gör şimdi, geldi dile.

Balık dile gelip söyledi o vakit,
3660 Allah'a yalvardı o vakit:
“Ne günah işlemiştim Allah'a?” deyip
Tasalanıp Allah'a ağladı o vakit.

“İlahım inandığım sendin” dedi.
“Ne yaptım ben ne günah işledim” dedi.
“O hainin zehirli oklarına
Yakalatıp ben kulunu verdin” dedi.

Vahiy geldi Allah'tan o balığa:
Sabret, karşı gelme Hakka.
Nemrut'un okuna saldıgım için
3670 Haram kıldım sizleri ben bıçağa.

Zannetsin diye Nemrut itinin,
Attığı okuna doğru tuttum.
Onun için balıkların hepsinin
Boğazına bıçağı haram ettim.

Tümen başı, kadir Jamsıb Halık,
Hükümüne onun asilik yapmayalım
Nemrut'un okunun batması sebebiyle
Boğazlamadan helaldir size balık.

Dünyedeki tavlardıñ tamırları,
Osı tavğa kele-dür tarmaqtarı.
Osı tavidan tamırımen jürgen bolar
Dünyedeki tavlardıñ altındarı.

Äy, Balkıyya, biz sonday periştemiz,
Etip turğan osı goy bizdiñ jumıs.
Osı turğan altın tav, kumis tavidan
Dünyege biz beremiz altın- kumis.

Bu jerde perişteniñ sözi bitti,
Balkıyya bärin tıñdap esitipti.
Jolınıñ jöñin tağı da surap alıp,
Amandasıp olarmen jürüp ketti.

Tağı da bir teñizge keldi kalıp,
Ol teñizde köp eken ülken balık.
Adamdardıñ tilinşe söyleydi eken.
Söyleskenin Balkıyya bildi anıq.

Arasında bir ülken körkem balık,
Balıqtar ol balıqtı ortağa alıp.
Barşası: «Lä iläha illa Alla,
Muhammed Rasul Alla», der aykay salıp.

Sälem berip Balkıyya esendesti,
Balıqtarmen birqatar söz söylesti.
Aytadı endi Balkıyya balıqtarğa:
Senderde köremin, dep, ğajap isti.

Dünyadaki dağların damarları,
3680 Bu dağa gelmektedir dalları.
Bu dağdan damarlarla dağılır,
Dünyadaki dağların altınları.

Ey Balkıyya, biz böyle melekleriz,
Yapıp durduğumuz bu bizim işimiz.
Bu duran altın dağdan, gümüş dağdan
Dünyaya biz veririz altın gümüş.

Burada meleğin sözü bitti,
Balkıyya hepsini dinleyip işitmişti.
Yolunun yönünü de sorup
3690 Vedalaşıp onlarla yürüyüp gitti.

Yine bir denize kaldı gelip,
Denizde çokmuş büyük balık.
İnsanların dilince söylüyormuş,
Söylediğini Balkıyya bildi açık.

Aralarında görkemli büyük bir balık,
Balıklar o balığı ortaya alıp.
Hepsi: “La ilahe illah
Muhammeden Rasulaalh” diye bağırıp.

Selam verip Balkıyya esenleşti,
3700 Balıklarla bir süre söz söyleşti.
Balkıyya şimdi söyledi balıklara,
Sizlerde görüyorum deyip acayip işi.

Men özim köp jerlerde jürdim, deydi,
Neşe türlü maqlukat kördim, deydi.
Senderdey tamaşanı körgenim jok,
Adam tilin kaytip bildin? deydi

Balkıyyağa söyleydi körkem balık:
Kay maqluktan bolasıñ öziñ anıq?
«Adamdardıñ tilinşe söyleydi», dep,
Balıqtarğa turdıñ ba kayran qalıp.

Men bolamın dünyeden bezgen adam,
Tätti jannan küderin üzgen adam.
Sol sizdiñ zikir kılğan Payğambarğa
Ğaşıq bolıp, dünyeni kezgen adam.

Balkıyyağa söyleydi körkem balık:
Osı tilmen jarattı bizdi Halık.
«Hamdu säna» Qudayğa biz aytamız,
Bu zikirdi qılıptı bizge layıq.

Osı zikr dünyede bizge jetken,
Şükir Haqqa, bizderge näsip etken.
Özim men balıqtardıñ patşasımın,
Barşası askerim-dür balık bitken.

Järdem ötinemin endi sağan,
Payğambarğa barsañız esen-aman.
Ol Särvar ğalam näsip bolıp
Körseñizder, aytıñız bizden sälem.

“Ben çok yerlerden geçtim” dedi
“Nice türlü mahlukat gördüm” dedi
“Sizler gibi mükemmelini görmemiştim
İnsan dilini nasıl bildiniz?” dedi

Balkıyya’ya söyledi görkemli balık,
Hangi mahluktan olduğun senin açık.
İnsanların dilince konuştu deyip
3710 Balıklara durdun mu hayran kalıp.

Ben dünyadan bezen insan,
Tatlı canından ümidini kesen insan.
Sizin o zikrettiğiniz peygambere
Âşık olup dünyayı gezen insan.

Balkıyya’ya söyledi görkemli balık,
Bu dille yarattı bizi Halık.
Allah’a “Hamdū sena” söyleriz
Bu zikri etmişti bize layık.

Bu zikir dünyada bize gelmiş,
3720 Şükür Hakka, bizlere nasip etmiş.
Ben balıkların padişahıyım,
Hepsi askerimdir, balık yaratılmış.

Yardım isteyeyim şimdi sana,
Peygamber’e varasın sağlıkla.
O alemlerin serverini nasip olup
Görürseniz söyleyin bizden selam.

İyâ, Rasul, köp jerlerde jürdim degin,
Teñizderde balıktar kördim degin.
Kıyyamette şapağat ötindiler,
Amanat sol, men alıp keldim degin.

Äy, balıktıñ sultanı, sağan, deydi,
Söz aytadu bu ğarip adam, deydi.
Keşe-kündiz jegenim ot penen şöp,
Bolar ma eken bir tamaq mağan, deydi.

Padiyşa bir balıqqa jarlık etti,
Ol balık dariyyağa süñgip ketti.
Ol teñizdiñ tübinen padiyşağa
Bir japıraқ et alıp kelip jetti.

Balık berdi ol etti padiyşağa,
Padiyşa berdi onı Balkıyyağa.
Karañız endi munı, az ğana et.
Karayşa tamaq boldı bayşarağa.

Äy, adam, sen jep al osı etti,
Etti sağan jegeli ap kelipti.
Munı jeseñ kırık kün karnıñ aşpas,
Şöldemessiñ kırık kün tamam, depti.

Andan tağı Balkıyya jürip ketti,
Bir jaqsı maqamdardan jürip ötti.
Köp jemisti baqsalar, aqқан suvlar,
Andan ötip bir teñizge barıp jetti.

Ey Resul, çok yerlerde yürüdüm de,
Denizlerde balıkları gördüm de.
Kıyamette şefaаt istediler
3730 Bu emaneti ben alıp geldim de.

“Ey balıkların sultanı sana” dedi,
“Söz söyledi bu ğarip insan” dedi.
Gece gündüz yediğim ot ile yeşillik
Var mıdır bir yemek bana” dedi.

Padişah bir balığa emretti,
O balık ırmağa dalıp gitti.
O denizin dibinden padişaha
Bir yaprak et alıp geldi.

Balık verdi o eti padişaha,
3740 Padişah verdi onu Balkıyya’ya.
Bakın şimdi buna, azıcık et,
Küçücük aş oldu zavallıya.

“Ey insan, sen ye bu eti
Eti sana yemek için getirmiş.
Bunu yersen kırık gün karnın acıkmaz
Susamazsın kırık gün boyunca” demiş.

Balkıyya oradan da gitti,
Bir güzel makamlardan geçti.
Bol meyveli bahçeler, akan sular,
3750 Bunları geçip denize geldi.

Ol teñizdiñ suvları jasıl edi,
Suvın sürtip Balkıyya oğan kirdi.
Bara jatıp, tağı da suv üstinde
At sekildi sekirgen adam kördi.

Bir ädemi jas jigít keler jetip,
Balkıyya şakıradı davıs berip.
Nege munşa asıgıp jügiresiñ,
Söylesüvge bolmay ma biraz turıp?

Söylesüvge seniñmen vaqıtım tar,
Asıgıs bara jatkan jumısım bar.
Soñımnan joldastarım kele jatır,
Surasañız ħabardı aytur olar.

Jelgen attay ol jigít qaldı ketip,
Soñınan bir joldası keldi jetip.
Jüziniñ körkemdigi ay sekildi,
Esken jeldey baradı o da ötip.

Balkıyya şakıradı oğan bağıp,
«Söylesip ketiñiz», dep aykay salıp.
O dağı: «Söylesüvge vaqıttım joq,
Keyingiden surañız», dep ketti qalıp.

Soñınan häm bir jigít jäne keldi,
Körkemdigi jüziniñ kün sekildi.
Jarqırağan jasınday kele jatır,
Balkıyya «söylesiñ» dep davıs kıldı.

Bu denizin suları yeşildi,
Balkıyya suyunu sürüp girdi.
Vardığında bu kez su üstünde,
At gibi atlayan insan gördü.

Güzel genç bir yiğít koşup gelir,
Balkıyya çağırımış seslenip.
Niye bu kadar acele edip koşuyorsun,
Söyleşsek olmaz mı biraz durup.

Seninle söyleşmeye vaktim dar,
3760 Aceleyle varacağım işim var.
Ardımdan yoldaşlarım geliyor
Sorarsanız haberi söyler onlar.

Hızlı giden at gibi o yiğít gitti,
Ardından bir yoldaşı yetip geldi.
Yüzünün güzelliği ay gibi,
Esen yel gibi oda geçip gitti.

Balkıyya seslendi ona bakıp,
“Söyleşip gidin” diye bağırap.
O da söyleşmeye vaktim yok
3770 Sonrakine sorun deyip gitti geçip.

Ardından bir yiğít daha geldi,
Yüzünün güzelliği güneş gibi.
Parlayan yıldırım gibi geliyor
Balkıyya “konuşsun” diye seslendi.

Biraz ana ayırılıp, h y, sen jigit,
uday  şin bizge de maramat et.
Ne sebepten asııp j resiz siz,
 zi niz j ni nizdi bildirip ket.

Ol jigit javap berdi: Balkıyya, bil,
Bastapı ketken jigit Israpıl,
So nındaı Mekayıl perişte-di,
Men bolamın perişte J bireyil.

 y, Balkıyya, men seni tanıp bildim,
Bu saparda  ş abat seni k rdim.
Jumısımız asııs bolsa daı,
S ylesip keteyin dep ayırıldım.

K nşıısta ajdaha payda bolan,
V layattı n alkına ayı tolan.
Payda bolıp maşrıta ol aydahar,
Biratar şaharlardı arab ılan.

alandarı udaya zarlık etti,
ol k terip ıldılar min jattı.
Muammed payambardı n k rmetine,
uday-a, aydahardan kutar, depti.

Jad ılan so   z dostı Muammedti,
Dugaların olardı n abıl etti.
«Aydahardı alısa tastandar», dep,
a Taala bizderge jarlık etti.

Biraz arkaya d n p “hey sen yiit”,
Allah iin bana da merhamet et.
Ne sebepten aceleyle gidiyorsunuz
Sizin y n n z  bildirip git.

O yiit cevap verdi: Balkıyya bil,
3780 Baştaki giden yiit  srafıl,
Ardındaki Mikail meleiydi,
Ben ise melek Cebrail.

Ey Balkıyya ben seni tanıdım,
Bu seferde  ç defa seni g rd m.
 şimiz acele olsa da,
Konuşayım da gideyim diye geldim.

G n doduunda ejderha peyda olmuş,
Vilayetin halkına kayı dolmuş.
O ejderha douda peyda olup,
3790 Birtakım şehirleri harap etmiş.

Kalanları Allah’a yalvardı,
El aıp ettiler m nacatı.
Muhammed peygamberin h rmetine,
“Allah aşkına, ejderhadan kurtar” demiş.

Yad edince  z dostu Muhammed’i
Dualarını onların kabul etti.
“Ejderhayı uzaa atın” deyip
Hak Te l  bizlere emir verdi.

Jad kılğan soñ Muhammed payğambardı,
Hak Tağala bizderge jarlık berdi.
Ustap alıp, artına Qap tavınıñ
Laqtırıp kelemiz aydahardı.

Munı aytıp Jäbireyil jürip ketti,
Balkıyya häm teñizden jürip ötti.
Teñizdi ötip kurgakqa şıqqan soñ,
Tegis jermen birqatar jürip ketti.

Toqtamadı, Balkıyya jüre berdi,
Balkıyyanıñ jürgeñi oyañ jer-di.
Tas jermen Balkıyya kele jatıp,
Aldında jarqırağan kümbez kördi.

Ak kümbezdi alıstan kördi deydi,
Körgeñ soñ ağan qaray jürdi deydi.
«Aydalada nağılğan kümbez bu?» dep,
Qasına jürip onıñ keldi deydi.

Kümbezdiñ üsti bitev, janı aşık,
Balkıyya kelip qaldı jaqındasıp.
Ak marmarlardan öziñi kılğan eken,
İşine kirdi onıñ esik aşıp.

Ol kümbezdiñ işinde eki kabir,
Bireviniñ qasında bir adam tur.
Jınısı bolğan adamdı qörgennen soñ,
Qaypan boldı Balkıyya garip, paqır.

Yad ettikten sonra Muhammed'i,
3800 Hak Teala bizlere emir verdi.
Yakalayıp, Kaf dağının ardına
Atıp geleceğiz ejderhayı.

Bunu söyleyip Cebrail gitti,
Balkıyya yine denizden geçti.
Denizi geçip karaya çıtıktan sonra
Bir süre düzlükten gitti.

Balkıyya durmadan yürüdü,
Balkıyya'nın yürüdüğü çukurdu.
Taşıltan Balkıyya geliyorken
3810 Önünde parlayan kümbet gördü.

Ak kümbeti uzaktan görmüştür,
Görünce ona doğru yürümüştür.
“Bozkırda nasıl bir kümbet bu?” deyip
Yürüyüp onun yanına gelmiştir.

Kümbetin üstü kapalı yanı açık,
Balkıyya gelip kaldı yakınlaşıp.
Ak mermerden yapılmış,
İçine girdi onun eşik aşıp.

Kümbetin içinde iki kabir,
3820 Birisinin yanında bir insan durur.
Hemcinsi olan insanı görünce
Hayran oldu Balkıyya garip, fakir.

Adamzattan ekenin bilip onıñ,
Köñilderi kuvandı Balkıyyanıñ.
«Kuday-a, öz jınısımdı kördim-ay», dep,
Şattıq kirdi köñline beyşaranıñ.

Şahıymaran Jamsıbka söylep turdı:
«Balkıyya ol kümbезде adam kördi».
«Adam körıp kuvandı», degennen son,
Jamsıb baygus zar kılıp kıoya berdi.

Balkıyya da birkıatar jerdi jürgen
Jüre -jüre jınısınan adam körgen.
Kenetten ol adamdı körgennen soñ,
Balkıyyanıñ köñiline şattıq kirgen.

Kay eteyin, ketti goy jayım, deydi.
Jüregimde köbeydi vayım, deydi.
Balkıyyaday mağan da öz jınısımdı
Körsetseñiz kay etedi, şahım, deydi.

Jamsıntıñ zarın körip ajdahalar,
Bayşaranı bek kıattı ayadılar.
Barşaları jüzderin jerge kıoyıp,
Jamsıbtı Şahmarannan tilediler.

Aydahardıñ barşası zar jılaydı,
Tizelerin jüginip köp suraydı:
Dünyede köñli sınık bayşaranı
Koya berseñ, ay, şahım, neñ kıuraydı.

İnsanoğlundan oldıǵunu bilip onun,
Gönlü sevindi Balkıyya'nın.
Allah'a "hemcinsimi gördüm ya" deyip
Neşe girdi gönlüne zavallının.

Şahmaran Jamsıb'a söylemiş:
"Balkıyya kümbette insan gördü."
İnsan görüp sevindi dedikten sonra
3830 Zavallı Jamsıb tasalanıp söyleyiverdi.

Balkıyya bir takım yeri yürümüş
Yürüye yürüye cinsinden insan görmüş.
Ansızın insanı gördükten sonra
Balkıyya'nın gönlüne neşe girmiş.

"Ne edeyim, gitti ya durumum" dedi
"Yüreğimde çoktu vahim" dedi
"Balkıyya gibi benim hemcinsimi
Gösterseniz ne olur şahım" dedi.

Jamsıb'ın tasasını görünce ejderhalar,
3840 Zavallıya pek çok acıdılar.
Hepsi yüzünü yere kıoyup
Jamsıb'ı Şahmaran'dan dilediler.

Ejderhaların hepsi feryat etti,
Dizlerine çöküp çok yakardı.
Dünyada gönlü kırılmış zavallıyı
Ey şahım bıraksan, ne kaybedersin.

Bizge battı ğariptiñ ğaksağanı,
Ĵoya beriñ, kârim kıl, şahım, onı.
Ĵuday sizdi sağtasa özi sağtar,
Bolmaydı ğoy Ĵudaydıñ jazbağanı.

Şahıymaran olarğa ayttı sözın:
Köresiz ğoy Jamsıbıñ jastı közin,
Azat kılıp jınısına ğoyayın desem,
Ĵorğamın-ay janımnan birağ özım.

Aydaharğa aytadı Şahıymaran:
Tilediñder Jamsıbtı ğoy, dep, aman,
Balkıyyanıñ kıssasın tamam kılıp
Aytğannan soñ, vagda bolsın soğan.

Bolar endi senderdin surağanıñ,
Bitireyin kıssasın Blkıyyanıñ.
Mısırdıñ şaharına kelgeninşe
Körgenderin aytayın bärin onıñ.

Bastan-ayak kezdirip dünıyenı,
Mısırğa keltireyin Balkıyyanı.
Andan soñıra Jamsıbtı ğaytaruvğa
Vağdamız sol bolsın, biliñ onı.

Andan sonıra bar turğan ajdahalar
Şahmaranğa kıldılar köp dugalar.
Barşaları bu sözge razı bolıp,
Şahıymaranğa köp duğa kıldı olar.

Bize dokundu garibin sızlanması,
Bırak, kerim kıl şahım onu.
Allah sizi korusa kendisi korur,
3850 Olmaz ya Allah'ın yazmadığı.

Şahmaran onlara söyledi sözünü:
Görüyorsunuz ya Jamsıb'ın yaşı gözünü.
Azad edip cinsine bırakayım desem,
Ama korkuyorum ya canımdan kendim

Ejderhalara söyledi Şahmaran:
Dilediniz Jamsıb'ı bırak diye sağ,
Balkıyya'nın kıssasını tamamlayıp,
Anlattıktan sonra, söz olsun ona.

Olacaktır sizin sorduğunuz,
3860 Bitireyim kıssasını Balkıyya'nın.
Mısır şehrine gelince
Gördüklerinin hepsini anlatayım.

Baştan sona gezdirip dünıyayı,
Mısır'a getireyim Balkıyya'yı.
Ondan sonra Jamsıb'ı geri götürmeye
Sözümüz bu olsun, bilin onu.

Ondan sonra oradaki ejderhalar
Şahmaran'a dilediler çok dualar.
Tamamı bu söze razı olup
3870 Şahmaran'a çok dua etti onlar.

Jamsıb ayttı: Äy, şahım, endi sizge
Ötinemin, keliñiz söziñizge.
Balkıyya jolıkkān soñ ol jigitle,
Turdılar ma ekevi ol kümbetde?

Balkıyya ol jigipen ol kabirde
Turdılar ma birigip olar birge?
Ya bolmasa Balkıyya anda turmay,
Jönelip ketip pe edi özge jerge?

Esit, Jamsıb, Balkıyya anda kirdi,
Bir kabirdin qasında adam kördi.
Adamzattan ekenin bilgennen soñ,
Könilderi şattanıp sälem berdi.

Sälem berip ekevi turistılar,
Quşaqtasıp ekevi köristiler.
«Qaydan keldiñ, qoş keldiñ, jınısım-ay» dep,
Hal-añvalın surasıp bilistiler.

Jolığar kün bar eken adamzatqa,
Qaydan keldiñ, barasıñ qay tarapqa?
Adam jürmeytin jerler edi goy bu,
Qaydan keldip şıqtıñ sen osı jaqqa?

Balkıyya oğan ayttı bar kıssasın,
Düniyyede barşa körgen mäjarasın.
Mısırdıñ şaharınan şıqqanna soñ
Basınan keşip ötken vaqıyğasın.

Jamsıb söyledi: Ey Şahım, şimdi size
Rica ediyorum, gelin sözünüze.
Balkıyya buluştuktan sonra o yiğitle,
Durdular mı ikisi o kümbette?

Balkıyya o yiğitle o kabirde
Durdular mı onlar birlikte?
Ya da Balkıyya orada durmayıp
Yönelip gitmiş miydi başka yere?

Dinle Jamsıb, Balkıyya oraya girdi,
Bir kabrin karşısında insan gördü.
İnsanoğlundan olduğunu anlayınca
Gönlü neşelenip selam verdi.

İkisi selam verip durdular,
İkisi kucaklaşıp sarılıştılar.
“Nerden geldin, hoş geldin ey cinsim” deyip
Hal ahval sorup öğrendiler.

Karşılaşacak gün varmış insanoğluna
Nerden geldin, gidersin ne tarafa?
İnsanın gelmediği yerlerdi buralar
3890 Nereden geldin sen bu yana.

Balkıyya ona hikayesini anlattı,
Dünyada gördüğü tüm macerasını.
Mısır şehrinden çıktıktan sonra,
Başından gelip geçen olayları.

Men burında padiyşa erdim, deydi,
Asık bolıp Paygambarga jürdim, deydi.
Öz atımdı Balkıyya derler meniñ,
Köp vaqıyğa dünyede kördim, dedi.

“Ben evvelde padişahım” dedi,
“Âşık olup peygambere gittim” dedi.
“Benim adıma Balkıyya derler
Dünya çok olay gördüm” dedi.

Şın ғаşığı ekensiñ Payğambardıñ,
Onı izdep dünyede mehnattı köp köripsiñ, **3900**
Heş şübhe joq, mehnattı köp köripsiñ,
Sondanda artıgıraq men pakırdıñ.

Gerçek aşığıymışsın peygamberin,
Onu arayıp dünyada çok mihnet görmüşsün.
Hiç şüphe yok, çok mihnet görmüşsün
Ben fakirden de fazla senin sevgin.

Osı körgeñ mehnatıñ bări seniñ,
Umutılar, Balkıyya, tapsañ jeriñ.
Meniñ körgeñ isterim umutılmas,
Kördi goy birqatarın bu pakırıñ.

O senin gördüğün mihnetlerin hepsi,
Unutulur Balkıyya bulsan yerini.
Benim gördüklerim unutulmaz
Gördü ya bir kısmını bu fakirin.

Balkıyya der: Men aytım bilgenimdi,
Dünyede qanday bolıp jürgenimdi.
Umutılmaytın mehnattar körgeñ bolsañ,
Sen de söyle bar bilgen-körgeñiñdi.

Balkıyya der: Ben söyledim bildiklerimi,
Dünyada ne yapıp ettiğimi.
Unutulmayacak mihnetler görmüşsen
3910 Sende söyleyiver bilip gördüklerini.

Aytarmın vaqıygamdı tamam, deydi,
Bir de qoymay söylermin sağan, deydi.
Qadirli qonaq ediñ, sözden burın,
Dayarlayın men sağan tağam, deydi.

“Söylerim yaşadıklarımın tamamını dedi
“Durmadan söylerim sana” dedi.
“Kıymetli konuksun, anlatmadan önce
Hazırlayım ben sana yemek” dedi.

Ap keldi türlü-türlü tağamdarın,
Balkıyyanıñ aldına qoydı bärin.
Balkıyyanı jegizip toygızğan soñ,
Endi aytadı vaqıyğa-kıssaların.

Alıp geldi türlü türlü yiyeceklerini,
Balkıyya’nın önüne koydu tamamını.
Balkıyya’yı yedirip doyurduktan sonra,
Şimdi söyledi yaşadığı olaylarını.

Endi aytayın men sizge hikayatım,
Patşa edi meniñ de nâsil zatım.
Kâbilstanniñ şaharınıñ patşasınıñ
Uğlı-dür men, Jahanşa meniñ atım.

Tamuz şah derler edi atam atın,
Aytayın hām atamniñ saltanatın.
Uş jüz ulıķ şahardıñ barşaları
Berer edi atama ħarajatın.

Atamızdıñ köp edi jurtı, jeri,
Üş jüz edi bek ülken şaharları.
Kışkene şaharların sondan oyla,
Atamızıǵa qaraydı sonıñ bări.

Atamızdıñ mal-mülki köp bolıptı,
İhtiyaj joķ, dūniyede toķ bolıptı.
Mal-mülki qańşa köp bolsa daǵı,
Biraķ onıñ balası joķ bolıptı.

Sol sebepten atamız vayım jepti:
Qırıp qalsın mal menen baǵım, depti.
Ajal jetip bir kūni ölip qalsam,
İyesiz qaladı goy taķıtım, depti.

Baǵı barǵa Qudayım bala bergen,
Taķıtı barǵa qaza men bāle bergen.
Atamız sonı vayım kılǵanında,
Bir vāziri esikten enip kirgen.

Şimdi söyleyeyim size hikayemi,
3920 Padişahıandı benim de soyum.
Kâbilistan şehriniñ padişahınıñ
Oǵluyum Jahanşa benim adım.

Tamuz Şah derlerdi atamın adını,
Söyleyeyim atamın saltanatını.
Üç yüz ulu şehriniñ tamamı
Verirdi babama haracını.

Atamızın çoktu yeri yurdu
Üç yüzdü pek büyük şehirleri.
Küçük şehirlerinin kaç olduğunu sen düşün
3930 Atamıza bakıyor onun hepsi.

Atamızın malı mülkü çoktu,
İhtiyacı yok, dünyada toktu.
Malı mülkü ne kadar çok olsa da
Fakat onun evladı yoktu.

O sebepten atamız endişelendi,
Kuruyup kalsın malımla baǵım, dedi.
Ecel gelip de bir gün ölüversem,
Sahipsiz kalacak ya tahtım, dedi.

Baǵı olana Allah'ım evlat vermiş,
3940 Tahtı olana ölümle bela vermiş.
Atamız buna tasalandıǵında
Bir veziri eşikten girmiş.

Bir v ziri bar edi Hijaş attı,
Danışpan, ęalım edi saltanatı.
Padişşahın j zine k zi t sip,
Bilipti:  ayęısı bar ęalamattı.

Bir jumışpen ol v zir kirgen eken,
Padişşahın j zin ol k rgen eken.
Padişşahın kelbetin k rgennen so ,
K  linde vayım barın bilgen eken.

V zir ayttı: Patşa jo  sen sekildi,
 uday sizdi b rinen artı  kıldı.
Obal-dı ęoy d vletpen  ayęı jegen,
Bařınızęa bu  ayęı  aydan keldi?

 y, v zirim, d niyede d vletim k p,
D niyede d vlet, mal degen  zi bir jup.
 zim  lsem, ornımdı ustap alıp,
Ta ıtıma iye bolar balamız jo .

Padişşanın vayımın v zir bilgen,
R mildi  ilimin alıp kelgen.
T jiribe kılıp  araytın ęılımdı 
Kitap aşıp, talıyęın onı  k rgen.

 Taliğ degen  araydı onı  jılın,
Ay  ısabın, juldızın, tuvg n k nin.
T jiriybemen bilipti Hijaş v zir,
Padişşanın balası bolar j nin.

Bir veziri vardı Hijaş adlı,
Danışman, alimdi saltanatı.
Padişahın y z ne bakınca
Bilmişti  ok kayęısının olduğunu.

Bir iş i in vezir girmiş,
Padişahın y z n  g rm ş.
Padişahın halini g rd kten sonra,
3950 G nl nde tasa olduğunu bilmiş.

Vezir s yledi: Padişah yok senin gibisi,
Allah sizi herkesten  st n kıldı.
Ziyandır ya servet i in kayęı yemek
Başınıza bu kayęı nerden geldi?

Ey vezirim, d nyada servetim  ok
D nyada servet ve mal denilen bir  ift.
Ben  lsem, yerime ge ip
Tahtıma sahip olacak evladımız yok.

Padişahın tasasını vezir bilmiş,
3960 Remil ilmini alıp gelmiş.
Tecr be edip bakardı, ilmi
Kitap a ıp kaderini onun g rm ş.

Kaderini bilmek i in bakıyor doğacak yılını
Ayını, yıldızını, doğacak g n n .
Tecr besinin sayesinde bilmişti Hijaş Vezir
Padişahın evladı olacağını.

Hijaşka taligında körinipti,
Padişahın ahvalı bilinipti.
Horasan şahtın kızın alsañ, äy, padiyşa,
Süyinşi, bir er bala bolar, depti.

«Süyinşi» dep atama väzir kelgen,
Atam oğan süyinşi köp mal bergen.
Köp malmenen jibergen väzirlerin,
Tört väziri qosılıp birge jürgen.

Tört väziri köp malmenen ketken eken,
Horasan şahınñ şaharına jetken eken.
Jaқындағаш bir väziri ilgeri barıp,
Padiyşağa arız-hal aytқан eken.

Aytқан soñ Horasan şah bek kuvangan,
On väziri aldına karşı bargan.
Tört väzirge on väzir karşı kelip,
Padişahın sarayına kelip qalğan.

Padişahın sarayına kirgen bular,
Sol sarayda qonaq bolıp turğan bular.
Atamız Tamuz şahtın bergen hatın
Horasan şahınñ qolına bergen bular.

Horasan şah okıp onı fahiymlaydı,
Bir jaqsı kız bar eken sizde, depti.
Sonşa mahir, kılnıñ mal unatsañız,
Neqahlap jöneltesiz bizge, depti.

Hijaş'a kaderi görünmüştü,
Padişahın ahvalı bilinmişti.
Ey padişah Horasan şahının kızını alırsan
3970 Müjde, bir erkek evlat olur demişti.

Müjde deyip atama vezir gelmiş,
Atam ona müjde için çok mal vermiş.
Çok mal verip göndermiştir vezirlerin
Daha dört veziri onlarla gitmiş.

Dört veziri çok malla gitmişler,
Horasan şahının şehrine girmişler.
Yakındaki bir veziri öne çıkıp
Padişaha arzuallerini söylemiş.

Söyleyince Horasan şahı pek sevinmiş
3980 On veziri karşısına gelmiş.
Dört vezire karşı on vezir gelip
Padişahın sarayına gelip kalmış.

Padişahın sarayına girmişler,
O sarayda konuk olmuşlar.
Atamız Tamuz Şah'ın verdiği mektubu
Horasan şahının eline vermişler.

Horasan şahı okuyup onu tasalanır,
“Bir güzel kız varmış sizde” demiş
“O kadar becerikli,hayvan edinin beğenseniz
3990 Nikahlayıp gönderseniz bize” demiş.

Sözdi kışka kılayıq, söz bitipti,
Hörsan şah bek ülken toy etipti.
Paqırlarğa köp ingam-ihsan kılıp,
Köp jasavmen ol kızdı jöneltipti.

Tübinen sözdi söylep kelemen men,
Anıktap [sizge] bayan kılamın men.
Atama kelgennen soñ jükti bolğan,
Sol kızdan tuvğan bala bolamın men.

Men tuvğan soñ atamız köp toy kılğan,
Jurtın jıyıp, kıysapsız köp mal soyğan.
Buqaranıñ bärine sarpay berip,
«Jahanşa» dep atımdı meniñ qoyğan.

Andan soñ meni saqtap emizetin
Keltiripti bek jakşı sütti qatın.
Süt emizip sol qatın anam bolıp,
Meni kütüp köp kılğan tärbiyatın.

Ol ana tärviyelep jürgen meni,
Balasınan ziyada körgeñ meni.
Bes jasqa kelgenimde atam endi
Oqıtuvğa moldağa bergen meni.

Atam meni bek qattı jakşı kördi,
Qayda barsa ertip alıp jürdi.
Här künde mahkamağa barganında,
Ertip ala[r] edi men paqırdı.

Sözü kısa keselim, söz bitti,
Hörsan şahı pek büyük toy düzenledi.
Fakirlere bir nice hayır hasenat edip
Çok çeyizle kıızı gönderdi.

Derinden sözü söyleyeyim,
Açıkça size açıklayayım.
Babama geldikten sonra gebe olan
Ben o kızdan doğan çocuğum.

Ben doğunca atamız çok toy düzenlemiş,
Halkını toplayıp, sayısız hayvan kesmiş.
Fukaranın hepsine pay verip,
“Jahanşa” diye benim adımlı koymuş.

Ondan sonra beni koruyup emzirirdi,
Getirmiş pek güzel sütlü kadın.
Süt emziren o kadın anam olup,
Beni bakıp terbiye etmiş.

O ana terbiye etmiş beni,
Evladından daha çok görmüş beni.
Beş yaşına geldiğim zaman atam
Okumaya mollaya vermiş beni.

Babam beni pek çok sevdi,
Nereye gitse yanında götürdü.
Her gün mahkemeye gittiğinde
Yanında götürürdü ben fakiri.

Här kün atam maḥkamağa barganında,
Apara[p] edi meni öz janında.
Altın kürsi üstine otırgızıp,
Qoyar edi öziniñ tap aldında.

Atam bir kün maḥkamağa barıp kirdi,
Qaldırmay meni birge alıp kirdi.
«Minekiy, patşañızdı ap keldim», dep,
Väzirlerge, bekterge ḥabar berdi.

Atam dedi: Väzirler, bilñiz siz,
Patşañızdıñ qasına keliñiz siz.
Bu künnen soñ patşañız osı bolar,
Barşañız buğan baygat beriñizder.

Jasım anda on törtke kelip erdim,
Baygat kıldı barşası väzirlerdiñ.
Patşa bolıp taqıtka otırğan soñ,
Barşasına olardıñ ḥalğıt berdim.

Patşa kıldı atamız ornın berip,
Bir jıl tamam otırdım patşa bolıp.
Atamniñ ol bekteri, väzirleri
Mağan jürdi barşası kızmet kılıp.

Jılğa şeyin qozğalmay turıp erdim,
Ädil ḥükim jurtıma kılıp erdim.
Künde bir kün dalağa av avlarğa
Şıǵuvğa köñil ketti men pakırdıñ.

Her gün atam mahkemeye gittiğinde
Götürdü beni yanında.
Altın kürsü üstüne oturtturup
Beni koyardı tam yanına.

Atam bir gün mahkemeye vardı,
4020 Bırakmadı beni yanına aldı.
“İşte padişahınızı alıp geldim” deyip
Vezirlere, beylere haber verdi.

Atam dedi: Vezirler biliniz,
Padişahınızın yanına geliniz.
Bugünden sonra padişahınız bu olur
Hepiniz ona biat ediniz.

O zaman on dört yaşına gelmiştim,
Biat etti hepsi vezirlerin.
Padişah olup tahta oturduktan sonra
4030 Hepsine onların hilat verdim

Padişah yaptı babamız yerini verip,
Bir yıl boyunca oturdum padişah olup.
Atamın beyleri, vezirleri
Bana geldi hepsi hizmet edip.

Bir yıla kadar kıpırdamadan durdum,
Yurduma adil hükmettim.
Günlerden bir gün ovaya avlanmaya
Çıkmaya gönlü gitti ben fakirin.

Birķatar āsker alıp atķa mindim,
Av avlaytın jerlerge jürüp keldim.
Āskerimmen dalaķa kōzgenimde,
Aldımızda bir turķan kiyik kōrdim.

Kelip ķaldık kiyikke jaķındasıp,
Bizdi kōrip ol kiyik ketti ķaşıp.
Ol kiyikti sońından ķuvıp kettik,
Bārimiz uv-suv bolıp ayķaylasıp.

Ol kiyikti kōp jerge ķuvıp kettik,
Attarımız boldırıp şarşap bittik.
Endi jettik, mine jettik deye-deye,
Bir teńizdin řetine barıp jettik.

Kiyik te ol teńizge kelip jetken,
Toķtamaķan, teńizge kirip ketken.
Bir kiyikke āvara bolģannan soń,
Endi nesin suraysıń men ģaripten.

Āvara boldım jalģız kiyik ũşin,
Artımızģa ķarasam, joķ joldasım.
Attarı boldırģan soń keyin ķalıptı,
Jalģız jetip ķalıppın ģarip basım.

Mingen atım bolıptı meniń jüyrik,
Bārimen de kelippin burın jetip.
Teńizdiń jıyerine men de jettim,
Kiyik te jüzip ketti subģa kirip.

Bir grup asker alıp ata bindim,
4040 Av avlanacak yerlere geldim.
Askerlerimle ovaya baktıģımda
Önümüzde duran bir geyik ģördüm.

Geyiģe doĝru geldik yakınlaşıp,
Bizi ģörüp o geyik gitti kaķıp.
O geyiģi kovalayarak peşinden gittik
Hepimiz ģürŭltü yaparak baģırıp.

O geyiģi uzaklara kovaladık,
Atlarımız yorulup bitkin dŭřtŭ.
şimdi yetiştik diye diye,
4050 Bir denizin kıyısına geldik.

Geyikte o denize gelmiş,
Dinlenmeye deniz girmiş.
Bir geyiģe avare olunca,
şimdi neyini soruyorsun ben ģaripten.

Avare oldum tek bir geyik iķin,
Ardıma baksam yok yoldaşım.
Atları yorulunca geri kalmış,
Yalnız kalmış ģarip başım.

Bindiģim atım yŭĝrŭk ķıktı,
4060 Herkesten gelmişim ũnce koşup,
Denizin kıyısına ben de vardım
Geyikte yŭzŭp gitti suya ģirip.

Suvğa kirip ol kiyik jüzip ketti,
Ar jağında aralğa barıp ötti.
Ol kiyikti özimnen birge kuvğan
Jigitterdiñ jetevi kelip jetti.

Jeti jigit qasıma keldi qalıp,
Köp askerim tağı da keyin qalıp.
Olarğa qaramay-aq jetevimiz
Kuvıp kettik, qayıqqa minip alıp.

Biz jöneldik kemege minip alıp,
Äskerim de teñizge keldi qalıp.
Aralğa jeteyimiz barıp şıqtıq,
Olar turdı bizderge közin salıp.

Ol kiyiktiñ soñınan jettik barıp,
Jatır eken bayşara şarşap qalıp.
Jatқан jerde kiyikti buğazdatıp,
Jürip kettik kemege salıp alıp.

Menimnen kemede ol jeti kul,
Jetevmizge kez boldı bir kırsıq jol.
Teñizdiñ ortasına kelip edik,
Qıysabı joq şıqtı bir qattı davıl.

Kele jatқан davıldı bizder kördik,
Eñ astındağı qabatqa enip kirdik.
Kırgennen soñ tesigin bekitip alıp,
Ne körsek te biz endi sonda kördik.

Suya girip geyik yüzüp gitti,
Karşıdaki adaya varıp geçti.
O geyiği benimle kovalayan
Yiğitlerden yedisi gelip yetiştı.

Yedi yiğit yanıma geliverdi,
Askerlerimin çoğı yine geri de kalıp
Onlara bakmadan yedimiz
4070 Kovaladık kayığa biniverip.

Biz yöneldik gemiye binip,
Askerlerimde denize geldi kalıp
Adaya yedimiz varıp çıqtık
Onlar turdular bize gözünü salıp.

O geyiğın peşinden gittik varıp,
Yatıyormuş zavallı yorulup.
Yattığı yerde geyiği boğazlatıp
Yürüyüp gittik gemiye alıp.

Benimle o gemide yedi kul,
4080 Yedimize rastladı aksi bir yol.
Denizin ortasına gelmiştik
Hesapsız çıktı şiddetli bir fırtına.

Gelen fırtınayı gördük
En alttaki kata indik.
Girdikten sonra deliği kapatıp
Ne gördüysek biz orada gördük.

Sonday attı bir jahan davıl boldı,
Etbetinen kememiz t   kerildi.
T   kerilip, domalap kememiz j  r,
a tadırı bizderge sonday boldı.

   kerdi h  m davıdan toza n ba  an,
Bir-birin k  re alma an, jaman sask  an.
Bar  a     er atınan   lap   alı ,
«  ldik» dep bir-birimen amandas  an.

Attarınan j  z t  men   ula anlar,
K  z jastarın sel   ılı  bula anlar.
«Dariy  a, padi  şamız ne boldı», dep,
Oybaylası  bar  sas   ıla anlar.

Keme bizdi n alı  a a ı  ketken,
Aydap onı jel- davıl   agı  ketken.
Kememizdi favartana domalatı ,
K  rinbeytin jerlerge alı  ketken.

Birazdan so  ol davıl basılı tı,
Toza dar k  terilip a ılı tı.
K  zin a ı    arasa,     er b  ri
Bıt- ıt bolı    aysı- ayda   a ılı tı.

    er b  ri esterin jıyı  al  an,
Keme bar ma te  izde aman   al  an.
Keme t  gil, te  izde neme de j  k,
Bar  aları jılası  oybay sal  an.

D  nyada   yle bir sert fırtına oldu(ki)
Gemimiz y  z  st   d  nd  .
Devrilip,   evrilip gemimiz geliyor
4090 Allah'ın taktiri bize b  yle oldu.

Asker de fırtınadan toz toprak altında kalmı 
Birbirlerini g  rememi  fena   a mı ,
B  t  n askerler atından inip,
“  ld  k” deyip birbiriyle vedala mı .

Atlarından y  z t  men d   m   ler
G  z ya larını sel   ılı  akıtmı lar.
“Irmak, padi  şahımız ne oldu” deyip
Eyvahla ı  hepsi a  lamı lar.

Gemi bizi uza a akı  g  t  rm   ,
4100 Yel ve fırtına onu s  r  klemi .
Gemimizi fırtına tepetaklak edip
G  r  nmeyecek yerlere alı  gitmi .

Biraz ge tikten sonra fırtına dinmi ,
Toz toprak kalkı  a ılmı tır
Askerlerin hepsi g  z  n   a ı  baksa,
Param par  a olup her biri sa ılmı tı.

Askerlerin hepsi akıllarını toplamı ,
Gemi var mı denizde sa  kalmı .
Sadece gemi de il denizde hi bir   ey yok,
4110 Hepsi a  la ı  eyvahlar etmi .

Jılap-jılap askerim atka mingen,
Hijaş vâzir kâsına jürüp kelgen.
«Patşamız kememenen joğaldı», dep,
Kelip Hijaş vâzirge hâbar bergen.

Hijaş vâzir köp kisimen kelip jetken,
Teñizdiñ hâr jerinde meni izdetken.
İzdep-izdep teñizde tappagan soñ,
Atamız[ğa] kaytıp kelgen.

Esti menen, padişâ, gâpti, depti,
Balañızğa bir kaza jetti, depti.
Tereñ teñiz işinde Jahanşañız
Jeti kulmen joğalıp ketti, depti.

Jeti kisi kâsında, kemede ol
Jürgeninde soğıptı kâttı davıl.
Köp kisimen teñizden izdep-izdep,
Kâsıñızğa taba almay kelgenim sol.

Aytқан son atamız oybay salğan,
Kıyyamet kün basına kelip kalğan.
Bir şağırıp, birinde hoşı ketip,
Bavırın tösep toprakқа jatıp kalğan.

Esin jıyıp atamız buyırğanlar,
Seksen keme askerdi jibergerler.
Seksen keme tarqalıp, ol teñizdiñ
Bar jerinde tarqalıp izdegerler.

Ağlaya ağlaya askerlerim ata binmiş,
Hijaş vezirin yanına gelmiş.
“Padişahımız gemiyle kayboldu” deyip
Gelip Hijaş vezire haber vermiş.

Hijaş vezir çok kişiyle gelmiş,
Denizin her yerinde beni aratmış.
Arayıp arayıp denizde bulamayınca
Atamıza dönüp gelmiş.

“Duy benden padişah durumu” demiş,
4120 “Evladınıza bir kaza geldi” demiş.
“Derin deniz içinde Jahanşa’nız”
“Yedi kuluyla kaybolup gitti” demiş.

Gemide yedi kişi onun yanında
Giderken vurdu fena bir fırtına.
Çok kişiyle denizi arayıp arayıp,
Yanınıza bulamayıp gelmiştim işte.

Söyledikten sonra atamız feryat etmiş,
Kıyamet günü başına gelip kalmış.
Bazen bağırıp, bazen tasalanıp
4130 Bağrını uzatıp toprağa yatıp kalmış.

Aklını toplayıp atamız buyurmuşlar,
Seksen gemi askeri göndermişler.
Seksen gemi dağılıp, o denizin
Her yerinde dağılıp aramışlar

Seksen şaktı kemege asker mingen,
Barşaları teñizde izdep jürgen.
Tarqalıp izdemegen jerdi qoymay,
Barşaları şaharğa kaytıp kelgen.

Tappay kelgen, körgen soñ atam saskan,
Väzirin şakırıp aqıldaskan.
Hijaş väzir gılımdık bilem degen,
Alıp kelip atama kitap aşkan.

Padiyşa, balañ äli kelmes, depti,
Gumırı uzun körinedi, ölmes, depti.
Aqır bir kün balañğa jolıgarsıñ,
Juvırda kaytıp qolıñğa kirmes, depti.

Äy, sultanım, taqıtka otır, depti,
İsi bar ne, şakırıp keltir, depti.
Jahanşanıñ isterin qolıña alıp,
Jurtıñnıñ jumıstarın bitir, depti.

Härbir isti Qudayım biler, depti,
Tağdır hükimi boyınşa kılar, depti.
Balañızdı Qudayğa tapsırıñız,
Bir künde aman-esen keler, depti.

Väzir qılğan atama nasihatlar:
Balañız osı künde salamat bar.
Sonda da atam paqır tınşığan joq,
Publik qılıp här jaqqa jazgan hattar.

Seksen kadar gemiye asker binmiş,
Hepsi denizde arayıp durmuş.
Dağılıp aranmayan yer bırakmayıp
Hepsi şehre geri gelmiş.

Bulmadığını görünce atam şaşırmış,
4140 Vezirini çağırıp akıl danışmış.
“Hijaş vezir âlimliği biliyorum” deyip
Gelip atama kitap açmış.

“Padişah, evladın henüz gelmez” demiş,
“Ömrü uzun göründü, ölmez” demiş.
“Elbet bir gün evladına kavuşursun,
Yakınlarda dönüp gelmez” demiş.

“Ey Sultanım tahta otur” demiş,
“Ne işi var çağırıp getir” demiş.
“Jahanşa’nın işlerini eline alıp,
4150 Yurdunun işlerini bitir” demiş.

“Her işi Allah bilir” demiş,
“Takdiri hükmüne göre yapar” demiş.
“Evladınızı Allah’ emanet ediniz,
Bir gün sağ salım gelir” demiş.

Vezir atama etmiş nasihatlar:
Evladınız bugün selametteler.
Buna rağmen zavallı babam sakinleşmedi
Haber edip her tarafa yazmış mektuplar

Hat jazıptı atamız här qalağa,
İzdemek, här jerden suramaqqa.
Düniyede bar şaharğa publik kılıp,
«Köz-kulak bolıñ, depti, Jahanşağa».

Endi qayıp özimizge keleyik biz,
«Järdem kıl» dep Qұdaydan tileyik biz.
Olar meni här jerden izdey tursın,
Özimizdiñ sözimizdi söyleyik biz.

Äy, Balkıyya, aytayın, esit gäpti,
Basımızğa köp kelgen mehnattı.
Ol vaqıtta kememiz töñkerilip,
Tolqın aydap alısqa alıp ketti.

Jeti kün häm jeti tün boldı davıl,
Segizinşi kün azıraқ basıldı ol.
Ol kemeniñ astıdağı qabatında
Özimmenen qasımда ol jeti kul.

Jeti sötke davılmen aққанımız,
Qarañğıda domalap jatқанımız.
Sol jeti kün işinde biz garipter
Joқ edi heş te taғam tatқанımız.

Segizinşi küninde toқtadı jel,
Toқта dep buyırған soñ Qadir Jalil.
Şıǵıp kelip қарасақ, teñizde biz,
Körinbeydi jan-jaқта bir kurgaq jer.

Mektup yazmıştı her kasabaya,
4160 Aramaya, her yere sormaya.
Dünyada olan şehirlere haberci yapıp
“Göz kulak olun” demiş Jahanşa’ya.

Şimdi kendimize dönelim,
“Yardım et” diye Allah’tan dileyelim.
Onlar beni her yerde arayıp dursun
Kendi sözümüzü söyleyelim.

Ey Balkıyya, söyleyim dinle durumu,
Başımıza gelen çok mihneti.
O zaman gemimiz yüz üstü döndü,
4170 Dalga sürükleyip uzağa görürdü.

Yedi gün yedi gece oldu fırtına,
Sekizinci gün biraz azaldı.
Geminin altındaki katta
Benim yanımda yedi kul.

Yedi gün yirmidört saat fırtınayla akmışız
Karanlıkta tepetaklak yatmışız.
O yedi gün içinde biz garipler
Yoktu hiç yiyecek yemeğimiz.

Sekizinci gün durdu yel,
4180 Dur deyip buyurunca Kadir Celil.
Çıkıp baksak denize
Görünmüyordu yakınlarda bir kara yer.

Töñirekke qaradık közdi salıp,
«Ölemiz göy aştan», dep kaygılanıp.
Sol vaqıtta tağı da bir jel şığıp,
Kememizdi jöneltti aydap alıp.

Jel jöneltti kememizdi aytap alıp,
Tağı bizder bir sötke kettik ağıp.
Bir vaqıt aldımızda tav körindi,
«İyâ, Quday» dep kelemiz oğan bağıp.

Ağıp bizder ol tavğa kelip jettik,
Munısına Qudayğa şükir ettik.
Suv şetine kemeni baylap qoyıp,
Barşamız da qurğakça şağıp kettik.

Vaqt boldı tamaqtı dayarlaytın,
Quldarım ap keldiler terip otın.
Şakpa jağıp sol jerde ottı jağıp,
Pisirdiler banağı kiyik etin.

Ol kiyik sol jere jaña soydık,
Etin pisirip tamaqça tamam toydık.
Segiz kisi barşamız toyıp alıp,
Qalğanını erteñge saқтаp qoydık.

Quldarım ol aralda kezip jürdi,
Här türlü şekildevik, jemis terdi.
Şekildevik, jemiske toyıp alıp,
Quldarım seyil kılıp qaytıp keldi.

Etrafa baktık göz atıp,
“Açlıktan öleceğiz ya” deyip kaygılanıp.
O zamanda bir yel çıkıp,
Gemimizi yöneltti sürükleyip.

Yel yöneltti gemimizi sürüklerek,
Yine bizler yirmidört saat gittik akarak.
Bir vakit önümüzde dağ göründü,
4190 “Ey Allah” deyip ilerliyoruz ona bakarak.

Akarak bizler o dağa geldik,
Bunun için Allah’a şükrettik.
Su kenarına gemiyi bağlayıp,
Hepimiz karaya çıktık.

Vakti geldi yemeği hazırlamanın,
Kullarım alıp toplayıp odun.
Çakmak yakıp orada ateşi yakıp,
Pişirdiler deminki geyik etini.

O geyiği oraya taze kestik,
4200 Etini pişirip karnımızı doyurduk.
Sekiz kişi hepimiz doyup
Kalanını sonraya saklayıp koyduk.

Kullarım adada gezip yürüdü,
Her türlü çekirdek, yemişi topladı.
Çekirdek, yemişe doyunca
Kullarım yürüyüp dönüp geldi.

Qasımda jeti kuldıñ bări mıqtı,
Qoldarına aldılar oq martıqtı.
Kememizdiñ qasında qaldım özim,
Olardıñ barşaları avğa şıqtı.

Av izdep quldarımñıñ bări jürgen,
Bir tereñ say işine barıp kirgen.
Sarqırıp ol bir tastan suv ağıp tur,
Ar jağında jarım bas adam körgen.

Eki adam köripti ol quldarım,
Jarımı bar, jarımı joq kevdelerin.
Jartı bas, jalğız köz, jalğız qulaq,
Jalğız ayak, jalğız qol bări jarım.

Jeti qulım sondayın adam körgen,
Äy, sizder, kimdersiz? dep davıs bergen. 4220
Deneñizde müşeñiz bări jartı,
Qanday jannan bolasız munda jürgen?

Quldarımdı körgen soñ, olar sasқан,
Jügirisip kırқаға қарай қаşқан.
Olar tağı av izdep, saydan ötip,
Qırқанıñ ar jağına қарай асқан.

Ar jağına қırқанıñ olar шıққан,
Aldarına көздерin салıp баққан.
Qarasalar, jartı adam dünüye tolған,
Körgennen soñ, quldarım endi қорıққан. 4230

Yanımdaki yedi kulun hepsi kuvvetli
Ellerine aldılar mermi ve tüfeğı.
Gemimizin yanında ben kaldım
4210 Onların hepsi ava çıktı.

Av arayarak kullarımın hepsi gitmiş,
Bir derin vadi içine girmiş.
Çağlayıp taştan su akıyormuş,
Karşı tarafında yarım başlı insan görmüş.

İki insan görmüş kullarım,
Yarısı var yarısı yok gövdelerinin.
Yarım baş, tek göz, tek kulak
Tek ayak, tek el hepsi yarım.

Yedi kulum öyle bir insan görmüş
“Ey sizler kimlersiniz” diye seslenmiş.
Bedeninizde azalarınızın hepsi yarım
“Hangi candansınız burada gezen?” (demiş)

Kullarımı gördükten sonra onlar şaşmış,
Koşuşturup tepeye doğru kaçmış.
Onlar da av arayıp, vadiden geçip
Tepenin karşı tarafına doğru aşmış.

Tepenin karşı tarafına onlar çıkmış,
Önlerine göz atıp bakmış.
Baksalar, dünya yarı insanlarla dolmuş
Görünce kullarım korkmuş.

Kaşıp ketken eki adam jürgen eken,
Kavımına barıp habar bergen eken.
Estigen soñ kırsapsız jarım adam,
Barşaları jıyılıp kelgen eken.

Kırsapsız jarım adam kelgen jetip,
Kullarımı kuvğanlar taspen atıp.
Koldarına ustağan tastarını
Toptay kılıp atadı zırkıratıp.

Munı körip kuldarım jaman sasқан,
Mağan қарай жүгіріп бәрі қаşқан.
Қувıp jetip törtевін устағанлар,
Üşi қаşıп кемеge jaқındasқан.

Üş құлımмен кемеge kirip aldık,
Kememizdi dariyyaға тағı saldık.
Jıyılısıp jiyekte olar қaldı,
Biz jönelip kememen ketip қaldık.

Üş құлımмен törtевміз aman қaldık,
Teñizbenen bir zaman ağıp bardık.
Тағı шıqtı қattı jel, kememizdiñ
Astıñğı қabatına kirip aldık.

Astındağı қabatında ol kemeniñ,
Eki juma şayқalıp жүrdik onıñ.
Andan soñıra jel basılıp, tısqarı şıғıp,
Jarıqtıғın көrdik biz dүniyenіñ

Kaçıp giden iki insan gitmiş,
Kavmine varıp haber vermiş.
İşittikten sonra sayısız yarım insan,
Hepsi toplanıp gelmiş.

Birçok yarım insan gelmiş yetip,
Kullarımı kovmuşlar taş atıp.
Ellerinde tuttukları taşları,
Top gibi yapıp atıyor fırlatıp.

Bunu görünce kulların çok şaşırmış,
Bana doğru koşup hepsi kaçmış.
Yetişip dördünü yakalamışlar,
Üçü kaçıp gemiye yakınlaşmış.

Üç kulumla gemiye girdik,
Gemimizi ırmağa yine saldık.
Onlar kıyıda toplanıp kaldı,
Biz yönelip gemiyle gittik.

Üç kulumla birlikte dördümüz sağ kaldık,
Denizle bir süre akıp gittik.
Yine sert bir yel çıktı, gemimizin
4250 Alt katına girip oturduk.

Alt katında o geminin,
İki cuma sallanarak gittik.
Ondan sonra yel azalıp, dışarı çıkıp
Aydınlandığını gördük dünyanın.

On bes künde şaykalıp jürip bizder,
Kurgak jerge jakındap kelemizler.
Közdi salıp qarasaq, aldımızda
Jarkırap turğan şahar kördik [bizder].

Appak şahar ädemi begirek aşkan,
Üyeleriniñ barşası märmär tasta.
Äy, Balkıyya, aytkanım tındap otır,
Köşti goy birtalay is bizdiñ basta.

Kelip şıktık kurgakqa bizder aman,
Şahar jakka qaraymız bar ma dep jan.
Heşbir davıs şahardan estilmeydi,
Körinbeydi şaharda jalğız adam.

Quldıñ birin jiberdim: Jürip kel, dep,
Şaharda ne bar eken, bilip kel, dep,
Bu şahardıñ turatın adamdarı
Qanday adam ekenin körüp kel, dep.

Ol bir kulım şaharğa barıp kirdi,
Ol şahardı kıdırıp bärin kördi.
İyesi joq bos jatқан қала eken,
İşinde adam joq dep қayıп keldi.

«İyesi joq şahar» dep kulım kelip
Bildirgen soñ, bizderge habar berip,
Kememizdi jiyekke baylap qoyıp,
Törtevimiz şaharğa kettik enip.

On beş gün boyunca sallanarak gittik,
Karaya yakınlaşıp geldik.
Göz atıp baksak önümüze
Parlayıp duran şehir gördük.

Beybeyaz şehir güzelliği oldukça fazla,
4260 Evlerinin hepsi mermer taştan.
Ey Balkıyya, söylediğimi dinleyip otur
Geçti ya birçok iş bizim başımızdan.

Gelip çıktık karaya bizler sağ,
Şehir tarafına bakacağız var mı diye can.
Hiçbir ses şehirden işitilmiyordu,
Görünmüyordu şehirde hiç insan.

Kulumun birini gönderdim “Gidip gel” diye
“Şehirde ne varmış bilip gel” diye
“Bu şehrin yaşayan insanları
4270 Nasıl insanlarmış görüp gel” diye.

O kulum şehire varıp girdi,
Şehiri dolaşıp hepsini gördü.
Sahipsiz boş şehirmiş,
İçinde insan yok diye dönüp geldi.

Sahipsiz şehir diye kulum gelip,
Bildirdikten sonra bizlere haber verip
Gemimizi kıyıya bağlayıp
Dördümüz şehire gittik inip.

Törtevimiz şaharğa enip kirdik,
Seyil kılıp şahardı qarap jürdik.
Bahtar bar, baqşalar, aqқан suvlar,
Ġajayıp tamaşalar anda kördik.

Äy, Balkıyya, ol şaharğa kirgen bolsañ,
Seyil kılıp işinde jürgen bolsañ.
Neşe türlü ziynattı saraylardan
Qayranğa qalar edin, körgen bolsañ.

Ortasında şahardıñ bir saray bar,
Ol sarayğa jetpeydi heş saraylar.
Ortasında kurulğan bir taqıt bar,
Ordası eken hanınıñ osı jaylar.

Men endi tävekeldi kıldım Haqқа,
İyesi joқ otırdım şıǵıp taqқа.
«İyesi joқ, ne kılğan taqıt bu?» dep,
Qayran bolıp qaraymın türlü jaqқа.

Ol taqıttıñ üstine şıǵıp alıp,
Töñirekke qaraymın közim salıp,
Bu sekildi tüzelgen mol şahardıñ
İyesi joқtıǵına qayran qalıp.

Qol quvsırıp quldarım aldımда tur,
Qızmet kılıp barşası dayar otır.
İyesi joқ dep munda şıqtık endi,
Bolmasa, jar edi dep bizge Fatır.

Dördümüz şehire inip girdik,
4280 Şehri seyredip, bakıp yürüdük.
Bağlar var, bahçeler akan sular
Acaip temaşalar orada gördük.

Ey Balkıyya o şehre girecek olsan,
Seyredip içinde yürüyecek olsan.
Nice türlü süslü saraylara
Hayran kalırdın, görecek olsan.

Şehrin ortasında bir saray var,
O saraya yetişemez hiçbir saray.
Ortasında krulmuş bir taht var
4290 Sarayıymış hanın oralar.

Ben o vakit tevekkül ettim Allah’a,
Çıkıp oturdum sahıpsız tahta.
Sahıpsız, naslı bir taht bu diye
Hayran olup, baktım türlü tarafa.

O tahtın üstüne çıkıp
Etrafa baktım göz atıp.
Böyle düzenlenmiş zengin şehrin
Sahıpsızlıǵına hayran kalıp.

El birleştirip kullarım önümde durur,
4300 Hizmet edip hepsi hazır olur.
Sahıpsız deyip buradan çıktık şimdi
Yoksa yar idi diye bize Fatır.

«Kanday maqulıq bu jerge şahar salğan,
Adamdarı qay jaqqa ketip qalğan?».
Qıldarımnen qarasaq teñirekke,
Jan-jağımızdı maymundar qaptap alğan.

Hangi mahluk bu yere şehir kurmuş,
İnsanları hangi tarafa gidip kalmış?
Kullarımla baksak etrafa,
Çevremizi maymunlar sarmış.

Orap alğan maymundar tört jağımız,
Qayran bolıp olarga qarasamız.
Ortasında maymunniñ qalgannan soñ,
Qay eterin bilmedi Jahanşañız.

Sarmış maymunlar dört tarafımızı,
Hayran olup onlara bakıyoruz.
Maymunların ortasında kalınca
4310 Ne edeceğini bilemedi Jahanşa'nız.

Qasımızğa kelgen soñ maymun bəri,
«Amansız» dep ım qaqtı barşaları.
Tobanşılıq kıldılar bəri bizge,
Körinbedi olardıñ qastıqtarı.

Karşımıza gelince manmunların tamamı
Sağsınız diye işaret etti herbiri.
Şükrettikler hepsi bize,
Görünmedi onların düşmanlıkları.

Oylağan körinbedi jaman oyı,
Kurban kılıp özderi bir qoy soydı.
Pısaq ustap tağı da koldarına,
Qıldarıma keltirdi eki koydı.

Düşünmüş görünmediler kötü fikri,
Kurban edip kendileri bir koyun kesti.
Bıçak tutup yine ellerine,
Kullarıma getirdiler iki koyunu.

«Qonaqası sizderdiñ, toyıñız», dep,
«Alıp keldik, minekiy, qoyıñız», dep.
Tilderi joq iyşarat kıldı bular,
«Öziñiz qolıñızben soyıñız», dep.

“Misafir yemeği sizlerin yeyiniz” diye.
4320 “Alıp geldik işte koyununuzu” diye.
“Dilleri yok işaret ettiler,
Kendiniz elinizle kesiniz” diye.

Ayaqtarın buvgızıp koydı olar,
Öz qolımen qoyların soydı olar.
Kebap kılıp pisirip, kumis tabaq
Penen tartıp aldım koydılar.

Ayaklarını bağladıp koydular,
Kendi eliyle koyunları kestiler.
Pişirip kebab yapıp, gümüş tabak
İle uzatıp önüme koydular.

Avızımızğa koy etin bizder saldıq,
Jep-işip meylinşe toyıp aldık.
Bu sekildi bulardın adamdardı
Konaq kılıp kütüvine tañğa qaldık.

Bäri kelip maymunniñ jıyılısıp,
Köristiler benim birlän itten tüsip.
Ayağıma jıgılıp jalbaradı,
Eteğimdi süyedi quvanısıp.

Maymundar ayağıma qoydı bastı,
Quvanğanı bulardıñ hadden astı.
Sıypatın aytıp bolmas quvanğanınıñ,
Basımızdan keltirip altın şaştı.

Qulağıñ sal, Balkıyya, mına gäpke,
Moyınsundı bar maymun men ğaripke.
At degennen ol jerde bolmaydı eken,
Minedi eken olardıñ bäri itke.

Sol keşede sarayda qaldık qonıp,
Qurmetine bulardıñ qayran bolıp.
Jatқанımda qus tösek, mamıq jastıq,
Şäyi körpe barşası qaldı tolıp.

Ol keşede uyıqtadık anda qalıp,
Astımızğa tösekte qalıñ salıp.
Tañ atқан soñ, itterin attay qılıp,
Keltirdiler erttep bizge alıp.

Koyun etini ağızımıza koyduk,
Yeyip içip iyice doyduk.

Böylece bunların insanları

4330 Konuk edip ağırlamalarına şaşırdık.

Maymunların hepsi toplaşıp gelip,
Görüştüler benimle köpekten inip.
Ayağıma toplanıp yalvardı
Eteğimi öptü sevinip.

Maymunlar ayağıma koydu başını
Sevinci bunların haddini aştı.
Sevinicini anlatmaya dilin gücü yetmez
Getirip başımızdan altın saçtı.

Balkıyya kulağını aç bu olaya

4340 Boyun eğdi olan maymun ben ğaribe.

At denilen o yerde yokmuş

Biniyormuş onların hepsi köpeğe.

O gece sarayda geceledik,

Bunların hürmetine hayran kaldık.

Yatağımda kuş tüyü döşek, yumuşak yastık

Etrafımız ipek yorganla doldu.

O gece orada uyuduk kalıp,

Altımıza kalın döşekler atıp.

Tan ağardığında, köpeklerini at gibi

4350 Getirdiler bize eğer takıp.

İşarat kıldı bizge: Miniñiz, dep,
Bizdiñmenen sizder de jüriniz, dep.
İtke minip bizdiñmen berge jürip,
Tamaşa ğajayıptar köriniz, dep.

Jürdim endi men paķır itke minip,
Jüyrik attay jüredi, itter jelip.
Maymundar aldımızdan tuv köterdi,
Bir tavdıñ etegine jettik kelip.

Ol tavdıñ bavırında köp daralar,
Daraĝa keltirdiler bizdi olar.
Ol daranın işinde märmär taşķa
Jazılıptı, ädemi bir jazuv bar.

Ol jazuvdı körsetip maymun bări,
Oķı dep ımdadılar barşaları.
Oķı degen jazuvdı men okıdım,
Jazĝan eken Süleymen payĝambar-dı.

Onı jazĝan Süleymen payĝambar-dı,
Taşķa jazıp ketipti ĝajaptardı.
Äy, bu jurtķa keletin adam uĝlı,
Esit, depti, jazamın bir ĥabardı.

Äy, adamnıñ balası, körin, depti,
Bu jazuvdı sen oķıp bilin, depti.
Düniyedegi maķlukat barşası da
Kol astımda edi ĝoy benim, depti.

İşaret etti bize “Binin” deyip
“Bizimle sizler de gelin” deyip
“Köpeĝe binip bizimle gelip
Acayip temaşalar ĝörün” deyip.

Ben garip gittim köpeĝe binip,
Yüĝrük at gibi gitti itler koşarak.
Maymunlar önümüzden bayrak ĝötürdü,
Bir daĝın etegine ulaştık gelip.

O daĝın eteginde çok maĝaralar,
4360 Bir maĝaraya getirdiler bizi onlar.
O maĝaranın içinde mermer taşķa
Yazılmış ĝüzel bir yazı var.

O yazıyı ĝösterip maymunların hepsi,
Oku diye işaret ettiler tamamı.
Oku denilen yazıyı ben okudum
Onu yazan Süleyman peygamberdi.

Onu yazan Süleyman peygamberdi,
Taşķa yazıp gitmiş acaiplikleri.
Ey bu yurda gelen insanoĝlu
4370 “İşit” demiş, yazıyorum bir haberi.

“Ey insanoĝlu ĝör” demiş,
“Bu yazıyı sen okuyup bil” demiş.
“Dünyadaki mahlukatın hepsi de
Elimin altındaydı ya benim” demiş.

Men Süleyman payğambar jürdim, depti,
Bastan-ayağ dünyeni kördim, depti.
Äveden jelmen uşıp taķıtpenen
Maymundarıñ jurtına keldim, depti.

Taķıt birle aspannan uşım, depti,
Teñizderdiñ üstinen köştim, depti.
Teñizderdi keşken soñ, köreyin dep,
Maymundardıñ şaharına tüstim, depti.

Bulardı körgennen soñ: Ƙudam, dedim,
Minäjatım, İlähiy, sağan, dedim.
Ƙalayşadan bu ħalık maymun bolğan,
Sebebi ne, ayt-säna mağan, dedim.

Vahiy bolıp Ƙudaydan mağan deydi:
Burın edi bu şahar adam, deydi.
Adam uğlı bolsa da, Ƙılğan isi
Bolğan eken bulardıñ jaman, deydi.

Jamandıqtı bular bek Ƙılğan, depti,
Bir-birine muvafıķ bolğan, depti.
Biriniñ jaman isin biri körip,
Ündemey razı bolıp turğan, depti.

Andan soñıra bularğa Ƙaķ Tağala,
Endiripti kökterden neşe päle.
Sonda da jaksılıķķa kelmegenler,
Tövbeleri bäriniñ bolğan şala.

“Ben Süleyman peygamber gezdim” demiş.
Baştan sona dünyayı gördüm demiş.
“Havada yel ile uçup tahtla
Maymunların yurduna geldim” demiş.

“Tahtla gökyüzünden uçtum” demiş,
4380 “Denizlerin üstünden geçtim” demiş.
“Denizleri geçtikten sonra göreyim deyip
Maymunların şehrine indim” demişti.

Bunları görünce “Allah’ım” dedim
İlahi, münacatım sana dedim.
“Nereden bu maymun halkı olmuş
Sebebi ne söylesene bana” dedim.

“Vahiy gelip Allahtan bana” dedi
“Evvelde bu şehir insandı” dedi
“İnsanoğlu olsa da yaptıkları işi
4390 Kötüymüş bunların” dedi.

“Bunlar çok kötülük etmişler” demiş
“Birbirine uymuşlar” demiş.
“Birinin kötü işini biri görüp
Söylemeden razı olup durmuş” demiş.

Ondan sonra bunlara Hak Teala
İndirmiş göklerden nice bela.
Onda da iyiliğe gelmemişler
Tövbeleri hepsinin tam değilmiş.

Quday mursat bularğa köp beripti,
Bir payğambar bularğa jiberipti.
Payğambargha bular häm inanğan jok,
Öltirip payğambardı şahid etti.

Andan soñ Hax Tağala aşuvlandı,
Aşuvlanıp bularğa qahar saldı.
Bu şaharda bar turğan adamdardıñ
Suretteri bu maymun bolıp qaldı.

Ösiyetim men jazdım sağan, depti,
Bu şahardıñ tüp asılı adam, depti.
Adamdargha bek munis bolar olar,
Heş te sağan qılmaslar ziyyan, depti.

Bilersiñ maymundardıñ halin, depti,
İyelenip alursiñ maldın, depti.
Kelgennen soñ öziñiz bu şahargha,
Padişası bolarsıñ onıñ, depti.

Şahardan küñşığısқа jürseñ, depti,
Bir ülken tav bolar, körseñ, depti.
Tavdan arı dariyyanıñ ar jağında
Jeztıraq dalası-dür, bilseñ, depti.

Şahardan küñşığısқа ketken adam,
Tavdan ötip dariyyağa ketken adam,
Jetkennen soñ dariyyağa kayık salıp,
Hälak bolar ar jaqқа ötken adam.

Allah bunlara çok fırsat vermişti,
4400 Bunlara bir peygamber göndermişti.
Bunlar peygambere de inanmayıp
Peygamberi öldürüp şehit etti.

Ondan sonra Hak Teala kızdı,
Öfkelenip bunlara kahr saldı.
Bu şehirdeki insanların
Suretleri maymun olup kaldı.

“Vasiyetimi yazım sana” demiş,
“Bu şehrin asıl soyu insan” demiş.
“İnsanlara pek uysal olurlar
4410 Hiç de sana kötülük etmezler” demiş.

“Bilirsın maymunların halini” demiş,
“Sahiplenip alırsın malını” demiş.
“Geldikten sonra sen bu şehre
Padişahı olursun onların” demiş.

“Şehirden doğuya gitsen” demiş,
“Bir büyük dağ var, görsen” demiş.
“Dağdan ileri ırmağın karşı tarafında
Cadı ovasıdır, bilsen” demiş.

Şehirden doğuya giden insan
4420 Dağdan geçip ırmağa giden insan
Vardıktan sonra ırmağa kayık salıp
Helak olur karşı tarafına geçen insan.

Şaharda[n] şığıp, anda taman, depti,
Ägar jürse bir garip adam, depti.
Şahar menen dariyyanıñ eki arası
Altı aylık jol bolar tamam, depti.

Ar jağında turadı jeztırnaqtar,
Maymundaga bek qattı düşpan olar.
Vaqıt-vaqıt ol suvdan ötip kelip,
Maymundarı körseler kıyratalar.

Ol suvdıñ arğı jağı jaman, depti,
Anda ötken bolmaydı aman, depti.
Qay vaqıtta ol suvdan olar ötip,
Maymundarğa kıladı ziyyan, depti.

Jesztırnaqtıñ maymunğa öştigi mol,
Adamnan korqadı eken tağı da ol.
Ajiz bolıp, beyşara maymundardıñ,
Adam[dı] patşa kılğan mänisi sol.

Patşası adam bolsa kelmes, depti,
Maymundarğa heş ziyyan kılmas, depti. 4440
Sol sebepten mayunnıñ özderinen
Şaharında padiyşa bolmas, depti.

Ösiyetim sol sağan ketpe, depti,
Öziñdi-öziñ hălak etpe, depti.
Padiyşa bolmaymın dep, inkâr kılsañ,
Maymundardan jaksılık kütpe, depti.

“Şehirden çıkıp, oraya yakın” demiş
“Eğer gitse bir garip insan” demiş.
“Şehirle ırmağın iki arası
Altı aylık yol olur” demiş.

Karşı tarafında durdu cadılar
Maymunlara pek fazla düşman onlar.
Zaman zaman sudan geçerek gelip
4430 Maymunlar görseler haklarlar.

“O suyun karşı tarafı kötü” demiş,
“Oraya geçen olmazdı sağ” demiş,
“Ne zaman onlar sudan geçip
Maymunlara veriyor zarar” demiş.

Cadıların maymunlara kini bol,
İnsandan korkuyormuş o.
Aciz olup, zavallı maymunların
İnsanı padişah kılmasının manası bu.

“Padişahı insan olsa gelemes” demiş,
4440 “Maymunlara hiç zarar vermez” demiş.
“O sebepten maymunların kendileri
Şehirlerinde padişah olmaz” demiş.

“Vasiyetim şu sana, gitme” demiş,
“Özünü kendin helak etme” demiş.
“Padişah olamam deyip, inkâr edersen
Maymunlardan iyilik bekleme” demiş.

Jäne tağı ol tasğa jazıp-dür ol:
Altı ayday mağribke jürseñiz jol.
Heş şeti jok, şegi jok teñiz bolar,
Menim sağan bildirip aytқанım sol.

Oñtüstikke ketseñiz üş ay jürip,
Anda tağı qorқarsız diyyu körip.
Ol jurttıñ bäri diyyu jurtu bolar,
Bärin sizge jazdım men ҳabar berip.

Diyyulardıñ jurtında bir tavı bar,
Qarañğı keşelerde ottay janar.
Janbaydı, nurlı bolıp jarқıraydı,
Hikmeti ne ekenin Alla biler.

Şahardıñ soltüstigin körseñiz siz,
Bir aylık jol ol jaққа jürseñiz siz,
Qumırşkanıñ jurtına şıғarsıñız,
Qıyınşılıq sol jerde, bilseñiz siz.

Qumırşқа jurtı hām қattı jaman,
Qutılmaıdı ol jerge barған adam.
Adam körse öltirip jeye-dür ol,
Şerlerinden saқtasın Quday aman.

Ol jazuvdı bärin de oқıp aldım,
Köñilim қeyip beқ қattı қayğılandım.
Qasımда ertteвли itke minip,
Maymundarmen şaharға jürip bardım.

Bu taşa yine de şöyle yazılmıştır:
Altı ay bounca batıya gitsen yol.
Uçsuz bucaksız deniz var,

4450 Benim sana bildirip söyleyeceğim bu.

Güneye gitseniz üç ay yürüyüp,
Orada da korkarsınız dev görüp.
O yurdun hepsi dev yurdudur
Hepsini size yazdım haber verip.

Devlerin yurdunda bir dağı var
Karanlık gecelerde ateş gibi yanar.
Yanmıyor, nurlu olup parlıyor
Hikmetinin ne olduğunu Allah bilir.

Şehrin kuzeyini görseniz,
4460 Bir aylık yol o tarafa yürüseniz.
Karıncanın yurduna çıkarsınız
Zorluk o yerde bilesiniz.

Karınca yurdu da çok yaman,
Kurtulmaz o yere varan insan.
İnsan görse öldürüp yiyorlardır o,
Kötülüklerinden Allah'ım korusun.

Yazılanların hepsini de okudum
Gönlüm sıkışıp pek kayğılandım.
Karşımda eğerli köpege binip
4470 Maymunlarla şehire vardım.

Maymundarmen şaharğa jürip keldik,
Keşegidey tağı da itke mindik.
Bağanağı jeztırnağ jağındağı
Ağıp turgan dariyyağa jetip keldik.

Maymunlarla şehire geldik,
Geçenki gibi yine köpeğe bindik.
Deminki cadının bulunduğu taraftaki
Akan ırmağa geldik.

Keldim men maymundarmen dariyya jakka,
Seyil kılıp ol jerdi karamakka.
Maymun meni ädeyi aparıptı,
Bildirgeli bizderdi jeztırnağka.

Geldim maymunlarla ırmak kıyısına
Seyredip o yeri bakmaya
Maymun beni bilerek götürmüş
Bildirmek için bizi cadıya.

Endi bizge jeztırnağ kelsin, deydi,
Adamnan patşa kıldık, bilsin, deydi.
Burıngıday jamandık oylamasın,
Patşamızdı közimen körsin, deydi.

4480 “Şimdi bize cadı gelsin” demiş
“İnsandan padişah yaptık bilsin” demiş
“Eskisi gibi kötülük düşünmesin
Padişahımızı gözüyle görsün” demiş.

Maymundarmen men turdım suv jağalay,
Tıñdap otır sözimdi, Balkıyya-ay.
Körgennen soñ bizderdi jeztırnağtar,
Kele jatır jıyılısıp bizge karay.

Maymunlarla durdum suyu boylayarak
Dinle sözümü Balkıyya ey
Gördükten sonra bizi cadılar
Geliyor toplaşıp bize doğru.

Ğarıptı ortağa alıp maymun bəri,
Karaydı jeztırnağtı suvdan arı.
Jesztırnağtıñ kelgenin körgennen soñ,
Oybaylasıp kaldılar barşaları.

4490 Garibi ortaya alıp manmunların hepsi,
Gözlüyorlar cadıyı sudan ileri,
Cadıların geldiğini görünce,
Eyvahlaşıp kaldılar her biri.

Maymundar bir nayzanı berdi bizge,
«Mine, şahım, ustañız munı siz de».
Äy, Balkıyya, birigip maymundarmen,
Soğışka dayarlanıp turdık biz de.

Maymunlar bir mızrağı verdiler bize
İşte şahım, bunu tutunuz siz de.
Ey Balkıyya, toplanıp maymunlarla
Savaşa hazırlandık biz de.

Nayzaniñ ötkirliği tastı keser,
Şapsañız temirdi tağı keser.
Asıl almaz nayzaniñ ustarında,
Heş bolmaydı mundayın nayza deser.

Qıldarıma buyırdım, oq attılar,
Jeztırnaqtıñ bastarın joğalttılar.
Menim mıqtı qıldarım az zamanda
Jeztırnaqtıñ barşasın kıyfattılar.

Jeztırnaqtıñ kelgenin kırıp bärin,
Qayıp tağı şaharğa keldik salıp.
Endiden soñ jeztırnaq bizge kelmes,
Oturalıq şaharda tınıştanıp.

Maymundar qıldarımnen endi bizge,
İzet-kürmet kıldılar özimizge.
Özimizdiñ jınısımız bolmağan soñ,
Raqattarı körinbey[di] közimizge.

Qıldarımnen birine: Jürşi, dedim,
Minip kelgen kemeni körşi, dedim.
Minip kelgen kememiz aman ba eken,
Amandığın sen onıñ bilşi, dedim.

Aman bolsa turmayıq munda sasıp,
Minip alıp keteyik endi qaşıp.
İtterdiñ arasında turmayıq, dep,
Qıldarımnen otırdım aqıldasıp.

Mızrağın keskinliği taşı keser,
Vursanız demiri bile keser.
Gerçek elmas mızrağın sapında
Bunu mızrak dese inanılmaz.

Kullarıma buyurdum ok attılar,
4500 Cadıların başlarını kestiler.
Benim kuvvetli kullarım kısa zamanda
Cadıların tamamını hakladılar.

Cadıların geleninin hepsini katledip,
Şehire geldi geri dönüp,
Bundan sonra cadı bize gelmez,
Oturalım şehirde dinlenip.

Maymunlar kullarımla şimdi bize,
İzzet-hürmet ettiler özümüze.
Kendi cinsimizden olmayınca
4510 Rahat oldukları görünmüyorlar.

Kullarımdna birine: “Yürü” dedim
“Binip geldiğimiz gemiyi gör” dedim
“Binip geldiğimiz gemimiz sağlam mıymış
Sağlamlığını onun öğren” dedim

Sağlamsa durmayalım burada savrulup
Binip gidelim şimdi kaçıp.
Köpeklerin arasında durmayalım deyip
Kullarımla oturdum akıl danışıp.

Kemeni körüp kulum jetip keldi,
«Para-para kılğan» dep kaytıp keldi.
«Bizderdi minip kaçıp ketpesin dep,
Kemeni buzğanlar», dep aytıp keldi.

Balkıyya, kördim sonday ğariptikti,
Bir Qudayım maymunğa duvşar etti.
Andan soñıra köñilim kapa bolıp,
Jılay-jılay okıdım bu báyitti.

Jahanşahıñ şiyırı

Adamdardıñ jerinde,
Qabılstannıñ şaharında,
Atam-enem qolında,
Bir Allahıñ jolında,
Jasım on tört şağında,
Otırdım altın tağında,
Atamızdıñ ornında.
Patşa edim bir künde,
Maymundardıñ qolında
Oyran boldım-av bu künde.

Bir kün oylap turdım men,
Avğa şıǵıp jürdim men.
Av artından jürgende,
Bir kiyikti kördim men.

Kiyikti quvıp soñından,
Dariyyalarga kirdim men.
Anda tağı birtalay
Meñnattı kördim men.

Gemiye görüp kulum geldi,
4520 Param parça olmuş diye geri döndü.
“Bizleri kaçıp gitmesin deyip
Gemiye harap etmişler diye” söyledi.

Balkıyya, o zaman gördüm ğaripliği,
Tek Allah’ım maymuna karşılaştırdı.
Ondan sonra gönlüm daralıp,
Ağlaya ağlaya okudum bu beyiti.

Jahanşa’nın Şiiri

İnsanların yerinde,
Kabilistan şehrinde,
Ana-baba elinde,
4530 Tek Allah’ın yolunda,
Yaşım ondört çağında,
Oturdum altın tahtında,
Atamızın yerinde.
Padişahım günün birinde,
Maymunların elinde
Harab oldum ya bugün de.

Bir gün düşündüm,
Ava çıkıp gittim.
Av ardında giderken,
4540 Bir geyiği gördüm.

Geyiği kovalayıp ardından,
İrmaklara girdim.
Orada da epey
Mihnet gördüm.

Qabilstannıñ şaharında
Patşa edim bir künde,
Maymundardıñ qolında
Qorlıq kördim-av bu künde.
Jeti kulmen dariyyada
Davıl soqtı bizderdi
Ata menen anama
Aytpay qaldım sözderdi.
Ayamaydı maymundar
Jasqa tolğan közderdi,
Atam-anam bu künde
Sağına ma eken bizderdi.

Qabilstannıñ şaharında
Patşa edim bir künde,
Maymundardıñ qolında
Zorlıq kördim-av bu künde.

Meñnatqa tüstim men,
Aqılım jetpey, jas bolıp.
Jas küinde adamıñ
Jüredi eken mas bolıp.

Avğa şıgıp ketip men,
Öz-özime qas bolıp,
Bir kiyikti quvıp men,
Quldarğa qurdas bolıp,
Dariyyalarda jürip men,
Neşe kunder aş bolıp,

Kabilistan şehrinde
Padişah oldum bir günde
Maymunların elinde
Eziyet gördüm ya bugün de.
Yedi kulla ırmakta,
4550 Fırtına tuttu bizleri,
Babamla anama,
Söyleyemedim sözleri.
Acımamıştı maymunlar,
Yaşla dolan gözleri,
Anam-babam bugün de
Özlemişmiydi bizleri.

Kabilistan şehrinde,
Padişah oldum bir günde,
Maymunların elinde,
4560 Zorluk gördüm ya bugün de.

Mihnete düştüm,
Aklım yetmeyip, genç olup
Genç gününde bu insan
Yürüyormuş sarhoş olup.

Ava çıkıp gidip,
Kendi canıma kastedip,
Bir geyiği kovalayıp,
Kullara akran olup
Irmaklarda yürüyüp
4570 Nice günler aç olup,

Vayımnenen atıptı,
Jürekterim tas bolıp.
Vayımnenen bu künde
Jegenim ketpey as bolıp,
Asıldığım jasıptı,
aldım endi arıs bolıp.

abılstannıñ şaharında
Patşa edim bir künde,
Maymundardıñ olında
Jaman boldım-av bu künde.

Maymundardıñ olında, Balkıyyajan,
Patşa boldım men endi neşe zaman.
Dav, duğası, arzısı maymundardıñ
Köp bolğan soñ, tınışsız boldı mağan.

Kelgeninde kuldarım akındasıp,
Otırdım men olarmen aıldasıp.
Äy, kuldarım, maymunnıñ arasından
or bolğanşa keteyik, dedim, aşıp.

Äy, uldarım, aşalık, jüreyik biz,
Bir udaydıñ jazğanın körelık biz.
Jaz kün ötip, küz ayı bolğanınşa,
Sabır ılıp az ğana turalık biz.

Jaz ötip, küz ayları jetsin kelip,
Özimiz de bolayık sonda berik.
Jurt aralap, jurtumdı köremin dep,
Maymunlarğa salarmın, sirä, bülık.

Endişeyle katılaşmıs
Yüreğim taş olup.
Endişeyle bugün de
Yediğim gitmez aş olup,
Asilliğim kaybolmuş
Kaldım şimdi zavallı olup

Kabilistan şehrinde
Padişahım günün birinde,
Maymunların elinde
4580 Kötü oldum ya bugün de.

Maymunların elinde, Balkıyyacan,
Padişah oldum nice zaman.
Davası, duası, arzusu maymunların
Çok olunca, huzursuz geldi bana.

Geldiğinde kullarım yakınlaşıp,
Oturdum onlarla akıl danışıp.
“Ey kullarım, maymunların arasından
Hor olmadan gidelim” dedim kaçıp.

Ey kullarım kaçalım, gidelim,
4590 Tek Allah’ın yazdığını görelim.
Yaz günü geçip güz ayı olduğunda
Sabredip az daha duralım.

Yaz geçip, güz ayları geldiğinde
Kendimiz de olalım o zaman sağlam.
Halkın içini gezip göreyim deyip
Maymunlara yaparım belki fitne.

Köp maymundı asıma men alamın,
Sizderdi h m aldırmay apararmın.
umırsanı  jıyegi jağındağı
Maymundardın alaların aralarmin.

Maymun b ri uvanıp, j gırerler,
Erttep alıp bir itti keltirerler.
«Bizdi  jurttı  zini  jurtı ılıp,
Aralamak oylaydı endi» derler.

uldarımınmen s ylesip, s z bekittim,
K z ayları bolғанша tamam k ttim.
K z ayları bolған so , maymundarğa
«Jurtımdı k remin» dep habar ettim.

Estigen so  maymundar jıyıldılar,
J yrik itter erttep ap keldiler.
Jurt aralap k remin degennen so ,
K p maymun bizdinmenen bir j rdiler.

Maymundarmen biz endi kezip j rdik,
ıdırıp alaların k rip j rdik.
umırsağa arağan jıyek jakta
Bir maymunni  avlına kelip kirdik.

E   ettegi avlına keldik bizder,
Sol avılda barşamız ondı  bizder.
Aldımızğa  ıqtılar maymun b ri,
Barşamız sonda ona  boldı  bizder.

ok fazla maymunu yanıma alırım
Sizleri de bırakmadan g t r r m.
Karıncanın kıyısı tarafındaki
4600 Maymunların kasabalarını dolaşırım.

Maymunların hepsi sevinip, oşarlar
Yanlarına bir k pek alıp getirirler.
“Bizim yurdu kendi yurdu sayıp
Dolaşmayı d ş nd   imdi” derler.

Kullarımla s yleşip, s zleştim,
G z aylarının olmasını bekledim.
G z ayları olunca, maymunlara
“Yurdumu g reyim” diye haber ettim.

Duyduktan sonra maymunlar toplandılar,
4610 Koşulacak k pekleri yanında getirdiler.
Durdu dolaşıp g reyim dedikten sonra
ok fazla maymun bizimle geldiler.

Ondan sonra maymunlarla gezdik,
Gezerek kasabalarını g rd k.
Karıncaya bakan kıyı tarafında
Bir maymunun k y ne geldik.

En kenardaki k y ne vardık,
O k yde hepimiz konakladık.
 n m ze  ıktılar maymunların tamamı,
4620 Hepimiz orada konuk olduk.

Jep-işığ maymundar otırdılar,
Ayağında işimdik keltirdiler.
İşetin şaraptarı hamır eken,
Barşamızğa hamırdan işirdiler.

Hamır işip ol tündi keşirdik biz,
Maymundardı kıızıqqa tüsirdik biz.
Özderimiz işsek te köp işpedik,
Maymundarğa meylinşe işkizdik biz.

Maymundardıñ tübine hamır jetken,
Köp işken soñ bäriniñ aklı ketken.
Köp işken soñ mas bolıp bas aynalıp,
Jıgılıp kulap qalıptı maymun bitken.

Bizder kördik bulardıñ jıgılğanın,
Akıldarı basınan joyılğanın.
Jatatın töseğine jata bilmey,
Batpaq jerge bastarı qoyılğanın.

Quldarımnen sol jerde aqıldasıp,
Minip alıp itterge kettik qaşıp.
Tünimenen şavıp otırıp biz kelippiz,
Qumırşkanıñ jerine jaqındasıp.

Qudayıñ munısına şükir ettik,
Minip alıp itterge jelip kettik.
Aydap otırıp itterdi, tañ atqanda
Qumırşkanıñ jurtına kelip jettik.

Yiyip-içip maymunlar oturdular,
Sonunda içecek getirdiler.
İçilecek şarapları hamur²²⁵ imiş
Hepimize hamurdan içirdiler.

Hamur içerek o geceyi geçirdik
Maymunları oyuna getirdik.
Kendimiz içsek de çok içmedik,
Maymunlara epey içirdik.

Maymunların sonuna hamur yetmiş,
Çok içince hepsinin aklı gitmiş.
Çok içince sarhoş olup başı dönüp
Bütün maymunlar düşüp kalmıştı

Bizler gördük bunların düştüğünü,
Akıllarının başından gittiğini.
Yataklarına yatamayıp,
Çamura başlarını koyduklarını.

Kullarımla o yerde akıl danışıp,
Binip köpeklere gittik kaçıp.
Gece boyunca dörtmala koşarak yetiştik
4640 Karıncanın yerine yakınlaşıp.

Allah'ın bu işine şükrettik.
Binip köpeklere geldik.
Sürüp köpekleri, gün aydığında
Karıncanın yurduna geldik.

²²⁵ Şarap çeşidi

Bir vakıt tün ortası bolıp alan,
Maymundar h m esterin jıyıp alan.
K zin salıp bizderdi k rmegen so,
«Padişamız ayda?» dep aybay salan.

Maymundardı barşası oybaylasıp:
«Ketipti, dep, patşamız bizdi aşıp».
İtke minip maymunni b ri uvıp,
İzimizdi kelipti bizdi basıp.

Soımızdan maymundar uvıp kelgen,
İzderimiz giyranga kirip kelgen.
umırşanı jerine jetkennen so,
B ri orıp sol jerde iyirilgen.

Ta atanda jiyekke kelgen olar,
Alıstan aramızdı k rgen olar.
aramızdı k rse de uva almaan,
umırşadan orkısıp turan olar.

Maymundar ol aradan  tpediler,
Keyin arap ayıp ta ketpediler.
umırşanı mekeni jın bolıp,
orıanda bizdi kuvıp jetpediler.

K p umırşa sol jerde uya salan,
Aaş terip astında jatıp alan.
Uyıktaan şatarında  tip edik,
Sonda da iyisimizdi bilip alan.

Bir vakit gece yarısı olmuş,
Maymunlar da akıllarını toplamış.
G z atıp bizleri g remeyince
“Padişahımız nerede?” diye baırmış.

Maymunların hepsi eyvahlaşıp,
4650 Gitmiş deyip padişahımız bizden kaıp.
K pee binip maymunların hepsi,
İzimizden gelmişti bizim basıp.

Peşimizden maymunlar kovalamış,
İzlerimizi bataklıa girmiş.
Karıncanın yerine geldikten sonra,
Hepsi korkup o yerde dolanmış.

Tan aydınlandığında kıyıya gelmişler,
Uzaktan karaltımızı g rmüşler.
Karaltımızı g rse de kovalamadan
4660 Karıncadan korkup durmuşlar.

Maymunlar oradan gemediler,
Baktıktan sonra da geri d nmediler.
Karıncanın yeri yakın olup
Korkularından bizi kovup yetişmediler.

Çok fazla karınca orada yuva yapmış,
Aaş toplayıp altında yatmış.
Uyudukları vakitte geiyorduk,
O sırada kokumuzu duymuş.

Şığa keldi umırşka oyday rip,
rkidiler maymundardı olar rip.
Kbiregi maymundarğa aray ketti,
Birazı bizge taman keldi jrip.

umırşka bizge kelgen blik saldı,
Jetip kelip eki kuldı ustap aldı.
Bir ulımman men kettim, umırşkalar
Eki kulğa aylanıp olar aldı.

Bizderdi uvıp kelgen umırşkalar
Eki uldı şegeldep ustadılar.
Olar oan aylanıp alannan so,
Bizderdi soımızğa tspediler.

Bir ulımman ekevmiz ketip aldı,
Bir adırdı basına şııp aldı.
Ustap alan uldardı umırşkalar
Naıp jatır eken dep kzdi saldı.

Bir udanı isine jo-dr şara,
Moynıdı sunıp alıp tmen ara.
Eki uldı umırşka amap alıp,
tterimen ılıptı para-para.

Maymundar umırşkağa kbirek baran,
Meylinşe maymundardı ırıp salan.
andarı maymundardı suvday aıp,
olımtıgimen jer jzi tolıp alan.

ıkıp geldi karınca koyun srs gibi geip
4670 rktler maymunları grp.
ou maymunlara doru gitti,
Birazı bize doru geldi yryp.

Bize gelen karınca ortalıı karıştırdı,
Yetişıp iki kulu yakaladı.
Bir kulumla ben gittim, karıncalar
ki kulla uraşarak onlar kaldı.

Bizi kovalayan karıncalar,
ki kulu avulayıp yakaladılar.
Onlar onların etrafını sarınca,
4680 Bizim peşimize dşmediler.

Bir kulumla birlikte gittik,
Bir tepenin başına ıktık.
Yakaladıkları kulları karıncalar
Ne yapacaklar diye gz attık.

Tek Allah'ın işine yoktur are,
Boyun eip aşıı bak.
ki kulu karıncalar yakalayıp
Kpekleriyle etmişlerdi para para.

Maymunlar karıncaya kalabalık gelmiş
4690 Epey maymunu katletmiş.
Maymunların kanları su gibi akıp
lleriyle yer yz dolmuş.

Maymundarıñ qandarı suvday tasıp,
Qumırşqa jüre almaydı ayak basıp.
Olar bări qırılısıp jatqanında,
Bir qulımnen jöneldik jıldam qaşıp.

Sol qaşqannan biz endi qaşıp kettik,
Adırdan arman karay asıp kettik.
Aldımızda tağı da qumırşqa köp,
Solardıñ jerlerinden basıp öttik.

Qumırşkanıñ jerimen jürer edik,
İtimizdi qamşılap jeler edik.
Qumırşkanıñ uyası joq jerlerde
Añ avlap et pisirip jeyer edik.

Uyaları bar jerden ketpe edik,
Taba ma dep bek qavip eter edik.
Qumırşqa körip alıp quvmasın dep,
Aqırındap jasırınıp öter edik.

Qulımnen qaşıp endi jürdik bizder,
Bir künde bir saħarağa keldik bizder.
Saharada kıysabı joq köptiginiñ
Mısıqtay qumırşqalar kördik bizder.

Qumırşkanıñ bäriniñ keypi jaman,
Kördik-av mehnattı qumırşqadan.
Körgen soñ qumırşkanıñ barşaları
Umtılıp kele jatır bizge taman.

Maymunların kanları su gibi taşıp,
Karınca yürüyemezdi ayak basıp.
Onların hepsi öldüğünde,
Bir kulumla yöneldik hızla kaçıp.

O zaman kaçmıştık şimdi de kurtulduk,
Tepeden diğər tarafına doğru aşıp gittik.
Altımızda da karınca çok,
4700 Onların yerlerinden basıp geçtik.

Karıncanın yerinden yürürdük,
Köpeğimizi kamçılayıp hızla giderdik.
Karıncanın yuvasının olmadığı yerlerde
Av avlayıp et pişirip yerdik.

Yuvaların olduğu yerden gitmedik,
Yakalanmayalım diye önlem alırdık.
Karınca görüp kovalamasın diye
Usul usul saklanıp geçerdik.

Kulumla kaçıp bir süre yürüdük,
4710 Bir gün bir şehre geldik.
Şehirde sayısız çoklukta
Kedi gibi karıncalar gördük.

Karıncaların hepsinin hareketi fena,
Gördük ya mihneti karıncadan,
Bizi görünce tüm karıncalar,
Atılıp geliyor bize doğru.

Bir udanın hukimine pende ne etti,
Kördik-av kumırskadan mehnattı.
Soñımızdan kuganı jete almaydı,
Jne tavdan kelgender kelip jetti.

Va, dariya, isimiz boldı harab,
Kp umırsk aldılar bizdi amap.
İti boldırıp ulımınñ keyin çalıp,
umırskalar aldılar onı talap.

ulım çaldı, men aşıp buğıp kettim,
Kzderimnen jasımdı sıgıp kettim.
Üş ayday mehnattı kre-kre,
umırskanınñ jerinen şıgıp kettim.

Ne ılsa da ilgerirek umıldım men,
Kñilime ayğı-vayım toltırdım men.
Üş ayday neynettenip jalğız basım,
umırskanınñ jurtınan utıldım men.

umırskadan utılıp esen-aman,
Dalamenen jürdim men bek kp zaman.
Kele jatsam, jarkırıp aldımda
Ülken şahar körindi sonda mağan.

Ülken şahar okıstan kördim basıp,
Jre-jre jağındap keldim çalıp.
Kelip jetsem, şahardıñ ağ asında
Kldenendep bir dariyya tura ağıp.

Tek Allah'ın hükmüne kul ne etti,
Gördük ya karıncadan mihneti.
Peşimizden gelenler yetişemedi,
4720 Ve dağdan gelenler yetişti.

Yazık ki işimiz oldu harap,
Çok fazla karınca etrafımızı sardılar.
Kpeğı yorulup kulumun geri kalıp
Karıncalar onu ısırđılar.

Kulum kaldı ben kaçıp saklandım,
Gözlerimden yaşımdı akıttım.
Üş ay boyunca mihneti göre göre
Karıncanın yerinden ıktım.

Ne olsa da ileriye atıldım,
4730 Gnlme kayğı- endişe doldurdum.
Üş ay boyunca zorlanıp yalnız başıma
Karıncanın yurdundan kurtuldum.

Karıncadan kurtulup sağlam,
Ovadan yürüdüm pek çok zaman.
Geliyorken, parlayıp önümde
Büyük şehir göründü bana o sırada.

Büyük şehri aniden gördüm
Yürüye yürüye yakınına geldim.
Gelince, şehrin tam karşısında
4740 Yolu keserek bir ırmak akıyor.

Tap aldımda suv tasıp tura ağıp,
Ötkeli jok, öteyin endi nağıp.
Köpir, keme bolmağaş kayran bolıp,
Ar jakka közim salıp turdım bağıp.

Jiyegine kelgen soñ dariyyanıñ,
Oylap turdım: ötkeli bar ma onıñ.
Köpir de jok, minetin keme de jok,
Kaytedi dep adamdarı bu qalanıñ.

Tasıp turğan suvları tereñ dariyya,
Ötkeli ol dariyyanı bar ma hayla.
Kay eterge bilmeyin turğanımda,
Argı jaktan bir davıs boldı payda.

Ayqaylaydı: Dariyyağa kirip ötpе,
Ötemin dep baykavsız suvğa ketpe.
Suv tereñ, kirip-jürip öte almassıñ,
Sabırlıq kıl, öziñdi hālak etpe.

Vakıtpenen ağıatın dariyya bu,
Tañ atқан soñ, körersıñ, tavsılar suv.
Tañerteñ ötersıñ qurğağan soñ,
Bu keşe kerek sağan sonda qonuv.

Ötetuğın bolmaydı sağan qayıq,
Bütün tünde sonda qon tilimdi alıp.
Tilimdi almay ol suvğa kirer bolsañ,
Suvğa ketip qaluvıñ senıñ anıq.

Tam önümde su taşıp duruyor akıp,
Geçidi yok, geçeyim şimdi ne yapıp.
Köprü, gemi olmamasına şaşırıp,
Öteki tarafına göz atıp baktım.

Kıyısına gelince ırmağın,
Düşündüm, geçidi var mı onun.
Köprü de yok, binilecek gemi de yok,
Nasıl yaşıyor insanları bu kasabanın.

Taşıp duran suları derin ırmak,
4750 Onun büyüklüğünü geçecek ırmak var mı ki
Ne yapacağımı bilmeyip durduğumda
Öteki taraftan bir ses oldu peyda.

Haykırdı: Irmağa girip geçme,
Geçeyim deyip ansızın suya girme.
Su derin, girip yürüyüp geçemezsin,
Sabret, kendini helak etme.

Vakitle akan ırmak bu,
Tan aydınlanınca, görürsün biter su.
Sabahleyin geçersin kuruduktan sonra
4760 Bu gece geceleme gerekir sana orada .

Gececeğin olmadı sana kayık,
Bütün gecede orada kon sözümü dinleyip.
Sözümü dinlemeyip o suya girersen,
Suya gidip kalacağın senin açık.

Ol kisiden bu sözdi estip aldım,
Dariyyanın jagasına konıp qaldım.
Tañ atқан soñ basımdı men köterip,
Ne boldı dep dariyyağa közim saldım.

Qarasam, dariyyanıñ suvı kepen,
Heş suvları qalmağan, ağıp bitken.
Äy, Balkıyya, bolar ma munday gajap,
Bir tünde taskın dariyya qayda ketken.

Ol dariyyanıñ üstinen öttim endi,
Şaharğa qaray jürip kettim endi.
İtim de meniñ ölip qalıp edi,
Jayav jürip şaharğa jettim endi.

Ol şahardıñ işine enip barıp,
Dükenderdin qasına keldim qalıp.
Dükên, bazar işinde heş adam joq,
Dükên bitken bekitüvli, bări jabıq.

Bazarmen şahar işin kezip jürdim,
Qakpaları bekitüvli, bärin kördim.
Jalgız bir üy qakpası aşıq eken,
Sol qakpanıñ işine enip kirdim.

«Tävekel» dep keldim men üyge taman,
Esikten enip kirip, berdim sälem.
Üy iyesi, balası qatınımın
Jatır eken pisirip türli tağam.

O kişiden bu sözü duydım,
ırmağın yakasına kondum.
Tan aydınlanınca başımı kaldırıp,
Ne oldu diye ırmağa göz attım.

Baksam, ırmağın suyu çekilmiş,
4770 Hiç suları kalmamış, akıp bitmiş.
Ey Balkıyya, olur mu böyle acayıplıq
Bir gecede taşan ırmak nereye gitmiş.

O vakit ırmağın üstünden geçtim,
Şehre doğru yürüyüp gittim.
Köpeğimde ölmüştü,
Yayan yürüyüp şehre geldim.

Şehrin içine girdim,
Dükkanların yanına geldim.
Dükkân, pazar içinde hiç insan yok
4780 Bütün dükkanlar kilitli, hepsi kapalı.

Pazarla şehrin içini gezindim,
Hepsini kapıları kilitli gördüm.
Yalnızca bir evin kapısı açıkmış
O kapını içinden girdim.

Geldim eve doğru “Tevekkül” deyip
Verdim selam eşikten girip,
Ev sahibi; balası, hatunuyla
Yatıyormuş türlü yemek pişirip.

Tağam kılıp tur eken er men katın,
Men ğarip aş jürüp em neşe tün-kün.
Sälem alıp, özime «joğarı şık» dep,
Körsettiler bir jerdi otıratın.

Adam jayı bola ma aş jürgen soñ,
Kıvanıp qaldım endi as körgen soñ.
Karnıñız aşkan şığar, jeñiz, dep,
As qoydılar aldım otırğan soñ.

Otırp anda türlü tağam jedim,
Men, dedim, bir müsäpir adam edim,
Bu jerlerde jürgenim heş joq edi,
Bu şahar özi qanday şahar? dedim.

Ğariptikte köñilim oyran edi,
Şahardı körüp köñilim qayran edi.
Bazarda heş adam joq, düken jabıq,
Bu kün äli senbi kün, bayram ba edi?

Alısta qaldı bizdiñ elderimiz,
Ğariptikte ötip jür künderimiz.
Şaharıñız kim, öziñiz qay ümbetsiz,
Qaysı dinnen boladı dinderiñiz?

Nahruvan derler esimin bu şahardıñ,
Ümbeti Musa degen paygambardıñ.
Men ayttım: Dinderimiz bir eken goy,
Men de, dedim, ümbeti sol Särvardiñ.

Yemek yapıyormuş adam ile kadın,
4790 Garip ben aç yürüdüm nice gece-gündüz,
Selamı alıp bana yukarı çık deyip,
Gösterdiler bir yeri oturacağım.

Adamın durumu iyi olur mu aç gezerken
Sevindim o vakit aş görünce
“Karnıñız acıkmış olabilir yiyin” deyip
Aş koydular önüme oturunca.

Oturup orada türlü yemekler yedim,
Ben dedim: “Bir misafir insan idim.
Buralara hiç gelmemiştim
4800 Bu şehir hangi şehir?” dedim

Gariplikte gönlüm haraptı,
Şehri görüp şaşırdı.
Pazarda hiç insan yok, dükkân kapalı,
Bugün hâlâ cumartesi günü, bayram mıydı?

Uzakta kaldı bizim illerimiz,
Gariplikle geçiyor günlerimiz
Şehriniz hangisi siz hangi ümmettensiniz
Hangi dindendir dinleriniz?

Nahruvan derler ismine bu şehrin,
4810 Ümmeti Musa denen peygamberin.
Ben söyledim: “Dinlerimiz birmiş ya
Ben de ümmetiyim o serverin.

Munda keldim Ƙudanın kudiretimen,
Men de, dedim, İslam din milletimin.
Dinimiz bir eken ƙoy, men taƙı da
Sol Musa payƙambardıñ ümbetimin.

Sol Musa payƙambargı boldım ümbet
Degennen soñ, boldılar maƙan älpet.
Jaƙsı kisi eken ƙoy bu kisi dep,
Ƙattı sıylap, ƙıldılar meni ƙurmet.

Taƙı sözim, şaharıñız bek ülken be,
Barşasınıñ dinderi musılman ba?
Düken jabık, şaharda heş adam joƙ,
Älde bu kün senbi me, bayram kün be?

Bälä, bu kün senbi kün, bayram anıƙ,
Bu şaharda musılman barşa halıƙ.
Şaharda bu kün jumısın ƙılƙan jan joƙ,
Sonın üşin dükenderi bäri jabık.

Keñestim olarmenen, dünyenin
Ėajaptarı köp eken şeƙsiz onıñ.
Keñes ƙılıp olardan suradım men,
Aƙƙan, turƣan mänisin dariyyanıñ.

Olar ayttı: Burıñı bir zamanda
Bir halıƙ bolıptı bu mekende.
Ƙak Taƣala olarƣa jarlıƙ ƙılƣan:
Avlamañız balıƙ, dep, senbi künde.

Buraya geldim Allah'ın kudretiyle
Dedim bende İslam dinindenim
Dinimiz birmiş ya, bende
Musa peygamberin ümmetindenim.

Musa peygambere oldum ümmet
Dedikten sonra, bana yüz verdiler.
İyi biriymiş bu kişi deyip
4820 Çok saygı gösterip hürmet ettiler.

Daha sözüm, şehriniz pek büyük mü
Hepsinin dinleri Müslüman mı?
Dükkân kapalı, şehirde hiç insan yok
Yoksa bugün cumartesi mi, bayram günü mü

Vay, bugün cumartesi, bayramdır
Bu şehirde Müslüman tüm halk
Şehirde bugün iş yapan yok,
Onun için dükkanların hepsi kapalı.

İstişare ettim onlarla, dünyanın
4830 Acayiplikleri çokmuş sonsuz onun.
İstişare edip onlara sordum,
Akmasının, durmasının esasını ırmağın.

Onlar söyledi: Evvel zamanda
Bir halk yaşamıştı burada.
Hak Teala onlara emretmiş,
Balık avlamayın cumartesi gününde.

Avlamañız senbi kün balık, depti,
Jürmeñizder obalğa kalıp, depti.
Ägar ol balıktı avlasañız,
Hälak bolıp qaluvıñız anıq, depti.

Hak sözün olar qabıl almağanlar,
Sendi küni balıktı avlağandar.
Suvretlerin maymun kılıp hälak bolğan,
Birevi de salamat qalmağanlar.

Hak Tağala aytıptı balıqtarğa:
Senbi küni şıǵıñız arıqtarğa,
Oynañız, qorıqpañız, bu kün sizdi
Avlama dep aytım men halıqtarğa.

Dariyyağa kelip barşa adam, depti,
Avlasalar altı kün tamam, depti.
Jetinşi kün senbide avlamaslar,
Jürinñiz ol kün sizder aman, depti.

Esitken soñ balıqtar munı Haktan,
Suv tübinde altı kün bugıp jatқан.
Jetinşi kün senbide balık şıǵıp,
Oynaқ salıp suv tübin jarqıratқан.

Sendi künde balıqtar oynaq salğan,
Jurt körgen soñ amaldı oylap alğan.
Juma kün keş avların suvğa salıp,
Jeksenbi kün bolganda suvdan alğan.

“Avlamayın cumartesi günü balık” demiş
“Gitmeyin günaha girip” demiş.

“Eğer o balığı avlarsanız

4840 Helak olup kalırsınız açık” demiş.

Hak sözünü onlar kabul etmemişler,
Cumartesi günü balığı avlamışlar.
Suretleri maymun olup helak olmuş
Hiçbiri sağ kalmamışlar.

Hak Teala söylemişti balıklara,
Cumartesi günü çıkın kanallara.
Oynayın, korkmayın bugün sizi
Avlama diye söyledim ben halklara.

“Irmağa gelip birçok insan” demiş

4850 “Avlasınlar altı gün boyunca” demiş.

“Yedinci gün Cumartesi’nde avlamayacaklar
Gidiniz o gün sizler esen” demiş.

İşitince balıklar bunu Hak’tan
Su dibinde altı gün saklanıp yatmış.
Yedinci gün cumartesinde balık çıkıp
Hoplayıp su dibini parılatmış.

Cumartesi gününde balıklar hoplamış,
Halk görünce avlama çaresini düşünmüş.
Cuma günü gece ağlarını suya salıp,

4860 Pazar günü olduğunda sudan almış.

Oylandılar gapıl bolıp qalmayıq dep,
Amalmenen balıqtı avlayıq dep.
Senbi küni avımızğa balıq tüssin,
Ol kün suvdan şıgarıp almayıq dep.

Senbi künde tüsıptı balıq bek köp,
Olar onı ol künde şıgargan joq.
Jeksenbi kün avların suvdan alıp,
Oljalanıp balıqqa boldılar toq.

Bu amalmen neşe kün balıq alğan,
Balıkpenen birqatar oljalangan.
Buyırığıma haylanı kıldıñız dep,
Haq Tağala bularğa qaharın salğan.

Haq Tağala olarğa aşuvlangan soñ,
«Maymundardan bolıñ» dep aykay salğan.
«Bäriñ tegis maymun bol» degennen soñ,
Şahardıñ bäri maymun bolıp qalğan.

Üş kündeı turğan olar maymun bolıp,
Üş künnen soñ barşası qalğan ölip.
Äy, jamağat, mundayın ökinişti,
Bolar ma eken dünyede ölgen ölik.

Bir qavım ol şaharda qalğan aman,
Olar tipti haylanı oylamağan.
«Heşneñe etpes, balıqtı haylamente
Alıñız», degen sözge jolamağan.

“Düşündüler gafil olup kalmayalım” deyip
“Bu yolla balığı avlayalım” deyip.
Cumartesi günü ağımıza balık yakalansın
O gün sudan çıkarıp almayalım deyip.

Cumartesi yakalanmıştır pek çok balık
Onlar onu o gün çıkarmadılar.
Pazar günü ağlarını sudan alıp
Kar edip balığa doydular.

Bu yolla nice gün balık almış,
Balıkla bir sürü kâr etmiş.
Buyruğuma hile karıştırdınız deyip,
Hak Teala bunlara kahrını salmış.

Hak Teala onlara öfkelenince,
“Maymunlardan olun” diye bağırmış.
“Hepiniz maymun olun” dedikten sonra
Şehrin hepsi maymun olmuş.

Üç gün durmuşlar maymun olup,
Üç günden sonra hepsi kalmış ölüp.
Ey cemaat, böyle bir iş gördünüz mü,
Ölen bir daha ölür müymüş ki?

Bir kavim bu şehirde sağ kalmış,
Hatta onlar çare bulmayı düşünmemiş.
Hiçbir şey olmaz, balığı oltayla
Alınız” sözüne kulak asmamış.

Olar heş ittiyfağa kirmegenler,
Senbi kün dariyyağa kelmegenler.
«Heştene etpes haylanı kılsañız», dep,
Söylegen sözderine könbegenler.

Könbek tügil, nasiyhät olar aytқан:
«Ası bolmañ, qorqıñ, dep, Kudiretten». 4890
Nasiyhät sözün qabil almağan soñ,
Olar köşip şahardan şığıp ketken.

Munda bizder turmayıq beker, depti,
Haq bulardı tez hălak eter, depti.
Birge tursaq bulardıñ arasında,
Kesapatı bizge de jeter, depti.

Kesapatı jeter dep onıñ bəri
Köşip, şığıp şahardan ketken arı.
Şahardıñ bir jağında oñaşada
Avıl salıp otırğan barşaları.

Şahar qavımı ölgen soñ, olar jürgen,
Qayıp kelip şaharğa jäne kirgen.
Müsäpirim, munı bil, bizdiñ nasıl
Sol qavımınıñ nasılından bolad kelgen.

Bu şahardıñ äsilin bil, sol şahar ol,
Dariyya [häm] altı kün suvı bek mol.
Senbi kün bolğanda dariyyanıñ
Qırıp qalıp aqpaytın mänisi sol.

Onlar hiç ittifak etmemişler,
Cumartesi günü ırmağa gelmemişler
“Hiçbir şey olmaz, zıpkınla alsanız” diye
Söylediklerini kabul etmemişler.

Kabul etmeyi bırak onlar nasihat etmiş.
Asi olmayın, korkun Kudret’ten demiş.
Nasihatini kabul etmeyince
Onlar göçüp şehirden çıkıp gitmiş.

“Burada biz durmayız boşuna” demiş,
“Hak bunları tez helak eder” demiş.
“Bizde durursak bunların arasında
Felaketi bizi de gelir” demiş.

Felaket gelir deyip onların hepsi,
Şehirden Göçüp gitmiş uzak,
Şehrin bir tarafında yalnız,
4900 Köy kurup oturmuş tamamı.

Şehrin kavmi ölünce onlar gelmiş,
Dönüp şehre yine girmiş.
Misafirim bunu bil, bizim nesil
O kavmin neslinden gelmiş.

Bu şehrin aslını bil, bu şehir o,
ırmağın altı gün suyu çok bol.
Cumartesi günü olduğunda ırmağın
Kuruyup akmasının manası bu.

Juma kün alıp kıalsak ol suvdan biz,
Aşı bolar ol alğan suvlarımız.
Solardıñ sol haylanı kılğanınan,
Sol azapқа kırıptar bolğanımız.

Balkıyya, dünyede ğarip bolıp,
Jürgenimde köñlime qayğı tolıp,
Müsäpirlik jönimen ol keşede
Ol adamnıñ üyinde qaldım qonıp.

Ol adamnıñ dävleti tamam eken,
Dükenniñ işi tolğan tağam eken.
Dükenge neşe türlü tağam kılıp,
As pisirip satatın adam eken.

Ol meni dükenine alıp jürdi,
Tүrlі tağam aldım as keltirdi.
Tağam jeyüp turğanda köp halayıq
Jıylısıp üstime kelip kirdi.

Olar bәri tağama jıylısқан,
Jat adam dep közderi mağan түsken.
Müsäpir, қaydan kelgen adamsıñ? dep,
Barşaları suraydı men bayğustan.

Olarga bayan kıldım bilgenimdi,
Qabıldıñ şaharınan kelgenimdi,
Qabıldıñ şaharınan şıqqannan soñ,
Köp vaqıyğa dünyede körgenimdi.

Cuma günü alacak olsak sudan biz,

4910 Acı olur aldığımız sularımız.

Onların o şekilde avlanmalarından dolayı
O azaba yakalanırsınız.

Balkıyya, dünyada ğarip olup
Yolculuğumda gönlüme kayğı dolup.
Misafirlik olarak o gecede,
O adamın evinde kaldım konup.

Adamın zenginliği çokmuş,
Dükkanının içi yiyecek doluymuş.
Dükkânda nice türlü yemek yapıp,
4920 Aş pişirip satan adam imiş.

Beni dükkanına götürdü,
Önüme türlü yiyecek yemek getirdi.
Yemek yiyen pek çok insan
Toplaşıp üstüme geldi.

Onların hepsi yemeğe toplanmış.
Yabancı insan diye gözleri bana dönmüş.
Misafir, nerden gelen insansın deyip,
Her biri sordu ben zavallıdan.

Onlara açıkladım bildiklerimi,
4930 Kabil şehrinden geldiğimi.
Kabil şehrinden çıktıktan sonra,
Dünyada çok olaylar gördüğümü.

Kiyik kuvıp soñından ketkenimdi,
Kuvıp jetip dariyyağa kirgenimdi,
Ol kiyiktiñ soñından kayıķpenen
Ar jaǵına aralǵa ótkenimdi.

Bärin aytım: davıldıñ bolǵandarın,
Jarım adam bizderge kılǵandarın,
Anda қаşıp maymunıñ şaharına
Duvşar bolıp jüzimniñ solǵandarın.

Bärin aytım: andan da қаşқанımdı,
Қumıсқанıñ jurttarın başқанımdı,
Қuldarımdı қumırsқа talap қalıп,
Jalǵız özim itpenen asқанımdı.

Қayran bolıp olar der: Jürmedik biz,
Mundayın vaқıyǵalar körmedik biz.
Jarım adam degendi kim bilipti,
Maymundı da esitip bilmedik biz.

Қабıl degen шаһarıñ seniñ jıraқ,
Aytuvıñша, maymundar juvıǵıraқ.
Sonda da biz maymundı bile almayмыз,
Қumırsқанı bileміз bizder biraқ.

Қumırsқанıñ jeri bizge juvıқ, deydi,
Olarday ötkir tisti jan joқ, deydi.
Қumırsқанıñ jerinde bitedi eken
Sandal bıyқam aǵaşı bek köp, deydi.

Geyik kovalayarak ardından gittiǵımı,
Peşinden ırmaǵa girdiǵımı.
O geyiǵın ardından kayıķla,
Adanın karşı tarafına geçtiǵımı.

Hepsini anlattım; gerçekteşen fırtınanın,
Yarım insanın bize yaptıklarını.
Oradan kaçıp maymunun şehrine
4940 Tutulup yüzümün solduǵunu.

Hepsini anlattım; oradan da kaçtıǵımı,
Karıncanın yurtlarını bastıǵımı.
Kullarımı karınca yaǵmalayıп
Yalnız başıma köpekle aştıǵımı.

Hayran olup onlar dediler: Gitmedik,
Böyle olaylar görmedik.
Yarım insan denileni kim bilmiş,
Maymunu da işitmedik.

Senin Kabil denilen şehrın uzak,
4950 Söylediǵince maymunlar daha yakın.
Buna raǵmen biz maymunu bilemeyiz
Karıncayı biliriz bizler ancak.

“Karıncanın yeri bize yakın” dedi
“Onlar gibi keskin dişli can yok” dedi.
“Karıncanın yerinde yetişmiş
Sandal aǵacı pek çok” dedi.

Sol kumırşka jerine bizdiñ halık
Kıstı künde baradı kölik salıp.
Akırındap kumırşkalar turmağanda
Sol ağaştan keltirer salıp alıp.

Akırındap bararlar buğıp, deydi,
Kumırşkağa barmaslar juvıq, deydi.
Ägarda kumırşkalar bile kalsa,
Soñdarına tüserler kuvıp, deydi.

Soñdarına kumırşka tüser, deydi,
Kuvıp jetip olardı basar, deydi.
Jetkennen soñ köligin kaysı tastap,
Kaysın minip özderi kaşar, deydi.

Kumırşkalar köligin onıñ talar,
Özderi bari kaşıp ketip qalar.
Aynalıp, köligine ävara bolıp,
Kaşkandardıñ soñına tüspes olar.

Men suradım: Bilemisiz habar, dedim,
Bu jagında şahardıñ ne bar? dedim.
Şahardan şıqqannan soñ, sol jönmenen
Jüre berse kay jurtka şıgar? dedim.

Bu jöñge jüre berseñ jetersiñ sen,
Jalgız başıñ nağıp jürersiñ sen.
Eki jılday toktamay jüre berseñ,
Sonda barıp Yemenge şıgarsıñ sen.

Karınca yerine bizim halk,
Kış gününde varıyor araba koyup.
Yavaşça karıncalar kalkmayınca
4960 O ağaştan getirir koyup.

“Sonunda varırlar saklanıp” dedi
“Karıncalar varmazlar yakın” dedi.
Eğer karıncalar bile kalsa
Peşlerine düşeler kovalayıp.

“Karınca peşlerine düşer” dedi
“Kovalayarak onları basar” dedi.
“Yetişince arabanın birini bırakır
Birini de binip kendileri kaçar” dedi.

Karıncalar onun arabasını soyar,
4970 Kendilerinin hepsi kaçıp gider.
Dolanıp, arabasına avare olup
Kaçanların peşine düşmezler.

Ben sordum: “Bilir misiniz haber?” dedim.
“Şehrin bu tarafında ne var?” dedim
“Şehirden çıktıktan sonra, o yönden
Gidiverse hangi yurda çıkar?” dedim

Bu yöne gitsen varırsın,
Yalnız başına niye gidersin.
İki yıl boyunca durmadan gitsen
4980 O zaman Yemen’e çıkarsın.

Jaķın jerde şahar joķ osı jönde,
Eki jıldık jol bolar Yemen sonda.
Yemenniñ şaharınan savdagerler
Eki jılđa jetedi kelip munda.

Keltirerle hār türli maldar salıp,
Munda satıp, şalarlar paydalanıp.
Bu şahardan tağı da türli buyım
Ap keterler tağı da salıp alıp.

Men oyladım: şaharda turayın, dep,
Bir řudaydıñ jazğanın köreyin, dep.
Yemen jaķtan kervender kelgen řaķta,
Olarminen joldas bolıp jüreyin, dep.

Ol şaharda turdım men endi şalıp,
Kezip jürdim bazarga dayım barıp.
Bir kün jürsem bazarda, bir minadi
Niyda kıla davıstap aykay salıp.

Niyda kılıp minadi aytur haman:
Bar ma eken, dep, kızmetti kılar adam,
Mıñ altın kıldan sanap bereyin, der,
Eki sağıat jumıstı kılsa mağan.

Minadi niyda kılar: Jüriñiz, dep,
Menim sözim esitip köriñiz, dep.
Mıñ altınğa bir sağıat jumıs kılar,
Mıķtı jigit bar bolsa, keliñiz, dep.

Yakın yerde şehir yok o yönde,
İki yıllık yoldadır Yemen o zaman.
Yemen'in şehrinden tüccarlar
İki yılda varırlar buraya.

Getirirler her türli mallar koyup
Burada satıp, kalırlar faydalanıp.
Bu şehirden de türli eşya
Alıp giderler yine de koyup.

Ben düşündüm şehirde durayım diye,
4990 Tek Allah'ın yazdığını göreyim diye,
Yemen tarafından kervanlar geldiğı zaman,
Onlarla yoldaş olup gideyim diye.

O zaman şehirde durdum kalıp
Gezip dolaştım pazarda hep varıp.
Birgün gitsem pazarda bir tellal
Seslenerek yüksek sesle bağırap.

Seslenerek tellal şöyle söyler:
Var mıymış diye hizmet eden insan.
Bin altını eline sayıp vereyim der,
5000 İki saat iş yapsın bana.

Tellal seslenir: “Gelin” deyip
“Benim sözümü dinleyip görün” deyip.
“Bin altına bir saat iş yapacak
Güçlü yiğit varsa gelin” deyip.

Şağırsa da heş oğan bolmadılar,
Heşkim onıñ qasına barmadılar.
«Mıñ altın beremin» dep aykay salğan
Davısqa kulaqtarın salmadılar.

Men oyladım: Bek gajap bu is, dedim,
Bu qanday kıyın bolğan jumıs, dedim.
Men özime ayttım men: endi turma,
Ol jumıstı surasıp, bilis, dedim.

Minadiğa men barıp: Öziñ, dedim,
Mağan aytşı aytatın söziñ, dedim.
Menim küşim keletin jumıs bolsa,
Ol jumıstı kılayın özim, dedim.

Qattı kıyın bolsa da jüreyin men,
Kızmetiñ qanday kızmet, köreyin men.
«Berem» degen altınındı mağan berseñ,
Ol kızmetti bitirip bereyin men.

Bitirseñ bek jaksı, dep, ol jumıstı,
Meni alıp üyine qaray köşti.
Sarayınıñ bek ülken esiginen
İşkerige engizdi men baygustı.

Saraydın esiginen enip kirdim,
Bir adam otıra eken, onı kördim.
Ol bir adam dävletti adam eken,
Qasına kelip onıñ sälem berdim.

Çağırsa da hiç oralı olmadılar,
Hiçbiri onun yanına varmadılar.
Bin altın vereyim diye bağıran
Sese kulaklarını açmadılar.

Ben düşündüm: “Pek acaip iş” dedim.
5010 “Bu nasıl zor bir iş” dedim.
“Kendi kendime söyledim şimdi durma,
O işi soruşturun bil” dedim.

Tellala varıp: “Sen” dedim.
“Bana anlat anlattığın sözü” dedim.
“Benim gücümün yeteceği işse
O işi ben yapayım” dedim.

Çok zor olsa da gideyim,
Hizmetin hangi hizmet göreyim.
Vereceğim dediğin altını bana verirsen
5020 İş bitirip vereyim.

Bitirirsen pek güzel dedi o işi,
Beni alıp evine doğru götürdü.
Sarayının pek büyük eşiğinden,
İçeriye soktu zavallı beni.

Sarayın eşiğinden girdim,
Bir insan oturuyordu, onu gördüm.
O adam zengin bir adammış,
Yanına gelip selam verdim.

Ol minadi körgizdi meni barıp:
Mine, sagan bir kisi keldim alıp,
Kuvatı bar adamday körinedi
Jumısıña körgeysiñ munı salıp.

Ol qoja: Koş keldiñiz, ulım, dedi,
Bir kızmetim bar edi benim, dedi.
Öziñ sen qaydan kelgen adam ediñ,
Atıñ-jönin kim bolar seniñ? dedi.

Menim atım, surasañ, Jahanşa der,
Alıs jerden kelgen men bir müsäpir.
Qabil degen şahardan bolamın men,
Qariptikte kördim men birqatar jer.

Qaribim, men aytayın sağan, dedi,
Qoja Färzänt deyürler mağan, dedi.
Bu kün äli qonarsıñ qonaq bolıp,
Tañertede söylesermin sağan, dedi.

Ol keşe qonaq qılıp kütti bizdi,
Keltirdi bir ädemi körkem kızdı.
Koynımızğa kız kelip enip kirdi,
Äy, Balkıyya, tıñdap tur sözimizdi.
Koynımızğa engizip körkem kızdı,
Küyev mısıl kıldılar ekevmizdi.

Ol monşağa bir tüstik kızbenen biz,
Balkıyya, estidiñ be mundayın söz.
Monşa şıqqannan soñ, ol kızbenen
Sarayğa jürüp keldik ekevimiz.

Tellal gösterdi beni varıp,
5030 İşte sana bir kişi geldim alıp.
Güçlü insan gibi göründü,
İşine gönderesin bunu salıp.

Hoca “Hoş geldin oğlum” dedi,
“Bir işim vardı benim” dedi.
“Sen nerden gelen kişiydin,
Adın-sanın kimdir senin” dedi.

Benim adımı sorarsan Jahanşa der,
Uzak yerden gelmiş bir misafir.
Kabil denilen şehirdenim
5040 Bir garip olarak gördüm ben birçok yer.

“Garibim ben söyleyeyim sana” dedi.
“Hoca Ferzent derler bana” dedi.
“Bugün yine konaklarsın konuk olup
Tan aydınlanınca söylerim sana” dedi.

O gece konuk edip ağırladı bizi,
Getirdi güzel bir görkemli kıızı.
Koynumuza kız gelip girdi.
Ey Balkıyya, dinle sözümüzü,
Koynumuza sokup görkemli kıızı,
5050 Gelin güvey ettiler ikimizi.

Hamam girdik kızla biz,
Balkıyya işittin mi böyle söz.
Hamandan çıktıktan sonra kızla,
Saraya yürüyüp geldik ikimiz.

Monşa şığıp alıp üyge jürdik,
Bir üyge ekevimiz enip kirdik.
Ol saraydñ işinde dastarķanda
Türli taķam ķoyılķan, onı kördik.

Otırıp men hār türli taķam jedim,
Özim men bir müsāpir adam edim.
«Āvalinde bu ķoja ķurmet ķıldı,
Ayak jaķı ne bolar eken», dedim.

As jegen soñ, bir ķulķa jarlık etti,
Mıñ altındı alıp ol kelip jetti.
Mıñ altındı ķolıma berdi benim,
Kızmetke salamın dep men ģaripti.

Ķoja sonda ķulına jarlık ķıldı,
Ķul ertep tört attı alıp keldi.
Ol attardñ birevin maķan berip,
Birevine ķojanıñ özi mindi.

Ol bir atķa mingizip ģaribiñdi,
Birevine ol attıñ ķulı mindi.
Tamaķ artıp ol attıñ birevine,
Üşevmiz jürip kettik bizder endi.

Üşevimiz biz endi jürip kettik.
Balkıyya, kiyın eken bu ģariptik.
Üş saģattay jürgen soñ bizder endi,
Bir tavdıñ etegine kelip jettik.

Hamama girip eve geldik,
Bir eve ikimiz girdik.
O sarayın içinde sofrada,
Türlü yiyecek koyulmuş onu gördük.

Oturup her türlü yiyecek yedim,
5060 Kendim misafir bir insandım.
Evvelinde bu hoca hürmet etti,
Sonunda ne olacakmış dedim.

Yemekten sonra bir kula emir verdi,
Bin altını alıp geldi.
Bin altını elime verdi benim,
İşe yollayım deyip ben ģaribi

Hoca orada kuluna emir verdi,
Kul beraberinde dört atı alıp geldi.
O atların birini bana verip,
5070 Birini de hocanın kendi bindi.

Bir ata bindirip ģaribanı,
Birine de atın kulu bindi.
Yemek yükleyip atın birine,
Üçümüzde gittik o vakit.

Üçümüzde o vakit gittik,
Balkıyya, zormuş bu ģariplik.
Üç saat gittikten sonra bir vakit,
Bir daģın etegine geldik.

Kelip jettik, körindi tavadıñ bası,
Biyiktigi üş meşit munarası.
Divarday tike bitken tav eken ol,
Şıǵatuǵın joǵ eken heş arası.

Men suradım ƙojadan: Koja, dedim,
Tike eken osı tav tamam, dedim.
Bu tavadı ƙanday tav dep aytadı eken,
Onıñ atın aytıñız maǵan, dedim.

Suraǵan soñ ol ƙoja magan dedi:
Bilgizeyin bu tavadı saǵan, dedi.
Ƙazına javharları köp bolǵannan,
Javhar tavı deyürler buǵan, dedi.

Ol tavadıñ däl tübine keldi bular,
Köñiline bir ƙıyaldı saldı bular.
Tüskennen soñ keşikpey jıǵıp salıp,
Attıñ birin buǵazdap aldı bular.

Buǵazdap alǵannan soñ beyşaranı,
Suradım men mänisin sol zamanı.
Joǵ edi ǵoy jazıǵı munıñ sizge,
Ne üşin buǵazdadıñ sizder onı?

Bekerge soymadıǵ biz onı, dedi,
Kerek üşin soyamız, bili, dedi.
Kerek üşin bolǵan soñ mänisini,
Otıra tur, bilersiñ äli, dedi.

Geldik, göründü daǵın başı,
5080 Büyüklüǵü üç cami minaresi.
Duvar gibi dik biten daǵ imiş o,
Çıkılacak hiç yokmuş arası.

Ben hocaya sordum: “Hoca” dedim,
“Daǵ dikmiş tamamen” dedim.
“Bu daǵa hangi daǵ diye söylenmiş
Onun adını söyleyin bana” dedim

Sorunca Hoca bana dedi,
“Bildireyim bu daǵı sana” dedi.
“Hazinesi cevherleri çok olduǵundan
5090 Cevher Daǵı derler buna” dedi.

Daǵın tam dibine geldi bunlar,
Gönlüne bir hayal düşürdü bunlar.
Düşükten sonra gecikmeden çıkıp
Atın birini boǵazladı bunlar.

Boǵazladıktan sonra zavallıyı,
Sordum ben o zaman manasını.
Zararı yoktu ki bunun sizi,
Niçin boǵazladınız onu?

“Boşuna kesmedik biz onu” dedi,
5100 “Gerektiǵi için kestik bil” dedi.
“Gerekli olduktan sonra manasını
Otur biraz bilirsın daha” dedi.

Endi bular kıldılar jaman oydu,
Bek jaksılap ol attıñ terisin soydu.
İşin jarıp, işegin, bavırın tastap,
Men ğarıptı işine salıp koydu.

Kızmetiñ sol, Jahanşa, kılasıñ sen,
Ölgen attıñ işine kiresiñ sen.
Sonda uyuktap tüsinde körğeniñdi,
Oyanıp bizge habar beresiñ sen.

Oyladım men: boldı ğoy oyıñ dedim,
Bu istiñ özi ğoy kıyın dedim.
Öz- özime nasıyhat kıldım endi:
Äy, Jahanşa, Qudayğa sıyın» dedim.

Kireyin qabil kılıp söziñizdi,
Kızmetke aldıñız ğoy jaldap bizdi.
Olar aytur: Jahanşa, kıyimiñ şeşin,
Qan-sölge bılğamañız öziñizdi.

Ol bir attıñ qarnına kirdim endi,
Bir Qudaydıñ jazğanın kördim endi.
Kırgennen soñ tiktiler onıñ özin,
İşinde qalıp onıñ turdım endi.

Bekinip qarınğa men tıgıldım,
Bir sumdıqtıñ bolğanın endi bildim.
Birazdan soñ qozğalıp ol bir qarın,
Uşkandayın ävege köterildim.

Şimdi bunlar kötü şeyler düşündü,
Pek güzelce atın derisini soydu.
İçini yarıp, bağırsağını, ciğerini atıp
Ben ğarıbanı içine koydu.

İşin bu Jahanşa, yapacaksın,
Ölen atın içine gireceksin.
Orada uyuyup düşünde gördüğünü,
5110 Uyanıp bize haber vereceksin.

Düşündüm: “Oldu ya düşüncen” dedim,
“Bu işin özü zor” dedim.
“Kendi kendime nasihat ettim o vakit
Ey Jahanşa, Allah’a sığın” dedim.

Gireyim kabul edip sözünüzü,
İşe aldınız ya kiralayıp bizi.
Onlar söyler: Jahanşa kıyafetini çıkart,
Kanlı suya bulamayınız kendinizi.

Atın karnına girdim o vakit,
5120 Tek Allah’ın yazdığını dördüm o vakit.
Girdikten sonra diktiler atın karnını,
İçinde kalıp onun durdum o vakit.

Yerleşip karına tıgıldım,
Bir kurnazlık olduğunu o vakit bildim.
Biraz sonra kımıldayıp karın,
Uçuruyormuş gibi havaya yükseltildim.

Kötergendey kelter menı alıp,
«Ne bola» dep kelemen men oylanıp.
Birķatar jer köterip ketkennen soñ,
Jäne jerge koydılar meni salıp.

Bular meni bir jerge tastadılar,
Tartıp-julıp şokuvğa bastadılar.
Şokıp-şokıp ölimtik etin jep,
Bas sıyarday esikter aştı bular.

Қустар şokıp қарınнан tesik aştı,
Basım şokıp aluvğa jaқındastı.
Sol tesikten tısqarı şığıp edim,
Meni körip қustardıñ bәri kaştı.

Қарасам, үлкен-үлкен қара қустар,
Төңіреktep etтерін şokımasлар.
Äy, Balkıyya, bu жүрген saparımızda
Birқatardı kördi гоy bizdiñ bastar.

Birazıraқ esim jıyıp aldım endi,
Javhar tavdıñ basında қaldım endi.
Nağıp otır banağı қojalar dep,
Tömen қaray közimdi saldım endi.

Tav tübine қарасам közim salıp,
Қoja Färzent tur eken maған bağıp.
Davıstap «Jahanşa» dep şaқıradı:
Javhar tasın tasta, dep, munda қalgıp.

Kaldırarak geldiler beni alıp,
Ne oluyor diye geliyorım düşünüp,
Biraz yere kadar kaldırıp getirerek,
5130 Yine yere koydular salıp.

Bunlar beni bir yere bıraktılar,
İçimi açıp didiklemeye başladılar.
Didikleye didikleye ölü etini yiyip,
Baş sığacak kadar eşikler açtılar.

Kuşlar didikleyip karnından delik açtı,
Başımı didikleyip yemeğe yaklaştı.
O delikten dışarı çıkmıştım,
Beni görünce kuşların hepsi kaçtı.

Baksam büyük büyük kara kuşlar,
5140 Dolaşıp etlerini yemiyorлар.
Ey Balkıyya, bu seferimde
Birçok şey gördü ya bizim başлар.

Biraz sonra aklımı topladım,
Cevher Dağı'nın başında kaldım.
“Niçin oturuyorлар deminki hocalar” deyip
Aşağı doğru göz attım.

Dağın dibine baksam göz atıp,
Farzent Hoca durmuş bana bakıp.
Seslenip Jahanşa diye çağırdı:
5150 “Cevher taşı at diye buraya kalkıp.”

Laktır ol tastardı tömen alıp,
Jiberesiñ ağızıp domalatıp.
Ayağında öziñdi endirermiz,
Enetuğın öziñe jer körsetip.

Javhardı sen taska, biz terermiz,
Ayağında öziñdi endirermiz,
Tüskennen soñ, tüsirgen javharlarıñ
Öziñmenen ortak kılıp, teñ böleremiz.

Ol қojanıñ sözine қулақ tutтім,
Terip- terip javhardı tömen attım.
Қәмил сонда bir kölik javhar terip,
Barşasın tömen қарай domalattım.

Tüsirgen javharımdı terip aldı,
Kölikteri tolğanşa tamam saldı.
Ol tavdağı gavhardıñ kıssabı joқ,
Bir kölik javhar alıp ketip қaldı.

Ol atқа javhardı saldıлар mol,
Kettiler men ğaripke körgizbey jol.
«Nege tastap kettiñ?» dep şaқırdım men,
Қулағın salmadı sözime ol.

Mıñ altındı қojadan sanap aldım,
Köp olja dep қaltaға onı saldım.
Andan tağı ayırılıп ақırında,
Bir қиyanıñ basında jalғız қaldım.

Fırlat taşları ашаğı alıp,
Gönderiver yuvarlayıp.
Sonunda seni indiririz
Sana ineceğın yeri gösterip.

Cevheri sen taşı, biz toplarız,
Sonunda seni indiririz.
Düşükten sonra, düşürdüğün cevherini
Seninle ortak edip, eşit böleriz.

Hocanın sözüne kulak kabarttım,
5160 Toplayıp toplayıp cevherleri ашаğı attım.
Kâmil o anda bir araba cevher toplayıp
Hepsini ашаğı doğru yuvarladım.

Saçtığım cevherimi topladı,
Arabaları doluncaya kadar koydu.
Dağdaki cevherlerin sonu yok,
Bir araba cevher alıp gitti.

Ata cevheri koydular bol,
Gittiler ben ğaribe göstermeden yol.
“Niye bırakıp gittin” diye seslendim,
5170 Kulak kabartmadı sözüme o.

Bin altını hocadan sayıp aldım,
Çok kazançlı deyip cebe saldım.
Oradan da ayrılıп sonunda
Bir yamacın başında yalnız kaldım.

Ol tav yahudilerden alan eken,
Anda olar aharlar salan eken.
Bu Nahruvan aharının padiyası
Andan zorlap bu jerdi alan eken.

ahar halkı ol tava keledi eken,
Basında javhar barın bileli eken.
Tava ııp aluva ayla tappay,
ayran bolıp, keyin aytıp jüredi eken.

oja Färzent amalıl adam bolan,
Kökiregine zulımdı ayla tolan.
Munan burın köp arip adamları
Sol bir tavda aldırıp hălak ılan.

ahar bilip, ojanı körmeydi eken,
Sözderine aldanıp jürmeydi eken.
«Mıñ altın beremin» dep aytdı sözge
Aldanıp hekim jaın kelmeydi eken.

oja Färzant amaldı köp ılıptı,
aylamenen javhardı köp alıptı.
Ol ahardıñ işinen jan tabılmay,
Jaadan kelgen adam jaldanıptı.

Jaadan kisi kelse aldaydı eken,
«Mıñ altın beremin» dep jaldıydı eken.
Osınday aylamenen tava salıp,
aytıp onı ol tavidan almaydı eken.

O da Yahudilerden kalmı,
Orada onlar ehirler yapmı.
Bu Nahruvan ehrinin padiahı,
Ondan zorla bu yeri almı.

ehir halkı daa gelmi,
5180 Basında cevher olduunu bilmi.
Daa ıkmaya are bulamayıp,
Hayran olup, geri dönüp gitmi.

Hoca Farzent uyanık insanmı,
Barına kötölük ile hile dolmu.
Bundan önce çok arip insanı
Bu dada kaldırıp helak etmi.

ehir bildiinden, hocayı görmezmi
Sözlerine kanıp gitmezmi.
“Bin altın vereyim” diye söyledii söze
5190 İnanıp hiç kimse yakına gelmezmi.

Hoca Farzent çok uyanıklık yapmı,
Hileyle çok cevher almı.
ehrin içinden can bulamayıp,
Kıyıda gelen insan tutmu.

Kıyıda biri gelse aldatırmı,
“Bin altın vereceim” diye tutarmı.
Böyle hileyle daa ıkarıp
Geri dönüp onu dadan almazmı.

Ėarip adam arına kiredi eken,
us koterip ol tava minedi eken.
aytıp ener jeri jo ol bir tavrđn,
Sonda alıp atıtan öledi eken.

Söz aytağı Jamsıa ahiymaran,
iykayat ılıp arip Jahanadan.
Jamsıım-av, Jahana tavrda alıp,
Ne bolanın aytayın endi saan.

Jahana der özine oy oylanıp:
Ne bolamın men endi munda alıp,
arındı da us jep tavrısağı,
oyua bolmaydı goy satap salıp.

Oyladı munda naıp turamın dep,
Ne vaıya endi men köremin dep,
Enetuın jeri jo osı tavrđn,
Ėarip basım atıtan ölemin dep.

Zarlıtar ıladı bir udaa,
Järdemin ıla kör dep Jahanaa.
Jahana anda alıp ne bolanın,
Aytıp otır barasın Balkıyyaa.

Ol ıyanın basında jürüp kezdim,
Jastarın aızıp közimizdin.
ıysabı jo at penen adamdarın
Süyekterin körgen son, küder üzdim.

Garip insan karına giriyormu,
5200 Ku kaldırıp daa bindiriyormu.
Geri dönecek bir yeri yok daın
Orada alıp alıqtan ölüyormu.

Söz söyledi Jamsı'a ahmaran,
Hikâye anlatıp arip Jahana'dan.
Jamsı'ım ey Jahana dada alıp,
Ne olduunu anlatayım imdi sana.

Jahana der kendi kendine düşünüp:
“Ne yaparım ben imdi burada alıp,
arnı da ku yiyip bitirdi,
5210 Gömmeye kalmadı ki saklayıp.”

Düşündü burada nasıl dururum diye,
Ne olaylar imdi görürüm diye,
İnecek yeri yok bu daın
Garip başım alıqtan öleceim diye.

Yalvardı tek Allah'a,
“Yardım et” diye Jahana'ya.
Jahana orda alıp ne olduunu
Söyle hepsini Balkıyya'ya.

O yamacın başında gezdim,
5220 Yalarını akıtıp gözümün.
Hesapsız atla, insanların
Kemiklerini görünce, ümidi kestim.

Uzun asık süyekti kolıma aldım,
Aralap, hâr tarapka közim saldım.
Osılarday men de ölip qalam ba dep,
Süyekterdi körgeñ soñ, qayğılandım.

Taba almadım ol tavdan ener jerdi,
Jahanşañ ol tavda meñnat kördi.
Sırt jağında az gana jer bar eken,
Onıñ da köbiregi tik jar eken.

Oyladım sol jermenen eneyin dep,
Bir qıdayıñ jazğanın köreyin dep.
Qıyada jalğız qalıp aş ölgeñse,
Ajal jetse domalap öleyin dep.

Tävekeldi Allağa aytım endi,
Sırğanan tömen qaray kettim endi.
Bas qalmadı, ayak pen qol qalmadı,
Soyılıp jara bolıp qaldım endi.

Qoparıldı tırnaqtar, tastı tutıp,
Birde ayak, birde bas tömen ketip.
Bir domalap, bir sırğanan, bir süyrekip,
Sol azappen tömenge keldim jetip.

Sol azappen tömenge keldim qalıp,
Tüsken soñ esim ketip qaldım talıp.
Birazdan soñ esimdi jıyıp alıp,
Töñirekke qaradım közim salıp.

Uzun aşık kemiğini elime aldım,
Dolaşıp her tarafa göz attım.
Bunlar gibi bende ölüp kalır mıyım diye,
Kemikleri görünce kayğılandım.

Bulamadım dağdan inecek yeri,
Jahanşa o dağda mihnet gördü.
Sırt tarafında az daha yer varmış,
5230 Onun da çoğı dik uçurummuş.

Düşündüm oradan ineyim diye,
Tek Allah'ın yazdığını göreyim diye.
Gurbette yalnız kalıp aç öleceğıme
Ecel gelse yuvarlanıp öleyim diye.

Tevekkül ettim Allah'a o vakit,
Kayarak aşığı doğru gittim o vakit.
Baş kalmadı, ayakla el kalmadı,
Soyulup yara olup kaldım o vakit.

Koptu tırnaklar taşı tutup,
5240 Bazen ayak, bazen baş aşığı gelip.
Bir yuvarlanıp bir kayarak bir sürüklenip
Bu azaplarla aşığı geldim yetip.

Bu azapla aşığı geldim kalıp,
Düşünce aklım gidip kaldım dalıp.
Biraz sonra aklımı toplayıp
Etrafa baktım göz atıp.

Heş kalmağan kuvatım, halim ketken,
Köl-ayağım sızdaydı jarağattan.
Tastı jerden sırğanap kiyimderim
Jırtılıp, dalba-dalba bolıp bitken.

Biraz jatıp, esimdi jıyıp aldım,
Bir saħara dala jer, közim saldım.
Demim alıp turmadım, tağı jürdim,
Bir şaharga jağındap kelip qaldım.

Qakpasına şahardıñ kelip turdım,
Aşıp onıñ qakpasın, enip kirdim.
Enip kirsem, baqşanıñ ortasında
Bir ädemi saray bar, onı kördim.

Saraydıñ töñiregi gül şarbağı,
Körkemdikte sekildi İyrambağı.
Saltanatın saraydıñ aytıp bolmas,
Enip onıñ işine kirdim tağı.

İşine kirsem, taqıt kurulu tur,
Ol taqıtta nur balkıp bir şal otır.
Körgennen soñ men sälem bereyin dep,
Ol käriniñ qasına keldim aqır.

Köl qavsırıp kärege berdim sälem,
Sälem alıp körgizdi orın mağan.
Basındağı börigi, kiyimderi,
Qus jüninen qılıptı bärin tamam.

Hiç kalmamış kuvvetim, halim gitmiş
Elim ayağım sızlıyordı yaralardan.
Taşlı yerden kayınca giyimlerim
5250 Yırtılıp, parça parça olup bitmiş.

Biraz yatıp, aklımı topladım,
Bir sahra bozkır yer, göz attım.
Dinlenip durmadım biraz daha yürüdüm,
Bir şehre yakınlaşıp kaldım.

Şehrin kapısına gelip durdum,
Onun kapısını açıp, inip girdim.
İnip girsem, bahçenin ortasında
Bir güzel saray var, onu gördüm.

Sarayın etrafı gül çevrili,
5260 Görkemlilikte aynı İyrambağı²²⁶
Sarayın güzelliğinin tarifi yok,
İnip onun içine girdim tekrar.

İçine girsem taht kuruludur,
O tahtta nur yüzlü bir ihtiyar oturur.
Görünce selam vereyim deyip,
O ihtiyarın yanına geldim sonunda.

Ellerimi birbirine kavuşturarak verdim selam
Selam alıp gösterdi yeri bana.
Başındaki börkü, giyimleri
5270 Kuş tüyünden yapılmıştı tamamı.

²²⁶ İrem Bahçesi

Otıratın körgizdi mağan jerin,
Alıp keldi aldıma, tağam jedim.
Tağamdanıp, toyının algannan soñ,
Köñilderim hoştanıp qaldı meniñ.

Tağamnan soñ ol kări magan dedi:
Qaysı jaqtan kelesiñ, balam? dedi.
Ol Süleymen payğambar ötkennen soñ,
Bu jurttağa kelgen joq adam, dedi.

Adam kelgen Süleymen bar küinde,
Andan soñ heş körmedik adam sonda.
Bir jaqtan davıl kelip tastadı ma,
Qaydan kelip qaldıñ, dep, öziñ munda?

Uksaysıñ mehnat körip jürgen jaña,
Dünyede mehnattar körgen jaña.
Bastan ötken söyley köp vaqıyğandı,
Munday ister bolatın musılmanğa.

Munday ister bolatın musılmanğa,
Balkıyya, sen tıñdap tur, gapıl qalma.
Bastan- ayak bar körgen vaqıyğanı
Qaldırmadım, söyledim bärin şalğa.

Estigen soñ şal ayap mağan dedi:
Köripsiñ-av, mehnattı jaman, dedi.
Garibim, men bolayın atañ seniñ,
Sen bolğıl aqırettik balam, dedi.

Bana gösterdi oturulacak yeri,
Alıp geldi önüme, yemek yedim.
Yemek yiyip, doyduktan sonra
Gönlümü hoş etti benim.

Yemekten sonra o ihtiyar bana dedi:
“Hangi taraftan geliyorsun evladım?” dedi.
“Süleyman Peygamber gittikten sonra,
Bu yurda gelmemişti insan” dedi.

İnsan gelmiş Süleyman’ın olduğu günde,
Ondan sonra hiç görmedik insan burada.
Bir taraftan fırtına gelip bıraktı mı
Demiş: Nereden gelip kaldın sen buraya?

Benziyorsun mihnet görmüş insana,
Dünyada mihnetler görmüş cana.
Söyle başından geçen birçok olayı
Böyle işler olmuş Müslümana.

Böyle işler olmuş Müslümana,
Balkıyya sen dinle gafil olma.
Baştan sona gördüklerimi,
5290 Saklamadım söyledim hepsini ihtiyara.

İşitince ihtiyar acıyıp bana dedi:
“Görmüşsün ya mihneti yaman” dedi.
“Garibim ben olayım atan senin,
Sen oluver ahretlik evladım” dedi.

Şal mağan: Kaygı jeme, balam, dedi,
Endiden soñ Hax kılın aman, dedi.
Men Qudaydan kılaman ümit, balam,
Öz jeriñdi körgizer sağan, dedi.

Muratıñdı Hax berer, kılma vayım,
İnşalla, aşılar seniñ bağıñ.
Quda buyırsa, bararsıñ öz şaharıña,
Taj kiyersıñ, bolar sen[de] altın tağıñ.

Ata, dedim, ne narse bu ağaştar,
Ağaştarda uyalar salğan kústar.
Balam, munı Tagiyyağ marğan, deydi,
Süleymen munı biyna äylamaslar.

Tagiyyağ marğannıñ mağınasın,
Fahrediyñ-av, ayıp ket mäjarasın.
Mağınası sol onıñ, barşa kústiñ
Jıyılattın mekeni dep bilesiñ.

Barşa kústar jıyılar jılada bir vaq,
Jeti künde bolalar munda kónaq.
Süleymen payğambardıñ duğasımen
Rızık berer olarğa gayıptan Hax.

Kustarğa patşa bolğan Süleymen-di,
Barşa sözün Qudayğa söylegen-di.
Bu mekeniñ kıyyamet künge şaqtı
Turmaqtığın Qudaydan tilegen-di.

İhtiyar bana: “Kaygılanma evladım” dedi.
“Şimdiden sonra Hak versin iyilik” dedi.
“Ben Allah’tan ümit ederim evladım,
Öz yerini gösterir sana” dedi.

Muradını hak verir, etme vahim,
5300 İnşallah açılır senin talihin,
Allah isterse varırsın öz şehrine
Taç giyersin, olur senin de altın tahtın.

Ata dedim, nedir bu ağaçlar,
Ağaçlarda yuvalar kuran kuşlar,
Evladım, bunu Tagiyyag Marğan der,
Süleyman bunu gönül eylemezler.

Tagiyyag Marga’nın manasını,
Fahrettin-ey söyle macerasını.
Manası şu onun, bütün kuşun
5310 Toplandıkları yeri diye bilesin.

Bütün kuşlar toplanır yılda bir vakit,
Yedi gün boyunca olurlar burada konuk.
Süleyman peygamberin duasıyla
Rızık verir onlara gaipten Hak.

Kuşlara padişah olan Süleyman’dı,
Birçok sözünü Allah’a söyleyendi.
Buranın kıyamet gününe kadar
Durmasını Allah’tan dileyendi.

Jılda bir vaq ƙustar munda jeter, deydi,
Jeti kün munda ğışrat eter, deydi.
Jeti künnen soñ olar Süleymenniñ
Ruĥına duġa ƙılıp keter, deydi.

Ol Süleymen padiyşa bolġan, deydi,
Ƙustarġa bu mekendi ƙılġan, deydi.
Özinen soñ ƙustardıñ ƙızmetine
Bizderdi ĥakiyfa ƙılıp ƙoyġan deydi.

Atam jaġı adamnan meniñ zatım,
Anamız peri kızı, bil ƙanatım,
Barşa ƙusƙa padiyşa bolġandıktan,
«Margışah» dep ayturlar benim atım.

Bizder munda üş kişi ĥaliyfamız,
Bizdi ƙoyġan Süleymen padişamız.
Härƙaysımız ƙustardıñ ƙızmetinde
Ĥäkım bolıp ƙızmetti biz ƙılamız.

Bizderdiñ barşamızdıñ jurtumuz mol,
Arası härƙaysınıñ altı aylıq jol.
Ƙıyyamet küñge şaƙtı biz ölmeymiz,
Süleymen payġambardıñ duġası sol.

Süleymen bu şahardı salġan eken,
Diyulardan bu jurttı alġan eken.
Ävelden- aq bu düniye, Balkıyyam-av,
Birev ketip, birevge ƙalġan eken.

“Yılda bir vakit ƙuşlar buraya gelir” dedi,
5320 “Yedi ġün burada konaklar” dedi
“Yedi ġünden sonra onlar Süleyman’ın
Ruhuna dua edip gider” dedi.

“Süleyman padişahmıñ” dedi,
“Ƙuşlara bu yeri vermiş” dedi.
“Kendinden sonra ƙuşların hizmetine
Bizleri halife yapıp koydu” dedi.

Baba tarafım Âdemdendir benim zatım,
Anamız peri kızı, kanadım olarak bil.
Bütün kışlara padişah olduġumdan,
5330 Margışah diye söylerler benim adımı.

Bizler burada üç kişi halifeyiz,
Bizi koymuş Süleyman padişahımız.
Her birimiz ƙuşların hizmetinde
Hâkim olup, hizmet ederiz.

Bizim hepimizin yurdu bol,
Arası her birinin altı aylık yol.
Ƙıyamet ġününde kadar biz ölmeyiz,
Süleyman peygamberin duası bu.

Süleyman bu şehri kurmuş,
5340 Devlerden bu yurdu almış.
Ey Balkıyya evvelden bu dünya
Birsi gidip birisine kalmış.

Bu jurttar buringıdan alan eken,
Diyyulardan soısıp alan eken.
Süleymen payambardan burın bu jurt
Zatı diyu ükiminde bolan eken.

Ol Süleymen düniyege tuvıp kelgen,
uday oan düniyyeni tüzik bergen.
«Diyyu, peri, bar januvar boysunsın», dep,
Barmaına iyerge jüzik bergen.

Andan soı diyyu, peri bolıp dupan,
Süleymen payambarmen köp soıan.
ızmetine arlanıp Süleymennin,
Jüzikti aluva oy ılıan.

a Kärım Süleymenge berdi mülük,
Diyyu menen perige saldı bülük.
Jıyılıp Süleymenge bayat ıldı,
Diyyu menen perinin bəri kelip.

Pata bolıp Süleymen taıt urdu,
Diyyu menen perinin moynın urdı.
Soından baraları moyınsunıp,
ol avısırıp ızmetin ılıp turdı.

Diyyuler Süeymennin jeildiler,
Moyınsunıp jüzikke tııldılar.
Moyınsunıp barası Süleymennin
Ayaına bas oyıp jııldılar.

Bu yurtlar eskiden kalmı,
Devlerden savaılıp almı.
Süleyman peygamberden önce bu yurt,
Dev cinsinin ükümündeymi.

Süleyman dünyaya gelmi,
Allah ona dünyayı düzmeyi vermi.
Dev, peri, hayvan itaat etsin diye
5350 Parmaına giyecei yüzük vermi.

Ondan sonra dev, peri duman olmu,
Süleyman peygamberle çok savamı.
Hizmetine utanıp Süleyman'ın,
Yüzüü almayı düşünmü.

Hak Kerim Süleyman'a verdi mülk,
Dev ile periye saldı fitne.
Toplanıp Süleyman'a biat ıldı
Dev ile perilerin hepsi gelip.

Padiah olup Süleyman taht kurdu,
5360 Dev ile perinin boynunu vurdu.
Sonunda hepsi boyun eip,
El balayıp hizmetini edip durdu.

Devler Süleyman'a yenildiler,
Boyun eip yüzüe sıındılar.
Boyun eip hepsi Süleyman'ın,
Ayaına ba koyup toplandılar.

Dünyedeki maʼkulıktıñ bärin aldı,
Ustap alıp kızmetke bärin saldı.
Diyyu, peri jürgen soñ aralasıp,
Adamdarga bek kıyın bolıp qaldı.

Aralasıp bar maʼkulık birge jürdi,
Adamdarga tıgızdıq, tarlık keldi.
Kıyınşılık bizderge boldı göy dep,
Süleymen payğambarğa arız kıldı.

Süleymen halkın bärin şakırdı endi,
Şakırğan soñ qasına bəri keldi.
Adamdardıñ arız tuğrısından,
Maʼlukattıñ bärine habar berdi.

Äy, jurtım, kızmetimdi kıldıñız siz,
Bäriñ birdey jabılıp jürdiñiz siz.
Jer-dalanıñ barşası tolıp ketip,
Adamdarga tarlıktı kıldıñız siz.

Jarlıgımdı esitip bilin, deydi,
Öleşvmenen kızmette turıñ, deydi.
Kızmetimnen artılıp qalgandarıñ,
Mekendi-mekenge jürin, deydi.

Süleymenniñ bul sözün qup aldılar,
Kızmetine jeterlik jan qaldılar.
Diyyu, peri, adam, kıstan, kırttan,
Kızmetten artılganı tarqaldılar.

Dünyadaki mahlukların hepsi aldı,
Ele geçirip hizmete hepsini koydu.
Dev ile peri birlikte olduğı için,
5370 İnsanlara pek zor olup kaldı.

Karışıp olan mahluk birlikte yürüdü,
İnsanlara tıknazlık, darlık geldi.
Bizlere zorluk oldu ya deyip,
Süleyman peygambere şikâyet etti.

Süleyman o zaman halkın hepsini çağırdı,
Çağırınca hepsi yanına geldi.
İnsanların şikâyeti hakkında
Mahlukatın hepsine haber verdi.

Ey yurdum, hizmetimi ettiniz,
5380 Hepiniz birlikte yaptınız.
Yeryüzünün hepsi insanla dolup
İnsanlara darlık ettiniz.

“Emrimi işitip bilin” dedi.
“Ölünceye kadar hizmette durun” dedi.
“Hizmetimle çoğalıp kalanların,
İnsanların yaşadığı mekâna gidin” dedi.

Süleyman’ın bu sözünü kabul ettiler,
Hizmetine yetecek kadar can kaldılar.
Dev, peri, insan, kıştan, kırttan
5390 Hizmetten artanı dağıttılar.

Sözimdi kulağıña salın, deydi,
İktiyar öziñizge alıñ, deydi.
Härkaysıña belgilep jer bereyin,
Tilegen jerleriñe barıñ, deydi.

Januvarlar tarqaldılar här orınga,
Biri anda kettiler, biri munda.
Adamdardıñ mekeni Rabiyy meskün,
Perilerdiñ mekeni Qap tavında.

Qaysıları tiledi dala-şöldi,
Keybirevi dariyya, şalkar köldi.
Qaysı maqlıq ormanda, ağaştıqta,
Härkaysı här jaqqa jöneldi endi.

Jahanşa kele jatıp kördiñ, deydi,
Javhar tavın sen asıp jürdiñ, deydi.
Javhar tavın aşkan soñ, ağaştıqtan
Bizderdiñ qasımızğa keldiñ, deydi.

Burın ol tav mañdayı diyyu eken,
Adamzat ol jerlerde jürmeydi eken.
Andan soñıra Süleymen padişahım,
Qap tavında olarğa kıldı meken.

Süleymen bar maqlıqtıñ şahı erdi,
Düniye- mülikti Qudayım oğan berdi.
Eki aradan ağızdı tereñ dariyya,
Javhargä kelmesin dep diyyulerdi.

“Sözüme kulağınızı açın” dedi
“Seçimi kendiniz alınız” dedi.
Her birinize ölçüp yer vereyim
İstediğiniz yerlere gidin” dedi.

Hayvanlar dağıldılar her tarafa,
Biri oraya gitti biri buraya.
İnsanların mekânı Rabiyy Meskün
Perilerin mekânı Kaf Dağı’nda.

Kimileri istedi bozkırı-çölü,
5400 Birileri ırmağı, uçsuz bucaksız gölü.
Kimi mahluk ormanda, ağaçlıkta,
O vakit her birisi her tarafa yöneldi.

“Jahanşa gelip gördün” dedi,
“Cevher Dağı’nı sen aştın” dedi.
“Cevher Dağı’nı aşınca, ağaçlıktan
Bizim yanımıza geldin” dedi.

Eskiden o dağın öncüsü olan devmiş,
İnsanoğlu o yerlerde yürümezmiş.
Ondan sonra Süleyman Padişah’ım,
5410 Kaf Dağı’nda onlara mekân vermiş.

Süleyman var olan mahlukun şahıydı,
Dünya mülkünü Allah’ım ona verdi.
İki aradan akıttı derin ırmak,
Cevhere gelmesin diye devleri.

Diyyu, peri ap tavına barıp tsti,
Rabiyg mskn düniyege adam kşti.
Fakat munda ş kisi aldık bizder,
Bizge ızmet ıldırđı barşa kustı.

aliyfa bolıp ş kisi aldık munda,
şevmizdin şaharı[mız] ş orında.
Sondan beri ustarğa patşah bolıp,
kim ılıp turamız osı künde.

Andan mağan Margışah: Balam, dedi,
Aralayık baqtardı tamam, dedi.
Barşah jerin baqtardıñ ıdırayık,
Krgizeyin ızıqtar sağan, dedi.

Andan soñ Margışahpen jrip keldik,
Baqtardı aralap seyil ettik.
Hr saray, ujıralardı aşıp körip,
Hraysında tamaşah körip ttik.

At penen arıstannıñ suvretterin,
Altın menen kümisten ılğan brin.
Suvretterin tağı da jml ustıñ,
Tamaşah ılıp kördik barşaların.

Düniyyede ba körmedim mundayın up,
Neşeh trli nakıştar, suvretter kp.
akpası temir eken bir saray var,
Bira onı aşıp ol krgizgen jok.

Dev, peri Kaf Dağı'na varıp düştü,
Rabiyg Meskn dünyasına insan gçt.
Fakat burada üç kişi kaldık biz,
Bize hizmet ettirdi bütün kuşu.

Halife olup üç kişi kaldık burada,
5420 çmzn şehri üç tarafta.
O zamandan beri kuşlara padişah olup,
Hkmedip duruyoruz bu günlerde.

O zaman bana Margışah: "Evladım" dedi,
"Dolaşalım baqları tamamen" dedi
"Her yerin baqlarını gezelim
Göstereyim ilginçlikler sana" dedi.

Ondan sonra Margışah'la yürüyüp gittik,
Baqları gezip seyrettik.
Her saray, acayıplıkları görüp
5430 Hepsinde tamaşah görüp geçtik.

Atla aslanın suretlerini,
Altınla gümüşten yapılmış hepsi.
Suretlerini de cümle kuşun,
Seyredip gördük hepsini.

Dünyada ba görmedim bunun gibi güzel,
Nice türlü nakışlar, suretler güzel.
apısı demirden bir saray var,
Fakat onu aıp yok gören.

Ol saraydıñ kasına aldı barıp,
Temir akpa bektilgen zamok salıp,
Suradım men: Äy, ata, bu esikti
Ne sebepten aşpaysıñ kiltindi alıp?

Aşılmaydı bu esik, balam, dedi,
Körgenderiñ boladı sağan, dedi.
Aşıp onı körgizsem heş jaramas,
Bek buzılar köñiliñ jaman, dedi.

Balam, benim tağı bar sağan sözim,
Tañ atқан soñ jüremim benim özim.
ustarğa sayahatқа ketemin men,
Jalğıziñ kalarmısıñ, munda öziñ?

Balam, dedi, tilimdi alarmısıñ,
Jalğıziñ osı jere alarmısıñ?
almasañ jalğız seni us mingizip,
Jibersem öz jeriñe bararmısıñ?

Ol us seni mingizip alsın, dedi,
Uşıp Rabiyg mäskünge barsın, dedi.
Seni tañıp, sol usқа bekiteyin,
Öz jeriñe aparıp salsın, dedi.

Alıs koy Rabiyg mäskün munan, dedi,
iyın körseñ ketüvdi anda, dedi.
Heşbir jaққа burılmay tävekel dep,
Otırasıñ jeti күn sonda, dedi.

Sarayın yanına aldı varıp,
5440 Demir kapı kapatılmış kilit takıp,
Sordum Ey Ata bu eşiğın,
Neden açmıyorsun kilidini alıp?

“Açılmaz bu eşik evladım” dedi.
“Gördüklerin yeter sana” dedi.
“Açıp onu göstersem hiç yaramaz,
Pek kötü yozlaşır gönlün” dedi.

Balam benim de var sana sözüm,
Tan aydınlanınca ben giderim.
uşlara seyahate giderim
5450 Yalnız kalır mısın burada kendin.

Balam dedi, sözüme kulak asar mısın,
Yalnız o yerde kalır mısın?
Yalnız kalmazsan seni uşa bindirip
Göndersem kendi yerine varır mısın?

“uş seni bindirip alsın” dedi,
“Uçup Rabiyg Meskün’e varsın” dedi.
“Seni tanıtıp, o uşa bağlayayım,
Kendi yerine götürüp bıraksın” dedi.

“Uzaktır Rabiyk Meskün buradan” dedi,
5460 “Zordur gitmek oraya” dedi.
“Hiçbir tarafa dönmeden tevekkül deyip
Oturasın yedi gün orada” dedi.

Jeti künsiz, balam, men kele almaspın,
Kıyıp seni bu jerde köre almaspın.
Jüretuğın vağdamız bolıp qaldı,
Keşigip, balam, munda tura almaspın.

Kiltiñ bärin bereyin sağan, dedi,
Kıday özi saqtasın aman, dedi.
Erikseñ, seyil kılıp kıjıralardı
Aşıp-aşıp körersiñ, balam, dedi.

Ol bir temir esikten bezin, dedi,
Zinhar tında bu aytқан sözim, dedi.
Onı aşıp kıarsañ, soñğı künde
Ökinişke qalarsıñ öziñ, dedi.

Kılıp mağan Margıśah nasiyhattı,
Amandasıp kıstargā jürip ketti.
Balkıyyam-av, «kıyınşılıq körmeydi» dep,
Oylamay tursıñ- ay men ğaripti.

Margıśah kıstargā jürip ketti,
Sarayğa jalğız tastap men ğaripti.
Ğapıl qalma, anlap tur, Şahıymaran,
Jamsıbқа aytıp otır hikayattı.

Hikayattı söyledi Şahıymaran
Jamsıbқа Balkıyya men Jahanşadan.
Orta arada Fahredıyn sözın bölip,
Añlasın dep aytadı munı sağan.

Evladıñ yedi gün olmadan gelmeyeceğim
Dönüp seni burada görmeyeceğim.
Gideceğim zaman geldi,
Gecikip evladıñ burada duramayacağım.

“Anahtarların hepsini vereyim sana” dedi
“Allah korusun” dedi.

“İstersen, seyredip hücreleri

5470 Aşıp aşıp görürsün evladıñ” dedi.

“Bir demir eşikten vazgeç” dedi.
“Özellikle dinle bu söylediğimi” dedi.
“Onu aşıp baksan, son günde
Pişmanlığa kalırsın kendin” dedi.

Edip bana Margıśah nasihatı,
Vedalaşıp kışlara gitti.
Ey Balkıyya’m zorluk görmeydi diye,
Düşünmeyesin ben ğaribi.

Margıśah kışlara gitti,
5480 Sarayda yalnız bırakıp ben ğaribi.
Gafil olma, kulak ver Şahmaran,
Jamsıb’a anlat hikayeni.

Hikâyeyi söyledi Şahmaran,
Jamsıb’a Balkıyya ile Jahanşa’dan.
Ortasında Fahrettin sözünü kesip
Kulak versin diye söyledi bunu sana.

Jahanşa Balkıyyağa aytadı söz:
Ol sarayda men endi qaldım jalğız.
Jalğız basım baqşada erikken soñ,
Tağı seyil kılmaqqa oyladıq biz.

İşim küydi, sabırğa jaramadım,
Kelip tüsti köñilge qapalarım.
Köterilip köñilim tävir bolmas da dep,
Tağı şığıp baqşanı araladım.

Aralap kezip jürdim türlü jaqqa,
Pärvardigar Qudayım, öziñ saқта.
Jüre-jüre tağı da kelip qaldım,
Körindi bağanagı temir qakpa.

Oyladım Margışahı ketti dedim,
Köp nasiyhat ol mağan etti dedim.
Ğajap-av, bu esikte ne bar eken,
Nege mağan «kirme» dep ayttı dedim.

Oyladım aşıp anda kireyin dep,
İşinde ne bar eken, bileyin dep.
Özgeniñ tamaşasın körip edim,
Munıñ da tamaşasın köreyin dep.

Qaza degen pendege keledi eken,
Asıl tağdır Qudadan boladı eken.
Tağdır jetip Qudaydan qaza bolsa,
Özine sebep özi kıladı eken.

Jahanşa Balkıyyaya söyledi söz
O sarayda o vakit kaldım yalnız.
Yalnız başıma bahçede sıkılınca
5490 Yine dolaşmayı düşündük biz.

İçim yandı, sabredemedim,
Gelip düştü gönüle endişelerim.
Neşem yükselip iyi olmaz mı diye
Çıkıpta bahçeyi dolaştım.

Gezip dolaştım türlü tarafı,
Perverdigar Allah'ım, sen koru.
Yürüye yürüye geldim,
Göründü deminki demir kapı.

Düşündüm Margışah'ı, gitti dedim,
5500 Çok nasihat o bana etti dedim.
Acayip ya bu eşikte ne varmış
Niye bana “girme” diye söyledi dedim.

Düşündüm açıp onu gireyim diye,
İçinde ne varmış, bileyim diye.
Diğerlerinin temaşasını görmüştüm,
Bununda temaşasını göreyim diye.

Kaza denilen kula gelirmiş,
Asıl taktir Allah'tan olurmuş.
Taktir gelip Allah'tan kaza olsa
5510 Kendine sebep kendi edermiş.

Ol esikti men aşip enip kirdim,
Bir bakşa işine jürip kirdim.
Türli- türli ağaşı, jemisteri,
Ziyada ğajayıptar anda kördim.

Düniyede bakşa bolar osınday-aķ,
Ortasında saray bar kümisten aķ.
Appaķ saray bakşanıñ ortasında,
İşinde kurılıptı javhardan taķ.

Oyladım Margışah mekenderin
Kılğan eken sonday jerde avlaķ.
Margıřahıñ mülkine ğayran ğalıp,
Töñirektep jürdim men oğan bağıp.
Ol saraydıñ artında tağı kördim,
Savlap bir özen suv turar ağıp.

Aspannan üş köğerşin tüsip keldi,
Ol saraydıñ işinen keşip keldi.
Ķarasam, köğerşinniñ üşevi de,
Turalap mağam ğaray uşıp keldi.

Köğerşinder kelgenin körip aldım,
Ol saraydıñ aldına tasalandım.
Sığalap ol saraydıñ tasasınan,
Ķonar ma eken bular dep közim saldım.

Köğerşinder körgen joķ ğaribiñdi,
Üşevi de kelip ol taķķa ğondı.
Üşevi de silkinip üş kız boldı,
Körkemdiği ğaratpas ay men kündi.

O eşiği ben açıp girdim
Bir bahçe içine yürüyüp girdim.
Türlü türlü ağacı, yemişleri
Daha fazla acayıplikler orada gördüm.

Dünyada bahçeler olur bunun kadar,
Ortasında saray var gümüşten ak.
Bembeyaz saray bahçenin ortasında,
İçinde kurulmuş cevherden taht.

Düşündüm Margışah'ın mekanını,
5520 Yapmış o kadar uzak yere.
Margışah'ın mülküne hayran kalıp,
Çevresinden yürüdüm ona bakıp.
Sarayın ardında da gördüm,
Şırıldayıp akan bir ırmak bulunmaktadır.

Gökyüzünden üç güvercin indi,
Sarayın içinden geçti.
Baksam, güvercinin üçü de
Doğrulup bana doğru uçup geldi.

Güvercinlerin geldiğini gördüm,
5530 Sarayın altına gizlendim.
Gözetleyip sarayın köşesinden,
Konar mı bunlar diye göz attım.

Güvercinler görmedi bu zavallıyı,
Üçü de gelip tahta kondu.
Üçü de silkinip üç kız oldu
Görkemliği göz kamaştırır ay ile günü.

İkhtiyyattı kıldılar eki ülken kız,
Bir-birine söyleyip aytadı söz:
Bekinip turğan bu jerde jan bolmasın,
Töñiregin saraydın қарayıқ biz.

Üşinşi kız jasırax siñlileri:
Bu jerde, deydi, periniñ seyilderi.
Bizden başka bu jerge kim keledi? dep,
Қарatuvğa barmadı könilderi.

Bu қызdar körmediler men bayğustı,
Kiyimin, köylekterin bärin şeşti.
Javharmen ziynattağan aljaymalar,
Aldarına jabınıp suvğa tüsti.

Denelerin körgen soñ, ketti huzur,
Közimnen қарatpaydı küyi nur.
Kişi қızı begirek көркем екен,
Bolsa-bolar sonday-aқ jannatta ҳor.

Bu қандаyin bulbul қus, bu қандаy гүл,
Көрүвге көз қалмас-tı, bilmek түgil.
Қопарılıp, kozғalıp sol saғatta
Kişi қызға ketti гоy bizdiñ көñil.

Ol қızdı көргennen soñ, boldım ғаşıқ,
Ақılımнан adasıp, қaldım sasıp.
Biyhüş bolıp, sol jerde жіғıldım men,
Маһabbatı ol қızdın һadden asıp.

Tedbirli davrandılar iki büyük kız,
Birbiriyle söyleşip söyledi söz;
Kapalı olan burada can olmasın
5540 Sarayın çevresine bakalım biz.

Üçüncü kız gizleyerek ablaları:
Bu yerde dedi, perinin yürüyüşleri,
Bizden başka bu yere kim geliyor deyip,
Bakmaya gitmedi gönülleri.

Bu kızlar görmediler ben zavallıyı,
Giyimini, gömleklerini hepsi çıkarttı.
Cevherle ziynetlenmiş örtüleri,
Önlerine örtüp suya girdi.

Tenlerini gördükten sonra gitti huzur,
5550 Gözü kamaştırır güzelliği.
Küçük kızı oldukça görkemliymiş
Olsa olur onun gibi cennette huri.

Bu hangi bülbül kuş, bu hangi гүл;
Görmeye göz kalmazdı, bilmek деğil.
Koparılıp, kımıldatıp o saatte
Küçük kıza gitti ya bizim gönül.

O kızı gördükten sonra oldum aşık.
Aklımı kaybedip, kaldım şaşıp.
Beyhude olup, orada yığıldım
5560 Sevgisi o kızın haddini aşıp.

Maħabbatı ol kızdıñ aķılımdı alıp,
Esim avıp ķalıppın sonda talıp.
Olar şıgıp ol suvdan, taķıtta oynap
Kiyimderin kiyip alıp ketken ķalıp.

Κızdar oynap takıttan ķalģan ketip,
Men ketippin jeti kūn talıp jatıp.
Jeti kūnnen soñ endi Margıřah
Κustarınan kelipti bizge ķaytıp.

Jeti kūnde Margıřah ķaytıp kelgen,
Baķşalardıñ işine kelip kirgen.
Körmegen soñ Margışah men ģaripti,
Κayda ketti eken dep izdep jürgen.

Meni izdep Margışah jürgen endi,
Κujıra sayın ķarap ol körgen endi.
İzdep- izdep heş jerde tappaģan soñ,
Jıldam temir ķaķpaģa kelgen endi.

Jıldam temir ķaķpanı aşıp kirgen,
Talıp jat[ķan] jerimde meni körgen.
«Häy, buģan obal bolıp ķalıptı», dep,
Salkın suymen ķasıma kelip jetken.

Salkın suvdı betime benim şaşıp,
Bir vaķıtta ķaradım közimdi aşıp.
Suvdan şıgıp ol kızdar ketip ķalģan,
Margışahı ķasımda otır sasıp.

O kızın sevgisi aķlımı almış,
Aķlım gidip orada kendimden geķmiřim.
Onlar sudan ķıkıp, taħtta eģlenmiř
Giyimlerini giyip oradan ģitmiř.

Κızlar eģlenerek taħttan uzaklaşıp,
Ben de ģitmiřim yedi ģün uykuya dalıp.
Yedi ģünden sonra o vakit Margışah
Κuřlarıyla gelmişti bize dönüp.

Yedi ģünde Margışah gidip dönmiş,
5570 Bahķelerin içine gelip ģirmiř.
Görmeyince Margışah ben ģaribi,
Nereye ģitti diye aramış.

Beni arayıp Margışah yürümüş,
Ücra vadiye bakıp ģörmüř.
Araya araya hiķbir yerde bulamayınca,
Hemen demir kapıya gelmiş.

Hemen demir kapıyı aķıp ģirmiř,
Dalıp ģittiģim yerimde beni ģörmüř.
Hey, buna ziyan olmuş deyip,
5580 Serin suyla yanıma gelmiş.

Serin suyu yüzüme saķıp,
Bir vakitte baktım ģözümü aķıp.
Sudan ķıkan o kızlar ģitmiř,
Margışah yanımda oturur şaşıp.

Margışah amandasıp: Balam, dedi,
Men kelgenşe turdın ba aman, dedi.
Biyhuş bolıp bek jüdep qalıpsın [goy],
Körindi me birdeme sağan, dedi.

Ata, dedim, bek jaman istedim men,
Meñnatka özimdi tastadım men.
İşimdegi dertimdi izhar kılıp,
Ärbaylar aytuvğa bastadım men.

Rubai

Jürip bu jerde men jalğız,
Körindi mağan bir gül jüz,
Tüsim desem, emes-ti tün,
Edi tal tüste, däl kündiz.

Halimdi aytayın sizge,
Körindi vaqıyğa bizge,
Biynakah körinip közge,
Güya joq boldı bir juldız.

Bu sarayğa kelip qalıp,
Gözäl mañbübke köz salıp,
Onı körgeñ sağıt talıp,
Biyhuş bolıp jıgıldık biz.

Jahanda men jürippin köp,
Mundaydı körgeñim heş joq.
Munıñ kebi gözöl mañbub,
Galamda bolmağay bir kıız.

Margışah selamlaşıp: “Evladım” dedi.
“Ben gelinceye kadar kaldın mı sağ” dedi
“Sarhoş olup pek bitkin kalmışsın ya,
Göründü mü bir şey sana” dedi.

Ata dedim pek kötü yaptım,
5590 Kendimi mihnete attım.
İçimdeki derdi açığa çıkartıp,
Rubailer söylemeye başladım.

Rubai

Gelip buraya ben yalnız,
Göründü bana bir gül yüz.
Düşüm desem değildi gece,
Tam öğleyindi, tam gündüz vakti.

Halimi söyleyeyim size,
Göründü olay bize.
Zamansız görünüp göze,
5600 Güya yok oldu bir yıldız.

Bu saraya gelip
Güzel sevgiliye bakıp
Onu gördüğüm an dalıp
Sarhoş olup yıgıldım.

Cihanda ben gezmişim çok,
Bunun gibi gördüğüm hiç yok.
Bunun gibi güzel sevgili,
Dünyada olmayan bir kıız.

Temir esikterden enip,
Körp bir joldı kez kelip,
Jüregim boldı ot küyip,
Onı söndirmegey qar, muz.

Ėajap bu bir, peri me eken,
Jäne munda keler me eken,
Benim Ėalim biler me eken,
Söyler me eken menge bir söz.

Jüsip-ZıliyĖa ne degen,
Key Mäjnun Leylini süygen,
Munıñ kebi bolar ma eken,
Mağan uksamağay heş jüzi.

Bu FaĖrediyñ perizattıñ
Onıñ mağtap kämiylatın,
Jahanşanıñ Ėikayatın
Jayıp jurtĖa jaza-dür söz.

Ata, endi kögerşinder keler me eken,
Tağı kelip ol suvĖa kirer me eken?!
Va, dariyĖa, bu turĖan Ėarip balañ
ĖayĖısının sarĖayıp öler me eken.

Mağan, ata, ne sizden därmen, dedim,
Dertime bolar ma eken därmen, dedim.
Olar kelip közime bir körinse,
Ėalmas edi heş mende arman, dedim.

Demir eşiklerden inip,
5610 Görüp bir yolu rast gelip.
Yüregim ateş oldu yanıp,
Onu söndüremez kar, buz.

Acayip bu bir peri miymiş,
Yine buraya gelir miymiş?
Benim halimi bilir miymiş?
Bana bir söz söyler miymiş?

Yusuf Züleyha ne demiş,
Kimi Mecnun Leyla'sını sevmiş.
Bunun gibi olur muymuş,
5620 Bana benzemiyor hiç yüzü.

Bu Fahrettin perilerin
Güzelliğini övüp
Jahanşa'nın hikayesi
Halk arasında yayılması için yazar.

Ata, şimdi güvercinler gelir miymiş,
Yine gelip suya girer miymiş?
Yazık bu duran Ėarip evladın,
ĖayĖısıyla sararıp ölür müymüş?

“Ata bana ne (olur)sizden derman” dedim
5630 “Derdime olur muymuş derman” dedim.
Onlar gelip gözüme bir görünse,
Kalmazdı hiç bende hayal dedim.

Tilimdi almay kılıpsıñ jaman, dedi,
Aytıp edim men sağan, balam, dedi.
Ğaşık bolğan mañbubıñ tabılmasa,
Em bolmaydı jahanda sağan, dedi.

Endi, balam, vayımıñ kem bolmas-tı,
Dertiñe seniñ bir de em bolmas-tı.
Sol körgen perizاتیñ körinbese,
Ğalamda bir kız sağan teñ bolmas-tı.

Ata dedim, ruksat ber, keteyin men,
Bu jahandı kıdırıp biteyin men.
Bu jahandı kıdırıp, tamam izdep,
Ömirimdi soğan sarıp eteyin men.

Äy, balam, beri mağan karañ, dedi,
Ğaşık bolğan kızıñ ol seniñ peri.
Ataları periniñ padişası,
Heşkimge mağlum emes onıñ jeri.

Üşevi de bir tuvğan, bäre suluv,
Ülken kızdıñ Dahiyşa atı-dür bu.
Kamar Banu deyürler ortanşısın,
Kiçi kızdıñ atı-dür Şämsi Bunu.

Şämsi Banu deyürler kiçi kızğa,
Onıñ aşığı tüsip-dür köñiliñizge.
Kögerşin bolıp, uşıp jılında bir,
Kelip tüsip şomılar ol havızğa.

“Sözümü dinlemeyip etmişsin kötülük” dedi
“Söylemiştim ben sana evladım” dedi.
“Âşık olduğun sevgilin bulunmasa
Şifa olmaz cihanda sana” dedi.

Şimdi evladım, endişen eksik olmaz,
Derdine senin bir de çare olmaz.
O gördüğün perin görünmese,
5640 Alemde bir kız sana eş olmaz.

Ata dedim, izin ver gideyim
Bu cihanı tamamen dolaşayım.
Bu cihanı dolaşıp arayarak,
Ömrümü onun için harcayayım.

“Ey evladım, bana doğru bak” dedi.
Senin âşık olduğun o kızın peri
Ataları perinin padişahı
Hiç kimse bilmez onun yerini.

Üçü kardeş, hepsi güzel,
5650 Büyük kızın Dahiyşa adı bu,
Kamar Banu derler ortancasına,
Küçük kızın adı Şemsi Banu

Şemsi Banu derler küçük kıza,
Onun aşkı düşmüştür gönlüne.
Güvercin olup uçup yılda bir,
Gelip suya girerler o havuza.

Mezgili bolğannan soñ, Jahanşam-ay,
Jılında bir ketemin kúska qaray.
Olar kelip ol suvğa şomıladı,
Avlaq bolıp qalğanda bağı-saray.

Kızdardıñ bări körkem, bări zerek,
Şämsı banu bärinen körkemirek.
Estigen soñ bu sözdi nizam ettim,
Buringıdan ziyada kündi jürek.

Va, dariyğa, Şämsi banu
Aldı benim aqılımı,
Ğarip bolğan künde,
Şämsi-aya, üyirdim köñilimi.

Husniydiñ bağına qarap,
Köñilim ketti tarap,
Aqılım boldı ħarab,
Benniya üyirdim köñilimi,

Aşık dertteri tolıp,
Sargayıp jüzim solıp,
Va ben Mäjnun bolıp,
Leyli-ya, üyirdim köñilimi.

Aşık şarabın içip,
Mas bolıp qaldım tüşip,
Düniye va maldan keşip,
İğama-ya üyirdim köñilimi.

Zamanı olunca Ey Jahanşa,
Yılda bir gidiyorum kuşa.
Onlar gelip o suya giriyor,
5660 Bağ-saray uzak olup kaldığında.

Kızların hepsi görkemli hepsi zeki,
Şemsi Banu hepsinden görkemli.
İşitince bu sözü düzenledim
Yürek önceden ziyade yandı.

Yazık, Şemsi Banu
Aldı benim aklımı.
Garip olunan günde
Şemsi'ye kaptırdım gönlümü.

Hüsni'nin bağına bakıp,
5670 Gönlüm dağıldı.
Aklım oldu harap,
Benniy'a kaptırdım gönlümü

Aşık dertleri dolup,
Sarıp yüzüm solup,
Ve ben de Mecnun olup,
Leyla'ya kaptırdım gönlümü.

Aşk şarabını içip,
Sarhoş olup kaldım düşüp,
Dünya ve maldan geçip,
5680 İğama'ya kaptırdım gönlümü.

Söyley almay sözimi,
Aşa almay közimi,
Ėarık kılar özimi,
Dariyyağa üyirdim könilimi,

Mäjnun Ėaşıķ Lâyli-ya,
Jahanşa ol Şämsî-ya,
Fahrediyn der zikir iylä
Muvllä-ya üyirdim könilimi.

Sizge kerek bu sözdi añlamaĖa,
Ėapıl bolıp turmañız Ėur dalağa.
Osı sözdiñ barşasın zarı kılıp
Aytıp otır Jahanşa Balkıyyağa.

Äy, Balkıyya, könilimde ĖayĖı bitip,
Aşıķpenen sarĖayıp reñim ketip,
Tağı bir onıñ jüzin körem be dep,
Bir jıl anda baylanıp Ėaldım kütip.

Onıñ aşığı küydirdi men Ėaripti,
Zarlıkpenen ol bir jıl tamam ötti.
JıyılĖan Ėustarına MarĖışahınıñ
Ketetuğın mezgili kelip jetti.

Köresim kelip kızdı sağındım men,
MarĖışahınıñ moynına sarıldım men.
Äy, ata, mağan raķım Ėılıñız, dep,
Tağı da MarĖışahıĖa jalındım men.

Söyleyemem sözümü,
AĞamam gözümü,
Mutlu eder özümü,
Derya'ya kaptırdım gönlümü.

Mecnun aşık Leyla'ya,
Jahanşa da Şemsi'ye,
Fahrettin der zikir Ėare
Mevla'ya kaptırdım gönlümü.

Size gerek bu sözü anlamaya,
5690 Gafil olup oturmayın kuru ovaya.
Bu sözün hepsini tasalanıp,
Söylüyor Jahanşa Balkıyya'ya.

Ey Balkıyya, gönlümde ĖayĖı olup,
Aşķla sararıp rengim gidip.
Bir kere daha onun yüzünü göreyim diye,
Bir yıl orada bağlandım bekleyip.

Onun aşķı yaktı ben Ėaribi,
O bir yıl tasayla ĖeĖti.
Toplanan kuşlarına MarĖışah'ın,
5700 Gideğeği zaman gelip Ėattı.

Göresim gelip kızı özledim,
MarĖışah'ın boynuna sarıldım.
Ey ata bana merhamet et deyip
Daha da MarĖışah'a yalvardım.

Ata, dedim, balaña raķım kılıp,
Kiltiñizdi ƙaldırşı tağı berip.
Ruķsat berip kiltiñdi ƙaldırmasañ,
Hālak bolıp ƙalarım munda ölip.

Ol baķta tosıp onı küteyin men,
Añdıp turıp ol ƙızdı tutayın men.
Jıldan beri bu küygen jüregimdi
Söydirip, muratıma jeteyin men.

Şırağım-av, ol baķta ƙalıp, deydi,
Tosıp onı turamısıñ bağıp, deydi.
Onı, balam, jüz kisi ustamaydı,
Jalğız onı ustarsıñ nağıp, deydi.

Ata, oğan jüz kisi ƙayda, dedim,
Olay bolsa joķ eken payda, dedim.
Ol ƙızdñ jalğız özin ƙaldıruvğa
Bolar ma eken bir amal-ħayla? dedim.

Perilerdi adamzat tuta almaydı,
Heşkimniñ oğan küşi jete amaydı.
Biraķ onıñ köylegin tüsirip alsañ,
Onı tastap jürip ol kete almaydı.

Ruķsat bar ma, ata, mağan, dedim,
Olar kelse ħavızğa taman, dedim.
Şomılğanda koylegin alıp ƙaşsa,
Ƙay etedi bu ģarip balañ? dedim.

Ata dedim, evladına merhamet et,
Anahtarınızı yine bırak bana verip.
İzin verip anahtarını almasan,
Helak olup ƙalırım burada ölüp.

O bağda bekleyip onu gözleyim,
5710 İzleyip o kızı tutayım.
Bir yıldır bu yanan yüreğimi,
Söndürüp, muradıma ereyim.

“Yavrum, o bağda ƙalıp” dedi,
“Duracak mısın onu bekleyip” dedi.
“Balam onu yüz ƙişi yakalayamadı,
Yalnız onu nasıl yakalarsın” dedi.

“Ona, Ata yüz ƙişi nerde” dedim,
“Öyle olsa da yokmuş fayda” dedim.
“O kızın yalnız kendi ƙalınca,
5720 Olur muymuş bir çare” dedim.

Perileri insanoğlu tutamadı,
Hiç kimsenin gücü ona yetemedi.
Ama onun gömleğini düşürüp alsan,
Onu bırakıp o gidemez.”

“İzin var mı ata bana” dedim
“Onlar gelse havuza doğru” dedim.
“Suya girdiğinde gömleğini alıp kaçsa
Ne ederdi bu ģarip balan?” dedim.

Balam, benim sözime kulağıñ sal,
Ala alsañ sen onıñ köylegin al,
Köylekti tastap ol, sirä, ketpes,
Sonday başka kılatın heş jok amal.

Näsip bolıp köylegi tüsse kolda,
Balam, tağı sen andan gafil bolma.
Köp jalınıp, jalbarıp surar ol kız,
Berik bol, heş köylekten ayırılma.

Berseñ kaşıp, köylegin alıp keter,
Öziniñ maķamına batırıp jeter.
Kaytıp ömiriñ barınşa köre almassıñ,
Köñiliñe kaygını salıp keter.

Margıśah mağan kıldı nasıyhattı,
«Al, balam» dep koluma berdi kiltti.
«Balam, seni Qudayǵa tapsırdım», dep,
Amandasıp kustarǵa jürıp ketti.

Ata ketti, men anda jalǵız qaldım,
Ol bir temir esikke jürıp bardım.
Esigin aşıp tağı da ol saraydıñ,
Jasırınıp bir jerinde turıp aldım.

Jeti kün tosıp onı baǵıp turdım,
Här tarapqa közimdi salıp turdım.
Jeti künnen keşigin kelmegenge
Köñilim ketip hazanıǵa qalıp turdım.

Balım benim sözüme kulağını sal,
5730 Alabilirsen sen onun gömleğini al.
Gömleği bırakıp o herhalde gitmez
Ondan başka yapacağın yok çare.

Nasip olup gömleği ele geçirsen,
Balam, orada gafil olma sen.
Çok yalvarıp yakarır o kız
Kararlı ol, hiç ayrılma gömlekten.

Verirsen, gömleğini alıp kaçıp gider,
Kendi makamına varıp yeter.
Dönüp ömrün boyunca göremezsın,
5740 Gönlüne kaygını salıp gider.

Margıśah bana etti nasihati,
“Al evladım” deyip elime verdi anahtarı
“Evladım seni Allah’a havale ettim” deyip
Vedalaşıp kuşlara gitti.

Ata gitti ben orada yalnız kaldım,
Demir bir eşiǵe yürüyüp vardım.
Eşiǵını aşıp da o sarayın,
Gizlenip bir yerinde durdum.

Yedi gün bekleyip bakıp durdım,
5750 Her tarafa göz atıp durdım.
Yedi gün geçip de gelmeyince,
Gönlüm gidip hezeyana uğradım.

Jeti kündeý küzettim erte- keşin,
Balkıyya, aňlap otır, sözderim şın.
Jeti künnen soň endi bir waqıtta
Aspannan uşıp keldi üş kögerşin.

Üş kögerşin kız bolıp kelip tüsti,
Havızdın jağasında şeşinisti.
«Bayқаңыз, munda adam bolmasın», dep,
Bir-birine қарасıp söz söylesti.

Kişi kızğa aytadı eñ ülken kız:
Töñirekke köziñizdi salıñız siz,
Sıgalap turğan bizdi jan bolmasın,
Adam körip maskara bolmayıq biz.

Apasına söyledi Şämsi Banu:
Äy, apa, bolmaytuğın bir söz göy bu,
Bizden başқа bu jerde ne jan bolsın,
Nege kerek bizderge қавiptenuv.

Ne degen jan jerge keler, deydi,
Perilerge қайтıp [ol] tiyer, deydi.
Kelse adam, bizderge ne қılsın ol,
Azar bolsa қушақтаp süyer, deydi.

Üşevi de kiyimin şeşti bular,
Ol havızdın işine tüsti bular.
Üşevi de oynasıp suv шаşıratıp,
Bir- biriniñ üstine шаştı bular.

Yedi gün boyunca bekledim sabah akşam
Balkıyya, anla sözlerim asıl.
Yedi gün vakit geçtikten sonra
Gökyüzünden uçup geldi üç güvercin.

Üç güvercin kız olup indi,
Havuzun kenarında soyundu.
Bakın, burada insan olmasın diye,
5760 Birbirlerine bakıp söyleşti.

Küçük kıza söyledi en büyük kız:
“Etrafa göz at sen,
Bizi gözetleyip duran biri olmasın
Birisi görüp maskara olmayalım.”

Ablasına söyledi: Şämsi Banu
“Ey abla, Olmayacak bir söz ya bu
Bizden başқа bu yerde ne biri olsun
Ne gerek bizlere şүphelenmek.”

Ne diye biri buraya gelir” dedi,
5770 “Perilere dönüp değer” dedi.
“Gelse insan, bizlere ne yapsın o
En fazla kucaklayıp öper” dedi.

Üçü de elbiselerini çıkardılar,
Havuzun içine indiler.
Üçü de oynasıp su sıçratıp,
Birbirlerinin üstüne saçtılar.

Men turıp akırındap qadam bastım,
Köylekke [taman] jürıp jaqındastım.
Olar suvğa şomılıp oynaqanda,
Şämsı kızdıñ köylegin alıp qaştım.

Bir vaqıt keyingi jaqqa qaradık biz,
Köylekti alğanımdı körıp üş kız,
Suvdan şıgıp, umtılop köylegine
Jügiristiler üşevi birdey tegis.

Köylegin kiyip alıp ol eki kız,
Uşıp ketti bir ärip söylespey söz.
Kiyetuğın köylegi bolmağan soñ,
Şämsı banu sol jerde qaldı jalğız.

Şämsı banu jalbarıp zarlıq etti,
Va, dariyğa, basıma sözi jetti.
Jalañaş ol uyalıp tura almadı,
Suv işine qaytadan enip ketti.

Qızdñ suvğa kirgenin közim kördi,
Jiyegine ol suvdñ bardım özim.
Jıldan beri aşığında küygenimdi,
Söyledim köñlimdeki bolğan sözim.

Jalbarıp bek zarladı mağan bu kız:
Ağa-eke, köylegimdi beriñiz siz.
Zarlığına titiredi denelerim,
Mağbubimiz bolğanğa ayadık biz.

Ben durup yavaşça adım attım,
Gömleğe doğru yürüyüp yakınlaştım.
Onlar suya girip oynadıqında,
5780 Şemsi kızın gömleğini alıp kaçtım.

Bir vakit arkadan gözetledik,
Gömleği aldığımı görüp üç kız.
Sudan çıkıp atılıp gömleğine,
Koşuştular üçü de aynı zamanda

Gömleğini giyip o iki kız,
Uçup gitti bir harf söylemeden söz.
Giyeceği gömleği olmayınca
Şemsi Banu orada kaldı yalnız.

Şemsi Banu yalvarıp ağladı,
5790 Eyvah, başıma sözü geçti.
Çıplak utanıp duramadı,
Su içine yeniden girdi.

Kızın suya girdiğini gözüm gördü,
Kenarına suyun vardım kendim.
Bir yıldır aşkımdan yandığımı
Söyledim gönlümdeki olan sözü.

Yalvarıp pek ağladı bana bu kız:
“Abi-baba, gömleğimi veriniz siz.”
Ağlamasına titiredi tenlerim,
5800 Sevdığımız olmasına esirgedik biz.

Äy, gözelim, maħbubim benim, dedim,
Mağan sen raķım kılın, dedim.
Aķılım ketip, biyhuş bolıp jıgıldım men,
Gül jüziñdi körgende seniñ, dedim.

Äy, köñilimniñ şattıǵı, közim nurı,
Seniñ jüziñ mısalı ujmaķ nurı,
Bir jıl boldı aşıǵında küygenmin men
Kara-sāna köz salıp mağan tura.

Javap berip: Äy, benim közim, deydi,
Söyleytuǵın bek jaķsı söziñ, deydi.
Suvdan şıǵıp kiyimim kiyineyin,
Armanıraķ barıp tur öziñ, deydi.

Köresiñ ğoy jalañaş öziñ bizdi,
Kiyimmenen jabayık özimizdi.
Andan soñıra aytatın söziñ bolsa,
Aytarsız aytatuǵın söziñizdi.

Alışķaraķ men endi ketip turdım,
Kiyingenşe sabırdı etip turdım,
Kiyimin kiygen soñ, kasımızǵa
Keler me dep köz salıp kütip turdım.

Kiyingen soñ, ķasıma keldi benim,
Hal-aħvalım surasıp bildi benim.
Kant penen baldan tātti sözdermenen
Söylesip jüregimdi tildi benim.

“Ey güzelim, sevgilim benim” dedim
“Bana sen acı” dedim.
“Aklım gidip, sarhoş olup yıǵıldım
Gül yüzünü görünce senin” dedim.

Ey gönlümün neşesi, gözümün nuru,
Senin yüzünün misali cennet nuru.
Bir yıl oldu aşkından yandım,
Baksana göz atıp bana doǵru.

Cevap verip: “Ey benim gözüm” dedi.
5810 “Söylediǵın pek güzel sözün” dedi.
“Sudan çıkıp giysimi giyeyim
Biraz uzak dur sen” dedi.

Göreceksin ya çıplak kendin bizi
Giysiyle kapayalım özümüzü.
Ondan sonra söyleyeceǵın sözün varsa
Söylersin söyleyeceǵın sözü.

Ben o vakit uzaklaştım
Giyinene kadar sabrettim.
Giysisini giyince, yanıma
5820 Gelir mi diye göz atıp durdum.

Giyinince yanıma geldi benim
Halimi ahvalimi sordu benim.
Şeker ile baldan tatlı sözleriyle
Söyleşip yüregimi parçaladı benim.

Äy, aşığım, mağşugım, biliñ, deydi,
Men bolayın ħalalıñ seniñ, deydi.
Seni tastap men endi heş ketpespin,
Köylegimdi ber endi benim, deydi.

Köylegimdi bermeysiñ benim nege,
Endi meni heş jakka keter deme.
Margışah kelgen soñ, nekah kılıp
Ekevimizdi qosadı, vayım jeme.

Qanday kisi bu jerde vayım jeydi,
«Ketpeymın» dep qolımnan benim süydi.
Köylegimdi şeşkende oylağanım,
Äbsät keldi basıma benim, deydi.

Moynına qolım salıp, «janım» dedim,
Quşaqtap alıp onıñ betin süydim.
Raqım kılıp jüzime meniñ kara,
Tamam bir jıl aşığıñda seniñ küydım.

Perizattan edi goy atalarıñ,
Tamam bir jıl janımdı qapaladıñ.
Köylegindi suramay, nege seni
Tastap ketip qoydılar apalarıñ.

Şämsı deydi: Nämäħram öziñ bizde,
Öziñ tağı adamzat, näsiliñ özge.
Şariygatta obalı bolğannan soñ,
Söylespey jöneldiler olar sizge.

“Ey aşığım, sevgilim bil” dedi,
“Ben olayım helalin senin” dedi.
“Seni bırakıp ben hiç gitmem
Gömleğimi ver şimdi benim” dedi.

Gömleğimi vermezsın benim niye,
5830 Şimdi beni hiçbir yere gidecek deme.
Margışah gelince nikah yapıp,
İkimizi birleştirecek endişelenme.

Kim bu yerde endişelenir,
Gitmem deyip benim elimden öptü.
Gömleğimi çıkardığında düşündüğüm,
Hemen geldi başıma benim, dedi.

“Boynuna elimi atıp canım” dedim,
Sarılıp onun yüzünü öptüm.
Merhamet edip yüzüme bak,
5840 Tam bir yıl senin aşkıñdan yandım.

Peridendi ya ataların,
Tam bir yıl canımı acıttın.
Gömleğini sorma, niye seni
Bırakıp gitti ablaların.

Şemsi dedi: “Namahremsin sen bize,
Ve sen insanoğlusun, cinsin başka.
Dinde vebalı olduğu için
Yöneldiler onlar söyleşmeden size.”

Bolmasa olar sizge karar edi,
Janjaldasıp kıyıkuvdı salar edi.
Şamaları kelgenşe talasıp ol,
Köylekti senen tartıp alar edi.

Tastap ketken mänisi tağı mınav
Olardıñ da köylegin alğan birev.
Perilerdiñ zañında köylekterin
Kim alsa, sol boladı oğan küyev.

Olar ketti Qap tavınıñ saylarına,
Turatuğın özderiniñ jaylarına.
Perilerdiñ işinen özderiniñ
Köylegin tartıp alğan baylarına.

Köylegin[iñ] sonınan olar onda
Ketip qaldı, härkim goy öz muñında.
Köylegim meniñ, sizde bolğannan soñ,
Men de sizge baylanıp qaldım munda.

Şämsi banu bar sırın aytıp salıp,
Köylegimdi aldıñ dep qapanıp,
Turganda söyleyip menimmenen
Margışahı qustardan keldi qalıp.

Margışahınıñ kelgenin Şämsi kördi,
Amandasıp aldına qarşı jürdi.
Aman-esen keldiñ be, padiyşahım,
Kör endi, meni qalay Quday urdı.

Olmasa onlar size bakardı.

5850 Tartışıp çığlık atardı.
Ellerinden geldiğince dalaşıp
Gömleği senden çekip alırdı.

Bırakıp gitmesinin manası işte bu,
Onların da gömleğini almış biri.
Perilerin kanununda gömleklerini
Kim alsa, o olur ona damat.

Onlar gitti Kaf Dağı'nın vadilerine,
Durdukları kendilerinin yerlerine.
Perilerin zihnen kendilerinin
5860 Gömleğini ele geçiren kocalarına.

Gömleğinin peşinden onlar orada,
Gidip kaldı, her biri kendi gamında.
Benim gömleğim, sizde olduğundan
Bende size bağlanıp kaldım burada.

Şemsi Banu sırrını söylemiş,
Gömleğimi aldın diye üzölmüş.
Benimle söyleşip dururken
Margışah kuşlardan gelmiş.

Margışah'ın geldiğini Şemsi gördü,
5870 Selamlaşıp önüne doğru yürüdü.
Hoş geldin padişahım,
Gör şimdi, beni nasıl Allah çarptı.

Äy, şah kızı, kıla kör şükir, deydi,
Köp şükirdi Qudayğa keltir, deydi.
Nıgmettiñ qadiriñ bilmegender
Haq qasında boladı kâpir, deydi.

Munday nıgmet Qudayım sağan bergen,
Kerek qoy bu nıgmettiñ qadiriñ bilgen.
Adamzattan şävketti şahiyzada
Aşık bolıp qolıñğa kirip kelgen.

Kez bolıptı bu dävlet sağan, deydi,
Söz aytamın, qulaq sal mağan, deydi.
Qabilstanniñ şaharınıñ patşasınıñ
Qadirli balası qoy, balam, deydi.

Qabilstanniñ şahı edi bu qonağıñ,
Qudayım artık qılğan onıñ bağıñ.
On dört jaska kelgende bu balağa
Atası tapsırıptı täj ben tağıñ.

Sen öziñ perizattan han kızdı qoy,
Bek ädepti, ayavlı sal kıızı qoy.
Qabil kılsañ, qosamın seni soğan,
O dağı bir patşahıñ jalğızı qoy.

Bu şahzada aşığıñda seniñ küydi,
Tamam bir jıl aşığıñda qayğı jedi.
Aşığıñ Jahanşa men ekeviñizdi
Nekah qılıp qosamın endi, deydi.

“Ey şah kızı, şükret” dedi.
“Bütün şükrünü Allah’a et” dedi.
“Nimetin kadrini bilmeyenler,
Hak karşısında olur kafır” dedi.

Böyle nimet Allah’ım sana vermiş,
Bu nimetin kadrini bilmek gerekmiş,
İnsanoğlundan heybetlişehzade
5880 Aşık olup koluna girip gelmiş.

“Rastlamıştı bu servet sana” dedi.
“Söz söyleyeyim kulağıñı aç bana” dedi
“Kabilistan şehrinin padişahının
Değerli evladı ya, evladım” dedi.

Kabilistan’ın şahıydı bu konuğun,
Allah’ım fazla kılmış onun kısmetini.
On dört yaşına geldiğinde bu çocuğa,
Atası devretmişti taç ile tahtını.

Sen kendin periden han kıızı ya,
5890 Pek kibar, saygılı hüner sahibi kıızı ya.
Kabul edersen birleştireyim seni ona,
O da bir padişahın yeganesi ya.

Bu şehzade aşkıñdan seniñ yandı,
Tam bir yıl aşkıñdan kaygılandı.
“Aşığın Jahanşa’yla ikinizi,
Nikah kılıp birleştireyim şimdi” dedi.

Bu sözine Şämsi heş ündemedi,
Jaqsı-jaman javaptan söz demedi.
«Ündemeğen riyza bolğanı» dep,
Kıtpa okıp bizderge nekah kıldı.

Andan soñ men: Margışah ata, dedim,
Menden tağı ötipti kıata, dedim.
Şükir endi Şämsi kıız meniñ boldı,
Ruqsat berip, mağan ber bata, dedim.

Ruqsat berseñ, elime jüreyin men,
Atamız esen bolsa köreyin men.
Atamızdan ruqsat alğannan soñ,
Küyev bolıp Şämsige kireyin men.

Bu keñesti bildirdik Şämsi kıızğa,
Jürermin dep, özimizdiñ şaharımızğa.
Atamniñ ruqsatımen qosılayıq,
Sälemettik Qudayım berse bizge.

Şämsi kıız javap berdi: Jürgeniñ kıup,
Atañızdın esendigin bilgeniñ kıup.
Atañız ruqsat berse, toylar kıılıp,
Sodan soñ murat hasıl kıılğanıñ kıup.

Margışah dayarladı jol keregin,
Kiygeli bizge berdi asıl kiyim.
Bu kiyimniñ buların Şämsi kiysin,
Mınaların kurmetten öziñ kiyin.

Bu sözüne Şemsî hiç cevap vermedi,
İyide kötü de bir söz demedi.

Susmak rızadandır deyip

5900 Hutbe okuyup bizlere nikah kıldı.

Ondan sonra ben: “Margışah ata” dedim,
“Benden yine gitmiş hata” dedim.
“Şükür artık Şemsî kıız benim oldu,
İzin verip bana ver rıza” dedim.

İzin verirsen, memleketime gideyim
Atamız sağsa göreyim.
Atamızdan izin aldıktan sonra
Güvey olup Şemsî ile evleneyim.

Bu tavsiyeyi bildirdik Şemsî kıza,
5910 Gelir mi diye bizim şehrimize,
Atamın izniyle birleşelim,
Allah’ım selamet verirse bize.

Şemsî kıız cevap verdi: Gitmen iyi,
Babanızın esenliğini bilmeniz iyi,
Babanız izin verse, düğün yapıp
Sonradan muradına ermen iyi.

Margışah hazırladı yol gereği
Giymek için verdi asil giyim.
Bu giyimin bunları Şemsî giysin
5920 Bunları hürmetten sen giyin.

Bek kımbattı kiyimder, ğajap suluv,
Jandarım, benim sizge bergenim bu.
Erge layık kiyimin özim kiydim,
Özgesin kiyip aldı Şämsi banu.

Mağan kıldı nasıyhat: Gapıl jürme,
Zarlasa da köylegin onıñ berme.
Kölğa tüsse köylegi, kaşıp keter,
Bek berik bol, ayırılıp kala körme.

Köylegin berme, kanşa zarlık etse,
Berersiñ sonda, kaşan bala bitse.
Bala bolıp, tuvğanşa saqtana gör,
Ömiriñe kayğı bolar kaşıp ketse.

Şämsi kız mağan ayttı: Arķama min,
Kattı jabıs, qorıķpa, köziñdi jum.
Közindi aşıp dñniyege heş qarama,
Qarasañ közindi aşıp, qorķasıñ tım.

Andan soñ Margışahımen amandastık,
Tävekeldiñ jolına endi tüstik.
Şämsiniñ arķasına minip alıp,
Ekevimiz aspangā qaray uşıtk.

Tävekeldi kıldıķ biz jalğız Haķķa,
Pärvardiygar Qudayım, öziñ saķta.
Şämsi banu suraydı men ğaripten:
Qabilstanniñ şaharı qaysı jaķta?

Pek kıymetli giyimler, olağanüstü güzel
Canlarım, benim size vereceğim bu.
Ere layık giyimi ben giydım,
Diğerini giydi Şämsi Banu.

Bana kıldı nasihat; gafil olma,
Ağlasa da gömleğini onun verme.
Ele geçse gömleği kaçıp gider,
Pek emin ol, ayrılıp kaldığını görme.

Gömleği verme, ne kadar ağlasa
5930 Verirsin o vakit, ne zaman çocuk doğsa.
Çocuk olup, doğuncaya kadar sakla,
Ömrün kayğı dolar kaçıp gitse.

Şämsi kız bana söyledi; Arkama bin
Sıkı tutun, korkma, gözünü yum.
Gözünü açıp dünyaya hiç bakma
Bakarsan gözünü açıp, korkarsın pek.

Ondan sonra Margışah'la vedalaştık
Tevekkülün yoluna şimdi düştük.
Şämsinin arkasına binip
5940 İkimiz gökyüzüne doğru uçtuk.

Tevekkül ettik biz sadece Hakka,
Perverdigar Allah'ım sen koru.
Şämsi Banu sordu ben garibe
Kabilistan şehri hangi tarafta.

Qabilıñ välayatı mına tusta,
Jöniñizdi tüzep al, kısqıq uşpa.
Qabilstannıñ şaharın tabarsıñ sen,
Tuvralap uşa berseñ künşıǵısqı.

«Qabıldıñ välayatı mına jaқта»
Degen soñ, uşa berdi sol tarapqa.
Şämsi banu joǵarı qaray uşıp,
Şıǵıp ketti aspaǵa, bek jıraǵqa.

Qattı qorqıp, jabısıp, jumdıñ közdi,
Balkıyya, tındap otır mına sözdi.
Denemizdi Şämsiniñ denesine
Jabıstırıp bir kıldıq tänimizdi.

Banuvdıñ arqasında bir kenedey,
Jabısıp bolıp qaldım bir iynedey.
Qorıqqanımnıñ Banuvğa tıǵıldım men,
Eki täñ bolıp qaldıq bir denedey.

Şämsi kız peri kızdıñ pahlvanı
Alıp ketti uşırap Jahanşahı.
Bir vaqıt Şämsi banu maǵan ayttı:
Köziñdi aşıp qara dünyeni.

Köziñdi aşıp dünyeni körşi, deydi,
Qarap maǵan habarıñ berşi, deydi.
Düniyedegi şahardıñ barşaları,
Körine me şaharıñ, bilşi, deydi.

Kabilistan vilayeti bu tarafta,
Yönünüzü doǵrult, çarpıq uçma.
Kabilistan şehrini bulursun,
Doǵrulup açarsan doǵuya.

Kabil vilayeti bu tarafta
5950 Dedikten sonra, uçtu o tarafa.
Şemsi Banu yukarı doǵru uçup.
Çıkıp gitti gökyüzüne, pek uzaǵa.

Çok korkup, yapışıp, yumdum gözü.
Balkıyya, dinle bu sözü.
Bedenimi Şemsi'nin bedenine,
Yapıştırıp bir kıldık tenimizi.

Banu'nun arkasında bir kene gibi,
Yapışıp kaldım bir iğne gibi.
Korkumdan Banu'ya sığındım,
5960 İki ten olup kaldık bir beden gibi.

Şemsi kız peri kızının pahlivanı,
Alıp gitti uçurup Jahanşa'yı.
Bir vakit Şemsi Banu bana söyledi:
“Gözünü açıp gör dünyayı.”

“Gözünü açıp dünyayı gör” dedi.
“Bakıp bana haberini ver” dedi.
“Dünyadaki şehirlerin hepsi
Görünüyor mu şehrin tanı” dedi.

Kız aytқан soñ közimdi aşıp alıp,
Jer jüzine qaradım közim salıp.
Jer jüzi tolğan şahar arasında
Qabıldıñ şaharların bildim tanıp.

Äy, Şämsi, bileyin deseñ ägar, dedim,
Men aytay[ın] sağan, şın habar, dedim.
Välayatım tusına kelippiz göy,
Qabıl-dür sol köringen şahar, dedim.

«Köziñ jum» deydi tağı Şämsi banu,
Tiyış boldı tömenge qaray baruv.
Ol köringen şaharıñ Qabıl bolsa,
Bizge kerek sol jaqqa iñgaylanuv.

«Jum» degen soñ tağı da jumdım közdi,
Men aytpaymın, Balkıyya, beker sözdi.
Bir vaqıtta «köziñdi aş» degen soñ,
Köz aşıp jerde kördim özimizdi.

Şämsi banu tömenge qaray uştı,
Tüs bolğanda bir jerge kelip tüsti.
Şaharğa jaqınırak bir orınga
Keltirip tüsiripti men bayğustı.

Neşe künder aspanda uşıp jürdik,
Şükir Haxka, jer jüzin endi kördik.
Ol kün boldı kün ıstıq, Şämsi kızdıñ
Aljaymasın köleñke kılıp turdıq.

Kız söyledikten sonra gözümü açıp,
5970 Yeryüzüne bakarım göz atıp,
Yeryüzündeki şehirler arasında,
Kabil'in şehirlerini tanıdım.

“Ey Şemsi, bileyim dersен еğer” dedim
“Ben söyleyeyim sana asıl haber” dedim
“Vilayetimin hizasına gelmişiz ya,
Kabildir şu görünen şehir” dedim.

Gözünü yum dedi yine Şemsi Banu,
Lazım oldu aşağı doğru gitmek
O görünen şehrin Kabil olsa
5980 Bize gerek bu yola hazırlanmak

Yum deyince yine yumdum gözümü,
Ben söyleyeyim Balkıyya nafile sözü.
Bir vakitte gözünü aç deyince
Göz açıp yerde gördüm kendimizi.

Şemsi Banu aşağı doğru uçtu,
Öğlen olduğunda bir yere indi.
Şehre yakın bir yere,
Getirip indirmişti ben zavallıyı.

Nice günler gökyüzünde uçtuk,
5990 Şükür Hakk'a yeryüzünü artık gördük.
O gün gün sıcak oldu, Şemsi kızın
Al yazmasını gölge edip durduk.

Atam ol kün şahardan kelgen eken,
Sol arada av avlap jürgen eken.
Seyil kılıp av avlap jürgeninde
Bizderdiñ qaramızdı körgegen eken.

Ol kün atam dalada köp jüripti,
Jüre-jüre bizderge jaqın jetti.
Anav qara köringen ne narse? dep,
Bilip kel, dep bir kuldı jiberipti.

Jibergegen qul qasıma kelip qaldı,
Körgegen soñ [men] qarıptı tanıp aldı.
Şahzada, keldiñ be? dep, attan tüsip,
Ayağımnıñ astında domalandı.

Ol qulmenen söyleyip, amandastım,
Atamızdan hâl-añval söz surastım.
Qulğa dedim: Turma, tez jönel endi,
Süiñşi köp aluvğa bolsa qastıñ.

«Äy, padişah, süiñşi endi» deñiz,
«Qudayım tileviñdi berdi» deñiz.
«Neşe jıldar joğalıp qayıp bolğan
Balañız esen- aman keldi» deñiz.

Qul barıp aytaqqan soñ bolıptı şat,
Qıvandı qıysapsız, bolğan ziyyad.
Üstindegi kiyimin, mingen atın,
Mıñ altın qosıp berip, qılğan azat.

Atam o gün şehirden gelmiş,
Orada avlanıp yürüyormuş.
Seyredip avlanıp yürüdüğünde
Bizim karaltımızı görmüş.

O gün atam kırdı çok yürümüşti,
Yürüye yürüye bize yakın geldi.
Bu karaltı nedir deyip,
6000 Öğren gel diye bir kulu göndermişti.

Gönderilen kul yanıma geldi,
Görünce ben garibi tanıdı.
“Şehzade geldin mi” deyip attan düşüp
Atağımın dibinde yuvarlandı.

O kulumla söyleyip selamlaştım,
Atamızdan hâl hatır sordum.
Kula dedim: “Durma hemen git şimdi
Çok müjde almaksa kastın.”

“Ey padişah, müjde artık” de.
6010 “Allah’ım, dileğini verdi” de.
Nice yıldır kaybolan,
Evladınız sağ salım geldi” de.

Kul varıp söyleyince olmuştu neşeli,
Sevindi o kadar, fazlasıyla
Üstündeki giyimi, bindiği atı
Bin altın toplayıp verip, kılmış azat.

Atamız bergen oğan bir mıñ altın,
Üstindegi kiyimin, mingen atın.
Tağı bir välayatka väliy kılıp,
Bergen oğan ol jurttıñ hükümetin.

Andan soñıra atamız qalamızğa
Bir kisi jiberipti anamızğa.
Ol şapqınşı barıptı: «süyinşi» dep,
«Jürinşiz, dep, kele jatқан balañızğa».

Faryad kılıp kele jatır atam mağan,
Men de jürdim qasına oğan taman.
Qusaqtap ol atamnıñ qolın süyip,
Körstim jılay-jılay özim oğan.

Atam meni körgende qaldı sasıp,
Jılay-jılay köziniñ jasın şaşıp.
Qasındağı quldarınıñ barşaları
Köristiler benimmen amandasıp.

Jüregimiz turmadı qıvanbaqtan,
Tiyilmaydı jasımız közden aqqan.
Biz munda uv-suv bolıp turğan şaqtı,
Payda boldı bir davıs şahar jaqtan.

Bir küymeli dăveske minip alıp,
Kele jatır anamız oybay salıp.
Meni körıp küymeden özin tastap,
Biyhuş bolıp sol jerde qaldı talıp.

Atamız vermiş ona bin altın,
Üstündeki giyimini, bindiği atı.
Daha da vilayete vali yapıp,
6020 Vermiş ona yurdun hükümetini.

Ondan sonra atamız kalemize,
Bir kişi göndermişti anamıza.
O haberci varıp “Müjde” deyip
“Gidin” deyip gelen evladınıza.

Feryat edip geliyor atam bana,
Bende ona yakın gittim yanına
Kucaklaşıp atamın elini öpüp
Görüşüm kendim ona ağlaya ağlaya.

Atam beni gördüğünde kaldı şaşıp,
6030 Ağlaya ağlaya gözünün yaşı akıp.
Yanıdaki kullarının hepsi,
Görüştiler benimle selamlaşıp.

Sevinmekten yüregimiz durmadı,
Gözden akan yaşımız dinmedi,
Biz burada sel olup akarken,
Peyda oldu bir ses şehir tarafından.

Bir faytona binip,
Geliyor anamız haykırıp.
Beni görüp arabadan kendini atıp,
6040 Kendinden geçip orada kaldı bayılıp.

Birazdan esin jıyıp közin aştı,
«Karağım» dep bavırına meni bastı.
Menimmenen körisip bolğannan soñ,
Şämsiniñ aǵvalınan söz surastı.

Qudanıñ bergenine şükir ettik,
Älhamdülilla, muratқа bugün jettik.
Anamız küymesine, bizder atқа
Minip alıp şaharğa jürip kettik.

Kele jatıp atam der: Ölmedim men,
Neşe jıldar қayğıdan külmedim men.
Här vaqıtta añ avlap kelüvşi edim,
Bügingidey oljamen kelmedim men.

Elşi ketti, äskerge kütsin, deydi,
Toplarını baraban soqsın, deydi.
Bekterine jiberdi şapқınşılar:
Äskermen aldımızğa şıksın, deydi.

Şapқınşılar şaharğa enip ketip,
Väzirlerge, bekterge ҳabar etip.
Tuv kötere köp kalıñ äskermenen
Aldımızğa väzirler keldi jetip.

Şahar ҳalkı barşası keldi bizge,
Köristiler barşası özimizge.
Kıysabı joқ қuvanış, şattıқpenen
Enip kirdik biz endi şaharımızğa.

Biraz sonra kendine gelip gözünü açtı,
“Yavrum” deyip bağına beni bastı.
Benimle görüştükten sonra,
Şemsi’nin ahvalini sordu.

Allah’ın verdiğine şükrettik,
Elhamdülillah murada bugün eriştik.
Anamız arabasına bizler ata,
Binip şehre gittik.

Atam gelerek der: “Ölmedim,
Nice yıldır kayğıdan gülmedim.
Her vakitte avlayıp gelirdim,
Bugün ise ganimetle geldim.”

“Elçi gitti, askere beklesin” dedi,
“Takımlarını trampet çalsın” dedi.
“Beylerine gönderdi haberciler,
Askerimle önüme çıksın” dedi.

Haberciler şehre inip,
Vezirlere beylere haber edip.
Bayrak dikmeye çok fazla askerle,
6060 Önümüzde vezirler geldi.

Şehir halkının hepsi geldi bize
Görüştüler hepsi bizimle.
Hesapsız sevinç, neşeyle
İnip girdik biz o vakit şehrimize.

Şükirlikti kıldık [biz] endi Haqqa,
Buringıday otırdım altın taqqa.
Atamızdın ornına patşa bolıp,
Ädil hükim kıldım men halayıkqa.

Hal-ahvalım surağan soñ atam mağan,
Vaқығasın Şämsiniñ kıldım bayan.
Bar bolğan vaқыğanı bayan kıldım,
Soday-soday boldı dep ister mağan.

Ata, dedim, köp jerge barıp keldim,
Maşakattar köp körıp arıp keldim.
İyzniñızbenen nekah bolayın dep,
Qasıñızğa Şämsini alıp keldim.

Dünyede mehnattar körgeñ bolsan,
Qabıl etip Şemsini kelgeñ bolsan,
Toylar kılıp ekeviñ qosayın men,
Aşık bolıp Şämsige jürgeñ bolsañ.

Meñnatqa köp salıp öziñizdi,
İzdep, tavıp alıpsız Şämsi kızdı.
Anda tağı qosılmay, osı jerge
Kelipsiñ goy esiñe alıp bizdi.

Senderdiñ tileviñdi men tileyin,
Bu tuvrada bir jaqsı oy kılayın.
Bar kerek-jarağıñdı dayar kılıp,
Jurttı jıyıp bir jaqsı toy kılayın.

Şükrettik o vakit Allah’a,
Eskisi gibi oturdum altın tahta.
Atamızın yerinde padişah olup
Adil hükmettim ben halka.

Halimi ahvalimi sorunca atam bana
6070 Şemsinin olayını ettim beyan.
Olanları beyan ettim
Şöyle şöyle oldu diye işler baba.

Ata dedim “Çok yere gittim,
Çok zorluk görüp zayıflayıp geldim.
İzninizle nikahlanayım deyip
Yanınıza Şemsi’yi alıp geldim.

Dünyada mihnetleri görmüşsen,
Kabul edip Şemsi’yi gelmişsen.
Toylar düzenleyip ikinizi birleştireyim
6080 Âşık olup Şemsi’ye gezmişsen.

Mihnete çok salıp kendini,
Arayıp bulup almışsın Şemsi kızı.
Orada da birleşmeyip buraya
Gelmişsin ya hatırına getirip bizi.

Senin dileğini ben diyeyim,
Bununla ilgili bir güzel fikir vereyim.
Gerekli olan teçhizatı hazır edip
Yurdu toplayıp güzel bir toy vdüzenleyim.

Gül şarbağı bar edi atamızdın,
Sol bağının işinde jürüp kezdim.
Sol bakta bir saray salgızam dep,
Baltaşının bärin de keltirgizdim.

Ol bakıñ işinde ağaş ekken,
Ağaşlarda här türlü jemis bitken.
Şahar işinde baltaş neşe bolsa,
Şakırğan soñ barşası kelip jetken.

Atamız ustalarğa: Keliñ, deydi,
Bu bakta bir saray kılıñ, deydi.
Toy ötken soñ Jahanşa balamenen
Bu sarayda boladı kelin, deydi.

Ustalarğa men ayttım: Ağalarım,
Bu saraydın töbesin biyik salıñ.
Ortasında bir kújıra kılıñızdar,
Märmär tastañ kópärüp kılıp kılıñ.

Märmär tastañ kılıp kılıp japkızdım men,
Ortasında bir jerin oyğızdım men.
Tastañ oyup, işine temir sandık
Berik kılıp kakkızıp koyğızdım men.

Kalıñ tastañ ortasın oyup alıp,
Tas işinde ol sandık beküvli kılıp,
Ol sandıqtıñ işine tüyip-oran,
Şämsi kızdıñ köylegin koydım salıp.

Gül bahçesi vardı atamızdan,
6090 O bağın içinde yürüyüp gezdim.
O bağda bir saray yaptırayım deyip
Baltacının²²⁷ hepsini de getirttim.

O bağın içinde ağaş ekmiş,
Ağaşlarda her türlü yemiş bitmiş.
Şehir içinde baltacı ne kadarsa
Çağırınca hepsi gelmiş.

Atamız ustalara “Gelin” demiş,
“Bu bağda bir saray yapın” demiş.
“Toy geçince Jahanşa evladımla
6100 Bu sarayda olacak gelin” demiş.

Ustalara ben söyledim “Ağalarım
Bu sarayın tavanını büyük koyun,
Ortasına bir hücre yapın,
Kalın mermer taştan alıp yapın.”

Mermer taşı katlayarak kapattırdım,
Ortasında bir delik açtırdım.
Taşı oyup içine demir sandık
Kilitleyip çiviletip koydurdum.

Kalın taşın ortasını oyup,
6110 Taş içinde sandık yerleştirip,
Sandığın içine düğümleyip sarıp,
Şämsi kızın gömleğini koydum.

²²⁷ Ağaç ustası.

Öz oyımda, Şämsi munı arar dedim,
arasa munı ayran alar dedim.
alıñ tastan oparıp, bu sandıtan
Endi botı-köylegin alar dedim.

ırık kün ol sarayda toylar ılıp,
Ülken-işi jıyılıp bäri kelip.
Nekah keşi bolanda ol saraya
Keltirdiler Şämsini kiyindirip.

Türli kiyimder Şämsige kiyindirgen,
Nekah keşi saraya alıp kelgen.
Ol saraya kirgen soñ, Şämsi banu
İyiskep jürip, köylektiñ iyisin bilgen.

Ol kelgende men anda turıp edim,
Saraya engizgenin körip edim.
Tısqar[1] şııp taraan onatardı
Attandırıp, jöneltip jürip edim.

Bu sekildi bolar ma apıl boluv,
Pursat tapan ol vaıt Şämsi banu.
Tas-talkan ıp tastarın onaan ol,
arsı turıp ılmaydı heşkim aruv.

Ol tastardı oparıp, aşuvlanıp,
Sandıtı häm ıratıp, olın salıp,
Sındıran soñ sandıtı ıyratıp [ol],
Köylegini üstine kiygen alıp.

Kendi aklımda “Şämsi buna bakar” dedim
“Bakarsa buna hayran kalır” dedim.
“Kalin taştan ıkartıp bu sandıtan,
O vakit eski gömleini alır” dedim.

Kırk gün sarayda toylar etmiş.
Büyük-küçük toplanıp hepsi gelmiş.
Nikah akşamı olduunda sarayda,
6120 Getirdiler Şämsi’yi giyindirip.

Türlü giysiler Şämsiye giyindirmiş,
Nikah gecesi saraya alıp gelmiş.
Saraya girince, Şämsi Banu
Kokuya yürüyüp,gömlein kokusunu bilmiş.

O geldiinde ben orada durmuştum,
Saraya girdiini görmüştüm.
Dıarı ıkıp daılan konukları
Atlandırıp, uğurlamıştım.

Bu şekilde olur mu gafil olup,
6130 Fırsat bulmuş o vakit Şämsi Banu,
Param para edip taşlarını devirmiş o,
Hiç kimse karşı durup da bir şey yapmadı.

Taşları koparıp, sinirlenip
Sandıı da kırıp, elini salıp
Paraladıktan sonra sandıı kırıp,
Gömleini üstüne giymiş alıp.

Atka mindi barşası vâzirlerdiñ,
Men olardı jönelтип tısta жүrdim.
Қонақтарdıñ бәрін de attandırıp,
Şämsiniñ sarayına enip kirdim.

Enip kirsem, Şämsi joқ ol sarayda,
Іздеп жүrdim «yapırım-av, Şämsi қайда?
Jan-jaғımnan izdenip жүrgenimde,
Joғarıdan bir davıs boldı payda.

Şämsi kızdıñ davısın bildim tanıp,
Şahım, deydi, bir қара маған baғıp.
Ketүvge dayarlanıp otır eken,
Köylegini üstine kiyip alıp.

Şämsi, dedim, raқım қıl men ғaripke,
Ғaribiñdi jılatıp tastap ketpe.
Neşe jıl meһnat şektim seniñ üşin,
Fıyрақtıñ otımenen һälak etpe.

Şahım, deydi, әvelde қosılmadıñ,
Margıshahtıñ sözini söz қılmadıñ.
«Atamızdan ruқsat bolған joқ», dep,
Menimenen һaluvatta sen bolmadıñ.

Ruқsat berdi atañız бүgin saған,
Menim de ғoy atam bar esen-aman.
Siz erkeksiz, ruksatsız bolmaғanda,
Ruқsat suray bek lazım boldı maған.

Ata bindi hepsi vezirlerin,
Ben onları yönelтип dışarı gittim.
Konukların hepsini de atlandırıp
6140 Şemsinin sarayına girdim.

İnip girsem, Şemsi yok sarayda
Aradım Eyvah Şemsi nerde?
Etrafımı ararken,
Yukarıdan bir ses geldi.

Şemsi kızın sesini tanıdım,
Şahım dedi, bir bak bana dikkatlice
Gitmeye hazırlanıp oturmış
Gömleğini üstüne giyip.

Şemsi dedim, merhamet et ben garibe
6150 Garibini aғlatıp bırakıp gitme.
Nice yıl mihnet çektim senin için,
Ayrılık ateşiyle helak etme.

Şahım dedi “İlk başta birleşmedin
Margışah’ın sözünü dinlemedin.
Atamızdan izin olmadan deyip
Benimle sen halvet olmadın.”

İzin verdi atan bugün sana
Benim de atam var saғ,
Siz erkekken izinsiz olmazken
6160 İzin sormak pek lazım oldu bana.

Oylamadım bu jerge kelermin dep,
Köylegimdi üstime kiyermin dep.
Ruksat alıp atamnan şıkkanım jok,
Bu sarayda bir bayğa tiyermin dep.

Düniyede seniñ jürüp körgeñiñ köp,
Ruksat surap ataña kelgen[iñ] kup.
Men de bir peri şahınıñ kızı edim,
Menim de heş özimde biligim jok.

Men ketti dep, äli sen bezbe, deydi,
Aman bol, küderiñdi üzbe, deydi.
Endi sizdiñ köñiliñiz bizde bolsa,
Gavharnıkın şaharınan izde, deydi.

Ägar bolsa peyliñiz sizdiñ,
Gavharnıkın atı-dür şaharımızdiñ.
Sonı tapsañ, bizderdi tabarsıñ sen,
Atamız göy padiyşa anda bizdiñ.

Sözderine Şämsiniñ kulaq saldım,
Közderime özimniñ bulak saldım.
«Hoş-aman bol» dep, ol uşıp ketti,
Biyhuş bolıp sol jerde kulap kaldım.

Biyhuş bolıp sarayda jalğız kalıp,
«Ah» dep äylap jıgılıp kaldım talıp.
Davsımdı esitip ħadiymderi,
Atamızı ħabardı bergen barıp.

Düşünmedim bu yere gelirim diye
Gömleğimi üstüme giyerim diye
Babamdan izin alıp çıkmadım
Bu sarayda bir kocayla evlenirim diye

Dünyada senin gezip gördüğün çok,
İzin sorup babana gelmen iyidir.
Ben de peri şahın kızıydım,
Ben de hiç bilgili değilim.

“Ben gittim diye sen henüz vazgeçme,
Sağ ol, ümidini kesme” dedi.
“Hala senin gönlün bendeyse
Gavharnıkın şehrini ara” dedi.

Eğer olsa niyetiniz sizin,
Gavharnıkın adıdır şehrimizin.
Onu bulursan bizi de bulursun,
Atamız padişah orada bizim.

Sözlerine Şemsi’nin kulak kabarttım,
Gözlerime kendimin pınar kurdum.
Hoşça kal deyip uçup gitti,
6180 Kendimden geçip orada düşüp kaldım.

Kendimden geçip sarayda yalnız kalıp,
Ah deyip ağlaşıp yığıldım bayılıp.
Sesimi işitip hizmetçileri,
Atamıza haberi vermiş varıp.

Atam kelgen sarayğa qadam basıp,
Şämsi banu saraydan ketken qaşıp.
Biyhuş bolıp jatqanım körgennen soñ,
Atam ğarip kalıptı jaman sasıp.

Atam bayġus bavırına meni basıp,
Gül suvdı jüzime meniñ qaşıp,
Gül suvların betime sepkennen soñ,
Esim jıyıp turıppın közimdi aşıp.

Közimdi aşısam, qaşımda atam-anam,
Qayran bolıp ekevi otır mağan.
Suraydılar: Şämsimiz qayda ketti,
Ne vaqıyğa boldı, dep, bugün sağan?

Surasañız, aytayın sizge ğäpti,
Şämsi kiyip köylegin qaşıp ketti.
Ottay küyip jüregim qastarında,
Zarlıq birlän oqıdım bu bäyitti.

Beyit

Qay eteyin, ketti qolımnan
Nıgarım ħayf-ħayf,
Ermedim väsiline anıñ,
Ketti jarım, ħayf-ħayf.

Barşa ġumırım sarıp ettim,
Körgenimde men onı,
Şıqtı aldımnan nagahan,
Ol nygarım, ħayf-ħayf.

Atam gelmiş saraya adım atıp,
Şemsi Banu saraydan gitmiş kaçıp.
Kendimden geçip yattığımı görünce,
Zavallı atam kalmıştı çok şaşırap.

Zavallı atam beni barına basıp,
6190 Gül suyunu yüzüme saşıp,
Gül sularını yüzüme serpince,
Kendime gelmişim gözümü açıp.

Gözümü açsam karşımda anam babam,
Şaşırap ikisi oturuyor bana.
Sordular: “Şemsi’miz nereye gitti,
Ne oldu diye bugün sana.”

Sorarsanız, anlatayım size sebebi,
Şemsi gömleğini giyip kaçıp gitti.
Ateşler yakıp yüreğim,
6200 Ağlayarak okudum bu beyiti.

Beyit

Ne yapayım gitti elimden,
Güzel yüzlüm tüh tüh,
Takip etmedim sebebini onun
Gitti yarım tüh tüh.

Bütün hayatımı sarf ettim
Gördüğümde ben onu.
Çıktı önüme aniden,
Güzel yüzlüm tüh tüh.

Bu künnen soñ hām jolıgıp,
Körem be jüzin onıñ,
Äğar körmesem jahanda,
Nala ħalim, ħayf-ħayf.

Üşbu elde men özim
Bil, hālak etsem kerek,
Aşıktıktıñ maydanında
Basıma top atsam kerek.

Adamzat bolar pāniy,
Şıksa tāninen janı,
Endi kezip dūniyeni,
Jan şükir baqsam kerek.

Jarımman ayırılıp ħur,
Bola almaspın dūniyede,
İzdep onı ħavharnın
Şaharına ketsem kerek.

Şämsi meniñ tübime jetti, dedim,
Esim-aqılım ħalmadı, ketti, dedim.
Perilerdiñ turatın maħamdarı
Gavharnıñın şaharına ketti, dedim.

Sabırğa tağatım joħ, tözbeymin men,
Ketti dep ol Şämsiden bezbeymin men.
Gavharnıñın şaharı ħayda eken,
Ķağırıp ketip, onı izdeymin men.

Bugünden sonra da ħarşılaşıp,
6210 Görür müyüm yüzünü onun?
Eğer görmezsem cihanda,
Kederli halim tüh tüh.

Bu memlekette kendim,
Bil, helak etmiş gibiyim.
Aşıklığın meydanında,
Başıma top vurmuş gibi.

İnsanoğlu olur fani,
Çıksa teninden canı.
Artık gezip dūnyayı,
6220 Canımı kurtarmam gerek

Yârimden ayrılıp,
Olamam dūnyada,
Arayarak onu Gavhar'ın
Şehrine gitmem gerek.

“Şämsi benim sonumu getirdi” dedim,
“Aklım-hayalim ħalmadı” gitti, dedim.
“Perilerin durdukları makamları,
Gavharnıñın şehrine gitti” dedim.

Sabra takatım yok dayanamam,
6230 Gitti diye Şämsi'den vazgeçemem.
Gavhar'ın şehri neredeymiş,
Dolaşıp onu arayayım.

Estigen soň bu sözdi olar menden,
Bastarına bu dünıye boldı zından.
Sabır kıl dep ekevi jıladılar,
Seldey kılıp jas tögip közderinden.

Nasiyhat kıldı atam mağan bağıp:
Turma, balam, bu iske kaygılanıp.
Gavharnıkın şaharınıñ habarın
Alarmız hâr tarapka surav salıp.

Hâr tarapka surav salarımın men,
Ol şahardıñ habarın tabarımın men.
Täjim-tağım jolına piyda bolsın,
Kuday buyırsa, ol kızdı alarımın men.

Andan soň atam şakırıp väzirlerin,
Habar surap, jıyğızıp adamdarın,
Dünıye kezgen adamdar kayda bolsa,
Keltiripti şakırıp onıñ bärin.

Atam der halayıkkä, Jürgeñ bar ma,
Jaqsı menen jamandı körgeñ bar ma?
Dünıyede Gavharnıkın şaharını
Körıp, yaki esitip bilgeñ bar ma?

Onı bilgeñ bolmadı väzirlerden,
Bile almadı jahandı kezgenderden.
Jıyılğan jurt işinde heş bolmadı,
Ol şahardı bildim dep habar bergen.

İşitince bu sözü onlar benden,
Başlarına bu dünıya oldu zından.
Sabret deyıp ikisi ağladılar,
Sel gibi yaş döküp gözlerinden.

Nasihät etti atam bana bakıp,
Durma evladım, bu işe kaygılanıp.
Gavharnıkın şehriniñ haberini,
6240 Alırız her tarafa soruştırap.

Her tarafa haber salarım,
O şehriniñ haberini bulurım.
Tacım tahtım yoluna feda olsun
Allah nasip etse o kızı alırım.

Ondan sonra atam çağırıp vezirlerini,
Haber sordu, toplayıp adamlarını.
Dünıya gezmiş insanlar nerdeyse,
Getirmişti çağırıp onların hepsini.

Atam der halka: Gezeñ var mı
6250 İyi ile kötüyü göreñ var mı?
Dünıyada Gavhar'ın şehrini,
Görüp yahut işiten var mı?

Onu bilen olmadı vezirlerden,
Bilemedi cihanı gezenlerden.
Toplanan yurt içinde hiç olmadı,
O şehri bildim diye haber veren.

Atam endi: Vâzirler, karan, dedi,
Bir şara kılıñızdar mağan, dedi.
Bir amal tavıp toktav kılmasañız,
Ketedi goy kolumnan balam, dedi.

Akıldasıp olar der: Şahım, sizge,
Jahanşağa aytayık könse sözge.
Tört taraptan dünyeni kıdırtayık,
Bir yıl tamam keñdikti bersin bizge.

Ötkir, jüyrik adamlar minsin atқа,
Jibereyik hat jazıp türli jaққа.
Barşa jurtқа püblikter salayık biz,
Gavharnıkın şaharın suramaққа.

Bu keñesti balaña bildireyik,
Köñilderin kuvantıp küldireyik.
Köñili soğan vanıp tursın üşin,
Aldına gözäl kızdar keltireyik.

Kızdar andan heş bölek bolmasınlar,
Jahanşanın қasında oynasınlar.
Türli-türli kızıқтар kılıp oğan,
Oynatsındar, erkine қoymasınlar.

Gözäl kızdı körgen soñ, köz salar ol,
Köñilderi aşılp қуванar ol.
Biz bolarmız hârdayım izdetüvde,
Jılға şeyin solarға vanar ol.

Babam şimdi: “Vezirler bakın” dedi.
“Bana bir çare bulun” dedi.

Bir çare bulup durdurmasanız,
6260 Gidecek ya elimden balam” dedi.

İstişare edip onlar der: “Şahım size,
Jahanşa’ya söyleyelim meylederse söze.
Dört taraftan dünyayı dolaşalım
Bir yıl kadar zaman vermiş bize.”

Cesur, bilge adamlar binsin ata,
Gönderelim mektup yazıp türli tarafa.
Bütün yurda yazılar gönderelim bizi
Gavhar’ın şehrini sormaya.

Bu istişareyi evladına bildirelim,
6270 Gönlünü sevindirip güldürelim.
Gönlü onunla avunup dursun diye,
Önüne güzel kızlar getirelim.

Kızlar ondan hiç ayrı olmasınlar,
Jahanşa’nın yanında oynasınlar.
Türli türli eğlenceler yapıp ona,
Oynatsınlar, başıboş bırakmasınlar.

Güzel kızı görünce göz atar,
Gönlü açılıp sevinir.
Biz oluruz her daim arayan
6280 Yıla kadar onlarla avunur.

Publikti barşa jurtka jürip salsak,
Gavharnıkın şaharınan habar alsak,
Gumırımızdın barşasın sarıp kılıp,
Lazım bolar bizderge sonda barsak.

Habar tavıp ol şaharğa barayıq biz,
Kuday buyırsa, ol kızdı alayıq biz.
Tavıp alıp o kızdı Jahanşağa,
Kosıp alıp, savapka qalayık biz.

Jılğa şaqtı ol şahar bilinbese,
Şämsi kız qolımızğa ilinbese,
Ol kızdarğa köñili avar onıñ,
Şämsi banu közine körinebese.

Şämsi barda ol kızdar teñ bolmaslar,
Şämsi joқта Şämsiden kem bolmaslar.
Körkemdikte Şämsidey bolmasa da,
Adam kızdı bolarlar, jın bolmasalar.

Kızdar bolsın jüzderi alma-şeker,
Jılğa şaqtı olarmen kıızıq eter.
Aşıq bolıp olarğa avışkan soñ,
Köñilinen Şämsiniñ oyı keter.

Maqul körip sözderin atam endi,
Väzirlermen qasıma kirip keldi.
«Yılğa şaqtı sabır kıl, Jahanşa»,
Barşaları nasiyhät mağan kıldı.

Fermanı bütün yurda yollasak,
Gavhar'ın şehrinden haber alsak.
Ömrümüzün hepsini sarf edip,
Lazım olur bizlere oraya varsak.

Bilgi bulup o şehre varalım,
Allah izin verirse kıızı alalım.
Bulup o kıızı Jahanşa'ya
Birleştirip, sevaba girelim.

Yıla kadar o şehir bilinmezse,
Şämsi kız elimize ilişmezse,
O kızlara gönlü kayar onun,
Şämsi Banu gözüne görünmezse.

Şämsi varken kızlar eş olmazlar,
Şämsi yokken Şämsiden aşağı olmazlar.
Güzellikte Şämsi gibi olmasa da
İnsan kıızı olurlar, cin olmasalar.

Kızların olsun yüzleri elma şeker,
Yıla kadar onlarla eğlenir.
Âşık olup onlara baktıktan sonra,

6290 Gönlünden Şämsi'nin düşüncesi gider.

Makul görüp sözlerini atam o vakit,
Vezirleriyle yanıma girip geldi.
Yıla kadar sabret Jahanşa,
Herkes bana nasihat etti.

Nasiyhattap barlığı oturdılar,
Keñesterin qasımda bitirdiler.
Käniyzaktan bek gözäl körkemderden
Kırık kızdı qasıma keldirdiler.

Keltirdiler tağı da eki jüzdi,
Bäkiradan ädemi gözäl kızdı.
Kiyindirip barşasın ol kızdardıñ,
Arasında qoydılar özimizdi.

Jan-jagımda här türlü jıylğan kız,
Kıssa oqıp söyledi här türlü söz.
Balkıyya, körseñ kayran bolar edin,
Solardın arasında otırdık biz.

Sırnay tartıp keybiri än saladı,
Estigender davısına tañgaladı.
Tүrlü kızık tamaşa oyun kılıp,
Nur balkıp jan-jagımnan aynaladı.

Bu kızdardı közderim kördi benim,
Davısı qulağıma kirdi benim.
Sonda da heş iltıypat qılğanım joq,
Şämsi banu köñilimde turdı benim.

Atam-anam qasıma kelip jürdi,
Menim halim-añvalım bilip jürdi.
Köñili avıp kızdargä qaray ma dep,
Meni sınap, bayqap ol körip jürdi.

Nasihät edip hepsi oturdular,
Meclisini qarşımda sona erdirdiler.
Cariyelerden pek güzel gözükenlerden
Kırk kız qarşıma getirdiler.

Getirdiler yine iki adet,
6310 Öncesinden görkemli güzel yüzlü kıızı.
Giyindirip hepsini o kızların,
Arasında bıraktılar bizi.

Yanımda her türlü toplanan kız,
Kıssa okuyup söyledi her türlü söz.
Balkıyya, görsen hayran olurdun,
Onların arasında oturduk biz.

Sırnay²²⁸ çalıp kimisi şarkı söyler,
İşitenler sesine hayran kalır.
Tүrlü ilginç temaşa oyun oynayıp
6320 Işıklar etrafımı dolandır.

Bu kızları gözlerim gördü,
Sesi kulağıma girdi.
Buna rağmen hiç iltifat etmedim,
Şämsi Banu gönlümde durdu.

Atam anam yanıma geldi,
Halimi ahvalimi bildi.
Gönlü kayıp kızlara bakar mı, diye
Beni sınayıp, kontrol edip gitti.

²²⁸ Bir çeşit üflemeli müzik aleti.

Keletin atam bir kün kele almadı,
Menim alim-aıvalım bile almadı.
Eki kün hm uş kündeı tip ketti,
Mağan kelip jüzimdi köre almadı.

Anamızğa kelgen soñ: Anam, dedim,
Atam bar ma düniyede aman, dedim.
Üş kün boldı atamdı körgenim joğ,
Ne sebepten kelmeydi mağan? dedim.

Atañnıñ kelmegenin, balam, dedi,
Suragan soñ aytayın sağan, dedi.
Üş kün boldı attanıp javğa ketti,
Üş jüz mıñ skermenen tamam, dedi.

Kelgen jav Ğıkal degen hndi hanı,
y, Balkıyya, aytayın tağı da onı.
Atam onıñ kesin ltiripti,
Sol sebepten eken ol as duşpanı.

Atasını ltirip alğan eken,
Başına köp blikter salğan eken.
Atasın ltirgende Ğıkal hndi
Jas ana bala bolıp alğan eken.

Ğıkal bala sip ol boyğa jetken,
Estigen atasına bolğan gpten.
Andan soñıra Ğıkaldı jurtı saylap,
Atasınıñ ornına paşsa etken.

Gelen atam bir gün gelmedi,
6330 Halimi ahvalimi bilmedi.
İki gün de üç gün geçip gitti,
Bana gelip yüzümü görmedi.

Anamıza geldiğinde “Anam” dedim,
“Atam var mı dünyada sağ” dedim.
“Üç gün oldu atamı görmedim,
Ne sebepten gelmedi bana” dedim.

“Atanın gelmemesi evladım” dedi,
Sorunca anlatayım sana dedi.
“Üç gün oldu atlanıp düşmana gitti,
6340 Üç yüz bin askeriyle birlikte” dedi.

Gelen düşman, Ğıkal adlı Hint hanı,
Ey Balkıyya, anlatayım bir de onu.
Atam onun babasını öldürmüştü,
O sebeptenmiş o hakiki düşmanı.

Atasını öldürüp almış,
Başına çok isyanlar salmış.
Atası ldrldğnde Hintli Ğıkal
Daha ocuk yaşıdaymış.

ocuk Ğıkal büyüyüp o boya gelmiş,
6350 İştip atasına olan sebepten.
Ondan sonra Ğıkal’ı yurdu getirip,
Atasının yerine padişah etmiş.

Patşa bolıp ol taķıtķa mingen eken,
Atam kegi kōñilinde jürgen eken.
Soǵısıp atam ķanın alamın dep,
Kısapsız āskermenen kelgen eken.

Sol bir ĥabar atama jetti endi,
Kōñilderin pariyańan etti endi.
Üş jüz mın tamam āsker jıyıp alıp,
Aldına ķarsı jürüp ketken endi.

Atamız jürüp javǵa jōnelipti,
Kızdarmenen ķaldırıp men ġaripti.
Kapanıp, kızdardan kōñili bölünip,
Āvare bolmasın dep bildirmepti.

Estigen soñ bu sözdi: Anam, dedim,
Atamız ġoy kılıptı jaman, dedim.
Bir jürüp men de javǵa keter edim,
Bildirmey nege ketti maǵan? dedim.

Bildirmeyin ketipti atam, dedim,
Kılıptı ġoy bu isti ķata, dedim.
Atam ketip men şıdap tura almaspın,
Berıñiz maǵan jaķsı bata, dedim.

Anam maǵan jalbarıp: Barma, deydi,
Başıña beker ķayǵı salma, deydi.
Jeligip jalǵız javǵa baramın dep,
Kızdardıñ kızığınan ķalma, deydi.

Padişah olup tahta çıķmış,
Babamın kini ġōnlüne girmış.
Savaşıp atamın kanını alayım diye,
Sayısız askerle gelmiş.

O haber atama ulaştı o vakıt,
Ġōnlünü perişan etti o vakıt.
Üç yüz bin kadar asker toplayıp
6360 Önüne karşı gitmiş o vakıt.

Atamız yürüyüp düşmana yönelmişti,
Kızlarla bırakıp ben garibi.
Üzülüp kızlardan ġōnlü ayrılıp
Avare olmasın diye bildirmemişti.

İşitince bu sözü “Anam” dedim,
“Atamız yapmış kötü” dedim.
“Yürüyüp bende düşmana giderdim,
Bana bildirmeyip niye gitti” dedim.

“Bildirmeyip gitmiş atam” dedim,
6370 “Yapmış bu işi hata” dedim.
“Atam gidip ben azap çekemem,
Verin bana ġüzellikle rıza” dedim.

Anam bana yalvarıp “Gitme” dedi,
“Başına boşuna kayǵı koyma” dedi.
“Vecde gelip yalnız düşmana gideyim” deyip
“Kızların eǵlencesinden kalma” dedi.

Atañ ketti ol javğa, balam, deydi,
Üş jüz mñ äskermenen tamam, deydi.
Endi, balam, ataña nasrat bersin,
Hak Tağala saqtasın aman, deydi.

Kanşa jalınıp-jalbarıp ğarip ana,
Toqtatuvğa kılmağı heşbir şara.
Balkıyya, men sekildi ävara jan,
Bolar ma eken heşbir jan ğamlara.

Şämsi kızdı köñilge salamın dep,
Aytpadım izdep ketip qalamın dep.
Eki jüz attı joldas qasıma aldım,
Sıltav kıldım atama baramın dep.

Anama bildirmedim jönimizdi,
Şämsini izdeytuğın jolımızdı.
Atama baramın dep sıltav kıldım,
Qudayım özi keşsin munımızdı.

Järdemge baramız dep javğa qaray,
Tüni-küni jürdik biz ayaldamay.
Atamızğa bir kündik jol qalğanda,
Şarşap qaldık uykıdan jüre almay.

Uyıktamağan sebepten arıp-taldık,
Uyıqtaymız dep şöl jerde qonıp qaldık
Attan tüsip bastanıp bizder endi,
Barşamız biraz damıl kılıp aldık.

Atan gitti düşmana evladım dedi,
Üç yüz bin askeriyle birlikte, dedi
“O vakit evladım babana üstünlük versin,
6380 Hak Teala korusun” dedi.

Ne kadar yalvarıp yakarıp ğarip ana,
Durdurmaya etmedi hiçbir çare.
Balkıyya benim gibi avare kişi,
Olur muymuş hiçbir kişi onun gibi bu alemde

Şemsi kızı gönle koyarım diye,
Söylemedim arayarak gidip kalırım diye.
İki yüz atlı yoldaş yanıma aldım,
Bahane ettim atama giderim diye.

Anama bildirmedim yönümüzü,
6390 Şemsiyi arayacağım yolumuzu.
Atama giderim diye bahane ettim,
Allah’ım affetsin bu işimizi.

Yardıma gidiyoruz diye düşmana doğru,
Gece gündüz gittik durmadan.
Atamıza bir günlük yol kaldığında,
Yorulduk uykudan yürüyemeden.

Uyumadığınan zayıflayıp bitkin düştük,
Uyuyalım diye çölde geceleyip kaldık.
Attan inip yaslanıp bizler o vakit,
6400 Hepimiz biraz mola verip dinlendik.

Men de jatıp az ğana damıl ettim,
Joldastar uyqtasın dep [biraz] küttim.
Olardıñ bări uyıqtap ƣalgannan soñ,
Atƣa minip tez endi jürip kettim.

Tañ atƣan soñ olardıñ bări oyangan,
Ƙarasalar, Jahanşa ketip ƣalğan.
«Jasırınıp şahzada ketipti» dep,
Atamızğa şapƣınışı ģabar salğan.

«Ketti» dep atamızğa ģabar jetken,
Estigen soñ zar ƣılıp nalis etken.
Düşpanı ģıyƣal hündi ģanımenen
Atamñın urısatın oyı ketken.

Atam endi benim üşin ƣayƣılanıp,
Jav ƣayƣısı köñilden ketip ƣalıp.
«Men endi ketemin» dep ģabar bergen,
Väzirdi ƣasına şaƣırıp alıp.

Atam şaƣırıp: Äy, jurtım, elim, depti,
Väzirler, mağan kenes berin, depti.
Şara joƣ, endi jürip ketemin men,
Atımdı keltiriñiz benim, depti.

Väzirleri barşası: Ketpe, depti,
Ketkeniñiz kelmeydi iske, depti.
El-jurtındı düşpanñın ƣoldarında
Ƙoyıp ketip, ƣur hälak etpe, depti.

Bende yatıp biraz dinlendim,
Yoldaşlar uyusun diye biraz bekledim.
Onların hepsi uyuyunca,
Ata binip tez vakit gittim.

Tan ağırınca onların hepsi uyanmış,
Baksalar Jahanşa gitmiş.
“Saklanıp şehzade gitmiş” diye
Atamıza haberci haber salmış.

Gitti diye atamıza haber gelmiş,
İşitince ağlayıp darılmış.
Düşmanı Hintli Gıykal Hanıyla,
Atamın ƣarpışacak düşüncesi gitmiş.

Atam o vakit benim için telaşlanıp,
Düşman kaygısı gönülden gidip
Ben şimdi gideyim diye haber vermiş
Veziri yanına ƣağirttırıp.

Atam ƣağırıp: Ey yurdum, memleketim demiş
Vezirler bana akıl verin demiş.
Çare yok, gideyim ben,
6420 Atımı getirin benim.

Vezirlerin hepsi: “Gitme” demiş,
“Gideceğiniz gelmedi işe” demiş.
“Memleketini yurdunu düşmanın kollarına,
Bırakıp, yok edip helak etme” demiş.

Osı kelgen duşpanıñ hündi hanı,
Bek oñay körmegeysiz, şahım, onı.
Äval onı soğısıp qaytarıñız,
Qudayğa tapsırıñız Jahanşanı.

Bir Qudayğa tapsırıp turayık biz,
Qazir bu kün maydandı qurayık biz.
Şahzadanı sonından izdeymiz göy,
Burın bunı kıyratıp, kırayık biz.

Väzirleri: Äy, şahım, aman, depti,
Bu duşpanıñ özi bir jaman, depti.
Ägar qoyıp bu javdı tastap ketseñ,
Qorıqtı dep aytarlar sağan, depti.

Bu duşpan tübimizge jeter, depti,
Älbette, jurttı harab eter, depti.
Ahl-aylat barşası tutqın bolıp,
Välayat qolımızdan keter, depti.

Tapsırıñız Qudayğa Jahanşanı,
Tapsırıp ediñiz göy burın onı.
Tağı sonday Qudayğa tapsırıñız,
Qayda bolsa bir Quday saqtar onı.

Budan burın Jahanşa şağıp ketti,
Bu dünyede köp kördi gariptikti.
Neşe zaman ötken soñ, Haq Tağala
Keltirip qolıñızğa täsliym etti.

Gelen düşmanın Hint Hanı,
Pek kolay görmeyin şahım siz onu
Evvel onu savaşıp kovun,
Allah’a havale edin Jahanşa’yı.

Tek Allah’a havale edip duralım,
6430 Şimdi bugün meydanı kuralım.
Şehzadeni sonra ararız,
Önce bunu param parça edip telef edelim.

Vezirleri: “Ey Şahım aman” demiş.
“Bu düşmanın kendi bir yaman” demiş.
“Eğer bırakıp bu düşmanı gidersen
Korktu diye söylerler sana” demiş.

“Bu düşman sonumuzu getirir” demiş.
“Elbette, yurdu harab eder” demiş.
“Kadınli erkekli hepsi tutsak olup,
6440 Vilayet elimizden gider” demiş.

Havale edin Allah’a Jahanşa’yı,
Havale edin ya önce onu.
Öyle Allah’a havale ediniz,
Nerde olsa bir Allah’a saklar onu.

Bundan önce Jahanşa çıkıp gitti,
Bu dünyada gördü çok garipliği.
Nice zaman geçtikten sonra Hak Teala,
Getirip elinize teslim etti.

Zağıyf bolar ol äsker joq-dür hanı,
Qudayğa tapsırñız Jahanşanı.
Quday buyırsa, osı jav tarqağan soñ,
Qayda bolsa tabarmız, izdep onı.

Bu sözdi estigen soñ atam turğan,
Äskerin jamiğ kılıp maydan qurğan.
Soğıs kılıp Gıyqaldıñ äskerlerin
Qaldırmağan, kıyratıp bärin kırğan.

Äsker bäre sıyınıp jalğız Hıqqa,
Kıyamet künin salğan käpir jangä.
Äskerin tas-talkan kılğannan soñ,
Qayıp kelip otırğan altın taqqa.

Taqqa şığıp atamız buyırıptı,
İzdegeli tört jaqqa jiberipti.
Gavharnıqın ol meniñ izdegenim,
Olardıñ izdegeni men ğarip-ti.

Äy, jamağat, bu sözdi tıñdañız siz,
Mağınasın jaqsılap añlañız siz.
Jahanşa Balkıyyağa aytıp otır,
Añlamay, qapıl bolıp qalmıñız siz.

Bu sözdi Balkıyya men Jahanşadan
Aytıp otır Jamsbqa Şahiymaran.
Ortada sözdi bölip Fahrediyın
Añlasın dep aytadı jümlä jaran.

Zayıflar o asker yoktur hanı,
6450 Allah'a emanet edin Jahanşa'yı.
Allah izin verirse o düşman dağılınca,
Neredeyse buluruz arayıp onu.

Bu sözü duyduktan sonra atam durmuş,
Askerini toplayıp savaş alanı kurmuş.
Savaşıp Gıykal'ın askerlerini,
Bırakmamış parçalayıp hepsini helak etmiş

Askerlerin hepsi sığınıp tek Allah'a,
Kıyamet gününü yaşatmış kafir cana.
Askerini param parça ettikten sonra,
6460 Dönüp oturmuş altın tahta.

Tahta çıkıp atamız buyurmuş
Aramaya dört tarafa kişi göndermiş.
Gavharnıqın o benim aradığım,
Onların aradığı ben ğariptim

Ey cemaat bu sözü dinleyiniz,
Manasını iyice anlayınız.
Jahanşa Balkıyya'ya anlatıyor,
Anlamadan gafil olup kalmayınız.

Bu sözü Balkıyya ile Jahnşa'dan,
6470 Söylemiş Jamsıb'a Şahmaran.
Meydanda sözü bölüp Fahrettin,
Anlasın deyip söyledi cümle yâren.

Tağı köşip bu sözden keteyin men,
Bastapkı sözimizge kaytayın men.
Jahanşa jalğız jürip ketkenden soñ,
Kaysı jaqqa barganın aytayın men.

Mundan soñ Jahanşanıñ bilgenderin,
Meñnat şegip dünyede jürgenderin.
Joldastardan bölünip ketkennen soñ,
Aytadı Balkıyyağa körgenderin.

Äy, Balkıyya, men ol kün kettim, deydi,
Kudayğa köp zarlıq ettim, deydi.
Atқа minip alıp neşe künder,
Jüre-jüre bir şaharğa jettim endi.

Jaқın keldim, jolıqtı mağan bir er,
Suraydım men: Bu şahardan sen ҳabar ber.
Surağan soñ ol kisi ҳabar berdi:
Bu şahardı Bağdattıñ şaharı der.

Ol şahardıñ işine kirdim endi,
Dükender arasında jürdim endi.
Bazarda savdagerdiñ barşasından
Gavharnıkın şaharın surdım endi.

On jeti kün şaharda turıp qaldım,
Aralap barşa jerin körıp aldım.
Gavharnıkın şaharın bileturğan
Adam bar ma munda? dep surav saldım.

Yine göçüp bu sözden gideyim,
İlk sözüme geleyim söyleyim.
Jahanşa yalnız gittikten sonra,
Hangi tarafa ulaştığını anlatayım.

Bundan sonra Jahanşa'nın bildiklerini,
Mihnet çekip dünyayı gezdiklerini.
Yoldaşlardan ayrıldıktan sonra,
6480 Anlattı Balkıyya'ya gördüklerini.

“Ey Balkıyya ben o gün gittim” dedi.
“Allah’a çok ağladım” dedi.
Ata binip nice günler,
Gide gide bir şehre geldim şimdi.

Yaklaştım, rastgeldi bana bir er,
Sordum: “Bu şehirden sen haber ver,
Sorduktan sonra o kişi haber verdi:
“Bu şehir Bağdat’ın şehri der”.

O şehrin içine girdim o vakit,
6490 Dükkanlar arasında yürüdüm o vakit.
Pazarda tüccarların hepsinden
Gavharnıkın şehrini sordum o vakit.

On yedi gün şehirde kaldım,
Dolaşıp her yeri gördüm.
Gavharnıkın şehrini bilen,
İnsan var mı burada diye sordum.

Kördim men bu şaharda köp halıktı,
Gavharnıkın şaharın bilgen joq-tı.
Künderde bir kün endi savdagerden
Mısır jaqqa birqatar kerven şıqtı.

On jeti kün şaharda tamam turdım,
Andan soñıra kervenmen men de jürdim.
Neşe künnen soñ endi kervenmenen
Mısırdıñ şaharına barıp kirdim.

Kirgennen soñ Mısırğa sol zamanda
Gavharnıkın şaharın surdım anda.
Gajap-av, sonday şahar bar ma eken? dep,
Estigen soñ barşası qaldı tañga.

Munday şahar bar bolsa ägar, deydi,
Aytar edik biz sağan habar, deydi.
Bu esimdi heş şahar estimedik,
Bolar ma eken ol attı şahar, deydi.

Andan Hıjaz jerine jürüp kettim,
Mekkeniñ şaharına barıp jettim.
Ol şaharda jılğan här taraptan
Qajılardan suravğa kıyal ettim.

Ol şaharda jılğan adamdardan
Bir-bir kılp bärinen suradım men:
Bilemisiz bir şahar dünyede,
Atı-dür ol şahardıñ Gavharnıkın.

Gördüm ben bu şehirde çok halkı,
Gavharnıkın şehrini bilen yoktu.
Günlerden bir gün tüccarlardan oluşan,
6500 Mısır tarafına bir grup kervan çıktı.

On yedi gün boyunca şehirde durdum,
Ondan sonra kervanla bende gittim.
Nice günden sonra o vakit kervanla,
Mısırın şehrine varıp girdim.

Girdikten sonra Mısır'a o zamanda,
Gavharnıkın şehrini sordum orada.
“Eyvah, öyle şehir var mı” deyip
İşitince hepsi şaşırıldı.

“Böyle şehir var olsa eğer” dedi.
6510 “Söyledik biz sana haber” dedi.
Bu isimde hiç şehir işitmedik,
“Var mıymış o adda şehir” dedi.

Oradan Hicaz'a gittim,
Mekke şehrine geldim.
O şehirde toplanan her taraftan,
Hacılardan sormayı düşündüm.

O şehirde toplanan insanlardan,
Bir bir hepsine sordum.
Bilir misiniz bir şehir dünyada,
6520 Adıdır o şehrin Gavharnıkın.

Onda da heş bolmadı bilgen adam,
Aytpadılar bir habar heşkim mağan.
Kayran bolıp şaharda jürdim endi,
Kaytemin dep endi oylap haman.

Va, dariyğa, däl osı zaman, dedim,
Ägar bolsa Margıśah aman, dedim.
Gavharnıkın şaharını biler me edi,
Aytar ma edi bir habar mağan, dedim.

Ägar surasam tağı da andan, dedim,
Bolar ma edi dertime därmen, dedim.
Jolıgıp oğan tağı surasam men,
Qalmas edi heş mende arman, dedim.

Bar bolsa Margıśahı bu jahanda,
Barmayınşa şaram joq benim anda.
Deyüp alıp sol vaqıt qajıarmen
Jürip kettim Yemenge sol sağatta.

Qajıarmen Yemenge bardım endi,
Anda tağı suravlar saldım endi.
Ol şaharda tağı da jan bilmedi,
Anda turıp bir zaman qalsım endi.

Neşe künder men kütip turdım anda,
Kerven keter eken dep qay zamanda.
Künderde bir kün endi köp kerven,
Şıgatuğın kün bolğan Nahruvanğa.

Orada da hiç olmadı bilen insan,
Söylemedi bir haber hiç kimse bana.
Hayran olup şehre gittim,
Ne yapayım diye düşünüp hemen.

“Yazık, tam o zaman” dedim.
“Eğer Margıśah sağ ise” dedim.
“Gavharnıkın şehrini bilir miydi,
Söyler miydi bana bir haber” dedim.

“Eğer sorarsam bir de ona” dedim,
6530 “Olur muydu derdime derman” dedim.
“Uğrayıp ona da sorarsam,
Kalmazdı bende hiç arzu” dedim.

Varsa Margıśah bu cihanda,
Varmayınca çarem yok benim oraya.
Deyip o vakit hacıarla,
Gittim Yemen’e o saatte.

Hacılarla yemene vardım o vakit,
Orada da sorular sordum o vakit.
O şehirde de kimse bilmedi,
6540 Orada da bir zaman kaldım o vakit.

Nice günler bekleyip durdum orada,
Kervan gidermiş deyip, hangi zamanda.
Günlerden bir gün o vakit çok kervan,
Çıkacağı günmüş Nahruvan’a.

Joldas bolıp men endi kervenge,
«İyâ, Quday» dep jöneldim Nahruvanğa.
Kervenmenen eki yıl jürüp bardım,
Meñnattı körsetip ğaziz janğa.

Eki jılday bilmedim jannıñ kadirin,
Tatqızdım men jaz benen kıstıñ zaharın. **6550**
Anda barıp jetken soñ, adamdardan
Suradım men ol Gavharnıkın şaharın.

Meni sözim esitip bildi olar,
Men ğaripti keleke kıldı olar.
Gavharnıkın degeniñ nemene? dep,
Estigen soñ barşası küldi olar.

İyâ, müsâpir, söziñiz epti, deydi,
Estimedik mundayın ğäpti, deydi.
Gavharnıkın esimdi şahar bar dep,
Esimedik, körmedik tipti, deydi.

Tağı da men ol şaharda turdım qalıp,
Kezip jürdim bazarğa hâr kün barıp.
Bir kün bazar işinde bir minadi
Niyda kılar, men turdım közim salıp.

Jamağat, biliñizder bu şahardı,
Bu şaharğa Jahanşa kelip erdi.
Bir qojağa jaldanıp bu şaharda,
Bir jılqınıñ qarnına kirip erdi.

Yoldaş olup ben o vakit kervana,
Ey Allah deyip yöneldim Nahruvan'a
Kervanla iki yıl gidip vardım,
Mihneti gösterip aziz cana.

İki yıl boyunca bilmedim canın kadrini,
Tattım ben yaz ile kışın kahrını.
Oraya vardıktan sonra insanlardan,
Sordum Gavharnıkın şehrini.

Benim sözümü işitip bildiler,
Ben gariple alay ettiler.
Gavharnıkın dediğin ne diye,
İşittikten sonra hepsi güldüler.

“Ey misafir, sözün yetenekli” dedi,
“İşitmedik böyle acayıplık” dedi.
“Gavharnıkın isimli şehir var diye
6560 İşitmedik, görmedik mutlaka” dedi.

Daha da o şehirde durdum kalıp,
Gezdim pazara her gün varıp.
Bir gün pazar içinde bir tellal,
Bağırır, ben durdum göz atıp.

Cemaat bilin bu şehri,
Bu şehre Jahanşa gelmişti.
Bir zengine para karşılığına bu şehirde,
Bir atın karnına girmişti.

Minadi niyda kılar aykay salıp,
Jamağat, tıñdañız, der, tilge inanıp.
Bir sağıt jumıs kılar adam bar ma,
Mıñ altındı qojadan sanap alıp?

Minadige: Bek ğajap söziñ, dedim,
Söziñizdiñ mänisin üziñ, dedim.
Mıñ altındı berseñiz, ol jumıstı
Ne bolsa da kılayın özim, dedim.

Sözderime minadi kulak saldı,
«Anda, jür» dep qolımnan ustap aldı.
«Aparayın qojağa, jaldansañ», dep,
Qoja Färzent qasına alıp bardı.

Ol qojağa minadi barıp deydi:
Sözin buzıpketpeşe avıp, deydi,
Mıñ altındıq jumıstı kılatuğın
Bir adam alıp keldim tavıp, deydi.

Minadi «jür» degen soñ jürdim endi,
Ol qojanıñ qasına keldim endi.
Qoja Färzant ol meni tanığan joq,
Men onı körip tanıp bildim endi.

Aldıma qarsı şıqtı amandasıp,
Sarayğa engizdi [ol] esik aşıp.
Qonağım, jaqsı keldin, qoş keldiñ, dep,
Menimmenen otırdı söz söyleyip.

Tellal seslenir bağııp,
6570 Cemaat, dinleyin, dile inanıp.
Bir saat iş yapacak insan var mı?
Bin altını hocadan sayıp alıp.

Tellal'a: "Pek acayip sözün" dedim.
"Sözünün manasını anlat" dedim.
"Bin altın verirsiniz, o işi
Ne olsa da yaparım dedim."

Sözlerime tellal kulak kabarttı,
Oraya git diye elimden yakaladı.
Götüreyim zengine, çalışsan deyip
6580 Hoca Farzent yanına alıp vardı.

Hocaya tellal varıp dedi:
"Sözünü bozmazsa vazgeçip" dedi
"Bin altınlık işi yapacak,
Bir insan bulup getirdim" dedi.

Tellal yürü deyince yürüdüm o vakit,
Hocanın yanına geldim o vakit.
Hoca Farzent beni tanımadı,
Ben onu görünce tanıdım o vakit.

Önüme doğru çıktı selamlaşıp,
6590 Saraya girdirdi eşik aşıp.
Konuğum iyi geldin hoş geldin diye,
Benimle oturdu söyleşip.

Äy, konağım, sözüm sol sizge, deydi,
Köñiliñizdi kılmañız özge, deydi.
Jumis bolsa tañerteñ kılasiñ goy,
Bu keşede konaqsıñ bizge, deydi

Qoja meni bek qattı qurmet kıldı,
Bir kız kelip koynıma kirip keldi.
Körkemdiği ol bizge kelgen kızdıñ
On törtinşi kün tuvğan ay sekildi.

Biraq endi ol bizge jaramaydı,
Kündi körgeñ, ne kılsın tuvğan aydı.
Onıñ üşin artıqtı körgeñ adam
Kimdi körse köñiline unamaydı.

Bölinbedi bu kızğa köñil bizdiñ,
Şämsi banu köñilde özimizdin.
Osı kızdıñ jüzderi ay bolsa da,
Kün edi goy jüzderi Şämsi kızdıñ.

Bu jahanda ädemi kızdar bek köp,
Osı kızdı körseñiz begirek qup.
Şämsi aşık bolğan soñ köñlimizde,
Bu kızğa heş iltiypat kılğanım joq.

Tañ atқан soñ tağı da kız ben bizdi,
Monşağa jiberdiler ekevimizdi.
Barsam da kızğa jaқın jolamadım,
Köñilimde tuttım haman Şämsi kızdı.

“Ey konuğum sözüm şu size” dedi
“Gönlünüzü kılmayın özge” dedi.
“İşi tan aydınlanırken yaparsın ya
Bu gecede konuksun bize” dedi.

Hoca beni pek iyi ağırladı,
Bir kız gelip koynuma girdi.
Bize gelen o kıznın güzelliği,

6600 Ayın on dördü gibiydi.

Ama o vakit o bize yaraşmazdı,
Günü gören ne yapsın doğan ayı.
Onun için fazlasını görmüş insan
Kimi görse de hoşuna gitmezdi.

Kaymadı bu kıza gönlümüz,
Şemsi Banu’dadır gönlümüz.
Bu kıznın yüzü ay olsa bile,
Güneş’ti ya yüzü Şemsi’nin

Bu cihanda güzel kızlar pek çok,
6610 Bu kıznı görseniz hepsinden daha güzel.
Şemsi’ye âşık olunca gönlümüzde,
Bu kıza hiç iltifat kılamıyorum.

Tan aydınlanınca da kızla beni,
Hamama gönderdiler ikimizi.
Varsam da kıza yakın olamadım,
Gönlümde tuttım yakın Şemsi kıznı.

Monşadan şıkķannan soñ tağam keldi,
Kolumızğa sanap mıñ altın berdi.
As jegen soñ attarğa minip alıp.
Manağı Javhar tavğa qaray jürdi.

Koja Färzent oyadı haman oydı,
Tavğa jetkeş attardıñ birin soydı.
«Kılatuğın jumısıñ osı» deyüp,
At qarının işine salıp qoydı.

Meni salıp qarınğa, söyler sözdi:
Köriñ, dep, mıñ altındıq isiñizdi,
Munda jatıp bu keşe tús körersiñ,
Erteñ turıp söylersiñ tüsiñizdi.

Jamandı kiy üstiñe, jaqsını şeş,
Bu qarında jalğızın qonarsıñ keş.
Jaqsıların qan-sölge bılğanbasın,
Altınıñ joğalmasın, qorıqpa heş.

Kiyimim men alamın altındarım
Özimmenen, qaldırmay onıñ bärin.
Qan bılğasa sizdikin bılğamaydı,
Bılğaydı goy özimdi osı qarın.

«Tävekel» dep qarınğa özim saldım,
Kiyimderim, altınıñ bärin aldım.
Amaldarıñ senderdiñ bilemin dep,
Ol qarınıñ işinde jatıp qaldım.

Hamamdan çıkınca yemek geldi,
Elimize sayıp bin altın verdi.
Yemek yedikten sonra atlara binip,
6620 Bir önceki Cevher Dağa doğru gitti.

Hoca Farzent düşündü hemen fikri,
Dağa varınca atların birini soydu.
Yapacağın iş bu deyip,
Atın karının içine salıp koydu.

Beni karına salıp söyler sözü,
Görün diye bin altınlık işini.
Burada yatıp bu gece düş görürsün,
Yarın durup söylersin düşünü.

Kötüyü giy üstüne iyiyi çıkar,
6630 Bu karında tek başına geceleyeceksin
Güzel giyimlerin kanla bulanmasın,
Altının kaybolmasın, korkma hiç.

Giyimimle alacağım altınlarımı,
Bırakmayıp kendimle onun hepsini.
Kan bulasa sizinkini bulamaz,
Bulayacak ya beni o karın.

Tevekkül deyip karına kendimi saldım,
Giyimlerimi altınıñ hepsini aldım.
Hilelerinizi sizin bilirim diye,
6640 Karının içinde yatıp kaldım.

Bu isterdiñ barşası, Balkıyyajan,
Tağdırmnen bolğan-dür bir Qudadan.
Ol qarındı bekitip tigip tastap,
Özderi qarap turdı anadaydan.

Qara qıstar jıyılıp kelip tüsti,
Ol qarındı köterip alıp uştı.
Alıp uşıp ol qıstar qarınmenen,
Tav basına qoydılar men bayğustı.

Ol kıyyanıñ basına tüsti qıstar,
Şokıp-şokıp qarındı testi qıstar.
Bas köterip qarınnan şığıp edim,
Meni körip barşası ustı qıstar.

Qaradım tömen taman közim salıp,
QojaFärzant tur eken mağan bağıp.
Mağan aytur: Javhar tas bek köp anda,
Laqtırıp tastay ber mağan alıp.

Qoja, dedim, tura tur sabır etip,
Gajap tüster kördim men munda jatıp.
Aytqannan soñ tüsimdi, javhar tasın
Laqtırıp tastaymın sağan atıp.

Meni jaldap tüsimde alıpsıñ sen,
Osındayın qarınğa salıpsıñ sen.
Osı tavğa şıgarıp ävara kıp,
Tastap meni tez ketip qalıpsıñ sen.

Bu işlerin hepsi Balkıyyacan,
Taktiriyle olmuştur tek Allah'tan.
Karını kapatıp dikip tamamen,
Kendileri bakıp durdu uzaktan.

Kara kuşlar toplanıp gelip indi,
Karını götürüp alıp uştı.
Alarak uçup kuşlar karınla,
Dağ başına koydular ben zavallıyı.

O yamacın başına indi kuşlar,
Eşe eşe karnını deşti kuşlar.
Başımı kaldırıp qarından çıkmıştım,
Beni görüp hepsi uştı kuşlar.

Etrafa baktım gözümü salıp
Hoca Farzent durmuş bana bakıp.
Bana söyler: Cevher taş pek çok orada
Fırlatıp atıp ver bana alıp.

Hoca dedim dur bakalım sabredip,
Acayip düşler gördüm burada yatıp.
Anlattıktan sonra düşümü, cevher taşını
6660 Fırlatıp atacağım sana.

Beni tutup düşümde almışsın,
Böyle karına salmışsın.
O dağa çıkarıp zahmet ettirip,
Bırakıp beni hemen gitmişsin.

Tüsimde mîñ altınğa jaldasıñ sen,
Alıp kalıp altındı aldasıñ sen.
Javhardı algandan soñ, osı tavdan
Engizip paqırındı almapsıñ sen.

Tüsimizde qarınğa saldırdıñ sen,
Qustargâ kötergizip aldırdıñ sen.
Javhardı häm altındı bärin alıp,
Meni tastap bu tavda qaldırdıñ sen.

Tüsimizde bu tavğa kelippin men,
Bu qarınñıñ işine kirippin men.
«Jarımın bölip berem» degen sözge
İynanıp javhar terip berippin men.

Qızmetimdi men sizge bildirippin,
Tömen tastap javhardı endirippin.
Ketip bara jatқан soñ meni tastap,
«Qojেকে, al-säna» dep telmirippin.

Tüsimizde sonday kıp aldadıñız,
Tav basınan endirip almadıñız.
«Qojekem» dep jalınıp-jalbarsam da,
İltiypat köziñizdi salmadıñız.

Tamam kılıp söyledim tüsimizdi,
Jañada jıyıp aldım esimizdi.
Bu qarınñıñ işinde körgen tüsim,
Bildirdi bizge kılgan isiñizdi.

Düşümde bin altına tutmuşsun,
Alarak altını aldatmışsın.
Cevheri aldıktan sonra o dağdan,
İndirip zavallıyı almamışsın.

Düşümde karına koydun,
6670 Kuşlara götürtüp aldırdın.
Cevherin ve altının hepsini alıp,
Beni bırakıp bu dağda kaldırdın.

Düşümde bu dağa gelmişim,
Bu karnın içine girmişim.
Yarısını bölüp vereyim denilen söze,
İnanıp cevher toplayıp vermişim.

İşimi ben size bildirmişim,
Aşağı bırakıp cevheri indirmişim.
Gidip vardıktan sonra beni bırakıp,
6680 “Efendim, alsana” diye bakmışım.

Düşümde öyle yapıp aldattınız,
Dağ başından indirmediñiz.
“Efendim” diye yalvarıp yakarsam da
Alâkadar olup göz atmadınız.

Tamamlayıp söyledim düşümü,
Henüz şimdi kendimize geldik.
Bu karnın içinde gördüğüm düşüm,
Bildirdi bana yapacağınız işinizi.

Tanıdım seni körgeñ zaman, dedim,
Tanımadıñ sen meni, jaman, dedim.
Tanımasañ, çojeke, endi tanı,
Men bolamın Jahanşa ağan, dedim.

Osi benim, çojeke, körgeñ tüsim,
Qaldırmay aqımızdı sen berersiñ.
Jarım kölik javhar men mıñ altındı
Bergeñ soñ, tüsirermin javhar tastı.

Javabında ol çoja bizge dedi:
Söziñizde böten joq özge, dedi.
Osi körgeñ tüsiñiz sizdiñ ras-tı,
Ne bolsa da qatelik bizde, dedi.

Äli de bolsa sen bizden bezbe, dedi,
Endiriñiz javhardı bizge, dedi.
Aldıñgısın, soñgısın aqıñızdıñ
Qaldırmayın berermin sizge, dedi.

Çoja, dedim, nemene bizge dediñ,
Endi bizge söyleme beker, dedim.
Altın- javhar heş mağan därkär emes,
Jalınışım joq endi sizge benim.

Näpsige sen köñiliñdi berdiñ, dedim,
Bir sebeppen bu jerge keldim, dedim.
Keregiñ joq heş seniñ, osı tavdan
Eneturğan orındı bildim, dedim.

“Tanıdım seni gördüğüm zaman” dedim.

6690 “Tanımadın sen beni, bu kötü” dedim.
“Tanımazsan, efendim, şimdi tanı,
Benim Jahanşa Ağan” dedim.

Efendim, bu benim gördüğüm düşüm,
Alıkoymayıp ücretimizi sen verirsın,
Yarım araba altınla bin altını,
Verince, düşürürüm cevher taşı.

Cevaben hoca bize dedi:

“Sözünüzün yalanı yok” dedi.
“O gördüğün düş senin gerçek,
6700 Ne olsa da hata bizde” dedi,

“Henüz bizden vazgeçme” dedi.
“Alıp gelin cevheri bize” dedi.
“Önceki, sonraki maaşınızın
Hepsinin veririm size” dedi.

“Hoca, niye bize dedin” dedim.
“Şimdi bize söyleme boşuna” dedim.
“Altın cevher hiç bana şifa olmaz,
Yalvaracağım sebep yoktur size benim.

“Nefsine gönül verdin” dedim.

6710 “Bir sebepten buraya geldim” dedim.
“İhtiyacım yok sana, o dağdan
İnilecek yeri buldum” dedim.

Bu dünyede mal emes közdegenim,
Şämsi kızdıñ aşığı-dür közdegenim.
Peri şahınıñ kızı-dür Şämsi banu,
Boladı sol kız meniñ izdegenim.

Mundan soñıra ol oja jalbardı köp:
Jahanşa, beri aray javhardı tök,
anşa-käm ol zarı kılıp jalınsa da,
Sözine heş iltiypat ılğanım jo.

ıyalap tav üstinde jürdim endi,
Tüseturğan jerime keldim endi.
Burıñıday maşakat-azappenen,
Sırғанap tömen aray endim endi.

Tävekeldi udayға kämil ettim,
Toktamadım, tağı da jürip kettim.
Baғanağı ustardıñ padiyşahı
Margıshañtıñ asına barıp jettim.

Margıshahı meni körip: Balam, dedi,
Jürdiñiz be, bek esen-aman, dedi.
Sanar şığıp tağı da kelipsiñ goy,
Bir vaıyға bolған şıғar saған, dedi.

Äy, balam, jurtıñızdı kördiñiz be,
Ata-eneniñ ahvalın bizdiñiz be?
Pişiniñ kelispeydi, älde, balam,
aşırap keldiñiz be Şämsi kızdı.

Bu dünyada mal değıl gözlediğıм,
Şemsi kızın aşkıdır gözlediğıм
Peri şahınıм kızıdır Şemsi Banu,
Benim aradığıм o kız olur.

Bundan sonra hoca yalvardı ok,
Jahanşa beri doğıru cevheri dök.
Ne kadar gamla ağılayıp yalvarsa da,
6720 Sözüne hiç aldırmadım.

Sarp dağı üstünde yürüdüm o vakit,
Düştüğüm yere geldim o vakit.
Önceki gibi güçlölkle-azapla,
Kayıp aşığı doğıru indim.

Tevekkül edip Allah’a güvendim,
Durmadım, daha da gittim.
Bahçedeki kuşların padişahı,
Margıshah’ın yanına geldim.

Margıshah beni görüp: “Evladım” dedi,
6730 “Geldin mi, pek sağı salım” dedi
“Sayıp ıkıp yine de gelmişsin ya,
Bir olayla karşılaşmış olabilirsin sen” dedi.

Ey balam yurdunu gördün mü,
Ana-babanın ahvalini öğrendin mi?
Biçimin çelimsiz, ya da evladım
açırıp geldin mi Şemsi kıızı.

Äy, ata, Şämsi ҡoldan ketti, dedim,
Opası joқ eken ғoy tipti, dedim.
Adamға üylespegen jınısı bölek,
Perizat periligin etti, dedim.

Onı izdep kelemin sapar şegip,
Keşe-kündiz maşakat, ҡayғы jep.
Bastan ötken vaқıyғam bärin aytıp,
Jıladım Margıshaıñ ҡolın süyip.

Margışah ҡapa bolıp: Balam, dedi,
Kılıpsıñ ғoy öziñdi jaman, dedi.
«Köylegin heş ҡasıñnan ayırma» dep,
Aytıp edim ғoy, balam, saған, dedi.

Peri degen boladı mıqtıraғы
Jaratılған maқlıqtıñ dünyedegi.
«Kıratıp, tas-talkan ҡıp alar, dedim,
Koyған jeriñ tas-temir bolsa daғы».

Ötti ғoy bir ҡatelik bizden, dedim,
Älde bolsa ümitim üzben, dedim.
Bir Ҡudaydan ғınayat, taғы sizden,
Ne bolsa da boladı sizden, dedim.

Atañ, balam, olardı körgeni joқ,
Қay jerde жүrgenderin bilgeni joқ.
Sol vaқıt öziñ ketken künnen beri
Olar ҡaytıp bu jerge kelgeni joқ.

“Ey ata, Şämsi elden gitti” dedim.
“Vefası yokmuş hiç” dedim.
“İnsana benzemeyen soyu başka
6740 Peri gibi periliğini etti” dedim.

Onu arayıp geliyorum yolculuk yapıp,
Gece gündüz meşakkat kaygı çekip.
Başımdan geçen olayın hepsini anlatıp,
Ağladım Margışah’ın elini öpüp.

Margışah üzölüp: “Evladım” dedi.
“Yapmışsın ya kendini kötü” dedi.
“Gömleğini hiç yanından ayırma diye
Söylemiştim ya, evladım sana” dedi.

Peri denilen daha güçlüsüdür,
6750 Yaratılan mahlukatın dünyadaki.
“Yıkıp, darmadağın edip alır” dedim.
Koyduğun yerin taş-demir olsa bile.

“Geçti ya bir yanlışlık bizden” dedim,
“Yahut olsa ümidimi kesmem” dedim.
“Tek Allah’tan inayet, sizden de,
Ne olsa da olur sizden” dedim.

Evladım atan, onları görmedi
Nereye gittiklerini bilmedi.
O vakit kendi gittiği günden beri
6760 Onlar gidip bu yere gelmedi.

Men ne dârmên kılayın endi sağan,
Mağlum emes olardıñ jeri mağan.
Olardıñ turaturğan şaharların
Bile almaydı bu jerde heşbir adam.

Atam, dedim, kız keter kün bizge dedi:
«Menen, sirä, küderiñ üzbe», dedi.
«Ägar endi men sağan kerek bolsam,
Gavharnıkın şaharınan izde», dedi.

Aytıptı göy ol sırın sağan, dedi,
Tabarsıñ Quday kılsa aman, dedi.
Gavharnıkın esimdi şahar bar dep,
Estimedim men özim, balam, dedi.

Mine, balam, jıl bası bolar, dedi,
Qustıñ bäre jıyılıp keler, dedi.
Soğan şeyin sabır kılıp otıra tur,
Surayık, bilse solar biler dedi.

Bir vaqıt jıldıñ bası kelip qaldı,
Qustıñ bäre jıyılıp, tolıp qaldı.
«Gavharnıkın şaharın bimeymiz» dep,
Barşa qustar häm qayran bolıp qaldı.

Margışahqa men qarap «ata» dedim,
Jalbarıp, alıp onıñ qolın süydüm.
Endi mağan kılatın şara bar ma?
Bolmasa hal-jayım ketti benim.

Ben ne derman bulayım şimdi sana,
Malum değıl onların yeri bana.
Onların durdukları şehirlerini,
Bilemez burada hiçbir insan.

Atam dedim, kız gittiği gün bana dedi,
“Benden hiç vazgeçme” dedi
“Eğer şimdi ben sana gerekliyse
Gavharnık’ın şehrini bul” dedi.

“Söylemiş ya o sırrını sana” dedi,
6770 “Bulursun Allah izin verirse” dedi.
“Gavharnıkın isimli şehir var diye
İşitmedim ben evladım” dedi.

“İşte evladım, yıl başı olur” dedi
“Kuşların hepsi toplanıp gelir” dedi.
“O zamana kadar sabredip otur
Sorarız, bilirse onlar bilir” dedi.

Bir vakit sonra yıl başı oldu,
Kuşların hepsi toplanıp doldu.
Gavharnıkın şehrini bilmiyoruz diye
6780 Bütün kuşlar da şaşıp kaldı.

Margışah’a ben bakıp: “Ata” dedim,
Yalvarıp, tutup onun elini öptüm.
“Şimdi bana bulacağın çare var mı?
Yoksa halim ahvalım gitti benim.”

Meni ayap Margışah: Balam, dedi,
Tağı bir söz aytayın sağan, dedi.
Biz özimiz bolamız üş ağayın,
şahbazşahı ortanşı ağam, dedi.

Üşevmiz de řustarđa ĥaliyfamız,
Eñ kişisi olardıñ biz bolamız.
Menen de ol řahbazdıñ şustarı köp,
Kerek řoy endi anda barsañız siz.

Tayrulmālik eñ ũlken ađam, dedi,
Bārin de bildireyin sağan, dedi.
Ortanşı ağamız ol şahbaz degen,
Altı aylık jol mundan, balam, dedi.

Seni bir ũlken řusķa mindirermin,
Bir ĥat jazıp řahbazđa köndirermin.
Gavharnıkın şaharınan ĥabar tavıp,
şayad senin köñiliñdi tındırarmin.

şahbaz degen ağam da seni bilsin,
O dağı şustarınan ĥabar sursın.
Köp şustardın işinde kāri şustar
Bilgenderi bar bolsa ĥabar bersin.

Řolđa berdi sālem ĥat şağazdardı,
Ŭlken řusķa mingizip şoya berdi,
Uşıp ol altı aylık tamam joldı,
Altı künniñ işinde jetip keldi.

Bana acıyıp Margışah: “Evladım” dedi,
Bir söz daha söyleyeyim sana” dedi.
“Biz üçümüz öz kardeşiz,
şahbaz şahı ortanca kardeşim” dedi.

Üçümüz de kuşların lideriyiz,
6790 En küçüğü onların benim.
şahbaz’ın kuşları benden de çok,
şimdi ona gitmen gerek senin.

“Tayrulmalik en büyük kardeşim” dedi
“Hepsini de haber vereyim sana” dedi.
“Ortanca kardeşimiz şahbaz denilen,
Altı aylık yok buradan evladım” dedi.

“Seni büyük bir kuşa bindireyim
Bir mektup yazıp şahbaz’a göndereyim.
Gavharnık’ın şehrinden haber alıp,
6800 şayet senin gönlünü yerine getireyim.

şahbaz kardeşim de seni bilsin,
O da kuşlarıyla haber sorsun.
Çok kuşların içindeki ihtiyar kuşlar
Bildikleri varsa haber versin.

Eline verdi selam mektubunu,
Büyük kuşa bindirip yola koydu.
Uçup altı aylık sürececek yolu,
Altı gün içinde vardı.

Altı kün degen şakta, Balkıyyam-av,
Aldımızda körindi bir ülken tav.
Ol tavgıñ eteginde bir aq narse,
Biyiktigi körindi tavgı taqav.

Ol köringen aq qubba ülken özi,
Jarqıraydı onimen tavgıñ jüzi.
Şağıldırıp közbenen qarapaydı,
Jarqıraydı tüskende künniñ közi.

Men suradım ol quska: Mağan, dedim,
Osı tavgı qıl endi bayan, dedim.
Aq köringen aldında ne narse eken,
Onı tağı ayt endi tamam, dedim.

Ol tavgı surasañız, bili, dedi,
«Sämändir tavgı» derler onı, dedi.
Aq köringen Şahbazdın ordası-dür,
Sol bola-dür qıstardıñ hanı, dedi.

Biyik kılıp qıldırğan ol qubbanı,
Aq kümisten istelgen onıñ bari.
Sol qubbada Şahbazdın maqamı-dür,
Tav işinde qıstardıñ mekenderi.

Ol tavgıñ ar jağında bek köp jerler,
Anda tağı ğajayıp qavımdar bar.
Ol tavgıdan ötip olar beri şıqpas,
Olardı mağar bayan qavımı derler.

Altıncı günde ey Balkıyya,
6810 Altımızda göründü büyük bir dağ,
Dağın eteginde beyaz bir şey,
Yüksekliğı göründü dağa kadar.

O görünen beyaz ve büyük kubbe,
Parıldar onunla dağın yüzü
Kamaşıp gözle bakılmazdı,
Parıldar düştüğünde güneşin ışığı,

Ben sordum kuşa “Bana” dedim
“Bu dağı tasviri et” dedim.
“Önümde beyaz olarak görünen neymiş,
6820 Onun da hepsini söyle şimdi” dedim.

“O dağı sorarsan, tanı” dedi.
“Semendir Dağı” derler ona dedi.
“Ak görünen Şahbazın sarayıdır,
Orasıdır kuşların hanı” dedi.

Yüksek kılıp yaptırmış kubbeyi,
Ak gümüşten yapılmış onun hepsi.
O kubbe Şahbaz’ın makamıdır,
Dağ içinde kuşların yerleri.

Dağın çevresinde pek çok yerler,
6830 Orada da acayip kavimler var.
Dağdan geçip onlar beri çıkmaz
Onlara Magar Bayan kavmi derler.

Kevdeleri ap-ara, jünderi a,
Olara usamaydı he alayık.
Jünderi ay sekildi balkıp turar,
Dünyede ajap bolar osınday-a.

Jemis jer, özgeni tamak ılmas,
Söyleyturan tilderin adam bilmes.
Uıp jürer özderi tavidan tava,
Adam jürgen jerlerge olar kelmes.

Andan soıra ol ubbaa jetip keldik,
Rusat alıp, ıbbaq a enip kirdik.
Sälem berip ahbaza, ol avsırıp,
Margıahtı atını oan berdik.

Margıah ne jazan ol aaza,
Baraların oıdı onı bizge.
Jazan ol Margıahtı sälemderin,
Bärin oıp otırdı özimizge.

y, benim sen ıyzattı aam! depti,
Bu kisini jiberdik saan, depti.
Bu kisini urmetin ılaysız siz,
Bu benim aıyrettik balam, depti.

Bu kisini bilgeysi adirin, depti,
Bitirgeysi ajetin, ämirin, depti.
ajeti sol, sizderden suraydı-dür ol,
İzdeydi Gavharnıın aharın, depti.

Vücutları kapkara yüzleri ak
Onlara benzemez hiçbir halk.
Yüzleri ay gibi nurlanıp durur
Dünyada acayıptır bunun gibi ak.

Yemiş yer başka bir şey yemez,
Söyledikleri dillerini insan bilmez.
Uup gider onlar dadan daa,
6840 İnsanın olduu yere onlar gelmez.

Ondan sonra kubbeye geldik
İzin alıp, kubbeye inip girdik.
Selam verip ahbaz'a el sıkışıp
Margıah'ın mektubunu ona verdik.

Margıah ne yazmış kâıda,
Tamamını okudu onun bize.
Yazan Margıah'ın selamlarının,
Hepsini okuyor bize.

“Ey benim sen izzetli kardeşim” demiş,
6850 “Bu kişiyi gönderdim sana” demiş.
“Bu kişinin hürmetini bilin
Bu benim ahretlik evladım” demiş.

“Bu kişinin bilesin kıymetini” demiş
“Gerçekleştiresin emrin gereini” demiş.
“Haceti u, senden soruyor o
Aradıı Gavharnıın ehrini” demiş.

Bilseñ sen ol şahardı öziñ, depti,
Tağı sağan aytayın sözim, depti.
Ülken kúska mingizip, sol tarapka
Qurmettep jóneltkeysñ öziñ, depti.

Ol şahardı bilmesenñ öziñ ägar,
Tağı sizge aytayın bizdiñ habar.
Jıyıp alıp kústardan suray köriñ,
Ol şahardı kústardıñ biligi biler.

Bilmeseler kústariñ, sözim sizge,
Şapağaat kılıp bu bizdiñ balamızğa,
Tağı kúska mingizip ğizzat kılıp,
Jóneltseñ Tayruvmälik aғamızğa.

Oқып alıp ol sözdı Şahbaz han,
Javap sözın söyledi karap mağan.
Gavharnıkın deytuğın şahar bar dep,
Düniyyede estimedim heşbir zaman.

Balamnıñ kızımetin kılayın men,
Jaķında kústar keler, köreyin men.
Kústın bári jıyılıp kelgennen soñ,
Sabır kıl, ol şahardı surayın men.

Bul şahardı kústarım bilse ägar,
Aytsalar olar bizge jaķsı habar,
Bir kúsıma mingizip jóneltermın,
Qayda bolsa ol Gavharnıkın şahar.

“Biliyorsan sen o şehri” demiş
“Sana da söyleyeyim sözümü” demiş.
“Büyük kuşa bindirip o tarafa,
6860 Hürmetle yöneltesin” demiş.

O şehri bilmiyorsan eğer,
Bizden de söyleyeyim haber.
Toplayıp kuşlardan sorun,
O şehri kuşların bilgisi bilir.

Bilmezlerse kuşların sözüm sana,
Şefaät edip bizim bu evladımıza.
Yine kuşa bindirip hürmet edip,
Yöneltesin Tayrulmalık kardeşimize.

Okuyup o sözü Şahbaz Han,
6870 Cevabını söyledi bakıp bana,
Gavharnıkın dediğın şehir var diye,
Dünyada işitmedim hiçbir zaman.

Evladımın işini yapayım,
Yakında kuşlar gelir göreyim.
Kuşların hepsi toplanıp gelince,
Sabret o şehri sorayım.

Bu şehri kuşlarım bilirse eğer,
Söylerseler onlar bize güzel haber.
Bir kuşuma bindirip yöneltirim,
6880 Neredeyse o Gavharnıkın şehri.

Bir kün boldı kıstardıñ keler vaqtı,
Jıyıldılar barşa kıus jan-jaktağı.
Suray edi, biri de bilmediler,
Arasında kıaşa kıus bolsa dağı.

Bulardan da üzildi bizdiñ küder,
Jöñge olar heşbiri bilmediler.
Andan soñıra Şahbaz bir hat jazıp,
Ol hattı magan täslim äyladılar.

Altı aylık jol munda, balam, dedi,
Tayrulmalik deyürler aғam, dedi.
Mingizip bir kıusıma jönelteyin,
Osı hattı berersiñ oğan, dedi.

Meni bir ülken kıuska mingizdi ol,
Tayrulmalik jağına жүrgizdi ol.
Altı aylık jol eken, altı күnde
Toqtamay uşıp barıp jetkizdi ol.

Surasañız tağı da, Balkıyyajan,
Tayrulmalik sıypatın Jahanşadan:
Başı kıustıñ basınday, eki közi
Jılanday, kevdesi onıñ adam.

Bir gajayıp sıypatta kördim özin,
Jüginip otır edi eki tizin.
Märmär tastan қolında tasbıyһı bar,
Қудaydıñ zikiri, kördim aytқан sözін.

Bir gün geldi kıuşların gelme vakti,
Toplandılar bütün kıuşlar etraftaki.
Sordu birisi de bilmedi,
Arasında nice kıuş olsa da.

Bunlardan da kesildi ümidimiz,
Gerçeğı onların hiçbirі bilmediler.
Ondan sonra Şahbaz bir mektup yazıp,
O mektubu bana teslim ettiler.

“Evladım buraya altı aylık yol” dedi.

6890 “Tayrulmalik dedikleri kardeşim” dedi.

“Bindirip bir kıuşuma göndereyim,
Bu mektubu verirsın ona” dedi.

Beni büyük bir kıuşa bindirdi,
Tayrulmalik tarafına gönderdi.
Altı aylık yolmuş, altı күnde,
Dinlenmeden uçarak erişti.

Sorarsan (eğer) Balkıyyacan,
Tayrulmalik sıfatını Jahanşa’dan
Başı kıuşun başı gibi, iki gözü
6900 Yılan gibi, gövdesi (ise) insan.

Bir acayıp sıfatta gördüm onu,
Çömelmiş oturuyordu iki dizi.
Mermer taştan elinde tespіhi var,
Allah’ın zikriydi söylediğı sözü.

Tayrulmâlik ol hattı okıp kördi,
Mağınasın aňladı, bärin bildi.
Balam, dedi, dünyede jürip edim,
Süleymen payğambarmen minip jeldi.

Süleymenniñ taqtına birge tüstim,
Jel köterip tavlardan jürip astım.
Kıp tavında diyyuler, perilermen
Jolıgıp barşasimen söz söylestim.

Süleymen payğambarmen, balam, dedi,
Araladık dünyeni tamam, dedi.
Gavharnıkın esimdi şahar var dep,
Estimedik, körmedik, inan, dedi.

Biraz vakıt bu jerde sabır kıl sen,
Şakırayın, kústarım bări kelsin.
Täptiş kılıp bärinen surayın men,
Bilgenderi bar bolsa, habar bersin.

Kústarımnan surasıp men köreyin,
Bilseler, köñiliñdi tındırayın.
Gavharnıkın şaharı bu dünyede
Bar bolsa, seni sonda kúndırayın.

Tayrulmâlik tağı da: Balam, dedi,
Söziñizdi aytıñız mağan, dedi.
«Gavharnıkın deytuğın bu dünyede
Şahar bar» dep kim ayttı sağan? dedi.

Tayrulmalik mektubu okudu,
Manasını anladı, hepsini bildi.
Evladım dedi, dünyada gezmiştim
Süleyman peygamberle binip rüzgârı.

Süleyman'ın tahtına birlikte indim,
6910 Yel kaldırıp dağlardan geçip aşım.
Kaf dağında devlerle, perilerle
Karşılaşıp hepsiyle söylestim.

“Evladım, Süleyman peygamberle” dedi.
“Dolaştık dünyanın tamamını” dedi
“Gavharnıkın isimli şehir var diye,
İşitmedik, görmedik inan” dedi.

Biraz vakit burada sabret sen,
Çağırayım kuşlarımı hepsi gelsin.
Teftiş edip hepsine sorayım,
6920 Bildikleri varsa haber versin.

Kuşlarımla soruşup göreyim,
Bilirseler gönlünü dindireyim.
Gavharnıkın şehri bu dünyada,
İse seni oraya göndereyim.

Tayrulmalik yine “Evladım” dedi,
“Sözünü söyle bana” dedi.
“Gavharnıkın dediğin bu dünyada
Şehir var diye kim söyledi sana” dedi.

Aytuvıñşa, ol şahar periler-di,
Aytşı, balam, kim sağan habar berdi?
Öziñ adam, ol şahar peri bolsa,
Nege, balam, izdeysiñ ol şahardı?

Men ol şahğa söyledim bilgenimdi,
Dünyede mehnat körüp jürgenimdi.
Şämsi banu tuvrasın bärin ayttım,
Dünyede vaqıyğalar körgenimdi.

Va, dariyğa, künderim ötti, dedim,
Şämsi kız meni harab etti, dedim.
Ketkeninde ol mağan «Gavharnıkın
Şaharınan izde» dep ketti, dedim.

Kızdñ özi aytқан bolsa, ol bar şıǵar,
Şayad, balam, ol durıs habar şıǵar.
Ol Süleymen payǵambar ötkennen soñ,
Soñǵı zaman salınǵan şahar şıǵar.

Süleymenniñ soñında payda bolsa,
Birev kelip bir jaqtan habar berse,
Perilerdiñ jurtınıñ jöni aytsa,
Biler edim men onı, Quday buyırsa.
Estigen soñ bu sözdi padişadan,
Turıp qaldım men onda biraz zaman.

Ol jerde rasiltayir degen januvar,
Bastarı qus, kevdesi adam olar.
Közderi qarşıǵanıñ közderindey,
Bäri Tayrulmalikke qaraǵanlar.

Söylediğine göre; o şehir perilerindi,
6930 Söyle evladım kim sana haber verdi.
Kendin insan, o şehir periyse
Niye evladım arıyorsun o şehri.

Ben şaha söyledim bildiğimi,
Dünyada mihnet çekip gezdiğimi.
Şemsi Banu hakkında her şeyi söyledim,
Dünyada vakalar gördüğümü.

“Yazık günlerim geçti” dedim,
“Şemsi kız beni harap etti” dedim.
“Gittiğinde bana Gavharnıkın
6940 Şehrini ara deyip gitti” dedim.

Kızın kendisi söylemişse vardır,
Şayet evladım gerçek haberdır.
Süleyman peygamber gittikten sonra,
O zaman yapılmış şehirdir.

Süleyman’dan sonra peyda olsa,
Birisi gelip bir taraftan haber verse,
Perilerin yurdunun yönünü söylese,
Bilirdim onu, Allah izin verse,
İşitince bu sözü padişaktan,
6950 Kaldım orada biraz zaman.

Orada rasiltayir denilen hayvan,
Başları kuş, gövdesi insandan,
Gözleri ala doğanın gözleri gibi
Hepsi Tayrulmalik’e bakarlar.

Ayaqtarı jılķınıñ ayağında,
Tırnaktarı sekildi arıstanday.
Söylese sayraydı kūs sekildi,
Jaratıptı Qudayım maķlukat sonday.

Et jeydi, böten aŗa karamaydı,
Adamdardıñ üindey sarayları.
Kaysıları dalada, kaysı tavda,
Kaysıları jaylaydı teren saydı.

Kıstı kün kıstavları sol sarayda,
Jazğı küni turadı türlü jayda.
Kaysıları şölderdi meken kılar,
Keybirevi- japanda, keyi sayda.

Bäri Tayrulmälikke karaydı eken,
Karağanı paŗşaa jaraydı eken.
Jılđa bir vaķ jıylıp bäri kelip,
Tayrulmälik olardı sanaydı eken.

Jılđa bir vaķ jıylıp keledi eken,
Padişaa ezebin beredi eken.
Bäriniñ mañdayına mör tamğa
Baŗkannan soñ, tarķalıp jüredi eken.

Olarga salatuğın tamğaların,
Mañdayına basatın möhirlerin,
Bu isterdiñ sebebi ne eken dep,
Surap Tayrulmälikten bildim bärin.

Ayakları yılķının ayakları gibi
Tırnaklarının şekli aslan gibi.
Söylese ötüşü kuş gibi
Yaratmış Allah'ım mahlukat onun gibi.

Et yerdi, başka yemeğe bakmazdı,
6960 İnsanların evi gibiydi sarayları.
Kimileri ovada kimileri dağda,
Kimileri yer edinmişti derin vadiyi.

Kış günü kışlarlar bu sarayda
Yaz günü dururlar türlü mekânda.
Kimileri çölleri mekân kılar,
Kimisi ıssız ovada kimisi vadide.

Hepsi Tayrulmalik'e bakıyormuş,
Bakması padişaha faydalıymış.
Yılđa bir vakit hepsi toplanıp,
6970 Tayrulmalik onları sayıyormuş.

Yılđa bir vakit toplanıp gelirmişler,
Padişaha hesap verirmişler.
Hepsinin alnına mühür, damga,
Bastıktan sonra, dağılıp gidermişler.

Onlara vuracağı damgalarını,
Alınlarına basılan mühürlerini,
Bu işlerin sebebi neymiş diye,
Sorup Tayrulmalik'e öğrendim hepsini.

Bu möhirdiñ özini, balam, dedi,
Süleymen berip edi mağan, dedi.
Bu möhirmen olardı boysungızıp,
Möhirlep jiberemin tamam, dedi.

Kelmese de ağarda mağan, dedi,
Özderine kıladı jaman, dedi.
Kevdeleri kötirlap şıkan şığıp,
Jaralanıp qaladı tamam, dedi.

İyâ, Jahanşa, burıngı bir zamanda,
Bek tıgızdıq bolıptı bu jahanda.
Dıyyu, peri adammen birge bolğan
Süleymen payğambardıñ zamanında.

Periler adamdargâ tıgız kılğan,
Adamdar Süleymenge arız kılğan.
Andan soñ Süleymen ol perilerge
Qap tavına köşüvge parız kılğan.

Andan soñıra Süleymen böldi jerdi,
Hâr jınısқа hâr jerde orın berdi.
Rabıg mäskün jerinde adam qalıp,
Periler Qap tavına köşip jürdi.

Süleymenniñ dünyeye hükimi jürgen,
Perilerdi aydağan osı jerden.
Patşa kılıp olargâ men ğarıptı,
Osı jerdi olargâ özi bergen.

“Evladım bu mührü” dedi,

6980 “Bana Süleyman’ın kendisi vermişti” dedi.

“Bu mühürle onları itaat ettirip,
Mühürleyip gönderiyorum” dedi.

“Eğer gelmezlerse bana” dedi,

“Başlarına gelir zorluk” dedi

“Gövdeleri uyuzlanıp çiban çıkıp,
Yaralanıp kalırlar” dedi.

Ey Jahanşa, evvelki bir zamanda,
Pek kalabalık olmuştı bu cihanda.

Dev, peri insanla birlikteymiş,

6990 Süleyman peygamberin zamanında.

Periler insanlardan kalabalıkmış,
İnsanlar Süleyman’a şikâyet etmiş.
Ondan sonra Süleyman o perilere,
Kaf Dağı’na göçmeye farz kılmış.

Ondan sonra Süleyman böldü yeri,
Her cinse her yerde yer verdi.
Rabig Meskün yerinde insan kalıp,
Periler Kaf Dağına göçüp gitti.

Süleyman’ın dünyaya hükmü geçer,

7000 Perileri yollamış o yerden.

Padişah yapıp ben garibi

Bu yeri onlara kendi vermiş.

Bu jerde h m  ustar da  ıysapsız k p,
Jıl da bir ay turarlar munda kelip.
 z ornına keterler bir aydan so ,
S leymenni  ruhına du a  ılıp.

Endi  ustar keledi biraz k nde,
Biraz k nder sabır  ıl  zi  munda.
Gavharnıkın  aharın biletur an
 us bar ma eken surayın,  zim sonda.

K tip turdık biz endi biraz zaman,
Kelip  aldı k p  ustar h r ja adan.
T pti   ılıp b rinden suray edik,
Bilmediler he biri va ıy adan.

Sonday  ahar bar dep bu jahanda,
Bermediler he  aysı javap anda.
Bira  anda k p jaska kelgen bir  us
Otur edi olardı  arasında.

Marg r an der eken onı  atı,
Artık eken bar  ustan saltanatı.
Suradı : Bilmisi  Gavharnıkın,
 ahardı   avımı-d r perizati.

Javap berdi:  ahardı bilgenim yok,
Biletur an kisini k rgenim yok.
 ayda eken ol  ahar bilmesem de,
 zdeytu ın jerlerdi bilemin k p.

Bu yerde hem ku lar da sayısız  okmu ,
Yıl da bir ay dururlar buraya gelip.
 z yurtlarına giderler bir aydan sonra
S leyman'ın ruhuna dua edip.

 imdi ku lar gelecek birkaç g ne,
Birka  g n sabret sen burada.
Gavharnıkın  ehrini bilecek
7010 Ku  var mıymı  sorarım o zamanda.

Bekleyip durduk biraz zaman
Geldi  ok fazla ku  her yakadan.
Tefti  edip hepsine sorduk
Bilmedi hi biri olayı.

B yle  ehir var mı diye bu cihanda
Vermedi hi biri cevap orada.
Fakat orada  ok ya lı bir ku 
Oturuyordu onların arasında.

Margarhan denilenmi  onun adı,
7020 Fazlaymı  di er ku lardan saltanatı.
Sorduk, Bilir misin Gevher'inkini
 ehrini kavmidir peri soyu.

Cevap verdi:  ehri bildi im yok,
Bilen ki iyi g rm  l   m yok.
Neredeymi  o  ehir bilmesem de,
Aradı ın yerleri bildi im  ok.

Köp jerlerdi bilemin, balam, dedi.
Ägar barsañ ol jakka taman, dedi.
Zulagırak jer derler bir jer bar-dür,
Bir jıldık jol bu jerge tamam, dedi.

Şahını «Zulagırak» onıñ derler,
Oğan sonda қарaydı bek köp jerler.
Adamzattan ol jerde jan bolmaydı,
Bilse biler dünyeni kezgen erler.

Oğan tabıg bir ıklım «Dahme» deydi,
Ekinşi ıqlımın «Zahme» deydi.
Üşinşi jurttı ol «Tariyyakın» der.
Törtinşisi jurtınıñ «Rahme» deydi.

Ol ıqlımder işinde tavlار bar-dı,
«Almas tavı» derler ol tavlardı.
Atı «Yağmus» bir zat bar anda turğan,
Қара kiygen, özi şal aқ saқaldı.

Adamzattan deydiler onıñ jismin,
«Yağmus» dep ayttılar onıñ esimin.
Haliyfa bolıp қustarға tura-dür ol,
Nuh payğambar deydiler onıñ näsilin.

Hazret Nuh vaқtında bolğan eken,
Onı Nuh osı jerge қoyған eken.
Välayatında қus-қurttıñ, barşa januvardıñ
Barşasına haliyfa bolğan eken.

“Çok yeri bilirim evladım” dedi,
“Eğer gitse o tarafa yakın” dedi.
“Zulagırak yer derler bir yer vardır,
7030 Bir yıllık yol bu yere tamamen” dedi.

Onun şahına ‘Zulagırak’ derler
Ona tabii pek çok yerler.
İnsanlardan o yerde yaşayan olmazdı,
Bilse bilir dünyayı gezen erler.

Ona tabii bir diyara Dahme denir,
İkinci diyara Zahme denir,
Üçüncü diyara Tariyyakın denir,
Dördüncü diyara Rahme denir.

O diyarlar içinde dağlar vardı,
7040 Elmas Dağı derler o dağlardı.
Adı Yagmus bir zat var orada duran,
Kara giyen, kendi yaşlı ak sakallı.

İnsanoğlundan derler onun cismine,
Yagmus diye söylerler onun ismine.
Halife olup kuşlara durur,
Nuh peygamber derler onun nesline.

Hazret-i Nuh vaktinde olmuş,
Onu Nuh oraya koymuş.
Yurdunda kuşun-kurdun tüm hayvanların
7050 Hepsine halife olmuş.

Qol astında Yağmustıñ qustarı köp,
Ol qustarday köp bolmas jerdegi şöp.
Begirek ülken qustardıñ kevdeleri,
Andağıday ülken qus heş jerde joq.

Här jıl bir vaq Yağmusqa keler olar,
Tört ay zaman qasında turar olar.
Tört aydan soñ fatiyha, ruqsat alıp,
Özderiniñ ornına jürer olar.

Qustıñ bäre Yağmusqa keler, deydi,
Körgenderin Yağmusqa söyler, deydi.
Balam, endi izdegen şaharındı
Bilseler, solar anıq biler, deydi.

Kezip jürip kelerler härbir elden,
Bosamaydı bastarı heş seyilden.
Sol qustar bilmeseler ol şahardı,
Dünyede heş jan bolmas onı bilgen.

Estigen soñ ol qustan üşbu sözdi,
Tayrulmalık ayağına qoydım jüzdi,
Järdem qılıp, mingizip qusıñızğa,
Jönelt-säna, dedim, sen endi bizdi.

Meni ayap Tayrulmalık jarlık etti,
Bir ülken qus [kasına] kelip jetti.
Sol ülken qusqa mingizip endi meni,
Yağmusqa qaray alıp uşıp ketti.

Elinin altında Yagmus'un kuşları çok,
O kuşlar gibi çok olmaz yerdeki ot.
Pek çok büyük kuşların gövdeleri,
Onlar kadar büyük kuş hiçbir yerde yok.

Her yıl bir vakit Yagmus'a gelirler,
Dört ay boyunca yanında kalırlar.
Dört aydan sonra izin ve razısını alıp,
Kendi topraklarına giderler.

“Kuşların hepsi Yagmus'a gelir” dedi.
7060 “Gördüklerini Yagmus'a söyler” dedi.
“Evladım, şimdi aradığın şehrini
Bilseler, onlar gerçekten bilir” dedi.

Dolaşıp gelirler her bir ilden,
Ayrılmaz başları hiç seyirden.
Bu kuşlar bilmezlerse o şehri
Dünyada hiç kimse yoktur bilen.

İşitince kuştan bu sözü,
Tayrulmalık'ın ayağına koydum yüzü.
Yardım edip bindirip kuşunuza,
7070 Yöneltiver dedim sen şimdi bizi.

Bana acıyıp Tayrulmalık emir verdi,
Bir büyük kuş yanına gelip yetti.
Büyük kuşa bindirip o vakit beni,
Yagmus'a doğru uçup gitti.

Ol kuş meni uşırıp alıp ketti,
Arkasına mingizip men ğaripti.
Tamam jıldık jol eken eki arası,
On eki kün degende kelip jetti.

Kelip jetip Yağmustı kördim endi,
Sälem berip, qasına keldim endi.
Jazıp Tayrulmäliktiñ bergen qatın,
Yağmustıñ qolına berdim endi.

Yağmus şah ol qattı oqıp kördi,
Oqığan soñ mänisin onıñ bildi.
Balam, dedi, osınşa jasqa keldim,
Kezip kördim dünyede bek köp jerdi.

Tañgalamın bu aytqan söziñnen men,
Neşe oraldım bu jerdiñ jüzinen men.
Gavharnıkın şahardı estimedim,
Esitip turmın bu jerde öziñnen men.

Süleymen[niñ] sonunda, balam, dedi,
Bu jerlerge kelmedi adam, dedi.
Bu jerlerge keldi Hâk Tağala
Tağdırdı jazğan şığar sağan, dedi.

Sabırlıq kıl, qayğığa qalma, dedi,
Qapalıqtı köñline alma, dedi.
Qıstarım köp, kelgen soñ barşasınan
Surayın men, buyırsa Alla, dedi.

O kuş beni uçurup alıp gitti,
Arkasına bindirip ben ğaribi.
Tam bir yıllık yolmuş iki arası,
On iki günde gelip yetti.

Gelip Yagmus’u gördüm o vakit,
7080 Selam verip, yanına geldim o vakit.
Tayrulmalık’in yazıp verdiği mektubu,
Yagmus’ın eline verdim o vakit.

Yagmus Şah o mektubu okuyup gördü,
Okuduktan sonra manasını onun bildi.
Evladım dedi, bu yaşa kadar geldim,
Gezip gördüm dünyada pek çok yeri.

Şaşıyorum bu söylediğin sözünden,
Nice dolandım bu yerin yüzünden,
Gavharnıkın şehrini işitmedim,
7090 İşittim burada senden.

“Süleyman’dan sonra evladım” dedi,
“Bu yere gelmedi insan” dedi.
“Bu yerlere gelmeni Hak Teala
Takdir de yazmış olabilir sana” dedi.

“Sabret kaygılanma” dedi.
“Kederi gönlüne alma” dedi.
“Kuşlarım çok, gelince hepsine
Sorayım, izin verirse Allah” dedi.

Qustarım keler här jıl sayın, dedi.
Törtke tamam toltırar ayın, dedi.
Qustar bilse, seni men ol şaharğa
Jöneltüvdiñ kılayın qamın, dedi.

Tağı qaldım men endi qusqa qarap,
Köñilderim här tarapqa ketti tarap.
Küz bolğanda Yağmus bir tayaqtı
Alıp şıǵıp saħarağa qoydı qadap.

Özi juvan hām uzın, berik mıqtı,
Bir avlaq japanğa alıp şıqtı.
Yağmus şah keltirip ol tayaqtı,
Jerge şaşıp bek qattı kılıp tıqtı.

Tayaqtı şanısqan soñ jan qalmadı,
Januvarlar jıyılıp kelip qaldı.
Tört türli hayvanattıñ bāri kelip,
Tayaqtıñ töñiregin orap aldı.

Tayaqtıñ bir jağında hayvandar,
Bir jağında jırtqısqı januvarlar.
Bir jağında tayaqtıñ qus penen qurt,
Bir jağında jılandar, ajdahalar.

Jıyıldılar hayvannan här türli jan,
Bıyday tökti olarğa Yağmus han.
Qustarına arpanı tökkizip ol,
Jırtqısqı janvarlarğa tökkizdi qan.

“Kuşlarım gelir her yıl” dedi.

7100 “Geçirirler dört ayını” dedi.

“Kuşlar bilirse, seni o şehre
Göndermenin edeyim hazırlıǵını” dedi.

Yine kaldım ben o vakit kuşa bakıp,
Gönlüm her tarafa gitti daǵılıp.
Gün geldiğinde Yagmus bir deǵneǵı,
Alıp çıkıp şehre koydu saplayıp.

Kendi iri hem uzun, saǵlam kuvvetli;
Bir kuytu ovayı tutup gitti.
Yagmus Şah getirip o deǵneǵı,
7110 Yere saplayıp pek sertçe tıqtı.

Deǵneǵı diktikten sonra can kalmadı,
Hayvanlar toplanıp gelip kaldı.
Dört türli hayvanatın hepsi gelip,
Deǵneǵın etrafını sardı.

Deǵneǵın bir tarafında hayvanlar,
Bir tarafında yırtıcı hayvanlar.
Bir tarafında deǵneǵın kuş ile kurt,
Bir tarafında yılanlar, ejderhalar.

Toplandı hayvandan her türli can,
7120 Buğday döktü onlara Yagmus Han.
Kuşlarına arpayı döktürüp,
Yırtıcı hayvanlara döktürdü kan.

Aydaharğa tağı da süt bergizdi,
Barşasına tegistep jegizgizdi.
Men ğaripti asına ertip alıp,
Özi solar işinde jürip kezdi.

Älhasıl, bular sonda kıstaydı eken,
Tama jep könilini oştaydı eken.
ar ketkende tayatı aladı eken,
Bäri tarap ol saara bosaydı eken.

Yamus şah buyırık etedi eken,
Olarga tama kelip jetedi eken.
ar ketken so, olar Nu payambarğa
Dua kılıp, taralıp ketedi eken.

Här türlüsi bar anda ayvandardı,
ayvandardı ketirer edi zaharın.
Aralap Yamuspenen surap edik,
Bilmediler ol Gavharnıkın şaharın.

Andan soıra bardık biz ustar jaa,
Surap jürdik biz onı här tarapa.
Olardan da bilüvši bolmadı heş,
Aytpadılar jalız söz bu javapa.

Yamus ayttı: Jür endi barayık, dep,
Olardı arasınan suray salıp.
Bilgen bolsa abardı alayık biz, dep,
Mälikmaran ustarın arayık, dep.

Ejderhaya da süt verdirdi,
Hepsini iyice yedirtirdi.
Ben garibi yanına alıp
Kendi onların içinde gezdi.

Kısacası, bunlar orada kıqlamış,
Yemek yiyip gönlü rahatlatmış.
Kar kalktığında denei almış,
7130 Hepsi daılıp o şehri boşaltmış.

Yagmus Şah buyruk vermiş:
Onlara yemek getirilirmiş.
Kar kalkınca onlar Nuh peygambere,
Dua edip, daılıp gitmiş.

Her türlü sü var orada hayvanların,
Hayvanların giderirdi kahırların.
Dolaşıp Yagmus'la sorurduk,
Bilmediler şehrini Gavharnıkın.

Ondan sonra vardık biz kuşlar tarafına,
7140 Sorup durduk biz onu her tarafa.
Onlardan da bileni olmadı hiç,
Söylemediler tek söz bu cevaba.

Yagmus söyledi: “Yürü gidiyoruz” deyip,
Onların arasından soruşturup,
“Bilen varsa haber alalım diye,
Malikmargan kuşlarına bakalım” deyip.

Mälikmarğan degeni қандай қус-тї,
Мағнасын билгизип кеткен хош-тї.
Yaғmus şah olardı қол астаңда
Här taypa қустарға һаң қılмас-тї.

Endi biz sol қустарға қарай жүрдик,
Olardıñ һәм işine enip kirdik.
Ol қустardıñ işinde жүrip bizder,
Ülkendigi pildeyin bir қус қördik.

Ol arada Yaғmus şah ayttı mağan:
Osındayın ülken қус bar munda sağan,
Ol mıñ қустıñ барşası uzak jasap,
Bir mıñ jıl turıp keter dünyadan.

Olar bәri bek ülken қус boladı,
Ğumırı uzak, köñili хош boladı.
Ol şahardı bilseler solar biler,
Bilmeseler, жүrgeniñ bos boladı.

Olar kezip dünyeni жүrgen қустар,
Köp ğajayıp dünyede көrgen қустар.
Özderiniñ jurtına perilerdiñ
Jurtınıñ jaқındıғın bilgen қустар.

Sol қустарға барайық, balam, dedi,
Barşasınan surayıқ tamam, dedi.
İnşalla, olardıñ arasında
Bir һabar bolsa kerek sağan, dedi.

Malikmargan denilen hangi kuştu,
Manasını bildirip gitmesi hoştu.
Yagmus Şah onları el altında
7150 Her kabileye han kılmıştı.

O vakit o kuşlara doğru gittik,
Onların da içine inip girdik.
Kuşların içinde gezip bizler
Büyüklüğü fil kadar bir kuş gördük.

O arada Yagmus Şah söyledi bana,
Böyle büyük kuş var burada sana
O bin kuşun hepsi de uzak yaşar
Bin yıl yaşayıp gider dünyadan.

Onların hepsi pek büyük kuştur
7160 Ömrü uzun, gönlü hoştur.
O şehri bilirse onlar bilir,
Bilmezlerse, gelmen boştur.

Onlar gezip dünyayı gören kuşlar
Çok acayıplık dünyada gören kuşlar.
Kendilerinin yurduna perilerin
Yurdunun yakınlığını bilen kuşlar.

“O kuşlara varalım evladım” dedi
“Hepsine soralım” dedi.
“İnşallah onların arasında,
7170 Bir haber olsa gerek sana” dedi.

Ol kıstardıñ işine kirip bizder,
Barşasınan suradık jürip bizder:
Gavharnıkın şaharın bilemisiz,
Sonı sizden suravğa kelippizder.

İşterinde birevi: Bâli, dedi,
Ol şaharda periniñ hanı, dedi.
Ol şahardı men özim körgenim jok,
Estip edim biraq men onı, dedi.

Andan beri bir jurt bar, bek alıs ol,
Osı jerden bola-dür altı aylık jol.
Rasilhayat välayatı dep aytaqlar,
Ol jerdegi maqlıqtıñ kevdesi mol.

Bastardı olardıñ däl jılanday,
Körıp pe ediñ dünyede maqlık munday.
Adamnıñ kevdesindey kevdeleri,
Jürüvleri adamnıñ jürüvindey.

Ar jağında maqlıqtıñ tav bar tağı,
Billur tastan eken onıñ bări.
Ol makulıqtar ol tavrıñ ber jağıda,
Ötip jürıp ketpester tavrıñ äri.

Argı jağı ol tavrıñ tüz dalalar,
Ortasında dalanıñ bir kıya bar.
Biyiktigi bir-eki munaraday,
Basında kıstar onıñ uya salar.

O kışların arasına girdik,
Hepsine sorduk gezdik.
“Gavharnıkın şehrini bilir misiniz?”
Onu size sormaya geldik.

İçlerinden biri: “Evet” dedi.
“O şehirde periler hanı” dedi.
“O şehri kendim görmedim
Fakat işitmişim ben onu” dedi.

Ondan beri bir yurt var, pek uzak
Oradan vardır altı aylık yol.
Rasilhayat vilayeti diye söylerler,
O yerdeki mahlukun gövdesi bol.

Başları onların aynı yılan gibi,
Görmüş müydün dünyada bunun gibi.
İnsanın gövdesi gibi gövdeleri,
Yürüyüşleri insanın yürüyüşü gibi.

Arkasında mahlukun dağ var daha,
Billur taştanmış onun tamamı da.
Mahluklar dağın bu tarafında,
7190 Geçip gitmezler dağdan biraz uzağa.

Ardında o dağın düz ovalar,
Ortasında ovanın bir yamaç var.
Büyüklüğü bir iki minare kadar,
Başında kışlar onun yuva kurar.

Ol kıyyanıñ basında tağı bizdiñ
Uyamız da bar edi özimizdiñ.
Bir tuvışkan bar edi apam benim,
Ata-enemiz bir edi ekevimizdiñ.

Anamız tapkan bizdi sol uyada,
Tärbiye kılğan bizdi sol kıyyada.
Atam-anam bir künde bizdiñ üşin
Tamaq izdep kettiler avlamağa.

Näpaqa-tamaq bizderge izdediler,
Eki-üş kün ötip ketti, kelmediler.
Sol arada jeti kün ötip ketti,
Qayıp kelip heş tamaq bermediler.

Jeti künge şaqtı biz kütip turdıq,
Aştıqpenen jayımız ketip turdıq.
«Dariyğa, aştan endi ölemiz», dep,
Bir Qudayğa zarlıqtı etip turdıq.

Jeti künnen soñ endi olar keldi,
Alıp kelgen näpaqasın bizge berdi.
Aldarına jılasıp qarşı şıqtıq:
Kıldıñız, dep, aştıqtan hälak endi.

Atam dedi: Äy, qozı, balalarım,
Közim nuri, jüregim paralarım.
Jetim bolıp qalatın ediñiz goy,
Ölgen bolsa ata men analarıñ.

O yamacın başında da bizim,
Yuvamız da vardı kendimizin.
Bir akrabam vardı ablam benim,
Ana babamız birdi ikimizin.

Anamız bulmuş bizi o yuvada,
7200 Terbiye etmiş bizi o yamaçta.
Anam- babam bir gün bizim için,
Yemek aramaya gittiler avlanmaya.

Rızık-yemek bizlere aradılar,
İki üç gün geçip gitti, gelmediler.
O arada yedi gün geçip gitti,
Dönüp gelip hiç yemek vermediler.

Yedi gün kadar biz bekleyip durduk,
Açlıktan halimiz gidip durduk.
Yazık açlıktan şimdi ölürüz diye,
7210 Tek Allah’a yalvarıp durduk.

Yedi günden sonra onlar geldi,
Alıp geldikleri rızıkları bize verdi.
Önlerine toplaşıp karşı çıktık,
Ettiniz diye açlıktan helak şimdi.

Atam dedi: “Ey kuzularım, evlatlarım
Gözümün nuru, yüregim, parçalarım.
Yetim olup kalacaktınız ya
Öldüysek babanızla ananız.”

Ötip ketti jeti kün, zaman, dedi,
Şükir Hakkı, keldik qoy aman, dedi.
Uşa-uşa köp jerge ketippiz qoy,
Perilerdiñ jurtına taman, dedi.

Uşa-uşa köp jerge ketippiz qoy,
Kızam tavınıñ üstinen ötippiz qoy.
Sol bir tavrıñ üstinen uşıp ötip,
Perilerdiñ jurtına jetippiz qoy.

Kızam tavrıñ üstinen köştik, dedi,
Ar jağına tağı da uştıq, dedi.
Kaza kelse körer köz körmeydi eken,
Perilerdiñ avına tüstik, dedi.

Avlap bizdi periler ustap aldı,
Gavharnıñ şaharına alıp bardı.
Anda bargaş bizderdi buğazdavğa
Moynımızğa qayrap pısaq saldı.

Pısaq salğan şağında söyledik biz:
Öltirmeñiz bizdi, dep jıladıq biz,
Kütip turğan bizderdiñ balamız bar,
Jetim qıla körme, dep tiledik biz.

Bar edi qoy balamız eki dana,
Rakım qılıp solarğa qara-säna.
Bizdi öltirseñ, olar da aştan öler,
Olardıñ obalına qalma-säna.

“Geçip gitti yedi gün zaman” dedi.

7220 “Şükür Hakka, geldik sağ sağlam” dedi.

“Uça uça çok uzağa gitmişiz ya
Perilerin yurduna doğru” dedi.

Uça uça çok uzağa gitmişiz ya,
Kızam dağının üstünden geçmişiz ya,
O dağın üstünden uçarak geçip,
Perilerin yurduna gelmişiz ya.

“Kızam dağının üstünden geçtik” dedi

“Karşısına da uçtuk” dedi.

“Kaza gelse görür göz görmezmiş,

7230 Perilerin ağına düştük” dedi.

Avlayıp bizi periler yakaladı,
Gavharnıñ şehrine alıp vardı.
Oraya varınca bizleri boğazlamaya
Boynumuza bileyip bıçak koydu.

Bıçak koyduğı anda söyledik.
Öldürmeyin bizi diye ağladık.
Bekleyip duran bizim evladımız var,
Yetim bırakma diye diledik.

Vardı evladımız iki tane,

7240 Merhamet edip onlara baksana.

Bizi öldürürsen onlar açlıktan ölür,
Onlara ziyan etmesene.

Estigen soñ periler sözimizdi,
Üş kündey saqtadılar özimizdi.
Habiyske salıp koyıp, üş künnen soñ
Koya berdi, azat kılıp endi bizdi.

Azat bolıp keldik qoy, balam, dedi,
Kete jazdı ata men anañ, dedi.
Jeti kündey keşigin kelmegenniñ
Osı boldı mänisi, balam, dedi.

Anda barıp jetkenşe birqatar jol,
Arasında tavı köp, dariyyası mol.
Ata-anamnan osılayşa estip edim,
Gavharnıkın şaharın bilgenim sol.

Periler qorkıttılar endi bizdi,
Tastap kettik, köşip ol qıyyamızdı.
Beri qaray nedävir tavidan ötip,
Alıstattıq periden uyamızdı.

Ol qus endi sözderin tamam etti,
Estigen soñ bu sözdi esim ketti.
Yağmusқа jalbarıp, jalındım men:
Jönelte kör endi, dep, ğaripti.

Haq jazıptı köp isti bizdiñ başqa,
Jolıqtırdı sizdeyin jaqsı dosқа.
Men ğaribiñ sizlerden ötinemin,
Jöneltisiz mingizip osı qusқа.

İşitince periler sözümüzü,
Üç gün boyunca tuttular bizi.
Hapse koyup, üç gün sonra
Saldılar, serbest bırakıp bizi.

“Serbest kalıp geldik evladım” dedi,
“Geliyor ananla baban” dedi.
“Yedi günü geçik gelmememizin,
7250 Budur manası evladım” dedi.

Oraya varıncaya kadar bir sürü yol,
Arasında dağı çok ırmağı çok.
Anamla-babamdan böylece işitmişim
Gavharnıkın şehrini bildiğim bu.

Periler korkuttular o zaman bizi,
Bırakıp gittik, göçüp o yamacımızı.
Beri doğru Nedavir Dağı’ndan geçip,
Uzaklaştırdık perilerden yuvamızı.

Kuş o vakit sözlerini tamam etti,
7260 İşitince bu sözü aklım gitti.
Yagmus’a yalvarıp yakardım,
Yöneltiver şimdi diye ğaribi.

Hak yazmıştı çok işi bizim başa
Yolladı sizin gibi güzel dosta.
Ben ğaribin sizlerden istiyorum,
Yöneltiniz bindirip o kuşa.

Yağmus hām ayadı men bayğustı,
Jarlık kıldı, kus meni alıp uştı.
Altı aylık jol eken, altı künde
Rasilhayat jurtına kelip tüsti.

Andağı ol qavımıñ keypi jaman,
Kevdeleri adamday, bası jılan.
Akşam vakti jakındap kelgeninde
Kelip jettik billur tavğa aman.

Eteğine ol tavdıñ kelip tüstik,
Biraz jatıp, dem alıp, tamaq iştik.
Biraz zaman damıldap algannan soñ,
Anda tağı jatpadıq, tünde köştik.

Ol kuspenen tün qatıp jöneldik biz,
Ötpeydi eken ol tavdan adam kündiz.
Kün şıqqan soñ billur tas kızadı eken,
Küyedi eken adam men dñniye tegis.

Tañ atқан soñ ol tavdan uşıp öttik,
Toqtamadık, tağı da jürip kettik.
Eki aylık jol eken andan qıyya,
Eki künde biz anda barıp jettik.

Qonıp aldık biz endi ol qıyyağa,
Közimizdi aşıp qaradım dñniyağa.
Tört jağımdı qarasam tuman başqan,
Körinbeydi heş narse qaramağa.

Yagmus da acıdı ben zavallıya,
Emir verdi, kuş beni alıp uçtu.
Altı aylık yolmuş, altı günde
7270 Rasilhayat obasına gelip indi.

Oradaki kavmin görünüşü yaman,
Gövdeleri insan gibi, başı yılan.
Akşam vakti yaklaştığında,
Geldik Billur Dağa sağ salım.

Dağın eteğine gelip indik,
Biraz yatıp, dinlenip, yemek yedik.
Biraz zaman mola verdikten sonra,
Orada yatmadık, gece gittik.

Kuşla geceleyin yöneldik biz,
7280 Geçmezmiş o dağdan insan gündüz.
Gün doğduğunda Billur Taş ısınmış,
Yanıyormuş insanla bütün dünya

Tan aydınlanınca dağdan uçup geçtik,
Durmadık, daha da devam ettik.
İki aylık yolmuş oradan yamaç,
İki günde biz oraya varıp yettik.

Konup kaldık o vakit yamaca,
Gözümü açıp baktım dünyaya.
Dört tarafıma baksam sis basmış,
7290 Görünmedi hiçbir şey bakmakla.

Qıstan surdım: Bu netken tuman, dedim,
Ne sebepten bu toprax-tozañ? dedim.
Bu ulağan-şulağan davıs ne-dür,
Mānisini ayt-sāna mağan, dedim.

Añ avlavğa kelipti peri kentten,
Avşıları bu jerde it jügirken.
Atpenen şavıp kıyyanıñ jan-jagınan,
İtin kuvıp tavlarga qaray ketken.

İt kuvğızıp jürmegi bu mekende,
Är vaqıtta bolmaydı, anda-sanda.
Qazir bizge sol vaqıtı kez bolıptı,
Añğa şıgıp jür eken osı künde.

Sol bir kuska tağı söyledim men,
Tastamañız endi, dep tiledim men.
Ata menen anañız kelgen jönge
Jatkiziñiz endi, dep suradım men.

Jok, endi men ol jaqqa kete almaymın,
Osıdan ärmen qaray öte almaymın.
Perilerden qorqamın ustay ma dep,
Ayıptama, endi men jete almaymın.

Jetkiz endi sol aytқан jerge, dedim,
Ustasalar men dağı birge, dedim.
Şahtarınan tilek kılıp alarımın men,
Qutqararım, qorıkpa bir de, dedim.

Kuşa sordum: “Bu nasıl bir sis” dedim.
“Ne sebepten bu toprak toz?” dedim.
“Bu patırtılı, gürültülü ses nedir,
Manasını söylesene bana” dedim.

Av avlamaya gitmiş peri kentten,
Avcıları bu yerde köpeği ava salmış.
Atla koşup yamacın etrafından,
Köpeği kovup dağlara doğru gitmiş.

Köpeği ava salmak bu mekânda,
7300 Her vakitte olmaz, olur ara sıra.
Şimdi bize o vakti rastlamıştı,
Ava çıkıp gitmiş o günde.

Bir kuşa daha söyledim:
“Bırakmayın şimdi” diye diledim.
“Ananızın babanızın geldiği yöne
Varınız şimdi” diye yakardım.

Yok şimdi ben o tarafa gidemem,
Oradan öteye doğru geçemem.
Perilerden korkarım yakalar mı diye
7310 Ayıplama, şimdi ben varamam.

“Götür şimdi o söylenen yere” dedim,
“Yakalasalar benimle” dedim.
“Şahlarından dilek dileyip alırım
Kurtarırım korkma seni de” dedim

Ol us tağı kterdi men baygustı,
Eki kndey kterip jne ustı.
Eki knnen so endi kuh ılsam
Tavını etegine kelip tstı.

Ol us meni tsitip mağan dedi:
Osı tavgı artında peri jeri.
Osı tavgı tken so jolığa-dr
Gavharnıın aharını perileri.

Ruqsat berip jiberdim endi ustı,
us endi z jerine aray utı.
Bir tavgı eteginde jalđız aldım,
ıyınılı basıma endi tstı.

«Tvekel» dep joğarı tavga kettim,
Mı azappen ol tavga ığıp jettim.
a basınan ol tavgı jrip asıp,
Ar jağına perige aray ottım.

Arđı ja ulamada uğıla krdim,
Sol nurmenen tmenge aray jrdim.
Bir domalap, bir sırganap jre-jre,
Ayak jağı almadı men paırdı.

y, jamağat, bu szdi bek alaız,
Balkıyyağa syleydi Jahanaız.
aıymaran Jamsıba aytıp otır,
Alamay apıl bolıp siz almaız.

Ku da kaldırdı ben zavallıyı,
ki gn boyunca kaldırıp utu.
ki gnden sonra imdi Kızlam
Dağı'nın eteğine gelip indi.

Ku beni indirip bana dedi:
7320 “O dağın ardında peri yeri.
O dağı getikten sonra karılaır,
Gavharnıın ehrini perileri.”

zin verip gnderdim o vakit kuu,
Ku o vakit kendi yerine doğru utu.
Bir dağın eteginde yalnız kaldım,
Zorluk baıma o vakit dtı.

Tevekkl diye yukarı dağa gittim,
Bin azapla o dağa ıkıp vardım.
Tam baından o dağın aıp,
7330 Karısına, periye doğru getim.

te tarafa den kızzılı grdm,
O ııkla aağı doğru yrdm.
Bir yuvarlanıp bir kayarak yrye yrye
Ayağım yaramaz hale geldi ben fakirin.

Ey cemaat bu sz iyi anlayınız,
Balkıyya'ya syledi Jahana'nız.
ahmaran Jamsıb'a sylyor,
Anlamayıp gafil kalmayınız.

Kay etesiñ, Fahrediyn beyşarañız
Oralmalı sözi köp, özi jalğız.
Jahanşakeñ ol tavdan ene tursın,
Endi Şämsi banudan söyleyik söz.

Söz söyleydi Jahanşa endi kızdın,
Şämsi banu ol vaqıt kaçtı bizden.
Tastap, kaçıp ketse de Şämsi banu,
Bezip ketken joq edi özimizden.

Ol vaqıt Şämsi banu kaçıp ketken,
Şıgıp alıp aspañğa uşıp ketken.
Neşe künnen soñ endi Şämsi banu
Gavharnıkın şaharına barıp jetken.

Atasına söyleydi jürgenderin,
Köp vaqıyğa dünyede körgenderin.
Apalarımnenen ol birge barıp,
Şarbaqtın işine kirgenderin.

Margışahtıñ bağına bargandarın,
Şomıluvğa kirip algandarın.
Suv işinde üşevi oynaganda,
Köyleginen ayrılıp qalgandarın.

Asılık söz söyledim, ata, depti,
Sol sözderim basıma meniñ jetti.
Andan soñıra Margışah ol adamğa
Nekah kılıp qosıptı men ğaripti.

Ne yapsın Fahreddin zavallınız,
7340 Güzel sözü çok, kendisi benzersiz.
Jahanşa o dağdan ine dursun,
Şimdi Şemsi Banu'dan söyleyelim biz.

Söz söyledi Jahanşa şimdi kızdın,
Şemsi Banu o vakit kaçtı bizden.
Bırakıp kaçıp gitse de Şemsi Banu
Vazgeçip gitmemişti bizden.

O vakit Şemsi Banu kaçıp gitmiş,
Çıkarak gökyüzüne uçup gitmiş.
Nice günden sonra şimdi Şemsi Banu
7350 Gavharnıkın şehrine varıp yetmiş.

Atasına söyledi yaşadıklarını
Çok vakalar dünyada gördüklerini.
Ablalarıyla birlikte varıp
Çitin içine girdiklerini.

Margışah'ın bağına vardıklarını
Suya girip çıktıklarını.
Su içinde üçü oynarken
Gömleğinden ayrılıp kaldığını.

“Asilik söz söyledim ata” dedi.
7360 “O sözlerim başıma benim” geldi.
“Ondan sonra Margışah o adama
Nikah kılıp birleştirdi ben ğaribi.”

Jalgız jürip köp jerden asıp keldim,
İzniñiz bolmağanğa sasıp keldim,
Ruksat surap fatiyha alayın dep,
Sizderdiñ qasıñızğa qaşıp keldim.

Toy bolıp, toy tağamın tatқанım joқ,
Qasımızda bizdiñ ol jatқанı joқ.
Öz eline men onı alıp bardım,
Köylegimdi túsirip qolıma aldım.
«Atamnan men de ruksat surayın», dep,
Özine men bilgizip ketip qaldım.

Ketkenimde men oğan: Bezbe, dedim,
Menen mülde küderiñ üzbe, dedim.
Endiden soñ siz meni tileseñiz,
Gavharnıqın şaharınan izde, dedim.

Men oylaymın ol endi jürse kerek,
Bizdi izdep bu jaққа kelse kerek.
Gavharnıqın şaharı dep suray-suray,
Bizderdiñ jerimizdi bilse kerek.

Şahlas şah perilerge: Turıñ, depti,
Härqaysıñız här jaққа jüriñ, depti.
Kele jatқан bir adam Jahanşa der,
Körseñiz munda alıp kelip, depti.

Şahlas şah jiberip perilerdi,
Tört taraptan izdepti men paқırdı.
Enip Kızam tavınan kele jatsam,
Aldımda eki peri meni kördi.

Yalnız başıma uzak yeri aşıp geldim,
İzniniz olmamasından telaşlanarak geldim.
İzin isteyip duanızı alayım diye,
Sizin karşınıza kaçıp geldim.

Toy olup, toy yemeğini tatmadım,
Yanımız da o bizim yatmadı.
Öz memleketine onu alıp vardım,
7370 Gümleğini düşürüp elime aldım.
Atamdan bende izin isteyeyim deyip,
Sana ben bildirip gidip kaldım.

Giderken ben ona: “Vazgeçme” dedim.
“Benden hiç ümidini kesme” dedim.
“Şimdiden sonra sen beni istersen,
Gavharnıqın şehrini ara” dedim.

Düşünüyorum, o şimdi yürümeli
Bizi arayıp bu tarafa gelmeli.
Gavharnıqın şehri diye sora sora
7380 Bizim yerimizi bilmeli.

Şahlas Şah perilere “Durun” dedi.
“Her biriniz bir tarafa gidin” dedi.
Geliyor bir insan Jahanşa diye,
Görürseniz buraya alıp gelin diye.

Şahlas Şah göndermişti perileri,
Dört taraftan aramış ben fakiri.
İnip Kızam dağına geliyorken,
Önümde iki peri beni gördü.

Periler mağan taman jaķındastı,
Kelip jetip menimen amandastı.
Ķay maķlıķtan bolasıñ jalǵız jürgen,
Ķaysı jaķtan keldiñ? dep söz surastı.

Periler suradılar: Āsiliñiz kim,
Ķaysı zattan bolasız, nāsiliñiz kim?
Düniye kezgen adamnan bolamısız,
Aytıñız bizge endi, esimiñiz kim?

Adamdardan boladı benim zatım,
Rabıyg mäskün turatın välayatım.
Ķabıldıñ şaharında patşa edim,
Jahanşa derler edi benim atım.

Estigen soñ periler: Bāli, deydi,
Öziñ bolsañ Ķabıldıñ ħanı, deydi.
Atıñız hām Jahanşa bolǵan bolsa,
Aparımız patşaǵa seni, deydi.

Patşamızdıñ buyırǵımen izdep keldik,
Jönimizdi bu tavǵa tüzlep keldik.
Atıñ bolsa Jahanşa, osı tavdan
Kelgeniñdi alıstan közdep keldik.

Men aytım: Padişāǵa barayın, dep,
Ķup bolad, sizdiñmenen jüreyiñ, dep.
Meni izdese men daǵı oǵan barıp,
Mubārek jüzin onıñ köreyin, dep.

Periler bana doǵru yaklaştı,
7390 Gelip yetişip benimle selamlaştı.
“Hangi mahluktansın yalnız gezen,
Hangi taraftan geldin” diye söz sordu.

Periler sordular: “Aslınız kim,
Hangi zattansınız, nesliniz kim?”
“Dünya gezen insandan mısınız,
Söyleyin bize şimdi isminiz kim?”

İnsanlardandır benim zatım,
Rabıyg Meskün durduǵum vilayetim.
Kabil şehrinde padişahım,
7400 Jahanşa derlerdi benim adım.

İşitince periler “Evet” dedi,
“Sensen Kabil’in hanı” dedi.
“Adınız da Jahanşa ise,
Götürürüz padişaha seni” dedi.

Padişahımızın buyruǵuyla arayıp geldik,
Yönümüzü bu daǵa çevirip geldik.
Adın Jahanşa ise, o daǵdan
Geldiǵini uzaktan gözleyip geldik.

Ben söyledim “Padişaha varayım” diye,
7410 “Tamam olur, sizinle geleyim” diye.
“Beni arıyorsa ben de ona varıp,
Mubarek yüzünü onun göreyim” diye.

Alıp ketti periler ustap meni,
«Aparamız şahğa, dep, endi seni».
Bara jatıp olardan suradım men,
Tavğa tüşken şugılanıñ mänisini.

Kelgen jeriñ bu jerge bek alıs jol,
Meñnattı joldarda körgensiñ mol.
İzdegen Gavharnıkın şaharıññıñ
Gavharınıñ şugılası nurı-dür.

Eki peri köterip meni aldı,
Jeldey uşıp şaharğa alıp bardı.
Üş mınuttıñ işinde bu periler
Gavharnıkın şaharına kelip qaldı.

Eki peri köterip alıp birge,
Tüsipdiler şaharğa yakın jerge.
Padişahğa habardı bereyin dep,
Endi ketti birevi ol şaharğa.

«Süyinşi» dep şaharğa jürip ketti,
Estigen soñ padişah men ğarıptı,
Jiberipti kiygeli türlü kiyim,
Erttegen at alıp kelip jetti.

Erttep ap keldiler attı mağan,
Tıñdap otır sözimdi, Balkıyyajan.
Türlü zattan kiygizip asıl kiyim,
Yöneldiler meni alıp şaharğa taman.

Alıp gitti periler tutup beni,
Götürelim şahha diye şimdi seni
Giderken onlara sordum ben
Dağa düşen kızılığın manasını.

Geldiğin yer bu yere pek uzak yol,
Mihneti yollarda görmüşsün bol.
Aradığın Gavharnıkın şehrinin
7420 Cevherinin kızılığ, ışığıdır.

İki peri kaldırıp beni aldı,
Yel gibi şehre alıp vardı.
Üç dakika içinde periler
Gavharnıkın şehrine vardı.

İki peri kaldırıp alıp birlikte
İndiler şehre yakın yere.
Padişaha haber vereyim diye
İndirip gitti birisi şehre.

Müjde diye şehre gitti,
7430 İştince padişah ben garibi.
Göndermiş giyilecek türlü giyim,
Beraberinde at alıp geldi.

Beraberinde alıp getirdiler atı bana,
Dinle sözümü Balkıyyacan,
Türlü şeyden giydirip asıl giyim
Yöneldiler beni alıp şehre doğru.

Darbazadan biz barıp kirdik endi,
Köşesimenen onıñ jürdik endi.
Nur balkığan közbenen qaratpaydı,
Ğajayıp şahar eken, kördik endi.

Kirpişteri turadı ottay janıp,
Tura qarap bolmaydı közdi salıp.
Qanday tastan salınğan bu şahar? dep,
Perilerden suradım qayran qalıp.

Saraylardıñ töbesi däl jañğan ot,
Tamaşa munday jürıp körgenim joq.
Berdiler javap peri: Munıñ tası,
Asıl tastan boladı gavhar, jaqut.

Darbazası jeti jüz, berik qorğan,
Üstinde jeti dana injüv turğan.
Ol injüvdiñ üstinde şam-şırağı,
Janatuğın jaquttan köşek kılğan.

Altınnan terezesi ol binanıñ,
Şıñjırı bar, kümisten bări onıñ.
İyä, Balkıyya, tamaşa bu jahanda,
Hikmetteri bar eken bir Qudanıñ.

«Şam- şırağı» der eken bu şahardı,
Şam sekildi jañğanga keşelerde.
Periler sol köşektiñ jarıgımen
Jüredi eken tunderde köşelerde.

Dış kapıdan biz varıp girdik o vakıt,
Köşesinden onun yürüdük o vakıt.
Işık saçan güzelliği göz kamaştırır.
7440 Çok güzel şehirmiş, gördük o vakıt.

Kerpiçleri duruyor ateş gibi yanıp,
Durup bakmıyor göz atıp.
Hangi taştan yapılmış bu şehir diye,
Perilere sordum hayran kalıp.

Sarayların çatısı aynı yanan ateş,
Bunun gibi temaşayı görmemiştim.
Periler cevap verdi: “bunun taşı
Asıl taştan olur; cevher, yakut.”

Dış kapısı yedi yüz sağlam korunan,
7450 Üstünde yedi tane inci duran.
O incinin üstünde kandil,
Yanmak için yakuttan çıra yapmış

Altından pencereleri o binanın,
Zinciri var, gümüşten hepsi onun.
Ey Balkıyya temaşa bu cihanda,
Hikmetleri varmış tek Allah'ın.

Kandil çırası dermiş bu şehri,
Kandil gibi aydınlattığından geceleri.
Periler o çıranın ışıyla,
7460 Yürürmüş gecelerde sokaklarda.

Bu şahardıñ bu türli saltanatın,
Aytıp tamam bolmas-tı heş sıypatın.
Gavharları ot janıp turgandıktan,
«Gavharnıkın» degenler onıñ atın.

Kıskartayık, kılmayık sözdi uzın,
Välhasıl, padişahıñ kördim jüzin.
Köl kuvsırıp aldında sälam berip,
Ädeppen köristim benim özim.

Amandasıp, qarap ol mağan dedi:
Marhaba, hoş keldiñiz aman, dedi.
Bu sapardı, bu isti Hax Tağala
Tağdırdı jazğan şıgar sağan, dedi.

Söz kısa, keltirdiler türli tağam,
Tağamnan soñ şärbattar keldi tamam.
Jep- işip bolğan soñ, ol padişah
Jağın kelip otırdı mağan taman.

Qax qasıma padişah keldi benim,
Uyaltıp ol, betimdi tildi benim.
Nağıp kelip bu jerge jettiñiz? dep,
Hal-ağvalım surasıp bildi benim.

Äy, Jahanşa, ne halder ettiñiz, dep,
Köp jurtardı nağılıp öttiñiz? dep.
Kaşa jer, kaşa yıldız jol eken-dür,
Nağıp jürüp bu jerge jettiñiz? dep.

Bu şehrin, bu türli saltanatını,
Söyleyip tamamlanmazdı hiç sıfatını.
Cevherleri ateş gibi yanıp durduklarından
Gavharnıkın demişler onun adını.

Kısaltalım, uzun kılmayalım sözü,
Velhasıl padişahın gördüm yüzünü.
El sıkışıp önünde selam verip
Edeple görüştüm ben kendim.

Selamlaşıp bakıp o bana dedi:
7470 “Merhaba hoş geldiniz sağ salım” dedi.
“Bu seferi bu işi Hak Teala,
Takdir olmuş olabilir sana” dedi.

Söz kısa, getirdiler türli yiyecek,
Yemekten sonra şerbetler de geldi.
Yiyip içtikten sonra padişah
Yakın gelip oturdu bana doğru.

Tam yanıma padişah geldi benim,
Utandırıp, yüzümü kızarttı benim
“Nasıl gelip buraya vardınız” diye
7480 Halimi ahvalimi sordu benim.

“Ey Jahanşa neler ettiniz” diye,
“Çok yurtları nasıl geçtiniz” diye.
“Hangi yer, hangi yıllık yoldur
Nasıl yürüyüp buraya geldiniz.”

Padişğa men aytım kelgenimdi,
Bärin aytım aqılmen bilgenimdi,
Öz jurtımnan şıqqan soñ ol şaharğa
Jetkenşe vaqıygalar körgenimdi.

Şah estip: Afariyn, balam, dedi,
Şükir Haqqa, kelipsiñ aman, dedi.
Haqıyqattıñ iyesi ekensiñ göy,
Kelbetiñnen tanıdım tamam, dedi.

Äy, padişğa, bu ğarip balañ, dedim,
Kelip jetti bu jerge äreñ, dedim.
Heş bilüvşi bolmadı bu şahardı,
Kurttan, kuştan, hayvannan, adamnan dedim.

Kıyın boldı bizge bu sapar, dedim,
Heş bilüvşi bolmadı habar, dedim.
Ol Süleymen payğambar ötkennen soñ
Salındı ma äli de bu şahar? dedim.

Balam, seniñ aqılıñ moldan eken,
Här ğılımdıq işinde tolğan eken.
Gavharnıñın şaharınıñ salınuvı
Süleymeniñ soñında bolğan eken.

Patşa bolğan Süleymen barşa janga,
Diyyu, peri, kăpirge, musılmanğa.
Arasında dav-janjâl köp bolğan soñ,
Bölip bergen jerlerin sol zamanda.

Padişaha ben söyledim geldiğimi,
Hepsini söyledim aqlımla bildiğimi.
Öz yurdumdan çıkınca o şehre
Varıncaya kadar (ne) vakalar gördüğümü.

Şah işitip “Aferin evladım” dedi.
7490 “Şükür Hakka gelmişsin sağ” dedi
“Hakikatin sahibiymişsin ya
Görünüşünden tanıdım, tamam” dedi.

“Ey padişah bu ğarip evladın” dedim
“Gelip vardı bu yere güç bela” dedim.
“Hiç bilen olmadı bu şehri
Kurttan, kuştan, hayvandan, insandan” dedim

Zor oldu bana bu sefer dedim,
Hiç bilen olmadı haber dedim.
Süleyman peygamber gidince,
7500 İnşa ediliyor mu hala bu şehir dedim.

Evladım senin aqlın bolmuş,
Her ilim içine dolmuş.
Gavharnıñın şehrinin yapılışı,
Süleyman’ın ölümünden sonra olmuş.

Padişah olmuş Süleyman bütün cana,
Dev, peri, kafir, Müslümana
Arasında dava-kargaşa çok olunca,
Bölüp vermiş yerleri o zamanda.

Perilerdiñ jerleri böten jer-di,
Soñınan osı jerdi bizge berdi.
Kızam jeri perige qarağan soñ,
Periler biyna kılğan bu şahardı.

Diyyulerdiñ makamı Qap tavında,
Soğıs salıp turamız hār zamanda.
Olardı dūniye jaqqa ötkizbeske,
Koyıp edi Süleymen bizdi munda.

Qap tavı bizdiñ jerge jaqın bolar,
Anda bolar diyyuler hām aydahar.
Olarğa peri halkı qorğan bolıp,
Diyyulerdi dūniyege qoymas olar.

Sizdiñ halıq bu jerde heş jürmeydi,
Sapar kılıp bu jaqqa heş kelmeydi.
Marguşah, Şahbaz, Tayrulmālik
Sol sebepten bu jerdi heş bilmeydi.

Bizdiñ peri halkı da jürmeydi heş,
Öz jurtınan özgeni körmeydi heş.
Diyyulermen soğıstan qol tiymeydi,
Bülik salar olarğa erte va keş.

Ol padiyşa sözderin tamam kıldı,
Sol vaqıtta haremnen elşi keldi.
Harem degen ol shahtıñ oramı-dür,
«Padiyşa, jürinüz» dep ruksat berdi.

Perilerin yerleri başka yerdi,
7510 Sonradan bu yeri bize verdi.
Kızam yeri periye bağılı olduğundan,
Periler inşa etti bu şehri.

Devlerin makamı Kaf Dağında,
Savaşıp dururuz her zamanda.
Onları dūnya tarafına geçirmemeye,
Koymuştu Süleyman bizi buraya.

Kaf Dağı bize yakındır,
Devler ile ejderhalar oradadır.
Onlara peri halkı kaledir,
7520 Devleri dūnyaya salmazlardır.

Sizin halk buraya hiç varmadı,
Sefer edip bu tarafa hiç gelmedi.
Marguşah, Şahbaz, Tayrulmalik
O sebepten bu yeri hiç bilmedi.

Bizim peri halkı da gezmez hiç,
Kendi yerinden başkasını görmedi hiç.
Devlerle savaştan zamanı olmadı,
Kariştırır onları eni sonunda.

Padişah sözlerini tamamladı,
7530 O vakitte haremiyle elçi geldi.
Harem denilen o şahın mahremidir,
Padişah geliniz diye izin verdi.

Buyrıkpenen haremge jürdim endi,
Ol haremniñ işine kirdim endi.
Ol haremniñ işinde zübärjattan
Bir taht qurılıptı, kördim endi.

Ol köşekti ğaribiñ körip keldi,
Şığamın dep köşekke jürip keldi.
Şığıp alıp sarayda otırğanda,
Şämsi banu üstime kelip kirdi.

Şämsi kız kele jatır meni tanıp,
Kiyimderin altına tamamlıp.
«Esen be» dep aytuvğa tilim keldi.
Jığılıp men sol jerde qaldım talıp.

Ğumırım sarıp ettim seniñ üşin,
Neşe jıldar ağızıp közdin jasın.
Bir vaqıtta qarasam közimdi aşıp,
Şämsiniñ tizesinde kördim basım.

Bäyit ruvbayı

Japanı şekpeyin aşık,
Sefanıñ qadiri bilmes.
Maĥabbat bir bäle-dür,
Kim kriptar olmayın bilmes.

Gülstan gülderi ğünşa,
Ol ğünşa bäl ĥazanı var.
Zımıstan körmeyin bulbul
Bahardıñ qadiri bilmes.

İzniyle hareme girdim o vakit,
Haremin içine girdim o vakit.
Haremin içinde zümrütten,
Bir taht kurulmuştu gördüm o vakit.

O ırayı ğaribin görüp geldi,
Çıkayım diye sokağa geldi.
Çıkıp sarayda oturduğumda
7540 Şemsi Banu üstüme geldi.

Şemsi Banu geldi beni tanıyıp,
Giyimlerini altının suyuna banarak,
“Sağ mısın” diye söyleyecektim de,
Yıkılıp orada kaldım düşüp.

Ömrümü sarf ettim senin için,
Nice yıllar akıtıp göz yaşını,
Bir vakitte baksam gözümü açıp
Şemsinin dizinde gördüm başımı.

Beyit Rubai

Cefayı çekmeyen aşık,
7550 Sefanın kadrini bilmez.
Sevgi bir beladır,
Kimin yakalanacağı bilinmez.

Gülistan gülleri açınca,
O açan güllerin hazanı var.
Parmaklık görmeyen bülbül,
Baharın kadrini bilmez.

Aşılğanşa bustanda här türlü gül,
Türli-türli davıspen sayrar bulbul.
Jazgı künniñ qadın bilmes edi,
Qıstı künniñ suvıgın körmese ol.

Andan soñ şahı oyladı jaqsı oydı,
Toy qılğalı qıspasız maldar soydı.
Barşa jurtın, bekterin jıyıp alıp,
Qırık keşe va kündiz qıldı toydı.

Qızıqtarı köp boldı toyımızdıñ,
Jumısımız joq ol toyda kız ben bizdiñ.
Bir halvat sarayğa küyev kılıp,
Apardılar qasına Şämsi kızdıñ.

Halvat saray küyev men kızğa layıq,
Layıqsız is ol jerde qılmayılıq.
Endigisiz sizden suramañız,
Biz dağı onı aytıp ne qılayıq.

Keşe-kündiz biz qıldık zavıq-safa,
Düniya degen jerde joq bir de opa.
Eki ay ötkennen soñ, endi bizdiñ
Köñilimiz tağı da boldı qapa.

Oyğa salıp burıñgı qatamızdı,
Ziyada ettik köñilde qapamızdı.
Jurtımızdan ketkeli köp kün boldı,
Sağındım ana birlän atamızdı.

Açıldığında bahçede her türlü gül,
Türli türli sesle öter bülbül.
Yaz gününün kadrini bilmezdi,
7560 Görmezse soğuşunu kış gününün.

Ondan sonra şahı düşündü güzel fikri,
Toy edip sınırsız hayvan kesti.
Bütün yurdun beylerini toplayıp
Kırk gün kırk gece toy etti.

Eğlencesi çok oldu toyumuzun,
İşimiz yoktur o toyda kızla benim.
Bir ıssız saraya damat edip,
Götürdüler yanına Şämsi kızın.

Issız saray damat ile kıza layık,
7570 Uygunsuz iş yapmayalım orada.
Diğerini bize sormayın
Biz de onu söyleyip ne yapalım.

Gece gündüz ettik zevk-ü sefa,
Dünya denilen yerde yok vefa.
İki ay geçince, şimdi bizim
Gönlümüzde yine oldu cefa.

Düşünüp yaptığımız hataları,
Arttırdık gönülde cefamızı.
Yurdumuzdan gideli çok gün oldu,
7580 Özledim anamızla babamızı.

Şämsi banu tağı da ƙapalanıp,
Men ƙayğırğaş o dağı ƙayğılanıp.
«Küyeviñiz bek ƙapa kolıp tur», dep,
Atasına ƙabardı bergen barıp.

Şahlas şah aytıp-dür: Şırağım-av,
Ƙartayğanda bir bala ƙörse birev,
Balası tastap onı ketip ƙalsa,
Tağı kelip özini ƙamasa jav.

Ƙaňgıp ketse ol bala alıp basın,
Javğa tastap, ƙaldırıp ata-anasın,
«Atam-anam ƙasırette ƙaldı göy» dep,
Aƙıl[dı] bala nege bir oylamasın.

Şahlas şah: Äy, benim ƙızım, depti,
Tıñda benim bu aytƙan sözüm, depti.
Jüretin jabdıƙtardıñ ƙarap endi,
Jönelteyin men sizdi özüm, depti.

Şahlas şah köp ƙıldı jasavların,
Jüz sandıƙƙa toltırğan asıldarın.
Mıñ ƙänizak, mıñ ƙuldı tağı berdi,
Jöneltedi Şämsimen onıñ bärin.

Saf altınnan tağı da taƙ ƙılğızdı,
Ekevmizdi ol taƙƙa otırğızdı.
Otırğan soñ ol taƙƙa, köterip tez
Alıp uştı periler ekevmizdi.

Şemsi Banu da yine üzölüp,
Ben kayğılandıkça oda kayğılanıp.
Damadınız pek üzölüyor diye,
Atasına haber vermiş gidip.

Şahlas Şah söylemiştir: Yavrum,
Yaşlandığında bir evlat sahibi olsa biri,
Evladı bırakıp gitse onu
Bir de gelip onu sıkıştırırsa düşman,

7590 Kanıp gitse o evlat alıp başını,
Düşmana bırakıp, tutup ana-babasını,
Anam babam ƙahırda kaldı ya diye,
Akıllı evlat niye bir düşünmesin.

Şahlas Şah: “Ey benim ƙızım” demiş.
“Dinle bu söylediğim sözümü” demiş.
“Eşyalarını toparlayın şimdi,
Göndereyim sizi kendim” demiş.

Şahlas Şah çok verdi çeyizlerini,
Yüz sandığa doldurmuş kıymetlilerini.
Bin cariye daha bin kul verdi,
7600 Gönderdi Şemsiyle onların hepsini.

Saf altından da taht yaptırdı,
İkimizi o tahta oturttu.
Oturunca o tahta, götürüp hemen
Alıp uçtu periler ikimizi.

Toksan mıñ peri bizge joldas berdi,
Jäne on mıñ pahluvan birge jürdi.
Jüz mıñ peri barşası bir kün uşıp,
Margışahıñ qasına kelip jetti.

Margışahğa koñdık biz ol kün tüsip,
Oturdık amandasıp, söz söylesip.
Konak bolıp ol keşte anda konıp,
Tañ atқан soñ tağı da kettik uşıp.

Bu hıqayat bek ğajayıp tıñlamağa,
Aytıp otır Jahanşa Balkıyyağa.
Şahmaran Jamsıbқа aytıp otır,
Sizge kerek bu sözdi añlamağa.

Jahanşa der Balkıyyağa: Sağan burın
Aytıp edim Ğıyqaldıñ kелgenderin,
Ol kelgen soñ atamız oğan qarsı
Üş jüz mıñ äskermenen jürgenderin.

Basımızğa köp vayım jetken künde,
Aşıqpenen mas bolıp ötkен künde,
Atam javğa attanıp ketkeninde,
Men Şämsiniñ soñınan ketken künde.

Ol vaqıtta atamız javdı başqan,
Ğıyqaldıñ äskeriniñ qanın şaşqan.
Äskerin kırğannan soñ, Ğıyqal hündi
Qalğanımen jurtına қaray қашqan.

Doksan bin periyi bize yoldaş verdi,
Yine on bin pehlivan birlikte geldi.
Yüz bin perinin hepsi bir gün uçup
Margışah'ın yanına gelip yetti.

Margışah'a konduk o gün inip,
7610 Oturduk selamlaşıp söz söyleşip.
Konuk olup o gece orada konaklayıp,
Tan ağardıktan sonra da gittik uçup.

Bu hikâyet pek acayip dinlemeye,
Anlatıp durur Jahanşa Balkıya'ya.
Şahmaran Jamsıb'a anlatıyor,
Size lazım bu sözü anlamaya.

Jahanşa der Balkıyya'ya: Sana önceden
Anlatmıştım Ğıykal'ın geldiğini
O gelince atamız ona karşı
7620 Üç yüz bin askerle yürüdüğünü.

Başımıza çok kaygı geldiği günde,
Aşkla mest olup geçtiğimiz günde,
Atam düşmana atlanıp gittiğinde
Ben Şemsi'nin peşinden gittiğim günde.

O vakitte atamız düşmanı basmış,
Ğıykal'ın askerlerinin kanını saçmış.
Askerini dağıttıktan sonra Hintli Ğıykal,
Kalanıyla yurduna doğru kaçmış.

Andan soñ ötipti tört jıl zaman,
Ġıykal hündi tağı da oy oylağan.
Kısapsız äskermenen tağı kelip,
Qabıldıñ şaharını qamalağan.

Bek pahluvan atamnıñ bir vâziri,
Atın onıñ Ġayınzor derler edi.
Ġıykal hündi urıstıñ arasında
Arqan salıp ustatqan Ġayinzordı.

Arqanmen ustap onı alğan eken,
Alıp barıp tutqınga salğan eken.
Sonday vâzir tutqınga tüskennen soñ,
Atamız kaygılanıp qalğan eken.

Äskerinde atamnıñ er bar erdi,
Sarhin Ġayal der erdi ol ayardı.
Ġayal barıp Ġıyqaldıñ hâbisinan
Bosatıp alıp kelgen Ġayinzordı.

Vâzirdi qutqarıptı Ġayal barıp,
Atamızdıñ qasına kelgen alıp.
Erteñinde estip Ġıykal hündi,
Attanıptı bek qattı aşuvlanıp.

Qaharmenen ol Ġıykal atqa mingen,
Atamnıñ äskerine enip kirgen.
Atamızdıñ äskeri zabun bolıp,
Bâri qaşıp şaharğa enip kirgen.

Ondan sonra dört yıl zaman geçmiş,
7630 Hintli Ġıykal yine düşünmüş.
Sayısız askerle yine gelip,
Kabil şehrini kuşatmış.

Pek pehlivan atamnıñ bir veziri,
Onun adına Ġayınzor derlerdi.
Hintli Ġıykal savaşıñ arasında,
İp atıp yakalamış Ġayınzor'u.

İple yakalayıp onu almış,
Alıp gelip tutuklamış.
Ondan sonra vezir tutuklanınca,
7640 Atamız kaygılanıp kalmış.

Äskerinde atamnıñ (bir) er vardı
Sarhin Ġayal derlerdi o hilekârdı.
Ġayal varıp Ġıykal'ın hapisine
Kurtarıp gelmiş Ġayınzor'u

Veziri kurtarmıştı Ġayal varıp,
Atamızın yanına gelmiş alıp.
Sonrasında işitince Hintli Ġıykal,
Atlanıp pek fazla sinirlenip.

Sinirlenerek Ġıykal ata binmiş,
7650 Atamnıñ askerinin arasına girmiş.
Atamızın askeri güçsüz düşüp,
Hepsi kaçıp şehre inmiş.

Atamniñ äskeriniñ küni harap
Bolıp, enip şaharğa ketken qarap.
Andan soñ Ğıykal hündi äskerimen
Orap alıp şahardı turgan kamap.

Bir kün äsker şahardan şıkkın eken,
Tağı da bir soğısıp baqqın eken.
Ğıykal jağı tağı da galib bolıp,
Kuvıp barıp şaharğa tıkkın eken.

Ğıykal jağı jeñdi goy musılmandı,
Tarqatıptı atama karağandı.
Gayınzordı tağı da ustap alıp,
Atamızğa tar kılğan bu jahandı.

Atam endi äskeri kattı saskın,
Tamaqtarı tavsılıp karnı aşkın.
Gayınzor tağı qolğa tuskennen soñ,
Boldıra almay şaharğa qaray kaşkın.

Äskeriniñ bäriniñ karnı aşıp,
Jılğıluvğa qalıptı jaqındasıp.
Atam endi ne hayla kılamız dep,
Väzirlermen otırğan aqıldasıp.

Väzirler aytıptı: Jürgen jaqsı,
Tağı bir qat soğısıp körgen jaqsı.
Kamalıp munda aştan kırılğanşa,
Soğıs kılıp maydanda ölgen jaqsı.

Atamın askerinin günü harap,
Olup, inip şehre gitmiş bakıp.
Ondan sonra Hintli Ğıykal askeriyle,
Etrafinı sarıp durmuş, şehri kuşatıp.

Bir gün asker şehirden çıkmış,
Daha da savaşıp görmüş
Ğıykal tarafı yine galip olup,
7660 Kovalayıp şehre sıkıştırmış.

Ğıykal tarafı yendi ya Müslümanı,
Paylaşmıştı atama bağı olanları
Gayınzor'u da esir alıp,
Atamıza dar etmiş bu cihanı.

Atamın o vakit askeri fazla korkmuş,
Yemekleri tükenip karınları acıkmış.
Gayınzor da ele düşünce,
Yorulup şehre doğru kaçmış.

Askerin hepsinin karnı acıkıp,
7670 Yıkılacak duruma yakınlaşıp.
Atam hâlâ ne yaparız diye,
Vezirleriyle oturmuş istişare edip.

Vezirler söylemiş: Gitmek daha iyi
Bir kez daha savaşmak iyi.
Sıkışıp burada açlıktan kırılacağımıza
Savaşıp meydanda ölmek iyi.

Kamaldık koy şaharda tamam, depti,
Tamaqsızdık boldı goy jaman, depti.
Ne öleyik, erte ne kırılایک,
Ne bolsa қарайық оған, depti.

Erteñi kün bar äsker atқа mingen,
Soğısam dep şahardan şığıp ketken.
Ġıyқal jağı tağı da ġalıb bolıp,
Atamızdın äskerin tağı jeñgen.

Ol Ġıyқaldın äskeri tağı ozğan,
Atamızdın äskerin tağı buzğan.
Ġıyқal jağı olardı şıdatpağan,
Äsker endi tarқalıp bäri tozğan.

Atam endi küderin üzip alıp,
Қaşамın dep turıptı oy oylanıp.
Ustaymın dep aylaptı Ġıyқal jağı,
Äskeriniñ barşasın қамap alıp.

Tağdırı sonday eken Hақ Mäjiptiñ,
Äskeri ġalıb boldı Ġıyқal ittiñ.
Қaşar jerin taba almay turғанında,
Қalıñ äskermenен men kelip jettim.

Jüz mıñ peri aspannan ayğan salıp,
Kelip қaldı bulttay қaptap alıp.
Perilerdiñ kelgenin körgennen soñ,
Ġıyқal hündi turıptı қayran қalıp.

“Sıkışтık ya şehirde tamamen” demiş
“Açlık oldu ya zor” demiş.
“Ne ölelim ya da yarın helak olalım,
7680 Ne olursa bakalım ona” demiş.

Ertesi gün olan askerler ata binmiş,
Savaşayım diye şehirden çıkıp gitmiş.
Ġıyқal düşman da galip olup,
Atamızın askerini de yenmiş.

Ġıyқal’ın askeri yine ilerlemiş,
Atamızın askeri yine gerilemiş.
Ġıyқal tarafı onları dayandırmadı,
Asker o vakit dağılıp hepsi.

Atam o vakit ümidini kesip,
7690 Kaçayım diye durmuş düşünüp.
Yakalayayım diye söylemiş Ġıyқal tarafı,
Askerinin hepsini kuşatıp.

Taktiri böyleymiş Hak Mecip’in
Askeri galip oldu Ġıyқal itin.
Kaçacak yer bulamayıp dururken,
Kalabalık askerle ben yetiştim.

Yüz bin peri gökyüzünden bağırıp,
Gelip kaldı bulut gibi etrafı sarıp.
Perilerin geldiğini görünce
7700 Hintli Ġıyқal durmuş şaşırıp.

Pahluvanı asımnda on mın peri,
Mın perige tura-dür onın biri.
Vaıyғанı körgen soñ buyırdım men:
Turmañız, ırınız, dep, hündilerdi.

Jüz mın peri osılıp bări birge,
ıyamet künin saldı kâpirlerge.
Neşe jüz mındı öltirip, otız mındı
Ustap alıp keldiler men pakırğa.

Periler kâpirlerge bülük saldı,
Neşe jüz mın kâpirler ölip aldı.
ıyaldı hām bekitip ustap alıp,
Bizderdiñ asımızğa kelip aldı.

Ustap alıp ıyaldı maған deydi,
«Minekiy, duşpanıñ» dep maған berdi.
Atamız мәjaranı körgennen soñ,
Hamdü säna udağa, şükir ıldı.

Atamız bilän endi amandası,
uşıqtasıp, körisip köp jılastı.
Jurtımınñ bärimen amandasıp,
Şaharğa aray jürüp adam bastı.

Jarlı ıldım ol turған perilerge:
Şaharğa kiriñiz, dep, jürüp birge.
ıyaldı tez asıma keltirgizip,
İman-arza ıldım men ol kâpirge.

Pehlivanı yanımda on bin peri,
Bin periye denktir onun biri.
Olayı görünce buyurdum,
Durmayın, öldürün diye Hintlileri.

Yüz bin peri yığılıp hepsi birlikte,
ıyamet gününü yaşıttı kafirlere.
Nice yüz bini öldürüp, otuz bini
Yakalayıp getirdiler ben garibe.

Periler kafirleri karıştırdı,
Nice yüz bin kafir ölü kaldı.
ıykal'ı da tutup esir alıp
Bizim yanımıza gelip kaldı.

“Yakalayıp ıykal'ı bana” dedi.
“İşte, düşmanın” diye bana verdi.
Atamız durumu görünce,
Hamd edip Allah'a şükretti.

Atamla o vakit selamlaştı,
Kucaklaşıp, görüşüp çok ağlaştı.
Yurdumun hepsiyle selamlaşıp
7720 Şehre doğru yürüyüp ayak bastı.

Emir verdim duran perilere,
Şehre girin diye, gidip birlikte.
ıykal'ı tez yanıma getirip,
İmana gelmesini istedim bu kafirden.

Gıynayat bolıp qaldı bir Qudadan,
Musılman boldı Gıykal, aytıp iman.
«Musılman bol» dep Gıykal äskeriniñ
Qalgandarın keltirdi bärin mağan.

Järdem kıldı olarğa Qudavanda,
Musılman boldı äsker bäri anda.
Andan soñıra Gıqaldı patşa kılıp,
Öz jurtına jiberdim sol zamanda.

Andan soñıra şükirlik kıldım Haqqa,
«Jetkizdiñ, dep, Qudayım, bu şattıqka».
Atamñın iznimenen jurtımızğa
Patşa bolıp otırdım endi taqqa.

Ötip ketti munıñmen neşe zaman,
Kuvanış, şattıqpenen esen-aman.
Andan soñıra qayın atamız peri şahtan
Sälemdeme hädıyeler keldi mağan.

Sälemnäma Şahlastan bizge keldi,
Başaların hatpenen bizge berdi.
Andan soñıra özimiz tağı anda
Köp närsemen jiberdik perilerdi

Jäne Gavharnıkınnen habar keldi,
Alıp kelip periler qağaz berdi.
«Bu tarapqa qonaqqa kelseñder» dep,
Şaқыrıptı jiberip perilerdi.

Gıynat olmuştı tek Allah'tan,
Müslüman oldu Gıykal edip iman.
Müslüman ol diye Gıykal askerinin
Kalanlarının getirin hepsini bana.

Yardım etti onlara Hüdavenda,
7730 Müslüman oldu askerın hepsi orada.
Ondan sonra Gıykal'ı padişah yapıp
Kendi yurduna gönderdim o zamanda.

Ondan sonra şükrettim Hakka,
Ulaştırdın diye Allah'ım bu mutluluğa.
Atamın izniyle yurduıuza
Padişah olup oturdum o vakit tahta.

Geçip gitti böylece nice zaman,
Sevinçle, mutlulukla, sağılıkla.
Ondan sonra kaynatamız peri şahtan
7740 Hediıyeler getirildi bana.

Hediye Şahlas'tan bize geldi,
Hepsini zarfla bize verdi.
Ondan sonra bizde oraya,
Çok eşıayla gönderdik perileri.

Yine Gavharnık'tan haber geldi,
Alıp gelip periler mektup verdi.
“Bu tarafa konaklamaya gelsinler” diye
Çağırmıştı gönderip perileri.

Küyev menen kızıma sälam, depti,
Mal-janımız, surasañız, aman, depti.
Birge jürip konakça keliñizder,
Joldas bolıp perilermen tamam, depti.

Qayın atamnıñ dağvatın qabıl ettik,
Qanşa mıñ perimenen jürip kettik.
Takıtımızğa otırıp perilermen
Gavharnıkın şaharına barıp jettik.

Gavharnıkın şaharına barıp kirdik,
Andağı ata-eneni jäne kördik.
Neşe zaman şattıqpenen anda turdık,
Qıvanış-şattıqpenen anda turdık.

Bu sözderdiñ barşasın tamam aytıp,
Jahanşa Balkıyyağa turar aytıp.
İyä, Balkıyya, tağı da ol şahardan
Özimizdiñ Qabılğa keldik qayıp.

Bir vaqıtta bolamız dariyyada,
Bir vaqıtta jüremiz biz dalada.
Anda barıp bir zaman, munda kelip,
Seyil kılıp jürdik biz eki arada.

Bir vaq onda, bir munda kelip jürdik,
Eki arada köp seyil qurıp jürdik.
Gavharnıkın şaharın aqırında
Bir şaqırım sekildi kılıp jürdik.

“Damadımla kızıma selam” demiş
7750 “Malımızı, canımızı sorarsanız sağı” demiş.
“Birlikte çıkıp konaklamaya gelin,
Yoldaş olup perilerle tamamen” demiş.

Kaynatamın davetini kabul ettik,
Binlerce periyle çıkıp gittik.
Tahtımıza oturup perilerle
Gavharnıkın şehrine ulaştık.

Gavharnıkın şehrine girdik,
Oradaki ana babamızı gördük.
Nice zaman sevinçle orada durduk.
7760 Mutluluk ve sevinçle orada durduk.

Bu sözlerin hepsini tamamen söyleyip,
Jahanşa Balkıyya’ya durur söyleyip.
Ey Balkıyya, yine o şehirden,
Kendimizin Kabil’ine geldik dönüp.

Bir vakitte oluyoruz ırmakta,
Bir vakitte geziyoruz ovada.
Oraya varıp bir zaman, buraya gelip
Dolaşıp, gezeriz biz iki arada.

Bir oraya bir buraya geldik,
7770 İki arada çok dolaştık.
Gavharnıkın şehrinin ardında
Bir kilometre kadar yürüdük.

Söz ayağın Jahanşa sözler endi,
Jalığsañ da tındañız sizder endi.
Bir künderde Şämsimen atamızğa
Baramız dep jöneldik bizder endi.

Äy, Balkıyya, opasız dünniye bu,
Kerek emes dünyeye heş aldanuv.
Bir künderde qasıma keldi benim,
«Atama barayıq» dep Şämsi banu.

Otırıp ol taqpenen köştik endi,
Periler köterdiler, uştıq endi.
Jönimizde bir jaqsı suv bar edi,
Tüstengeli sol suvğa tüstik endi.

Aldımızda kızmetşi periler tur,
Köleñkelep tiktiler bäre şatır.
Alıp kelip suvların dayar kılıp,
Otın jağıp tamağın kılıp jatır.

Kün ıstık, suvğa taman keldim jürüp,
Şomılıp men ol suvğa özim kelip.
Sol bir suvdan şoşılıp şıqqannan soñ,
Otırdım men şatırğa endi kirip.

Suv jağından kelgenim Şämsi körgen,
O da şığıp sol suvğa qaray jürgen.
Istıqpenen terlegen köylekterin
Şeşip tastap o dağı suvğa kirgen.

Sözün sonunu Jahanşa söyler o vakit,
Sıkılsanız da dinleyin sizler o vakit.
Bir gün Şemsi'yle atamıza,
Gidelim diye yöneldik bizler o vakit.

Ey Balkıyya, vefasız dünya bu,
Gerekmez dünyaya hiç aldanmak.
Bir gün karşıma geldi benim,
7780 Atama gidelim diye Şemsi Banu.

Oturup o tahtla gittik o vakit,
Periler götürdüler uçtuk o vakit.
Yolumuzda bir güzel su vardı,
Yemek için suya indik o vakit.

Önümüzde hizmetçi periler durur.
Gölgelik diktiler tamamı çadır.
Alıp suları hazır kılıp,
Ateş yakıp yemek yapıyor.

Hava sıcak, suya doğru ilerledim,
7790 Suya girdim kendim gelip.
Suya girip çıktıktan sonra
Oturdum çadıra şimdi girip.

Su tarafından geldiğimi Şemsi görmüş,
O da çıkıp suya doğru gitmiş.
Sıcaktan terleyen gömleğini,
Çıkartıp, bırakıp o da suya girmiş.

Şemsige vakıt sonda taķalıptı,
Äy, Balkıyya, ķazadan kim ķalıptı?!
Jap-jalañaş turganda keyingi jaķtan
Kelip ķalıp bir ķaskır bas salıptı.

Şämsini jap-jalañaş ķaskır jarıp,
Davıstadı bek ķattı oybay salıp.
«Va, dariygä, bu nege davıstayıdı?!» dep,
Şıgıp bardım ķolıma ķılış alıp.

Ķılış alıp ķasına jetip bardım,
Ol ķaskırdı ķılışpenen eki jardım.
Ķarasam, Şämsi banu ölip ķalģan,
Körgennen soñ «ah» dep ķulap ķaldım.

Ķaysı, ķayda periler ķalģan ketip,
Keybirevi jür eken as ķaynatıp.
Şämsiniñ davısını estigen soñ,
Uv-suv bolıp barşası keldi jetip.

Kelseler, Şämsi banu ölip ķalģan,
Ķasında men jıgılıp ķulap ķalģan.
Mundayın vaķıyģanı körgennen soñ,
Periler Şahlasķa salıp bargan.

Periler ķayın atama ģabar berip,
Estigen soñ ķalıptı işi küyip.
Jetip kelip ķalıptı, közimdi aşsam,
Otır eken beyşara ķattı keyip.

Şemsi'ye vakıt o sırada yakınlaşmış,
Ey Balkıyya ölümnden kim kaçmış?
Ķırılķıplak durduģu önceki taraftan,
7800 Gelip bir kurt saldırmış.

Şemsiyi Ķırılķıplak kurt yarıp,
Bağırdı pek güçlü haykırap.
Ey, eyvah bu niye bağırdı diye
Ķıkıp gittim elime kılıç alıp.

Kılıç alıp yanına vardım,
Kurdu kılıçla ikiye yardım.
Baksam Şemsi Banu ölmüş,
Görünce ah diye düşüp kaldım.

Hepsi periler nereye gitmiş
7810 Bazıları aş pişiyormuş.
Şemsinin sesini işitince
Velvele edip hepsi geldi yetip.

Gelseler Şemsi Banu ölmüş,
Yanına ben de düştüm yıkılarak.
Böylesini vakanın görünce
Periler Şahlas'a varmış.

Periler kaynatama haber verip,
İşitince kalmıştı içi yanıp.
Yetip gelmiş, gözümü açsam,
7820 Oturmuş zavallı çok üzülp.

Ata, bizge bir sumdıķ boldı, dedim,
Tağı da sorım aynap urdu, dedim.
anday ble basıma kelip aldı,
ayteyin, udayım urdu, dedim.

Oğan aza bu jerde ketken ığır,
Tağdır ılđan ğumırı bitken ığar.
Ajalı jetkenden soğ, Hağ Tağala
Ajaldu ağkırdan etken ığar.

Zarlama oldı eken dep amsı banu,
Sabırlıķ ıl udayđa, beliğdi bu.
Bu vakıtta iymanın tilep onığ,
Bir udayđa kerek-ti kp jalbaruv.

Degennen soğ dniyeden kğilim suvıp,
ıybadata kiristim belim buvıp.
Eki abir azđızıp osı jerge,
Birevine amsini oyduķ juvıp.

y, Balkıyya, keldiğiz bu kmbezge,
Krindi ğoy alıstan sizdiğ kzge.
Bu kmbezdiğ içinde eki abir,
Birevin dayar ıldıķ ozimizge.

Turağım osı kmbezde endi benim,
Mağan da boladı ğoy bir kn olım.
Endi ana ğumırım alsa dağı,
Bu kmbezde ktemin ajal knim.

“Ata bize bir uğursuzluk oldu” dedim
“Yine de talihsiz ıkıp bitti” dedim.
“Nasıl bela bağıma gelip kaldı
Ne yapayım Allah’ım vurdu” dedim.

Ona kaza bu yerde gelmiğ,
Taktir edilen mr bitmiğ.
Eceli gelince, Hak Teala
Eceli kurttan vermiğ.

Ağlama old diye amsı Banu,
7830 Sabret Allah ağkına kendini sıkı tut.
Bu vakitte imanını dileyip onun
Tek Allah’a gerek ok yalvarıp.

Deyince dnyadan ğnlm soğuyup,
badete giriğtim belimi bkp.
ki kabir kazıp oraya
Birine amsiyi koyduk yıkayıp.

Ey Balkıyya, geldin bu kubbeye,
Grnd ya uzaktan senin ğzne.
Bu kubbenin iinde eki kabir,
7840 Birini hazır ettim kendime.

kametim o kubbede şimdi benim,
Bana da gelecek bir ğn olm.
şimdi ne kadar mrm kalsa da,
Bu kubbede bekleyeceğim ecel ğnn.

Munda jep-işetin bizge tağam
Periler jetkizedi padişadan.
Padişah hām kızına ziyaretka
Kelip-ketip jüredi dayım mağan.

İyā, Balkıyya, kıssamız boldı tamam,
Söyledim körgenimdi bārin sağan.
Hārdayım bir Qudayğa sıynayık,
Jümlämizdi saqtasın esen-aman.

Jahanşanıñ kıssası boldı tamam,
Degen şaқта Jamsıbka Şahiymaran,
«Şahım, endi vağdañız bolıptı» dep,
Şahiymaranga söyleydi Jamsıb ağan:

Aytıp-söylep boldıñız hikayattı,
Şahım-av, vağdañızdıñ vaqtı jetti.
Ol kılğan vağdañızdı eki kılmay,
Qoya ber, şahım, endi men ğaripti.

Biz sözdi tamam ettik Jahanşadan,
Vağdasız dep aytpañ-dı āli mağan.
Balkıyyanıñ kıssası tamam bolsa,
Sol vaqıtta vağdamız bizdiñ sağan.

Jasmıbım-av, sen āli bilgeniñ joq,
Vağdasızdıq men tipti kılğanım joq.
Jahanşanıñ kıssasın tamam ettim,
Balkıyyanıñ kıssasın bolğanım joq.

Burada bize yiyip içecek yemek
Periler getirdiler padişaktan.
Padişah da kızını ziyarete,
Gelip gidip uğradı daima bana.

Ey Balkıyya, kıssamız oldu tamam,
7850 Söyledim gördüklerimin hepsini sana.
Her daim tek Allah'a sığınalım
Cümlemizi korusun sağlam.

Jahanşa'nın kıssası oldu tamam,
Demiş o zaman Jamsıb'a Şahmaran.
Şahım şimdi vadeniz var diye,
Şahmaran'a söylüyor Jamsıb Ağan:

Söyleyip anlattınız hikâyeyi,
Ey Şahım, sözünüzün vakti geldi.
Verdiğiniz sözünüzü ikilettirmeyin
7860 Salıverin şahım şimdi ben ğaribi.

Biz sözü tamamladık Jahanşa'dan
Sözümü tutmuyorsun diye söylemeyin daha.
Balkıyya'nın kıssası tamamlansa,
O vakitte sözümüz bizim sana.

Ey Jamsıb'ım, sen henüz bildiğin yok
Kaypaklık hiç yaptığım yok.
Jahanşa'nın kıssasını tamamladım,
Balkıyya'nın kıssasını tamamladığım yok

Men söyledim Jahanşanıñ jürgenderin,
Balkıyyağa habarın bergenderin.
Aytıp sizge men tamam bolğanım joq
Balkıyyanın Mısırğa kelgenderin.

Oı goy sözimizdiñ jöni, deydi,
Vağdasız dep aytpañız meni, deydi.
Balkıyyanı Mısırğa keltirgen soñ,
Bosatamın dep edim seni, deydi.

Şahım, endi şapağat kıl mağan, deydi,
Balkıyyanıñ sözün kıl tamam, deydi.
Balkıyyanıñ kıssasın tamam etip,
Garibiñdi qoya ber aman, deydi.

Şahıymaran Jamsıbka: Añla, deydi,
Balkıyyanıñ kıssasın tıñda, deydi.
Ol Balkıyya kelgen soñ Jahanşağa,
Jeti kün turıp qaldı anda deydi.

Jeti künde tavısıp ängimesin,
Birin qoymay söyledi vaqıyğasın.
Jeti kün ötkennen soñ ol Balkıyya,
Oylaydı endi öziniñ mäjarasın.

Äy, Jahanşa, dünyede sağan, deydi,
Bolğan eken köp ister jaman, deydi.
Ruqsat berip, ol Rabıyg mäskün jolın
Körgiziñiz siz endi mağan, deydi.

Ben söyledim Jahanşa'nın gezdiklerini,
7870 Balkıyya'ya haber verdiklerini.
Söyleyip size tamamladım,
Balkıyya'nın Mısır'a geldiğini.

“Bu ya sözümün yönü” dedi,
“Sözünde durmaz demeyin” dedi.
“Balkıya'yı Mısır'a getirince,
Bırakayım derdim seni” dedi.

“Şahım, şimdi şefaet et bana” dedi,
“Balkıyya'nın sözünü tamamla” dedi.
“Balkıyya'nın kıssasını tamamlayıp,
7880 Garibini salıver sağ” dedi.

Şahmeran Jamsıb'a “Kulak ver” dedi.
“Balkıyya'nın kıssasını dinle” dedi.
“Balkıyya gelince Jahanşa
Yedi gün durup kaldı orada” dedi.

Yedi günde bitirip hikâyesini,
Eksiksiz söyledi yaşadıklarını.
Yedi gün geçince Balkıyya
Düşündü o vakit kendi macerasını.

“Ey Jahanşa, dünyada sana” dedi,
7890 “Olmuş çok kötü işler” dedi.
“İzin verip, Rabıyg Meskün yolunu
Gösterin siz şimdi bana” dedi.

Jahanşa Balkıyyanı jönge saldı,
Bir Qudayğa tävekel kılıp aldı.
Rabıg mäskün qayda dep Balkıyyakeñ,
Amandasıp jalğızı ketip qaldı.

Amandasıp Balkıyya ketip qaldı,
Jeti kün köp bola ma ötip kaldı.
Neşe künnen soñ endi suvı jasıl
Bir teñizge Balkıyyakelip qaldı.

Jalğız jürip körıp ol köp meñnattı,
Ol bir jasıl teñizge kelip jetti.
Ayağına bayağı suvdı sürtip,
Ol teñizden tağı da jürip ötti.

Ar jağında teñizdiñ bir töbeşik,
Töbesinde ağaştar, suvları köp.
Balkıyyadan başqa heş bu jerlerdi
Adamnıñ balasınan jan körgen joq.

Kezip jürıp Balkıyya jaz benen kıs,
Körgeñ joq-tı mundayın jerlerdi hoş.
Jannattıñ baqsasınday baqsalarda
Türli-türli ävezben sayraydı kus.

Bagınıñ ortasında gülderi bar,
Arasında jüretin joldarı bar.
Töñiregi här ağaş alvan-alvan,
Arasında suvları, gülderi bar.

Jahanşa Balkıyya'yı yöne saldı,
Tek Allah'a tevekkül etti.
“Rabıyg Meskün nerede?” diye Balkıyya,
Vedalaşıp yalnız başına gitti.

Vedalaşıp Balkıyya gitti,
Acaba yedi gün çok mu geçiverdi.
Nice günden sonra suyu yeşil,
7900 Bir denize Balkıyya geldi.

Yalnız yürüyüp görmüş çok mihneti,
O yeşil bir denize gelip yetti.
Ayağına önceki suyu sürüp,
O denizden de geçip gitti.

Denizin karşısında bir tepelik,
Tepesinde ağaçları suları çok.
Balkıyyadan başka hiç burayı,
İnsanoğlundan gören biri yok.

Dolaşıp Balkıyya yaz ile kış,
7910 Görmemişti böyle yerleri hoş.
Cennet bahçeleri gibi bahçelerde,
Türlü türlü ahenkle öterdi kuş.

Bahçenin ortasında gülleri var,
Arasında yürünecek yolları var.
Etrafında her ağaç çeşit çeşit
Arasında suları gülleri var.

Arasında bir ağaş ülken taldan,
Butaqtarı birqatar jerdi alğan.
Japırağı ülkendigi hām keñdigi,
Atlas şapan sekildi jayıp salğan.

Japıraqtarı atlaspay reñi asıl,
Keyi sarı, keyi kızıl, keyi jasil.
Ol ağaştıñ astında tabaqtarmen
Türli niğmet dayarlap kılğan hasıl.

Qanşa türli niğmetter bölinipti,
Barşası дастarhangā qoyılıptı.
Anda bolğan tağamnıñ lāzzatınan
Murnına kirgen adam toyınıptı.

Şınımenen işimdikter anda qoygan,
Jep-işip Balkıyya bärin toyğan.
Toyınıp sayasında jatıp alıp,
Balkıyyanıñ dünyesi ketken oydan.

Birazdan soñ Balkıyya oyanıptı,
Otırip sol sayada oylanıptı.
«Ġajap-av, niğmetterdiñ, şärbattardın
İyesi kim boladı?» dep oyğa alıptı.

Neşe türli ävezben sayraydı qus,
Otırğanda Balkıyya köñili hoş.
Bir vaqıtta qulağına estiledi
«Lä iläha illa Alla» degen davıs.

Arasında bir ağaç büyük daldan,
Budakları bir sürü yeri kaplayan.
Yaprağının büyüklüğü hemde kendisi
7920 Atlas kaftan gibi yayılıp duran.

Yaprakları atlas gibi görünüşü asıl,
Kimi sarı kimi kızıl kimi yeşil.
O ağacın altında tabaklarla,
Türlü nimet hazırlayıp ortaya koymuş

Nice türlü nimetler ayrılmıştı,
Tamamı safraya koyulmuştu.
Orada olan yiyeceğin lezzetinden,
Burnuna giren adam doymuştu.

Gerçek içkileri oraya koymuş,
7930 Hepsini yiyip içip Balkıyya doymuş.
Doyup gölgesinde yatıp yiyor.
Balkıyya'nın yüzü aklından gitmiş

Biraz sonra Balkıyya uyanmış,
Oturup gölgede oylanmış.
Ne güzel, nimetlerin, şerbetlerin
Sahibi kimdir, diye düşünceye dalmış.

Nice türlü ahenkle öttü kuş,
Otururken Balkıyya gönlü hoş.
Bir vakitte kulağına geldi,
7940 La ilahe illallah diyen bir ses.

Balkıyya jan-jağına qaray berdi,
«Kulağıma bu davıs qaydan keldi».
Ol ağaştıñ basına qarap edi,
Qıysabı joq ziynattı bir qus kördi.

Ol ağaştın basında kördi bir qus,
Bası altın, ayağı onıñ kümis.
Äy, Jamsıb, sen neme[ne] kördiñ äli,
Balkıyyakeñ kördi goy birqatar is.

Şekesi lağıl eken, murnı jaqut,
Tükteri sekildi jibekten şoq.
Moynı marjan, injüvden qanattarı,
Düniyede munday qustı jan körgen jok.

Balkıyya körgennen soñ qustıñ özin,
Qayran bolıp suraydı onıñ sözün.
Osı jerdiñ iyesi kim boladı,
Qanday qustan bolasıñ seniñ öziñ?

Sälemin aldı ol qus Balkıyyanıñ,
Sözderine javaptı berdi onıñ.
Bu jerdi kim jeri dep surasañız,
Täkiyesi-dür ol Hızır ävliyeniñ.

Täkiye degen ne degen söziñiz-dür,
Mağınasın bildirip ketken tüz-dür.
Täkiye degen sol Hızır payğambardıñ
Turaturğan maqamı degen söz-dür.

Balkıyya yan tarafına baktı,
Kulağıma bu ses nerden geldi.
Ağacın başına doğru baktı,
Sayısız ziynetli bir kuş gördü.

Ağacın başında gördü bir kuş,
Onun başı altın ayağı gümüş.
Ey Jamsıp sen ne gördün hala
Balkıyya gördü ya bir sürü iş.

Şakağı lalmış, burnu yakut,
Tüylerinin şekli ipek gibi.
Boynu mercandan, inciden kanatları
Dünyada böyle kuşu gören yok.

Balkıyya görünce kuşu
Hayran olup ona sordu.
Buranın sahibi kimdir,
Hangi kuştansın sen?

Selamını aldı kuş Balkıyya'nın,
Sözlerini cevap verdi onun.
Bu yer kimin diye sorarsanız,
7960 Tekkesidir burası Hızır evliyanın.

Tekke ne anlam bildiren kelimedir,
Manasını anlatmanız makuldür
Tekke denilen Hızır peygamberin
Durduğı makama denilen sözdür.

Ꞑus aytar: Bu t kiyede bolamın men,
H r vak t bu aĝa ka  onamın men.
Munda turıp zarlanıp sayraĝannı 
M nisin sizge bayan  ılamın men.

Hızırđın t kiyesinde turıpsı  sen,
Osındayın aĝa ka  onıpsı  sen.
Jannattı  ba  asınday ba  alarda
Ne sebepten zarlı tı  ılıpsı  sen?

 gtiyrad  ıldı nız ba, maĝan, dedi,
Ata nızdı bilemin adam, dedi.
 y, sol adam balası, zarlaĝannı 
M nisini aytayın saĝan, dedi.

Aytayın endi saĝan  ındı , dedi,
Bir  ozimiz jannattan  ı tı , dedi.
Jannattaĝı jerime  araĝanda,
Osı jerdi   zi bir jo tı , dedi.

Suraĝan son aytamın sizge s zım,
Jannattı   ustarınan benim  zım.
Ata nız Adammenen birge edik,
Bir k n  ıĝıp kezdim men jerdi  j zın.

Atım, Tavıs, jannattan edim barın,
Anda bek jaksı edi bizdi  orın.
Onda vak t begirek k rkem edim,
Osı k nde ketti ĝoy meni  nurım.

Ku  s yler, bu tekkede ya ıyorum,
Her vakit bu aĝaca konarım.
Burada durup aĝla an  t   n
Manasını size a ıklarım.

Hızır'ın tekkesinde durursun,
7970 B yle aĝaca konarsın
Cennet bah esi gibi bah elerde,
Ne sebeple aĝlarsın?

  taat ettiniz mi bana  dedi
Atanızı bilirim insan  dedi.
 Ey insan evladı, aĝlamamın
Manasını anlatayım sana  dedi.

 Anlatayım  imdi sana ger eĝi  dedi.
 Bizler cennetten  ıktık  dedi.
 Cennetteki yerime kar ıla tırdıĝımda
7980 Orası gibi bir yer bulunmaz  dedi.

Sorduktan sonra s yleyeyim size s z m 
Cennetin ku larından benim  z m.
Atanız Adem'le birlikteydik
Bir ĝ n  ıkıp gezdim ben yery z n .

Adım Tavus, cennetteydim  nceleri,
Orada pek g zeldi bizlerin yeri.
O zamanlar daha  ok g zeldim,
O g nde gitti ya benim nurum.

Kezip jürgen şağında yerdiñ jüzin,
Bir kisige jolğızıp kördim jüzin.
Jolıqqan soñ, ol kisi mağan ayttı:
Bek ädemi qus[sıñ], dep, seniñ öziñ.

Qus işinde körmedim sendey bir kim,
Quday sağan beripti ğalam körkin.
Ätteñ-ay, osı ayavlı kevdeñizden,
Janıñ ketip ölesiñ äli bir kün.

Men andan häm suradım: Ne-dür ölüm,
Ölimnen habarım joq bir de meniñ.
Ol aytadı: Jan ketip kevdeñizden,
Şirip, topraq boladı seniñ täniñ.

Estigen soñ bu sözdi oğan dedim:
Jaqsı sözder söyledin mağan, dedim.
Siz öziñiz aytıñız, kim bolasız,
Qay maqlıqtan deyürler sağan, dedim.

Men özim, periştemin, iynan, deydi,
Kärbiyun deyürler mağan, deydi.
Qudayğa jaqın bolğan periştemin,
Ğarşıda bolar bizdiñ maqam, deydi.

Men seni bu Ğarşıdan kördim, deydi,
Körgen soñ qasıñızğa keldim, deydi.
Ölmegini bilmey sen jür ekensiñ,
Bilgizip sağan habar berdim, deydi.

Gezdim zamanında yeryüzünü,
7990 Bir kişiye rastlayıp gördüm yüzünü.
Karşılaşınca o kişi bana söyledi:
Pek güzel kuş(sun) diye senin özün.

Kuş içinde görmedim senin gibisini,
Allah sana vermiş dünya güzelliği.
Ne yazık ki o kıymetli bedeninden,
Canın çıkıp öleceksin elbet bir gün.

Ben de ona sordum: Nedir ölüm
Ölümden haberim yok benim.
O söyledi: Can gidip bedenden,
8000 Çürüyüp, toprak olacak tenin.

“İşittikten sonra bu sözü ona” dedim,
“Güzel sözler söyledin bana” dedim.
“Siz söyleyin kimsiniz?
“Hangi mahluktan derler sana” dedim.

“Ben meleğim, inan” dedi.
“Kärbiyun derler bana” dedi.
“Allah’a yakın olan meleğim,
Arştağır bizim makam” dedi.

“Ben seni bu Arştan gördüm” dedi.
8010 “Gördükten sonra yanına geldim” dedi.
“Ölümü bilmeyip sen dolaşmışsın,
Bildirip sana haber verdim” dedi.

Endi meni jannatka sen alıp bar,
Sağan meniñ aytatın üş sözim bar.
Sol sözderdi üyrenip aytıp jürseñ,
Avırmassıñ, ölmessıñ, bolmassıñ qor.

Bolmas-tı bu söziñniñ jöni, dedim,
Kärbivün bilmeydi meni, dedim.
Men tağı da seni heş tanımaymın,
Apara alman ruqsatsız seni, dedim.

Jannatka keltirmedim onı alıp,
İbilis eken, bilmedim onı tanıp.
Andan soñ men estigen sözderimdi
Jannatta ol jılanga aytım barıp.

Ol vaqıtta jannatta jılandardıñ
Suvretteri tüyedey edi anıñ.
Ayağı hām tüyenıñ ayağınday,
Dostı edi anamız ol Havanıñ.

Tüyedey kılıp onıñ ayak-qolın,
Haq Tağala jannatta bergen orın.
Ol atamız Adamdı jaratpastan,
Eki mıñ jıl jaratқан anı burın.

Jannatta qazınaşı bolıp-dür ol,
Haziret Qudamenen dostıgı mol
Bolgannan soñ, Havağa körsetipti
Jannattağı jerlerdi jürıp oñ-sol.

O vakit sen beni cennete alıp var,
Sana benim söyleyecek sözüm var.
O sözleri öğrenip söyleyip gitsen,
Sızlanmazsın, ölmezsin, olmazsın hor.

“Olmaz bu sözünün gerçeğı” dedim
“Kärbivün bilmez beni” dedim.
“Ben de seni hiç tanı mıyorum
8020 Götüremem izinsiz seni” dedim.

Cennete getirmedi m onu alıp,
İblis miş bilmedi m onu tanıyıp.
Ondan sonra duyduğum sözleri,
Cennette yılan a söyledim varıp.

O vakitte cennette yılanların,
Suretleri deve gibiydi onun.
Ayağı da devenin ayağı gibi,
Dostuydu anamız Havva’nın.

Deve gibi yapıp ayağını elini,
8030 Hak Teala cennette vermiş yeri.
Atamız Adem’i yaratmadan,
İki bin yıl önce yaratmış onu.

Cennette hazineci olmuştur o,
Hazreti Huda’yla dostluğu sıkı
Olunca Havva’ya göstermişti,
Cennetteki yerleri gezip sağ sol.

Kızmetinde Havanıñ ol jüripti,
Hava dağı jılandı hoş köripti.
Jılan dağı jannattıñ hal-añvalın,
Här nârsesin Havağa bildiripti.

Men jılanğa Düniyede jürdim, dedim,
Bir vaqıyğa esitip keldim, dedim.
Düniyede jolıktım men bir periştege,
Ölim degen bar eken, bildim, dedim.

Düniyede bir perişte meni kördi,
«Ölim var-dür sizge» dep, habar berdi.
Mağan dedi: «jannatқа alıp barsañ,
Üyretermin ölimge haylalardı».

Estigen soñ ol jılan osı gäpten,
O da jürip jannattan şıǵıp ketken.
O da tağı jolǵızıp ol İbiliske,
Perişte dep ölimnen saval etken.

Estigen soñ İbilisten munday gäpti,
Ġuzır kılıp oǵan ol ötinipti.
Mäñgi baqıy jannatta ölmeyinşe,
Kaluvğa bolar ma eken hayla, depti.

Menim sözim heş kata emes, depti,
Üş sözim bar, onı jan bilmes, depti.
Ol üç sözdi üyrenip ayttan kisi
Jannatta mäñgi qalar, ölmes, depti.

Hizmetinde Havva'nın gezmişti,
Havva da yılanı hoş görmüştü.
Yılan da cennetin halini ahvalını,
8040 Her şeyini Havva'ya bildirmişti.

“Yılana dünyada gezdim” dedim
“Bir olay işitip geldim” dedim.
“Dünyada rastladım bir meleğe
Ölüm denilen varmış, bildim” dedim.

Dünyada bir melek beni gördü,
Ölüm vardır size diye haber verdi.
Bana dedi: “Cennete alıp varsan
Öğretirim ölümün çaresini”

İşitince yılan bu sözü,
8050 O da cennetten çıkıp gitmiş.
O da rastlayıp İblis'e
Melek diye ölümle ilgili sual etmiş.

İşitince İblisten böyle sebebi,
Rica edip ondan istemiş.
“Ebedi, sonsuza dek cennette ölmeden
Kalmaya müsaade varmış mı” demiş.

“Benim sözüm hiç yanıltmaz” dedi,
“Üç sözüm var, onu can bilmez” dedi.
“O üç sözü öğrenip söyleyen kişi,
8060 Cennette ebedi kalır ölmez” dedi.

Bolğıñ kelse jannatta aman, depti,
Apar meni jannatka taman, depti.
Rizvanga bildirmey alıp kirseñ,
Üyretermin sözderimdi sağan, depti.

Jasırıp apar sen meni, jılan, depti,
Rizvan tavıp, bolmasın ziyan, depti.
Ägar Rizvan sezinip, bile ıalsa,
Üyretkendi unatpas sağan, depti.

Rizvan jannat sakşısı, bil, depti,
Ol esikke koyılğan, äne, depti.
Rizvanga bilgizbey ol jannatka,
Kay etip aparayın seni, depti.

Avzıñdı aş, işine eneyin men,
Kışkene bolıp özim kireyin men.
Avzıñ jumsañ, Rizvan körmey ıalar,
Osınday amalmenen jüreyin men.

Apar meni avzıña tıgıp alıp,
Akıрын en esikten burıp alıp.
Kırgennen soñ jannatka, ol sözderdi
Üyretermin avzıñnan şıgıp alıp.

Ol jılan avzın aşıp turğan endi,
İblis kirip işine jürgen endi.
Bittey bolıp avzında ol jılannıñ,
Amalmenen jannatka kirgen endi.

Cennette sağ salım yaşamak istiyorsan dedi,
Götür beni cennete doğru dedi
Rizvan’a bildirmeyip alıp gırsen
Öğretirim sözlerimi sana dedi.

“Saklayıp götür sen beni yılan” demiş
“Rizvan görüp olmasın ziyan” demiş.
“Eğer Rizvan sezip, anlarsa
Öğrettiğimi beğenmez sana” demiş.

“Rizvan cennet bekçisi, bil” demiş,
8070 “Eşiğe koyulmuş, işte” demiş.
“Rizvan’a bildirmeden cennete,
Ne yapıp götüreyim seni” demiş.

Ağzını aç, içine ineyim ben,
Küçük olup gıreyim ben.
Ağzını kapatsan, Rizvan görmez,
Böyle çareyle gıdeyim ben.

Götür beni ağzına alıp,
Yavaşça gir eşikten açarak.
Gırince cennete, o sözleri
8080 Öğreteceğim ağzından çıkıp.

Yılan ağzını açıp durmuş o vakit,
İblis girip içine gitmiş o vakit.
Bit gibi olup ağzında yılanın,
Vasıtayla cennete gırmış o vakit.

İbilis kirip avzına, salıp-dür suv,
Ol tükirik jılanda bolğan uv.
Jılan[nıñ] avzında uv boluvınıñ,
Bilmeseñiz biliñiz, sebebi bu.

Jılan anda İbiliske aytar sözdi:
Endirdim goy jannatқа endi sizdi,
Endi benim avzımnan şıǵıp alıp,
Aytıñız üyretetin söziñizdi.

İbilis anda: Asıqpa, balam, depti,
Jaqsılıqtı kıldıñ goy maǵan, depti.
Jaqsılıqқа jaqsılık kılıp endi,
Üyretermin sözderdi saǵan, depti.

Üyretermin, asıqpa äli, degen,
Havvanıñ dostı deydi seni, degen.
Amandasıp men oǵan jolıǵayın,
Apar onıñ qasına meni, degen.

Bildim, sizge Havvanıñ dostıǵı bar,
Sizge bolsa dostıǵı bizge jarar.
Seniñ dostın bolğan soñ, dostıq etip
Aytaturǵan sözimiz oǵan da bar.

Dos köripti ol Hava seni, deydi,
Apar endi qasına meni, deydi.
Onıñ daǵı bilmegen nârsesi bar,
Bildireyin men oǵan onı, deydi.

İblis girip aǵzına, koymuş su
Tükürük yılanda olmuş zehir.
Yılanın aǵzında zehir olmasının
Bilmiyorsanız bilin sebebi bu.

Yılan orada İblise söyler sözü,
8090 İndirdim ya cennete şimdi sizi.
Şimdi benim aǵzımdan çıkıp
Söyle öǵreteceǵın sözü.

“İblis orada, acele etme evladım” demiş
“İyilik ettin ya bana” demiş
“İyiliǵe iyilik edip şimdi
Öǵreteceǵım sözleri sana” demiş.

“Öǵreteceǵım acele etme henüz” demiş
“Havva’nın dostu dedi seni” demiş
“Selamlaşıp ben ona uğrayayım,
8100 Götür onun yanına beni” demiş.

Bildim, size Havva’nın dostluǵı var,
Size olsa dostluǵı bize yarar.
Senin dostun olunca, dostluk edip
Anlatacaǵım sözüm ona da var.

“Dost görmüş Havva seni” dedi.
“Götür şimdi yanına beni” dedi.
“Onun da bilmediǵi şeyler var,
Bildireyim ben ona onu” dedi.

Jürip endi Havağa bastañız jol,
Oğan da aytatugın keñesim mol.
Avzında turıp oğan söyleseyin,
Men söyleydi [eken] dep bilmesin ol.

Dostıñız Hava seni körsin, deydi,
Men söylermin, ol tıñdap tursın, deydi.
Jasırınıp körinbey söyleseyin,
Sen söyleydi eken dep bilsin, deydi.

Tıñda meniñ sözimdi, jılan, depti,
Apar endi Havağa taman, depti.
Andan soñıra tağı da öziñizge
Üyrettermin ol sözdi tamam, depti.

Jılan jürip Havağa taman keldi,
İbilis lağın avzında aman keldi.
İbilis anda jılanıñ tilemenen
Hazireti Havağa sälem kıldı.

Jılan bolıp Havağa: Anam, deydi,
Dos ediñ goy sen öziñ mağan, deydi.
Bu jannattın işinde jaqsı körgeñ
Bar nârsesin bildirdim sağan, deydi.

Men bir ğarip kızmetşiñ jılan, deydi,
Bar nârseni kıldım goy ayan, deydi.
Bildirmegen bir nârese çalıp edi,
Onı hâm bildireyin sağan, deydi.

Şimdi de Havva'ya doğru götürünüz,
8110 Ona da anlatacağım öğüdüm bol.
Ağzında durup onunla söyleşeyim
Ben söylediğim diye bilmesin o.

“Dostun Havva seni görsün” dedi,
“Ben söylerim o dinlesin” dedi.
“Saklanıp görünmeden söyleşeyim
Sen söyledin diye bilsin” dedi.

“Dinle benim sözümü yılan” demiş,
“Götür beni Havva'ya doğru” demiş.
“Ondan sonra da sana
8120 Öğreteceğim sözü peki” demiş.

Yılan gidip Havva'ya doğru geldi,
Lanet İblis'in ağzında sağ geldi.
İblis orada yılanın dilinden,
Hazreti Havva'ya selam verdi.

Yılan olup Havva'ya “Anam” dedi.
“Dost oldun ya sen bana” dedi.
“Bu cennetin içinde güzel,
Olan şeyleri bildirdim sana” dedi.

“Ben ğarip hizmetçiñ yılan” dedi.
8130 “Olan şeyleri kıldım ya ayan” dedi.
“Bildirmedığım bir şey kalmıştı,
Onu da bildireyim sana” dedi.

Qalıp pa edi jannatta jürmegən jer,
Bolıp pa edi jannatta körmegen jer.
Kärim qılıp onı häm bildir endi,
Qalğan bolsa tağı da bilmegen jer.

Bildireyin, men sağan ol bir sözdi,
Həq jarayıp, jannatta qoydı sizdi.
«Biydaydın ağaşınan jemeñiz» dep,
Bilmediñiz, ne üşin tıydı sizdi.

Aytayın endi sağan ol bir gäpten,
Öziñizdi bek jaqın körgendikten.
«Biydaydın ağaşına jaqın barma»,
Degendigi Qudaydın ne sebepten?

Həq Tağala həzireti, bilin, deydi,
Tağdır etken senderge ölüm, deydi.
İradası jannattan şıgarmak-dür,
Janım küydi siz üşin menim, deydi.

Quday sizdi dünyeye aydaydı göy,
Anda kisi ölümnen qalmaydı göy.
Məhnət körüp dünyede, aqırında
Ölip qalıp sorıñız qaynaydı göy.

Men aytayın: sen endi barıñ, deydi,
Biydaydın ağaşınan alıñ, deydi.
Sol ağaştıñ däneğın jep alıp,
Mäñgi baqıy jannatta qalğın, deydi.

Kalmış mı cennette gidilmeyen yer,
Var mıydı cennette görülmeyen yer.
Güzelce bunu da anlat şimdi,
Kalan varsa da bilinmeyen yer.

Bildireyim ben sana bir sözü,
Həq yaratıp cennete koydu sizi.
“Buğdayın ağacını yemeyin” diye
8140 Bilmediniz neden yasakladı sizi.

Söyleyeyim şimdi sana bir sebepten,
Seni pek yaqın gördüğümde.
Buğday ağacına yaqlaşma
Dediğini Allah'ın ne sebepten?

“Həq Teala həzreti bilin” demiş.
“Təktir etmiş sizlere ölüm” demiş.
“İradesi cennetten çıkarmaktır,
Canım yandı sizin için benim” demiş.

Allah sizi dünyaya sürdü ya,
8150 Orada kişi ölümden kalmadı ya,
Mihnet görüp dünyada, en sonunda
Ölerek təlihsizliğe düçar olur ya.

“Ben söyledim, siz şimdi varın” dedi.
“Buğday ağacından alın” dedi.
“O ağacın çekirdeğini yiyip
Ebedi cennette kalın” dedi

Men bir yakın dostıñ gey jılan, deydi,
Aytқан sözim bek anıq, inan, deydi.
Haq Tağala hazireti sizden burın
Bu jannatta jarattı adam, deydi.

Aytқан sözim şın menim, anam, deydi,
Onıñ da atı bolğan adam, deydi.
Üş yüz mın jıl turıptı sizden burın,
Jaratıp-dür Quday Galım, deydi.

Ol adam vaqıyğanı sezgen, deydi,
Biydaydı ağaşınan üzgen, deydi.
Andan soñıra ölimnen qutılıp ol,
Üş mın jıl jannatta kezgen, deydi.

İnanbasañ ağarda mağan, deydi,
Barıp qara ağaşqa taman, deydi.
Sol ağaşıñ tübinde qazır otır,
Sol üç jüz mın jıl jasağan adam, deydi.

Ol ağaşıñ tübinde adam, deydi,
Üş jüz mın jıl jasadı tamam, deydi.
Biyday jep, ölimnen qalğandığın,
Bärin aytıp söyler ol sağan, deydi.

Jür ekendiz siz onı bilmey, deydi,
Ağaşıñ jaqınına kelmey, deydi.
Andan surap aytqandı qılsañızdar,
Mäñgi munda qalarsız ölmey, deydi.

“Ben yakın dostun yılan” dedi.
“Söylediklerim pek açık, inan” dedi.
“Hak Teala hazreti sizden önce
8160 Bu cennette yarattı insan” dedi.

“Söylediğim sözüm gerçek, anam” dedi.
“Onun da adı olmuş insan” dedi.
“Üç yüz bin yıl durmuş sizden önce
Yaratmış Kудay alemi” dedi.

“O adam olayı sezmiş” dedi.
“Buğdayı ağacından koparmış” dedi.
“Ondan sonra ölümden kurtulup,
Üç bin yıl cennette gezmiş” dedi.

“İnanmazsan eğer bana” dedi.
8170 “Varıp bak ağaca doğru” dedi.
“O ağacın altında hala oturur
O üç bin yıl yaşayan insan” dedi.

“Ağacın altında insan” dedi.
“Üç bin yıl yaşadı tamam” dedi.
“Buğday yiyip, ölümden kurtulduğunu
Hepsini anlatıp söyler sana” dedi.

“Gezdiniz siz onu bilmeden” dedi.
“Ağacın yakınına gelmeden” dedi.
“Ondan sorup dediğini yaparsanız,
8180 Ebedi burada kalırsınız ölmeden” dedi.

Andan burın anamız Hava anda,
Ol ağaşka bargan jok heş zamanda.
Onıñ üşin «ağaştıñ jakınına
Barmañız» degen endi Kudavanda.

Ol anamız Havakem burıngı vaķ
Jür eken ol ağaşka jolamay-aķ.
«Ağaştıñ jakınına jolamañız,
Barmañız» degen eken olarğa Haķ.

Hava bildi jılan dep onıñ özin,
Estigen soñ avzınan şaytan sözün.
Ağaşka qaray salıp jürip ketti,
«Köremın» dep andağı adam jüzün.

Sözdi esit ol İblis lağınetten,
Ol jılannıñ avzınan şıgıp ketken.
Anamız Hava jürip bara jatır,
Andan burın ağaşka barıp jetken.

Hava jürip ağaşka jetip qaldı,
Otırğan ol İbiliske közin saldı.
«Kim bolasız, äsiliñiz qay makulıķ?» dep,
Surağay qasına jetip bardı.
Qanşa jasķa keldiñiz bu jerde? dep,
Suraydı oylağanın bärin andan.

Qudayım mağan kıldı marķabattı,
Meken kıldı turmağa bu jannattı.
Haķ Tağala özimdi jaratķannan
Jasım meniñ üş jüz miñ ötip ketti.

Ondan önceki Havva anamız orada,
Ağaca gitmemiş hiç zamanda.
Onun için ağacın yakınına
Varmayın demiş o vakit Hüdavenda.

Anamız Havva'ymış daha eski zaman,
Geziyormuş o ağaca dokunmadan.
Ağacın yakınına yaklaşmayın,
Gitmeyin demiş onlara Hak.

Havva yılan diye bildi özünü,
İşitince ağzından şeytan sözünü.
Ağaca doğru yol aldı,
Göreyim diye ondaki insan yüzünü.

Sözü işit İblis lanetinden,
Yılanın ağzına çıkıp gitmiş.
Anamız Havva gidiyorken,
Ondan önce ağaca gelmiş.

Havva gelip ağaca vardı,
Oturın İblis'e göz attı.
Kimsiniz, aslınız hangi mahluktan diye
Sorarak yanına vardı.
Hangi yaştasınız burada diye
Sordu düşündüklerinin hepsini ona.

Allah'ım bana etti merhameti,
Mekân verdi durmaya bu cenneti.
Hak Teala beni yarattığından(beri),
Yaşım üç yüz bini geçip gitti.

Künde kuşıp jannattıñ kızın, deydi,
Üş жүз mıñ jasқа keldim özim, deydi.
Hақ Тағала özimdi jaratқан соң,
Aytayın маған aйтқан sözін, deydi.

Esti endi, Hақ маған neme dedi:
«Ағашtıñ дәнесine tiyme», dedi.
«Berik bolıp saqtan sen osı aғаштан,
Bir бүrtik biydayınan jeme», dedi.,

«Tiyme» degen соң endi tiymedim men,
Құdayға қарсылıқты сүймедim men.
Buyırdı: perişteler sәjde etti,
«Jeme» degen aғаштан jemedim men.

Bir күnde bir perişte маған deydi:
Men aytamın bir sözdi saған, deydi.
Osı ҳaliyd aғашınan дәne jeseñ,
Ölmeyinşe қалarsıñ aman, deydi.

Bu saған ösiyetim benim, deydi,
Saған bolmas andan söñ ölüm, deydi.
Jannattıñ sarayında baқы bolıp,
Raһatta bola-dür күniñ, deydi.

Periştege javaptı berdim, depti,
Alla meni «jeme» dep nәhiy etti.
«Buyrıғım tutpadıñ» dep ашuvlanıp,
Soñıra қаһар қılмай ma men ғaripti?

“Her gün kucağına alıp cennet kızını” dedi.
“Üç yüz bin yaşına geldim” dedi.
“Hak Teala beni yarattıktan sonra
8210 Söyleyeyim sana söyleyecek sözü” dedi.

Dinle şimdi Hak Teala bana ne dedi:
“Ağacın meyvesine dokunma” dedi.
“İhtiyatlı olup koru kendini o ağaçtan
Bir tane buğdayından yeme” dedi.

Dokunma deyince dokunmadım,
Allah’a karşılık vermedim.
Buyurdu, Melekler secde etti,
Yeme denilen ağaçtan yemedim.

Bir gün bir melek bana dedi:
8220 “Söyleyeyim bir söz sana” dedi.
“Bu halit ağacından meyve yersen
Ölmeden kalırsın sağ” dedi.

“Bu sana vasiyetim benim” dedi.
“Sana olmaz ondan sonra ölüm” dedi.
“Cennet sarayında baki olup,
Rahata erer günün” dedi.

Meleге cevap verdim dedi(m):
“Allah bana yeme diye yasakladı,
Buyruғumu dinlemedin diye sinirlenip
8230 Sonra kahretmez mi ben garibi.”

Ƙahar ƙılmas, sözime iynan, deydi,
Raƙım ƙoy, raħmat ƙılar sagan, deydi.
Olay-bulay oylama, sözimdi tut,
Biydaydan je, bolasıñ aman, deydi.

Perişteniñ sözine men iynandım,
Biydaydıñ dānesinen jep aldım.
Tamam endi üş jüz mıñ jıldan beri
Ölmeyinşe jannatta māñgi ƙaldım.

Ƙuday maƣan ƙaharın salƣanı joƙ,
Sözimizdiñ bittey de jalƣanı jok.
Perişte osı ƙılƣan jaƣsılıƣƣa
Menen surap heş nārse alƣanı joƙ.

Ƙava ana estip biledi endi,
Aƣaşƣa jaƣın jürüp keledi endi.
Tanıƣan jok, İbilistiñ sözi şın dep,
Üzip alıp biydaydan jedi endi.

Biydayıñ aƣaşıman Ƙava jedi,
«Ƙay eter eken endi Ƙuday meni,
Jevde tipti zarar joƙ eken goy,
Neme de ƙılƣan jok Ƙuday», deydi.

Heş zarar bolmaƣanın körgen endi,
Adamƣa aytamın dep jürgen endi.
Atamız Adam alāyhissalamƣa
Jügirip barıp, ģabardı bergen endi.

“Ƙahretmez, sözüme inan” dedi,
“Merhametli ya, rahmet eder sana” dedi.
“Öyle-böyle düşünme, sözümi yap
Buğdaydan ye, olasıñ saƣ” dedi.

Meleğın sözüne ben inandım,
Buğday tanesinden yedim.
Tam üç yüz yıldan beri
Ölmeden cennette ebedi kaldım.

8240 Allah’ın bana ƙahrını saldıƣı yok,
Sözümüzün biraz bile yalanı yok.
Melek o yaptıƣı iyilikle
Benden sorup hiçbir şey almadı.

Havva Ana işitti o vakit,
Ağaca yakın geldi o vakit.
Tanımadı, İblis’in sözü doƣru diye,
Koparıp buğdaydan yedi o vakit.

8250 Buğday ağacından Havva yedi,
“Ne eder şimdi Allah beni,
Yemek hiç zararlı değılmiş ya,
Hiçbir şey yapmadı Allah” dedi.

Hiç zarar olmadıƣını görmüş o vakit,
Âdem’e söyleyeyim diye gitmiş o vakit.
Atamız Âdem aleyhisselama
Koşup varıp, haber vermiş o vakit.

Hava jürip Adamğa kelip jetti,
Bar bolğan waqıyğadan habar etti.
Biydaydın ağaşınan jep edim,
Heşbir zarar bolğan joq mağan, depți.

Hava jürdi Adamğa barayın dep,
Biydaydın ağaşınan alayın dep.
Sol ağaştıñ jemisin jep alıp,
Mäñgi ölmey jannatta kalayın dep.

Hava anam Adamnıñ aqılın aldı,
Ol ağaştıñ tübine alıp bardı.
Ol İbilistiñ Havağa aytқан sözün
Barşaların qaytadan surap aldı.

Biyday jep jasadım üş jüz mın jas,
İynanıñız, ollahi, sözim rast.
Qudaymenen ant kılıp aytamın men,
Ayap aytım, senderge kılmaymın qas.

Bilmedi heş, iynandı jalğan antқа,
Äy, Qudayım, mäkärinñen öziñ saқта.
İynanıp onıñ jalğan sözderine,
Jöneldi jeymin dep biyday jakқа.
Çapıl bolıp aldanıp sözderine,
Biyday jep ol ğası boldı Haққа.

Ajalğa dārv kılsa Quday depți,
Bir üzip ol ağaştan dāne jepți.
Sol saġattıñ işinde ol Adamnıñ
Basınan täj, üstinen hale ketti.

Havva gidip Âdem'e geldi,
Olan vakayı haber verdi.
“Buğday ağacından yedim,
Hiçbir zarar olmadı” dedi.

“Havva gitti Âdem'e varayım” deyip,
8260 “Buğday ağacından alayım” deyip.
O ağacın meyvesini yiyip,
Ebediyen ölmeyip cennette kalayım deyip.

Havva anam Adem'in aqlını aldı,
Ağacın altına alıp vardı.
İblisin Havva'ya söylediği sözün
Hepsini yeniden sordu.

Buğday yiyip yaşadım üç yüz bin yaş,
İnanın, billahi sözüm gerçek.
Allah'a yemin edip söyleyeyim,
8270 Acıyıp anlattım,size kılmayacağım hasımlık.

Bilmedi hiç, inandı yalan yemine,
Ey Allah'ım kahrından sen koru.
İnanıp onun yalan sözlerine,
Yöneldi yiyeyim diye buğday tarafına.
Gafil olup aldanıp sözlerine,
Buğday yiyip asi oldu Allah'a.

Ecele çare etse Allah derdi,
Koparıp ağaçtan bir meyve yerdı.
O anın içinde o Âdem'in
8280 Başından taç üstünden hale gitti.

Ėapıl bolıp aldanıp İbilis itke,
Ėası bolıp qaldı ġoy ĖaĖ Mäjpke.
Jarlığ qıldı: tävbeniñ qapusınan
Endirdiler Adamdı Sarandıpke.

Andan soñıra tağı da ol Ėavanı,
«Nege jediñ biyday?» dep tergep anı,
RaĖmattıñ qapuvsnan endirdiler
Jidda degen bir tavĖa bayşaranı.

Andan soñıra İbiliske aşuvlanıp,
«Lağtır» dep buyırdı ustap alıp.
Lağtırıp laĖınettiñ qapuvsnan,
Teñizde bir aralĖa tüsti barıp.

Andan soñıra buyırdı ol jılanĖa,
Suvretini özĖertip sol zamanda,
Ėaşamniñ qapuvsnan lağtırıp,
Onı häm tastadılar İysfaĖanĖa.

Andan soñıra meni de ĖaĖ tergedi,
«İbilis sözin jılanĖa ayttıñ» dedi.
Azaptıñ qapuvsnan şıĖarĖızıp,
Tastadılar şimalĖa munda meni.

Osı künde bu jerler benim, deydi,
Qarar qılıp turatın jerim, deydi.
Osınday bolıp jannattan şığuvıma
Atañız sebep boldı, biliñ, deydi.

Gafil olup aldanıp İblis itine
Asi olup kaldı Hak Mecip'e
Buyurdu, tövbenin kapısından
İndirdiler Ademi Serendip'e.

Ondan sonra da Havva'yı,
Niye yedin buğday diye soruşturunı,
Rağmetin kapısından indirdiler,
Cidde denilen bir dağa zavallıyı.

Ondan sonra İblis'e sinirlenip,
8290 Defol diye buyurdu yakalayıp.
Atılıp lanetin kapısından,
Denizde bir adaya düştü varıp.

Ondan sonra buyurdu o yılana,
Suretini değiştirip o zamanda.
Ėaşem'in kapısından atıp
Onu hem bıraktılar İsfahan'a.

Ondan sonra beni de Hak soruşturdu,
“İblisin sözünü yılana söyledin” dedi.
Azap kapısından çıkartıp,
8300 Bıraktılar kuzeye, buraya beni.

“O günden beri bu yerler benim” dedi,
“Karar verip durduğum yerim” dedi.
“Böyle olup cennetten çıkarılmama
Atanız sebep oldu, bilin” dedi.

Osınday benim isim jaman boldı,
Jannattan şığıp künim karañ boldı.
Balkıyyağa öz halin bayan etip,
Tavıstıñ sözi endi tamam boldı.

Böyle benim işim yaman oldu,
Cennetten çıkıp günüm kara oldu.
Balkıyya'ya halini anlatıp
Sözü tükendi şimdi tamam oldu.

Balkıyya der: [Men] ğarip adam, deydi,
Bir ğuzırım bar endi sağan, deydi.
Osı aradan baruvğa öz jerime
Bir şara bolar ma eken mağna, deydi.

Balkıyya der: “Ben ğarip insan” dedi.
8310 “Bir ricam var şimdi senden” dedi.
“Oradan varmaya kendi yerime,
Bir çare olur muymuş bana” dedi.

Äy, Balkıyya, men ğarip bir kus, deydi,
Bu jumısıñ bir kıyın jumıs, deydi.
Öz jerine man seni apara alman,
Qolımızdan kelmeydi bu is, deydi.

“Ey Balkıyya, ben ğarip bir kuş” dedi.
“Bu işin güç bir iş” dedi.
“Kendi yerine ben seni götüremem,
Elimden gelmez bu iş” dedi.

Sabır kıl, Hızır nâbiy keler, deydi,
Seniñ haliñ-aḥvalıñ biler, deydi.
Oğan aytıp, haliñdi jalbarsañız,
Şara kılsa, ol sizge kılar, deydi.

“Sabret Hızır peygamber gelir” dedi,
“Senin halini aḥvalini bilir” dedi.
“Ona söyleyip halini yalvarırsan
8320 Çare bulursa o size bulur” dedi.

Sol sağatta ol Hızır kelip qaldı,
Balkıyya qol kavsırıp qarsı bardı.
Bastan-ayak söylep bar vaqıyğasın,
Ol Hızır payğambarğa köp jalbardı.

O anda Hızır geliverdi,
Balkıyya el birleştirip yanına vardı.
Baştan sona söyleyip yaşadıklarını,
O Hızır peygambere çok yalvardı.

İyä, Balkıyya, Qudaydıñ köp qadası,
Könbeyinşe pendeniñ joq şarası.
Tamam tola bir jıldıq jol bola-dür
Mısırmenen bu jerdin eki arası.

Ey Balkıyya, Allah'ın çok planı,
İtaat etmeyince kulun yok çaresi.
Tam bir yıllık yoldur.
Mısır'la burasının arası.

Köripsiñ köp dünyeniñ mehnatınan,
Bolamın dep Muhammed umbetinen.
Birak seni Qudaydan buyırıqsız,
Apara alman Mısırğa öz betimmen.

Sen endi bol Qudayğa minäjjatta,
Duğa kılıp dayım bol gıybadatta.
Haq Tağala «apar» dep buyırık kılsa,
Apararımın men seni bir sağatta.

Ol Balkıyya miñäjat kıldı Haqqa:
Äy, Quday-a, jârdem kıl men beybaqqa.
Haq Tağala Hızırğa jarlık kıldı:
«Balkıyyanı apar, dep, Mısır jaqqa».

İyâ, Balkıyya, qolıñ ber, mağan bağıp,
Köziñdi jum, ketemin seni alıp.
Közderini jumğızıdı Balkıyyanıñ,
Qoldarını qolımen ustap alıp.

Qolın alıp kolına, aytıp sözin,
Jarlık kıldı tağı da, aştı közin.
Balkıyyakeñ Mısırğa kelip qalğan,
Öziniñ sarayında kördi özin.

Qavımına Balkıyyanıñ habar boldı,
Jıyılıp Balkıyyağa bări keldi.
Şahar halkı barşası amandasıp,
Quvanıp barşası şattıq kıldı.

Görmüşsün dünyanın çok mihnetini,
8330 Olayım diye Muhammed ümmetinden.
Ama seni Allah'tan izinsiz
Götüremem Mısır'a kendiliğimden.

Sen şimdi et Allah'a münacat,
Dua edip daim ol ibadette.
Hak Teala “Götür” diye buyurursa
Götürürüm seni bir saatte.

Balkıyya münacat etti Hakk'a,
Ey Allah'ım, yardım et ben garibana.
Hak Teala Hızır'a emir verdi,
8340 Balkıyya'yı götür diye Mısır'a.

Ey Balkıyya, elini ver bana bakıp,
Gözünü yum, gideyim seni alıp.
Gözlerini yumdurdu Balkıyya'nın,
Ellerini elleriyle yakalayıp.

Elini alıp eline, söyleyip sözünü,
Emir verdi yine açtı gözünü.
Balkıyya'ymış Mısır'a gelip kalan,
Kendi sarayında bulunmuş oldu.

Kavmine Balkıyya'nın haber geldi,
8350 Toplanıp Balkıyya'ya hepsi geldi.
Şehir halkı hepsi selamlaşıp,
Sevinip hepsi neşelendi.

Balaları barşası kıuanıstı,
Kuşaqtasıp, körisip köp jılastı.
Sağıngan ağayını, jurtı, halkı,
Barşaları jılasıp amandastı.

Evlatlarının hepsi sevindi,
Kucaklaşıp görüşüp hepsi ağlaştı.
Özleyen akrabası, köyü, halkı,
Hepsi ağlaşıp selamlaştı.

Şahiymaran der: Balkıyyanıñ hikayası,
Bu dünyede bar körgeñ vaqıyğası,
Kaşa maqlık, kaşa jer körip edi,
Bolıptı bir dünyenin jazırası.

Şahmaran der; Balkıyya'nın hikayesi,
Bu dünyada bütün gördüğü olayı.
Nice mahluk nice yer görmüşti,

8360 Olmuştu dünyanın uçsuz bucaksız bozkırı.

Balkıyyanıñ kıssası tamam boldı,
Jamsıb ağañ esitip bärin bildi.
Şahmaranıñ aqlına taşsin kılıp,
Kıyırılı duğamenen ol duğa kıldı.

Balkıyya'nın kıssası tamamlandı,
Jamsıb efendi işitip hepsini bildi.
Şahmaran'ın aqlını beğenip
Hayır duayla ona dua etti.

Jamsıb aytar: Äy, taqsır, seniñ öziñ
Artık eken zayınıñ, söyler söziñ.
Kıssamenen köñilimdi tüzep turdıñ,
Haq Tağala jasıñdı kılsın uzun.

Jamsıb söyler: “Ey hükümdar, senin özün,”
Fazlaymış zihnini, anlatacak sözün.
Kıssayla gönlümü rahatlattın,
Hak Teala ömrünü kılsın uzun.

Balkıyyanıñ berip-dür Kıday bağıñ,
Köñilinen ketipti kayğı-vayım.
Onıñ bəri kıuanıp qalğanınday,
Kıvant-säna meni de, padişahım.

Balkıyya'nın vermiş Allah bahtını,
8370 Gönlünden gitmişti kayğı-vehim.
Onların hepsini sevindirdiğin gibi,
Sevindirsene beni de padişahım.

Äy, şahım, vağda kılıp mağan dep eñ,
Bu kıssanı kılayın tamam dep eñ.
Balkıyyanıñ kıssası tamam bolsa,
Jönelteyin men seni aman dep eñ.

Ey şahım, söz verip bana demiştin,
Bu kıssayı tamamlayayım demiştin.
Balkıyya'nın kıssası tamam olduğunda
Göndereyim seni sağ salım” demiştin.

Tamam kılip aytқан soñ bu kıssanı,
Kılip ediñ bizderge vağdanı.
Qap tavınan oraltıp aynaldırıp,
Keltirdiñ goy Mısırga Balkıyyanı.

Balkıyyanıñ kıssası bitti, deydi,
Sağan kılgan vağdamız jetti, deydi.
Vağdañnan tanbasañ öziñ, Jamsıb,
Men tanbaspın vağdadan tipti, deydi.

Jamsıbım, men aytayın sağan, deydi,
Jönelteyin men seni aman, deydi.
Meni barıp heşkimge bildirmeske
Vağdañdı berik kıl mağan, deydi.

Sözimdi meniñ jerge sala körme,
Monşağa tipti jürip bara körme.
Endi bizdiñ bu quşsa janımızdıñ,
Jamsıbım, obalına qala körme.

Taksır-av, vağdanı kıldım sağan,
Vağdanı buzğannıñ piğılı jaman.
Endiden soñ monşağa tüspespin men,
Kevdemizde bolğanda beyşara jan.

Degennen soñ ol jerde Şahiymaran
Hädiye kılip köp javhar berdi mağan.
Ayğay salıp şakırdı qazır sonda,
Kelip qaldı aydahar degen jılan.

Anlatıp tamamlayınca bu kıssayı,
Tutacaktın bana sözünü.

Kaf Dağını dolaştırıp,

8380 Getirdin ya Mısır’a Balkıyya’yı.

“Balkıyya’nın kıssası bitti” demiş.
“Sana verdiğimiz sözümüz geldi” demiş.
“Sözünü tutmazsan sen Jamsıb,
Ben caymam sözümünden hiç” demiş

“Jamsıb’ım, söyleyeyim sana” demiş.
“Göndereyim ben seni sağ” demiş.
“Beni varınca hiç kimseye söyleme,
Sözünü iyi tut bana” demiş.

“Sözümü benim yere bırakma,

8390 Hamama hiç gitme.
Şimdi bizim kuş gibi bu canımızın
Jamsıb’ım, günahına” girme.

Hükümdarım, sözümü tuttum sana,
Sözünü bozanın niyeti yaman.
Şimdiden sonra hamama düşmem ben,
Gövdemizde olduğunda zavallı can.

Dedikten sonra orada Şahmaran,
Hediye edip çok cevher verdi bana.
Bağırıp çağırdı şimdi o anda,

8400 Gelip kaldı ejderha denilen yılan.

Aydahar, sen Jamsıbtı apar, deydi,
Jolı muñı karañğı, kater, deydi.
Köterip, bal qudıqpen alıp barıp,
Jer jüzine joğarı şıǵar, deydi.

Buyırǵan soñ aydahar ustadı endi,
Jol körsetip jürge bastadı endi.
Bal qudıqpen köterip alıp kelip,
Şıǵarıp tısqarıǵa tastadı endi.

Közin aşıp bir vaqıt Jamsıb paqır,
Özin kördi: qudıqtıñ basında tur.
Qudıqtan şıqqanını körgennen soñ,
Säjde kılıp Qudayǵa kıldı şükir.

Onı qoyıp aydahar jüre berdi,
Däl aqşam namazınıñ vaqtı erdi.
Namaz qıptan jaqındap kelgeninde
Öziniñ ғанasına qayıp keldi.

Qıptanda qayıp keldi ғанasına,
Qolın sozıp köristi anasına.
«Qaydan kelip qaldıñ, sıraǵım», dep,
Qıvanǵannan jılaydı balasına.

Qatını hām qasına kelip jetti,
Kelgenine Jamsıbtıñ şükir etti.
Öliktiniñ tiri bolıp kelgenine
Qayran bolıp bäriniñ esi ketti.

“Ejderha sen Jamsıb’ı götür” dedi.
“Bunun yolu karanlık, tehlikeli” dedi.
“Kaldırıp, bal kuyusuyla alıp varıp,
Yer yüzüne yukarı çıkar” dedi.

Buyurunca ejderha tuttu o vakıt,
Yol gösterip gitmeye başladı o vakıt.
Bal kuyusuyla kaldırıp alıp gidip,
Çıkarıp dışarıya bıraktı o vakıt.

Gözünü açıp bir vakıt Jamsıb fakir,
8410 Kendini gördü, kuyunun yanında durur.
Kuyudan çıktığını görünce,
Secde edip Allah’a etti şükür.

Onu bırakıp ejderha geri gitti,
Tam aqşam namazının vakti geldi.
Akşam namazı vakitlerinde,
Kendi evine geri dönüp geldi.

Akşam namazında geri döndü evine,
Elini uzatıp görüştü anasıyla.
Nereden geldin yavrum diye,
8420 Sevincinden ağladı balasına.

Hatunu da yanına geldi,
Jamsıb’ın geldiğine sükretti.
Ölünün diri olup geldiğine,
Şaşıp hepsinin aklı gitti.

Anası der: Şırağım, ölip pe ediñ,
İyâ, ölgeniñ joq pa ediñ, tirik pe ediñ?!
İyâ, bolmasa, qutılıp tutqındıktan,
Bizderge köriskeli kelip pe ediñ.

Barşaları Jamsıbқа қарaydı endi,
Қуванғаннан jas tögip jılaydı endi.
«Қaydan keldiñ, vaqıyğa ne boldı» dep,
Barşaları Jamsıbtan suraydı endi.

Jamsıb aytur: Қойыңыз, jılamaңыз,
Esen-aman keldi göy beyşaraңыз.
Biraқ siz endi menen «қaydan keldiñ,
Қayda жүrdiñ?» dep bir de suramaңыз.

Körıp keldim dünyede talay gäpti,
Esitip keldim talay hikayattı.
Körgenimdi heşkimge söylemeske
Bekittiler antpenen men garipti.

Jamsıb suray: Äy, benim anam, deydi,
Men ketkeli neşe jıl, zaman? deydi.
Anası der: Äy, balam, sen ketkeli
Ötip ketti jeti jıl tamam, deydi.

Anası köripti onıñ basın deydi:
Ötip ketti jeti jıl jasıñ, deydi.
Bir jerde tutqındıқта jatıp pa ediñ,
Ağarıp қalıptı göy шаşıñ, deydi.

Anası der: “Yavrum ölmüş müydün,
Ya da ölmemişmiydin, sağ mıydın?”
“Ya da kurtulup esaretten,
Bize görüşmeye mi gelmiştin?”

Hepsi Jamsıba baktı o vakit,
8430 Sevinçten yaş döküp ağladı o vakit.
Nereden geldin, neler oldu diye,
Hepsi Jamsıba sordu o vakit.

Jamsıb söyler: “Durunuz ağlamayın,
Sağ sağlam geldi ya zavallınız.
Fakat siz şimdi bana “Nerden geldin,
Nerede gezdin?” diye sormayın.

Görüp geldim dünyada birçok sebebi,
İşitip geldim birçok hikâyeyi.
Gördüğümü hiçkimseye söylememeye,
8440 Bağladılar antla ben garibi.

Jamsıb sorup: “Ey benim anam” dedi,
“Ben gideli geçti nice yıl, nice zaman?” dedi
Anası der: “Ey evladım sen gideli,
Geçip gitti tam yedi yıl dedi.

“Anası görmüştü onun başını” dedi,
“Geçip giti yedi yıl yaşın” dedi.
“Bir yerde esarete miydin
Ağarıp kalmış ya saçın” dedi.

Birkatardı kördi göy bu bastarım,
Ağarğan joķ beynetsiz bu şaştarım.
Sol vakıtta menimen otın tasıp,
Birge jürgen aman ba joldastarım?

Anası hām Jamsıbķa: Balam, deydi,
Joldastarıñ barşası aman, deydi.
Ol vakıtta barşası kelip, seni
«Kabilan jedi» dediler mağan, deydi.

Joldastarıñ bu künde barşası bay,
Olardı sen oylama burıngıday.
Barşaları savdager, könes boldı,
Köp dävletti olarğa berdi Kудay.

Dävlet berdi olarğa bir Kудayım,
Heşbir bay joķ şaharda olardayın.
Özderi bek қaraydı men ğaripti,
İngam-ihsan қıladı hār kūn sayın.

Mol dävletti bergen soñ olarğa Hақ,
Olar бүtin bizderdi bek қaraydı-aқ.
At-ton, kiyim, aқşasın hām beredi,
Solardan бүtin bizdiñ jegen tamaқ.

Tamaқ-kiyim berseler, bersin, deydi,
Birevin şaқıralıқ, kelsin, deydi.
Munda kelip körisip menimenen,
Aman-esen kelgenim bilsin, deydi.

Bir kısmını gördü ya bu başım,
8450 Ağarmadı mihnetsiz bu saçlarım.
O vakitte benimle odun taşıyıp
Birlikte giden sağ mı yoldaşlarım.

“Anası da Jamsıb’a evladım” dedi.
“Yoldaşlarının hepsi sağ” dedi.
“O vakitte hepsi gelip, seni
Kaplan yedi dediler bana” dedi.

Yoldaşlarının şimdi hepsi zengin,
Onları sen düşünme önceki gibi.
Hepsi tüccar, tacir oldu
8460 Çok zenginliği onlara verdi Allah.

Zenginlik verdi onlara tek Allah’ım,
Hiçbir zengin yok şehirde onlar kadar.
Kendileri iyice bakıyor ben garibe,
İyilik ve güzellik ihsan etti her gün.

Bol varlığı verince onlara Hak,
Onların hepsi bizimle iyice ilgileniyordur
At, araba, giyim, aқçesini de verdi
Onlardandı hepimizin yediğimiz yiyecek.

“Yiyecek giyecek verirseler versin” dedi.
8470 “Birisini çağıralım gelsin” dedi.
“Burada gelip görüşüp benimle,
Sağ salim geldiğimi bilsin” dedi.

Tün işinde şaxırma, balam, deydi,
Olar endi ülkeygen tamam, deydi.
Olardıñ äveleri bek joğarı,
Tün işinde kelmesler sağan, deydi.

Tün işinde asıgıp kelmes olar,
Tañ atқан soñ olarğa sen öziñ bar.
Erte barıp üyinde jolıqpasañ,
Dükeninde, bazarda jolıgarlar.

Tañerteñ erte barsañ sen olarğa,
Jolıgarsıñ üyinde mırzalarğa.
Erte barıp üyinde jolıqpasañ,
Jolıgarsıñ dükeninde, bazarlarda.

Äy, anam, benim sözim biliñiz siz,
Aqırındap öziñiz jüriñiz siz.
«Jamsıb balam aqşamda keldi» deyüp,
Mırzalarğa habardı beriñiz siz.

Estiseler, mırzalar keler, deydi,
Älbette, bizge sälem berer, deydi.
Keleturğan olardıñ mänisi bar,
Kelmeseler, özderi biler, deydi.

Ol arada Jamsıbtıñ bir joldası
Jaқın edi üy menen üy arası.
«Balam keldi, sizderdi şaxıradı», dep,
Habar berdi Jamsıbtıñ ol anası.

“Geceleyin çağırma, evladım” dedi.
“Onlar şimdi büyümüş artık” dedi.
“Onların gökleri pek yukarı
Geceleyin gelmezler sana” dedi.

Geceleyin acele edip gelmez onlar,
Tan aydınlanınca onlara kendin var.
Erken varıp evinde rastlamazsan,
8480 Dükkanında, bazarda rastlarlar.

Sabahleyin erken varırsan onlara,
Rastlarsın evinde efendilere.
Erken varıp evinde rastlamazsan,
Rastlarsın dükkanında, bazarda.

Ey anam benim sözümlü biliniz,
Yavaşça kendiniz ilerleyiniz.
“Jamsıb evladım aqşama doğru geldi” deyip
Beylere haber verin.

“İşitirse beyle gelir” dedi.
8490 “Elbette bize selam verir” dedi.
“Onların gelmesinin manası var,
Gelmezlerse kendileri bilir” dedi.

O sırada Jamsıb’ın bir yoldaşı,
Yakındı evlerinin arası.
“Evladım geldi, sizleri çağırıyor” diye
Haber verdi Jamsıb’ın anası.

Balam kelip, körindi közge, deydi,
Kıvanış tüsti bugün bizge, deydi.
Otın tasıp, joldas bolıp birge jürgen,
Sağınganga jiberdi sizge, deydi.

Joldası javap berip sözün deydi:
Amandasıp, köreyin jüzün, deydi,
Bäybişe, siz bara tur üyiñizge,
Soñıñızdan jetermin özim, deydi.

Ol joldası esitip munı bildi,
Kattı sasıp köñline vayım kirdi.
Bäybişeni qaytarıp, jıldam turıp,
Ekinşi joldasına jürüp keldi.

Nege keldim, äy, joldas, tünde sağan,
İstermiz boldı göy bizdiñ jaman.
Ölgeni joq, qudıqtan şıgıp alıp
Kelipti göy üyine Jamsıb ağan.

Bizdikine şeşesin jiberipti,
Köriskeli «bizderge kelsin» depti.
Ne amal kılıp endi qutılamız,
Anıq bil, ajalımız bizdiñ jetti.

Joldastar, endi buğan oy kılayık,
Jıyılısıp üyine tez barayık.
«Malımızdıñ jarımın bereyik», dep,
«Ğafuv kıl» dep, jalınıp-jalbarayık.

“Evladım gelip, göründü göze” demiş,
“Sevinç düştü bugün bize” demiş.
“Odun taşıyıp yoldaş olup birlikte olan,
8500 Özleyerek gönderdi size” demiş.

Yoldaşı cevap verip sözünü söyledi:
“Selamlaşıp, göreyim yüzünü” dedi.
“Hanım siz varın evinize
Ardınızdan yetişirim ben” dedi.

Yoldaşı işitip bunu bildi,
Çok şaşıp gönlüne vahim girdi.
Hanımı gönderip, hemen
İkinci yoldaşına geldi.

Niye geldim ey yoldaş gece vakti sana,
8510 İşlerimiz oldu ya bizim yaman.
Ölmemiş, kuyudan çıkıp
Gelmiş ya evine Jamsıb Ağan.

Bizlere anasını göndermiş,
“Görüşelim bize gelsin” demiş.
Şimdi ne yapıp kurtulacağız
Belli ecelimiz bizim geldi.

Yoldaşlar, şimdi bunu düşünelim,
Toplaşıp evine tez varalım.
Malımızın yarısını verelim diye
8520 Affet diye yalvarıp yakaralım.

Padişğa bildirse ägar, deydi,
Jer tabılmas bizderge kirer, deydi.
«Özimizdi padişğa darğa asıp,
Malımızdñ bärin de berer, deydi.

Turñız, endi jıldam jüreyik biz,
Amandasıp özini köreyik biz.
«Künähimiz bağışla, ğafuv kıl», dep,
Malımızdñ jarımın bereyik biz.

Kılğandı basımızğa keltirmesin,
Darğa asıp bizderdi öltirmesin.
Könbese malımızdñ bärin berip,
Tileyik: padişğa bildirmesin.

Joldastardñ barşası aqıldasıp,
Jamsıbğa keldiler qadam basıp.
Qol qavsırıp barşası sälem berdi,
Ayak-qolın süydiler amandasıp.

Aman-esen keldiñ be, Jamsıb ağa,
Bu kün boldıq biz endi jüzikara.
Qudayğa da, sizge de ğası bolıp,
Qasıñızğa keldik qoy, biz beyşara.

Ayağına qoydılar bəri basın,
Jıladılar közinen tögip jasın:
Biz jamandık kılsağ ta, Jamsıb ağa,
Sen jaksılık kıl endi, ne kılasıñ.

“Padişaha bildirirse eğer” demiş,
“Yer bulunmaz bizlere girer” demiş.
“Bizi padişah dar ağacına asıp
Malımızın hepsini de verir” demiş.

Durun şimdi hemen gidelim,
Selamlaşıp kendini görelim.
Günahımızı bağışla affet diye
Malımızın yarısını verelim.

Kendi yaptığımız başımıza getirmesin,
Dar ağacına asıp bizi öldürtmesin.
Kabul etmese malımızın hepsini verip,
İsteyelim padişaha bildirmemesin.

Yoldaşların hepsi danışıp,
Jamsıb’a geldiler yaklaşıp.
El sıkışıp hepsi selam verdi,
El ayak öptüler selamlaşıp.

Sağ sağlım geldin mi Jamsıb Ağa
Bugün olduk biz şimdi yüzü kara.
Allah’a da size de asi olup
8540 Karşınıza geldik ya biz zavallı.

Ayağına koydular hepsi başını,
Ağladılar gözünden döküp yaşını.
Biz kötülük etsek de Jamsıb Ağa,
Sen güzellik yap şimdi ne yapacaksın.

Beybişege jalınıp aytar sözdi:
Jamsıbtan tileñiz, dep, endi bizdi,
Malımızdıñ beremiz қақ жарımın,
Burın da күtip edik öziñizdi.

Anası da Jamsıbtan tilek қıldı,
Jamsıb һәм bu sulıhtı durıs көрди.
Maldarınıñ, жарımın bölip alıp,
Tatuvlasıp, olardı қоя берди.

Endi sizge jamandık keltirmeyin,
İsteriñdi heşkimge bildirmeyin.
Malıñızdıñ жарımı öziñizge,
Duşpanıñdı қуwantıp күldirmeyin.

Jamsıb қıldı bularға marһabattı,
Künälerin olardıñ ғafuv etti.
Maldarınıñ жарımın bölip alıp,
Joldastar üylerine қaytıp ketti.

Şıqtılar joldastarı amandasıp,
Künä saқtap жүrmedi jamandasıp.
Jamsıb ol joldastarmen tatuv bolıp,
Қонақ bolıp жүrdiler aralasıp.

Andan soñıra jeti jıl ötti zaman,
Joldastarmen dost bolıp esen-aman.
Sol jeti jıl işinde jalғız қabat
Monşaға түskeni жоқ Jamsıb ағаñ.

Hanıma yalvarıp söyler sözü,
Jamsıb'tan dileyin diye şimdi bizi.
Malımızın verelim tam yarısını
Önceden gözetmiştik sizi.

Anasıda Jamsıb'tan diledi,
8550 Jamsıb da bu barışы doğru buldu.
Mallarının yarısını bölüp aldı,
Barışıp onları salıverdi.

Şimdi size kötülük getirmeyim,
İşlerinizi hiç kimseye bildirmeyim.
Malınızın yarısı size,
Düşmanı sevindirip güldürmeyim.

Jamsıb bunlara merhamet etti
Günahlarını onların affetti.
Mallarının yarısını bölüp alıp
8560 Yoldaşlar evlerine geri döndü.

Çıktılar yoldaşları selamlaşıp,
Günah yapıyor mu kötü söyleyip.
Jamsıb yoldaşlarıyla barış içinde yaşayıp
Konuk olup gittiler dolaşıp.

Ondan sonra yedi yıl geçti zaman,
Yoldaşlarıyla dost olup saғ salım.
O yedi yıl içinde bir kere de
Hamama girmedi Jamsıb Efendi.

Endi aytayın dñniyenin jalğandıgın,
Maqlukat ne bālege salgandıgın,
Aķırında ķosılıp Jamsıb ağan,
Şahiymarandı ustatıp alğandıgın.

A, taķsır, Jamsıb turğan şaharında
Bir padiyşa bar edi ol zamanda.
Atın onıñ Kayķusrav derler erdi,
Şahtardın şahı edi bu jahanda.

Andan soñıra bir kñnde Keyķusrav ĥan,
Payda bolıp bir avrur boyın alğan.
Tula boyı kıp-kızıl ķanday bolıp,
Tābipter em taba almay ġajiz ķalğan.

Em kılıptı tābipter oğan dayım,
Taba almaydı avrurdıñ bir de jayın.
Kñnde sayın avuruvı kūşeyipti,
Tābipteri dārũvdi ķılğan sayın.

Bir vāziri bar edi Şāmhūr attı,
Ġalım edi şāvketti, saltanatı.
Ġılım-ķikmet kısapsız bileği eken,
Sol bir kñnde kitabında bir söz taptı.

Tekserip ol kitabın bek ķaran,
«Tabılar ma eken, depti, Şahiymaran.
Şahmarannıñ etini jegizbese
Avuruvı ketpes, depti, padiyşadan».

Şimdi söyleyeyim dñnyanın yalanlıķını,
8570 Mahlukatı ne belaya koyduķunu.
Sonunda katılıp Jamsıb Ağan,
Şahmaran'ı yakalatıp aldırđıķını.

Hey, Jamsıb'ın durduķu şehirde
Padişah vardı o zamanda.
Adına onun Keyķūsrev derlerdi,
Şahların şahıydı bu cihanda.

Ondan sonra bir ġñn Keyķūsrev Han,
Yakalanıp hastalıķa bñtñn vñcudunu sarmış,
Cñssesi kıp kırmızı kan gibi olup,
8580 Hekimler şifa bulamayıp aciz kalmış.

Çare bulmuştı tabipler ona daima
Bulamadı hastalıķın ĥiç durumunu
ġñn ġeçtikçe hastalıķı artmış
Tabipleri ilacı yapınca.

Bir veziri vardı Şemhūr adlı,
Alimdi yñceliķi saltanatı.
İlim hikmet sınırsız bilirmiş
O bir ġñn kitabında bir söz buldu.

Gözden ġeçirip kitabını ġñzelce bakın
8590 Bulunur muymuş demiş Şahmaran.
Şahmaran'ın etini yedirmezse,
Hastalıķı gitmez demiş padişahın.

V  zir de ti: Şahmaran tabılmaydı,
  zge n rse patŐa a em bolmaydı.
  garda Şahmarandı jegizbese,
PadişŞa bu avuruvdan jazılmaydı.

PadiŐŐanın avuruvına Ő  mh r sasıp,
 araydı kitaptardan aşıp-aşıp.
« ay jerden tabıladı Şahmaran?» dep,
Jurtın jiyip otırdı a ıldasıp.

Őahmarannı   abarın surama  a
Jiberelik elÇiler t rli  a  a.
 ajetimiz bizderdi  biter erdi,
Şahiymaran tabılsa bizdi  ba  a.

Minadiler ulı an  a  ırdayın
Ay ay salıp j rdiler Şahar sayın.
Bilgen adam bar bolsa, aytı ızdar
Bizge, dep, Őahmarannı  turg n jayın.

Minadiler davıstap  attı j rgen,
Avıldardan h m barşa Őaharlardan
 ıdırıp  anŐa  abar salsalar da,
Bolmadı Şahmarannan  abar bergen.

Ma lum edi Jamsı  a Şahiymaran,
Jamsıbtan baskalardın b ri nadan.
Bilse de bek saktanıp,  ndemey j r.
MonŐa a da t sken jo  heşbir zaman.

Vezir demiş: Şahmaran bulunmazsa,
Ba  a bir Şey padişaha Őıfa olmaz.
E er Şahmaran'ı yedirmezse,
Padişah bu hastalıktan iyileŐmez.

Padişahın hastalı ına Ő  mh r Şaşıp,
Bakıyordu kitaplardan a ıp a ıp.
Nereden bulunur Şahmaran diye
8600 Halkını toplayıp oturdu danıŐarak.

Şahmaran'ın haberini sordurmaya,
G nderelim el iler t rl  tarafa.
 ste imiz bizim bitecekti
Şahmaran bulunsa bizim talihimize.

Tellallar uluyan kurt gibi
Ba ırarak dolaŐtılar her Şehirde
Bilen biri varsa s yleyin
Bize, diye Şahmaran'ın durdu u yeri

Tellallar y ksek sesle ba ırarak,
8610 K ylerden hem kasabaları.
Gezerek ne kadar haber g nderse de,
Olmadı Şahmaran'dan haber veren.

Malumdu Jamsı 'a Şahmaran,
Jamsı 'tan ba kalarının hepsi nadan.
Bilse de dikkatlice davranıp susuyor,
Hamama da d ŐmemiŐti hi bir zaman.

Şahmarandı bilüvşi heş bolmadı,
Sonda da Şämhür vâzir heş qoymadı.
Bu tariqpen Şahmaran tabılmadı,
Ekinşi [bir] amaldı ol oyladı.

Şahmaran'ı bilen hiç olmadı,
Buna rağmen Şemhür vezir hiç durmadı.
Bu çareyle Şahmaran bulunmadı
8620 İkinci bir çareyi o düşündü.

Şämhür endi köp oylap turdı deydi,
Aşıp qarap kitabın kördi deydi.
«Ğılım-hikmet bir sözdi kördim men», dep,
Halıqqa habardı berdi deydi.

“Şemhür şimdi çok düşünüp durdu” demiş,
“Açıp bakıp kitabını gördü” demiş.
“İlimli hikmetli bir sözü gördüm” diye,
Halka haber verdi” demiş.

Hikmet-ğılım bildim men tamam, deydi,
Tağı bir söz körindi mağan, deydi.
Dünyede Şahmarandı körgenderdiñ
Boladı eken kevdesi ala, deydi.

“İlim hikmet bildim ben pek iyi” demiş,
“Bir söz daha göründü bana” demiş.
“Dünyada Şahmaran'ı görenlerin
Olurmuş gövdesi alacalı” demiş.

Şahmarandı körgenniñ bu dünyede
Belden tömen denesi jol-jol ala.
Endi bizge kerek-ti adamdardıñ
Şeşindirip denesin qaramağa.

Şahmaran'ı görenin bu dünyada,
8630 Belden aşağı kısmı alacalı olurmuş
Şimdi bize gerekir insanların
Çıkartıp giysilerini bakmak

Şämhür tağı oylanıp sonı tabar,
Qanşa jerde şaharda monşa jağar.
Şakırğızdı monşanıñ iyelerin,
Barşaları jıyılıp keldi olar.

Şemhür yine düşünüp bunu bulur,
Şehrin birçok yerinde hamam yakar.
Çağırttı hamamın sahiplerini,
Hepsi toplanıp geldi onlar.

Monşanıñ iyeleri, sizge habar,
Bu şahardıñ özi bir ülken şahar.
Padişadan sizderge buyrık sol,
Endiden soñ jaksañız monşa äğar.

Hamamın sahipleri, size haber;
Bu şehrin kendi büyük bir şehir.
Padişaktan sizlere buyruk şu:
8640 Bundan sonra hamam yakarsanız.

Sizder endi patşanı körseñiz dos,
Monşağa kelgen jandı qoyıñız bos.
Monşa haqın alarsız padişadan,
Razı bolıp jürersiz, köñiliñiz hoş.

Kim de bolsa monşağa beriñizder.
Jap-jalañaş denesin köriñizder.
Denesinde alası jol-jol bolsa,
Onı alıp patşağa keliñizder.

Habar saldı bu Şamhür barşa elge,
Här avılğa, monşası bolğan jerge.
Jap-jalanaş denesin qarağan soñ,
Ala bolsa keltir dep bu şaharğa.

Monşaşılar[ğa] jarlıqtı bilgizdiler,
Kelgen jandı monşağa engizdiler.
İqtıyarmen monşağa kelgendi
Aydap alıp, zorlıqpen kelgizdiler.

Bar ma eken dep monşağa kelmegender,
Mağalla sayın jürip izdegender.
Bıynakah ol qadağa qarsı Jamsıb
Kez bolıptı, tez onı közdegender.

Körgennen soñ Jamsıbtı ustağandar,
Monşağa taman süyre bastagandar.
Zorlıqpenen monşağa alıp barıp,
Şeşindirip kiyimin tastağandar.

Sizler şimdi padişahı görüyorsanız dost,
Hamama gelen kişi rahat bırakın.
Hamam ücretini alırsınız padişaktan
Razı olup gidersiniz, gönlünüz hoş.

Kim olursa olsun hamama sokun,
Çırıl çıplak bedenini görün.
Vücudunda yol yol alacası olursa,
Onu alıp padişaha gelin.

Haber saldı Şemhür bütün halka,
Her köye hamamı olan yerlere.
Çırıl çıplak vücudunu görünce,
Alacalı olursa getir diye bu şehre.

Hamamlara haberi bildirdiler,
Gelen canı hamama saktular.
İstekli olarak hamama gelenleri
Sürükleyip zorlukla getirdiler

Var mıymış diye hamama gelmeyenler,
Her mahalleyi gezip aramışlar.
Habersiz o buyruğa karşı Jamsıb'la
8660 Karşılaşmış onu gözetleyenler,

Görünce Jamsıb'ı yakaladılar,
Hamama doğru sürüklemeye başladılar.
Zorlukla hamama alıp varıp
Soyup giysisini dağıttılar.

Qazadan kalıp bolmas erlikpenen,
Keltirdiler monşaga qorlıkpenen.
Jap-jalañaş kiyimin şeşkennən soñ,
Ala jerin kördiler zorlıkpenen.

Ol monşanın iyesi onı kördi,
Körgennen soñ Şamhürge alıp keldi.
Kuvanıp Şamhür onı keltirgen soñ,
Mıñ altındı qolına sanap berdi.

Şamhür vâzir Jamsıbtı qurmet kıldı,
Otırgızıp qasında orın berdi.
«Padişanın navqasın köriñiz», dep,
Jamsıbtı Keyhusravga alıp keldi.

Ol Jamsıbtı patşaga jürgizdiler,
Alıp kelip takıtına mingizdiler.
Padişanın qasına otırgızıp,
Täindegi navkastı körgizdiler.

Jalınıp-jalbardı bular haman,
Qayran bolıp tur endi Jamsıb ağañ.
Padişanın navqasın tanımaymın,
Nağılasız siz endi qazır mağan?

Osındayın padişşa zaman, deydi,
Navkastanıp qalğan-dı jaman, deydi.
Munın dava şarası sizde eken,
Qılmaganıñ layıq pa sagan, deydi.

Ölümden kurtulamaz kahramanlık yaparak,
Getirdiler hamama rezil edip.
Çırıl çıplak olup giysisini çıkarınca,
Alacalı yerini gördüler zorlukla.

O hamamın sahıbi onu gördü,
8670 Görünce Şemhür'e alıp geldi.
Sevinip Şemhür onu getirince,
Bin altını elini sayıp verdi.

Şemhür vezir Jamsıb'a hürmet kıldı,
Oturtup yanından yer verdi.
Padişahın hastalığını gör diye
Jamsıb'ı Keyhüsrev'e alıp geldi.

Jamsıb'ı padişaha getirdiler,
Alıp gelip tahtına bindirdiler.
Padişahın karşısına oturtup,
8680 Vücudundaki ağrıyı gösterdiler.

Yalvarıp yakardı bunlar hepsi,
Şaşıp kaldı Jamsıb Efendi.
Padişahın hastalığını bilmiyorum,
Ne edeceksiniz siz şimdi bana?

Padişah “böyle bir zaman” demiş,
“Hastalanmak kötü” demiş
“Bunun şıfası sizdeymiş
Yapmaman layık mıdır sana” demiş

Jamsıb anda Şāmhūrge javap berdi:
Atamız ğılım-ĥikmet biler erdi.
Atamız ğılım-ĥikmet bilgendikten,
Biler dep oylaymısız men paķırdı.

Men garip atamday heş bola almadım,
Onın kılğan isterin kıla almadım.
Bārine jurttıñ mağlum bolıp erdi,
Bala künde oқuvdı bile almadım.

Altı jıl sabaq oқıp men moldadan,
Bile almadım bir ārip, boldım nadan.
Bilsem edim bir nārse, kızımetimdi
Ayamas erdim bir de padişadan.

Oқuvdı bilmegen soñ, benim anam
Otındı tasıtkızdı tavdan mağan.
Ġılım-ĥikmet қaytıp biler dersıñ
Otın tasıp jumıstı kılğan adam.

Otınşılar bilmes ol jönnen, deydi,
Anlağay sen sözimdi menen, deydi.
Padiyşa ğılımdıĝıñ surmaydı,
Şahmarandı suraydı senen, deydi.

Şahmarandı köripsıñ köziñizden,
Şınıñdı ayt, jasırma endi bizden.
Bildirseñ Şahmarannıñ turğan jerin,
Altındı қуямın ĝoy töbeñizden.

Jamsıb orada Şemhūr'e cevap verdi:

8690 Atamız ilim hikmet bilirdi.
Atamız ilim hikmet bildiğinden,
Bilir diye zanneder misiniz ben fakiri.

Ben garip atam gibi hiç olamadım,
Onun yaptıĝı işleri yapamadım.
Hepsine yurdun malum olmuştı,
Çocukken okumayı öğrenemedim.

Altı yıl ders okuyup ben molladan,
Bilemedim bir harf oldum aptal.
Bilseydim bir şeyi, ĝörevimi
8700 Esirgenemezdim hiç padişaktan.

Okumayı bilmeyince benim anam,
Odun taşıttırdı dağdan bana.
İlim hikmet nasıl öğrenir dersin
Odun taşıyıp işi yapan adam.

“Oduncular bilmez onunla ilgili” dedi.
“Anladın sen sözümü benim” dedi.
“Padişah ilmini sormuyor,
Şahmaran'ı soruyor senden” dedi.

Şahmaran'ı ĝörmüşsün kendi ĝözünle,
8710 Hakikati söyle, saklama şimdi bizden.
Bildirirsen Şahmaran'ın durduĝu yeri,
Altını dökerim ya tepenizden.

Tileseñ bir şahardıñ välayatın,
Padişahım bärin de bergizetin.
Öziñizdiñ tilegen şaharıñızğa
Hâkim bolıp kılarıñ hûkimetin.

Qanday nârse degeniñ Şahiymaran,
Estimedim, körmedim heşbir zaman.
Bilesiñ göy özderiñ menen artık,
Aytañızdar öziñiz onı mağan.

Şämhür aytar: Äy, Jamsıb, jürgeniniñ,
Şahmaranıñ jayını bilgeniñniñ,
Belden tömen alası jol-jol bolğan
Kevdeñiz belgisi körgeniñniñ.

Jamsıb dep: Men heşqayda jürgenim joq,
Şahiymaran degendi bilgenim joq.
Kevdeñizde ala bar belgi dersiñ,
Özim onı tipti men körgenim joq.

Şämhür anda Jamsıbtı şeşindirdi,
Otırğandar barşası qarap kördi.
Belden tömen joldayın ala eken,
Jamsekeñe körgizip, habar berdi.

Şämhür väzir: Äy, Jamsıb, endi, deydi,
Mine, menin aytқанım keldi, deydi.
Deneñizde ala jol bolmaqtığı
Şahmarandı körgenge belgi, deydi.

Dilersen bir şehrin vilayetin,
Padişahım hepsini de verdirtin.
Kendi dilediğiniz şehrinizde
Hâkim olup yaparsın idarecilik.

Nasıl bir şey dediğin Şahmaran,
İşitmedim görmedim hiçbir zaman.
Biliyorsun ya kendin benden fazla,
8720 Anlatın kendiniz onu bana.

Şemhür söyler: Ey Jamsıb, gezdiğinin
Şahmaran'ın yerini bildiğinin,
Belden aşağı alası yol yol olan,
Vücudun belgesi gördüğünün.

Jamsıb der: Benim hiçbir yerde gezdiğim yok
Şahmaran dediğini gördüğüm yok.
Vücudunda ala var belge dersin
Kendimin onu kesinlikle gördüğüm yok.

Şemhür orada Jamsıb'ı soyundurdu,
8730 Oturanların hepsi bakıp gördü.
Belden aşağı yol gibi alacalıymış.
Jamsıb Efendi'yi görünce haber verdi.

Şemhür vezir: “Ey Jamsıb şimdi” dedi.
“İşte benim sözüm geldi” dedi.
“Vücudunda ala yol olması
Şahmaran'ı görmene işaret” dedi.

Şämhür anğa: Äy, Jamsıb, qara, deydi,
Jaqsılıkpen ayt endi mağan, deydi.
Jaqsılıkpen aytpasan osı jerde,
Zorlıkpenen ayttırmın sağan, deydi.

Qanşadan jaksı sözben biz aytamız,
Jamsıb-av, endi seni üyretermiz.
Jaksılıqtıñ qadiriñ bilmeseniñiz,
Jamandıkpenen seni söyletermiz.

Ayt şınıñdı, sen endi qinalmay-aq,
Bolmasa jegizermın sağan tayaq.
Qıyınşılıq, ğazaptı körme endi,
Rakım qıl öziñizge janındı ayap.

Jamsıb endi qısılıp qayran kaldı,
Ündemey, tas bolıp turıp kaldı.
Heşbir jaksı javaptı bermegen soñ,
Endi Şämhür Jamsıbqa aşuvlandı.

Padişadan Jamsıbqa tarlık keldi,
Beyşaraniñ başına qorlık keldi.
Bolmağan soñ Şämhür men Keyhusrav han
«Jamsıbtı urıñız» dep jarlık kıldı.

«Urıñız» dep Kayhusrav jarlık etti,
«Qılmañız, dep, Jamsıbqa marhabattı».
Neşe türlü qıyınşılıq, ğazappenen
Saldılar denesine jaraqattı.

Şemhür ona: “Ey Jamsıb bak” dedi.
“Güzellikle söyle şimdi bana” dedi.
“Güzellikle anlatmazsan orada
8740 Zorlukla anlattırırım sana” dedi.

Nice güzel sözle biz söyleriz,
Hey, Jamsıb şimdi sana öğretiriz.
İyiliğın kadrini bilemezsen
Kötülükle seni konuştururuz.

Söyle gerçeği, sen şimdi zorluk çekmeden,
Olmazsa yediririm sana dayak
Zorluğı, azabı görme şimdi
Acı kendine canını koruyup.

Jamsıb şimdi sersemleyip şaşa kaldı,
8750 Susup, taş olup durup kaldı.
Hiçbir güzel cevabı vermeyince
O vakit Şemhür Jamsıb’a kızdı.

Padişah Jamsıb’ı sıkıştırdı,
Zavallının başına azap geldi.
Olmayınca Şemhür’le Keyhüsrev Han
Jamsıb’ı vurun diye emir verdi.

Vurun diye Keyhüsrev emretti.
Etmeyin diye Jamsıb’a merhameti.
Nice türlü zorlukla, azapla
8760 Açtılar vücuduna yarayı.

«Urıñız» degennen soñ Şämhür käpir,
Uruşılar Jamsıbtı urıp jatır.
Tas-talkan kılıp tastap ursalar da,
Sonda da söylemedi Jamsıb paqır.

Söylegen joq bir ärip Jamsıb ağan,
Aşuvlandı bek kattı Keyhusrav han.
«Öltiriñiz endi» dep jarlıq etti,
«Qoymañız endi muniñ janın aman».

Endi kılıp Jamsıbka sayasattı,
Öltiretin jerine alıp ketti.
Jalladtar ol jalañaş kılışpenen
Jamsıbtı şabamız dep kelip jetti.

Jalladtardın kılışı jarqıldaydı,
Jamsıb bildi, öltirmey heş qoymaydı.
Endi ölmeske bir hayla kılayın dep,
Jamsıb bayğus köñilinen oy oyladı.

Oyladı bir sebepti men kılayın,
Bulardı ol qudıqka aparayın.
Şahıymaran osı qudıq işinde dep,
Körgizip, bu janımdı qutqarayın.

Olar meni qudıqka sala almastar,
Özderi häm tübine bara almastar.
Ol qudıqtıñ qasına barsalar da,
Şahmarandı ustatıp ala almastar.

Vurun deyince Şemhür kafır,
Vurucular Jamsıb'ı vuruyorlar.
Param parça edip vursalar da,
Buna rağmen söylemedi Jamsıb fakir.

Söylememiş bir harf Jamsıb Ağan,
Sinirlendi pek fazla Keyhüsrev Han.
Öldürün şimdi diye emretti,
Koymayın şimdi bunun canını sağ.

Şimdi edip Jamsıb'a hile yaparak,
Öldürülecek yerine alıp geldi.
Cellatlar kınısız kılıçla,
Jamsıb'ı keseceğiz diye gelip yetti.

Cellatların kılıcı parıldadı,
Jamsıb bildi, öldürmeden hiç durmazdı.
“Şimdi ölmemek için bir şeye yapayım” diye
Zavallı Jamsıb içinden düşündü.

Düşündü bir sebebi ben bulayım,
Bunları o kuyuya götüreyim.
Şahmaran bu kuyu içinde diye
8780 Gösterip canımı kurtarayım.

Onlar beni kuyuya salamazlar,
Kendileri de dibine varamazlar.
Kuyunun yanına varsalar da
Şahmaran'ı yakalayıp alamazlar.

Öltire bastagan son, Jamsıb ağaň
«Öltirmeňiz meni» dep kıldı fağan.
Öltirmeseň, aparıp körgizeyin,
Kerek bolsa sizderge Şahiymaran.

Körgizeyin sizge dep Şahmarandı,
[Ol] kuditıñ kasına alıp bardı.
Şämhür anda äşkerin jiyip barıp,
Kuditıñ töñiregin orap aldı.

Ol kuditıñ başında Şämhür endi
Äfsun okıp, duğalar, sıķır kıldı.
Sonday küşti sıķırın okıgan soň,
Däl kuditıñan kürkiregen davıs keldi.

Sıķır bar Şämhürdin jurttan aşkan,
Okıp-okıp kuditıñ avzın aşkan.
Bir vaķıtta bir ğifrit şıģıp keldi,
Bir tabaķtı köterip lağıl tastañ.

Ğifrit degen bir ülken aydahar ol,
Kuditıñ toldı kevdesi sondayın mol.
Ol tabaķtıñ işinde aytıp ötker
Jılandardın patşası Şahmaran sol.

Kuditıñan şıķkannan soň Şahiymaran,
Bildir endi bu kazañı bir Kudadan.
Közün aşıp karsa töñirekke,
Kelipti baģanağı Jamsıb ağaň.

Öldürmege başlayınca Jamsıb Ağan,
Öldürmege beni diye etti figan.
Öldürmezsen götürüp göstereyim,
Gerekliyse sizlere Şahmaran.

Göstereyim size diye Şahmaran'ı
8790 O kuyunun yanına alıp vardı.
Şemhür orada askerini toplayıp,
Kuyunun etrafını kuşattı.

Kuyunun başında Şemhür şimdi,
Efsun okuyup, dualar, sihir yaptı.
Bunun gibi güçlü sihir okuyunca,
Tam kuyudan gürleyen ses geldi.

Sihir var Şemhür'ün yurttan aşan,
Okuya okuya kuyunun ağızını açan.
Bir vakitte bir ifrit çıkıp geldi,
8800 Bir tabağı kaldırıp yakut taştan.

İfrit denilen bir büyük ejderha o,
Kuyu doldu gövdesi o kadar büyük
Tabağın içindeyken söylemiş,
Yılanların padişahı Şahmaran o.

Kuyudan çıktıktan sonra Şahmaran,
Bildir o vakit bu ölümün olduğunu Hüda'dan.
Gözünü açıp baksa etrafa,
Gelmişti deminki Jamsıb Ağan.

Sıkırmenden saldı göy Şämhür käpir
Şahmarannıñ başına zamanaxır.
Közin aşıp qarasa häm alardıñ
Arasında Jamsekeñ birge otır.

Äy, Jamsıb, men ne jazdım sağan, deydi,
Äsker alıp kelipsiñ mağan, deydi.
Ant kılıp, vağda kılıp ketpep pe ediñ,
Äy, opasız, jalğanşı adam, deydi.

Kılıp edim men sağan izgilikti,
Jaqsılığım tübime benim jetti.
İğtibar jok adamda dep bilüvşi edim,
Kayteyin, pursatım qoldan ketti.

Kıldım sağan jaqsılık, payda, deydi.
Kılmadım men jamandık, hayla, deydi.
«Heşkimge de jeriñdi aytpaymın» dep,
Mağan kılğan vağdañ kayda? deydi.

Köp jaqsılık men sağan kılıp erdim,
Sen mağan bu malğundı alıp keldiñ.
Tım bolmasa özin de öltirmediñ,
Duşpannıñ qolına ustap berdiñ.

Vağda buzıp qastıqtı kıldıñ mağan,
Degennen soñ Jamsıbqa Şahiymaran,
Jamsıb sonda kayterin bile almadı,
Kayran bolıp uyalıp kaldı jaman.

Sihirle saldı ya Şemhür kafır,
8810 Şahmaran'ın başına kötülükler.
Gözünü açıp baksa da onların
Arasında Jamsıb da birlikte oturur.

“Ey Jamsıb, ben ne yaptın sana” dedi.
“Askeri alıp gelmişsin bana” dedi.
“Yemin edip söz verip gitmemiş miydin,
Ey vefasız, yalancı insan” dedi.

Yapmıştım ben sana iyiliği,
İyiliğim sonumu benim getirdi.
İtibar yok insan da diye bilmişim,
8820 Ne yapayım gücüm elimden gitti.

“Yaptım sana iyilik, fayda” dedi.
“Yapmadım ben kötülük, hile” dedi.
“Hiç kimseye de yerini söylemem diye
Bana verdiğin sözün nerde?” dedi.

Ben sana çok iyilik etmişim.
Sen bana bu haini alıp geldin.
En azında kendin bile öldürmedin,
Düşmanın eline yakalayıp verdin.

Söz bozup düşmanlık ettin bana,
8830 Dedikten sonra Şahmaran Jamsıb'a.
Jamsıb o arada ne yapacağını bilemedi,
İyice utanıp kaldı dönüp şaşkına.

Äy, şahım, sizdiñ üşin qapalanıp,
İqtiyarım qolımnan ketti qalıp.
Özimdi öltiretin bolğannan soñ,
Amalsızdan olardı keldim alıp.

Äste, şahım, sizderden bezbedim men,
İqtiyyarmen vağdanı buzbadım men.
Kılışpenen jalladtar kelgennen soñ,
Jannıñ aman qaluvın közdedim men.

Özimdi de ölimde qıymadım men,
Sizderdi häm ölüvge qoymadım men.
Bu qudıqtıñ işinen, şahım, sizdi
Ustavğa qoymaytın [dep] oyladım men.

Sol jerde Şahmarandı väzir Şämhür
Öz qolımen ustavğa oylanıp tur.
Şahiymaran Şämhürge javap ayttı:
Meni Jamsıb ustasın, sen avlaq jür.

Sıqırmenen qudıqtan alıp, deydi,
Ustaymın dep turmısıñ bağıp, deydi.
Ustar bolsañ uvımnıñ qanjarımen
Öltireyin men seni şağıp, deydi.

Qanekiy, yakın kelip qara, deydi,
Qanjarımen salarmın jara, deydi.
Sonday kılıp şağarmın, kâpir, seni,
Böz sekildi qırarmın para, deydi.

Ey şahım sizin için üzülüp,
İsteğim elimden gidiverdi.
Beni öldürecek olduğu için,
Çaresizlikten onları geldim alıp.

Asla şahım senden vazgeçmedim,
İsteğimle sözümü bozmadım.
Kılıçla cellatlar geldikten sonra,
8840 Canımı sağ kurtarmayı hedefledim.

Kendimi ölüme kıyamadım,
Sizin de ölümünüze göz yumamadım.
Bu kuyunun içinden şahım sizi,
Yakalatmayayım diye düşündüm.

Orada Şahmaran'ı vezir Şemhür,
Kendi eliyle yakalamayı düşünmüştür.
Şahmaran Şemhür'e cevap verdi:
Beni Jamsıb yakalasın sen uzak dur.

“Sihirle kuyudan alıp” dedi.
8850 “Yakalarım diye durmasın bakıp” dedi.
Yakalayacak olsan zehrimle,
Öldürürüm ben seni çıkıp” dedi.

“Hani, yakın gelip bak” dedi.
“Hançerimle açarım yara” dedi.
“Öyle yapıp sokarım kafir seni
Değersiz bir bez gibi parçalarım” dedi.

Şahiymaran Jamsıbka sözi deydi:
Jaqsı körıp edim goy sizdi, deydi,
Öziñ ustap koynıña salıp apar,
Ustamasın bu kâpir bizdi, deydi.

Kelgen gifriy kudukka enip ketti,
Aydahardıñ bärine habar etti.
Fariyad kılıp barşası ulastılar,
Davıstarı aspanga barıp jetti.

Jamsıb ustap qolımen Şahmarandı,
Eptep kana koynına salıp aldı.
Bara jatıp söylesip Şahmaranmen,
Keyhusravdıñ aḥvalın aytıp bardı.

Äy, şahım, men aytayın sizge, deydi,
Äli siz jannan küderin üzbe, deydi.
Avruvına kılattın em bar ma? dep,
Keyhusrav han suraydı sizge, deydi.
Şahiymaran Jamsıbka: Bâli, deydi,
Salıptı goy kısımğa seni, deydi.

Äy, Jamsıb, sen bulay oylaymısın,
Äli sen benimmenen oynaymısıñ.
Bargannan soñ Şamhür men Keyhusrav han
Öltirmey koyadı dep oylaymısıñ ?!

Şahiymaran Jamsıbka: Biliñ, deydi,
Mağan endi taḥaldı ölüm, deydi.
Bargannan son bavızdatıp, padişğa
Etimdi jegizedi benim, deydi.

Şahmaran Jamsıb’a sözü söyledi:
“İyi bilmiştim ya seni” dedi.
“Kendin yakalayıp koynuna salıp götür,
8860 Yakalamasın bu kafır bizi” dedi.

Gelen ifrit kuyuya inip gitti,
Ejderhanın hepsine haber verdi.
Feryat edip hepsi ses çıkardılar,
Sesleri göge varıp yetti.

Jamsıb yakalayıp eliyle Şahmaran’ı,
Eğilerek koynuna salıp aldı.
Giderken söyleşip Şahmaran’la
Keyhüsrev’in ahvalini anlattı.

“Ey şahım ben söyleyeyim size” dedi.
8870 “Daha sen candan ümidini kesme” dedi.
“Hastalığına yapacağın ilaç var mı?” deyip,
“Keyhüsrev Han soracak sana” dedi.
“Şahmaran Jamsıb’a: “Vay” dedi.
“Koydu ya eziyete seni” dedi.

Ey Jamsıb, sen böyle düşünür müsün,
Daha sen benimle oynar mısın?
Varınca Şemhürle Keyhüsrev Han
Öldürmeden durur diye düşünmezsin!

Şahmaran Jamsıb’a: “Bil” dedi.
8880 “Bana şimdi ölüm yaklaştı” dedi.
“Varınca boğazlatıp, padişaha
Etimi yedirecek benim” dedi.

Şahım, olar urdılar jaman, deydi,
Köp japalar kıldılar mağan, deydi.
Aķırında kılıştap öltiretin
Bolgannan soñ, tiledim aman, deydi.

Kay eteyin, şahım-av, ölgenim jok,
Öltirüvge özimdi bergenim jok.
Ol kuditkan şıǵarıp öziñizdi,
Öltiredi dep, bilgenim jok.

Körsetsem men kudıktı ägar, dedim,
Ol kudıktıñ kasına barar, dedim.
Aparsam da kudıktan Şahmarandı
Şıǵarıp ala almaslar olar, dedim.

Bilsem bolsam, äy, şahım, ägar sizdi,
Kudıktan şıǵaratın öziñizdi.
Sizdin üşin jan piyda kılar edim,
Salmas edim kudıqka taman izdi.

Bilsem edim ägar men bu kılıktı,
Sizderge kılatuǵın qorşılıktı,
Sizdiñ üşin men ölgen bolar edim,
Körsetpes edim, äste, bu kudıktı.

Javap aytar Jamsıbka Şahiymaran:
Kutıkdıñ goy sen endi esen-aman,
Sağan endi, Jamsıbım, heş vayım jok,
Ne bolsa da boladı bu kün mağan.

“Şahım, onlar vurdular çok kötü” dedi.
“Çok eziyetler ettiler bana” dedi.
Sonunda kılıçlayıp öldürecek
Olunca diledim aman dedi.

Ne yapayım şahım ölmedim,
Ölüme kendimi vermedim.
Kuyudan çıkarıp sizi
8890 Öldürecek diye bilmedim.

“Gösterirsem kuyuyu eğer” dedim,
“Kuyunun yanına varır” dedim.
“Götürsem de kuyudan Şahmaran’ı
Çıkarıp alamazlar onlar” dedim.

Bilecek olsam ey şahım sizi,
Kuyudan çıkaracakları sizi.
Sizin için can feda ederdim,
Kuyuya yakın adım atmazdım.

Bilseydim eğer ben bu davranışı,
8900 Size yapacakları eziyeti.
Sizin için ben ölürdüm,
Göstermezdim asla bu kuyuyu.

Cevap verir Jamsıb’a Şahmaran:
Kurtuldun ya sen şimdi sağ sağlam.
Sana şimdi Jamsıb’ım hiç endişe yok,
Ne olursa olacak bugün bana.

Bu isterdi udaydan bilsem gerek,
udaydın udiretine k nsem gerek.
Mağan vakıt sol ığar, ahid bolıp
Bu k pirdin olında  lsem gerek.

ahid bolıp d niyeden  tsem gerek,
Men bugan k p  kirlik etsem gerek,
Mın jıl  mir d niyede tursam dağı,
Ajal jetip aırda  lsem gerek.

D niyeden artı, sir , jalğan bar ma,
Anda alıp muratın alğan bar ma?!
Allahın  zi jalğız baıy-d r ol,
Adan baska he  lmey alğan ma?!

aza kelse, k rer k z bolar k rmes,
Moyinsunbay he anğa m mk n emes.
 lsem tuvra udayğ  men baramın,
Bu ahidlik h rkimge tiye bermes.

Tagırmenen boldı bu aza mağan,
Bir vakıt aytayın, Jamsıb balam, sağan.
Sen jamandık ılsaın da men ılmaymın,
Bir jaksılık eteyin tağı sağan.

 mh r malğun k pir g y, jo-d r dini,
Aparğan soın padişağ  ustar meni.
Pıa alıp olına ahmarandı
Buğazda dep ol malğun zorlar seni.

Bu ileri Allah'tan bilmem gerek,
Allah'ın kudretine katlanmam gerek.

Benim vaktim bu olabilir ehit olup,

8910 Bu kafirin elinde  lmemi nasip etmitir.

ehit olup d nyadan gitmem gerek,
Benim buna  ok  kretmem gerek.
Bin yıl d nyada dursam da,
Ecel gelip sonunda  lmem gerek.

D nyadan baska, hi yalan var mı,
Orada alıp muradına eren var mı?
Yalnızca Allah bakidir,
Ondan baska  lmeden kalan var mı?

 l m gelse, g r r g z olur g rmez,
8920 Katlanmamak hibir eye imk nsız.
 lsem doğruca Allah'a varırım,
Bu ehitlik herkese nasip olmaz.

Taktirle oldu bu  l m bana,
Bir vakit s yleyeyim Jamsıb evladım sana.
Sen k t l k etsen de ben etmem
Bir iyilik daha edeyim sana.

 mh r melun kafir ya, yoktur dini;
G t r nce padişaha yakalar beni.
Bıak alıp eline ahmaran'ı

8930 Boğazla diye o lanet zorlar seni.

Buğazdama sen meni, saĸtana kör,
Nasiyhatım sol benim, tındap otur.
Öz kolımen ol meni buğazdasın,
Ne kılsañ da sen öziñ saĸtanıp tur.

Sen öltirme, bolsın ol öltirüvşi,
Ataĸ bolsın özine Ƶan töĸüvşi.
Şämhür meni kolımen buğazdasın,
Jaĸadan bolsın ĸarib, öltirüvşi.

Andan soñ şögünkege salar bizdi,
Eki Ƶabat Ƶaynatar özimizdi.
Saĸtan, saĸan tiler ol işkizbekke,
Ävel basta Ƶaynaĸan suvımızdı.

Esit, Jamsıb, nasiyhat Şahmarannan,
İşe körme ävelgi Ƶaynaĸannan.
«İş» dep saĸan ol suvdı tıĸızdar ol,
Ziynhar öziñ bek jaĸsı saĸtan odan.

Menim sözüm şın bolıp saĸan keler,
Şämhür laĸiyn ĸikmetten ĸılım biler.
Ävelgi Ƶaynaĸandı saĸan berip,
Ekinşi Ƶaynaĸandı işpek tiler,

Bu tuvrada bek berik bolĸansıñ sen,
Ne kılsa da bir iybrat Ƶılĸaysıñ sen.
ĸayarlık Ƶıp ekinşi suvdan işip,
BastapƵı suvdı oĸan bergeysiñ sen.

Boĸazlama sen beni sabret,
Nasihatım bu benim, dinleyip otur.
Öz eliyle o beni boĸazlasın,
Ne yapsan da kendin saklanıp dur.

Sen öldürme, olsun o öldüren,
Unvan olsun ona kan döken.
Şemhür beni eliyle boĸazlasın,
Boĸazdan olsun ölüm, cellat.

Ondan sonra kazana koyar beni,
İki kez Ƶaynatır özümü.
Korun, senden diler onu içmeni
İlk başta Ƶaynayan suyumı.

İşit, Jamsıb nasihat Şahmaran'dan,
İçme ilk Ƶaynayandan.
İç diye sana o suyu sıkıştırır o,
Asla, kendin pek güzel saklan ondan.

Benim sözüm gerçek olup sana gelir,
Şemhür güzel hikmetten ilim bilir.
İlk Ƶaynayanı sana verip,
8950 İkinci Ƶaynayanı içmek ister.

Bununla ilgili kendini sıkı tutasın,
Ne etse de bir ibret kılasın.
Kurnazlıkla ikinci sudan içip,
Baştaki suyu ona veresin.

Ekinşi kaynağanga salıp köziñ,
Ne kılsañ da işip al seniñ öziñ.
Soñğı künde körersiñ tamaşanı,
Ägar tutsañ benim bu aytқан sözim.

Nasiyhattar kıldım men, Jamsıb, sağan,
Onıñ üşin dostıgıñ boldı mağan.
Onıñ üşin bu jerde qasımızda,
Joldas bolıp turıp eñ bek köp zaman.

İlfat bolıp qaldıñ sen özimizge,
Jaqsı körıp nasiyhāt dermin sizge.
Hār vakıtta eskerip esiñe alıp,
Qayırılı duğa qılğaysıñ öziñ bizge.

Kele jatıp qoynında, nasiyhātı
Şahıymaran Jamsıbқа tamam ayttı.
Şāmhūr sonda olarmen jürıp birge,
Patşanıñ sarayına kelip jetti.

Düniyeniñ bāri meñnat, bāri zarlıq,
Şahmaranğa taqalıp keldi tarlıq.
Şahmarandı şıǵarıp, buǵazdatıp,
Şāmhūr kāpir Jamsıbқа kıldı jarlıq.

Bu jarlıqtı esitip Jamsıb aǵañ,
Şahmaran üşin jılap bek ayaǵan.
Ötinip ol vāzirge zarlıq ayttı:
Barmaydı, dep, buǵazdavğa qolım oǵan.

İkinci kaynayana salıp gözünü,
Ne etsen de içip al senin özün.
Sonraki gün görürsün tamaşanı
Eğer yaparsan benim bu söylediğimi.

Nasihatler ettim ben, Jamsıb sana,
8960 Onun için dostluğın oldu bana.
Onun için burada yanımızda
Yoldaş olup durdun pek çok zaman.

Lütuf olup kaldın sen özümüze,
Güzel görüp nasihat derim size.
Her vakitte düşünüp aklına getirip,
Hayırlı dua edesin sen bize.

Gelirken içindeki nasihatın,
Şahmaran Jamsıb’a tamamını anlattı.
Şemhūr o zaman onlarla yürüyüp,
8970 Padişahın sarayına gelip vardı.

Dünyanın hepsi mihnet hepsi tasa,
Şahmaran’a yakınlaşıp geldi cefa.
Şahmaran’ı çıkarıp boğazlatmaya
Ş2mhūr kafır Jamsıb’a verdi emir.

Bu emri işitip Jamsıb Aǵan,
Şahmaran için aǵlayıp pek üzülür.
Yakarıp vezire feryat etti:
“Varmaz diye boğazlamaya elim ona.”

Şämhür aytar: Osı ma Şahıymaran,
Şahıymaran bolsa da tegi jılan.
Bir jılan üşin nege jılaysıñ? dep
Aşuvlanıp özi alıp bugazdağan.

Jılaysıñ dep urısıp ol bayğustı,
Aşuvlanıp jılandı üške kesti.
Şögünkege suv kıuyıp, salıp alıp,
Kıynatuvğa Jamsıbtıñ özin kıostı.

Şahmarandı şölmenge salıp asıp,
Kıynavğa kelip kıaldı jakındasıp.
Sol arada padişşa tarapınan
Kırip keldi bir adam esik aşıp.

Esik aşıp bir adam kırip keldi,
Jıldam Şämhür väzirge habar berdi.
«Padişşa tez sizderdi şakıra», dep,
Alıp anda jöneldi ol väzirdi.

Şakırgan soñ Keyhusrav degen hanı,
Batmayğa taba almaydı heş şaranı.
Amanat kılıp kıolına şını berip,
Ol Jamsıbka tapsırdı şögünkeni.

Äy, Jamsıbım, sen esit benim sözim,
Padişşağa baramın benim özim.
Kıynağan soñ şögünkede Şahmarannıñ
Sorpasınan kıuyıp iş seniñ öziñ.

Şemhür söyler: Bu mu Şahmaran
8980 Şahmaran olsa da cinsi yılan.
Bir yılan için niye ağlıyorsun
Sinirlenip kendisi boğazlamış.

Ağlıyorsun diye azarlayıp zavallıyı,
Sinirlenip yılanı üçe kesti.
Kazana su koyup,
Haşlatmak için Jamsıb'ı koydu.

Şahmaran'ı kazana koyup,
Kaynamaya yüz verdi.
O arada padişah tarafından,
8990 Kırip geldi bir adam kapıyı açarak.

Eşiği aşıp bir adam girdi,
Hemen Şemhür vezire haber verdi.
Padişah tez sizleri çağırıyor diye
Alıp orada gitti veziri.

Çağırınca Keyhüsrev adlı hanı,
Batmaya bulamadı hiç çare.
Emanet edip eline şişe verip,
Jamsıb'a emanet etti kazanı.

Ey Jamsıb'ım sözümü işit sen,
9000 Padişaha varacağım ben.
Kıynayınca kazandaki Şahmaran'ın
Çorbasından koyup iç sen kendin.

Jaqsı kaynat, şığarmay onıñ buyın,
İşip ol bastapkı kaynar suyn.
Bastapkı suv kaynağan Şahmarannıñ
Aladı-mıs adamnıñ bar avruvın.

Ol sorpanıñ paydasın sen bilip qal,
Aytqan sözüm şın menim, kulağıñ sal.
Ekinşi qat kaynağan Şahmarannıñ
Sorpasın bu şınığa bosatıp al.

Padişadan tez jürip kelermin men,
Kelgen soñ onı işip körermin men.
İşip onıñ paydasın baykap alıp,
Sondan soñ padişğa beremin men.

Jamsıb onıñ sözine kulaq saldı,
Ol jürip padişğa ketip qaldı.
Ol ketken soñ Jamsekeñ şınısına
Bastapkı sorpasınan quyıp aldı.

Şahmarannıñ sözine qoyıp oydı,
Bastapkısuñ şınığa quyıp aldı.
Ekinşi qat kaynağan Şahmarannıñ
Sorpasın işip alıp qarnı toydı.

Ekinşi suv Jamsıbğa berdi payda,
Tamırları söyleydi qaysı-qayda.
Sol sağıatta Qudadıñ ämirimenen
Hikmet nuru köñilinde boldı payda.

İyice kaynat, çıkarma onun buharını,
İçip ilk kaynayan suyu.
Evvelki kaynayan su Şahmaran'ın
Alırmış insanın olan hastalığını.

O çorbanın faydasını sen bilip kal,
Sözüm doğru benim kulağını sal.
İkinci kez kaynayan Şahmaran'ın
9010 Çorbasını bu cama boşaltıp al.

Padişaha hemen gidip gelirim,
Gelince onu içip görürüm.
İçip onun faydasını bilip
Ondan sonra padişaha veririm.

Jamsıb onun sözüne kulak saldı,
O yürüyüp padişaha gidip kaldı.
O gidince Jamsıb Efendi şişesine,
Evvelki kaynayan çorbadan koyup aldı.

Şahmaran'ın sözünü dikkate alıp,
9020 Evvelkisini cama koyup aldı.
İkinci kez kaynayan Şahmaran'ın
Çorbasını içip karnı doydu.

İkinci su Jamsıb'a verdi fayda,
Damarları söyledi hangisi nerde.
O zaman Allah'ın emriyle,
Hikmet nuru gönlünde oldu peyda.

Ğılım-hikmet könlünde payda boldı,
İşi-tısı nurmenen tamam toldı.
Şögünkeniñ işinde Şahmaranniñ
Ağzasınıñ barşası tilge keldi.

Tilge kelip barşası söyledi endi,
Jamsıb munı esitip köredi endi.
Här müşesi patşanıñ här jerine,
«Davamız» dep habardı beredi endi.

Bası söylep Jamsıbқа: «Jamsıbım» der,
«Ävel basta patşağa özimdi ber.
Ävel basta patşağa meni jegiz»,
Degennen soñ söyleydi orta bir jer.

Kevde jeri tağı da söyler erdi:
«Ekinşi kün jegiz, dep, orta jerdi».
«Meni jegiz üşinşi küninde», dep,
Kuyırığı tağı da habar berdi.

«Törtinşi kün bolğanda, balam», deydi,
«Kerek bola patşağa hammam», deydi.
«Sol monşağa tüsken son, inşalla,
Jazıladı padiyşa tamam», deydi.

Bar münşesi söylesip tamam etti,
Şämhür sonda patşadan kelip jetti.
Ol ekinşi sorpadan kuyıp alğan
Şınıımızdı keltirşi mağan, depti.

İlim hikmet gönlünde peyda oldu,
İçi dışı tamamen nurla doldu.
Kazanın içinde Şahmaran'ın
9030 Azalarının hepsi dile geldi.

Dile gelip hepsi söyledi o vakit,
Jamsıb bunu işitip gördü o vakit.
Her azası padişahın her yerine,
Devayız diye haber verdi o vakit.

Bası söylemiş Jamsıb'a "Jamsıbı'm" der,
İlk başta padişaha beni ver.
İlk başta padişaha beni yedir.
Dedikten sonra söyledi orta bir yer.

Gövde yeri de söyler şimdi,
9040 İkinci gün yedir diye orta yeri.
Beni yedir üçüncü günü diye,
Kuyruğu da haber verdi.

"Dördüncü gün olduğunda evladım" dedi
"Gerekir padişaha hamama girmek" dedi.
"O hamamda yıkandıktan sonra inşallah
İyileşecek padişah tamamen" dedi.

Olan azası söyleşip tamamladı,
Şemhür o zaman padişahdan geldi.
"İkinci çorbadan koyup alınan
9050 Şişemizi getir bana" dedi.

Suragan soñ vâzirge Jamsıb endi
Sorpa kıyğan şınısın alıp keldi.
Sol bastapkı kaynağan sorpa suvdı
Ekinşi sorpası dep kıyıp berdi.

Ekinşi sorpası dep onı işti,
İşkennen soñ kevdesi onın isti.
Jara bolıp tilinip, denesinin
Terileri soyılıp jerge tüsti.

Şāmhürdiñ vaķiyğasın Jamsıb kördi,
Şahmarannıñ ğılımina taħsiyn kıldı,
«Şın nasiyhat haqsılık kılıptı», dep,
Şammarannıñ ruhına duğa kıldı.

Ävelgi suv vâzirge kıldı ğäpti,
Kevdeleri isinip, hali ketti.
«Şāmhür sonday avruvmen hālak boldı»,
Degen habar paŗsağa barıp jetti.

Esitken soñ padiyşa kıldı vayım,
«Kanday halge salıñ, dep, äy, Qudayım».
Jamsıbtı tez qasına şaķırıp alıp:
Ediden soñ ne bolar benim janım.

Endiden soñ vâzirim kim boladı,
Şāmhürdey mağan kızmet kim kıladı?
Şahmarandı algızıp kelip edi,
Jönin tavıp kim mağan em kıladı?

Sorunca vezire Jamsıb şimdi,
Çorba koyulan camı alıp geldi.
O baştaki kaynayan çorba suyunu,
İkinci çorbası diye koyup verdi.

İkinci çorbası diye onu içti,
İçince vücudu onun şişti.
Yara olup delinip, teninin
Derileri soyulup yere düştü.

Şemhür'ün yaşadıklarını Jamsıb gördü,
Şahmaran'ın ilmini benimsedi.
Doğru nasihat edip, haklı olmuş diye
Şahmaran'ın ruhuna dua etti.

İlk suyu vezire verdi,
Vücudu şişip hali gitti.
Şemhür öyle hastalıkla helak oldu,
Diyen haber padişaha vardı.

İşitince padişah kaygılandı,
Nasıl hale saldın diye ey Allah'ım.
Jamsıb'ı hemen yanına çağırıp,
Şimdiden sonra ne olur benim canım.

Şimdiden sonra vezirim kim olacak,
Şemhür gibi bana hizmet kim edecek?
Şahmaran'ı götürtmüştü,
Yolunu bulup beni tedavi edecek?

Jamsıb anda: Äy, şahım, biliñ, deydi,
Vayım kılma, sabırlık kılıñ, deydi.
Kıday buyırsa men sağan em kılayın,
Därigerligim bar edi benim, deydi.

Alıp kelip patşağa şögünkesin,
Şahmarannıñ jeğizdi sonda basın.
Jegennen soñ qasınba payda boldı,
Qışuv bastı patşanıñ bar denesin.

Anda Jamsıb tısqarı jüredi endi,
Anda şığıp jer jüzin köredi endi.
Jer jüzinde hayvanat, ağaş pen şöp,
Bäri söylep habardı beredi endi.

Jamsıbқа jan teñ kelmes iynesi-jınnan.
Gıynayat sonday boldı Haq Kärimnen.
Ağaş pen şöp- bäri söylep habar berdi,
Özderinde paydası bolğan emnen.

Jer jüzinde söyletip barşa şöpti,
Anda qarap tağı da kördi kökti.
Anda qarap Jamsekeñ bildi bärin,
Toğız qabat kökte bolğan gäpti.

Ekinşi kün tañerteñ Jamsıb turdı,
Padişanıñ denesin kirip kördi.
Bayağı Şahmarannıñ orta jerin
«Jeñiz» dep padişğa tağı berdi.

Jamsıb orada “Ey Şahım bilin” dedi,
Endişelenme, sabret dedi.
“Allah izin verirse san çare olayım,
Hekimliğim vardı benim” dedi.

Alıp gelip padişaha kazanı
9080 Şahmaran’ın yedirdi orada başını.
Yiyince kaşınma meydana geldi
Kaşıntı bastı padişahın tenini.

O zaman Jamsıb dışarı çıktı
O zaman çıkıp yeryüzünü gördü.
Yer yüzünde hayvanat, ağaçla ot
Hepsi söyleyip haber verdi.

Jamsıb’a can eş gelmez ins-i cinden,
İyilik öyle oldu Hak Kerimden.
Ağaçla ot hepsi söyleyip haber verdi,
9090 Kendilerinde faydası olan şifadan.

Yeryüzünde söyletip bütün otu,
Orada bakıp yine gördü göğü.
Orada bakıp yine bildi hepsini,
Dokuz kat gökte olan sebebi.

İkinci gün sabahleyin Jamsıb durdu,
Padişahın tenini girip gördü.
Önceki Şahmaran’ın orta yerini,
Yiyin diye padişaha da verdi.

Je degeş jemeymin dep turmadı endi,
Därigerine karşılık kılmadı endi.
Jegennen soñ tögilip qotırları,
Padiyşanıñ denesi qurgadı endi.

Üşinşi kün tağı da Jabsıb ağañ
Kuyrıgın jegizdi tağı da oğan.
Andan soñıra birazıraқ tınış bolıp,
Rağattanıp qalıptı jegen zaman.

Haq Tağala bergen soñ keremetti,
Soday Jamsıb patşağa qızmet etti.
Törtinşi kün bolğanda padiyşanı
Juvlağalı monşağa alıp ketti.

Padiyşahı monşağa keltiredi,
Avruvın sonda tamam bitiredi.
Monşadan sav-salamat bolıp şıǵıp,
Buringıday taqıtına otıradı.

Haq Tağala bergen soñ endi дәvlet,
Patşa endi Jamsıbқа kıldı izet.
Şakırıp alıp taqıtına otırǵızıp,
Kıysabı jok Jamsıbқа kıldı qurmet.

Padiyşa ol Jamsıbtı qasına aldı,
Şamhürden artıq oğan nazar saldı.
Patşamenen taqıtta otırğanda,
Tağam alıp hadimder kelip qaldı.

Ye deyince yemem demedi o vakit,
9100 Hekimine karşılık vermedi o vakit.
Yedikten sonra uyuzları dökülüp,
Padişahın teni kurudu o vakit.

Üçüncü gün de Jamsıb Ağan,
Kuyruğunu da yedirdi ona.
Ondan sonra biraz sakinleşip,
Rahatladı yediği zaman.

Hak Teala verince kerameti,
Böylece Jamsıb padişaha hizmet etti.
Dördüncü gün olduğunda padişahı,
9110 Yıkamaya hamama alıp gitti.

Padişahı hamama getirdi,
Hastalığını orada bitirdi.
Hamamdan sağ selamet çıkıp,
Eskisi gibi tahtına oturdu.

Hak Teala verince o vakit devlet,
Padişah Jamsıb’a gösterdi izzet.
Çağırıp tahtına oturtup
Jamsıb’a sonsuz etti hürmet.

Padişah Jamsıb’ı yanına aldı,
9120 Şemhür’den fazla ona baktı.
Padişahla tahtta oturduğunda
Yiyecek alıp hizmetçiler geldi.

Tağam kelip ƙalğan soñ padiyşağa,
Şıqqalı tura keldi Jamsıb ağa.
Ruksat berip padiyşa şıgargan jok,
Keltirgizdi tağamdı orta arağa.

Ol padiyşa: Äy, Jamsıb balam, deydi,
Otırınız, jeñiz tağam, deydi.
Tağam kelip ƙalğanda jönelgeniñ,
Oylap ƙara layıƙ pa sağan, deydi.

Men bir ğarip ƙulıñmın jaman, deydi,
Ƙalay jeymin sizdiñmen tağam, deydi.
Sizdinmenen birge tağam jemegimiz,
Ädepsizdik bolmaydı ma mağan, deydi.

Bizdiñmenen jeseñiz tağam, deydi,
Ädepsizdik bolmaydı sağan, deydi.
Andan Jamsıb Keyħusrav padiyşamen
Birge otırıp ekevi tağam jedi.

Andan soñ jarlıƙ boldı padiyşadan,
Minadiler davıstap ƙurdı divan.
Barşa ulıƙ vâzirler, paşaları
Maħkamağa jıyıldı hâr jağadan.

Padiyşa vâzirlerge: Köriñ, deydi,
Divanğa jıyılğan jurt, biliñ, deydi.
Mağlum bolsın, bu Jamsıb endiden soñ
Ulıƙ, bas vâzirim benim, deydi.

Yemek gelince padişaha,
Çıkmak istedi Jamsıb Ağa.
İzin verip padişah çıkartmadı,
Getirtti yemeği ortaya.

“Padişah Jamsıb evladım” dedi,
“Oturun yiyin yemek” dedi.
“Yemek geldiğinde gitmen
9130 Düşünüp bak layık mı sana” dedi.

“Ben bir garip ve kötü kulunuzum “dedi.
“Nasıl yerim sizinle yemek” dedi.
“Sizinle yemek yemem,
Edepsizlik olmaz mı bana” dedi.

“Bizimle yersen yemek” dedi,
“Edepsizlik olmaz sana” dedi.
Ondan sonra Jamsıb Keyħüsrev Padişah’la
Birlikte oturup ikisi yemek yedi.

Ondan sonra emir geldi padişaktan,
9140 Tellallar bağırıp kurdu divan.
Bütün vezirleri, padişahları
Mahkemeye toplandı her taraftan.

Padişah vezirlere: “Görün” dedi,
“Divanda toplanan yurt, bilin” dedi.
“Malum olsun bu Jamsıb şimdiden sonra
Ulu, baş vezirim benim” dedi.

Munı kıldım sizderdiñ băriñe bas,
Oylamañız jamandık, kılmañız qas.
Bas vâzir kılıp, Şamhürden artık kıldım,
Hâk Tağala kılğan soñ baqıtın joldas.

Oğan bayğat kılğızdı vâzirlerin,
Kıygızdı bas vâzirdiñ kiyimderin.
Hükümetin, möhirin oğan berip,
Oğan moyınsundırdı jurttıñ bärin.

Kele edi Jamsıbқа hâdiye köp,
Köptigini mısalı jerdegi şöp.
Şamhürdiñ jumlä malın oğan berdi,
Jıyılğan maldıñ oğan kıysabı joq.

Jamsıb bir kün anasına: Anam, deydi,
Söz aytadı bu ğarip balañ, deydi.
Atamñıñ ğılım-hikmet kitabınan
Qalmadı ma bir kitap mağan, deydi.

Daniyal ölgen vaқта қағазdardı
Bäybişege amanat qoyıp erdi.
Anası sandıǵınan aşıp onıñ
Amanat қағазdarın alıp berdi.

Jamsıb ol қағазdargâ közin saldı,
Bar ğılımdıq köñilinde tolıp qaldı.
Qaysı jerde altın bar, qayda kümis,
Kömilgen orındarın bilip aldı.

Bunu yaptım sizin hepinize baş,
Düşünmeyin kötülük, etmeyin fenalık.
Baş vezir edip Şamhür’ü hata ettim,
9150 Hak Teala yapınca talihini yoldaş.

Ona biat ettirdi vezirlerine,
Giydirdi baş vezirin giyimlerini.
Hükümetin mührünü ona verip
Ona baş eǵdirdi halkını hepsini.

Geliyordu Jamsıb’a hediye çok,
Gökteki kadar yerdeki ot.
Şemhür’ün tüm malını ona verdi,
Ona toplanan malın hesabı yok.

Jamsıb bir gün anasına “Anam” dedi,
9160 “Söz söyleyecek bu ğarip evladın” dedi.
“Atamın ilim hikmet kitabından,
Kalmadı mı bir kitap bana” dedi.

Danyal öldüğü zaman kağıtları,
Hanıma emanet bırakmıştı.
Anası sandığından açıp onun
Emanet kağıtlarını alıp verdi.

Jamsıb kağıtlara göz attı,
Olan ilmi gönlüne doldu.
Nerede altın var nerede gümüş,
9170 Gömüldüğü yerleri bildi.

Ğılım-hikmet Jamsıbıñ bildi bek köp,
Kasiyetin söyledi ağaş pen şöp.
Hiymiya ğılımın tüzeti ol algannan soñ,
Karap edi körindi jetinşi kök.

Andan juldız törine közin saldı,
Juldızdardıñ mänzilderin körip aldı.
Kaşa ğılım nüjümi tälif kılıp,
Dünyede ğılım nüjüm sodan qaldı.

Munşa ğılım dävletpen Jamsıb ağañ
Dävren etti dünyede bek köp zaman.
Kaşa jaska kelse de bir ketedi,
Kim köripti opanı bu dünyadan.

Üşbu päniy dünyeden o da köşti,
Ajaldıñ şengeline kelip tüsti.
Sondayın ğaziz bolğan jannıñ qusı,
Saydınıñ qapasından şıgıp uştı.

Ğılım-hikmet iyesi Jamsıb ağañ
Kıla almağan ölimge heş davadan.
«Küllöv nafsi zaykatul mavtiy»* dep-dür,
Bilür onı Qurandı bilgen adam.

Ajaldı tutquşı-dür bar turğan jan,
Ketküşi-dür barşası bu dünyyadan.
Ğılımımen qalsa, Jamsıb kalar edi,
Qalmas, sirä, ölimnen heşbir adam.

Tamam.

Jamsıb bildi ilim hikmet pek çok,
Özelliklerini söyledi ağaş ile otun.
Kimya ilmini yerine getirdikten
Bakmıştı göründü yedinci gök.

Oradan yıldız göz attı,
Yıldızların menzillerini gördü.
Nice nücum ilmini kitap haline getirerek
Dünyada nücum ilmi ondan kaldı.

Bunca ilim zenginlikle Jamsıb Ağan,
Yaşadı dünyada pek çok zaman.
Hangi yaşa gelse de bir ölecek,
Kim görmüştü vefayı bu dünyadan.

İşte fani dünyadan o da göçtü,
Ecelin çengeline gelip düştü.
Onun gibi aziz olan canın kuşu
Beden hapsinden çıkıp uçtu.

İlim hikmet sahibi Jamsıb Ağan,
Edemeyen ölüme hiç çare.
“Kullu nefsin zaikatul mevt” deyip
Bilir onu Kuran’ı bilen insan.

Eceli tutacaktır bütün canlı
Gidecektir hepsi bu dünyadan.
İlimle kalınsa Jamsıb kalırdı,
Kalmaz, zira ölümden hiçbir insan.

Son.

SONUÇ

İnsanoğlu geçmişten günümüze hep bir ölümsüzlük arayışı içerisinde olmuştur. İlk yaratılan Âdemle Havva'nın cennetten kovulmalarına ölümsüzlüğe kavuşma arzuları sebep olmuş, bu dünyaya gelmeleriyle de bu arzu dinmemiş nesiller boyu devam etmiştir. Ölümsüzlüğün çeşitli yollarını arayan insanoğlu kimi zaman onu ab-ı hayat suyu olarak adlandırdığı suda kimi zaman bir bitkide aramıştır.

Nesiller boyu devam eden bu ölümsüzlüğe kavuşma arzusu çeşitli anlatımlarda izler bırakmıştır. Özellikle de destan metinlerinde bu izleri görmek oldukça mümkündür. Bilinen ilk destan olan Gılgamış Destanı dahi bu ölümsüzlük arayışını konu edinir.

İncelediğimiz Şahmaran Destanı Hz. Danyal'ın ölümsüzlüğü aramasıyla başlamıştır. Ardından Hz. Âdem ile Havva'nın ölümsüzlük arzusuyla devam etmiştir. Onlar ölümsüzlüğün yolunu bulduklarını düşünselerde Allah çeşitli yollarla bunu engellemiş insanoğlunun bu bilgiye ulaşmasını istememiştir. Fakat yarı insan yarı yılan olarak tasvir edilen ve ilmi oldukça kuvvetli olan Şahmaran'ın ölümsüzlük bilgisine ulaştığını görmekteyiz.

Tüm bitkilerin ve hayvanların dilinden anlayan, birçok olağanüstülükleri bünyesinde barındıran Şahmaran ölüme çare olacak ota rastlamıştır. Fakat destan metninin sonunda ölümsüzlüğe çare olacak ota bilmesine rağmen Şahmaran'ın dahi öldüğünü görmekteyiz. Ölümsüzlük arayışıyla başlayan destanın “*Her canlı ölümü tadacaktır*” ayetiyle bitirilmiş olması oldukça önemlidir.

İncelediğimiz destanın konusunu kesin çizgilerle belirlemek oldukça zordur. İç içe geçmiş üç büyük hikâye ve onların çevresinde oluşmuş çeşitli küçük hikayelerden oluşan Şahmaran Destanı'nın her hikayesinin konusu farklılık arz etmektedir.

Pek zeki olamayan, elinden hiçbir iş gelemeyen Jamsıb'ın hikayesi; Şahmaran'la tanışmasını ve onun alim bir insana dönüşmesini konu edinir. Balkıyya'nın hikayesinde ise Hz. Muhammed'e âşık olup onu bulmak için

yaşadığı olağanüstülükleri anlatırken Jahanşa'nın hikayesi ise peri kızına âşık olmasını konu edinir.

Türk edebiyatına Camâsbnâme'ler yahut Binbir Gece Masalları yoluyla girdiğini düşündüğümüz Şahmaran anlatımının efsane, masal hatta halk hikayesi formlatını biliyorduk fakat bu anlatımın destan formunu daha önce görmemiştik. Bu çalışmayla birlikte Kazak Türkleri arasında Şahmaran'ın destan formunda var olduğunu öğrenmiş ve bunu Türk edebiyatına kazandırmış olduk.

Bu destan metni Türkiyedeki Şahmaran anlatımları ve özellikle Camâsbnâme'lerle karşılaştırıldığında oldukça benzer olduğu görülmektedir. Fakat destan metni olması sebebiyle anlatım Camâsbnâme'lere göre daha şairane ve geniş ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Abiha, Birsal Çağlar. *Anadolu Türk Kültür Geleneğinde Şahmaran*. İstanbul: Urzeni Yayınevi, 2020.
- Abiha, Birsal Çağlar. «Mitolojiden Tarsus'a Bir Sembol: Yılan ve Şahmaran.» *2. Tarsus Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Mersin, 2012.
- Aça, Mehmet. «Güney Sibiryada TürklerindeAva Destancı ve Masalcı Götürme Geleneği.» *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2007: 7-16.
- Aça, Mehmet. «İki Sır İki Kahraman: Uşun Koca Oğlu Segrek ile Kozi Körpeş.» *Milli Folklor*, 2011: 26-36.
- Aça, Mehmet. *Kazak Türklerinin Destanları ve Destancılık Geleneği*. Konya: Kömen Yayınları, 2002.
- Anohin, Andrey Viktoroviç. *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*. Çeviren Zekeriya Karadavut ve Jannet Meyermanova. Konya: Kömen Yayınları, 2006.
- Arıkan, Metin. *Kazak Destanları I Köroğlu'nun Kazak Anlatmaları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Arpağuş, Hatice K. «Mitoloji, Kur'ân-ı Kerîm Kıssaları.» *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003: 5-24.
- Ayan, Ekrem, çev. *Kazak Destanları 10*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.
- Balkaya, Adem. «Halk Anlatılarında Kuyunun İşlevselliği Üzerine Bir Okuma.» *Milli Folklor*, no. 102 (2014): 53-64.
- Bars, Mehmet Emin. «Deli Dumrul Anlatısının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi.» *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2018: 57-75.
- Batuk, Cengiz. «TDV İslâm Ansiklopedisi 32.» *Nemrud*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

- Bayat, Fuzuli. «Ezoterik Bilgi Kaynağında Yasak Meyve.» *Turkish Studies* 3/5 (2008): 615-625.
- Bayat,Fuzuli. *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Bayat,Fuzuli. *Türk Mitolojik Sistemi 1*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.
- Bayat,Fuzuli. *Türk Mitolojik Sistemi 2*. İstanbul: Ötüken, 2007.
- Bayram, Bülent, çev. *Kazak Destanları 7*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.
- Bitik, Başak Öztürk. «Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Cadı, Obur, Büyücü Anlatıları ve Kurgudaki İşlevleri.» *Milli Folklor*, 2011: 64-71.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: BilgeSu, 2015.
- Boratav, Pertev Naili. *Türk Mitolojisi Oğuzların-Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi*. Ankara: Bilgesu Yayınları, 2012.
- CambridgeDictionary,<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/antihero>, 29.09.2021.
- Campbell, Joseph. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: İthaki, 2020.
- Cemiloğlu, Mustafa. «Azerbaycan ve Anadolu Halk Hikâyelerinde Kahramanların Âşık Olması ile İlgili Motifler ve Bunların Yapısı.» *TDK Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1997: 62-91.
- Çakır, Emine. «Hikâye-i Şahmeran Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma.» *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon, 2011.
- Çelebi, İlyas. «Hızır.» *TDV İslam Ansiklopedisi*. Cilt 17. 1998. 406-409.
- Çelebi,İlyas. «TDV İslâm Ansiklopedisi.» *Remil*. Cilt 34. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007. 555-556.
- Çetin, Çulpan Zaripova. «Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar(İyeler ve Yaratıklar).» *bilig*, no. 43 (Güz 2007).

- Çetin, Halil. «Kazak Türklerinde Çocuk ile İlgili Gerçekleştirilen Törenler ve Çocuk Terbiyesi.» *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 6, no. 15 (2018): 1088-1101.
- Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2002.
- Daşdemir, Özkan. «Davutoğlu Süleyman Hikayesinde Tevrat Kaynaklı Dönüştürmeler.» *Turkish Studies*, 2016: 11-24.
- Daştan, Nihangül. «Cennetten Kovulma Motifinin Semavi Dinler ile Bazı Mitolojilerdeki (Sümer, Türk ve Yunan) Görünümü.» *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Güz 2014: 61-81.
- Duman, Mustafa. *Türk Halk Anlatılarında Olumsuz Tipler*. Ankara: Karakum Yayınevi, 2020.
- Duvarcı, Ayşe. «İslamiyet Öncesi Halk Edebiyatında Aile.» *Türk Aile Ansiklopedisi* 2 içinde, 393. Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991.
- Eberhard, Wolfram. *Çin Simgeleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.
- Eberhard, Wolfram. *Çin'in Şimal Komşuları*. Çeviren Nimet Uluğtuğ. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.
- Ekici, Metin. *Dede Korkut Hikayeleri Tesiri İle Teşekkül Eden Halk Hikayeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 1995.
- Ekici, Metin. *Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası Soylamalar ve 13. Boy Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2020.
- Ekici, Metin. «Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında I.» *Milli Folklor*, no. 53 (2014): 27-33.
- Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatı Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1977.
- Eliade, Mircea. *Şamanizm İlkel Esrime Teknikleri*. Çeviren İsmet Birkan. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2018.

- Emeksiz, Abdulkadir. «Dedem Korkut'un Gizli Kalmış Bir Hikayesi.» *Türk Dünyası Araştırmaları*, no. 206 (Ekim 2013): 379-396.
- Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Boğaziçi Yayınları, 2015.
- Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018.
- Ergin Muharrem. *Orhun Abideleri*. Ankara: Boğaziçi Yayınları, 2013.
- Ergun, Pervin. *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2012.
- Frazer, James George. *Altın Dal 1*. İstanbul: Payel Yayınevi, 2014.
- Frazer, James George. *Altın Dal 2 Dînin ve Folklorun Kökenleri*. Çeviren Mehmet H. Doğan. İstanbul: Panel Yayınları, 1992.
- Freud, Sigmund. *Totem ve Tabu*. Ankara: İlksan Matbaası, 2012.
- Freud, Sigmund. *Totem ve Tabu*. Çeviren Hasan İlhan. Ankara: Alter Yayıncılık, 2012.
- Gedik, Seda. *Anadolu Sahası Masal ve Efsanelerinde Şahmaran*. İstanbul: Kabalcı, 2021.
- Günay, Umay Türkeş. «Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar.» *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 2, no. 3-4 (2009): 84-115.
- Harman, Ömer Faruk. «TDV İslâm Ansiklopedisi.» *Dânyâl*. Cilt 8. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993. 480-481.
- İbrayev, Şakir. *Destanın Yapısı(Kazak Destanlarında İnsan,Zaman ve Mekan)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1998.
- Karademir, Mahmut. «Câmasb-nâme (İnceleme - Metin).» *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2001.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Cilt I. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- Kaskabasov, Seyit vd. *Babalar Sözi 1*. Astana: Folyant, 2004.

- Kaskabasov, Seyit vd. *Babalar Sözi* 2. Astana: Folyant, 2004.
- Kaya, Muharrem. «Dede Korkut Kitabı ve Manas Destanı'nda Av Kültürünün İzleri.» *MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 1 (Bahar 2010): 114-121.
- Koncu, Hanife. «Abdî'nin Camâsbnâmesi.» *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul, 1994.
- Köktürk, Şahin. «Türk Destanlarında Hapsedilme Motifi.» *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2006: 383-400.
- Ksenefontov, Gavriil Vasiyleviç. *Yakut Şamanlığı*. Çeviren Atilla Bağcı. Konya: Kömen, 2011.
- kutsalkitap.org*. 01 Mart 2022. <https://www.kutsalkitap.org/online-kutsal-kitap/>.
- Küçük, Mehmet Alparslan. «Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Geleneğinde "Don Değişirme".» *Bilig*, no. 94 (2020): 97-122.
- Mahmud, Kâşgarlı. *Dîvânü-Lugâti't-Türk Girşi-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Düzenleyen: Akkoyunlu Z. Ercilasun A. B. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018.
- Mirzahmettulı, Mekemtaş. «Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi.» *Altın Jüzük / Altın Yüzük*. Cilt 27. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı , 2004. 114-116.
- Onaran, Alim Şerif, çev. *Binbir Gece Masalları I. Cilt*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi I. Cilt I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Öz, Mustafa. «TDV İslâm Ansiklopedisi.» *Burak*. İstanbul, 1992.

- Polat, İrfan. «Türk Kültüründe Dağ Kültü ve Dağ Kültüne Bağlı Varlıklar.» *Atatürk Üniversitesi Türkiyet Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2020: 153-174.
- Polat, İrfan. *Türk Masal ve Efsanelerinde Olağanüstü Güçler ve Varlıklar-Türkiye Sahasının Demonoloji ve Diabolojisi*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2020.
- Radloff, Wilhelm. *Türklük ve Şamanlık*. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2008.
- Reichl, Karl. *Türk Boylarının Destanları*. Çeviren Metin Ekici. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.
- Salmenova, Zhadyra. «Kazak Halk Kültüründe Dede Korkut.» *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kasım 2020.
- Sarpkaya, Seçkin. *Türklerin Şeytani Masalları Türk Masal ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar*. Ankara: Karakum Yayınevi, 2018.
- Strauss, Claude Levi. *Hepimiz Yamyamız*. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Sümbüllü, Ziya. «Fal ve Falcılık Kavramı Ekseninde Türk Kültür Tarihinde Fal ve Kehanet.» *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2010: 55-72.
- Şirvan, Berna. «Antikçağda Tufan.» 2016.
- Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.
- Thompson, Stith. *Motif-Index of Folk-Literature Volume 1-6*. Bloomington/London: Indiana University Press.
- Turan Tilbe, Berrin. «Antik Kahramandan Anti Kahramana: Kahraman Kavramının Kökeni ve Gelişimi.» *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi* 6, no. 1 (2019): 142-158.
- Türkan, Kadriye. «Türk Dünyası Masallarında Su Kültü .» *Milli Folklor* , 2012: 135-148.
- «Türkçe Sözlük .» Ankara: Türk Dil Kurumu, 2019.

- Türkmen, Fikret; Arıkan, Metin;. *Kazak Destanalrı 8 Alpamıs ve Kambar Batır*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Uğurcan F. Z. , Koçak A. «Mitik Anlatılardan Masal ve Destanlara Köprü Sembolizmi.» *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 14, no. 34 (2021): 439-451.
- Uğurcan, Fatma Zehra. «Güney Sibiry Türklerinin Halk Anlatılarında Dönüştürücü Bir Güç Olarak Rüzgâr.» *Folklor/Edebiyat*, 2021: 69-80.
- Uluişik, Yaprak Pelin. «Halk Anlatılarında Yüzük.» *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 2017: 709-727.
- Üst, Sibel; Uslucan, Fikret; Erdem, M. Dursun. *Eski Türkiye Türkçesi Şâh-Mârân Hikâyesi*. İstanbul: Akademik Kitaplar Yayınevi, 2009.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali* . İstanbul: Merve Yayınları, tarih yok.
- Yeşilyurt, Nurdan. «Dede Korkut Hikâyeleri'nde İhanet Motifi Üzerine.» *Palimpsest Uluslararası Dilbilim, Edebiyat Dergisi*, 2018: 87-97.
- Yıldıran, Neşe. «Yakın Doğu Sembolizminde Akrep, Yılan: Akrep-Adam ve Şahmeran.» *Folklor/Edebiyat* 7, no. 27 (2001): 5-22.
- Yıldız, Çetin. «Kazan Tatar Türklerinin Mitolojisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi).» Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Yıldız, Çetin. «Kazan Tatar Türklerinin Mitolojisi.» Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Mayıs 2017.
- Ata Yıldız, Naciye. *Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar*. Ankara: Akçay Yayınları, 2015.

DİZİN

- aila, 30, 32, 33, 105
Akap Molla, 20, 25, 27, 37, 39, 40,
41, 58, 59, 81, 92, 93, 94, 175,
176, 177, 178, 179, 180, 184,
187, 195, 198, 217
akrep, 9, 20, 36, 55, 68, 84, 100,
140, 141, 149, 245, 246
Allah, 20, 22, 25, 26, 36, 42, 43,
48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 64, 66, 67, 72, 73, 75,
79, 81, 82, 92, 98, 99, 108, 109,
112, 113, 114, 116, 118, 120,
121, 122, 123, 124, 127, 131,
134, 135, 137, 138, 140, 143,
147, 148, 149, 152, 153, 155,
156, 159, 160, 163, 167, 171,
172, 176, 178, 179, 182, 184,
189, 194, 196, 216, 218, 228,
232, 233, 243, 244, 247, 248,
251, 258, 259, 263, 266, 267,
269, 270, 272, 273, 274, 277,
278, 279, 282, 285, 286, 287,
288, 293, 295, 298, 301, 302,
303, 304, 309, 310, 316, 320,
321, 322, 327, 331, 332, 335,
338, 339, 341, 346, 348, 352,
361, 367, 368, 372, 373, 376,
377, 379, 382, 385, 386, 387,
399, 405, 406, 407, 409, 412,
414, 415, 424, 426, 431, 433,
434, 436, 439, 444, 448, 449,
450, 457, 459, 466, 472, 484,
497, 498, 502, 503, 504, 506,
511, 512, 518, 519, 521, 522,
523, 524, 525, 527, 528, 530,
532, 534, 538, 556, 557, 562,
564, 565, 571
arpa, 122, 123
at, 22, 26, 60, 61, 76, 84, 91, 139,
148, 208, 209, 211, 252, 253,
255, 256, 257, 258, 259, 300,
329, 330, 369, 372, 400, 482,
483
Babalar Sözi, iii, iv, 4, 6
balık, 22, 50, 51, 61, 62, 64, 66, 67,
72, 73, 75, 225, 281, 295, 296,
297, 298, 299, 354, 355
Balkıyya, 6, 20, 21, 24, 25, 26, 27,
29, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 46, 53,
54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,
66, 67, 77, 81, 85, 87, 90, 92, 93,
97, 98, 106, 108, 155, 156, 158,
159, 160, 161, 162, 163, 164,
165, 166, 167, 168, 169, 170,
172, 173, 176, 177, 178, 179,
180, 181, 182, 183, 190, 192,
193, 196, 198, 202, 205, 206,
207, 210, 211, 212, 213, 215,
216, 217, 218, 219, 220, 221,
222, 223, 224, 225, 226, 227,
228, 229, 230, 231, 232, 233,
234, 235, 236, 237, 238, 239,
240, 241, 242, 243, 244, 245,
251, 252, 253, 254, 255, 256,
257, 258, 260, 261, 265, 266,
267, 268, 270, 271, 272, 273,
274, 275, 276, 277, 279, 280,
282, 283, 284, 285, 286, 287,
288, 289, 290, 291, 296, 297,
298, 299, 300, 301, 302, 303,
304, 305, 306, 307, 308, 325,
326, 329, 336, 337, 338, 350,
357, 364, 365, 369, 372, 376,
379, 385, 386, 396, 399, 409,
411, 427, 429, 431, 435, 436,
452, 478, 484, 492, 499, 500,
501, 503, 504, 505, 506, 507,
508, 509, 526, 527, 528, 529,
530, 572
Cebail, 8, 21, 25, 28, 40, 48, 49,
52, 53, 56, 78, 79, 81, 115, 116,
118, 119, 120, 121, 174, 217,
218, 220, 286, 287, 288, 292,
293, 295, 301, 302
Cennet, 28, 507, 510, 522
cevher, 46, 211, 214, 370, 371,
444, 445, 446, 447, 484, 531
Cevher Dağı, 22, 23, 43, 45, 65,
366, 369, 382
dağ, 28, 104, 115, 129, 150, 203,
233, 258, 270, 275, 277, 280,
289, 321, 333, 366, 370, 448,
452, 471

Danyal, 8, 19, 25, 26, 27, 30, 31,
 34, 48, 52, 53, 81, 82, 113, 114,
 115, 116, 117, 118, 119, 120,
 121, 123, 124, 138, 149, 569,
 571
 deniz, 28, 33, 38, 42, 63, 71, 87,
 92, 93, 175, 180, 188, 197, 213,
 220, 222, 227, 231, 281, 292,
 315, 318, 334
 destan, iii, 2, 3, 4, 6, 7, 30, 31, 33,
 34, 36, 37, 40, 41, 45, 48, 49, 51,
 55, 56, 58, 59, 63, 65, 68, 69, 75,
 78, 81, 90, 96, 97, 104, 108, 571,
 572
 ejderha, 21, 26, 40, 46, 56, 57, 58,
 59, 68, 76, 92, 146, 164, 198,
 216, 301, 531, 532, 551
 Gavharnıkın, 23, 24, 28, 44, 45, 65,
 419, 420, 422, 423, 424, 425,
 434, 435, 436, 437, 438, 439,
 449, 450, 451, 453, 454, 455,
 456, 457, 458, 461, 462, 465,
 466, 467, 468, 469, 470, 472,
 473, 474, 477, 478, 479, 480,
 481, 482, 484, 486, 498, 499,
 500
 geyik, 21, 42, 314, 315, 322
 güvercin, 10, 44, 66, 76, 77, 83, 84,
 388, 399
 Havva, iii, 7, 25, 26, 28, 54, 55, 69,
 73, 82, 109, 513, 516, 517, 518,
 520, 521, 523, 524, 525, 571
 Hızır, 10, 26, 64, 97, 98, 509, 510,
 527, 528, 574
 Hoca Farzent, 22, 23, 26, 43, 44,
 109, 371, 440, 441, 443, 444
 Hz. Âdem, 7, 54, 109, 571
 Hz. Muhammed, 9, 25, 27, 39, 40,
 76, 93, 572
 ırmak, 43, 114, 168, 258, 277, 336,
 349, 350, 382, 388
 İblis, 26
 İsrafil, 26, 56, 301
 İymliha, 26, 152, 264
 Jahanşa, 6, 21, 23, 24, 26, 28, 29,
 41, 42, 43, 44, 45, 59, 65, 66, 67,
 69, 74, 77, 84, 85, 86, 91, 96, 98,
 101, 102, 103, 104, 109, 307,
 308, 311, 312, 318, 319, 320,
 327, 338, 363, 364, 366, 367,
 368, 369, 371, 372, 373, 381,
 382, 385, 386, 393, 394, 395,
 396, 405, 406, 410, 416, 425,
 426, 427, 431, 432, 433, 434,
 435, 439, 440, 445, 446, 447,
 456, 460, 461, 478, 479, 480,
 481, 482, 485, 491, 492, 499,
 500, 504, 505, 506, 572
 Jamsıb, 6, 20, 24, 25, 26, 29, 33,
 34, 35, 36, 37, 40, 41, 46, 47, 48,
 55, 58, 67, 70, 71, 83, 86, 87, 88,
 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 99,
 100, 102, 109, 124, 125, 126,
 127, 128, 129, 130, 131, 132,
 133, 134, 135, 136, 137, 138,
 139, 140, 141, 142, 143, 145,
 147, 148, 149, 150, 151, 152,
 155, 156, 168, 169, 172, 173,
 182, 183, 196, 197, 199, 200,
 201, 202, 203, 204, 205, 206,
 211, 212, 213, 220, 225, 226,
 228, 229, 230, 231, 232, 260,
 261, 262, 263, 264, 265, 266,
 295, 296, 303, 304, 305, 306,
 372, 386, 435, 478, 492, 503,
 504, 505, 508, 528, 529, 530,
 531, 532, 533, 534, 535, 536,
 537, 538, 539, 540, 542, 543,
 544, 545, 546, 547, 548, 549,
 550, 551, 552, 553, 554, 555,
 556, 557, 558, 559, 560, 561,
 562, 563, 564, 565, 566, 567,
 568, 569, 570, 572
 Kaf Dağı, 9, 27, 28, 54, 56, 175,
 180, 199, 381, 382, 404, 461,
 487
 karınca, 22, 42, 59, 60, 345, 347,
 348, 359
 Kazak destanları, 5
 kurt, 10, 24, 45, 467, 501, 541
 kuş, 10, 23, 45, 65, 76, 91, 102,
 226, 227, 242, 329, 372, 389,
 456, 459, 462, 464, 465, 467,
 469, 475, 507, 508, 509, 511,
 527, 531
 kuyu, 9, 10, 20, 24, 83, 87, 94, 95,
 130, 550

- maymun, 21, 22, 75, 221, 222, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 336, 341, 342, 353, 354, 355, 356
- Mikail, 27
- Musa, 27
- Nemrut, 29, 49, 50, 66, 292, 293, 294, 295, 296
- Nil Nehri, 29
- ot, 21, 115, 117, 189, 195, 220, 225, 259, 298, 299, 391, 464, 483, 484, 565, 569
- ölüm, 31, 74, 99, 144, 155, 188, 204, 262, 503, 511, 519, 522, 555, 557, 558
- ölümsüzlük otu, 21
- ölümsüzlük otuna, 21, 40
- peri, 23, 44, 64, 66, 67, 76, 77, 79, 83, 84, 85, 102, 103, 104, 174, 175, 237, 242, 243, 251, 252, 253, 254, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 391, 392, 393, 394, 409, 410, 419, 420, 457, 460, 461, 462, 475, 476, 477, 480, 481, 482, 483, 486, 487, 488, 491, 495, 496, 497, 498, 572
- peygamber, 8, 19, 20, 22, 25, 27, 30, 31, 34, 39, 42, 78, 82, 95, 98, 113, 115, 152, 158, 171, 174, 255, 331, 332, 459, 464, 486, 527
- sihir, 79, 551
- su, 5, 48, 60, 61, 62, 63, 81, 83, 86, 103, 104, 107, 119, 195, 201, 209, 230, 231, 259, 288, 289, 291, 292, 293, 300, 323, 346, 349, 350, 354, 400, 500, 516, 560, 561, 562
- Süleyman, 9, 14, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 39, 40, 42, 58, 59, 65, 78, 79, 93, 152, 174, 175, 180, 189, 190, 191, 194, 197, 205, 213, 214, 215, 217, 218, 330, 331, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 457, 459, 460, 461, 462, 466, 486, 487
- Şahbaz, 23, 27, 45, 65, 67, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 487
- Şahmaran, iii, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 46, 47, 48, 49, 55, 56, 59, 66, 68, 70, 75, 77, 80, 81, 87, 88, 89, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 110, 113, 145, 146, 147, 148, 156, 169, 170, 173, 176, 178, 179, 181, 182, 183, 193, 194, 196, 203, 204, 205, 209, 219, 220, 231, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 303, 304, 305, 372, 386, 435, 478, 491, 492, 504, 529, 531, 540, 541, 542, 543, 546, 547, 548, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 564, 565, 566, 571, 572
- Şemhür, 24, 25, 46, 47, 48, 59, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 551, 552, 553, 557, 558, 559, 560, 561, 563, 564, 565, 567, 569
- Şemsi Banu, 23, 24, 26, 44, 45, 66, 77, 84, 85, 86, 98, 103, 104, 105, 394, 395, 400, 401, 405, 408, 409, 410, 411, 418, 421, 426, 428, 442, 447, 458, 478, 479, 488, 490, 500, 502, 503
- Şeytan, iii, 7, 25, 55, 68, 82, 99, 106, 246, 249, 250, 295
- Tayrulmalik, 23, 27, 45, 65, 451, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 465, 487
- Tevrat, 6, 9, 20, 25, 27, 37, 54, 55, 69, 87, 97, 108, 153, 154, 157, 219, 264
- yılan, iii, 7, 9, 11, 15, 18, 19, 26, 55, 56, 68, 73, 77, 79, 84, 88, 106, 146, 164, 206, 209, 211, 245, 246, 471, 475, 514, 515, 517, 518, 519, 521, 531, 560, 571